उपकेशगच्छीयश्रीकक्कसूरिविरचित

नाभिनन्दनजिनोद्धारप्रबंध

गुजराती अनुवाद सहित.

श्रीमदाचार्यविजयनीतिसूरिजीना सदुपदेशथी

द्रव्यनी सहाय करनार दोशिनगिनानी।

छपावनार शाह शीवराज धननी।

२-०-०

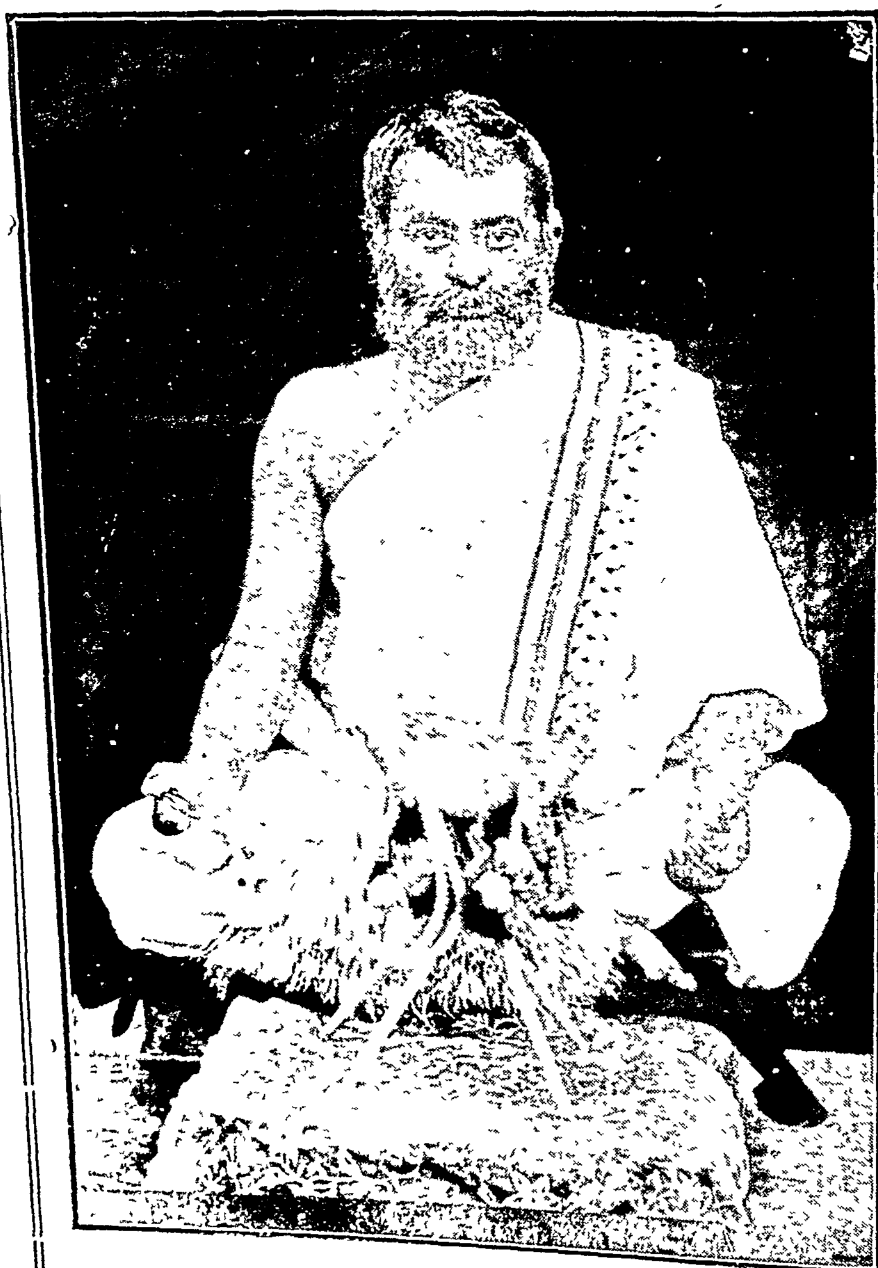
संपादक—पं. भगवानदास हरखचंद

प्रकाशक-श्री हेमचन्द्राचार्य जैन ग्रन्थमालाना
संपादक मंत्री पंडित भगवानदास हरखचंद

प्रथम आवृत्ति प्रत १००० वि. सं. १९८५

मुद्रकः-प्रथम पृष्ठथी आरंभी
१२६ पृष्ठ सुधी लींबडी श्री
जसवतसिंह मुद्रणालय अने
बाकीना भागना सूर्य-
प्रकाश मुद्रणालयना अधि-
पति मुळचंदभाई त्रिकमलाल.

શ્રીમાન્ પૂજ્યપાદ આચાર્ય વિજયનીતિસૂરિજી.

જન્મ સં. ૧૯૩૦ પોષ શુક્લ ૧૧ દીક્ષા સં. ૧૯૪૯ અષાઢ શુક્લ ૧૧

કોચીનનિવાસી સ્વર્ગસ્થ શ્રીયુત શાહ જીવરાજ ધનજી

નિવેદન

લાંબા કાળથી જૈન પ્રજાનુ હૃદય શત્રુંજય તીર્થની ભક્તિથી એટલું ઓતપ્રોત થયેલુ છે કે જેથી તેનો એક એક અણુ પણ પવિત્ર હોવાની ચિરરૂઢ માન્યતા સ્વાભાવિક લાગે છે શત્રુંજયમાહાત્મ્યમા આ તીર્થના અદ્ભુત પ્રભાવનુ વર્ણન મળે છે તે જોતાં અત્યારે તો તેનો ધ્વંસાવશેષ હોય તેમ લાગ્યા સિવાય રહેતુ નથી 'આ તીર્થે મ્લેચ્છોના અનેક આક્રમણો સહ્યાં છે છતાં આ ગિરિરાજ અનેક યુદ્ધોમા શત્રુઓના ઘા સહન કરી કૃશ થયેલા છતા વિજયવંત યોદ્ધાની જેમ પોતાના મહિમાને દિગન્તમા ફેલાવતો ઉન્નત મસ્તકે ઉભો હોય તેમ નજરે જોનારને પ્રતીત થાય છે આ તીર્થ પર અનેક ઉદ્ધારો થઇ ગયા છે, તેમાં જાવડશાહ વગેરેના જે ઉદ્ધારો ઐતિહાસિક કાળમાં થયેલા છે તેમાંના ચૌદમા સૈકામાં થયેલા સમરસિંહના ઉદ્ધારનુ આ પ્રબંધમાં મુખ્યપણે વર્ણન કરેલું છે અને બીજા ઉદ્ધારોનુ સંક્ષિપ્ત રૂપે સૂચન કરેલું છે

વિ સં ૧૩૬૯ માં ખીલજીવંશીય અલ્લાઉદ્દીનના સૈન્યે શત્રુંજય તીર્થનો ભંગ કર્યો અને આદિજિનની પવિત્ર મૂર્તિને ખંડિત કરી તે સાંભળી તમામ હિંદુઓમાં અને વિશેષત જૈન સંઘમાં ભારે ક્ષોભ અને શોક પ્રસર્યો તે વખતે પાટણમાં ઓસવાળ જ્ઞાતિના દેશલ અને તેનો પુત્ર સમરસિંહ નામે ધનાઢ્ય શ્રાવક રહેતા હતા તેમના જાણવામાં આ વાત આવી અને તેમના હૃદયને સખ્ત આઘાત થયો તે સમયે ઉકેશગચ્છીય સિદ્ધસેનસૂરિ પાટણમાં વિરાજમાન હતા તેમની પાસે દેશલશાહ ગયા અને તેમણે હૃદયમર્મભેદક તીર્થભંગની હકીકત કહી સિદ્ધસેનાચાર્યે કળિકાળનો પ્રભાવ જણાવી તેમના હૃદયને શાન્ત કર્યું અને શત્રુંજય તીર્થનો ઉદ્ધાર

કરવા પ્રોત્સાહન આપ્યું. તીર્થનો ઉદ્ધાર કરવાનો બન્ને પિતા પુત્રે નિશ્ચય કર્યો. તે વખતે પાટણમાં અલ્લાઉદ્દીનનો દૃઢ પ્રીતિપાત્ર અલપખાન નામે સુબો રહેતો હતો, તેની સાથે સમરસિંહને ગાઢ મૈત્રી હતી. સમરસિંહે તેની પાસેથી ફરમાન મેળવી ચતુર્વિધ સંઘની આજ્ઞા માગી શત્રુંજય તીર્થના ઉદ્ધારનું કાર્ય શરૂ કર્યું. ત્રિસંગમપુરના રાજા મહીપાલદેવની અનુજ્ઞાથી તેના તાબાની આરાસણની ખાણમાંથી ફલહી મંગાવી અને તેની આદિજિનની નવીન મૂર્તિનું નિર્માણ કરાવી સંઘસહિત શત્રુંજય તીર્થે જઇ સિદ્ધસેનસૂરિ પાસે વિ. સં. ૧૩૭૧ માં તેની પ્રતિષ્ઠા કરાવી પુષ્કળ ધનનો વ્યય કર્યો. આ બધી હકીકત નજરે જોયા પછી, બાવીશ વરસના અંતરે વિ. સં. ૧૩૯૩ માં કાંજરોટપુરમાં રહીને તે ઊકેશગચ્છીય સિદ્ધસેનસૂરિના શિષ્ય કક્કસૂરિએ પોતે આ પ્રબન્ધની રચના કરી છે. તેથી આ પ્રબન્ધનું ઐતિહાસિક દૃષ્ટિએ પણ મહત્વ છે. આ સંબન્ધે પ્રબન્ધકારના સમકાલીન નિવૃત્તિગચ્છના શ્રીઆમ્રદેવસૂરીએ 'સમરારાસુ' નામે રાસ ગૂજરાતી ભાષામાં રચ્યો છે. જેનો ઉલ્લેખ આ પ્રબન્ધમાં પ્રબન્ધકારે કરેલો છે. પણ તે રાસ સંક્ષિપ્ત છે અને આ પ્રબન્ધમાં વર્ણવેલી હકીકત વિસ્તૃત છે. આ પ્રબન્ધના પાંચ પ્રસ્તાવ છે અને દરેક પ્રસ્તાવને અન્તે " **इतिश्रीशत्रुञ्जयमहातीर्थोद्धारप्रबन्धे प्रथमः प्रस्ताव** " એવું સમાપ્તિસૂચક વાક્ય છે, તેથી કદાચ આનું નામ '**शत्रुञ्जयमहातीर्थोद्धारप्रबन्ध**' એવું પણ હોય. પરન્તુ પ્રબન્ધના અન્તે **इति श्रीविमलगिरिमंडनपापखंडनश्रीनाभिनंदनजिनस्योद्धारः संपूर्णो जात.** ' એવો ઉલ્લેખ હોવાથી, આ પ્રબન્ધનું નામ 'નાભિનન્દન જિનોદ્ધાર પ્રબન્ધ' એવું રાખ્યું છે.

આ પ્રબન્ધની એક પ્રત અમદાવાદ દોશીવાડાની પોળમાં ડહેલાના ઉપાશ્રયના ભંડારમાં મેં જોઈ, અને તેને પ્રગટ કરવાથી ઐતિહાસિક

કેટલીક બાબતો પર પ્રકાશ પડશે એમ ધારી તેને મુદ્રિત કરવા ઇચ્છા થઇ, પણ તે મળેલી પ્રતિ અશુદ્ધ હતી, તેથી બીજી પ્રતિઓનો તપાસ કરાવ્યો, પણ મળી નહિ તેથી છેવટે આ પ્રબન્ધ એકજ પ્રત ઉપરથી સંશોધન કરી છપાવ્યો છે અને તેમ કરવામાં ઘણી મુશ્કેલી અને વિલંબ થયો છે કાળજી રાખ્યા છતા પણ કોઇ કોઇ સ્થળે સ્ખલનાઓ થઈ છે તેને સુજ્ઞ વાચક વર્ગ ક્ષતવ્ય ગણશે

આ સાથે બધાને ઉપયોગી થાય માટે તેનો ગૂજરાતી અનુવાદ તથા પ્રારંભમાં ઔતિહાસિક સાર આપવામાં આવ્યો છે આ પ્રબન્ધનો ગૂજરાતી અનુવાદ શ્રીમાન્ આચાર્ય **વિજયનીતિસૂરિજીએ** પોતાના શાસ્ત્રી ગીરજાશંકર પાસે કરાવી આપ્યો છે, માટે તેઓના અમે આભારી છીએ તે અનુવાદ તપાસી અને સંશોધિત કરી આ સાથે મુદ્રિત કર્યો છે

આ પ્રબંધને મુદ્રિત કરી પ્રકાશિત કરવામાં શ્રીમાન્ આચાર્ય મહારાજ **શ્રીવિજયનીતિસૂરિજીના** ઉપદેશથી કોચીન નિવાસી સુશ્રાવક **શાહ જીવરાજ ધનજીના** સ્મરણાર્થે તેમના ધર્મપત્ની **હીરબાઇએ** દ્રવ્યની સહાય કરી છે તેથી તેમને ધન્યવાદ આપવા પૂર્વક તેમના કાર્યનુ અનુમોદન કરી વિરમું છુ

શ્રી હેમચન્દ્રાચાર્યજૈન ગ્રન્થમાળા
જૈન વિદ્યાર્થીમંદિર
કોચરબરોડ–અમદાવાદ. } પ્રકાશક

નાભિનંદનજિનોદ્ધાર-
પ્રબન્ધનો ઐતિહાસિક સાર.

આ શત્રુંજય તીર્થની પ્રાચીનતા અને તેના અદ્ભુત પ્રભાવે ભાવિક મનુષ્યોના હૃદયમાં ચિરકાળથી તેની ઉંડી છાપ પાડેલી છે અને તેથી સર્વકાળે સર્વ તીર્થોમાં તેની પ્રધાન તીર્થ તરીકે ગણના થયેલી છે. શત્રુંજય તીર્થ સંબન્ધે અત્યારે વિદ્યમાન સાહિત્યમાં સૌથી જૂનો ઉલ્લેખ[1] અંગોમાં પણ મળે છે. તેથી એ તીર્થની

---

[1] १ ततेणं से थावच्चापुत्ते अणगारसहस्सेणं सद्धिं संपरिवुडे जेणेव पुंडरीए पव्वए तेणेव उवागच्छइ, २ पुंडरीयं पव्वयं सणियं २ दुरुहति, २ मेघघणसन्निगासं देवसन्निवायं पुढविसिलापट्टयं जाव-पाओवगमणं णुवन्ने। ज्ञातासूत्र આ. સ. ૫૦ ૧૦૮-૧.

तएणं से सुए अणगारे अन्नया कयाइं तेणं अणगार-सहस्सेणं सद्धिं संपरिवुडे + + + जेणेव पोंडरिए पव्वए जाव-सिद्धे। ज्ञातासूत्र આ. સ. ૫૦ ૧૦૮-૨

પ્રાચીનતા ઐતિહાસિક દૃષ્ટિએ-પણ સિદ્ધ છે' ત્યાર પછીના પ્રાચીન અને અર્વાચીન ઘણા ગ્રન્થોમાં તેના નામ અને વર્ણન સબન્ધે ઘણા ઉલ્લેખો મળી આવે છે આ તીર્થ અનેક કાળચક્રની સમ વિષમ પરિસ્થિતિમાં પસાર થતુ છતાં પણ યોગીની પેઠે ઉન્નત મસ્તકે પોતાના પ્રભાવને વ્યક્ત કરતુ ઉભુ છે. આ પાવન તીર્થને અનેક મહાપુરુષોએ આવી પોતાના ચરણસ્પર્શથી પવિત્ર કર્યું છે અને તે તીર્થે અનેક પતિતોને પાવન કરી પોતાની પવિત્રતા સાર્થક કરી છે અહિ અનેક જ્ઞાની, ધ્યાની અને તપસ્વીઓએ આવી પોતાના આત્મકલ્યાણની સાધના કરી છે અનેક સઘપતિઓ સઘ સાથે આવી આ તીર્થના દર્શન અને ભક્તિથી કૃતાર્થ થયા છે

પૂર્વે આ તીર્થના અનેક ઉદ્ધારો થયા છે જ્યારથી ગૂજરાતમાં મુસલમાનોએ પ્રવેશ કર્યો અને તેની સત્તા નીચે ગૂજરાત આવ્યુ ત્યારથી તેમના હાથે અનેક તીર્થોનો ધ્વસ થયો છે. આ શત્રુંજય તીર્થ પણ તેમના આક્રમણોથી બચ્યુ નથી વિ સ ૧૩૬૯માં અલ્લાઉદ્દીન ખીલજીના સૈન્યે મુખ્ય મ દિરનો નાશ કર્યો અને આદિજિનની પવિત્ર પ્રતિમાનો ભગ કર્યો તેવા સમયમાં તેનો ઉદ્ધાર કરવો કેટલો મુશ્કેલ હતો તેની વાસ્તવિક કલ્પના પણ અત્યારે આપણને આવી શકે નહિ તે વખતે પાટણમાં દેશલશાહ અને તેનો પુત્ર સમરસિંહ રહેતા હતા તે ધનાઢ્ય, બુદ્ધિમાન અને ઘણી જ લાગવગવાળા હતા શત્રુંજય તીર્થના ભગની હકીકત જાણી તેમને ઘણુંજ દુઃખ થયુ અને ઊકેશગચ્છીય સિદ્ધસેનસૂરિના ઉપદેશથી દેશલશાહ અને સમરસિંહને તીર્થના ઉદ્ધારની તીવ્ર ઇચ્છા થઈ સમરસિંહ તો પાટણના પ્રથમ સુબા અલપખાનનો ખાસ પ્રીતિપાત્ર અને વિશ્વાસુ મિત્ર હતો સમરસિંહે અલપખાનનુ મન રંજિત કરી શત્રુંજયના ઉદ્ધાર કરવાનું ફરમાન મેળવ્યુ, અને તેણે આદિજિનનુ મુખ્ય મદિર તથા દેવકુલિકાઓ વગેરેનો ઉદ્ધાર કર્યો, તેમજ આદિજિનની પ્રતિમા નવીન કરાવી ઉપકેશગચ્છના સિદ્ધસેનસૂરિદ્વારા પ્રતિષ્ઠા કરાવી. એ બધી હકીકતનુ સવિસ્તર વર્ણન

સિદ્ધસેનસૂરિના શિષ્ય કક્કસૂરિએ આ પ્રબન્ધમાં કર્યું છે. તેનો સંક્ષિપ્ત ઐતિહાસિક સાર આ પ્રમાણે છે.

પ્રથમપ્રસ્તાવ

અહિં પ્રબન્ધકાર પ્રથમ મંગલરૂપે આદિજિન, મહાવીરસ્વામી અને બીજા તીર્થંકરોની સ્તુતિ કરે છે. ત્યાર પછી સ્વગુરુ, સરસ્વતી અને સજ્જન–દુર્જનની સ્તુતિ કરી ગ્રન્થનો પ્રારંભ કરે છે.

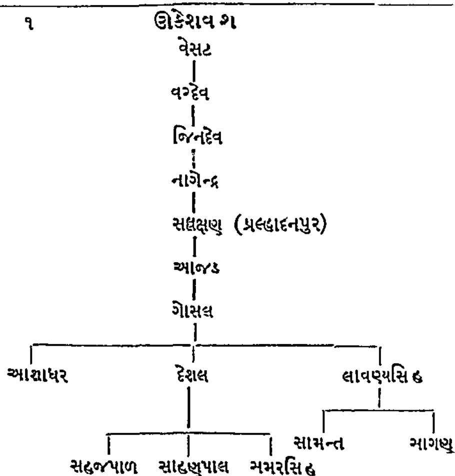
વેસટ

મરુભૂમિમાં ઉપકેશપુર નામે નગર હતું. જ્યાં રત્નપ્રભાચાર્યે મહાવીર નિર્વાણથી સીત્તેર વર્ષે વીરમંદિરની સ્થાપના કરી હતી. તે નગરમાં ઉપકેશ નામે ઉન્નત વંશમાં થયેલો વેસટ નામે ધનાઢ્ય શ્રેષ્ઠી રહેતો હતો. એક વખતે તેને કોઇ પણ કારણથી નગરના મુખ્ય માણસો સાથે વિરોધ થયો, તેથી તે શ્રેષ્ઠી ત્યાં રહેવું અયોગ્ય ધારી નગરનો ત્યાગ કરી કીરાટકૂપ નામે નગરમાં આવ્યો. ત્યાં પરમાર કુળનો જૈત્રસિંહ નામે રાજા રાજ્ય કરતો હતો. તેની પાસે તે શ્રેષ્ઠી ભેટણું લઇને ગયો. રાજાને પ્રણામ કરી તેની પાસે ભેટણું મૂક્યું. રાજાએ પણ વસ્ત્રાદિ વડે તે શ્રેષ્ઠીનું સન્માન કરી આવવાનું કારણ પૂછ્યું. શ્રેષ્ઠીએ ઉત્તર આપ્યો કે આપના ગુણોથી આકર્ષિત થઇ અહીં આવ્યો છુ. રાજાએ તે શેઠને રહેવા માટે આવાસ આપ્યો અને શેઠ કુટુંબસહિત સુખપૂર્વક રહેવા લાગ્યો. હમેશાં રાજા પાસે જવા આવવાથી પરિચય વધતાં બન્નેને ગાઢ પ્રીતિ થઇ. રાજાએ વેસટને તેના ગુણથી પ્રસન્ન થઇને નગરશેઠપણું આપી સર્વ વેપારીઓમાં અગ્રણી કર્યો. વેસટે જૈત્રસિંહને અહિંસા વિષે ઉપદેશ કર્યો. અને જૈત્રસિંહે વેસટના ઉપદેશથી પ્રાણીઓની હિંસાનો ત્યાગ કર્યો.

દ્વિતીય પ્રસ્તાવ

[૧]વેસટને વરદેવ નામે પુત્ર હતો તેને ગૃહકાર્યનો ભાર સોપી શેઠ શુભધ્યાને મરીને સ્વર્ગે ગયો વરદેવ પણ પોતાના પિતાની પેઠે નગરશેઠની પદવીને ધારણ કરતો અનેક લોકોનો ઉપકાર કરી પૃથિવીમાં પ્રસિદ્ધ થયો વરદેવને જિનદેવ, જિનદેવને નાગેન્દ્ર અને નાગેન્દ્રને મલક્ષણ નામે પુત્ર થયો એક વખત જિનદેવને ઘેર ગૂજરાતથી કોઇ સાર્થપતિ આવ્યો તેના મુખથી ગૂજરાતની કીર્તિ સાભળી તેનુ મન ગૂજરાતમાં આવવા માટે લલચાયુ અને તે સાથપતિની સાથે

વેસટનો વશ

પ્રલ્હાદનપુર–(પાલનપુર)માં આવ્યો. તે નગરમાં પ્રવેશ કરતાં તેને સારા શકુનો થયા અને તેણે હમેશાં ત્યાં જ રહેવાનો નિશ્ચય કર્યો. ત્યાં ઉપકેશગચ્છની નિશ્રાએ **પાર્શ્વ**નાથનું મંદિર હતું. તેની આ શેઠ સારસંભાળ રાખતો હતો. તેમને **આજડ** નામે પુત્ર થયો. આજડને **ગોસલ** નામે પુત્ર થયો. **ગોસલ**ને ગુણમતી સ્ત્રીથી **આસાધર**, **દેસલ** અને **લાવણ્યસિંહ** નામે ત્રણ પુત્રો થયા. પિતાએ તેઓને અનુક્રમે રત્નશ્રી, **ભોળી** અને **લક્ષ્મી** એ ત્રણ કન્યાઓ પરણાવી. દૈવયોગથી **ગોસલ** નિર્ધન થયો અને થોડા દિવસમાં મૃત્યુ પામ્યો. **આશાધરે** પિતા મૃત્યુ પામવાથી બાલ્યાવસ્થામાં ઘરનો બધો ભાર ઉપાડી લીધો. એક વખત દેવગુપ્તસૂરિને **આશાધરે** પોતાની જન્મ-પત્રિકા બતાવીને પૂછ્યું કે 'ભગવન્! હું ક્યારે ધનવાન થઈશ?' ગુરુએ કહ્યું કે 'તને થોડા દિવસમાં પુષ્કળ ધન મળશે, પરન્તુ તને દક્ષિણ દિશામાંથી ધનનો લાભ થશે.' ત્યાર પછી **આશાધર** દક્ષિણમાં દેવગિરિ નગરમાં પોતાના ભાઇઓને મોકલી નિરંતર વેપાર કરવા લાગ્યો અને ત્યાંથી તેણે પુષ્કળ લક્ષ્મી મેળવી.

એક દિવસે તેણે ગુરુને વિનતિ કરી કે આપ વૃદ્ધ થયા છો તો કોઇને આચાર્યપદ આપો. આચાર્યે કહ્યું કે સચ્ચિકાદેવીના આદેશ સિવાય કોઇને આચાર્યપદ અપાતું નથી. આવી ગચ્છની મર્યાદા છે. ત્યાર પછી તે શ્રેષ્ઠીના આગ્રહથી દેવગુપ્તસૂરિએ [1] ઊકેશગચ્છની સ્થિતિ કહી:—

---

1 **ઊકેશગચ્છપટ્ટક્રમ**

પાર્શ્વનાથના શિષ્ય
શુભદત્ત ગણધર
|
કેશીગણધર
|
સ્વયંપ્રભસૂરિ
|
(૧) રત્નપ્રભસૂરિ

ત્રેવીશમા તીર્થંકર શ્રીપાર્શ્વનાથના શિષ્ય શુભદત્ત નામે ગણધર હતા તેના શિષ્ય[1] કેશી નામે થયા કે જેણે પ્રદેશી રાજાને બોધ પમાડી; નાસ્તિકમાંથી જૈનધર્મમાં આસ્થાવાળો કર્યો તેની પાટે સ્વયંપ્રભસૂરિ થયા. તેના શિષ્ય રત્નપ્રભસૂરિ થયા તેમણે મહા-

ઉકેશ ગચ્છની સ્થિતિ

(જેમણે વીરનિર્વાણથી સિત્તેરમે વર્ષે ઉકેશપુરમાં મહાવીર ભગવાનના મંદિરની સ્થાપના કરી હતી)

(૨) યક્ષદેવસૂરિ

(૩) કક્કસૂરિ

(૪) સિદ્ધસેનસૂરિ

(૫) દેવગુપ્તસૂરિ

+ + + + +

કક્કસૂરિ

+ + + + +

યક્ષદેવસૂરિ (દશપૂર્વધર)

+ + + + +

દેવગુપ્તસૂરિ

સિદ્ધસૂરિ વિ. સં. ૧૩૩૦માં આચાર્યપદ.

કક્કસૂરિ,

જેમણે વિ સ ૧૩૯૩ મા કાંજરોટપુરમાં રહી આ પ્રબંધ રચ્યો હતો.

૧ ઉકેશગચ્છીય પટ્ટાવલિમા શુભદત્તની પાટે હરિદત્ત, હરિદત્તની પાટે

વીર નિર્વાણથી બાવનમા વર્ષે આચાર્ય પદ પ્રાપ્ત કર્યું, અને તે પછી અઢાર વર્ષે ઉકેશપુરમાં મહાવીરના મંદિરની સ્થાપના કરી. તેમણે સવાલાખ શ્રાવકો તથા અઢાર હજાર જંઘોને (?) પ્રતિબોધ પમાડયા અને ઉકેશ ગચ્છની સ્થાપના કરી. તેની પાટે અનુક્રમે યક્ષદેવસૂરિ, કક્કસૂરિ, દેવગુપ્તસૂરિ, સિદ્ધસેનસૂરિ, અને રત્નપ્રભસૂરિ થયા. એ પ્રમાણે આચાર્યના એ પાંચ નામ વડે પાંચ આનન વડે જેમ સિંહ શોભે તેમ આ ગચ્છ શોભતો હતો. પૂર્વોક્ત પાંચ નામના આ ગચ્છમાં ઘણા આચાર્યો થયા. ત્યાર પછી કક્કસૂરિ થયા અને તેણે આ ગચ્છમાં સચ્ચિકા દેવી, સર્વાનુભૂતિયક્ષ અને ચક્રેશ્વરીની વાણીથી તેવા પ્રકારના યોગ્ય પાત્રના અભાવે રત્નપ્રભસૂરિ અને યક્ષદેવસૂરિનું નામ બન્ધ પાડયું.[૨]

આર્યસમુદ્ર અને આર્યસમુદ્રની પાટે કેશિગણધર થયા છે એમ જણાવેલું છે. જુઓ સાહિત્યસંશોધક ખં. ૨ અં. ૧.

૨ તે સંબંધે ઉકેશગચ્છીય પટ્ટાવલિમાં એવુ કારણ બતાવવામાં આવ્યું છે કે કક્કસૂરિએ બાર વરસ સુધી આયંબિલ તપ કર્યું. તેના સ્મરણસ્તોત્રથી મરોટકોટના સોમક શ્રેષ્ઠીની બન્ધનશૃંખલા તૂટી ગઈ. શ્રેષ્ઠીએ વિચાર કર્યો કે જેના નામ સ્મરણમાત્રથી બંધન રહિત થયો છું તો એકવાર જઇ તેને વંદન કરૂં. તે ભરૂચ આવ્યો. મુનિઓ ભિક્ષાએ ગયા હતા. ગુરુની પાસે સચ્ચિકાદેવી હતી, બારણું બંધ હતું. તેને ગુરુ સબન્ધે શંકા થઈ. તેથી દેવીએ શિક્ષા કરી, તે મુખથી રુધિરનું વમન કરવા લાગ્યો. મુનિઓ ભિક્ષાથી પાછા ફર્યા. વૃદ્ધ ગણાધિપે જાણ્યું અને ગુરુને કહ્યું કે ભગવન્! બારણે સોમક શ્રેષ્ઠી લોહી વમતો પડેલો છે. ગુરુએ સચ્ચિકાનું આ કૃત્ય છે એમ જાણ્યું અને દેવીને બોલાવીને પૂછ્યુ. દેવીએ કહ્યુ કે ભગવન્! મેં તો યોગ્ય જ કર્યું છે, તે પાપિષ્ઠ છે, કેમકે જેના સ્મરણથી તેના બન્ધન તૂટી ગયા તે સંબંધે તેણે દુષ્ટ વિચાર કર્યો. ગુરુએ દેવીને ગુસ્સો છાડી તેના ઉપદ્રવની શાન્તિ કરવા કહ્યું. દેવીએ તેમ કર્યું અને હવે મારૂં પ્રત્યક્ષ આગમન નહિ થાય તેમ જણાવ્યું. દેવીના વચનથી રત્નપ્રભસૂરિ અને યક્ષદેવસૂરિના નામ ભંડારી દીધા. ઉકેશગચ્છીય પટ્ટાવલી જુઓ સાહિત્ય સંશોધક ખં. ૨ અં. ૧.

ત્યારથી આ ત્રણ નામના પણ શાસનપ્રભાવક ઘણા આચાર્ય આ ગચ્છમા થયા યાવત સિદ્ધસેનસૂરિની પાટે હુ (દેવગુપ્તસૂરિ) થયો એમ દેવગુપ્તસૂરિએ આશાધરને કહ્યુ ત્યાર પછી આચાર્યે પોતાનુ થોડુ આયુષ બાકી રહેલું જાણી વિ ૧૩૩૦ માં બાલચન્દ્ર નામના મુનિને સૂરિપદ આપ્યુ, અને તેમનુ નામ સિદ્ધસેનસૂરિ પાડયુ ત્યાર પછી દેવગુપ્તસૂરિ કાળધર્મ પામ્યા

આશાધર પણ વિવિધ ધર્મકૃત્યોને કરી સ્વર્ગે ગયો ત્યાર પછી દેશલ ઘરનો નાયક થયો તેને 'ભોળી' નામે સ્ત્રી હતી તેણે ત્રણ પુત્રોને જન્મ આપ્યો સહજ, સાહણ અને સમરસિંહ દેશલના નાના ભાઇ લાવણ્યસિંહને લક્ષ્મી નામે પત્ની હતી તેને સામત અને સાંગણ એ બે પુત્ર થયા દેશલે પોતાના જ્યેષ્ઠ પુત્ર સહજને દક્ષિણના દેવગિરિ નગરમા મોકલ્યો અને ત્યાં તેણે પોતાના ચાતુર્યથી રામદેવ નૃપને અધીન કરી 'કર્પૂરધારાપ્રવાહ' એવુ બિરુદ મેળવ્યુ. ત્યાં તેણે એક મોટુ પાર્શ્વજિનનુ મદિર કરાવ્યુ અને સિદ્ધસેન સૂરિ પાસે તેની પ્રતિષ્ઠા કરાવી સર્વકળામા કુશળ એવા સાહણને ખભાત મોકલ્યો

તૃતીય પ્રસ્તાવ

અલ્લાઉદ્દીન

તે વખતે દિલ્હીની ગાદી ઉપર અલ્લાઉદ્દીન બાદશાહ હતો જેણે દેવગિરિ જઇ તેના રાજાને બાંધી ત્યા પોતાનો જયસ્તભ રોપ્યો હતો જેણે સપાદલક્ષના સ્વામી પરાક્રમી હમ્મીર નૃપને મારી તેનુ બધુ લઇ લીધુ

તેણે ચિતોડના રાજાને બાંધી તેનુ ધન લેઇ તેને વાંદરાની પેઠે નગરે નગરે ભમાડયો.

જેના પ્રતાપથી ગૂજરાતનો રાજા કરણ નામી જઇને વિદેશમાં ભટકીને રાંકની પેઠે મરણ પામ્યો માળવાનો રાજા ઘણા દિવસ સુધી બન્દીવાનની પેઠે કિલ્લામાં રહીને કાયરપણે ત્યાં જ મરણ

પામ્યો. જેણે કર્ણાટક, પાંડુ અને તિલંગાદિ દેશના રાજાઓને જીતીને વશ કર્યા હતા. સમિયાનક અને જાબાલીપુર(જાલોર)પ્રમુખ નગરને જેણે જીતી લીધા અને ગૂજરાતમાં ભમતા ખાપરાને સૈન્યને પણ તેણે નસાડી મુકયું હતું.

તે અલ્લાઉદ્દીન બાદશાહનો પ્રીતિપાત્ર અલપખાન નામે સુબો પાટણમાં રહેતો હતો. દેશળનો પુત્ર સમરસિંહ તેની ઉચ્ચ અધિકારી તરિકે સેવા કરતો હતો. અલપખાન પણ તેના ગુણથી પ્રસન્ન થઇને તેને વિષે બન્ધુના જેવો પ્રેમ રાખતો હતો.

તે વખતે દુઃષમકાળના પ્રભાવથી દૈવયોગે મ્લેચ્છસૈન્યે શત્રુંજય તીર્થનો ભંગ[1] કર્યો અને આદિજિનની પ્રતિમાને તોડી નાંખી. તે સાંભળીને સંઘને વજ્રપાતની જેમ ભારે આઘાત થયો. કેટલાકે તો ભોજનનો ત્યાગ કર્યો, કેટલાક રુદન કરવા લાગ્યા, એવો કોઈ બાળક, યુવાન કે વૃદ્ધ નહોતો કે જેણે તે વખતે પાણી પણ પીધું હોય. દેસલ આ વાત સાંભળીને મૂર્છા ખાઇ નીચે પડયો. જયારે શીતોપચાર વડે તેને ચૈતન્ય પ્રાપ્ત થયું ત્યારે તે વિલાપ કરવા લાગ્યો. પછી પોષધશાલામાં સિદ્ધસેન સૂરિની પાસે જઈ તેણે તીર્થભંગ સંબંધી બધી હકીકત કહી. સિદ્ધસેનસૂરીએ તેને આશ્વાસન આપી શાંત કર્યો અને દુઃખપૂર્વક કલિકાલનો પ્રભાવ જણાવી ખેદ ન કરવા કહ્યું. સંસારને વિષે કોઈ પણ પદાર્થ સ્થિર નથી જ, આવું સંસારનું સ્વરૂપ છે. તે મનુષ્યો ધન્ય છે કે તીર્થનો નાશ ન થાય માટે તેનો ઉદ્ધાર કરાવે છે. આ શત્રુંજય તીર્થને વિષે પૂર્વે ઘણા ઉદ્ધારો થયેલા છે. પરંતુ તેમાં પાંચ ઉદ્ધારો પ્રસિદ્ધ છે.

---

१ ग्रहर्तुक्रियास्थानसंख्ये १३६९ विक्रमवत्सरे
जावडिस्थापितं बिम्बं म्लेच्छैर्भग्नं कलेर्वशात् ॥

જિનપ્રભસૂરિવિરચિત શત્રુંજયતીર્થકલ્પ.

આ અવસર્પિણી કાળમા પ્રથમ ઉદ્ધાર ભરત ચક્રવર્તીએ કરાવેલો છે બીજો ઉદ્ધાર અજિતનાથના પુત્ર સગર ચક્રવર્તીએ કર્યો છે ત્રીજો ઉદ્ધાર પાડવોએ કર્યો છે, તે સિવાય મહાવીર સ્વામીના નિર્વાણ થયા પછી [1]સંપ્રતિ, વિક્રમ, પાદલિપ્ત સૂરિપ્રતિબોધિત આમ રાજા, દત્ત અને સાતવાહન વગેરે ઘણા રાજાઓએ ઉદ્ધાર કરાવ્યા છે અને કલિકાલમા જાવડશાના પુત્ર જાવડિએ ચોથો ઉદ્ધાર કર્યો છે, અને પાચમો ઉદ્ધાર ઉદયન મંત્રીના પુત્ર [2]વાગ્ભટે કર્યો છે

શત્રુંજય તીર્થના પ્રાચીન ઉદ્ધારો

આ પાચ ઉદ્ધાર પ્રસિદ્ધ છે જ્યાં સુધી શત્રુજય તીર્થ છે ત્યા સુધી ખરી રીતે કશુ પણ ગયુ નથી, માત્ર તીર્થનો ઉદ્ધાર કરાવનાર જાઇએ

શત્રુંજયના તીર્થના ઉદ્ધારની દેશલની પ્રતિજ્ઞા

આ પ્રમાણે સિદ્ધસેનસૂરીએ કહ્યુ એટલે હાથ જોડીને દેશલ બોલ્યો આ મહાતીર્થ છે તો હુ એનો ઉદ્ધાર અવશ્ય કરાવીશ કેમકે અત્યારે મારી પાસે તેની બધી સામગ્રી તૈયાર છે ભુજા બળ, ધનબળ, પુત્રબળ, મિત્રબળ અને નૃપબળ મારી પાસે છે પણ આપની સહાયની જરૂર છે

---

१ सपइ-विक्कम-वाहड-हाल-पालित-दत्तरायाई ।
ज उद्धरिहिति तय सिरिसत्तुजय महातित्थ ॥

શત્રુજયકલ્પ

२ श्रीमद्वाग्भटदेवोऽपि जीर्णोद्धारमकारयत् ।
मदेवकुल्किस्यास्य प्रासादस्यातिभक्तिनः॥
शिखीन्दुरविवर्षे १२१३ ध्वजारोपे व्यधापयत् ।

વિ સ ૧૩૩૪ મા વિરચિત પ્રભાવકચરિત્ર

દેશલશાહે ઘેર જઇ પોતાના પુત્ર **સમરસિંહ**ને તીર્થોદ્ધારની વાત કહી અને તે પણ પિતાનું વચન સાંભળી અત્યંત પ્રસન્ન થયો. તેણે પિતાને વિનતિ કરી કે મને તીર્થોદ્ધારનું કાર્ય કરવાનો આદેશ કરો. **દેશલે** પોતાના પુત્ર **સમરસિંહ**ને કાર્યદક્ષ અને ભાગ્યશાળી જાણીને તે કામમાં તેની નિમણુંક કરી, હવે **સમરસિંહ** પોતાના પિતાના આદેશથી તીર્થોદ્ધારના કાર્યમાં અત્યંત સાવધાન થયો અને પ્રથમ તેણે સિદ્ધસેનસૂરિની પાસે જઇને અભિગ્રહ ધારણ કર્યો—

સમરસિંહની નીમણુંક.

“જ્યાં સુધી **શત્રુંજય** તીર્થનો ઉદ્ધાર પૂર્ણ ન કરૂં ત્યાં સુધી બ્રહ્મચર્યનું પાલન કરીશ, દિવસમાં બે વખત નહિ ખાઉં, ખલિ, તેલ અને પાણી એ ત્રણે વસ્તુથી સ્નાન નહિ કરૂં, એક વિકૃતિ (વિગઈ) ખાઇશ અને પૃથ્વી ઉપર સુઇશ.”

ફરમાનની પ્રાપ્તિ.

આ પ્રમાણે ગુરૂ પાસે અભિગ્રહ ગ્રહણ કરી **સમરસિંહ** પિતાની પાસે આવ્યો. આવીને તેણે પિતાને વિજ્ઞપ્તિ કરી કે, હે તાત, આપ આજ્ઞા કરો તો **અલપ**ખાનને સંતોષ પમાડીને તીર્થના ઉદ્ધારને માટે ફરમાન મેળવું. **દેસલે** તેને તેમ કરવા કહ્યું. તેથી **સમરસિંહ** મણિ, મુક્તા, સુવર્ણ, વસ્ત્ર અને આભરણાદિ વગેરે ઉત્તમ વસ્તુઓનું ભેટણું લઇ **અલપ**ખાન પાસે ગયો. ખાન તેને જોઇને અંત્યંત ખુશ થયો. હાથ ઉંચો કરીને ‘ભાઈ! આવ’ એમ ઉચ્ચ સ્વરે કહ્યું. **સમરસિંહે** તેની પાસે જઇને પ્રણામ કરી ભેટણું મૂકયું. તે જોઇ ખાન આનંદ પામ્યો અને આવવાનુ કારણ તેને પૂછયું. **સમરસિંહે** કહ્યું કે, તમારા સૈન્યે અમારા **શત્રુંજય** તીર્થનો ભંગ કર્યો છે, અને અમારી યાત્રા બંધ પડી છે. તીર્થ હોય તો તમામ હિન્દુઓ યાત્રાએ જાય અને ધર્મ નિમિત્તે ધનનો સદ્વ્યય કરે, દીન અને દુઃખી મનુષ્યોને જમાડે. અને તીર્થ સિવાય એ બધાં ધાર્મિક કૃત્યો અટકી પડયાં છે. માટે

મારે તીર્થનો ઉદ્ધાર કરવો છે અને તેમાં આપની આજ્ઞાની જરૂર છે તો તમે તીર્થનો ધ્વસ અને સર્જન કરવાથી બ્રહ્મા તુલ્ય થાઓ એમ ઇચ્છુ છુ

સમરસિંહની આ વાત સાભળી અલપખાન અત્યત પ્રસન્ન થયો અને બોલ્યો કે, તારૂ ઇચ્છિત કાર્ય કર સમરસિહે કહ્યુ કે, જો તમે પ્રસન્ન થયા હો તો મને ફરમાન આપો કે જેથી મારૂ ધારેલું કાર્ય નિર્વિઘ્ન સિદ્ધ થાય ખાને ફરમાન આપવા માટે બહેરામ મલિકને આજ્ઞા કરી અને કહ્યુ કે સમરસિહ મને પ્રાણથી પણ પ્રિય છે બહેરામ મલિકે ફરમાન લખ્યુ અને તેને લઇને તે સમરસિહની સાથે અલપખાનની પાસે આવ્યો ખાને ફરમાન હાથમા લઈ વાંચી મલિક બહિરામને હુકમ કર્યો કે, સ્વર્ણની બનાવેલી અને મણિ મુકતાફળ જડેલી શિરસ્ત્રાણ સહિત તસરીફ ખજાનામાંથી લાવો મલિક બહિરામે તસરીફ લાવીને અલપખાનને આપી, ખાને તે સમરસિહને આપી, અને પછી ફરમાન આપીને કહ્યુ કે, હવે તારૂ ઈષ્ટ કાર્ય સિદ્ધ કર સમરસિહે ખાનને પ્રણામ કર્યા અને તે શિરસ્ત્રાણ (પાઘડી) સહિત તસરીફ પહેરી અલપખાને મગાવેલા ઉત્તમ અશ્વ ઉપર બેઠો સમરસિહ ફરમાન લઇ બહિરામ મલિકની સાથે પોતાને ઘેર આવ્યો અને વિવિધ પ્રકારનાં ભેટણાં વડે બહિરામ મલિકને સતુષ્ટ કર્યો

ત્યાર પછી સમરસિહ નગરજન સહિત ગુરુને વદન કરવા પૌષધશાલામાં ગયો અને ગુરુને વદન કરી ફરમાન પ્રાપ્તિની હકીકત કહી ગુરુએ કહ્યુ–" તારૂં ભાગ્ય ચડીયાતું છે કે મૂર્તિના દ્વેષી ખાને તીર્થોદ્ધારની અનુજ્ઞા આપી " સમરસિહે ગુરુને વિનતિ કરી કે, પૂર્વે વસ્તુપાલ મન્ત્રીએ મૂર્તિવિધાન માટે મમ્માણશૈલફલહી–સગમરમર પત્થરની શિલા મંગાવેલી છે અને હજી તે ભોયરામાં અક્ષત સ્થાપેલી છે, તેની નવીન પ્રતિમા કરાવુ ? ગુરુએ કહ્યું કે જો

મમ્માણફલહી મન્ત્રીએ આણેલી છે અને તે તેણે સંઘને સમર્પિત કરી છે. માટે ચતુર્વિધ સંઘની અનુમતિ લઈને તેની આદિ જિનની પ્રતિમા કરાવી શકાય.

સંઘની અનુમતિ માગવી.

સમરસિંહે શ્રીઅરિષ્ટનેમિના મંદિરે સર્વે આચાર્યો, શ્રાવકો અને સંઘના અગ્રણીઓને એકઠા કર્યાં. અને સંઘને હાથ જોડીને વિનતિ કરી કે ધર્મના વૈરી મ્લેચ્છોએ કલિકાળના પ્રભાવથી શત્રુંજય તીર્થાધિપતિની પ્રતિમાનો ભંગ કર્યો છે. તીર્થ અને તીર્થનાયકનો ઉચ્છેદ થવાથી શ્રાવકોના સઘળા ધર્મો અસ્ત થશે. તીર્થ નહિ હોય તો દ્રવ્યસ્તવના અધિકારી શ્રાવકો શી રીતે દ્રવ્યસ્તવનું આરાધન કરશે; માટે સંઘની આજ્ઞા હોય તો હું તીર્થાધિપતિની પ્રતિમા કરાવું. મન્ત્રી વસ્તુપાલે મંમાણખાણથી લાવેલી ફલહી હજી ભોંયરામાં અક્ષત પડેલી છે અને તેણે તે સંઘને સોંપી છે. જો સંઘની આજ્ઞા હોય તો તેની પ્રતિમા ઘડાવું અથવા બીજી ફલહી મંગાવી કરાવું?

સંઘની ઇચ્છા.

આચાર્યો, સંઘપતિઓ અને શ્રાવકોએ સમરસિંહની પ્રશંસા કરી અને તેણે કહેલી વાતોનો વિચાર કરી બોલ્યા કે, આ ભયંકર કલિકાલ છે, તેથી મન્ત્રીએ ઘણા દ્રવ્યના વ્યયથી લાવેલી મંમાણફલહી સંઘને સમર્પિત કરેલી છે, તેને બહાર કાઢવાનો અત્યારે સમય નથી, તે ભલે એમને એમ રહે. તમે આરાસણની ખાણથી બીજી ફલહી મંગાવી તેની નવીન પ્રતિમા કરાવો એમ સંઘ ઈચ્છે છે.

સમરસિંહ સંઘના આદેશને માથે ચડાવી પોતાને ઘેર ગયો અને પોતાના પિતા દેશલશાહને બધો વૃત્તાંત કહ્યો.

હવે સમરસિંહે પિતાની આજ્ઞાથી આરાસણની ખાણથી ફલહી મગાવવા પોતાના વિશ્વાસુ માણસોને વિજ્ઞપ્તિ સાથે ભેટણુ લઇને મોકલ્યા તેઓ થોડા વખતમાં ત્રિસગમપુર પ્હોંચ્યા તે વખતે ત્યાં આરાસણની ખાણનો માલિક મહિપાલ

બિબ માટે ત્રિસગમ પુરથી ફ્લહીનું લાવવુ

દેવ નામે રાણો રાજ્ય કરતો હતો "તે રાજા માહેશ્વર–શિવભકત છતાં પણ જૈનધર્મમા શ્રદ્ધાવાળો હતો તે જન્મથી માંસ મદિરા વગેરે, પદાર્થનુ ભક્ષણ કરતો નહોતો અને બીજા માસ ભક્ષણ કરનારને પણ નિવારતો હતો. જે કદિ ત્રસ જીવની હિસા કરતો નહોતો તેમ તેના રાજ્યમાં કોઈ પણ હિંસક રહી શકતો નહોતો તેના રાજ્યમાં બોકડા કે પાડાનો વધ કોઇ પણ કરતું નહોતુ જૂ જેવા ક્ષુદ્ર જતુને પણ કોઈ મારી શકતું નહિ તે દિવસેજ એક વાર સ્નાન કરી ભોજન કરતો હતો " તે રાજાને 'પાતાશાહ' નામે મત્રી હતો

સમરસિહના માણસો વિજ્ઞપ્તિપત્ર સાથે ભેટણુ લઈને મહીપાલ દેવના દર્શન માટે આવ્યા, અને રાણાને નમસ્કાર કરી ભેટણુ આગળ ધરી વિજ્ઞપ્તિપત્ર આપ્યો મન્ત્રીએ રાજાની આજ્ઞાથી વિનતિપત્ર હાથમાં લઇને તેને ઉચ્ચ સ્વરે વાચ્યો અને તેનો અર્થ જાણી ગયો બોલ્યો કે, 'સમરસિહ ધન્ય છે અને એનો જન્મ પણ સાર્થક છે, હુ પણ ધન્ય છુ કે મારી પાસે આરસની ખાણ છે, નહિ તો આ બાબતમા હુ કયાથી યાદ આવત " વળી રાણાએ પાતાશાહ મન્ત્રીને કહ્યું કે સમરસિહનુ ભેટણ પાછુ આપો, કેમકે પુણ્યને માટે ધન કેમ લઇ શકાય ? ધન, પરિવાર અને જીવિતવડે મનુષ્ય ધર્મ કરે છે, તો માત્ર ભેટણાવડે તેને કેમ હારી જવાય ? ખાણમાંથી જિનબિબને માટે શિલાદળને ગ્રહણ કરનાર પાસેથી જે કર લેવાય છે તેને પણ હુ આજથી છોડી દઉ છુ, આ કાર્યમાં જે કાંઇ પણ સહાય જોઈએ તે કરવા તૈયાર છુ

એમ કહી **મહિપાલદેવ** પાતાક મંત્રી સહિત **સમરસિંહના** પુરૂષોની સાથે આરસની ખાણુ પાસે ગયો, અને આરસની શિલા કાઢનારા બધા સૂત્રધારોને બોલાવી તેની સાથે સન્માનપૂર્વક બિંબ માટે ફલહી–મોટી શિલા કાઢવાનું મૂલ્ય ઠરાવ્યું. સૂત્રધારોએ જે માગ્યું તેથી અધિક આપવાનું કબુલ કર્યું. શુભ નક્ષત્ર, શુભ વાર અને શુભ લગ્ને ખાણુની પૂજા કરી કાર્યનો પ્રારંભ કર્યો. તે વખતે **સમરસિંહના** માણસોએ સુવર્ણના અલંકાર, વસ્ત્રો, તાંબૂલ અને ભોજનવડે સર્વ સૂત્રધારોનું સન્માન કર્યું, યાચકોને ઇચ્છિત દાન આપ્યું અને બધાને ભોજન માટે સત્રાકાર ખુલ્લું મૂક્યું.

કાર્યનો પ્રારંભ કરાવી અને મન્ત્રીને ત્યાં મૂકી **મહિપાલદેવ** **ત્રિસંગમપુરે** ગયા. ત્યાંથી તે રાજા હંમેશા માણસો મોકલીને ખબર કઢાવતો હતો અને કામ કરવાની સૂચના આપતો હતો. સૂત્રધારોએ ખાણુ ખોદવાનો પ્રારંભ કરી દીધો અને થોડા દિવસમાં ફલહી બહાર કાઢી. ત્યાર પછી તેને પાણી વડે ધોઇને સાફ કરી ત્યારે મધ્ય ભાગમાં એક મોટી તડ જોઈ. તેઓએ **સમરસિંહને** તરત જ માણસો મોકલી ખબર આપ્યા. તેણે માણસો પાસેથી વચ્ચે તડ પડેલી ફલહીને નીકળેલ જાણી બીજી નવીન ફલહી કાઢવાની સૂચના મોકલી. તેની સૂચના પ્રમાણે બીજી ફલહી કાઢી. તેને પણ તેવીજ રીતે તડ પડેલી હતી. હવે રાણો, મન્ત્રી અને **સમરસિંહના** મનુષ્યો અત્યંત ખિન્ન થયા અને તે બધા દેવનું આરાધન કરવા અષ્ટમ તપ કરી ડાભના સંસ્તારક ઉપર સુતા. ત્રીજા દિવસે શાસન દેવતાએ આવીને ખાણુના અમુક ભાગમાંથી ફલહી કાઢવાની સૂચના કરી અને તે પ્રમાણે કરવાથી સ્વચ્છ અને સ્ફટિકના જેવી નિર્મલ અને નિર્દોષ ફલહી નીકળી.

મન્ત્રીએ **સમરસિંહને** ફલહી પ્રાપ્ત થયાના સમાચાર આપવા માટે માણસો મોકલ્યા અને તેઓએ પાટણુ જઇ દેશલસહિત **સમરસિંહને**

કલહી નિકળ્યાના સમાચાર આપ્યા સમરસિંહે તેને સુવર્ણના દાંત સહિત જીભ અને બે પટ્ટવસ્ત્રો આપ્યાં તેણે આચાર્ય, સાધુ, સાધ્વી શ્રાવક અને શ્રાવિકાને એકઠા કરીને કહ્યુ કે નિર્દોષ ફલહી પ્રાપ્ત થયાના સમાચાર આવ્યા છે તો હવે આ ફલહી વડે કે મન્ત્રી વસ્તુપાલની ફલહી વડે બિંબ કરાવુ ? સઘે પૂર્વે કહ્યા પ્રમાણે નવીન ફલહી વડે જિનબિંબ કરાવવાનો આદેશ આપ્યો

ઉદ્ધારના કાર્યનો વિભાગ

સઘના અગ્રણી પુરૂષોએ સમરસિંહને કહ્યુ કે, આખા મુખ્ય પ્રાસાદનો મ્લેચ્છોએ નાશ કર્યો છે, અને તેની આસપાસની દેવકુલિકાઓ પણ પાડી નાંખી છે તેથી તે બધાં તૈયાર કરાવી તેની પ્રતિષ્ઠા કરાવાની છે તો બધાના પુણ્યને માટે યથાયોગ્ય વહેચીને તે કરવા સઘે સૂચના આપવી જોઇએ તેમાથી કોઇ શ્રાવકે એમ કહ્યુ કે, સઘની આજ્ઞા હોય તો મુખ્ય પ્રાસાદનો હુ ઉદ્ધાર કરાવુ સઘે ઉત્તર આપ્યો કે જે જિનબિંબ કરાવે છે તેજ પ્રાસાદનો ઉદ્ધાર કરાવે એ ઉચિતછે, કેમકે જેનુ ભોજન હોય તેનુજ તાંબૂલ હોય એવો નિર્ણય કર્યા પછી સઘે હર્ષ સાથે જુદા જુદા માણસોને વહેચીને જુદા જુદા ધર્મકાર્યો કરવા માટે સોપ્યા સઘે સોપેલા કાર્ય કરવાને ઉત્સુક થયેલા બધા શ્રાવકો પોતપોતાને ઘેર ગયા દેશલશાહ સઘનો આદેશ મેળવી ખુશ થયા અને પાતાક મન્ત્રીને પુષ્કળ ધન મોકલી આગળ કામ કરવાની સૂચના મોકલી

પાતાક મન્ત્રીએ પણ બિંબને યોગ્ય શિલા નીકળી તેથી સ્વર્ણના કકણ અને વસ્ત્રના દાનથી સૂત્રધારોને સતુષ્ટ કર્યા મહીપાલ દેવ પણ દોષરહિત અને અખડ ફલહી નીકળેલી જાણી હર્ષ વડે પોતાના પુરથી ખાણ પાસે આવ્યા, અને સાક્ષાત્ જિન હોય તેમ તેણે તેની ચદન પુષ્પાદિવડે પૂજા કરી

હવે રાણાએ પર્વતથી તે ફલહિકાને સૂત્રધારો પાસે ઉતરાવી આરાસણમાં તેનો પ્રવેશમહોત્સવ કર્યો આરાસણની નજીકના

ગામના ભાવિક લોકોએ પણ આવીને તે ફલહિકાની પુષ્પ અને કપુરાદિ સુગંધી વસ્તુઓ વડે પૂજા કરી.ત્યાર પછી રાણો પાતાશાહને બધી સૂચનાઓ કરી પોતાના નગરે ગયો.

પાતાશાહે ફલહીને મોટા રથમાં સ્થાપી અને તે રથની આગળ અને પાછળ દોરડાઓ બાંધી તેને વળગેલા ઘણા માણસો અને બળવાન બળદો વડે ખેંચીને મહાશ્રમપૂર્વક પર્વતથી નીચે ઉતારી,અને પછી આગળ ચાલતા કુમારસેના ગામની પાસેના ઉપવનમાં તે રથ અટક્યો, અને આગળ હવે જરા પણ ચાલી શકતો નહોતો. તે વખતે ત્રિસંગમપુર અને આસપાસના ગામના સંઘોએ આવી મહોત્સવ કર્યો.

ફલહીનું શત્રુંજય પહોંચાડવું.

પાતાશાહે કુમારસેના ગામમાં તે ફલહી આવ્યાના ખબર સમરસિંહને આપવા પાટણ માણસને મોકલ્યો. સમરસિંહ પણ કુમારસેના પાસે ફલહી પહોંચ્યાના સમાચાર જાણી જેમ મેઘધ્વનિથી મયૂર ખુશ થાય તેમ ખુશ થયો. સમરસિંહે ફલહી લઇ જવા માટે બળદો લેવાને સારૂ માણસો મોકલ્યા.તેઓએ દરેક ગામે જઇ તપાસ કરી. જેની પાસે સારા સારા બળદો હતા તેઓ પોતે પોતાના બળદો લઇને આવ્યા અને તેઓએ ઘણી ખુશીથી આપવા ઇચ્છા જણાવી. સમરસિંહના માણસોએ તેમાંથી વીશ બળદ લીધા અને તેઓને પુષ્કળ ધન આપવા માંડ્યું પણ તેઓએ લીધું નહિ.'' સમરસિંહના માણસોએ બળદ લાવનાર માણસોને ભોજન, વસ્ત્ર અને તાંબૂલથી સત્કાર કર્યો. હવે સમરસિંહે લોઢાથી જડેલું, મજબૂત અને મોટું શકટ તૈયાર કરાવ્યું, તેને અને બળદોને લઈ માર્ગના અનુભવી માણસોને કુમારસેના ગામે મોકલ્યા. પાતામન્ત્રી મજબૂત અને મોટા શકટને જોઇ ખુશ થયા. તેઓએ તે ગાડામાં ફલહીને ચડાવી તેટલામાં તે ગાડું તત્કાલ ભાંગી ગયું. મન્ત્રી ખિન્ન થયા અને ફરીથી સમરસિંહ પાસેથી વધારે મજબૂત ગાડું મંગાવ્યું. તે પણ ફલહી ચડાવતાવાર ભાંગી ગયું. એમ સમરસિંહે ત્રીજીવાર પણ ગાડું મોકલ્યું

અને તેની પણ પહેલાના જેવીજ દશા થઈ આથી મન્ત્રીની ચિંતા ઘણી વધી અને તેણે સમરસિંહને આ સમાચાર મોકલ્યા સમરસિંહ પણ આ સમાચાર સાંભળી વિચારમાં પડી ગયો, તેની નિદ્રા પણ ઉડી ગઈ એટલામાં શાસનદેવીએ પ્રત્યક્ષ થઈને સમરસિંહને કહ્યુ કે, 'અમુક નામે ગામમાં દેવતા અધિષ્ઠિત મજબૂત શકટ છે, તે તને મળશે એટલે તારૂ કાર્ય સિદ્ધ થશે' સમરસિંહ ત્યાંથી શકટ મગાવવાનો વિચાર કરે છે એટલામા તે દેવીનો પૂજારી આવ્યો અને તેણે કહ્યુ કે, દેવીએ મને આદેશ કર્યો છે કે તુ સમરસિંહને જઈને કહે કે, મારા ગાડાથી સુખપૂર્વક ફલહી લેઈ જઈ શકાશે સમરસિંહે તે શકટ મોકલ્યુ અને તેમાં ફલહી ચઢાવી પોતાના દેશના સીમાડા સુધી વળાવી પાતામન્ત્રી પાછા વળ્યા ફલહી અનુક્રમે ખેગલુ નામે ગામ પાસે આવી ત્યાંના સઘે ઉત્સવ કર્યો બીજા દિવસે ફલહી આગળ ચાલી અને અનુક્રમે કેટલાક દિવસે ભાંડુ ગામે આવી

દેશલશાહ આ સમાચાર જાણી સિદ્ધસૂરિ અને પાટણના લોકો સહિત ફલહી જોવા ભાંડુ ગયા ચન્દ્રમા સમાન સ્વચ્છ અને શુદ્ધ ફલહીને જોઇ દેશલશાહ આનંદિત થયા અને ચંદનાદિ વડે તેની પૂજા કરી બધા માણસોએ દેસલ અને સમરસિંહની ધર્મોદ્ધારક તરીકે પ્રશંસા કરી

ફલહી આગળ ચાલી એટલે પુત્રસહિત દેશલ અને બીજા લોકો પાછા વળ્યા અને ઘેર આવ્યા ફલહી દરેક ગામ અને નગરે પૂજાતી શત્રુંજયગિરિ પાસે આવી પહોંચી તે વખતે પાલીતાણાના સંઘે સામા આવી તેનો આગમનોત્સવ કર્યો દેશલશાહના પરિવારે તેને વધાવી અને પાછા પાટણ જઇ દેશલશાહને ફલહી શત્રુંજય પહોંચ્યાના સમાચાર કહ્યા દેશલે તે માણસોને પાછા મોકલી પર્વત ઉપર ફલહી ચડાવવાની સૂચના મોકલી અને તેની સાથે પાટણથી બિંબ ઘડનાર સોળ બુદ્ધિમાન શિલ્પીને રવાના કર્યા

તે સિવાય જૂનાગઢથી મંડલિક રા જેને કાકા કહેતા હતા એવા **બાલચંદ્ર** નામના મુનિને માણસો મોકલીને શત્રુંજય બોલાવ્યા અને તેઓ તુરત આવ્યા. આવીને તેણે ગાડા પરથી ફલહી ઉતરાવી કારીગર પાસે પર્વત ઉપર ચડાવવાને યોગ્ય હલકી કરાવી. ત્યારપછી ચોરાશી સ્કન્ધવાહ–ખાંધે ઉપાડનારા પુરૂષોને એકઠા કરી લાકડા અને દોરડા વડે ફલહી બાંધી તેઓની ખાંધે મૂકી અને તેઓએ ૭ દિવસમાં **શત્રુંજય** પર્વતની ઉપર ચઢાવી દીધી.

બિંબનું ઘડવું.

ત્યાર પછી પર્વત ઉપર તે ફલહીને તે કારીગરોએ ઘડવા માંડી. સર્વવિદ્યાવિશારદ **બાલચન્દ્ર** મુનિ પણ તેમને સૂચના આપતા હતા. પ્રતિમા ઘડીને તૈયાર થયા બાદ તેને ઘસી તેજસ્વી કરી અને **બાલચન્દ્ર** મુનિએ તે પ્રતિમાને મંગાવી મુખ્ય સ્થાને સ્થાપન કરી.

આહીં પ્રબન્ધકાર જણાવે છે કે, કેટલાએક અસહિષ્ણુ ખલ પુરૂષો **દેશલ**ના આ કાર્યની અદેખાઈ કરવા લાગ્યા અને તેના સંસર્ગથી સજ્જન મનુષ્યો પણ દેશલથી વિરુદ્ધ થયા, પણ **સાહણ-પાલ**ની બુદ્ધિથી અને **સમરસિંહ**ના સત્ત્વથી એ બધું વિરોધી વાતાવરણ થોડા વખતમાં શાન્ત થઈ ગયું. જે સજ્જનો હતા તેઓ પોતાની ભૂલ સમજ્યા અને પ્રસન્ન થઈને **દેશલ**ના તીર્થોદ્ધારના કાર્યમાં સહાય કરવા લાગ્યા. **બાલચન્દ્ર** મુનિએ બિંબને મૂળ સ્થાને સ્થાપી **દેશલશાહ**ને ખબર આપી. **દેશલશાહે** **સમરસિંહ**ને કહ્યું કે, હવે બિંબની પ્રતિષ્ઠા કરી સ્વસ્થાનકે સ્થાપન કરીએ તો આપણું ઇષ્ટકાર્ય સિદ્ધ થાય, માટે ચતુર્વિધ સંઘસહિત યાત્રાએ જઇ પ્રતિષ્ઠા કરાવું અને કૃતકૃત્ય થાઉં.

તે બન્ને પિતાપુત્ર પોષધશાળામાં શ્રીસિદ્ધસેનસૂરિને વન્દન કરવા ગયા અને વદન કરીને કહ્યુ–" અમારો મનોરથરૂપ વૃક્ષ પહેલા આપના ઉપદેશરૂપી પાણીના સિંચનથી ઉગ્યો હતો, તે અત્યારે બિંબને મૂળ સ્થાને સ્થાપવાથી ફ્લોન્મુખ થયો છે,હવે તેને પ્રતિષ્ઠાદિ કાર્યદ્વારા આપ સફળ કરો છેવકથી માંડી કલશ સુધી મુખ્ય પ્રાસાદનો ઉદ્ધાર પરિપૂર્ણ થઇ ગયો છે તેની દક્ષિણુ બાજુએ અષ્ટાપદની આકૃતિવાળુ ચોવીશ તીર્થંકરયુકત ચૈત્ય પણ નવીન કરાવ્યુ છે બલાનક મડપમા રહેલા સિંહનો પણ ઉદ્ધાર કરાવ્યો છે, તથા આદિજિનના પાછળના ભાગમાં વિહરમાન તીર્થંકરોનુ નવુ ચૈત્ય પણ કરાવ્યુ છે સ્થિરદેવના પુત્ર લઢુકે ચાર દેવકુલિકા (નાના દેવમદિર) અને જૈત્ર અને કૃષ્ણ નામે સઘપતિએ જિનબિબઅહિત આઠ દેવકુલિકા કરાવી છે પૃથ્વીભટના કીર્તિસ્તભરૂપ કોટાકોટિનુ ચૈત્ય જે તુર્કોએ પાડી નાખ્યુ હતુ, તેનો હરિશ્ચન્દ્રના પુત્ર કેશવે ઉદ્ધાર કર્યો છે એ સિવાય બીજા નાના મંદિરોનો જે જે ભાગ પડી ગયો કે નાદુરસ્ત હતો તે સર્વ જુદા જુદા સઘના માણસોએ સમરાવ્યો છે આ તીર્થ પૂર્વના જેવુ થઇ ગયુ છે કે જેનો પૂર્વે ભગ થયો હતો તેમ જણાતુ નથી હવે માત્ર કલશ અને ધ્વજદડ ચઢાવવા તથા અર્હત્પ્રતિમાઓની પ્રતિષ્ઠા કરાવવી બાકી છે" ઉત્તમ પ્રતિષ્ઠાનુ મુહૂર્ત આવે ત્યારે પ્રતિષ્ઠા કરવાનુ ગુરુએ કહ્યુ

ઉદ્ધાર કાર્યની પૂર્ણાહુતિ

ત્યાર પછી દેશલે પ્રતિષ્ઠાલગ્નનો નિર્ણય કરવા માટે ઘણા આચાર્યો, જ્યોતિર્વિદ્ બ્રાહ્મણો અને અગ્રણી શ્રાવકોને બોલાવ્યા અને તેઓને યોગ્ય આસને બેસાડી પ્રતિષ્ઠા લગ્નનો નિર્ણય કરવા વિનતિ કરી તે બધા શાસ્ત્રજ્ઞોએ મળી બધાની સમતિથી નિર્દોષ એવું મુહૂર્ત નક્કી કર્યું દેશલે મુખ્ય જ્યોતિષિક પાસે કુંકુમપત્રિકા લખાવી

પ્રતિષ્ઠાલગ્ન

અને પ્રતિષ્ઠા સમયે સર્વ દેશોના સંઘને આવવા માટે વિજ્ઞપ્તિપત્રિકા લઇ જુદા જુદા દેશમાં માણસો મોકલી આમંત્રણ કર્યું. પોતાના સગાસંબન્ધી પૌત્રો અને મન્ત્રીઓ વગેરેને પણ આમંત્રણ કર્યું.

દેશલે યાત્રાયોગ્ય રથના જેવું નવીન દેવાલય તૈયાર કરાવ્યું અને પોષધશાલાએ જઈ આચાર્ય સિદ્ધસેનસૂરિની પાસે તેને લઇને તેના ઉપર વાસક્ષેપ નંખાવ્યો.

સંઘપ્રયાણ

હવે સર્વોત્તમ દિવસે શુભવાર અને શુભ નક્ષત્રે દેવાલયનું પ્રસ્થાન કરવાનો દેશલે વિચાર કર્યો. શુભ દિવસે પોષધશાલામાં સર્વ સંઘને એકત્ર કર્યો અને **સમરસિંહે** પિતાની આજ્ઞાથી આચાર્ય, ઉપાધ્યાય, સાધુ,સાધ્વીઓ, શ્રાવક અને શ્રાવિકાઓને યથાસ્થાને બેસાડ્યા, દેશલ પૃથ્વી ઉપર ઢીંચણ સ્થાપીને વાસક્ષેપ નંખાવવા ગુરુના સન્મુખ બેઠો. ગુરુએ તેના કપાલમાં તિલક કર્યું અને તેના મસ્તકે વાસક્ષેપ નાંખ્યો. તથા **સમરસિંહના** માથે વાસક્ષેપ નાંખી ‘ તું સંઘપતિઓમાં અગ્રણી થા ’ એમ આશીષ આપી.

પોષ સુદિ સાતમનો દિવસ સંઘનો પ્રયાણનો સમય હતો ત્યારે ગૃહદેવાલયમાં રહેલી **આ**દિનાથની પ્રતિમા લઈ દેશલે દેવાલયના રથમાં સ્થાપી અને તે રથને બે શ્વેત અને સરખા વૃષભ જોડયા. **સામન્ત** રથ ઉપર બેસી હાથમાં રાશ લઈને હાંકવા લાગ્યો. તે વખતે એક સુવાસિની સ્ત્રી શ્રીફળ અને અક્ષતનો ભરેલો સ્થાળ હાથમાં લઇ સામી આવી અને તેણે **દેસલ**શાહ અને **સમરસિંહ**ના માથે અક્ષત નાંખ્યા, શ્રીફળ હાથમાં આપ્યું અને ચંદનનું તિલક કરી પુષ્પની માળા કંઠે પહેરાવી આશીર્વાદ આપ્યો. હવે સામન્તે વાદિત્રોના શબ્દ સાથે દેવાલયનો રથ આગળ ચલાવ્યો તે વખતે તેને અનેક પ્રકારના શુભ શકુનો થયા. સંઘનો નાયક દેશલ સુખાસનમાં બેસી દેવાલયની આગળ ચાલ્યો. તેજસ્વી **સમરસિંહ** પણ અસ-

વારોના સમૂહથી વીંટાયેલો ઉચ્ચૈઃશ્રવા ઉપર બેઠેલા ઇન્દ્રની જેમ શોભતો દેવાલયની પાછળ ચાલ્યો

ગખારિકામાં સઘપતિ દેશલે પડાવ નાંખ્યો હવે સમરસિંહ સઘના માણસો સાથે પુન પાટણ આવી સઘસહિત પોષધશાલામા જઈ સર્વ આચાર્યોને વદન કરી યાત્રા માટે આવવા પ્રાર્થના કરી, તથા દરેકના ઘેર જઇ સવ શ્રાવકોને પણ સઘમાં આવવા આમન્ત્રણ કર્યું તેઓ બધા સમરસિંહના ગુણથી ખેચાઇ સર્વ સામગ્રી તૈયાર કરી સઘમા આવવા તૈયાર થયા

સઘમા આચાર્ય અને મુનિઓ

સર્વસિદ્ધાન્તના પારગામી વિનયચન્દ્રાચાર્ય, બૃહદ્ગચ્છના આચાર્ય રત્નાકરસૂરિ, દેવસુગ્ગિગચ્છના પદ્મચન્દ્રાચાર્ય, ખડેરકગચ્છીય સુમતિચંદ્રાચાર્ય, ભાવડારકગચ્છીય વીરસૂરિ, સ્થારપદ્રગચ્છના સર્વદેવસૂરિ, બ્રહ્માણગચ્છીય જગતસૂરિ, નિર્વૃત્તિગચ્છીય આમ્રદેવસૂરિ, કે જેણે સમરારાસુ નામે રાસ કર્યો છે, નાણકગચ્છીય સિદ્ધસેનાચાર્ય, બૃહદ્ગચ્છના ધર્મઘોષસૂરિ, નાગેન્દ્રગચ્છના પ્રભાનદસૂરિ, હેમચન્દ્રાચાર્યની પરપરામાં થયેલ વજ્રસેનાચાર્ય અને એ સિવાય બીજા ભિન્ન ભિન્ન ગચ્છના આચાર્યો દેશલના સઘમાં યાત્રા માટે આવવા નીકળ્યા ચિત્રકૂટ,વાળાક,મારવાડ અને માળવાદિ દેશમાં જે જે પદસ્થ મુનિઓ હતા તે બધા સઘમાં આવવા એકઠા થયા શુભવાર અને શુભ લગ્ને સર્વ દર્શનના પારગામી સિદ્ધસેનાચાર્ય પણ સઘમાં ચાલ્યા અને દેશલે તેનો પ્રવેશોત્સવ કર્યો

સઘમા આવેલા અગ્રણી શ્રાવકો

ધર્મધુરન્ધર સઘપતિ જૈત્રસિંહ અને કૃષ્ણ દેશલના સ્નેહથી ખેચાઇને સઘમાં સાથે ચાલ્યા ચતુર હરિપાલ, સઘપતિ દેવપાલ, શ્રીવત્સકુળના સ્થિરદેવના પુત્ર લદ્ધક, માનીમાં શિરોમણિ પ્રલ્હાદન, સત્યનિષ્ઠ શ્રાવકોત્તમ મોઢાક,ધર્મવીર વીરશ્રાવક તથા દીનોદ્ધારક દેવરાજ ઇત્યાદિ શ્રાવકો સઘમાં આવવા નીકળ્યા તે સિવાય બીજા

ગૂજરાતમાં જે જે પ્રસિદ્ધ શ્રાવકો હતા તે બધા સમરસિંહના અનુરાગથી સંઘ સાથે આવ્યા હતા. એમ બીજા દેશના સંઘો આવી ગયા પછી દેશલે આગળ સંઘસહિત પ્રયાણ શરૂ કર્યું. તે બધામાં જૈત્રસિંહ, કૃષ્ણ, લંઢુક અને હરિપાલ એ સંઘના અગ્રણી હતા.

હવે સંઘના પ્રયાણસમયે અલપખાનની રજા માગવા માટે મોટી ભેટ લઇને સમરસિંહ રાજમંદિરે ગયો અને તેણે ખાનની પાસે ભેટ મૂકી રજા માગી. ખાને સંતુષ્ટ થઇ તેને ઘોડા સહિત તસરિફા આપી સમરસિંહે સંઘની રક્ષા માટે જમાદાર માગ્યા અને ખાને ખરેખર યમના પુત્રો જેવા મહામીર જાતિના દશ મુખ્ય જમાદારો આપ્યા. તેઓને લઇ સમરસિંહ પાછળથી સંઘને મળ્યો.

સહજપાલનો પુત્ર સોમસિંહ સંઘની દેખરેખ રાખતો હતો અને સમરસિંહ પણ ભોજન અને પાગરણની જાતે સારસંભાળ રાખતો.

સિલ્લાર જાતિના ઘોડેસવાર રજપુતો વડે વીંટાયેલો સમરસિંહ માથે છત્ર ધારણ કરી ઘોડા ઉપર ચઢેચો હતો, અને તેની આગળ ધનુષને ધારણ કરનારાઓની ટોળી ચાલતી હતી.

સંઘના પ્રયાણસમયે પ્રથમ શંખ વાગતો હતો અને પછી ભેરી અને તાંસાઓ વાગતા હતા.

સ્પર્ધાપૂર્વક ચાલતા બળદો વડે ગાડાંઓ ચાલતા હતા. અભિગ્રહ ધારી ધાર્મિક પુરુષો પગે ચાલતા હતા. એટલો મોટો સંઘ હતો કે છૂટો પડી ગયેલો કોઈ માણસ પોતાનાં સંબન્ધીને સ્થાને પહોંચ્યા સિવાય મળી શકતો નહિ.

દરેક ગામના સંઘો સંઘપતિ દેશલ અને સમરસિંહ પોતપોતાના ગામની પાસે આવેલા જાણીને દહીં, દૂધ વગેરે લેઇને સામા આવતા હતા અને સ્પર્ધાપૂર્વક સંઘનો સત્કાર કરતા હતા.

એ પ્રમાણે અહર્નિશ પ્રયાણ કરતો સંઘ સેરીસા તીર્થે આવી પહોંચ્યો. જ્યાં પાર્શ્વનાથ ભગવાનની પ્રતિમા કાયોત્સર્ગ અવસ્થામાં વિરાજમાન છે તે પ્રતિમાને પહેલા સૂત્રધારે દેવના આદેશથી આંખે પાટા બાંધી એક રાત્રિમાં ઘડીને તૈયાર કરી હતી અને નાગેન્દ્રગચ્છીય દેવેન્દ્રસૂરિએ તેની પ્રતિષ્ઠા કરી હતી. જેઓ પોતાની મન્ત્રશક્તિથી સંમેતશિખરથી વીશ તીર્થંકરની પ્રતિમાઓ લાવ્યા હતા કે જેમાની ત્રણ પ્રતિમાઓ અત્યારે કાન્તિપુરીમાં વિરાજમાન છે, તે દેવેન્દ્રસૂરિએ આ પ્રભાવિક તીર્થની સ્થાપના કરી હતી. દેસલશાહે ત્યાં સ્નાત્ર અને મહાપૂજાદિ ઉત્સવ કરીને આરતી કરી અને દરેક મનુષ્યના ભોજન માટે સત્રાકાર ખુલ્લું મૂક્યું. ત્યાં અષ્ટાહ્નિકોત્સવ કરીને સંઘે આગળ પ્રયાણ કર્યું અને ક્ષેત્રપુર (સરખેજ) થઇને સંઘ ધોળકા પહોંચ્યો. ત્યાંથી પ્રયાણ કરી દરેક ગામ અને નગરને વિષે ચૈત્યપરિપાટી કરતો સંઘ અનુક્રમે પીપરાળી ગામ પહોંચ્યો. અને ત્યાંથી શત્રુંજયગિરિને જોઇને અત્યંત હર્ષનિમગ્ન થયો. તે દિવસે દેશલે લાપશી કરી ચતુર્વિધ સંઘસહિત સમરસિંહને આગળ કરી શત્રુંજયગિરિની મહોત્સવપૂર્વક પૂજા કરી. તે વખતે ગિરિરાજના દર્શનના આનંદથી પરવશ થયેલા દેશલે અને સમરસિંહે અગણિત યાચકોને પુષ્કળ દાન આપ્યું. ત્યાંથી બીજા દિવસે તીર્થરાજના દર્શન કરવાની ઉત્કંઠાથી શીઘ્ર પ્રયાણ કરીને શત્રુંજયની પાસે વસ્તુપાલની સ્ત્રી લલિતાદેવીએ કરાવેલા સરોવરને કાંઠે સંઘે પડાવ નાખ્યો. અને તેની ચારે બાજુ ઉજ્જવલ તંબુઓ અને રાવટીઓ નખાઇ ગઇ.

સેરિસા તીર્થ

દેશલે આવતી કાલે શત્રુંજય ઉપર ચઢવાનો વિચાર કર્યો તે સમયે એક માણસ વધામણી લઈને આવ્યો કે, દેવગિરિ–દોલતાબાદથી સહજપાલ અને ખંભાતથી સાહણપાલ સંઘસહિત આવેલા છે. સંઘ ઉપરની

સહજપાલ અને સાહણપાલનું સંઘસહિત આગમન

ભક્તિ અને બન્ને ભાઈ ઉપરના પ્રેમવડે **સમરસિંહ** અત્યંત ખુશ થયો અને અત્યંત ઉત્કંઠિત હૃદયે સંઘસહિત એક યોજન સુધી તેની સામો ગયો. **સમરસિંહ** પોતાના બન્ને ભાઇને મળ્યો અને તેઓને ગાઢ આલિંગન કરી પ્રણામ કર્યાં. લોકો તેનું મહત્વ અને ભક્તિ જોઇ વિસ્મિત થયા. તે બન્ને ભાઇઓ પણ **સમરસિંહ**ને ભેટી આનંદિત થયા. સંઘમાં જે જે આચાર્યો હતા તેને **સમરસિંહે** ભક્તિપૂર્વક વંદન કર્યું. ખંભાતથી **પાતાક** મન્ત્રીનો ભાઈ **સાંગણ**, સંઘવી **લાલા**, શ્રાવકોત્તમ **સિંહભટ** અને વસ્તુપાલના વંશને દીપાવનાર **બીજલશ્રેષ્ઠી** પણ સંઘમાં આવ્યા હતા. તે સિવાય **મદન**, **મોલ્હાક** અને રત્નસિંહાદિ અસંખ્ય શ્રાવકો પણ સાથે સંઘમાં હતા. **સમરસિંહ** તે બધા શ્રાવકોનો યથાયોગ્ય સત્કાર કરી પોતાના બંધુઓ અને સંઘસહિત મહોત્સવપૂર્વક સંઘના પડાવને સ્થાને આવ્યો. ત્યાં બન્ને ભાઈઓએ **દેશલ**ને ભક્તિપૂર્વક પ્રણામ કર્યાં. બન્ને પુત્રોના આવવાથી સંઘપતિ **દેશલ**નું ચિત્ત આનંદમાં મગ્ન થયું. રાત્રી ત્યાં ગાળી પ્રાતઃકાળે **દેશલ** સંઘસહિત **શત્રુંજય** ઉપર ચઢવાને તૈયાર થઈ ગયો.

પંચમ પ્રસ્તાવ.

સંઘ સહિત દેશલનું શત્રુંજય ઉપર ચઢવું.

પ્રાતઃકાળે **પાલીતાણા** શહેરના **પાર્શ્વ**જિન અને તીર્થાધિપતિ **મહાવીરસ્વામી**ને પ્રણામ કરીને **દેશલ** સંઘસહિત શત્રુંજય પર્વતની પાસે ગયો અને ત્યાં રહેલા નેમિનાથને પૂજી શ્રીસિદ્ધસેનસૂરિને હાથનો ટેકો આપી **દેશલે** ગિરિરાજ ઉપર ચઢવાનો પ્રારંભ કર્યો.

અહિં પ્રબન્ધકાર અશોક, અર્જુન, દેવદાર, આમ્ર, સાગ વગેરે ઝાડો; હારિત, ચકોર, ચાસ વગેરે પક્ષીઓ અને પાણીના ઝરણાઓનું વર્ણન કરે છે. તે ઉપરથી માલુમ પડે છે કે તે સમયે કદાચ

વૃક્ષરાજિ, પશુપક્ષીઓ અને પાણીના ઝરણા વડે શત્રુંજય પર્વત કુદરતી સૌન્દર્યથી ભરપૂર હશે

દેશલે સઘસહિત શત્રુંજયતીર્થ ઉપર ચઢી પ્રથમ પ્રવેશમા જેનો ઉદ્ધાર પોતેજ કરાવેલો હતો તે ભગવાન આદિનાથની માતાને જોયા અને તેની પૂજા કરીને તે શાંતિનાથના ચૈત્યમાં ગયો ત્યા પૂજા કરી ત્યાંથી આદિનાથાદિ જિનના મદિરે જઇ ત્યા પૂજા કરી પોતે જેનો ઉદ્ધાર કરેલો છે એવા કપર્દિ યક્ષની મૂર્તિના દર્શન કરવા સઘસહિત ગયો ત્યાં ઉભા રહી ફરફરતી ધ્વજાવાળા ઋષભદેવના ચૈત્યને જોઇ પોતાને કૃતાર્થ માનવા લાગ્યો તે ચૈત્યને એક દૃષ્ટિવડે અવલોકન કરતા તેણે આદિજિનના ચૈત્યના સિહદ્વારે જઇ ભગવાન યુગાદિ દેવને જોઇને હર્ષવડે પુષ્કળ ધનની વૃષ્ટિ કરી હવે તે ચૈત્યના મધ્ય ભાગમા પ્રવેશ કરીને પોતે કરાવેલ આદિનાથને વદન કરવાને ઉત્સુક ચિત્તવાળો દેશલ ભૂમિ ઉપર પડી પ્રણામ કરતો યુગાદિનાથની સમીપ આવ્યો અને ભક્તિથી આદિજિનને ભેટી પડયો ત્યારપછી આદિજિનની લેપ્યમૂર્તિને પુષ્પથી પૂજી પ્રદક્ષિણા કરતાં તેણે અગણિત અર્હંત બિબોની પૂજા કરી

ત્યાર પછી કુન્તીસહિત પાડવોની પાંચ મૂર્તિને પૂજી રાયણની નીચે રહેલ યુગાદિ ભગવાનના પગલાને અને પોતે કરાવેલી લોકોને આશ્ચર્યકારક એવી મયૂરની મૂર્તિને જોઇને મોતી, મણિ અને સ્વર્ણની વૃષ્ટિ કરી

દેશલશાહે ત્યાં મહોત્સવ કરી યાચકોને વસ્ત્રાદિક આપ્યા અને બાવીશ તીર્થંકરોને પૂજી તેની સર્વગત પ્રદક્ષિણા કરી ત્યાર બાદ મસ્તક ભૂમિ ઉપર સ્થાપી આદિજિનને પ્રણામ કરી પોતાના સ્થાને પુત્રસહિત આવ્યો, અને પ્રતિષ્ઠાવિધિ કરવા તત્પર થયો તેણે પોતાના બીજા પુત્રો હોવા છતાં પણ સમરસિહને પ્રતિષ્ઠાવિધિ કરવાનો આદેશ કર્યો અને તે પિતાનો આદેશ મેળવી અત્યત આનદિત થયો

હવે **સમરસિંહે** મીઠાઈ, પકવાન્ન અને બીજી પ્રતિષ્ઠાવિધિમાં ઉપયોગી સેંકડો ઔષધીઓ એકઠી કરવા માંડી.

પ્રતિષ્ઠાવિધાન. આ પ્રતિષ્ઠાનો ઉત્સવ જોવા સોરઠ અને વાળાકથી હજારો માણસો આવ્યા હતા.

આજે માઘ માસના શુકલ પક્ષની સાતમ અને ગુરુવાર હતો. દેશલે ચતુર્વિધ સંઘને યાત્રા કરવા માટે એકઠો કર્યો અને **સિદ્ધ**સૂરિ પ્રમુખ આચાર્યોની સાથે **સમરસિંહ** અને દેશલશાહ પાણી લેવા માટે કુંડ તરફ ગયા. **સમરસિંહે** દિક્‌પાલ અને કુંડના અધિપતિદેવ તથા ગૃહાદિની વિધિપૂર્વક પૂજા કરીને શ્રીસિદ્ધસૂરિદ્વારા મન્ત્રિત પાણીવડે ઘડાઓ ભર્યા અને તેને સુવાસિની સ્ત્રીના માથે મૂકી તે સંઘસહિત **ઋ**ષભદેવના ચૈત્યે આવ્યો. તેણે યોગ્ય સ્થાને તે પાણીના ઘડા મૂકાવી તે સ્ત્રીઓ પાસે સેંકડો ઔષધીના મૂળ વટાવવાનો પ્રારંભ કર્યો. **સિદ્ધ**સૂરિએ તે બધી સ્ત્રીઓના મસ્તક ઉપર વાસક્ષેપ નાંખ્યો. સ્ત્રીઓ મંગલગીતને ગાવાપૂર્વક તે ઔષધીઓનું ચૂર્ણ વાટતી હતી. **સમરસિંહે** તે બધાને નાના પ્રકારના પટ્ટકુલો આપ્યા. પછી તેણે સેંકડો ઔષધીઓનું ચૂર્ણ શરાવમાં નાંખ્યું.

હવે જિનાલયની ચારે દિશાએ નવ નવ વેદિકાઓ તૈયાર કરાવી અને તે વેદિકાની ચારે બાજુએ યવાંકુરો–જવારા મૂકયા. દેવના સન્મુખ રંગમંડપના મધ્ય ભાગમાં નન્દ્યાવર્તપટ્ટ મૂકવા માટે એક હાથ ઉંચી ચાર ખુણાવાળી વિશાલ વેદિકા કરાવી. તેના ઉપર ચાર થાંભલાવાળો, ઉપરના ભાગમાં સુવર્ણના કલશયુક્ત, વિવિધ વસ્ત્રો તથા કેળના સ્તંભ વડે સુશોભિત મંડપ કરાવ્યો અને તેની પાસે **ઋ**ષભદેવના મુખ્ય ચૈત્યનો ધ્વજદંડ સુતાર પાસે તૈયાર કરી પ્રતિષ્ઠા કરવા માટે સ્થાપિત કર્યો. મુખ્ય ચૈત્યની આસપાસના ચૈત્યોની પ્રતિષ્ઠા કરવા માટે સુંદર ઉંચી વાલુકાયુક્ત અને સમૂળ ડાભસહિત વિશાલ વેદિકાઓ કરાવી, બારણે આંબાના પાનના

તોરણો બાંધ્યાં સિદ્ધસેનસૂરિએ ગોરોચન, કેસર, કપૂર અને કસ્તૂરી પ્રમુખ મહામૂલ્ય વસ્તુઓ વડે પ્રથમ ચંદનનો લેપ કરી નન્દ્યાવર્તનો પટ્ટ લખ્યો

હવે પાણીથી ભરેલી કુંડીમાં જ્યોતિષિકની ઘટીઓ પાણીથી ભરાઇ જવાથી તળીએ બેસવા લાગી એટલે પ્રતિષ્ઠાનો સમય જાણી શ્રીસિદ્ધસેનસૂરિ જિનમંદિરે ગયા તે સમયે બીજા આચાર્યો પણ પ્રતિષ્ઠા કરવા માટે તેની વિધિમા સાવધાન થઇ મુખ્ય ચૈત્યને વિષે જઈ પોતપોતાના આસન પર બેઠા સંઘપતિ દેશલ પુત્રસહિત સ્નાન કરી વિશુદ્ધ વસ્ત્રો પહેરી લલાટમા ચંદનનુ તિલક કરી ચૈત્યમા ગયો

તે વખતે બીજા શ્રાવકો પણ પોતપોતાના બિંબો લઈ હાજર થયા હતા શ્રીસિદ્ધસેનસૂરિ આંગળીએ સુવર્ણની મુદ્રિકા અને હાથે કંકણ પહેરી દશાયુક્ત બે વસ્ત્રને ધારણ કરી જિનેશ્વરની સન્મુખ ઉભા હતા ઋષભદેવની દક્ષિણ બાજુએ માહણસહિત દેશલ અને ડાબી બાજુએ સમરસિંહ સહિત સહજપાલ જિનને સ્નાત્ર કરાવવા સજ્જ થઇને ઉભા હતા સામન્ત અને સાંગણ બન્ને ભાઇઓ ચામર ધારણ કરી જિનની પાસે ઉભા હતા કોઇની અશુભ દૃષ્ટિ ન પડે તે માટે જિનના કંઠે અરિષ્ટ રત્નની માલા નાખી હતી ત્રિલોકનુ રક્ષણ કરવા સમર્થ જિનના કરને વિષે રક્ષાનિમિત્ત રાખડી બાંધી હતી કપૂર, ચંદન, ફળ, અક્ષત, પુષ્પ, ધૂપ ઇત્યાદિ પ્રતિષ્ઠાને યોગ્ય જે જે વસ્તુઓ જોઈએ તે બધી ગોઠવી આગળ મૂકી હતી મિંઢળ સહિત ઋદ્ધિ અને વૃદ્ધિ એ બન્ને ઔષધી જિનને હાંથે બાંધી, અને ગુરુએ દેશલાદિ શ્રાવકોને હાથને વિષે કુસુંબીસૂત્ર બાંધ્યુ હતુ

આ પ્રમાણે પ્રતિષ્ઠાની બધી સામગ્રી તૈયાર થઈ એટલે સિદ્ધસેનસૂરિએ સ્નાત્રીઆ પાસે સ્નાત્રનો પ્રારંભ કરાવ્યો, તીર્થ-

પતિ આદિજિનનું સ્નાત્ર તેમણે સ્વયં કરાવ્યું અને અન્ય આચા-ર્યોએ પોતપોતાને યોગ્ય એવાં બીજાં સ્નાત્રો કરાવ્યાં.

હવે લગ્નની ઘડી આવી પહોંચી એટલે શ્રીસિદ્ધસેનસૂરિ સાવધાન થઈને જ્યોતિષિકોએ કહેલું પ્રતિષ્ઠાનું લગ્ન સાધવા ઉભા. શુભ લગ્ને જિનપ્રતિમાને લાલ વસ્ત્રવડે ઢાંકીને તેની ચંદન અને કપૂર આદિ દ્રવ્ય વડે પૂજા કરી. તે સમયે સમરસિંહ હર્ષની પોષધશાલાએ જઈને નન્દાવર્તનો પટ્ટ સુવાસિની સ્ત્રીના માથે મૂકી ઋષભદેવના ચૈત્યે આવ્યો. વાદિત્રના શબ્દો ચોતરફ પ્રસરવા લાગ્યા. લોકો જિનના ગુણો ગાવા લાગ્યા, સમરસિંહે મંડપની વેદિકાને વિષે નન્દા-વર્તનો પટ્ટ મૂક્યો. સિદ્ધસેનસૂરિએ તેને પાસેથી કપૂર વડે યથાવિધિ પૂજા કરી. ત્યાર પછી સિદ્ધસેનસૂરિ ઋષભ જિનની પ્રતિમા પાસે આવી લગ્નની સિદ્ધિ માટે વિશેષ સાવધાન થયા અને લગ્નનો સમય પાસે આવ્યો જાણી રૂપાની કચોળી અને સોનાની સળી હાથમાં લેઈ તૈયાર થયા. જ્યારે ઋષભદેવ પ્રભુની પ્રતિષ્ઠાનો સમય તદ્દન પાસે આવ્યો ત્યારે લોકો ઉચ્ચ સ્વરે 'સમય થયો છે' એમ ચોતરફ ઉદ્ઘોષણા કરવા લાગ્યા.

બરાબર પ્રતિષ્ઠાના સમયે શ્રીસિદ્ધસેનસૂરિએ જિનબિંબ થકી વસ્ત્ર ખસેડીને તેના બન્ને નેત્રોમાં સૂરમો અને સાકરનો બનાવેલું અંજન આંજ્યું અને વિક્રમ સંવત ૧૩૭૧ના માઘ માસના શુક્લપક્ષની ચૌદશ, પુષ્ય નક્ષત્ર અને સોમવારે મીન લગ્નમાં નાભિ-નંદન શ્રીઋષભદેવ ભગવાનની પ્રતિષ્ઠા કરી. પ્રથમ જાવડિના ઉદ્ધાર સમયે શ્રીવજ્રસ્વામીએ પ્રતિષ્ઠા કરી હતી અને ત્યારપછી આ સિદ્ધસેનસૂરિએ પ્રતિષ્ઠા કરી. સિદ્ધસેનસૂરિની અનુજ્ઞાથી મુખ્ય પ્રાસાદના ધ્વજાદંડની વાચનાચાર્ય નાગેન્દ્રસૂરિએ પ્રતિષ્ઠા કરી. સર્વ-પુત્રો સહિત દેશલે ચન્દન અને બરાસવડે આદિજિનના શરીરને વિલેપન કરી તેની પાસે પકવાન્ન પ્રમુખ નૈવેદ્ય મૂક્યા.

તે વખતે કોઇકતો આનંદના આવેશથી નૃત્ય કરવા લાગ્યા, કોઇ સ્તુતિ કરવા લાગ્યા, કોઇક તો કસ્તૂરી વગેરે લઇ વિલેપન કરવા લાગ્યા અને કેટલાક તો પુષ્પો વડે જિનની પૂજા કરવા લાગ્યા એ પ્રમાણે ભવ્યજનોએ મહોત્સવ કર્યો. હવે દેશલ ધ્વજ-દંડનું સ્થાપન કરવા તૈયાર થયો સિદ્ધસેનસૂરિને હાથનો ટેકો આપી પુત્રસહિત દેશલ ધ્વજદંડની સાથે આગળ ચાલ્યો અને પ્રાસાદના શિખર ઉપર ચઢી ગયો ત્યાં તેણે કીર્તિની સાથે સૂત્રધારો દ્વારા દંડનું સ્થાપન કર્યું અને દંડની સાથે ધ્વજા બાંધી તે સમયે વસ્ત્ર, સોનૈયા, ઘોડા, અલંકાર વગેરેનું યાચકોને દાન દીધું મહજપાલ, સાહણ સમરસિંહ, સામંત અને સાગણ એ પાંચે ભાઇઓએ ધનની વૃષ્ટિ કરી

દેશલે ત્રણ છત્ર અને બે ચામર આદિજિનના ચૈત્યમાં આપ્યા તે સિવાય સુવર્ણના દંડયુક્ત અને રૂપ્યતન્તુના બનેલા બીજા બે ચામર પણ આપ્યા મનોહર સ્નાત્રના કુંભ, રૂપાની આરતી અને મંગળદીવો આપ્યા ત્યાર પછી બધા જિનનો સ્નાત્રવિધિ કર્યો, અને ચંદનાદિવડે બીજા બધા જિનોની પૂજા કરી ત્યાર પછી શ્રીસિદ્ધસેનસૂરિના ચરણને વંદન કરી તેમજ બીજા સુવિહિત સાધુને ભક્ત-પાન વડે પ્રતિલાભી પ્રાતઃકાલે પોતાના પુત્રસહિત દેશલે પારણું કર્યું ચારણ, ગાયક, અને ભાટોને જમાડયા તથા જોગી, દીન, અનાથ અને દરિદ્રીઓના ભોજન માટે મત્રાકાર ખુલ્લું મૂકયું એ પ્રમાણે હમેશાં દાન આપતા દેશલે દશ દિવસ સુધી ઉત્સવ કર્યો અગિયારમે દિવસે પ્રાતઃકાળે શ્રીસિદ્ધસેનસૂરિના સ્વહસ્તે પ્રભુનું કંકણ છોડાવ્યું અને સુવર્ણના મુકુટ, હાર, શ્રી-કંઠ, બાજુબંધ અને કુંડલાદિ પોતે કરાવેલા નવા અલંકારો પ્રભુને ચઢાવ્યા

તે સિવાય બીજા પણ ભવ્ય જનોએ સુંદર ધ્વજાઓ બાંધી અને જિનનું સ્નાત્ર કર્યું સંઘમાં આવેલા પુરુષોએ પોતપોતાના

વારાને દિવસે મહાપૂજા અને દાનસત્રો કર્યાં. દેસલે સંઘસહિત આદિજિનની આરતી ઉતારવાનો પ્રારંભ કર્યો. તેની બન્ને બાજુએ **સાહણ** અને **સાંગણ** ચામર ધારણ કરી તથા **સામન્ત** અને **સહજપાળ** કલશ ધારણ કરી ઉભા હતા. ત્યાર બાદ **સમરસિંહે** પિતાના નવ અંગે ચંદનના તિલક કર્યાં, લલાટે તિલક કરીને અક્ષત ચોડ્યા અને ડોકમાં ફુલની માળા પહેરાવી. બીજા પણ સંઘના પુરુષોએ ચંદન વડે પગે પૂજા કરી, કપાલે તિલક કરી અને આરતીની પૂજા કરી તેના કંઠે માલા પહેરાવી. જિનગુણના ગાનારા ગાયકોને મહા મૂલ્ય સ્વર્ણના કંકણ, તુરંગ અને વસ્ત્રોના દાનથી સંતુષ્ટ કર્યાં. દેશલશાહે આરતી કરીને મંગલદીપ ગ્રહણ કર્યો. ભાટો તે વખતે મોટા સ્વરે દેશલ અને **સમરસિંહની** બિરુદાવલી બોલ્યા અને તેને તેઓએ પુષ્કળ દાન આપ્યું. ત્યાર પછી કપુર વડે મંગલદીપ કરી વાગતા વાદિત્રના શબ્દની સાથે ઉચ્ચસ્વરે મંગલદીપ બોલી, હાથ જોડી શક્રસ્તવ વડે આદિજિનની સ્તુતિ કરી. **સિદ્ધસૂરિએ** પણ શક્રસ્તવ થયા બાદ આદિજિનની અમૃતાષ્ટક વડે સ્તુતિ કરી.

એ પ્રમાણે આદિજિનનો પ્રતિષ્ઠામહોત્સવ કરી અભીષ્ટ કાર્યની સિદ્ધિથી ઉત્પન્ન થયેલા પ્રમોદ વડે દેશલે નૃત્ય કર્યું અને જિનની સ્તુતિ કરી. ત્યાર પછી યુગાદિ દેવની રજા માગી દેશલ કપર્દિયક્ષને મંદિર ગયો અને ત્યાં નાળીએર અને લાપશી વડે યક્ષની પૂજા કરી, તેના મંદિરે ધ્વજા ચડાવી, તથા ધર્મકાર્યમાં સહાય કરવા તેની પ્રાર્થના કરી.

સંઘનાયક દેશલ શત્રુંજય તીર્થને વિષે વીશ દિવસ રહી પુત્ર સહિત **સિદ્ધસેનસૂરિની** સાથે પર્વત ઉપરથી ઉતરવા તૈયાર થયો અને સર્વ અર્હંતોને નમી પ્રાતઃકાલમાં પર્વતથી નીચે ઉતરી સંઘના નિવાસ સ્થાને આવ્યો. સુંદર મોદક અને અનેક પ્રકારના શાક ઇત્યાદિ રસ-

વતી વડે મુનિવર્ગોને પ્રતિલાભી પરિવાર સહિત સઘને આદરપૂર્વક ભોજન કરાવ્યુ,તથા બારોટ, ભાટ ચારણો અને ગાયકોને પણ જમાડ્યા.

આ સંઘમા આચાર્ય, વાચનાચાર્ય, ઉપાધ્યાય ઇત્યાદિ પદસ્થ પાંચસો મુનિઓ હતા, મહારાષ્ટ્ર અને તિલગ દેશથી સહજપાલ બારીક વસ્ત્રો લાવ્યો હતો, તેણે તે વડે ભકિતપૂર્વક તેઓનો સત્કાર કર્યો તે સિવાય બીજા બે હજાર મુનિઓને પણ અનેક પ્રકારના વસ્ત્રો અને ઉચિત વસ્તુઓ વડે પ્રતિલાભ્યા પ્રબન્ધકાર જણાવે છે કે સમરસિંહે સાતસો ચારણો, ત્રણ હજાર ભાટ અને હજાર ઉપરાંત ગાયકોને મનોવાછિત સોનૈયા, તુરગ અને વસ્ત્રોનુ દાન કર્યું પુષ્પની વાટિકાઓ કે જેના અરઘટ્ટ ભાગી ગયા હતા, અવેડાઓ નહોતા અને વાડ વિના વૃક્ષો ઉખડી ગયા હતા તે વાટિકાઓને માળીઓને ધન આપી પ્રભુની નિત્ય પુષ્પપૂજા માટે ખરીદી લીધી અને નવી કરાવી જિનેન્દ્રની પૂજા કરનારા, ગાન કરનારા, સૂત્રધારો અને ભાટોને ઇચ્છિત વૃત્તિ આપીને ત્યાં તીર્થ ઉપર મૂકયા

સઘનુ ગિરનાર તરફ પ્રયાણ

ત્યાર બાદ દેસલે ઉજ્જયન્ત તીર્થની યાત્રા કરવા માટે પ્રયાણ કર્યું દેવાલય આગળ ચાલ્યુ અને ત્યાર પછી દેસલ સર્વ સઘસહિત ચાલ્યો અને તે અમરાવત્યાદિ પુર અને ગામને વિષે પોતાના અદ્ભુત કાર્યો વડે જિનશાસનની પ્રભાવના કરતો ઉજ્જયન્તગિરિ પહોચ્યો

તે વખતે ત્યાં જૂનાગઢમાં મહીપાલદેવ નામે રાજા હતો, તે જૂનાગઢની પાસે સઘસહિત દેશલ અને સમરસિંહને આવેલા જાણી તેના ગુણોથી આકર્ષાઇને સઘપતિ દેશલ અને સમરસિંહની સામો આવ્યો સમરસિંહ અને મહીપાલદેવ પરસ્પર પ્રેમપૂર્વક ભેટયા

અને કુશળપ્રશ્ન પૂછતા સમાન આસને બેઠા. વિવિધ પ્રકારના ભેટણાં વડે **સમરસિંહે મહીપાલદેવને સંતુષ્ટ** કર્યો. અને તેણે પણ દ્વિગુણ ભેટ વડે **સમરસિંહને** ખુશી કર્યો. ત્યાર બાદ **સમરસિંહની** સાથે ચાલતા **મહીપાલદેવે સંઘ** સહિત **દેશલનો** પ્રવેશોત્સવ કર્યો.

મહીપાલદેવ તેજપાલપુરની પાસે સંઘનો વાસ કરાવી પોતાના આવાસે આવ્યો. હવે ઉજ્જયન્તગિરિના શિખર ઉપર વિરાજમાન **નેમિનાથને** નમવાને સકલ સંઘસહિત દેશલ ગુરુઓની સાથે પર્વત ઉપર ચઢ્યો. **શત્રુંજય** તીર્થની પેઠે ત્યાં પણ મહાધ્વજા, અવારિત સત્ર–ભોજનશાળા, પૂજા અને દાનાદિક સર્વ કૃત્યો કર્યાં. પ્રદ્યુમ્ન અને **શાંબના** ઉચ્ચ શિખરો જોયાં. જ્યાં **નેમિનાથ** ભગવાનના ત્રણ કલ્યાણક થયેલાં છે એવા રૈવતગિરિના સર્વ પ્રાસાદોમાં યાત્રા તથા મહાધ્વજા અને મહાપૂજાદિ કરી પુત્ર અને પૌત્રસહિત દેશલે **અંબાની** અર્ચા કરી. તે જ વખતે **સમરસિંહની** સ્ત્રીએ પુત્રને જન્મ આપ્યો. પુત્ર જન્મના સમાચાર જાણી દેશલે **અંબાનું** વિશેષતઃ અર્ચન કર્યું. ત્યાર બાદ ગજેન્દ્રપદ કુંડમાં દેશલે અને તેના પુત્રોએ સ્નાન કરી પાપને તિલાંજલિ આપી.

આ તીર્થમાં દશ દિવસ સુધી રહીને દેશલ **ગિરિનારથી** નીચે ઉતર્યો. તે વખતે દેવપત્તનનો (પ્રભાસપાટણનો) રાજા **મુગ્ધરાજ** હતો તે **સમરસિંહનું** દર્શન કરવા ઉત્કંઠિત થયો. તેણે પોતાના પ્રધાનોને વિજ્ઞપ્તિપત્ર લઇ **સમરસિંહ** પાસે મોકલ્યા. અને તેઓએ **સમરસિંહની** પાસે આવી વિજ્ઞપ્તિપત્ર તેના હાથમાં આપ્યો. **સમરસિંહ મુગ્ધરાજનું** આમંત્રણ આવેલું જાણી ત્યાં જવા ઉત્સુક થયો. હવે **સમરસિંહ મહીપાલદેવની** રજા માગવા માટે ભેટણું લઇ તેની પાસે ગયો અને ભેટ મૂકી તેની પાસે રજા માગી. **મહીપાલદેવે** પણ સંતુષ્ટ થઇને **સમરસિંહને** શ્રીકરી અને એક ઉત્તમ ઘોડો આપ્યો.

હવે દેશલે મુગ્ધરાજના આમંત્રણથી દેવપત્તન તરફ સકલ સંઘસહિત પ્રયાણ કર્યું રસ્તામાં વામનપુરી (વણથલી) વગેરે સર્વ સ્થાનકે ચૈત્ય-પરિપાટિ કરતો દેશલ સંઘસહિત દેવપત્તન પહોચ્યો

સંઘનું દેવપત્તન જવું અને સમરસિંહ તથા મુગ્ધરાજનો સમાગમ

મુગ્ધરાજ સમરસિંહને સંઘસહિત આવેલો જાણીને પોતે પરિવારસહિત સંઘના સન્મુખ આવ્યો સમરસિંહ અને મુગ્ધરાજ બન્ને મળ્યા અને મુગ્ધરાજ સમરસિંહને ભેટીને અત્યંત ખુશ થયો પરસ્પર બન્નેએ કુશલપ્રશ્ન પૂછ્યા પછી અરસપરસ ભેટણા આપ્યાં અને ખુશ થયેલા બન્નેએ પોતાની મૈત્રી વધારે દૃઢ કરી

હવે સંઘપતિ દેશલ અને સમરસિંહે સંઘસહિત ઉત્સાહપૂર્વક ધ્વજા અને તોરણો વડે સુશોભિત દેવપત્તનમાં પ્રવેશ કર્યો અને સોમેશ્વરદેવ મુગ્ધરાજની પાસે આનંદપૂર્વક એક પ્રહર ગાળ્યો સંઘપતિએ સંઘનો નિવાસ પ્રિયમેલકમા રાખ્યો અહિં સંઘપતિ તરફથી અષ્ટાહ્નિકા મહોત્સવ, જિનચૈત્યોમાં પૂજા તથા સોમેશ્વરની પણ પૂજા થઈ

મુગ્ધરાજે સમરસિંહને શ્રીકરી અને તુરંગ ઉપહાર તરીકે આપ્યા, તે લઇને અજાહરપુરે પાર્શ્વનાથને નમસ્કાર કરવા દેશલસહિત સમરસિંહે સંઘ સાથે પ્રયાણ કર્યું

અજાહર તરફ સંઘનું પ્રયાણ

જે પાર્શ્વનાથ સમુદ્રના મધ્ય ભાગમાથી નીકળ્યા અને વહા-ણવટીને (ચૈત્ય બનાવવાનો) આદેશ કરી તેણે બનાવેલા ચૈત્યમાં પ્રતિષ્ઠિત થયેલા છે તે પાર્શ્વનાથ ભગવાનનો પૂજા પ્રમુખ મહો-ત્સવ કરીને દેશલ સંઘસહિત કોડીનાર ગયો

ત્યાં અંબિકાનું દેવાલય છે. તેની ઉત્પત્તિ પ્રબંધકાર આ પ્રમાણે

જણાવે છે કે—તે પૂર્વ જન્મમાં બ્રાહ્મણની સ્ત્રી હતી. તેણે એક વખતે મુનિને અન્નદાન આપ્યું, તેથી તેનો પતિ ગુસ્સે થયો. પતિના ગુસ્સે થવાથી બે પુત્રને લઇ તે ગિરનાર ગઈ અને ત્યાં નેમિનાથને નમી તેનું સ્મરણ કરતી પોતાના બે પુત્રોને આમ્રફળ વડે ખુશ કરવા માટે આંબાના ઝાડ નીચે બેઠી હતી. તેવામાં તેણે પોતાના પતિને આવતો જોયો અને તેના ભયથી ત્રાસ પામી નેમિનાથનું શરણ અંગીકાર કરી પર્વતના શિખર ઉપરથી પડી અને મરીને તે અધિષ્ઠાયિકા અંબિકા નામે દેવી થઇ. તેનો પહેલાનો વાસ કોડીનારને વિષે હોવાથી તેનું ચૈત્ય પણ ત્યાં થયું. તેને કપૂર કુંકુમાદિથી પૂજા કરી અને ત્યાં પણ મહાધ્વજા ચઢાવી.

દીવબંદર સંઘ

ત્યાંથી સંઘપતિ દેશલ દીવબંદરે ગયા. ત્યાં મૂળરાજા નામે રાજા હતો. તે સમરસિંહને પ્રેમથી નાવની સાથે નાવ જોડી તેના ઉપર કટ—સાદડી પાથરી સહિત દેશલનું જંગું દેવાલય અને સંઘસહિત મહોત્સવપૂર્વક જળમાર્ગે લાવ્યો.

ત્યાં ક્રોડપતિ હરિપાલ નામે વણિક રહેતો હતો. તેણે સંઘસહિત દેશલનું વાત્સલ્ય કર્યું. ત્યાં અષ્ટાહ્નિકોત્સવ કરી યાચકોને વાંછિત દાન આપી સંઘપતિએ શત્રુંજય તીર્થ તરફ પુનઃ પ્રયાણ કર્યું. એવામાં સિદ્ધસેનસૂરિને કોઇ વ્યાધિ થયો અને તેની પીડાથી આગળ વિહાર ન કરતાં તેઓ જૂનાગઢમાં રહ્યા.

મેરુગિરિને આચાર્યપદ

તે વખતે સંઘે મળીને ગુરુને વિજ્ઞપ્તિ કરી કે આપ રોગથી પીડિત થયેલા છો, અત્યારે વિશિષ્ટ જ્ઞાનના અભાવે કોઇ આયુષ જાણી શકતું નથી, તો આપ કોઇ શિષ્યને સૂરિમન્ત્ર આપો. ગુરુએ કહ્યું કે મારું આયુષ હજી પાંચ વરસ અને નવ દિવસ બાકી છે, સત્યાદેવીએ કહેલો. શિષ્ય પણ મારી પાસે છે, પરન્તુ હમણાં હું

કોઇને આચાર્યપદ પર સ્થાપિત કરવા ઇચ્છતો નથી તે સાંભળી સમગ્ર સંઘે ફરી વિનતિ કરી કે આપે કહ્યુ તે બરોબર છે, પરન્તુ અમે વિજ્ઞપ્તિ કરીએ છીએ કે આપે શત્રુંજય તીર્થ ઉપર પ્રતિષ્ઠા કરીને સ્થાવર તીર્થની સ્થાપના કરી હવે આચાર્ય પદ આપવા વડે જંગમ તીર્થની સ્થાપના આપના હાથે થાય એવી અમારી ઇચ્છા છે સંઘની વિજ્ઞપ્તિથી પ્રસન્ન થયેલા સિદ્ધસેનસૂરિએ સંવત ૧૩૭૧ ના ફાગણ માસના શુક્લ પક્ષની પાંચમના દિવસે મેરુગિરિ નામના શિષ્યને આચાર્યપદવી આપી અને તેનુ 'કક્કસૂરિ' એવુ નામ રાખ્યુ. ત્યાં રહેલા ધારસિંહ નામના મન્ત્રીએ સૂરિપદનો મહોત્સવ કર્યો

ઉત્સાહપૂર્વક પાંચ દિવસ ત્યાં રહીને સિદ્ધસેનસૂરિ ત્યાંથી નીકળી દેશલના સંઘને શત્રુંજય તીર્થે જઇને મળ્યા હવે દેશ લેપ્રરીવાર શત્રુંજય તીર્થની યાત્રા કરીને ગુરુની સાથે પાટલાપુર (પાટડી) તરફ સંઘ સહિત ગયો ત્યાં નેમિનાથનુ મંદિર હતુ,તેને પૂજી ત્યાંથી દેશલ સંઘસહિત શંખેશ્વર તીર્થે ગયો ત્યાં ભગવાન પાર્શ્વનાથને પ્રણામ કરી તે તીર્થને વિષે મહાદાન અને મહાપૂજા કરી તથા મહાધ્વજા ચઢાવી સંઘ હારિજ ગયો ત્યાં ઋષભદેવ ભગવાનને નમી ત્યાંથી પાટણ જવા પ્રયાણ કર્યું અને પાટણની પાસે આવેલા 'સોઇલા' નામે ગામમાં દેસલે સંઘસહિત પડાવ નાંખ્યો

સંઘનો પાટણમા પ્રવેશોત્સવ

તે વખતે સંઘસહિત કુશલપૂર્વક દેશલને આવેલા જાણી પાટણ નિવાસી બધા માણસો સંઘની સામે ગયા અને તેઓએ સમરસિંહ અને દેશલના ચરણની સુવર્ણના પુષ્પોથી પૂજા કરી નમસ્કાર કર્યો મિત્ર મિત્રોને, બંધુ બંધુને, પિતા પુત્રને એમ બધા જન પરસ્પર આનંદપૂર્વક ભેટયા, અને તેઓએ પોતપોતાના સ્વજનને ગળે પુષ્પની માળા નાંખી 'તીર્થથી આવેલા છે માટે પૂજ્ય છે' એમ ધારી લોકોએ ખૂબ પૂજા સત્કાર કર્યો

પ્રબન્ધકાર અહિં જણાવે છે કે આખા નગરમાં એવો કોઇ બ્રાહ્મણ, ક્ષત્રિય, વૈશ્ય, શૂદ્ર કે યવન નહોતો કે સમરસિંહના ગુણોથી ખેંચાઇને અહિં સામો ન આવ્યો હોય.

સંઘપતિએ દરેક નગરવાસીનું તાંબૂલ અને વસ્ત્રાદિક વડે આદરપૂર્વક સન્માન કર્યું.

હવે દેશલે શુભ મુહૂર્તે નગરમાં પ્રવેશ કરવાનો પ્રારંભ કર્યો. ત્યારે સંઘના બધા જનો સુંદર વસ્ત્રો પહેરી સંઘપતિની સામે ગયા. સમરસિંહ વગેરે સંઘના અગ્રણી ઘોડા ઉપર ચઢયા અને દેશલ ખાનની પાલખીમાં બેસી પાટણ ભણી ચાલ્યો. દેવાલય આગળ ચાલ્યું અને તેની ચારે બાજુ સિદ્ધસેનસૂરિ પ્રમુખ મુનિવરો અને ઉપાસકો પણ ચાલ્યા.

સંઘપતિ દેશલ અને સમરસિંહને આવતા જોઇને પાટણની સમસ્ત જનતા હર્ષસહિત તેને જોવાને એકઠી થઈ. ઘરેઘરે કુંકુમની ગુંહળી, તોરણો, પૂર્ણ કલશ અને ધ્વજાઓ વડે તે પુર સુશોભિત થયેલું હતું. એમ ઉત્સાહપૂર્વક દેશલે સમરસિંહસહિત પોતાના ઘરે પ્રવેશ કર્યો.

પ્રથમ કપર્દયક્ષસહિત જિનને ઉતારીને ઘર દેવાલયને વિષે સ્થાપ્યા. ત્યાર પછી આસન ઉપર બેઠેલા સમરસિંહ સહિત દેશલનું નગરવાસીઓએ ન્યુંછનક કરી વંદન કર્યું. સમરસિંહે પણ વસ્ત્ર અને તાંબૂલ આપવા વડે નગરવાસીજનનો સત્કાર કર્યો.

ત્યાર પછી સહજપાલાદિ પુત્રોએ વિનયપૂર્વક પોતાના પિતા દેશલના પગ દૂધ વડે ધોયા. ત્રીજે દિવસે દેવભોજ્ય કરાવ્યું. તે વખતે ઇચ્છાપૂર્વક પકવાન્નાદિ વડે સાધુઓને પ્રતિલાભી, નગરવાસી પાંચ હજાર માણસોને ભક્તિપૂર્વક જમાડ્યા અને બીજા દરેક લોકોને માટે સત્રાગાર ખુલ્લું મૂક્યું. દેશલે તીર્થોદ્ધારને વિષે સત્યાવીશ લાખ ને સિત્તેર હજાર રૂપીયાનો વ્યય કર્યો.

દેશલની ત્રીજી વાર શત્રુંજયતીર્થની યાત્રા

પોતાને કૃતકૃત્ય માનતો દેશલ ધર્મક્રિયામા અનુરક્ત થતો ઘરના કામકાજમાં લાગી ગયો સમરસિંહ પણ રાજસન્માન વધવાથી જૈનશાસનની ઉન્નતિ અને પરોપકાર કરતો દિવસો વ્યતીત કરવા લાગ્યો ત્યાર બાદ ૧૩૭૫ ના વર્ષે દેશલે સાત સઘપતિ અને ગુરુસહિત બે હજાર શ્રાવકોની સાથે શત્રુંજય તીર્થની બીજી વાર યાત્રા કરી અને ત્યાં અગીયાર લાખ રૂપિયાનો વ્યય કર્યો તે વખતે તેણે સોરઠમા મ્લેચ્છોએ પકડેલા માણસોને પણ છોડાવ્યા

દેસલનુ સ્વર્ગગમન

હવે સિદ્ધસેનસૂરીએ પોતાનુ આયુષ માત્ર ત્રણ માસ બાકી રહેલું જાણી દેગલને કહ્યુ કે તારૂ આયુષ પણ માત્ર એક માસ બાકી છે, માટે ઊકેશપુરે જઇને કક્કસૂરિને મુખ્ય ચતુષ્કિકાને વિષે સ્થાપન કરવા મારી ઇચ્છા છે જો તારી ઇચ્છા હોય તો તુરત ચાલ, ‘જયા દેવતાએ બનાવેલી વીર ભગવાનની પ્રતિમા સ્થાપિત થયેલી છે એવુ તે ઉત્તમ તીર્થ છે ત્યારે દેશલ સમગ્ર સામગ્રી તૈયાર કરી સઘની સાથે સિદ્ધસેનસૂરીસહિત ચાલ્યો રસ્તામાં જતા દેસલ સ્વર્ગે ગયો માહ માસની પૂનમે શ્રી સિદ્ધસેનસૂરિએ મુખ્ય સ્થાને શ્રી કક્કસૂરિને બેસાડયા મુનિરત્નને ઉપાધ્યાય પદ અને શ્રીકુમાર તથા સોમચન્દ્રને અનુક્રમે ઉપાધ્યાયપદ અને વાચનાચાર્યપદ આપ્યુ દેસલના પુત્રે ત્યા યથાવિધિ વીરસ્નાત્ર કર્યું અઢાર ગોત્રસહિત સહજે અવારિત સત્ર, અને સાધર્મિકવાત્સલ્ય કર્યું ત્યા અષ્ટાહિકા ઉત્સવ કરીને સિદ્ધસેનાચાર્ય સહજપાલની સાથે ફલોધિ તીર્થે ગયા, અને ત્યા પાર્શ્વનાથ ભગવાનને વાંદ્યા ત્યાં યાત્રા કરીને પાછા વળી નિરતર પ્રયાણ કરતા કરતા સિદ્ધસેનાચાર્ય સઘસહિત પાટણ આવ્યા

જ્યારે એક માસ બાકી રહ્યો ત્યારે સિદ્ધસેનસૂરિએ કક્કસૂરિને

કહ્યું કે હવે મારૂં આયુષ માત્ર એક માસ બાકી છે જ્યારે તે આઠ દિવસ બાકી રહે ત્યારે તમારે મને સંઘની ક્ષામણાપૂર્વક અનશન કરાવવું. કલિયુગમાં આવું વિશિષ્ટ જ્ઞાન હોય શું એમ શંકા લાવી કક્કસૂરિએ કહેલા દિવસે ગુરુને અનશન ન કરાવ્યું. ગુરુએ સ્વયમેવ બે ઉપવાસ કર્યાં, અને સંઘસમક્ષ અનશન ગ્રહણ કર્યું. સહજપાલ પ્રમુખ બધા શ્રાવકોએ મહોત્સવ કર્યો. તે વખતે પાટણમાં ચાર વર્ણમાંનો કોઇ પણ બાળક, યુવાન કે વૃદ્ધ માણસ નહોતો કે જે સૂરિને વંદન કરવા ન આવ્યો હોય. પાંચ યોજનની આસપાસના ગામોમાં એવું કોઈ પણ ગામ નહોતું કે ત્યાંથી માણસો વંદન કરવા ન આવેલા હોય. ત્યાર પછી ૭ દિવસે કહેલી વેળાએ આચાર્ય સમાધિવડે કાળધર્મ પામી સ્વર્ગે ગયા. તે વખતે નગરવાસી જનોએ હર્ષપૂર્વક તેમનો ઉત્સવ કર્યો. ૭ દિવસે એકવીશ મંડપવાળું વિમાન તૈયાર થયું એટલે શ્રાવકો તેમાં આચાર્યના શરીરને સ્થાપન કરી ઉત્સવપૂર્વક એક કોશ સુધી તે વિમાન લઇ ગયા, અને તેઓએ ચંદન અગરના કાષ્ઠવડે તથા કપુરવડે તેમના શરીરનો અગ્નિદાહ કર્યો. સંવત્ ૧૩૭૬ ના ચૈત્ર સુદિ ચૌદશે તેઓ સ્વર્ગે ગયા.

સિદ્ધસેનસૂરીનું સ્વર્ગગમન.

ત્યારબાદ કક્કસૂરિ ગચ્છનું પાલન કરવા લાગ્યા. તે વખતે દિલ્હીમાં કુતબુદ્દીન બાદશાહ હતો. તે **સમરસિંહના** ગુણ સાંભળી તેને મળવા ઉત્સુક થયો. તેણે ફરમાન કાઢી **સમરસિંહને** બોલાવ્યો અને તે પણ સર્વ સામગ્રી તૈયાર કરી દિલ્હી તરફ ચાલ્યો. દિલ્હી પહોંચતા વાર બાદશાહે **સમરસિંહને** આદરપૂર્વક બોલાવ્યો. **સમરસિંહે** પણ વિવિધ પ્રકારની ભેટ બાદશાહ પાસે મૂકી પ્રણામ કર્યાં. બાદશાહે તેના ગુણથી સંતુષ્ટ થઇને તેને સર્વ વ્યાપારીઓમાં અગ્રેસરી સ્થાપ્યો. ત્યાં બાદશાહની અવનવી મહેરબાની વડે તેનો કેટલોક કાળ વ્યતીત થયો.

સમરસિંહનું દિલ્હી તરફ પ્રયાણ અને ત્યાં બાદશાહનું સન્માન.

સમરસિંહ ખરેખર દાનવીર હતો એક વખતે કોઇ ગવૈયાએ તેની પ્રશંસાનુ એક ધ્રુવપદ કહ્યુ એટલે તેને એક હજાર ટંક આપી દીધા ત્યાર પછી કુતુબુદ્દીનની ગાદીએ ગ્યાસુદ્દીન આવ્યો તેણે પણ સમરસિંહનુ સન્માન કરી બાદશાહની પેઠે પ્રેમપૂર્વક પુત્ર તરીકે તેનો સ્વીકાર કર્યો સમરસિંહની લાગવગ ઘણીજ વધી ગઈ પાડુદેશના વીરવલ્લભ નામના રાજાને બાદશાહે કેદ કર્યો હતો તેને સમરસિંહે છોડાવી પોતાના દેશમા પુન ગાદીએ બેસાડ્યો તેથી તેમને 'રાજ સસ્થાપનાચાર્ય' એવુ બિરુદ મળ્યુ

બાદશાહનુ ફરમાન મેળવી ધર્મવીર સમરસિંહે જિનની જન્મભૂમિ મથુરા અને હસ્તિનાપુરમાં જિનપ્રભસૂરિ સાથે સઘપતિ થઇને સઘ સાથે જઈ તીર્થયાત્રા કરી.

હવે તિલગ દેશમાં ગ્યાસુદ્દિન બાદશાહનો પુત્ર ઉલ્લખાન સુબા તરિકે હતો, તેની પાસે સમરસિંહ ગયો અને તેણે પણ સમરસિંહને પોતાનો ભાઇ ગણી તિલગના અધિપતિ તરિકે નિમ્યો તેણે તુર્કોને હાથે કેદ પકડાયેલા અગીયાર લાખ માણસોને છોડાવ્યા અનેક રાજા, રાણા અને વેપારીઓ ઉપર સમરસિંહે ઘણો ઉપકાર કર્યો સર્વ દેશથી આવેલા શ્રાવકોને કુટુબસહિત તિલગ દેશમાં વસાવી ઉરગલપુરમાં જિનાલયો કરાવી જૈન શાસનરૂપી સામ્રાજ્ય એકછત્ર કર્યું સમરસિંહે તિલંગનો સ્વામી થઇને તેણે પોતાના પૂર્વજોને દીપાવ્યા અને જિનશાસનમાં તે એક ચક્રવર્તી જેવો થયો તેણે ન્યાયપૂર્વક તિલગદેશનુ રક્ષણ કર્યું અને કલિયુગમાં કૃતયુગનો અવતાર કરીને તે સ્વર્ગમાં ગયો

હવે પ્રબન્ધકાર પ્રબન્ધની સમાપ્તિ કરતા છેવટે જણાવે છે કે "૧૩૯૩ માં વર્ષે સિદ્ધસૂરિના શિષ્ય આચાર્ય કક્કસૂરિએ કાંજરોટપુરમાં રહીને આ પ્રબન્ધની રચના કરી છે"

વિષયાનુક્રમ

પ્રસ્તાવ ૧

પ્રસ્તાવ ૨

નાભિનંદન જિનોદ્ધાર પ્રબન્ધ

ગૂજરાતી અનુવાદ.

પ્રસ્તાવ ૧.

त जिन नौमि नाभेय यदङ्क वृषभ श्रित ॥
लेभे धवल इत्याख्या विश्वधूर्वहनक्षम ॥१॥

નાભિ રાજાના પુત્ર શ્રીઆદિજિનેશ્વર ભગવાનની હુ સ્તુતિ કરૂ છુ, કે જેમનો લાછન રૂપે આશ્રય કરીને વૃષભે (બળદે) જગતની ધુરાને વહન કરવામા સમર્થ "ધવલ" એવી સજ્ઞા પ્રાપ્ત કરી [૧]

સર્વ જિનેશ્વરોમા જેમણે એકાકીએજ રાગાદિ મહાન શત્રુઓનો પરાજય કર્યો છે અને તેથીજ જેમણે "વીર" એવુ નામ પ્રાપ્ત કર્યું છે, તે શ્રીવીર ભગવાન તમારૂ કલ્યાણ કરો [૨]

તે સિવાયના બીજા પણ તીર્થંકરોરૂપી સૂર્યો, સજ્જનોના દોષોરૂપી રાત્રિનો સહાર કરનારા થાઓ, કે જેઓના હાથરૂપી કિરણોના સ્પર્શમાત્રથી ભવ્યજીવોરૂપી કમળપક્તિ પ્રફુલ્લિત થાય છે [૩]

જેમની કૃપાથી હુ જડ હોવા છતા મોતીના સ્વરૂપને પામ્યો છુ અર્થાત્ વિદ્વાન તરીકે પ્રસિદ્ધ થયો છુ, તે મારા ગુરુશ્રીને હુ સ્તવુ છુ ખરેખર તે મારા ગુરુમહારાજને મોતીની છીપના સપુટનીજ ઉપમા ઘટી શકે છે (કેમકે તેમના સપર્કથીજ હુ મોતી જેવો થયો છુ)[૪]

જેમની સેવાથી હસ પક્ષી પણ શુદ્ધ પક્ષવાળો (ઉજ્જવળ પાંખોવાળો) થયો છે અને દૂધ તથા પાણીનુ પૃથક્કરણ કરવામાં કુશળ થયો છે તે શ્રીસરસ્વતી દેવી મારા પર કૃપા કરો [૫]

સજ્જન સ્તુતિ.

પ્રત્યેક વસ્તુના સૂક્ષ્મ તત્ત્વને પ્રત્યક્ષ જોનારી જેઓની બુદ્ધિ, બીજા મનુષ્યો દોષોથી ભરપૂર હોવા છતાં પણ તેઓ વિષે કેવળ એક સૂક્ષ્મમાં સૂક્ષ્મ પણ ગુણનુંજ અવલોકન કરે છે, તે સજ્જનોની હું સ્તુતિ કરૂં છું.[૬]

દુર્જનોની પણ સ્તુતિ.

ખરેખર દુર્જન પણ સ્તુતિપાત્રજ છે. કેમકે તે સ્વાદિષ્ટ—મધુર એવી કવિતારૂપી સાકરમાંથી દોષોરૂપ કાંકરાઓને બહાર કાઢે છે અને તેથી તે ઉપકારકજ છે, તો પછી તેની નિંદા કેમ થઇ શકે?[૭]

વસ્તુનિર્દેશ.

એ પ્રમાણે નમસ્કાર કરીને શ્રીશત્રુંજય તીર્થરાજનો જે પ્રમાણે ઉદ્ધાર થયો છે, તે વિષેની આ કથાનું હું વર્ણન કરૂં છું.[૮] જયારે સુષમા કાળ હતો તે સમયે એ તીર્થરાજના અનેક ઉદ્ધારો થયા છે અને તેમાં કંઇ આશ્ચર્ય જેવું પણ નજ ગણાય. કેમકે સુવર્ણના ઉત્પતિક્ષેત્રમાં સુવર્ણજ ઉત્પન્ન થાય તે કંઇ આશ્ચર્યજનક નજ હોય—અર્થાત્ સુષમાકાળ કેવળ ધર્મથીજ ભરપૂર હોય—ધર્મનોજ સમય હોય અને તે સમયે તેવાં ધર્મકાર્યો થાય તેમાં કંઇ નવાઇ નથી.[૯] પણ આ દુઃષમાકાળ, કે જેમાં ધર્મની કથા પણ પ્રાપ્ત કરવી અશકય છે તેમાં આ સમુદ્ધાર થયો તેજ આશ્ચર્યજનક છે. અરે! તેજ મરૂભૂમિ (નિર્જળપ્રદેશ)માં કલ્પવૃક્ષના સમાગમ જેવું છે—જેમ નિર્જળ ભૂમિમાં એકાદ વૃક્ષ પણ મળવું અશકય છે છતાં તે સ્થળે કલ્પવૃક્ષની પ્રાપ્તિ જેમ આશ્ચર્ય ઉત્પન્ન કરે તેમ આ દુઃષમાકાળ, કે જેમાં ધર્મનું નામ નિશાન પણ ભાગ્યેજ મળી શકે છે, તેમાં આવું શત્રુંજય સમુદ્ધાર જેવું કાર્ય અ-

વશ્ય આશ્ચર્યજનક છે[१०] માટેજ તેનુ અહીં વર્ણન કરવુ તે યોગ્ય છે કેમકે આ કાળમાં તેનુ કર્મ ખરેખર અપૂર્વ ગણાય જેમ કોઈ એક જીવને કેવળજ્ઞાન ઉત્પન્ન થાય અને અપૂર્વકરણથી તેના ગુણોનુ જે વર્ણન કરવામા આવે તે કઇ અયોગ્ય ગણાય નહિ (તેમજ આ શ્રીશત્રુંજય સમુદ્ધારનુ વર્ણન પણ યોગ્યજ છે)[११] જે ગુરુએ શ્રી જિનેશ્વરની સમુદ્ધરેલી પ્રતિમાની પ્રતિષ્ઠા કરી છે અને જે શ્રાવકે એ પ્રતિમાનો ઉદ્ધાર કરાવ્યો છે, તેઓ બન્ને–પ્રતિષ્ઠા અને ઉદ્ધાર કરનારા પુણ્યશાળી મહાપુરુષોનુ ચરિત્ર હુ વર્ણવુ છુ કેમકે કળિકાળમા તેઓ બન્નેએ મહાન (શુભ) કર્મ કરેલુ છે[१२–१३]જો કે આ મહાપુરુષોના ચરિત્રનુ વર્ણન કરવા માટે સાક્ષાત બૃહસ્પતિ પોતે પણ સમર્થ નથી, તો પછી મારા જેવા પુરુષમા તેઓના ચરિત્રાનુવાદ કરવાની શક્તિ હોય જ કયાથી?[१४] વળી મારી બુદ્ધિ મદ છે છતાં પણ હુ મારી શક્તિ પ્રમાણે તેઓના ચરિત્રનુ વર્ણન કરવા તૈયાર થયો છુ દાખલા તરીકે મયૂર નૃત્યકળાને જાણતો નથી છતા પણ હર્ષને લીધે શુ નૃત્ય કરતો નથી?[१५] પાંગળા મનુષ્યમાં ઉતાવળે ચાલવાની શક્તિ હોતી નથી, છતા પણ તે ધીમે ધીમે શુ ચાલતો નથી? ઠીંગણો મનુષ્ય વૃક્ષનુ ફળ લેવા પહોંચી શકતો નથી તો પણ તે હાથને લબાવતો નથી?[१६] એજ પ્રમાણે હે ભવ્ય જનો! આ કળિકાળમાં પણ પાપનો નાશ કરનારૂ એ મહાપુરુષોનુ ચરિત્ર, મે જે પ્રમાણે જેયુ છે તે પ્રમાણે હું વર્ણવુ છુ, તેનુ તમે આદરપૂર્વક શ્રવણ કરો[१७]

ઉપકેશ નગરનુ વર્ણન.

મરુદેશ (મારવાડ)ના અલકારરૂપ 'ઉપકેશ' નામનુ એક શ્રેષ્ઠ નગર છે તે નગર પૃથ્વી ઉપરના આથિઆ જેવુ હોઇને સ્વાભાવિક રીતે જ સુદર છે[१८] તેના બાગબગીચાઓ અનેક વૃક્ષોથી ભરપૂર

છે; તેમાં વસનારા મહામુનિઓ સ્ત્રીઓના સંબંધ માત્રથી પણ મુક્ત છે, પણ નગરવાસીઓમાં તેવો કોઇ મનુષ્ય જોવામાં આવતો નથી કે જે (ધર્મદૃષ્ટિએ) અપરાધી હોય અને સ્ત્રી સંબંધથી રહિત હોય.[૧૯] વળી એ નગરમાં હંસો સ્ત્રીઓની ગતિ જોઇને તથા સ્ત્રીઓ હંસોની ગતિ જોઇને અન્યોન્ય ઉપદેશ વિનાજ તે (પોતપોતાની) ગતિને સુશિક્ષિત અથવા સુંદર કરે છે.[૨૦] અને તે સ્થળે પ્રદીપ્ત મણિઓની કાંતિથી રાત્રિનો સમસ્ત અંધકાર સમૂળગો નાશ પામે છે. તેથી ત્યાંની તળાવડીઓમાં કમળો સદાકાળ પ્રફુલ્લ રહે છે.[૨૧] રાત્રિના સમયે તે નગરના પ્રત્યેક ગૃહનાં જાળીયાઓમાંથી ચંદ્રનાં કિરણો, અંદરના ભાગમાં પ્રાપ્ત થાય છે, કે જે કિરણો વિયોગિની સ્ત્રીઓપર કામદેવે ફેંકેલાં રૂપેરી બાણો હોય તેવાં જણાય છે.[૨૨]

ઉપકેશનગરમાં વીર ભગવાનનું મંદિર.

વળી એ નગરમાં શ્રીવીર ભગવાનના નિર્વાણ પછી સિત્તેર વર્ષ ગયા પછી શ્રીમાન્ રત્નપ્રભ નામના આચાર્યે શ્રીવીર ભગવાનનું મંદિર સ્થાપેલું છે, કે જે મંદિરમાં તે સમયથી આરંભીને નિશ્ચળ બેઠેલા શ્રીવીર ભગવાન (હજી સુધી પણ) શ્રી રત્નપ્રભ આચાર્યની પ્રતિષ્ઠા જનસમૂહમાં અત્યંત (સ્થિર થયેલી) કહી બતાવે છે.[૨૩-૨૪] તે પ્રદેશ ઉપર કાળા અગરના (ધૂપનો) ધુમાડો ગોટેગોટ ઉછળી રહ્યો છે, જેથી તેની શ્યામ કાંતિવડે આકાશનું સ્વરૂપ સદાકાળને માટે શ્યામજ થઈ રહ્યું છે.[૨૫] વળી ત્યાં જ્યારે નાટકનો સમય ઉપસ્થિત થાય છે અને તેમાં મૃદંગોના શબ્દ સંભળાય છે, ત્યારે મયૂરો મેઘગર્જનાની ભ્રાંતિથી નૃત્ય કરવા મંડી પડે છે.[૨૬] પ્રત્યેક વર્ષે એ નગરમાં, નગરવાસીઓના પાપનો જાણે ઉચ્છેદ કરવો હોય તેમ નરદમ સુવર્ણનો રથ સર્વત્ર ઘૂમી વળે છે.[૨૭] તેમજ એ નગરમાં અત્યંત ઉંડી "વિદગ્ધા" નામની એક વાવ છે, કે જે વાવ, નીચે

નીચે જનારી પગથીઆંઓની પક્તિથી ભૂલભૂલામણીથી ભરપૂર છે[૨૮] કેટલાએક કૌતુકી લોકો એ વાવના પગથીઆપર કકુના થાપા કરી કરીને વાવમાં ઉતરે છે પણ ફરીથી તેજ પગથીઆંઓ દ્વારા તે વાવમાંથી બહાર નીકળી શકતા નથી (આવી ભૂલભૂલામણી ભરેલી તે વાવ છે)[૨૯]

ઊકેશ વ શનુ વર્ણન.

હવે તે ઉપકેશ નગરમા ઊકેશ નામનો એક ઉન્નત વ શ વિખ્યાત છે, કે જે માહોમાહે મજબૂત સધિ—એટલે ઘણીજ સપસલાહથી ભરેલો, સરળ અને ધનાદિની સપત્તિથી શૂન્ય નથી પણ આતરિક રીતે ભરપુર છે,—સમૃદ્ધિમાન્ છે[૩૦] જેમ એક વ શમાં (વાંસના વૃક્ષમા) ચોતરફ પાંદડાઓ શોભી રહ્યા હોય તેમ, એ ઊકેશવ શમાં ચોબાજુ પ્રસિદ્ધ એવાં અઢાર ગોત્રો શોભી રહ્યાં હતાં અને તે અઢારેમાથી એક વિશાળ સ્થિતિવાળુ શ્રેષ્ઠિગોત્ર અત્યત પ્રસિદ્ધ હતુ[૩૧]

વેસટ શ્રેષ્ઠીનુ વર્ણન.

તે શ્રેષ્ઠિગોત્રમાં 'વેસટ' એવા નામથી પૃથ્વીમાં પ્રખ્યાત થયેલો અને મહાન ભાગ્યસપત્તિ તથા વૈભવવાળો શ્રેષ્ઠી ઉત્પન્ન થયો[૩૨] તેણે ઉપરાઉપરી ધનદાન કરીને યાચકોનાં ગૃહોને એવાં તો ભરપુર કરી મૂકયાં કે જેથી દારિદ્રયને ત્યા રહેવાનુ સ્થાન નહિ મળવાથી તુરતજ ત્યાંથી દૂર ચાલ્યુ ગયુ[૩૩] તેની ઉજ્જવળ કીર્તિ જગતમા એટલી બધી ફેલાઈ ગઈ કે સૂરના ઉદય વિના પણ રાત્રિવિકાસી કમળો સદાને માટે વિકસ્વર રહેવા લાગ્યા[૩૪] ચંદ્રમા પોતે પણ પોતાના સર્વોત્તમ ઐશ્વર્યથી તથા નવીન સૌમ્યતાથી તે શ્રેષ્ઠીની સમાનતાને પામી શકતો ન હતો[૩૫] વળી તેણે પોતાની અઢળક સપત્તિથી ધનદેવ—કુબેરનીજ જાણે તુલના કરી હતી, સા-

કુબેરમાં રહેલું કુબેરપણું (એટલે નીચ વેરભાવ) તથા પિશાચપણું પ્રાપ્ત કર્યું ન હતું. (આટલી કુબેરમાં અને તેમાં વિશેષતા હતી.)[૩૬] ખરેખર તેના ગુણોનો સ્વભાવ કોઇક અલૌકિક હતો, કેમકે એકાદ વખતે પણ તેઓનું (ગુણોનું) જો દર્શન થયું હોય તો તેઓ, બીજાના ગુણોમાં આસક્ત થયેલા હરકોઈના મનને ત્યાંથી મુકત કરે. (ગુણ એટલે દોરી, દોરીનો સ્વભાવ બીજાને બાંધવાનોજ હોય છે. છતાં એ શ્રેષ્ઠિના ગુણનો સ્વભાવ બીજાને મુક્ત કરવાનો હતો, આવા આશયથીજ અહીં કહેવામાં આવ્યું છે કે, તેના ગુણોનો સ્વભાવ કોઈક અપૂર્વ-અલૌકિક હતો.)[૩૭]

વેસટનો નાગરિકો સાથે વિરોધ.

એ પ્રમાણે તે સર્વ પ્રકારે અત્યંત પ્રશંસાપાત્ર હતો, છતાં કોઇ સહજ કારણથી તેને નગરવાસીઓના અગ્રેસરો સાથે વિરોધ થયો.[૩૮] તે પછી શ્રેષ્ઠી વેસટે આવી નીતિનો મનમાં વિચાર કર્યો કે 'જે પ્રદેશમાં પરસ્પર વૈર ઉત્પન્ન થયું હોય તે પ્રદેશમાં કદી વસવું નહિં.'[૩૯] આવો વિચાર કરી તે શ્રેષ્ઠ બુદ્ધિવાળો શ્રેષ્ઠી, તે નગરમાંથી નીકળી જવા માટે મનમાં તૈયાર થયો. કેમકે રાજાઓની બુદ્ધિ કોઈકાળે શું સ્થિર હોય છે?[૪૦]

વેસટનું નગરમાંથી પ્રયાણ.

પછી જેમ એક ગોત્રી અથવા કુટુંબી મનુષ્ય પોતાના કુટુંબથી વિખૂટો પડે તેમ, એ શ્રેષ્ઠી પોતાનું સર્વસ્વ સાથે લઇને નગરથી વિખૂટો પડયો-ત્યાંથી ચાલી નીકળ્યો. [૪૧] રથમાં બેસીને ઘણાજ ઉત્સાહપૂર્વક ત્યાંથી તેણે ચાલવા માંડયુ અને તે સમયે પોતાનાં કુટુંબી જનો સુંદરવાણીથી જેમ પ્રેરણા કરે તેમ, શુભ ભવિષ્યને સૂચવનારાં શકુનોએ તેને પ્રેરણા પણ કરી હતી-અર્થાત્ તે જ્યારે નીકળ્યો ત્યારે તેને ઘણાં સારાં શકુનો થયાં હતાં[૪૨]

વેસટ કિરાટકૂપ નગરમાં.

સ્વચ્છ અંતઃકરણવાળો અને પાપરહિત તે વેસટ, માર્ગમા ઘણી ઝડપથી ચાલવા માડયો અને જોતજોતામાં "કિરાટકૂપ" નામના નગરમા આવી પહોચ્યો [43]

કિરાટકૂપ નગરનુ વર્ણન

એ નગરમા ચારે દિશાએ દેવાલયોપરની પતાકાઓ ફરકી રહી હતી અને તે પતાકાઓદ્વારા એ નગર, સર્વદિશાઓમાં મુસાફરી કરી રહેલા મુસાફરોને પોતાની સમીપ જાણે બોલાવી રહ્યુ હોય તેવુ લાગતુ હતુ [44] તે સ્થળે રાજહસ વગેરે પક્ષીઓ વાવોમાં કલ્લોલ કરી રહ્યાં હતાં અને પોતાના શબ્દોદ્વારા મુસાફરોને (વાવોના) જળની સુદરતા જાણે કહી રહ્યાં હોય, એમ જણાતુ હતુ [45]વળી ત્યા અગરના ધૂપ અવિચ્છિન્ન રીતે બળી રહ્યા હતા અને તેનો ધૂમાડો ગોટેગોટ આકાશમાં ભરાઈ રહેતો, જેથી સદાકાળ વર્ષાકાળની રાત્રિએ જાણે મેઘ ચઢી આવ્યો હોય તેવો દેખાવ થતો હતો [46] જૂદા જૂદા દેશોમાથી આવેલા સખ્યાબંધ સાર્થવાહો (વેપારીઓ–વણજારાઓ) એ નગરની પડોશમા આવીને વિશ્રાંતિ લઇ રહ્યા હતા આવા પ્રકારના તે નગરને ખરેખર સાર્થક સજ્ઞાવાળુ જોઇને શ્રેષ્ઠી વેસટે ત્યા સ્થિતિ કરવાનો મનમાં વિચાર કર્યો [47]

જૈત્રસિંહ નામે કિરાટકૂપ નગરનો રાજા.

એ નગરમાં જૈત્રસિંહ નામનો મહાબુદ્ધિમાન રાજા રાજ્ય કરતો હતો તે પરમારવશમાં ઉત્પન્ન થયો હતો અને પોતાના પરાક્રમથી સમગ્ર શત્રુઓને તેણે ભયભીત કરી મૂકયા હતા [48]

વેસટ અને જૈત્રસિંહનો સમાગમ

શ્રેષ્ઠી વેસટે પોતાના પરિવારને નગરના ઉપવનના (બગીચાના) સીમાડામાં મૂકયો અને પોતે કેટલાએક ભેટણાં લઇને ઉતા-

વળથી રાજમહેલ તરફ ગયો.[૪૯] ત્યાં દ્વારપાલે તેને માર્ગ બતાવ્યો એટલે તેણે રાજાની પાસે જઇને પ્રથમ પ્રણામ કર્યાં. અને પછી સર્વ ભેટણાં રાજાને નિવેદન કર્યાં. [૫૦] રાજા, તેણે અર્પણ કરેલાં ભેટણાંથી પ્રસન્ન થયો અને સ્વાગત પ્રશ્ન પૂછી, સામે દૃષ્ટિપાત કરી શ્રેષ્ઠિને તેણે સંતોષ્યો તથા વસ્ત્રાલંકારાદિકથી તેનું સન્માન કર્યું. [૫૧] પછી રાજાએ પૂછ્યું કે " હે શ્રેષ્ઠિ ! તમે ક્યાંથી આવ્યા છો ? અહીં શા માટે આવ્યા છો ? " આના ઉત્તરમાં શ્રેષ્ઠિએ કહ્યું કે, " હે મહારાજા ! આપની કીર્તિ સમગ્ર જગતમાં સર્વત્ર વિચરી રહી છે, અને પ્રસન્ન થયેલી એક ભાટણની પેઠે આપના ગુણોની શ્રેષ્ઠતા સર્વ ઠેકાણે ગાઇ રહી છે. [૫૨–૫૩] આજ કારણથી હે મહારાજ ! આપના ગુણોને લીધે જાણે આકર્ષાયા હોય તેમ સર્વે દેશોમાંથી સમગ્ર મનુષ્યો પોતાની મેળેજ આપની સમીપમાં આવ્યા કરે છે. [૫૪] હું પણ હે દેવ ! એજ પ્રમાણે આપના ગુણોથી આકર્ષાઇને શ્રેષ્ઠ ઊપકેશ નગરથી અહીં આવ્યો છું અને આપના ચરણમાં નિવાસ કરવા ઈચ્છું છું."[૫૫] શ્રેષ્ઠિનું એ વચન સાંભળી સાહસિક રાજા પણ, અન્યોન્ય મળતી દાંતની કાંતિ અને નેત્રના અવલોકનથી સભાને ઝળાહળ કરતો બોલી ઉઠયો કે, [૫૬] "આજે સુંદર શરીરવાળા આપ–પુરુષરત્નરૂપ–સમુદ્ર સાથે સમાગમ થયો તેથી આ નગર ખરેખર શોભી નીકળશે. [૫૭] જેમ એક રાજહંસના સામીપ્યથી સરોવરની અપૂર્વ શોભા થાય તેમ, તમારા આવવાથી આ નગરની અપૂર્વ શોભા થઇ છે.[૫૮] માટે હે શ્રેષ્ઠિ ! તમે મારા આ નગરને શોભાવો, તમારી પાસેથી હું કોઇપણ જાતનો કર લઇશ નહિ; વળી તમારે અહીં આવવામાં બીજું જે કંઇ પ્રયોજન હોય તેને પણ તમે સુખેથી કહો. " [૫૯] એ પ્રમાણે રાજાની કૃપાથી શ્રેષ્ઠી અત્યંત પ્રસન્ન થયો. તેણે ફરી આ પ્રમાણે કહ્યું " હે રાજા ! આવા પ્રકારના ગુણોથી તમે જગતના ચિત્તને વશ કર્યું છે, તે ખરેખર યોગ્યજ છે

અને હે સમર્થ રાજા ! તમારી પ્રસન્ન દષ્ટિરૂપ વૃષ્ટિથી સિંચાઇને અમારા મનરૂપી પૃથ્વી શેમાચને બહાને ખરેખર અંકુરિત થઇ છે ૬૦-૬૧એટલુંજ નહિ પણ હે રાજા ! આપના અનુગ્રહ અને પ્રિય-ભાષણરૂપ અમૃતપાનથી આતરિકરીતે તૃપ્ત થયેલું મારૂ ભાગ્ય હવે ફળ-ફૂલવાળુ થયુ છે-કૃતાર્થ થયુ છે એમ મને જણાય છે ”૬૨ એ પ્રમાણે ચતુરાઈ ભરેલી વાતચીત કરવામા રાજા અને શ્રેષ્ઠી રોકાયા હતા તેવામા છડીદારે એકદમ આવીને નમન કરી રાજાને આ પ્રમાણે જણાવ્યુ ૬૩

મહાજનની અમારિ માટે યાચના.

“ હે દેવ ! સર્વ મહાજન એકઠુ મળીને સિંહદ્વારમા (દરબારગઢમા પ્રવેશ કરવાના મુખ્ય દરવાજામા) આવ્યુ છે, અને મારી મારફત આપને વિનતિ કરે છે કે, ૬૪ “ આ નગરમાં ઋષભસ્વામીનુ એક ઉત્તમ દેરાસર છે, તેની ચોબાજુ ફરતી બાવન દેહેરીઓથી તે શોભી રહ્યુ છે ૬૫ એ દેરાસરમાં મૂળનાયકજીની જ્યારે આરતી થાય છે ત્યારે, ફરતી બાવન દેહેરીઓમા પણ તેજ પ્રમાણે થાય છે ૬૬ પ્રત્યેક વર્ષના ત્રણમે ને આઠે દિવસે શ્રાવકો તે દેરાસરમા નિત્ય અઠાઈ ઓચ્છવો કર્યા કરે છે ૬૭ તેના શુકનાસ ઉપર મુખ પહોળુ કરીને બેઠેલા સિંહો, જાણે કોઇ પાપી મનુષ્યને આવતો જોઈ તેને મારવા માટે તૈયાર થયા હોય તેવા દેખાય છે ૬૮ તેના આગળના ભાગમાં ઉંચો અને વિશાળ એક રંગમંડપ તૈયાર કરવામા આવ્યો છે કે જે પુણ્યલક્ષ્મીની પુત્રીના સ્વયવર માટેજ જાણે તૈયાર કર્યો હોય તેવો દેખાય છે ૬૯એ દેરાસરના શિખર ઉપર ઉપરાઉપરી સુવર્ણકળશો સ્થાપવામાં આવ્યા છે, કે જેઓ પુણ્યલક્ષ્મીની પધરામણીના ઉત્સવ નિમિત્તે સ્થાપી મૂકેલા

પૂર્ણ કળશો હોય તેવા શોભે છે. ૭૦હે દેવ ! આજે નગરમાં તે ઋષભદેવ ભગવાનની રથયાત્રા થવાની છે માટે આપ જીવહિંસાનું નિવારણ કરો," એમ મહાજન પ્રાર્થના કરે છે. ૭૧ તે સાંભળી રાજા હસી પડયો, તેણે શ્રેષ્ઠિ પ્રત્યે કહ્યું કે, "હે શ્રેષ્ઠિ ! આ વાણીઆઓના ધર્મમાં અહિંસાની ઘોષણા પ્રથમ કરાવવામાં આવે છે અને બીજા કાર્ય પછી કરવામાં આવે છે."૭૨ શ્રેષ્ઠીએ કહ્યું:–" આ ધર્મ વાણીઆઓનો છે, એમ જે આપ કહો છો તે યોગ્ય નથી. કેમકે ગંગાનું તીર્થ શું કોઈના બાપનું છે? ૭૩ જે પ્રાણી ધર્મ કરે છે તેનેજ તેનું ફળ મળે છે. જેમ દાખલા તરીકે, જે મનુષ્ય ભોજન કરે છે તેજ તેથી તૃપ્ત થાય છે, બીજો નહિ.૭૪ માટે આ ધર્મને તો સત્ત્વશાળી ક્ષત્રિયોજ આચરી શકે છે, નહિ કે ×ત્રીજો ભાગ ઓછી માટીથી ઉત્પન્ન થયેલા વાણીઆઓ આ ધર્મનું સારી રીતે આચરણ કરી શકે છે ! ૭૫ હે દેવ ! ચાલુ આરામાં જે જિનેશ્વરો, વાણીઆઓના આરાધ્ય દેવ છે અને ભવિષ્યમાં જેઓ થશે તેઓ સર્વે ક્ષત્રિયોના કુળમાંજ ઉત્પન્ન થાય છે.૭૬ આ ધર્મ ક્ષત્રિયોનાજ કુળક્રમથી ઉતરી આવેલો હોઇને ક્ષત્રિયોનો પોતાનોજ છે, પણ ચાલુ સમયમાં વાણીઆઓ કોશાધ્યક્ષ તરીકે થઇ રહ્યા છે."૭૭

વેસટનો અહિંસાવિષયક ઉપદેશ.

આવા હેતુથીજ વાણીઆઓ પ્રથમ અમારિની ઘોષણા કરાવે છે, કેમકે હે દેવ ! પ્રાણીઓની રક્ષા તેજ ધર્મનું મૂળ કહેવાય છે.૭૮ મહાભારતમાં પણ કહ્યું છે કે:—

"वरमेकस्य सत्त्वस्य दत्ता ह्यभयदक्षिणा ॥
न तु विप्रसहस्रेभ्यो गोसहस्रमलंकृतम् ॥७९॥

× આ વાક્યનો સ્પષ્ટભાવ જણાતો નથી, તેથી માત્ર શબ્દાર્થજ આપ્યો છે.

एकतः काञ्चनो मेरुर्बहुरत्ना वसुंधरा ॥
एकस्य जीवितं दद्यान्न च तुल्यं युधिष्ठिर'' ॥८०॥

માત્ર એકજ પ્રાણીને અભયદક્ષિણા—જીવિતદાન આપવુ તે, એક હજાર બ્રાહ્મણોને શણગારેલી એક હજાર ગાયોના દાન આપવા કરતા પણ શ્રેષ્ઠ છે ૭૯ હે યુધિષ્ઠિર! એક તરફ સુવર્ણના મેરુ પર્વતનુ દાન અપાય, બીજી તરફ પુષ્કળ રત્નોવાળી પૃથ્વીનુ દાન અપાય અને ત્રીજી તરફ માત્ર એક જીવિતનુ દાન અપાય તોપણ તેની તુલના પ્રથમના બે દાનો કદી કરી શકે નહિ—અર્થાત્ સુવર્ણના મેરુના દાન કરતા તથા બહુરત્ના પૃથ્વીના દાન કરતા પણ માત્ર એક જીવિતનુ દાન વધારે શ્રેષ્ઠ છે ૮૦

શૈવ શાસ્ત્રમાં પણ કહ્યુ છે કે —

"ईश्वरो जीवकलया प्रविष्टो भगवानिति ॥
तस्मात् सर्वाणि भूतानि मानयेन्नापमानयेत्" ॥८१॥

ભગવાન ઇશ્વર—શકર પોતે, પ્રાણીમાત્રમાં જીવસ્વરૂપે પ્રવેશ કરીને રહ્યા છે, માટે સર્વ પ્રાણીઓને માન આપવુ, પણ કોઇનુ અપમાન કરવુ નહિ (તો પછી હિંસા તો કેમ થઇ શકે ?) ૮૧

કૌલશાસ્ત્ર (વામમાર્ગીય શાસ્ત્ર) માં પણ આ પ્રમાણે કહેવામા આવ્યુ છે કે —

"अहिंसा प्रथमं पुष्पं पुष्पमिन्द्रियनिग्रहः ॥
सर्वभूतदयापुष्पं भावपुष्पं चतुर्थकम् ॥ ८२ ॥
पञ्चमं तु क्षमापुष्पं षष्ठं क्रोधविवर्जनम् ॥
सप्तमं ध्यानपुष्पं तु ध्यानपुष्पमथाष्टमम् ॥ ८३ ॥
इत्येतैरष्टभिः पुष्पैः पूजयेत् त्रिपुरां सदा ॥
तस्य ध्याने च मोक्षश्च इत्येवं भैरवोऽब्रवीत्" ॥ ८४॥

અહિંસા એ પ્રથમ પુષ્પ છે, ઇન્દ્રિયનિગ્રહ બીજું પુષ્પ છે, પ્રાણી માત્ર ઉપર દયા રાખવી તે ત્રીજું પુષ્પ છે, ભાવ અથવા શ્રદ્ધા એ ચોથું પુષ્પ છે, ક્ષમા પાંચમું પુષ્પ છે, ક્રોધનો ત્યાગ કરવો તે છઠ્ઠું પુષ્પ છે, જ્ઞાન એ સાતમું પુષ્પ છે, અને ધ્યાન તે આઠમું પુષ્પ છે. આ આઠ પુષ્પો વડે ત્રિપુરા દેવીનું સદા પૂજન કરવું અને એ રીતે જે પૂજન કરે છે, તેને જ્ઞાન તથા મોક્ષ પ્રાપ્ત થાય છે, એમ ભૈરવે કહ્યું છે.”૮૨-૮૪ આ પ્રમાણે હે દેવ! ધર્મની માતા અને પાપોને દૂર કરનારી જીવદયાને સર્વશાસ્ત્રોમાં માન્ય ગણેલી છે.૮૫ કેમકેઃ—

“ न सा दीक्षा न सा भिक्षा न तद्दान न तत्तपः ॥
न तज्ज्ञानं न तद्ध्यानं दया यत्र न विद्यते ” ॥८६॥

જ્યાં દયા નથી તે દીક્ષા ન કહેવાય, ભિક્ષા ન કહેવાય, દાન ન કહેવાય, તપ ન કહેવાય, જ્ઞાન ન કહેવાય કે ધ્યાન ન કહેવાય. ૮૬ આ જીવદયાનું સારી રીતે પાલન માત્ર જૈનોજ કરે છે, કેમકે તેઓ માંસ ભક્ષણ કરનારા હોતા નથી, પણ માંસ ભક્ષણમાં લાલચુ અને ક્રૂર મનવાળા પુરુષો, તે જીવ દયાનો સ્વીકાર કરતા નથી.૮૭ માંસનું ભક્ષણ કરનારા મનુષ્ય વિના બીજા કોઈ પણ જીવઘાતક હોતા નથી. માટે માંસ ભક્ષણ કરનારો મનુષ્ય, સર્વજીવોના વધથી ઉત્પન્ન થનારા પાપવડે લેપાય છે—અર્થાત્ માંસભક્ષક પુરુષ સર્વજીવ વધનો પાતકી છે.”૮૮ એ સાંભળીને રાજાનો આંતરિક વિવેક સ્પષ્ટ સ્વરૂપમાં ઉદય પામ્યો. પછી તેણે કહ્યું કે, “અરેરે! હે શ્રેષ્ઠી! અમે માંસ ભક્ષણ કરનારા, ઘણાં ઘણાં પાપો કરીએ છીએ, અમારી શી ગતિ થશે?૮૯ અમે માંસ ભક્ષણ કરવામાં આસક્ત છીએ અને તેથીજ હમેશાં શિકાર કરવામાં તલ્લીન રહીએ છીએ. ખરેખર, તલમાં જેમ કાળા તલ અસંખ્ય હોય છે તેમ, અમારામાં પાપ પણ અસંખ્ય છે.”૯૦ રાજાનાં એ દીન વચન સાં-

ભળી શ્રેષ્ઠીએ કહ્યુ "હે દેવ ! તે પુરુષ પુણ્યાત્માજ હોઈ શકે, કે જે પાપ કરીને તેને માટે પશ્ચાત્તાપ કરે છે, પણ પાપી પુરુષ તો પાપકર્મ કરીને, સિંહનો શિકાર કરનારાની પેઠે ઉલટો આનદ પામે છે ૯૧ માટે હે દેવ ! તમે તો પુણ્યાત્મા છો અને ધર્માચરણને માટે યોગ્ય છો, તેથી હે પ્રભો ! સુવર્ણની પેઠે દયા ધર્મનો નિશ્ચય કરી તેનો આશ્રય કરો"૯૨

રાજાએ કહ્યુ—"હિંસા મારામાં મારી વશ પરપરાથી ચાલી આવેલી છે અને માસભક્ષણ પણ પરપરાથી જ આવેલુ છે, જેથી અતિસ્વાદિષ્ટ અને અતિદુર્લભ તે માસ ભક્ષણનો હુ કેવી રીતે ત્યાગ કરી શકુ ?"૯૩ શ્રેષ્ઠીએ કહ્યુ—"કોઇ એક રોગ અથવા દારિદ્રય પોતાનામાં પોતાની વશપરપરાથી ઉતરી આવ્યુ હોય છતા, એવો કોઈ સુખકારી સયોગ પ્રાપ્ત થાય ત્યારે, કયો બુદ્ધિમાન પુરુષ તે રોગનો કે દારિદ્રયનો ત્યાગ ન કરે ? ૯૪ જે પુરુષ પોતાના કુળક્રમથી આવેલી હિંસાનો ત્યાગ કરે છે તે પુણ્યશાળી છે, વળી જેના વશમાં હિંસા કરાતી હોય તે પુરુષ પણ શુ હિંસાનો ત્યાગ ન કરી શકે ? ૯૫ જે પુરુષ પોતે શુદ્ધ બુદ્ધિવાળો હોઇને પોતાના કુળક્રમથી ચાલતી આવેલી હિંસાનો ત્યાગ કરે છે તે, ધનદેવની પેઠે પ્રત્યેક જન્મમાં સમૃદ્ધિ પામે છે"૯૬ તે સાંભળી રાજાએ પુછ્યુ—"હે શ્રેષ્ઠી ! તે ધનદેવ કોણ હતો ?" ત્યારે શ્રેષ્ઠિઓમા શ્રેષ્ઠ તે વેમટે ધનદેવની કથા કહેવા માંડી ૯૭

ધનદેવનુ દૃષ્ટાંત

આ ભરતક્ષેત્રમાં વૈતાઢ્ય નામનો એક રૂપેરી પર્વત છે તે પર્વત પૃથ્વીરૂપી સ્રીનો કપુરના ચૂર્ણથી ભરેલો મેથો જાણે હોય તેવો શોભી રહ્યો છે ૯૮ તેનો વિસ્તાર પાચસો યોજનનો છે, તેની ઉચાઈ પચીસ યોજન છે અને તેના બન્ને તરફના છેડા પૂર્વ તથા પશ્ચિમ

સમુદ્રમાં સ્થિતિ કરી રહ્યા છે.૯૯ તેની ઉપરના ભાગમાં પૃથ્વીથી દશ યોજન સુધી જઈને આસપાસ બન્ને બાજુ દશ દશ યોજનના વિસ્તારવાળી બે શ્રેણીઓ આવી રહેલી છે.૧૦૦ વળી તે પર્વત ઉપર રત્નમય એવું ઉત્તમ સિદ્ધાયતન વિરાજે છે, કે જે શાશ્વતી પ્રતિમાઓથી યુક્ત હોઈને એ પર્વતના મુકુટ જેવું શોભી રહ્યું છે. ૧૦૧ અને ત્યાં સિદ્ધદેવોની સ્ત્રીઓનાં ગીતશ્રવણથી આકર્ષાયલાં ચિત્તવાળા અને તેથીજ સ્થિર થયેલાં નેત્રોવાળા ખેચરો, મનુષ્યજાતિના હોવા છતાં દેવો જેવા જણાય છે.૧૦૨ હવે એ પર્વતની દક્ષિણ તરફની શ્રેણિમાં 'સ્વર્ણપુર' નામનું શ્રેષ્ઠ નગર આવેલું છે, કે જેને જોઈને દેવતાઓ પોતાની અલકા નગરીમાં રહેવા માટે પણ નિરુત્સુક બન્યા છે. ૧૦૩ એ નગરમાં પોતાની કીર્તિ અને પ્રતાપ વડે ચંદ્ર તથા સૂર્યનો પરાજય કરનારો "હેમરથ" નામનો ખેચર રાજા રાજ્ય કરતો હતો.૧૦૪ તે રાજાની કાંતિ સ્વાભાવિક રીતેજ પ્રદીપ્ત હોઇને અનેક વિદ્યાઓવડે વિશેષ તેજસ્વી જણાતી હતી અને તે પોતે પણ પાશોથી જેમ સિંહ અજેય છે તેમ, શત્રુઓથી અજેય હતો.૧૦૫ એ રાજાને "હેમમાલા"નામની સતી શિરોમણિ સ્ત્રી હતી. તેણી પોતાના નિર્મળ ચારિત્ર્યના ગુણથી પોતાના પતિના ચિત્તને આનંદ પમાડતી હતી.૧૦૬ એક દિવસે રાજા હેમરથ રાત્રે નગર ચર્યા જોવા માટે નગરમાં ફરતો હતો. તેવામાં કોઇ એક સ્થળે તેણે આ શ્લોક સાંભળ્યોઃ—૧૦૭

सर्वत्र धवला हंसा मयूराश्चित्रिताः पुनः ।
सर्वत्र जन्ममरणे भोगाः सर्वत्र भोगिनाम् ॥ १०८ ॥

હંસો સર્વ સ્થળે ધોળા હોય છે, મયૂરો સર્વ સ્થળે રંગબેરંગી હોય છે, જન્મ તથા મરણ પણ સર્વ સ્થળે હોય છે અને ભોગી પ્રાણીઓને સર્વસ્થળે ભોગો આવી મળે છે. ૧૦૮

આ શ્લોક સાભળીને રાજા વિચાર કરવા લાગ્યો કે, શ્લોક-માહેના પ્રથમના ત્રણ અર્થો તો સત્ય છે, પણ " ભોગી પ્રાણીઓ-ને સર્વસ્થળે ભોગો મળી આવે છે " આ અર્થ ઘટી શકતો નથી ૧૦૯ કેમકે, રાજા હોય તે પણ પોતાનાજ દેશમાં આદરસત્કારને પામે છે, પણ પરદેશમા તો રાંકની પેઠે ભૂખથી ટળવળે છે ૧૧૦ વળી રાજાની જો કૃપા થાય તો રક પણ એકદમ રાજા બની જાય છે, માટે શ્લોકનુ એ છેલ્લું વાક્ય બંધ બેસતુ નથી ૧૧૧ અથવા મહાકવિની રચનામાં અન્યથા કેમ હોઇ શકે ? માટે ચાલ, હુ પોતે જ મારા રાજ્યનો ત્યાગ કરી કોઈ અજ્ઞાત પ્રદેશમા ચાલ્યો જાઉં. ૧૧૨ ત્યાં જઇને જો હુ ભોગવૈભવોનુ પાત્ર બનીશ તો પરીક્ષા કરાયલા રત્નની પેઠે આ વાક્યને સત્ય માનીશ " ૧૧૩ આવો મનમાં વિચાર કરી રાજાએ પોતાનો રાજ્યભાર મત્રિઓને સોપી દીધો અને પોતે એકલો તે નગરનો ત્યાગ કરી એક ક્ષણવારમા ' તામ્રપુર ' નગર તરફ ચાલી નીકળ્યો ૧૧૪ તેણે મનમાં વિચાર કર્યો કે –" સર્વ મનુષ્ય ઉત્તમ વેષથી તથા સુદર સ્વરૂપથી સર્વ ઠેકાણે માનસત્કારને પામે છે " માટે હુ મારી આ પૂર્વ અવસ્થાનો સર્વથા ત્યાગ કરૂ ૧૧૫ તે પછી હેમરથે " કામરૂપિણી " નામની વિદ્યાનુ સ્મરણ કર્યું અને તેના પ્રભાવથી એક ક્ષણવારમાં પોતાના શરીરને તેણે કોઢીયુ કરી મૂક્યુ ૧૧૬ તેનુ સ્વરૂપ છિન્નભિન્ન થયેલી નાસિકાવાળુ, અત્યત સ્થૂલ અધરોષ્ઠવાળુ, નીકળી પડેલી બન્ને આંખોવાળુ, મોટા મોટા કાનવાળુ, અત્યત બીહામણુ, સડી ગયેલી હાથ-પગની આંગળીઓવાળુ, ફૂટી નીકળેલી ફોલ્લીઓમાંથી નીકળતા દુર્ગંધી પરૂથી વ્યાપ્ત અવયવોવાળુ અને બણબણી રહેલી માખીઓથી ઉભરાઇ રહેલુ બની ગયુ આ રીતે તે કોઢીયાના સ્વરૂપવાળો થઇ ગયો ૧૧૭-૧૧૮

તે પછી શરીરને ટેકવતો અને પગલે પગલે શ્વાસથી પૂર્ણ થયેલી છાતીવાળો તે કોઢીઓ, નગરમાં પ્રવેશ કરી ચૌટા વચ્ચે પડી રહ્યો.[૧૧૯] બીજી તરફ 'તામ્રચૂડ' નામનો તે નગરનો વિદ્વાન રાજા, કે જે ઈન્દ્રસમાન પરાક્રમી હતો, તેણે પોતાનું સભાગૃહ શોભાવ્યું—અર્થાત્ રાજા તામ્રચૂડે સભામાં પ્રવેશ કર્યો.[૧૨૦] તે રાજા રત્નના સિંહાસન ઉપર બેઠો હતો. તે વેળા બીજા પણ અનેક સામંતો, અમાત્યો, મંત્રીઓ તથા રાજાઓ ત્યાં આવીને રાજાને નમન કરવા લાગ્યા.[૧૨૧] અને સુવર્ણ, મણિ તથા માણિક્યના અલંકારોથી શોભી રહેલા તે રાજાઓ, પોતપોતાની યોગ્યતા પ્રમાણે રાજાને નમસ્કાર કરી ત્યાં બેઠા.[૧૨૨] તે સમયે એ સભા, દેવોના જેવા વિદ્વાન સભાસદોથી ભરપૂર હોઇને ઈન્દ્રની સભાની પેઠે શોભી રહી હતી.[૧૨૩] રાજાની પુત્રી મદનમંજરી પણ તે વખતે ત્યાં આવી પહોંચી અને રાજાને નમન કરી તેની આજ્ઞાથી તેની સમીપમાંજ બેઠી.[૧૨૪] રાજા તામ્રચૂડ, ધારણ કરેલા મણિ તથા સુવર્ણના અલંકારોનાં કિરણો વડે આકાશમાં ઈન્દ્ર ધનુષ્યનો દેખાવ કરતા તે સભાના લોકને જોઈને અત્યંત આનંદ પામ્યો અને અત્યંત પ્રકાશી રહેલી દાંતની કાંતિવડે બમણાં થયેલાં વચનોથી અધરોષ્ઠને ઉજ્જવળ કરતો આ પ્રમાણે બોલ્યો.[૧૨૫–૧૨૬] "હે સભાસદો ! તમને આવી સમૃદ્ધિ પ્રાપ્ત થઈ છે, તે કોની કૃપાથી તે તમે કહો." તે સાંભળી સભાસદો બોલી ઉઠયા કે, "આ સમૃદ્ધિ અમને આપની કૃપાથી જ મળેલી છે."[૧૨૭] તે વેળા સમીપમાં બેઠેલી રાજકન્યાએ નેત્રોને ત્રાંસાં કરીને પોતાનું મુખ મરડયું. રાજાએ પણ તેની એ ચેષ્ટા જોઇને પુત્રીને કહ્યું કે,[૧૨૮] "હે પુત્રિ ! સભાસદોનું આ વચન સાંભળી તેં મુખ કેમ મરડયું ? શું આ લોકોએ કહેલું વચન અસત્ય છે ? અથવા કોઈ બીજું કારણ છે ? તે કહે."[૧૨૯] ત્યારે રાજપુત્રી બોલીઃ—"હે પિતા ! સેવા કરવામાં ચતુર આ તમારા

ઉત્તમ ગણાતા સેવકો પોતાના સ્વામિઓને જે યોગ્ય લાગે અને પ્રિય થઈ પડે તેવુ વચન કહે છે[૧૩૦] માટેજ હુ કહું છુ કે, આ સભાસદો સર્વથા અસત્ય વચન કહે છે કેમકે, સર્વ લોક, પોતે પૂર્વ જન્મમાં સંપાદન કરેલા કર્મનુજ ફળ ભોગવે છે અરે! દેવો પણ પૂર્વકર્મથી અધિક ફળ આપી શકતા નથી, તો પછી હાડ-માસનાં પુતળાં રૂપ મનુષ્યો તો કોણ માત્ર? [૧૩૧-૧૩૨] આવા આશયથીજ શાસ્ત્રકારો કહે છે—

धनिषु मुधा किमु धावसि तूष्णीमाघ्व न साध्विद चरितम्॥
विधिलिखिताक्षरमालं फलति कपालं न भूपाल ॥१३३॥

અરે ઓ પ્રાણી! તુ ધનવાનો પાસે વ્યર્થ દોડાદોડી શામાટે કરે છે? શાંત રહે આવુ આચરણ યોગ્ય નથી યાદ રાખ કે, વિધાતાએ લખેલી અક્ષરમાળાવાળુ તારૂ લલાટજ શુભાશુભ ફળદાતા છે, રાજા કે ધનવાન નહિ[૧૩૩] વળી હે તાત! જો કદાચ તમારી કૃપાથીજ મનુષ્યો ધનવાન થતા હોય તો પછી આ નગરમા કેટલાએક મનુષ્યો દરિદ્રી કેમ છે? [૧૩૪] અરે! તે બીજા લોકોની વાત તો બાજુ પર રહી, પણ જે તમારા સેવકો છે તે બધા પણ સમાનસંપત્તિવાળા જોવામાં આવતા નથી [૧૩૫] જેમકે–આ તમારા સેવકોમાં કેટલાએક તમારા જેવાજ સંપત્તિવાળા જોવામા આવે છે, ત્યારે બીજા કેટલાએક પોતાની ખાંધ ઉપર તમને ઉપાડે છે અને એઠુ જૂઠુ ખાય છે[૧૩૬] વળી કેટલાએક તમારૂ દાસત્વ કરી રહ્યા છે અને કેટલાએક શ્રેષ્ઠ અધિકારીઓ છે આ રીતે હે પિતા! સર્વ મનુષ્ય પોતપોતાના કર્મના ફળને પામે છે.[૧૩૭] પણ જેઓનુ તેવુ ભાગ્ય નથી તેઓને તમે પોતે પણ કોઇ પ્રકારની સમૃદ્ધિ આપી શકતા નથી આ વિષે એક દૃષ્ટાંત હુ તમને કહું છુ, તેને તમે

એકાગ્ર ચિત્તે સાંભળો. ૧૩૮ "પૂર્વે કોઇ એક રાજપુત્ર હતો. તે સદ્‌-ભાગ્યથી રહિત હતો. પણ તેની બ્હેન કોઇ એક રાજા સાથે પરણી હતી. તેણી રૂપમાં કામદેવની સ્ત્રી રતિને પણ જિતનારી હતી, જેથી પોતાના પતિને પ્રીતિવર્ધક થઇ પડી હતી. બીજી તરફ તેણીનો ભાઇ, કે જે ભાગ્યહીન હતો તે પ્રતિદિન અતિ દુઃખી અવસ્થામાં આવ્યે જતો હતો. ૧૩૯-૧૪૦ એક દિવસે તે દુઃખી મનુષ્ય પોતાના બનેવી-રાજા પાસે આવ્યો અને જેવો સૂર્યની સમીપમાં નિસ્તેજ થયેલો ચંદ્ર જણાય તેવો, તે જણાવા લાગ્યો. ૧૪૧ પછી તે પોતાની બ્હેનને મળ્યો, એટલે તેણીએ પોતાના પતિ સાથે તેને મેળવી આપ્યો. રાજાએ પણ તેનું સન્માન કરી પોતાની સેવામાં તેની યોજના કરી. ૧૪૨ પછી તો પેલો માણસ પણ રાજાની કૃપાથી અને સર્વ સ્થળે જવા આવવાની છૂટ હોવાથી નિત્ય આવ જા કરીને સભામાં સર્વની સાથે જોડાઇ ગયો. ૧૪૩ અને એવા પ્રકારની સેવા કરવા લાગ્યો, કે જેથી રાજા તેના પર પ્રસન્ન થયો. પણ જે સમયે પ્રસન્ન થઇને રાજા તેને કંઇ આપવા માટે તૈયાર થતો હતો તે સમયે જ તેના કોઇ અપુણ્યના ઉદયથી અકસ્માત્ રીતે કોઇ અંતરાય આવી પડતો હતો, જેથી રાજાનું ચિત્ત બીજે સ્થળે લાગી જતું હતું, તેમજ સભા પણ વિસર્જન થઇ જતી હતી. ૧૪૪-૧૪૫ એ રીતે પૂર્વની પેઠે જ ખેદ પામતો હતો, જેથી પટરાણી પોતાના ભાઇની એ સ્થિતિ જોઇને (એક દિવસે) રાજાને કહેવા લાગી કે, ૧૪૬ 'હે નાથ ! મને લાગે છે કે, હું તમારી પ્રિય પત્ની નથી.' ત્યારે રાજાએ કહ્યું કે, શા ઉપરથી તું એમ કહે છે ? એટલે તેણીએ કહ્યું કે, મારો ભાઇ તમારી પાસે રહેલો છે, છતાં તેને તમે કંઈ આપતા નથી. ૧૪૭ જેમ કોઇ એક મનુષ્ય, જળથી ભરેલા સરોવરને કિનારે બેઠો હોય છતાં તૃષાથી સંતાપ પામે તેમ, મારો ભાઇ તમારી સમીપમાં રહેવા છતાં દુઃખી થાય છે. ૧૪૮ જો હું તમને પ્રિય હોઉ તો મારો ભાઇ પણ તમને પ્રિય હોવો જોઇએ.

કેમકે લોકમા આપણે જોઇએ છીએ કે, જે વસ્ત્ર જેને પ્રિય હોય છે, તેને તે વસ્ત્ર ઉપરનું વીટણુ પણ પ્રિય જ હોય છે ૧૪૯ જેમ એક વૃક્ષ અત્યંત નમી પડેલુ હોય અને તેથી તેના મૂળ સમીપ ઉભેલો એક ઠીંગણો મનુષ્ય પણ પોતાની મેળે જ તે વૃક્ષના ફળને શુ સપાદન કરતો નથી ? તેમા એ વૃક્ષને શુ દૂષણ લાગે છે ?" વળી પણ તે રાણીએ ઇર્ષ્યાપૂર્વક કહ્યુ કે, " ખરેખર, આ જગતમા તમારા જેવો બીજો કોઇ ધૂતારો નથી કેમકે તમે સારા ચિત્તને વિશ્વાસ ઉપજાવે તેવા માત્ર વચન જ કહો છો ૧૫૦-૧૫૧ ધારો કે કોઇ એક મનુષ્ય કોઇને કઇ આપે છે, ત્યારે બીજો કોઇ સામાન્ય મનુષ્ય તેનો શુ હાથ પકડે છે ? મતલબ કે, કલ્પવૃક્ષની પેઠે તમે જો આપવા તૈયાર થાઓ તો તમને કોણ રોકનાર છે ?" ૧૫૨ તે સાભળી રાજાએ રાણીને ઉત્તર આપ્યો કે, ' કાલે સવારે તે તારા ભાઇના અભાગ્યનું ફળ હું તને પ્રત્યક્ષ બતાવીશ, માટે હે દેવિ ! તુ ધીરજ ધર, કોપ કર મા ' ૧૫૩ રાણીને એમ કહી રાજાએ પોતાના સાળાને એક બીજોરૂ આપ્યુ કે જેમા ગુપ્ત રીતે એક રત્ન મૂકવામા આવ્યુ હતું પણ રાજાના સાળાએ તેની અદર રહેલા રત્નને જાણ્યું નહિ ૧૫૪ તે તો એ બીજોરૂ લઇને પોતાના ઘર તરફ ચાલી નીકળ્યો અને જતા જતા પોતાના મનમા તેણે વિચાર કર્યો કે,"અહો ! આટલા દિવસ સુધી હું રાજાની પાસે રહ્યો, ત્યારે માત્ર આ એક ફળ તેની પાસેથી હુ મેળવી શક્યો ૧૫૫ ઠીક છે, આ બીજોરૂ વેચીને તેના મૂલ્ય વડે આજે હું ભોજન કરીશ કેમકે, આ બીજોરાને હું ખાઈ જઇશ તો તેથી ભોજન જેવી તૃપ્તિ નહિ જ થાય" ૧૫૬ મનમા આવો વિચાર કરી તે નિર્ભાગી મનુષ્યે કોઇ એક કાછીઆની દુકાને જઇ તુરત જ તે બીજોરૂ વેચી નાખ્યુ ૧૫૭ પાછળથી કોઈ એક વેપારીએ મૂલ્ય આપીને તેજ બીજોરૂ ખરીદ્યુ અને રાજાને પ્રસન્ન કરવા માટે તેની

ભેટ ધરી, ૧૫૮ રાજાએ બીજોરૂં હાથમાં લઇ લક્ષ્યપૂર્વક જોવા માંડયું અને તેમાં રત્નના છિદ્રનું ચિન્હ જોઈ નિશ્ચય કર્યો કે, આ તેજ બીજોરૂં છે કે, જે મેં મારા સાળાને અર્પણ કર્યું હતું. ૧૫૯ બીજે દિવસે સવારમાં રાજાએ પોતાના સાળાને પૂછ્યું કે, "હે ભદ્ર ! મેં તમને જે બીજોરૂં આપ્યું હતું તેનું તમે શું કર્યું ?" ૧૬૦ તેના ઉત્તરમાં તેણે કહ્યું કે, ઘણે લાંબે કાળે જેમ તાડના વૃક્ષ પાસેથી મળે તેમ, એ ફળ તમારી પાસેથી મને મળ્યું, તેનું મારે ભક્ષણ કરવું જોઇએ નહિ, એમ ધારીને મેં તે વેચી નાખ્યું. ૧૬૧ પછી સભા વિસર્જન કરી રાજા અંતઃપુરમાં આવ્યો અને પેલું બીજોરૂં બતાવી પટરાણીને તેણે કહ્યું કે, ૧૬૨ 'હે દેવિ ! તારા ભાઇનું અભાગ્ય તું જો. આ બીજોરામાં એક કરોડની કિંમતનું રત્ન મૂકીને મેં તારા ભાઇને ગઇ કાલે આપ્યું હતું. અને તેણે પોતે હાથો હાથ લીધું હતું છતાં તેમાંથી તેણે રત્ન ગ્રહણ કર્યું નહિ પણ બજારમાં તેને વેચી નાખ્યું. જેથી સમુદ્રના તરંગમાંથી નીકળી ગયેલું પ્રાણી પાછું જેમ સમુદ્રમાં આવે તેમ તે બીજોરૂં ફરી મારી પાસે આવ્યું છે. ૧૬૩-૧૬૫ આ રીતે તારા ભાઇનું જ અભાગ્ય છે તેમાં હું શું કરૂં ? હું તેને વારંવાર આપવાની ઇચ્છા કરૂં છું પણ તેમાં મને અચિન્ત્ય અંતરાય આવી નડે છે." ૧૬૬ પછી રાજાએ તે બીજોરામાંથી રત્ન બહાર કાઢીને રાણીને બતાવ્યું અને રાણીએ પણ તે પ્રત્યક્ષ જોયું એટલે તેજ સમયે રાજાની વાત તેણે માની લીધી."૧૬૭

માટે હે પિતા ! કોઇ પણ મનુષ્ય, પોતાના કર્મથી અધિક ફળ મેળવી શકતો નથી. આ તમારા સેવકો કેવળ તમારી ચિત્ત વૃત્તિને અનુસરનારા છે, તેથી તમને પ્રિય લાગે તેવું બોલે છે. ૧૬૮ પોતાની પુત્રીનું તે વચન સાંભળી રાજાનું મન કોપથી વ્યાકુળ થઇ ગયું. તેણે મનમાં વિચાર કર્યો કે, સભાની સમક્ષ આ છોકરીએ મારૂં અપમાન

કર્યું છે, માટે પુત્રી હોવા છતા મારા શત્રુરૂપ આ કન્યાને કોઈક દુખમા હું નાખી દઉં કેમકે રાજાઓને પોતાની આજ્ઞાના અપમાન જેવુ બીજુ કોઇ મરણ નથી અર્થાત્ પોતાની આજ્ઞાનુ અપમાન તે રાજાઓને મરણ કરતા પણ અધિક દુખદાયી છે ૧૬૯-૧૭૦ આવો વિચાર કરી રાજાએ તે કન્યાને કહ્યુ કે, "હે પાપણિ ! જો કર્મનુ જ ફળ સર્વને મળે છે તો તું પણ તારા કર્મનું ફળ ભોગવ" ૧૭૧ એ સાભળી તે મહા બુદ્ધિમાન કન્યા હર્ષપૂર્વક પિતાના પગમા પડી અને બોલી ઉઠી કે, "પિતાની આજ્ઞા મને માન્ય છે" ૧૭૨ એમ કહીને તે ત્યાથી ચાલી ગઇ એટલે રાજાએ કોટવાળને આજ્ઞા કરી કે, "જે કોઈ મનુષ્ય દુખીમા પણ અતિ દુખી હોય તેને તુ મારી પાસે લાવ" ૧૭૩ રાજાની તે આજ્ઞા થતા જ કોટવાળ, પ્રણામ કરીને તેવા પુરુષની શોધ કરતો કરતો ચૌટામા આવી ચઢ્યો ત્યા કોઢીઆના સ્વરૂપમા રહેલા પેલા વિદ્યાધરને તેણે જોયો, ૧૭૪ એટલે તેણે વિચાર કર્યો કે, રાજાએ જેવા પુરુષને તેડી લાવવા માટે મને કહ્યુ છે તેવો જ આ પુરુષ દુખી મનુષ્યોમા પણ અતિ દુખી જોવામા આવે છે ૧૭૫ પછી તેણે પોતાના માણસોદ્વારા તેને ઉપડાવીને સાયકાળના સમયે રાજાની આગળ હાજર કર્યો રાજા પણ તે કોઢીઆને તેવો અતિદુખી જોઇને અત્યત આનંદ પામ્યો અને તેને આ પ્રમાણે કહ્યુ -" તું મારી કન્યાનું પાણિગ્રહણ કર કેમકે તે મને પ્રિય છે" તે સાંભળી કોઢીઓ બોલ્યો -" હે રાજા ! મારા જેવા એક કોઢીઆની તમે મશ્કરી શા માટે કરો છો ?" ત્યારે રાજાએ કહ્યુ - " આમાં કઇ મશ્કરી કરવા જેવુ છે જ નહિ કેમકે તું મારો જમાઇ છે, મારી પુત્રીનો પતિ હોઇને મને માન્ય છે, માટે તું મશ્કરીને પાત્ર કદી હોય જ નહિ" ૧૭૬-૧૭૮ પછી કોઢીઓ બોલ્યો - "તમે વિદ્વાન છો-સમજુ છો, છતા તમને આવો વિચાર કેમ સૂઝયો ? હું એક કોઢીઓ છુ, મરણ પથારીએ પડયો છુ, તેને તમે પોતાની

કન્યા આપો, તે શું યોગ્ય છે ? રૂપમાં રંભા જેવી આ કન્યા ક્યાં ? અને ગળતા કોઢવાળો હું ક્યાં ? જેમ હાથણી અને ગધેડાનો સમાગમ કદી હોઇ શકે નહિ તેમ, આ કન્યાનો અને મારો સમાગમ કદી હોય જ નહિ." ૧૭૯–૧૮૦

રાજાએ કહ્યું:—"આમાં તારે કોઇ પણ જાતનો વિચાર કરવાનો નથી. દૈવે જ આ કન્યાને વર તરીકે તને અર્પણ કર્યો છે; માટે તું મારી પુત્રીને પરણ. ૧૮૧ જો તું મારી આજ્ઞાને નહિ માનીશ તો (વિના મોતે) મરણ પામીશ." તે પછી "બહુ સારૂં" એમ તે કોઢીઆએ કબૂલ કર્યું એટલે રાજા પ્રસન્ન થયો. ૧૮૨ અને તેણે એક ક્ષણ વારમાં પેલી કન્યાના માતાને ઘેર ગાંધર્વ વિવાહની સમગ્ર સામગ્રી તૈયાર કરાવી. ૧૮૩ કન્યાની માતા, આ વિવાહના યથાર્થ સ્વરૂપથી અજ્ઞાત હતી. તેણે તો ઉજ્જવળ વસ્ત્ર પહેરાવીને તથા હાથમાં કડાં વગેરે ધારણ કરાવીને પોતાની પુત્રીને રાજા પાસે હાજર કરી. ૧૮૪ પછી રાણીએ, જેને કંકણ વગેરે પહેરાવ્યાં હતાં એવા પેલા કોઢીઆ વરને જોઇને રાજાને પૂછ્યું કે, "કન્યાને પરણનારો વર ક્યાં છે ?" ૧૮૫ એટલે રાજાએ પેલા કોઢીઆને બતાવ્યો કે તુરતજ રાણી મૂર્છા પામીને ધરણી પર ઢળી પડી. પાછળથી કેટલાએક શીતળ ઉપચારો કરવામાં આવ્યા, ત્યારે તે જાગ્રત થઈ અને આ પ્રમાણે વિલાપ કરવા લાગી. ૧૮૬ અરે ઓ નિર્દય નાથ ! તમે આ દુષ્ટ ચેષ્ટા શી આરંભી છે ? અરેરે ! આવી સદ્ગુણસંપન્ન પુત્રી આવા કોઢીઆ વરને તમે કેમ આપો છો ? હાય ! તમારા ચિત્તમાં શું કોઇ ભૂત ભરાયું છે ? અથવા દૈવયોગે તમારી બુદ્ધિ શું નાશ પામી છે કે જે તમે મારા પ્રિય પતિ હોઈને આ રીતે વિપરીત થઇ બેઠા છો ? ૧૮૭–૧૮૮ જેમ સર્પો વિશાળ શરીરવાળા અને કાંચળીથી ઢંકાયલા હોઇને કુટિલ, ક્રૂર ચેષ્ટાવાળા, અતિ ભયંકર અને મંત્રોથી

વશ કરી શકાય તેવા હોય છે તેમ, રાજાઓ પણ ભોગવૈભવોવાળા અને છડીદારોથી ઘેરાયેલા હોઇને કુટિલ, ક્રૂર ચેષ્ટાવાળા, મહા ભયંકર અને યુક્તિ પ્રયુક્તિઓથી વશ થઇ શકે તેવા હોય છે ૧૮૯ એ પ્રાચીન કવિઓના વચનને હે રાજા તમે સત્ય કરી બતાવ્યુ છે કેમકે તમે પોતાના સતાનને આ દુષ્ટ ઉદરવાળા કુટિલ વરને અર્પણ કરી દો છો." ૧૯૦ રાણીનું એ વચન સાભળી રાજાએ કહ્યુ કે, "હે પ્રિયા! તુ વ્યર્થ મને કા ઠપકો આપે છે? તારી આ પુત્રીના પૂર્વજન્મોપાર્જિત કર્મનેજ ઠપકો આપને? ૧૯૧ આ તારી છોકરીજ મને એ પ્રમાણે કહે છે કે, "સર્વ મનુષ્ય પોતે કરેલ કર્મના ફળને પામે છે" માટે આ વિષે હુ ઠપકા પાત્ર નથી ૧૯૨ પછી રાજાનો આશય જાણી લઇને રાણીએ મદનમજરીને કહ્યુ કે, "હે પુત્રિ! તુ તારા પિતાને શાત કર, જેથી તે પોતાના કોપનો ત્યાગ કરે ૧૯૩ હે પુત્રિ! હજી પણ કઇ બગડી ગયુ નથી કેમકે અગ્નિને ચાર ફેરા ફર્યા પહેલા બીજો વર થઈ શકે છે" ૧૯૪ તે સાભળી પુત્રીએ પોતાની માતાને કહ્યુ કે, "હે માતા! તું શોક કર મા પુત્રી તો પોતાનાજ પુણ્યની વારસ હોય છે, કદી પિતાના પુણ્યની નહિ ૧૯૫ હે માતા! આમા મારા પિતાનો કોઇ પણ જાતનો દોષ નથી, પણ મારા પૂર્વજન્મનુ કર્મજ આ સમયે ઉદય પામ્યુ છે ૧૯૬ હરકોઇ મનુષ્ય પોતાના કર્મફળને ભોગવીને અતિ મહાન હર્ષ પ્રાપ્ત કરે છે પણ બીજાએ સપાદન કરેલા મહાન પુણ્યફળને કોઇ પ્રાપ્ત કરી શકતું નથી ૧૯૭ એ પ્રમાણે એકજ આગ્રહવાળી પોતાની પુત્રીને રાજાએ પેલા કોઢીઆ સાથે પરણાવી દીધી અને તે રાજકન્યા પણ તેકોઢીઆ પતિને પોતાના ઇષ્ટદેવની પેઠે માનવા લાગી ૧૯૮ પછી રાજાએ તે કન્યાની માતાને બળાત્કારે ત્યાથી દૂર કરી અને તે પુત્રીને તથા પેલાકોઢીઆને પોતાના માણસો-દ્વારા નગરની બહાર મોકલી આપ્યા ૧૯૯ ત્યા નગરની બહાર તે

કોઢીઓ આમતેમ લોટતો હતો, નિઃશ્વાસ નાખતો હતો અને કષ્ટ ભરેલી અવસ્થામાં રહેતો હતો. પતિવ્રતા પેલી રાજપુત્રી પણ પોતાના પતિની સેવામાં નિત્ય પરાયણ રહેતી હતી. ૨૦૦ એક દિવસે પેલો કોઢીઓ રાજપુત્રીના આંતર અભિપ્રાયને જાણવાની ઇચ્છાથી મધ્યરાત્રે નિઃશ્વાસ નાખીને તૂટક અક્ષરે તથા મંદસ્વરે કહેવા લાગ્યો. ૨૦૧ "ઓ ભાગ્યશાળી સુંદરિ ! હું કોઢીઓ છું, ભાગ્યહીન છું, તું મારા ચરણ શા માટે દાબે છે–સેવે છે ? શું તે સાંભળ્યું નથી ? ૨૦૨

"राजदण्डो ज्वरः कुष्ठपीनसं नयनामयम् ।
पञ्चैते व्याधयो राजन् ! संक्रामन्ति नरान्नरम् "॥२०३॥

રાજાનો દંડ, તાવ, કોઢ, નાકનો રોગ અને નેત્રનો રોગ આ પાંચ વ્યાધીઓ એક મનુષ્યમાંથી બીજા સમીપ રહેનારા મનુષ્યમાં પણ દાખલ થાય છે. ૨૦૩ જેથી તારૂં આ સ્વરૂપ કે જે ઉર્વશીના રૂપને પણ જીતી શકે તેવું છે, તે અફસોસ ! મારા સંગના દોષથી કાંજીના સંગથી દુધની પેઠે તત્કાળ વિનાશ પામશે. ૨૦૪ ઓ સુંદરી ! હજી પણ કંઇ બગડયું નથી. તું તારા મામાને ઘેર ચાલી જા, અથવા કોઈ બીજો પતિ કરી લે." ૨૦૫ તે સાંભળી રાજપુત્રી પતિને કહેવા લાગી, "હે પ્રિય ! તમે આમ ન બોલો, કેમકે કુળવાન સ્ત્રીઓને પોતાના માતા પિતાએ આપેલો એકજ પતિ હોય છે. ૨૦૬ અરે ! જો કુળવાન સ્ત્રીઓ પણ બીજો પતિ કરશે તો પછી, તેઓમાં અને વેશ્યાઓમાં શો ભેદ રહેશે ? ૨૦૭ માટે હે નાથ ! તમેજ મારા જીવન પર્યંત મારા પિતાએ આપેલા પતિ છો, કેમકે રાજાઓનું તથા સત્પુરૂષોનું વચન અને કન્યાનું દાન એકજ વખત હોય છે. ૨૦૮ રાજપુત્રીનું એ વાક્ય સાંભળી કોઢીઓ મનમાં પ્રસન્ન થયો. તેણે ફરી પણ કહેવા માંડયું કે, "તું કહે છે તે સત્ય છે; પણ તારૂં એ વચન સ્ત્રી પુરૂષની સમાનતામાંજ ઘટી શકે છે–અર્થાત્ સ્ત્રી અને પુરૂષનું જોડું જો સમાન

યોગ્યતાવાળુ અથવા સમાન કક્ષાવાળુ હોય તોજ તારા કહેવા પ્રમાણે હોઇ શકે પણ—[૨૦૯]

"गते मृते प्रव्रजिते क्लीबे च पतिते पतौ ।
पञ्चस्वापत्सु नारीणां पतिरन्यो विधीयते" ॥ २१० ॥

"પોતાનો પતિ પરણીને તુરત ચાલ્યો ગયો હોય—ન્હાસી ગયો હોય, મરણ પામ્યો હોય, સન્યાસી—દીક્ષિત થઇ ગયો હોય, નપુંસક હોય અથવા રોગાદિકથી પતિત થયો હોય કે વિજાતીય મનુષ્યો સાથે વટલી ગયો હોય તો અર્થાત્ આ પાચ પ્રકારમાની કોઇ પણ આપત્તિ આવી પડી હોય તો સ્ત્રીઓથી બીજો પતિ કરી શકાય છે." આ પ્રાચીન કવિના વચન પ્રમાણે તુ જો બીજો પતિ કરીશ તો તેમા તને લેશ માત્ર દોષ લાગશે નહિ [૨૧૧] હું ગળતા કોઢથી ઘેરાયેલો છુ, જેથી માત્ર ત્રણ દિવસજ જીવીશ માટે તુ કોઇ ન જાણે તેમ રાત્રિમા તારી ઇચ્છા હોય ત્યા ચાલી જા [૨૧૨] પછી તે રાજપુત્રી કોઢીઆના પગમા પડીને ગળગળે સ્વરે કહેવા લાગી કે, "હે પ્રિય! ફરીથી તમારે મશ્કરીમા પણ મને આ પ્રમાણે કહેવુ યોગ્ય નથી [૨૧૩] તમે મારા દેવ છો, ગુરુ છો, નાથ છો અને જીવનરૂપ છો તમારા વિના બીજો કોઇ પણ મન, વચન કે કર્મથી મારો પતિ નજ હો "[૨૧૪]

રાજપુત્રીનો એ નિશ્ચય જાણી તે વિદ્યાધર (કોઢીઆના રૂપમા હતો તે) મનમા અત્યત પ્રસન્ન થયો તેણે પોતાનું મૂળ સ્વરૂપ ધારણ કરવાની ઇચ્છાથી તે રૂપને કરનારી વિદ્યાનું સ્મરણ કર્યું, [૨૧૫] એટલે તુરતજ મેઘમડળમાથી જેમ સૂર્ય બહાર આવે અને નાટકના સ્ટેજ ઉપરથી જેમ નટ નીકળી આવે તેમ, એ વિદ્યાધર પોતાના કોઢીઆ સ્વરૂપમાંથી નીકળીને મૂળ સ્વરૂપને પ્રાપ્ત થયો [૨૧૬] તે સમયે તેના કાનમા કુંડળો ચાલી રહ્યા હતા અને આખા શરીરપર તેણે સુવર્ણ, મણિ તથા મોતીઓના અલકારો ધારણ કર્યા હતા, જેથી તે રાત્રિના સમયે

પણ દેવની પેઠે સર્વત્ર પ્રકાશ પાડી રહ્યો હતો. ૨૧૭ વિદ્યાધરનું એ સ્વરૂપ જોઇને વિસ્મય તથા ભયને લીધે રાજપુત્રીમાં મિશ્રરસ ઉત્પન્ન થયો—અર્થાત્ પોતે ભયભીત થઇ અને આશ્ચર્ય પામી, ત્યારે વિદ્યાધરે તેને કહ્યું—"હે પ્રિયા! તું તારા મનમાં વ્યાકુળ થા મા, હું તારો તેજ પતિ છું, કે જે હમણાં વિદ્યાધરરૂપે દેખાઉં છું. મારા આ વચનને તું સત્યજ માન. ૨૧૮-૨૧૯હું હેમરથ નામનો વિદ્યાધર છું, પણ " ભોગી જીવોને સર્વ ઠેકાણે ભોગો પ્રાપ્ત થાય છે. " આ વિષયમાં સંશય કરીને કોઢીઆના સ્વરૂપે અહિં આવ્યો છું." ૨૨૦ તે પછી જેમ (રાત્રીવિકાસી) કમલિની, ચાંદનીવડે શુદ્ધ કિરણોવાળા ચંદ્રને જોઇને પ્રસન્ન-પ્રફુલ્લ થાય તેમ, તે રાજકન્યા પોતાના પતિને સુંદર સ્વરૂપવાળો જોઇને પ્રસન્ન થઇ—આનંદ પામી, ૨૨૧ પેલા વિદ્યાધરે પણ પ્રજ્ઞપ્તિ નામની વિદ્યાથી પોતાના સમગ્ર પરિવારને ત્યાં બોલાવ્યો, જેથી તેજ ક્ષણે તે ત્યાં હાજર થયો. ૨૨૨ વળી તે વિદ્યાધરે પોતાની વિદ્યાના બળથી તે સ્થળે એક ભવન (રાજમહેલ) તૈયાર કર્યું. તે ભવન નરદમ રત્નના હજારો થાંભલાઓ ઉપર સ્થિર થયેલું જણાતું હતું, તેના ઉપરની સુંદર પુતળીઓનાં રૂપ જોવા માટે મનુષ્યોનાં મન આકર્ષાઇ જતાં હતાં, તે જાણે કોઇ દૂર પ્રદેશથી આવ્યું હોય અને વિશ્રાંતિ માટે ત્યાં સ્થિર થયું હોય તેવું જણાતું હતું, મોટા મોટા ગવાક્ષો (ગોખો) રૂપ પોતાનાં અનેક મુખોને પહોળાં કરી તે જાણે વાયુને પી જતું હોય તેવું લાગતું હતું, નીકળતી રત્નકાંતિની પ્રભાના તરંગોવડે વ્યાપ્ત થયેલી પૃથ્વીરૂપ સમુદ્રમાં તે સ્થિતિ કરી રહ્યું હતું, તેના ઉપર ધ્વજા-પતાકા ફરકી રહી હતી, તેની શોભા એક વિમાનના જેવીજ જણાતી હતી, તેની અંદરના ભાગમાં નગરવાસીઓના નિવાસોની રચના પણ કરી હતી, તેના ઉપરના ભાગમાં રત્નોની કળશપંક્તિ શોભી રહી હતી અને તેમાંસાત માળની ઘટના

કરવામા આવી હતી આવા પ્રકારનુ સ્વર્ગના વિમાન જેવુ ભવન તૈયાર કરીને તે વિદ્યાધરે, તેમા અત પુરના (જનાનખાનાના) મહેલો, અશ્વશાળા, હાથીખાના, મલામકડો તથા દુકાનો વગેરે સર્વની પણ રચના કરી ૨૨૩-૨૨૮ બીજે દિવસે પ્રાત કાળમા નગરની બહાર એવા (દિવ્ય) ભવનને જોઇને નગરવાસીઓ વિચારમા પડી ગયા કે, આતુ નગર અકસ્માત્ અહિ ક્યાથી આવ્યુ ? તેઓએ રાજાને પણ એ વાત જાહેર કરી, જેથી રાજા પણ ભયભીત થયો તેણે એ નગરના અકસ્માત્ આવવા વિષે વિશેષ માહિતી મેળવવા સારૂં બદિઓને (ભાટ-ચારણોને) વિદાય કર્યા તે બદિઓ, ઉતાવળા ઉતાવળા ત્યા ગયા અને તે વિષે સર્વ વાત જાણીને ત્યાથી પાછા આવી રાજાને કહેવા લાગ્યા કે, "હેમરથ નામનો વિદ્યાધર તમને મળવા માટે આવ્યો છે" તે પછી સમગ્ર-સામગ્રીથી સજ્જ થઇ રાજા, નગરની બહાર જ્યા એ વિદ્યાધર હતો ત્યા એને મળવા માટે ગયો, ૨૨૯-૨૩૨ તે સ્થળે દિવ્ય વસ્ત્રાલકારથી શોભી રહેલા વિદ્યાધરના પરીવારને જોઇને રાજા વિસ્મય પામ્યો કે, શુ આ તે સ્વર્ગજ પૃથ્વીપર આવ્યુ છે ? ૨૩૩ વળી તે સમયે ત્યાની અશ્વશાળાને અને હાથીખાનાને ઘોડાઓ તથા હાથીઓથી ભરપૂર જોઇને રાજાએ તુરતજ પોતાના ઐશ્વર્યના મદનો ત્યાગ કર્યો ૨૩૪ તે પછી રાજા, હાથી ઉપરથી ઉતરીને મહેલની અદર દાખલ થયો અને જળકાતમણિની બાધેલી ભૂમિમા જળની ભ્રાતિ થઈ જવાથી રાજાએ વસ્ત્ર ઉચા લીધા ૨૩૫ તે જોઇ છડીદારે હસીને કહ્યુ કે, "હે રાજા ! આ જળ નથી પણ પૃથ્વી છે આવી ભ્રાતિ તમને કેમ થઇ ? શુ વરની ભૂમિમા કદી જળ હોય ખરૂ ? ૨૩૬ તે સાભળી રાજા શરમાઇ ગયો, તેણે આગળ ચાલવા માડયુ, તેવામા કોઇ એક સ્થળે જાણે જીવતો હોય તેવો નરદમ રત્નનો બિલાડો તેના જોવામા

આવ્યો; જેથી આ તો અપશુકન થયાં: એમ માનીને રાજા ત્યાં ઉભો રહ્યો.૨૩૭ પછી થોડો વખત ત્યાં ઉભો રહીને તે આગળ વધ્યો એટલે જાણે જીવતી હોય તેમ ચોતરફ સર્વ પ્રકારનાં કાર્યોને કરી રહેલી કેટલીએક પુતળીઓ તેના જોવામાં આવી. ૨૩૮ એ રીતે વિચિત્ર પ્રકારનાં અનેક આશ્ચર્યોને જોતો જોતો રાજા મહેલના અદ્‌ભુત સાતમા માળ ઉપર ચઢ્યો.૨૩૯ ત્યાં વિદ્યાધરેનો રાજા સિંહાસન ઉપર બેઠો હતો. તેણે રાજાને આવતો જોઇ સન્માનપૂર્વક તેને અભ્યુત્થાન આપ્યું, અને પ્રણામ કરી તુરતજ પોતાના આસન ઉપર તેને બેસાડ્યો. પછી તે વિદ્યાધરે પોતાની પત્ની મદનમંજરીને ત્યાં બોલાવી એટલે તે પણ ત્યાં આવીને પોતાના પિતાના ચરણમાં પ્રણામ કરી બે હાથ જોડીને ઉભી રહી ૨૪૦–૨૪૧ રાજાએ પોતાની પુત્રીને ઓળખી લીધી અને મનમાં ખેદ પામી આવો વિચાર કર્યો કે, " ઓ વિધાતા ! કોઇ પુરુષના વંશમાં તું પુત્રી આપીશ નહિ. કેમકે તે, ઘુણ નામના કીડાઓની પેઠે પોતાના જન્મસ્થાનનેજ એકદમ દૂષિત કરે છે. ખરેખર સ્ત્રીમાત્ર લક્ષ્મીના જેવી ચંચળ હોય છે, નદીની પેઠે નીચ મનુષ્યો સાથે ગમન કરનારી હોય છે, અને સંધ્યાની પેઠે એક ક્ષણવાર રાગ (રંગ તથા સ્નેહ) વાળી જોવામાં આવે છે.માટેજ તે કુળને દૂષણ આપનારી થાય છે. ૨૪૨–૨૪૪ દૈવે સ્ત્રીમાત્રને પ્રત્યક્ષ છરીની પેઠે નાશ કરનારી ઉત્પન્ન કરી છે. કેમકે તે જો કંઠમાં લાગેલી હોય–વળગેલી હોય તો ક્ષણવારમાં મનુષ્યને પ્રાણ રહિત કરે છે. ૨૪૫ ખરેખર, મારી આ પુત્રી કુળને કલંક લગાડનારી જન્મી છે. કેમકે આણે પોતાના પરિણીત વરનો ત્યાગ કરી બીજા વરનો આશ્રય કર્યો છે. " ૨૪૬ એ પ્રમાણે રાજા ચિંતામાં પડી જઇને મનમાં ખેદ કરતો હતો; તે જોઇને વિદ્યાધરે કહ્યું:—"તમે વ્યર્થ સંશય કરો મા.૨૪૭ તમે કોપ કરીને આ મદનમંજરીને જે કોઢીઓ વર પરણાવ્યો હતો તેજ હું પોતે છું. ખરેખર

આ તમારી પુત્રી ભાગ્ય સપત્તિવાળી થઇ છે ૨૪૮ હે રાજા ! " ભોગી પુરુષોને સર્વ ઠેકાણે ભોગો પ્રાપ્ત થાય છે " આ પ્રાચીન પડિતોના સુભાષિતની પરીક્ષા કરવા માટે મે એ માયા કરી હતી ૨૪૯ પણ મને આ સ્ત્રીનો લાભ થયો તેથી એ વચન સત્ય થયુ છે હે રાજા ! આ મારૂ વચન અત્યત પ્રતિષ્ઠિત સત્ય છે, એમ તમે માનો " ૨૫૦

વિદ્યાધર રાજાએ જ્યારે એ પ્રમાણે કહ્યુ ત્યારે રાજાના રોમાચ હર્ષથી પ્રફુલ્લ થયા તેણે મદનમજરીને કહ્યુ કે, ૨૫૧ " હે વિનયવાળી સૂજ્ઞ પુત્રિ ! મે તારાપર અકૃપા કરી છે-નિર્દયતા વાપરી છે, તો પણ તુ તારા પોતાના મનને મારાપર દયાળુ કર, કૃપાળુ કર અને પ્રસન્ન કર "૨૫૨ તે સાભળી પવિત્ર આચારવાળી તે મદનમજરી બોલી કે, " હે પિતા ! આ તમે શુ કહો છો ? તમે તો એવા પ્રકારનું મને વરદાન આપીને ઉલટો મારાપર ઉપકાર કર્યો છે ૨૫૩ અરે ! જેના મે કડો ઉપકારો કરીને પણ છોકરા ઋણમુક્ત થઈ શકતા નથી એવા પોતાના પિતાપર એવો કયો બુદ્ધિમાન મનુષ્ય હોય કે ક્રોધ કરે ?" ૨૫૪ તે વખતે રાજા એકદમ હર્ષમા આવી જઇને બોલી ઉઠયો કે, " હે પુત્રિ ! તુ આ પ્રમાણે મને પ્રિય વચન જ કહે છે તેથી ખરેખર કુળવાન છે જેમકે, સાકરને પીસીને ચૂર્ણરૂપ કરી નાખવામા આવે તો પણ તે શુ કડવી થાય છે ? ૨૫૫ હે પુત્રિ ! મે કૃતઘ્નમા અને તે કુળવાન મનુષ્યોમા યાવચ્ચદ્ર દિવાકર રેખા મેળવી છે ૨૫૬ તે પછી હેમરથ વિદ્યાધરે, રાજાનો હાથ પકડીને તેને સમજાવ્યો અને તે બન્ને પિતાપુત્રી વચ્ચે પૂર્વની પેઠેજ પરસ્પર પ્રીતિ વધારી આપી ૨૫૭ પછી રાજા, તે વિદ્યાધરને મદનમજરીની માતાને મળવા માટે તથા તેને આનદ ઉપજાવવા માટે સત્વર પોતાના મહેલમા તેડી ગયો.

અને ત્યાં ઉત્તમ રસોઇઆઓએ કરેલી સ્વાદિષ્ટ રસોઇથી તે વિદ્યાધરને પરિવારની સાથે તેણે જમાડયો. ૨૫૮-૨૫૯ ઉપરાંત જાતજાતનાં ખાણાં તથા વસ્ત્રાલંકાર આપી રાજાએ, પોતાના જમાઇનો પરિવારની સાથે સત્કાર કર્યો. ૨૬૦ તેમજ પોતાની માન્ય પુત્રીને ખોળામાં બેસાડી, દિવ્યવસ્ત્રાલંકાર અર્પણ કરી સુંદર પ્રિય વચનોથી સન્માન આપ્યું. ૨૬૧ પછી હેમરથ રાજાની રજા લઇ, પોતાની પત્ની સાથે વિમાનમાં બેસીને પરિવારની સાથે આકાશમાં ચાલ્યો ગયો. ૨૬૨ એક ક્ષણવારમાં તો તે પોતાના નગરમાં જઇ પહોંચ્યો અને ઉત્સવપૂર્વક નગરમાં દાખલ થઇ ઘણા લાંબા કાળસુધી વિદ્યાધરોના રાજા તરીકે રહ્યો. ૨૬૩ એક દિવસે ઉદ્યાનપાળે (માળીએ) આવીને રાજાને વિનંતિ કરી કે, " હે મહારાજા ! આજે બહારના ભાગમાં સુવ્રતાચાર્ય નામે જ્ઞાની સાધુ પધાર્યા છે. તે પોતાના સર્વોત્તમ જ્ઞાનથી સર્વ પ્રાણીઓના ભૂત ભવિષ્યદ્ સંશયોને દૂર કરી રહ્યા છે. " ૨૬૪-૨૬૫ જેમ મેઘગર્જના સાંભળીને મયૂર આનંદ પામે તેમ, એ જ્ઞાની મહારાજના આવવાના સમાચાર સાંભળી રાજા અત્યંત આનંદ પામ્યો અને ઉત્તમ વાહન તૈયાર કરાવી, અનેક રાજકીય પરિવાર સાથે લઇ શિષ્ટાચાર પ્રમાણે પોતાની સ્ત્રીસહિત વંદન કરવાને નીકળ્યો. ૨૬૬-૨૬૭ ત્યાં જઇને રાજા ચામર, છત્ર, મુકુટ, મોજડી વગેરે રાજ ચિન્હોનો ત્યાગ કરી આચાર્ય મહારાજની સમીપ ગયો. અને સંસાર સમુદ્રમાંથી મુક્ત થવા માટે દ્વાદશાવર્ત વંદન કરી બીજા સાધુઓને પણ ભક્તિપૂર્વક નમન કર્યું. ૨૬૮-૨૬૯ તે પછી રાજા વગેરે પર્ષદા જ્યારે બેસી ગઇ, ત્યારે આચાર્યે અધર્મનો નાશ કરનારી ધર્મ દેશના કરવાનો આરંભ કર્યો. ૨૭૦ હે ભવ્યજીવો ! અપાર એવા સંસારનો સંગ કરી રહેલાં પ્રાણીઓને ચુલ્લકાદિ દશ આખ્યાનો વડે આ મનુષ્ય જન્મ ખરેખર દુર્લભ છે. ૨૭૧ વળી આ મનુષ્ય જન્મમાં પણ રૂધિર, હાડકાં,

ચામડી, ચરબી, મજ્જા, આતરડા અને વિષ્ટા વગેરેના પાત્રરૂપ આ શરીર કૃતઘ્ન, અસાર તથા અનિત્ય ગણાય છે ૨૭૨ તો પણ માતાના દૂધથી પોષણ પામેલા આ દેહમાંથી કેળના વૃક્ષમાંથી જેમ કેળા ગ્રહણ થાય છે તેમ, એકજ ફળ અને એકજ સાર ગ્રહણ કરવાનો છે, તે એજ કે ધર્મનું સેવન ૨૭૩ કેમકે ધર્મથીજ મનુષ્યોને આ લોકના તથા પરલોકના સર્વ ઇચ્છિત અર્થો–ભોગ વૈભવો પ્રાપ્ત થાય છે, ૨૭૪ એટલુજ નહિ પણ ધર્મથીજ દેવાગનાઓએ કરેલા સગીતથી પ્રસન્નચિત્તવાળા અને ઇચ્છા પ્રમાણે કાર્ય પૂર્ણ કરનાર દેવો થઇ શકાય છે ૨૭૫ છ ખડ ભરતક્ષેત્રના અધિપતિઓ, નવ નિધિના ઇશ્વરો આ સર્વ ચક્રવર્તિઓ ધર્મથીજ થયા કરે છે ૨૭૬ વળી ચોત્રીસ પ્રકારના અતિશયોથી પ્રકાશી રહેલા આ જિનેશ્વરો પણ ધર્મનાજ પ્રભાવથીજ ત્રણ જગતના મનુષ્યોમા પૂજ્ય થાય છે ૨૭૭ અને સૌભાગ્ય, રૂપ, તથા પરાક્રમ આદિ પ્રત્યેકના ચિત્તને હર્ષ ઉપજાવનાર જે જે વસ્તુ જગતમા જોવામા આવે છે તે પણ ધર્મને લીધેજ છે ૨૭૮ અરે ! એટલુજ નહિ, ધર્મના પ્રભાવથી જીવ અનત, સનાતન, નિર્બાધ અને અતુલ એવા મોક્ષ સબધી સુખને પ્રાપ્ત કરે છે ૨૭૯ એ પ્રમાણે હે ભવ્યજીવો ! ધર્મના પ્રભાવને જાણીને ભાવ તથા આદરપૂર્વક નિરતર ધર્મમાજ લક્ષ્ય આપો ૨૮૦ વિદ્યાધર હેમરથે ગુરુ પાસેથી એ ધર્મનો પ્રભાવ સાભળીને તેમને નમન કર્યું અને પછી તે બોલ્યો કે "હે ભગવન્ ! મે પૂર્વજન્મમાં તેવુ કયુ પુણ્યકર્મ કર્યું હશે ?" ૨૮૧

ગુરુ બોલ્યા — "હે મહાબાહુ ! તુ તારા પૂર્વજન્મને સાભળ, જે સાભળીને તું પોતે પણ પવિત્રાત્મા થઇશ ૨૮૨

પૂર્વે કૂર્મનામના ગામમા ભદ્રિક સ્વભાવનો એક કુલપતિ હતો તેનું નામ ધનદેવ હતુ તેને યશોમતી નામની એક સ્ત્રી હતી એ કુલ-

પતિને નીચ મનુષ્યોનો સંગ થયો, જેથી તે નિરંતર શિકાર કરવાના વ્યસનવાળો થઇ ગયો, માંસભક્ષણમાં લુબ્ધ થયો અને પારધિઓ સાથે મળીને જીવોની હિંસા કરવા લાગ્યો. ૨૮૩-૨૮૪ એક દિવસે તે કુલપતિ શિકાર કરવા માટે બીજા વનમાં નીકળી ગયો અને ત્યાં જઇને તેણે નાસભાગ કરતાં જે જે પ્રાણીઓને જોયાં તે સર્વનો સંહાર કરવા માંડ્યો. ૨૮૫ વળી તે દોડી જતાં પ્રાણીઓની પાછળ દોડવા લાગ્યો, ચાલી જતાંની પાછળ ચાલવા માંડ્યો અને પોતે મારેલા પ્રાણીઓને બૂમો પાડતાં જોઇ અત્યંત આનંદ પામ્યો. ૨૮૬ પછી તે નિર્દય અંતઃકરણવાળો કુલપતિ, કોઇ એક ભયભીત થયેલા મૃગની પાછળ દોડ્યો અને તેને મારવા માટે ધનુષમાં બાણ સાંધીને તેના પર તેણે ફેંક્યું. ૨૮૭ પણ તેવામાં પેલો મૃગ લતાઓની ઝાડીમાં દાખલ થઇને આગળ નીકળી ગયો એટલે તે મૃગ મરણ પામ્યો છે કે નહિ, તે જોવા માટે એ કુળપતિ તેની પાછળ પાછળ ગયો. ૨૮૮ તે, લતાઓની ઝાડીમાં જેવો દાખલ થયો, કે તુરતજ ત્યાં બેઠેલા એક મુનિ તથા તેમની આગળ પડેલું પોતાનું બાણ તેના જોવામાં આવ્યું. ૨૮૯ કુલપતિ ધનદેવ, મુનિને જોતાંજ ભયભીત બની ગયો અને તેમના ચરણમાં નમી પડ્યો. તે બોલી ઉઠયો કે, "હે પ્રભુ! આપને મારવાના પાપથી હું લેપાયો છું, તો આપ મારા પર પ્રસન્ન થાઓ. હે ભગવન્! આપ અહીં બેઠા હતા, એ મારા જાણવામાં ન હતું. મેં તો માત્ર મૃગને મારવા માટેજ તેની પાછળ દોડીને બાણ ફેંક્યું હતું." ૨૯૦-૨૯૧ ધનદેવે એમ કહ્યું ત્યારે પેલા મુનિ તો ધ્યાનમાંજ મગ્ન ચિત્તવાળા હતા, જેથી કંઇ બોલ્યા નહિ એટલે ધનદેવ અત્યંત ભયભીત થયો. તે મુનિના ચરણમાં વળગી પડ્યો, અને બોલ્યો કે, ૨૯૨ "હે ભગવન્! આપ તો લોકમાં સર્વ કરતાં અધિક તેજસ્વી છો. આપની પાસે દેવો પણ ઘાસ જેવા છે-તુચ્છ છે, તો પછી મારા

જેવો મનુષ્ય કોણુ માત્ર ? ૨૯૩ મારે ભાઇ, પિતા, પુત્ર કે સ્વામી કોઇ પણુ નથી મને મારવામા જગલી બિલાડાના કાન કાપવા જેવુ છે ૨૯૪ માટે તમે મારા પર ક્રોધનો ત્યાગ કરો કેમકે તમે તો પ્રાણી માત્રને આલબન આપો છો, તો મારા પર કૃપા કરી સ્વચ્છ મનવાળા થઇને તમે મારી પીઠ પર હાથ મૂકો " ૨૯૫ તે પછી મુનિ ધ્યાન પારીને–ધ્યાન મુક્ત થઇને ધનદેવ પ્રત્યે બોલ્યા – "અરે ! સાધુઓ તો સ્વભાવિક રીતેજ ક્રોધરૂપ યોદ્ધાને સદા જિતનારા હોય છે ૨૯૬ જેથી તેઓ પોતાના અપરાધ કરનારા ઉપર પણુ કદી કોપ કરતા નથી હે ભદ્ર ! તારા ઉપર તો મારે ક્રોધ કરવાનો અવકાશજ ક્યાં છે ? કેમકે તુ તો કેવળ નિરપરાધી છે ૨૯૭ જે પ્રાણી કોઇનો અપરાધ કરી પશ્ચાતાપ કરે છે તે પણુ ક્રોધને પાત્ર નથી—અર્થાત્ તેના ઉપર પણુ ક્રોધ કરવો યોગ્ય નથી તો પછી તારા નિરપરાધી ઉપર તો ક્રોધ કેમ થઇ શકે ? ૨૯૮ માટે હે ભદ્ર ! ભયનો ત્યાગ કરી, શાત થઇને તુ મારા વચન સાભળ, જેથી જન્માન્તરમા તુ કદી દુ ખી ન થાય ૨૯૯ હે ભદ્ર ! તને પોતાને જેવો મૃત્યુથી ભય છે, તેવોજ બીજા પ્રાણીઓને પણ ભય હોય છે, એમ તારે જાણવુ ૩૦૦ અરે ! "તુ મરી જા " એમ કહેવા માત્રથી પણુ પ્રાણી દુખી થાય છે, તો પછી તેના પર તીક્ષ્ણુ શસ્ત્રોનો પ્રહાર કરવામા આવે તો દુ ખી થાય, એમા શુ આશ્ચર્ય હોય ? ૩૦૧ એક કોઢીઓ માણુસ કોઢથી પીડાતો હોય છે, છતા પણુ મરવાને ઇચ્છતો નથી, ત્યારે જે પ્રાણી સુખી હોય છે, તેને તો મરવાની ઇચ્છા કેમજ થાય માટે સિદ્ધ થાય છે કે, મૃત્યુનો ભય સુખીને કે દુ ખીને બન્નેને સમાનજ છે ૩૦૨ આ સસારમા ભોગ સંબંધોનો સયોગ વીજળીના જેવો ચપળ છે અને જીવન પણુ હાથીના કાનની પેઠે અસ્થિર છે આમ સમજીને મનુષ્યોએ પાપમા પ્રીતિ કરવી તે યોગ્ય નથી ૩૦૩

આ જગતમાં જીવોના વધ જેવું બીજું એક પણ પાપનું મૂળ નથી. કેમકે, તેથી જન્માન્તરમાં લાખો દુઃખો ઉત્પન્ન થાય છે. ૩૦૪ મનુષ્ય, જે સ્ત્રી, પુત્ર તથા પત્નીને માટે પાપ કરે છે તેઓ, પરાધીન થઇને નરકમાં જતા તે પુરુષની કદી રક્ષા કરી શકતા નથી, ૩૦૫ અરે ! પોતાનાં સ્વજનોની વાત તો દૂર રહી પણ આ દેહ, કે જે કેવળ પોતાનોજ ગણાય તે પણ યુદ્ધમાં—કટોકટીના સમયે જેમ દુષ્ટ સેવક પોતાથી જૂદો પડે છે તેમ, જૂદો પડે છે-પોતાને ત્યજી જાય છે. ૩૦૬ માટે તું ધર્મ કરવામાં બુદ્ધિ કર. કેમકે ધર્મ સુખકારક છે, અને નિત્ય છે. તેનું આચરણ કરવાથી આ લોકનાં કે પરલોકનાં દુઃખ થતાં નથી." ૩૦૭ મુનિના મુખમાંથી નીકળેલો તે અમૃત તુલ્ય ઉપદેશ સાંભળી, તે ધનદેવે પણ મિથ્યાત્વરૂપ ઝેરનો તત્કાળ ત્યાગ કર્યો. ૩૦૮ પછી તેણે મુનિના ચરણમાં નમસ્કાર કરી વિનતિ કરી કે, "હે પ્રભુ ! સંસારરૂપ આંધળા કુવામાં પડતા મને તમે આધાર આપ્યો છે—ટેકો આપ્યો છે. ૩૦૯ હું પ્રતિજ્ઞા કરૂં છું કે, આજથી આરંભી હું કદી પણ જીવોનો વધ કરીશ નહિ, તેમજ માંસભક્ષણ પણ કરીશ નહિ, આવો મને નિત્યનો નિયમ હો." ૩૧૦ તે સાંભળી મુનિએ પણ કહ્યું કે, "ખરેખર તારા જેવો બીજો કોઇ પણ પુણ્યશાળી નથી. કેમકે, તેં ઘણા લાંબા કાળથી અભ્યાસ કરેલા પાપનો એક ક્ષણ વારમાં ત્યાગ કર્યો છે. ૩૧૧ હવે તે ગ્રહણ કરેલા નિયમને તું જીવિત પર્યંત પાળજે. કેમકે તે નિયમ તને અવશ્ય ફળદાતા થશે." ૩૧૨ ધનદેવ બોલ્યો કે, "હે પ્રભુ ! પ્રાપ્ત થયેલા ધનના ભંડારનો કયો મનુષ્ય ત્યાગ કરે ? ગયેલા નેત્ર જ્યારે ફરીથી પ્રાપ્ત થાય ત્યારે કયો મનુષ્ય સળીવડે તેનો નાશ કરે છે ? ૩૧૩ માટે હું જ્યાં સુધી જીવીશ ત્યાં સુધી પ્રયત્નપૂર્વક આ નિયમનું પાલન કરીશ, કેમકે કયો બુદ્ધિમાન મનુષ્ય, હાથમાં આવેલા કલ્પવૃક્ષનો સાદર સ્વીકાર

ન કરે ?" ૩૧૪ એમ કહીને તે મુનિના ચરણમા પડયો અને ધનુષ-બાણુ વગેરે સર્વ શિકારના સાધનો ભાગી નાખી પોતાના ઘર તરફ ચાલી નીકળ્યો ૩૧૫એ રીતે જ્યારે તે ઘેર આવ્યો ત્યારે તેની સ્ત્રી પોતાના પતિને માસ તથા ધનુષબાણુ રહિત આવેલો જોઇને પૂછવા લાગી કે, "આજે તમારી પાસે કઇ જોવામા કેમ નથી આવતુ ?" ૩૧૬ પછી તે ધનદેવે તે દિવસે જે વૃત્તાત બન્યુ હતું તે સમગ્ર પોતાની પત્ની આગળ કહી સભળાવ્યુ ત્યારે તેણીએ પણ કહ્યુ કે "હે પ્રિય ! આપને ધન્ય છે, કે જેથી આપને મુનિનો સમાગમ થયો ૩૧૭ આપે જે નિયમ લીધો છે તે મને પણ માન્ય છે આપણે બન્ને જણુ મળીને તે નિયમનું પાલન કરીશુ" ૩૧૮ તે પછી તેઓ બન્ને સ્ત્રી-પુરુષ પ્રસન્નચિત્તે નિયમનું પાલન કરવા લાગ્યાં અને શુદ્ધ દ્રવ્ય સપાદન કરી પોતાનો કાળ ગાળવા લાગ્યા ૩૧૯ તેઓનો એ રીતે કેટલોક કાળ ગયો તેવામા રાક્ષસની પેઠે લોકનો ક્ષય કરનારો ભયકર દુષ્કાળ પ્રાપ્ત થયો એ સમયે કોઇપણ મનુષ્ય સુખી જણાતો ન હતો ૩૨૦ માતાઓ પોતે પણ કેટલીએક બાધાઓ રાખીને મેળવેલા પોતાના પુત્રને છેતરીને એકાતમા રહી તુચ્છ અન્ન ખાઇ જતી હતી ૩૨૧ પિતાઓ પણ પ્રીતિરીતિનો ત્યાગ કરી ઘાસની પેઠે પુત્રને વેચી નાખતા હતા અને તેના મૂલ્યમા કેટલુંક ધન લેતા હતા ૩૨૨ વળી તે સમયે નિર્ધન-રક મનુષ્યો, દુષ્ટ વાયુના આઘાતથી પૃથ્વીપર પડી ગયેલા પાપરૂપ વૃક્ષના જાણે ફળ હોય તેમ પૃથ્વી પર જ્યા ત્યા પડેલા-રડવડતા જોવામા આવતા હતા ૩૨૩ અને નાગરિકોના પ્રત્યેક ઘેર દ્વારમાં ઉભી રહેલી રક મનુષ્યોની દીન પક્તિ, દુખના પોકાર કરી રહી હતી, અને પોતાના પાપને જાણે સૂચવી રહી હોય તેવી જણાતી હતી ૩૨૪ એ રીતે લોકોનો સહાર કરનારો તે દુષ્કાળ ઉપસ્થિત થયો, ત્યારે અન્નના અભાવને લીધે લગભગ ઘણા મનુષ્યો

મરણ પામ્યા.૩૨૫ અને જેઓ જીવતા રહ્યા તેઓ પણ માંસભક્ષણ કરવામાં આસક્ત બની ગયા તેમજ કેટલાએક તો અનુક્રમે તે ગામનો ત્યાગ કરી બીજે સ્થળે ચાલ્યા ગયા.૩૨૬ તે વેળા પેલો ધનદેવ પણ અન્ન ખૂટી જવાને લીધે દુઃખી થઇને કોઇએક સાર્થની સાથે પોતાની સ્ત્રીસહિત સમીપના દેશમાં જવા નીકળ્યો.૩૨૭ તે વેળા સાર્થ(મનુષ્યોનો કાફલો)ના સમગ્ર લોકો માંસભક્ષણ કરીનેજ પોતાની જીવિકા કર્યે જતા હતા. પણ પેલાં બન્ને સ્ત્રી પુરુષો તો માર્ગમાં કોઈ પ્રકારનું અન્ન નહિ મળવાથી નિરાહાર રહીનેજ આગળ વધ્યે જતાં હતાં.૩૨૮ પછી તો અન્ન નહિ મળવાને લીધે માર્ગમાં ચાલવા માટે તેઓ અશક્ત થઇ પડયાં, જેથી મૃત્યુના ભયથી આતુર બનેલાં તેઓએ પરસ્પર આવો વિચાર કર્યો:-૩૨૯ " જે સ્થળે અન્ન પુષ્કળ છે તે દેશ અહીંથી બહુ દૂર છે, આપણે આગળ જવા માટે હવે અશક્ત છીએ, અને જીવનપર્યંત પણ આપણે આપણા ગ્રહણ કરેલા નિયમને તો પાળવોજ છે.૩૩૦ માટે બલાત્કારે પણ આપણું મૃત્યુ હવે આવી પહોંચ્યું છે: તો સકામનિર્જરા કરીને પોતાની મેળેજ જો સધાતું હોય તો આપણો જન્મ ખરેખર નિર્મળ-શુદ્ધ થાય." ૩૩૧આવો વિચાર કરી તે દંપતીએ શુદ્ધ મનથી અનશન કર્યું અને દેહનો ત્યાગ કરી પહેલાં સ્વર્ગલોકમાં તેઓ ગયાં. ૩૩૨એ પ્રમાણે પૂર્વજન્મમાં તમે બન્નેએ હિંસાનો તથા માંસભક્ષણનો ત્યાગ કર્યો હતો તથા નિયમનું બરાબર પાલન કર્યું હતું, તેથી તમને આ સંપત્તિ પ્રાપ્ત થઇ છે.૩૩૩ પહેલા સ્વર્ગલોકમાંથી ચ્યવીને તું મેઘરથ (હેમરથ?) નામનો વિદ્યાધર થયો છે અને યશોમતી (ધનદેવની સ્ત્રી) આ મદનમંજરી રૂપે ઉત્પન્ન થઈ છે."૩૩૪

મુનિ પાસેથી પોતાનો એ પૂર્વજન્મ સાંભળીને તે દંપતી (હેમરથ અને મદનમંજરી) નું મન તે વિષે અનેકાનેક તર્ક-વિતર્ક કરવા

લાગ્યુ, જેથી તુરતજ તેઓને જાતિસ્મરણ થયુ અને મુનિ પ્રત્યે તેઓ બોલ્યા કે,[335] "આપ ભગવાને અમને જે પૂર્વજન્મનું વૃત્તાંત કહી સંભળાવ્યુ તે, હમણા અમને જાતિસ્મરણ થવાથી જાણે પ્રત્યક્ષ હોય તેમ અમારી સન્મુખજ જણાય છે[336] માટે હે પ્રભુ! તમે અમને ગૃહસ્થને યોગ્ય ધર્મનો ઉપદેશ કરો, કેમકે મહાદુષ્કર એવા ચારિત્રને અમે ગ્રહણ કરી શકીએ તેમ નથી"[337] તે સાંભળી મુનિએ, વિનયનમ્ર એવા તે બન્ને સ્ત્રી પુરુષને, સમ્યકૃત્વના મૂળ કારણરૂપ બાર વ્રતો ગ્રહણ કરાવ્યા[338] એ રીતે તેઓ બન્ને જણ જૈનધર્મનો સ્વીકાર કરી મહામુનિને વદન કરી પોતાના નગરમા દાખલ થયા અને મુનિએ પણ બીજી તરફ વિહાર કર્યો[339] પછી તે દંપતીએ નિરતીચારપણે શુદ્ધ ગૃહસ્થધર્મનું પાલન કરી અને અનશનવ્રત ગ્રહણ કર્યું,[340] અને તેનું પણ નિરતીચારપણે આરાધન કરી તેઓ બન્ને સ્વર્ગમા ગયા ભવિષ્યમા ત્યાંથી ચ્યવીને મહાવિદેહ ક્ષેત્રમા મનુષ્યાવતાર ગ્રહણ કરી તેઓ મોક્ષે જશે[341]

જૈત્રસિંહની હિંસાનો ત્યાગ

(વેસટ બોલ્યો-) હે રાજા! એ પ્રમાણે જે કોઇ મનુષ્ય વનદેવની પેઠે પ્રાણીઓની હિંસા કરતો નથી તથા માંસ ભક્ષણ કરતો નથી તે પણ પુણ્યશાળી થઇ શકે છે[342] વેસટનુ એ વચન સાંભળી જૈત્રસિંહ રાજાએ તેને કહ્યુ કે, "હે શ્રેષ્ઠિ! હું મહારાજને માટે માંસભક્ષણનો ત્યાગ કરી શકુ તેમ નથી, તો પણ હું પોતે, નિરપરાધી પ્રાણીઓનો કદી વધ કરીશ નહિ અને મહિનામા પદર દિવસ સુધી માંસનો પણ ત્યાગ કરીશ"[343-344] ત્યારે શ્રેષ્ઠી બોલ્યો કે, "હે પ્રભુ! વાહ! ધન્ય છે તમને! તમે માત્ર આટલુંજ સાંભળ્યુ તેટલામા તો જીવોના વધનો તમે ત્યાગ કર્યો,[345] ઠીક છે, તમે તમારા

વચનને સત્ય કરીને આટલું પણ તમારૂં વચન પાળજો. કેમકે સત્યનું પાલન કરવું તેજ સત્પુરુષોનો સદા ધર્મ છે."૩૪૬ પછી જૈત્રસિંહ બોલ્યો:—"હે શ્રેષ્ઠિ! આમાં તમે આટલો બધો આગ્રહ શા માટે કરો છો? ભુખ્યા માણસને ભોજન માટે શું પ્રાર્થના કરવી પડે કે?" ૩૪૭ વળી પણ રાજાએ કહ્યું કે, "તમે મારા અતિથિ તરીકે અહીં આવ્યા છો, તેથી પ્રથમથીજ મને માન્ય તો હતા પણ હવે તો તમે મને ધર્મોપદેશ આપ્યો તેથી મારા અત્યંત પૂજ્ય બન્યા છો.૩૪૮ માટે મેં આપેલા ગૃહમાં તમે અહીજ રહો. હું તમને સર્વ નગરવાસીઓના શિરોમણિ કરૂં છું. તમારે નિત્ય મારી પાસે આવ્યા કરવું." શ્રેષ્ઠિને એ પ્રમાણે કહીને રાજાએ છડીદાર મારફત સંઘને રથયાત્રા કરવાની આજ્ઞા કરી, તેમજ આખા નગરમાં અમારિ ઘોષણા કરાવી દીધી.૩૪૯-૩૫૦ વળી વેસટ માટે શ્રેષ્ઠ નિવાસગૃહની મંત્રીને આજ્ઞા કરી જેથી તે મંત્રીએ શ્રેષ્ઠીની સાથે જઈ રાજાની આજ્ઞા પ્રમાણે સર્વ વ્યવસ્થા કરી આપી.૩૫૧ પછી શ્રેષ્ઠી વેસટ પણ નગરની બહાર રાખેલા પોતાના કુટુંબને ત્યાં લાવ્યો અને રાજાએ આપેલા ઇન્દ્રભવન જેવા ઘરમાં સુખેથી રહેવા લાગ્યો. ૩૫૨ પછી અન્યોન્યને ત્યાં જવા આવવાથી તથા એકબીજાનાં પ્રિય ભાષણથી રાજા તથા શ્રેષ્ઠી વચ્ચે કૃષ્ણ તથા બળદેવના જેવી ગાઢ પ્રીતિ ઉત્પન્ન થઇ.૩૫૩ એ રીતે રાજાની કૃપા સંપાદન કરીને પણ વેસટ શ્રેષ્ઠીએ કોઇને કદી કઠોર વચન કહ્યું ન હતું. કેમકે ચંદ્રકાંત મણિ અમૃત વિના બીજી વૃષ્ટિજ કરતો નથી. ૩૫૪વેસટને રાજાએ જેમ જેમ માન આપવા માંડયું તેમ તેમ તેણે લોકોનો ઉપકાર કરવા માંડયો. જેમ દાખલા તરીકે—ચંદ્રમાને શંકરે મસ્તકપર ધારણ કર્યો, ત્યારે તેણે સર્વનો સદા ઉપકાર કરવા માંડયો.૩૫૫ એ પ્રમાણે સમગ્ર નાગરિકોના શિરોમણિપણાને ધારણ કરતો, દાનમાં કલ્પવૃક્ષની બરોબરી કરતો અને પોતાના યશ

વિસ્તારથી આખા વિશ્વને પૂર્ણ કરી દેતો તે વેસટ શ્રેષ્ઠી એ નગરમા ઘણા લાબા કાળ સુધી રહ્યો ૩૫૬

ઇતિ શ્રીશત્રુંજયમહાતીર્થોદ્ધાર પ્રબંધમાં પહેલો પ્રસ્તાવ સમાપ્ત.

પ્રસ્તાવ ૨.

વેસટના વંશનું વર્ણન.

वासमासेदुषस्तस्य धर्मकर्मजुषस्तथा ॥
प्रसिद्धिरासीत् स यथा ह्युपमानमभूत् सताम् ॥१॥

એહી વેસટ એ નગરમાં રહીને ધર્મકર્મ કરવા લાગ્યો. જેથી તેની એટલી બધી પ્રસિદ્ધિ થઇ કે સત્પુરુષોમાં તે ઉપમા આપવા યોગ્ય થઈ પડયો.[1] તેને વરદેવ નામનો એક પુત્ર ઉત્પન્ન થયો, જે ખરેખર શ્રેષ્ઠ દેવ જેવોજ હતો. તે ઉદાર મનવાળો હોઇને દેવના જેવીજ સમાનતા ધરાવતો હતો. માત્ર તેની સ્વર્ગમાં સ્થિતિ ન હતી. (આટલોજ તેનામાં તથા દેવમાં અંતર હતો.) [2] અનુક્રમે વેસટે ઘરનો સર્વ કારભાર પોતાના પુત્રને સોંપી દીધો અને પોતે તો અનશન ગ્રહણ કરી શુભ ધ્યાનયુક્ત થઇને સ્વર્ગે ગયો.[3] પછી તેનો પુત્ર વરદેવ પણ પિતાની પેઠેજ નગરવાસીઓનું મુખ્યપણું કરવા લાગ્યો

અને લોકોનો ઉપકાર કરતો પૃથ્વીપર પ્રસિદ્ધ થયો[૪] સમય જતાં તેને પણ જિનદેવ નામનો એક પુત્ર થયો, કે જેની બુદ્ધિ જિનભગવાનના ચરણયુગલનુ સેવન કરવામા આસક્ત રહેતી હતી[૫] અપાર બુદ્ધિવાળા તેના પિતાએ અનુક્રમે ગૃહનો સર્વ કારભાર તેના પર નાખી દીધો અને પોતે માર્ગમા રહેલો મુસાફર એક ગામથી જેમ બીજે ગામ જાય તેમ, સ્વર્ગમા ગયો[૬] જિનદેવ, દેવપૂજા વગેરે કરવામા સદા તત્પર રહેવા લાગ્યો અને સત્પુરુષોમા માન્ય થઇ સુખેથી કાળનિર્ગમન કરવા લાગ્યો[૭] પછી તેને પણ યોગ્ય સમયે અખૂટ ગુણોના ભડાર રૂપ એકપુત્ર થયો તેનુ નામ 'નાગેન્દ્ર' હતુ અને રાજાઓ પાસે તેનુ ઘણુ માન હતુ[૮] 'તે નાગેન્દ્ર પોતાના ગોત્ર (કુળ—અથવા પૃથ્વી કે પર્વત) નો ઉદ્ધારક હતો, જેથી શેષ નાગની પેઠે પોતાના 'નાગેન્દ્ર' નામને તેણે સત્ય કર્યું હતુ (અર્થાત્ શેષ નાગ જેમ પૃથ્વી તથા પર્વતોનો ઉદ્ધારક છે—ધારણ કરનાર છે તેમ તે નાગેન્દ્ર પણ પોતાના વશનો ઉદ્ધારક હતો,) માત્ર શેષ નાગમા જેમ બે જીભ તથા વક્રગતિ છે તેમ, એ નાગેન્દ્રમા બે જીભ (એટલે અબી બોલા ને અબી ફોક— એવી) ન હતી અને તેની ગતિ (ચાલચલગત) પણ સરળ હતી[૯] નાગેન્દ્ર નામના તે પોતાના પુત્રે ઘરનો બધો ભાર ઉપાડી લીધો ત્યારે એક દિવસે જિનદેવ (તેનો પિતા) પરોઢીયામા વહેલો ઉઠી સાવધાન થઇ આ પ્રમાણે વિચાર કરવા લાગ્યો,—[૧૦] "આ સમગ્ર જગતમા સમસ્ત વસ્તુઓને પ્રાણીઓ પોતે પ્રત્યક્ષપણે ક્ષણિક—નાશવત જોઇ રહ્યા છે,[૧૧] તો પણ શરીર આદિ પદાર્થોમા ગાઢ પ્રીતિરૂપ સાંકળથી જકડાઈ જઇને પોતાને હિતકર ધર્મ કરતા નથી, કે જે ધર્મે ધનાદિ સર્વ પદાર્થો આપ્યા છે,[૧૨] તેમજ બીચારા ગૃહસ્થાશ્રમીઓ મોહરૂપી ગ્રહના આવેશથી એટલા બધા પરતત્ર બની જાય છે, કે જેથી તેણે (મોહરૂપગ્રહે) પોતાની ફજેતી કર્યા છતા પણ તેઓ જાણી

શકતા નથી.[૧૩] વળી આ સંસારમાં સ્ત્રી તો ખરેખર હાથીને બાંધવાની સાંકળ જેવી છે, કે જે પુરુષરૂપ હાથીને એવો તો વશ કરે છે કે કોઇ સમર્થ પુરુષ પણ તેથી પોતાનું ઇષ્ટ સાધન કરી શકતો નથી. [૧૪] દૈવે મારા પગમાં પુત્ર રૂપી મોટી બેડી નાખીને મને એવો બાંધી મૂક્યો, જેથી મને મુક્તિ (મોક્ષ) દુર્લભ જોવામાં આવે છે. [૧૫] અરેરે ! હું જિનભગવાનનાં વચનામૃતનું હમેશાં શ્રવણ કરૂં છું, છતાં કામરૂપ ગ્રહના આવેશથી ગાંડોતૂર બની જઇને મેં મારા યૌવનને વ્યર્થ ગુમાવ્યું.[૧૬] મારી જુવાની ચાલી ગઇ છે અને મારો દેહ અતિશય વૃદ્ધાવસ્થાથી ઘેરાઇ ગયો છે. માટે શક્તિહીન થયેલા મારામાં હવે દીક્ષા લેવાની યોગ્યતા તો રહી નથી.[૧૭] પણ મારો પુત્ર મારી આજ્ઞામાં રહે છે અને તેણે ઘરનો ભાર પણ ઉપાડી લીધો છે, તો ધનનો ધર્મમાં વ્યય કરીને હું પરલોક સાધન કરૂં.[૧૮] અને ગુરુમહારાજને બોલાવી તેઓની સમક્ષ મોટા ઉત્સવપૂર્વક અઠ્ઠાઇઓ કરાવું, તેમજ સાધર્મિકોનું વાત્સલ્ય તથા સાર્વજનિક અન્નસત્ર કરાવી મેં મેળવેલા દ્રવ્યને સફળ કરૂં.” ૧૯–૨૦

આવો મનમાં વિચાર કરી સવારમાં તે મહાપુરૂષે પોતાના પુત્રને બોલાવ્યો અને પોતે વિચારેલો રાત્રિનો સર્વ વિચાર તેને જણાવ્યો. [૨૧]પિતાનો એ વિચાર જાણી મનમાં પ્રસન્ન થઇને પુત્રે કહ્યું કે, “બહુ સારૂ, આપ આપે સંપાદન કરેલા દ્રવ્યને ધર્મ કાર્યમાં વાપરો; એથી બીજું મારે આપની પાસે શું માગવાનું હોય ? (અર્થાત્ હું પણ એજ માગું છું કે, ઘણી ખુશીથી આપના દ્રવ્યનો ધર્મકાર્યમાં આપ ઉપયોગ કરો.) [૨૨] હરકોઇ પુત્ર મરણ પામેલા પોતાના પિતાનું ધન લઇને તેનો દેવાદાર થાય છે, પણ પિતા પોતેજ પોતાની હયાતીમાં પોતાનું ધન વાપરી નાખે તો પુત્ર તેના ઋણમાંથી મુક્ત થાય છે.” [૨૩] પુત્રના એ વચનથી જિનદેવ પ્રસન્ન થયો. તેને

જિનેશ્વરના માર્ગમા રહીને બમણો ઉત્સાહ પ્રાપ્ત થયો ૨૪ પછી શ્રેષ્ઠી જિનદેવે "કક્કસૂરિ" નામના પોતાના ગુરુમહારાજને સત્વર બોલાવ્યા અને પોતાના મનોરથને સપૂર્ણ કર્યો ૨૫ પછી તે શ્રેષ્ઠીએ કૃતાર્થ થઇને બે હાથ જોડી ગુરુમહારાજને કહ્યુ કે, "હે પ્રભુ! હજી મારૂ આયુષ્ય કેટલુ છે, તેનો આપ વિચાર કરો " ૨૬ તે સાભળી આચાર્ય મહારાજે વિચાર કરીને કહ્યુ કે, "હે જિનદેવ! તારૂ આયુષ્ય હવે ત્રણ મહિના બાકી છે માટે તુ ધર્મપરાયણ થા " ૨૭ તે પછી તેજ સમયે એકદમ ઉભો થઇ જઇને તથા ગુરુને પ્રાર્થના કરીને તે શ્રેષ્ઠી પોતાનુ મૃત્યુ સમીપમા આવ્યું તેથી ધર્મ કરવામા ઉદ્યમી થયો ૨૮ તેણે યોગ્ય સમયે આચાર્ય મહારાજને બોલાવીને અનશન વ્રત ગ્રહણ કર્યું અને પ્રાણી માત્રને અભયદાન આપ્યુ ૨૯ એ રીતે નિરતીચારપણે અનશન વ્રત પાળીને તે શ્રેષ્ઠી સ્વર્ગમા ગયો અને પાછળથી તેના પુત્રે તેની સર્વ મરણક્રિયા કરી ૩૦ તે પછી તેનો પુત્ર નાગેન્દ્ર, ઘરના ઐશ્વર્યને પામ્યો અને સમય જતા મોટા બાધાઓથી એક પુત્ર પ્રાપ્ત કરીને તે આનદ પામ્યો ૩૧ તેણે પોતાના પુત્રના અવયવોમા અદ્દભુત લક્ષણો જોઇને ઘણાજ ઉત્સવપૂર્વક તેનુ 'સલક્ષણ' એવુ નામ પાડયુ ૩૨ પછી તે સલક્ષણે સમગ્ર કળાઓનો અલ્પસમયમાજ અભ્યાસ કરી લીધો અને વ્યવહાર, આચાર તથા ગુણોમા પણ તે કુશળ થયો ૩૩ એટલે તેનો પિતા નાગેન્દ્ર, ઘરનો સર્વભાર પુત્ર ઉપર સ્થાપીને તેમજ પોતાના ધનને સાત ક્ષેત્રોમા કૃતાર્થ કરીને સ્વર્ગે ગયો ૩૪ એ પ્રમાણે પિતા સ્વર્ગે ગયો ત્યારે સુવર્ણ સમાન કાંતિવાળો સાધુ સલક્ષણ, પોતાના ઘરના વૈભવોનો સ્વામી થયો ૩૫ તેની બુદ્ધિ દેવોની પૂજામા તથા આવશ્યક વગેરે ધર્મ-કર્મમાં નિત્ય આસક્ત રહેવા લાગી અને ગુરુભક્તિમા તત્પર રહી સુખપૂર્વક તે સુખેથી પોતાનો સમય ગાળવા લાગ્યો ૩૬

હવે એક દિવસે ગૂજરાત દેશમાંથી કોઇ સાર્થવાહક પોતાના સાર્થની સાથે અઢળક કરીઆણું લઇને તે નગરમાં આવ્યો. ૩૭ એક સમયે તે પોતાની દુકાનમાં સ્વસ્થ થઇને બેઠો હતો. ત્યારે સલ્લક્ષણે હર્ષથી અને કૌતુકથી આવી લોકવાયકા તેને પૂછી. ૩૮ "તમે કયા દેશમાંથી આવ્યા છો ? તમારો એ દેશ કેવો ગુણવાન તથા સમૃદ્ધિમાન છે ? એ દેશમાં જે કોઈ શ્રેષ્ઠ નગર હોય તે વિષે મારી આગળ તમે સંપૂર્ણ વર્ણન કરો." પછી તે સાર્થપતિએ કહ્યું કે, "હે મહા બુદ્ધિમાન ! હું ગૂજરાત દેશમાંથી આવ્યો છું. ખરેખર, જો મને એક હજાર જીભ હોય તોજ એ દેશના ગુણોને હું વર્ણવી શકું. ૩૯–૪૦ તો પણ એ દેશના કેટલાએક ગુણોનું હું થોડુંકજ વર્ણન કરૂં છું. કેમકે, ઇન્દ્રની સમૃદ્ધિ જો કે અદ્‌ભુત છે તોપણ તેનું શું વર્ણન કરવામાં આવતું નથી ? ૪૧ ગૂજરાત દેશની ભૂમિ સમગ્ર જાતની ધાન્યસંપત્તિને ઉત્પન્ન કરવામાં સમર્થ છે, ત્યાં પર્વતો ઘણા આવેલા છે, તેના કૂવાઓ તદ્દન સમીપમાંજ રહેલા જળથી ભરપૂર છે અને તેથીજ તે ભૂમિ કેવળ જળમય છે. ૪૨ વળી તે દેશમાં નારંગી, મોસંબી, જાંબુ, લીંબડા, કદંબ, કેળ, સરગવો, કોઠ, કરમદાં, ચારોળી, પીલુ, આંબા, સીતાફળ, બહેડાં, બીજોરાં, ખજૂર, દ્રાક્ષ, શેરડી અને ફણસ વગેરેનાં ઝાડ તેમજ બોરસળી, કેવડો, જાઇ, ચંપો, શેવંતી, માલતી, વાળો, જાસુદ, સમુલ, જૂઇ–વગેરે લતાઓ પુષ્કળ છે. ૪૩–૪૫ તારી પાસે હું કેટલાંક વૃક્ષોનાં નામ લઉ, પણ સંક્ષેપમાં એટલુંજ કહી શકાય કે આ પૃથ્વી ઉપર જેટલાં વૃક્ષો ફળવાળા ગણાય અને જેટલાં વૃક્ષો પુષ્પવાળા થાય છે–તેઓ સર્વે તે દેશમાં છે. ૪૬ એટલુંજ નહિ પણ એ દેશની ભૂમિમાં એવો ગુણ છે કે જેથી મગ, તુવેર, ડાંગેર, અડદ, ઘઉં, જુવાર અને બાજરી—વગેરે સર્વ જાતનાં અન્ન નીપજે છે. ૪૭ એ દેશમાં રહેનાર સર્વ મનુષ્ય, સમુદ્રના પુષ્કળ કિનારાઓ પર

અલ્પ વ્યવસાય કરે છે તો પણ અખૂટ ધન સપાદન કરે છે ૪૮ વળી ત્યા નાગર (સોપારી) ના ટુકડા તથા નાગરવેલના પાન મિત્રોની પેઠે પ્રાણીઓના મલીન મુખને પણ રંગી આપે છે ૪૯ તેમજ એ દેશમા પરબ, કુવા, તળાવ, ગામ અને અન્નક્ષેત્ર વગેરેમા સ્થિતિ કરનાર કોઈપણ મુસાફરો પોતાની સાથે ભાથુ કે પાણી કદી લેતા નથી ૫૦ તે દેશમા મુસાફરો ગાઢ વૃક્ષોની પંક્તિ નીચે ચાલે છે,તેથી સૂર્યના તાપથી કદી સતાપ પામતા નથી ૫૧ શત્રુજય, રૈવતક (ગિરનાર) વગેરે તીર્થો પણ એ દેશમા ઘણા આવેલા છે,કે જેઓ પોતાનુ સેવન કરનાર ભવ્યજીવોને મોક્ષપદે પહોચાડી આપે છે ૫૨ વળી સોમનાથ, બ્રહ્મસ્થાન, મૂળસ્થાન તથા સૂર્યતીર્થ વિગેરે લૌકિક તીર્થો પણ ત્યા છે ૫૩ એ દેશમા કસુબી તથા મજીઠીઆ રગથી રગેલા અને રેશમથી વણેલા રગબેરગી વસ્ત્રોને સર્વ મનુષ્યો સદા ધારણ કરે છે ૫૪ અને ત્યાં પ્રાણીઓના ઉપકારથી, સદાચારથી તથા પ્રિય ભાષણોથી વિદ્વાનો પ્રસન્ન થાય છે તેથી એ દેશને 'વિવેકબૃહસ્પતિ' એવુ ઉપનામ આપે છે ૫૫ ખરેખર, પૃથ્વી પર જેટલા દેશો છે તેઓ સર્વે એ દેશની સમાનતા કરી શકે તેમ નથી, અને સ્વર્ગને તો મે જોયુ નથી તેથી સ્વર્ગની સાથે પણ એ દેશની સમાનતા હુ કેમ કહી શકુ ? ૫૬ એ દેશના ગામડા પણ અતુલ વૈભવવાળા હોઇને નગરો જેવા છે અને નગરોની ગણત્રી તો તારી પાસે હુ કોઈ રીતે કરી શકુ તેમ નથી ૫૭ કેમકે હે શ્રેષ્ઠ સલ્લક્ષણ ! એ દેશમા અણહિલપુર, સ્તભતીર્થ–વગેરે સ્વર્ગના જેવા અસખ્ય નગરો છે ૫૮

પ્રલ્હાદનપુરનુ વર્ણન

હાલમા એ દેશમા પ્રલ્હાદનપુર નામનું એક નગર છે હું માનું છુ કે સ્વર્ગમા પણ એના જેવુ કોઇ નગર હશે કે કેમ ? એ શકાસ્પદ છે ૫૯ એ નગરમા પુષ્કળ ધન સપાદન કરવાના સયોગો

આવી મળે છે, તેથી માણસો તેને 'સ્થલવેલાકૂલ'-સ્થળબંદર એવું બીજું નામ પણ આપે છે.[૬૦] વળી તે સ્થળે શ્રીપાર્શ્વનાથ ભગવાનનું 'પ્રલ્હાદનવિહાર' નામનું દેરાસર છે, જે દેવોના ઘર જેવું સુંદર છે. [૬૧] એ નગરમાં જેટલાં દેવમંદિરો છે તે સર્વના ઉપર સુવર્ણના કાંગરાઓ આવી રહ્યા છે, તેથી એ નગરે જાણે મુકુટો પહેર્યા હોય એમ જણાય છે, [૬૨] તેમજ સુવર્ણના દાંડા તથા કળશોની સ્વચ્છ ફેલાયલી કાંતિવડે પ્રાતઃકાળમાં લોકો, પોતાના નેત્રોનો પ્રકાશ સ્ખલિત થઇ જવાને લીધે ઉંચે જોઇ શકતાં નથી. [૬૩] વળી તે નગરમાં આરતિના સમયે ઝાલરોના ઝણઝણાટથી તિરસ્કાર પામેલો કળિકાળ-રૂપી શત્રુ, એ નગરમાંથી દૂર નાસી જાય છે. [૬૪] ત્યાંની બજારો અગણિત કરીઆણાંઓથી એટલી બધી ભરપૂર છે, કે જેથી મનુષ્યો જ્યારે કંઇ ખરીદવા માટે નીકળે છે ત્યારે જૂદી જૂદી વસ્તુઓને જોઇને પોતાને ખરીદવાની વસ્તુ ખરેખર ભૂલી જાય છે.[૬૫] જેમ રોહણાચળ પર્વતમાં મણિઓ ઉત્પન્ન થાય છે તેમ, એ નગરમાં પણ ગુણવાન, દ્રવ્યથી ઉલ્લાસવાળા અને મનુષ્યો-માં અલંકાર જેવા સંઘનાયક રૂપ મણિઓ ઉત્પન્ન થાય છે. [૬૬] અરે! બીજા વિશેષ કૌતુકનું તો શું વર્ણન કરવામાં આવે પણ તે નગરમાં સાધુઓ *સકલત્ર (એટલે વિરોધ પક્ષમાં સ્ત્રીસહિત અને વિરોધપરિહાર પક્ષમાં સર્વનું રક્ષણ કરનારા) છે અને દેવાલયો અપ્રતિમ(વિરોધપક્ષમાં પ્રતિમારહિત અને વિરોધપરિહારપક્ષમાં અનુપમ —સર્વોત્તમ) છે. [૬૭] વળી એ નગરમાં જે નગરવાસીઓ શિવભક્ત છે તેઓ સુગત (એટલે વિરોધપક્ષમાં બૌદ્ધમતને અનુસરનારા અને વિરોધપરિહારપક્ષમાં શ્રેષ્ઠ ગતિવાળા) છે, બૌદ્ધમતના અનુ-યાયીઓ વિજયની અભિલાષાવાળા છે (રાગાદિ શત્રુઓ પર વિજય

* અહીંથી બે શ્લોકમાં વિરોધાભાસ અલંકાર મૂકવામાં આવ્યો છે.

મેળવવા ઇચ્છે છે) અને જેઓ જૈનો છે તેઓ પણ શિવ (વિરોધપક્ષમા શકર અને વિરોધપરિહારપક્ષમા મોક્ષ)મા આસકત રહે છે. આ સિવાય બીજુ કયુ આશ્ચર્ય હોઇ શકે ? ૬૮ હે શ્રેષ્ઠિ ! એ નગરમાથી હુ અહીં આવ્યો છુ, ખરેખર એ નગરને તે તારી દૃષ્ટિએ જો પ્રત્યક્ષ જોયુ હોય તોજ તુ કૃતાર્થ થઇ શકે " ૬૯ સાર્થપતિએ કહેલા તે વચન સાભળીને સાધુ સલ્લક્ષણનુ મન પ્રલ્હાદનપુર જવા માટે એકદમ ઉતાવળુ બની ગયુ ૭૦ પછી અનુક્રમે પ્રાપ્ત કરવા યોગ્ય એવા સર્વ સબધને પોતાને વશ કરી તે સલ્લક્ષણ પેલા સાર્થપતિની સાથેજ પ્રલ્હાદનપુર નગરને રસ્તે પડયો ૭૧ અનુક્રમે અવિચ્છિન્ન રીતે મુસાફરી કરવાથી તે પ્રલ્હાદનપુર નગરમા જઇ પહોચ્યો અને ત્યા નગરમા પ્રવેશ કરતા જ તેને ઉત્તમ શકુનો થયા ૭૨ જેવા કે—પોતકી નામનું એક પક્ષી પોતાની જમણી પાખ પર લીલા ઘાસવાળા પ્રદેશ ઉપર બેઠેલુ તેના જોવામા આવ્યું અને પછી તે પક્ષી સુદર ચેષ્ટા કરીને, શિરસ્થાની મોટો શબ્દ કરીને તથા ડાબી તરફ થઇને આબાના વૃક્ષ ઉપર જઇ બેઠુ એ પક્ષી ત્યા જઇને જેવુ બેઠુ કે તુરત જ આપોઆપજ તેના મુખમા ખોરાકની પ્રાપ્તિ થઇ. ૭૩-૭૪ મણિકદ—એટલે ચાપપક્ષી પણ ઉત્કંઠિત થઇને જમણી તરફથી ડાબી તરફ ગયુ અને એક કૂતરો સારે ઠેકાણે મૂતીને ડાબી તરફથી જમણી તરફ આવ્યો ૭૫ વળી એ સલક્ષણે તે નગરની અદર જ્યારે પ્રવેશ કર્યો, ત્યારે શ્રીપાર્શ્વનાથ ભગવાનનો રથ તેને સામે મળ્યો પછી તે પોતે પણ સઘની સાથે નગરમા ફર્યો ૭૬ તે સમયે એક શકુનવેત્તા, કે જે તેની સાથે જ ત્યા આવ્યો હતો તે બોલ્યો કે, " તમે આ નગરમા જો રહેશો તો તમને પુત્ર તથા ધનનો લાભ થશે, તમારા વશમાં ઉત્પન્ન થયેલા પુત્રો સઘના નાયક થશે, વળી બીજા કેટલાએક પુત્રો તો દેવોના મદિરો બધાવશે અને તમારી

ચોથી પેઢીમાં જે એક પુત્ર થશે તે તો તીર્થનો ઉદ્ધાર કરનાર થશે. કેમકે તમે નગરમાં જ્યારે પ્રવેશ કર્યો ત્યારે ચોથા શકુનમાં ભગવાનનો આ રથ તમને સામો મળ્યો છે. ''૭૭-૭૯ તે પછી એ શકુનવેત્તાને દ્રવ્ય તથા પાન વગેરે આપીને સલ્લક્ષણે સન્માન કર્યું અને રથમાં બેઠેલા શ્રીપાર્શ્વનાથ ભગવાનને નમન કરી પોતાના ગુરુને પણ વંદન કર્યું. ૮૦ સલ્લક્ષણે પેલા સાર્થપતિના વર્ણન કરતાં પણ અધિક સુંદરતાવાળા તે નગરને પ્રત્યક્ષ જોઇ, પોતાનાં બન્ને નેત્રોને, જન્મને તથા જીવિતને કૃતાર્થ માન્યાં. ૮૧ પછી તેણે ત્યાં રહેવા માટે અનાયાસે એક મકાન મેળવી લીધું અને તેમાં તે સ્વસ્થ મનથી રહેવા લાગ્યો તથા સુખેથી ધન સંપાદન કરવા લાગ્યો. ૮૨ એ રીતે સુંદર એક વૃક્ષની પેઠે પોતાના મૂળને મજબૂત રીતે બાંધીને તે ત્યાં રહ્યો ત્યારે તેની છાયા (કાંતિ) સર્વના આશ્રયસ્થાનની પેઠે કોઇક અપૂર્વ-અલૌકિક થઇ.૮૩ હવે એ નગરમાં ઉપકેશ નામનો એક ગચ્છ હતો અને તેની વ્યવસ્થા નીચે પાર્શ્વનાથ ભગવાનનું એક મંદિર હતું. તેમાં એ શ્રેષ્ઠી (સલ્લક્ષણ) આનંદપૂર્વક ગોષ્ઠિક થયો-અર્થાત્ દેરાસરના વ્યવસ્થાપક તરીકેનું કામ કરવા લાગ્યો.૮૪ પછી તે શ્રેષ્ઠીને 'આજડ' નામનો એક પુત્ર થયો કે જે સમુદ્રમાંથી ઉત્પન્ન થયેલા ચંદ્રમાની પેઠે પોતાની સર્વ કળાઓના વિસ્તારથી પૃથ્વીમાં સર્વને આનંદ પમાડવા લાગ્યો. ૮૫ વળી તે **આજડ** શ્રીપાર્શ્વનાથના દેરાસરમાં, પૌષધશાળામાં તથા પોતાના ગુરુઓ પાસે આદરપૂર્વક ભક્તિભાવ કરવા લાગ્યો. ૮૬ પોતાનો પિતા જ્યારે મરણ પામ્યો, ત્યારે **આજડ** તેમને સ્થાનકે આવ્યો અને લોકોમાં અધિકાધિક માન્ય થયો. ૮૭ જેમ પૂર્વાચલ ઉપર સૂર્ય ઉદય પામે તેમ, એ **આજડ** પણ સાર અસાર વસ્તુનો જગતમાં પ્રકાશ પાડતો તથા લોકોનો નિરંતર ઉપકાર કરતો પ્રતિદિન અભ્યુદય પામવા લાગ્યો. ૮૮ તેણે ઉપકેશ ગચ્છના પાર્શ્વનાથના

દેરાસરમા એકત્રીશ આગળની શ્રીઆદિનાથ ભગવાનની પ્રતિમાને મૂળ-નાયકજી તરીકે તથા તેમના પરિવારમા એકસો સિત્તેર બીજી પ્રતિ-માઓને તૈયાર કરાવી અને તેઓ સર્વની શ્રીદેવગુપ્તસૂરી પાસે વિધિ પ્રમાણે પ્રતિષ્ઠા કરાવી વળી એક નવુ દેરાસર કરાવીને તેમા કેટલી-એક પ્રતિમાઓ બેસાડી અને તેના આગળના ભાગમા અતિવિશાળ એક મડપ બધાવ્યો ૮૯-૯૧ એ પ્રમાણે નિરતર ધર્મકાર્યોમા પ્રવૃત્તિ કર્યા કરતો હતો તેવામા અનુક્રમે એને "ગોમલ્લ" નામનો એક પુત્ર ઉત્પન્ન થયો, ૯૨ તેને એના પિતાએ સાર ઉપાધ્યાય પાસે સમગ્ર કળાઓ ભણાવ્યો, જેથી તે અલ્પકાળમા જ વિદ્વાનોના સમૂહમા અગ્રેસર થયો ૯૩ પછી તેને "ગુણમતી" નામની એક કન્યા સાથે પરણાવ્યો, કે જે કન્યા રૂપ તથા યૌવનથી યુક્ત હતી અને કુળ તથા શીલના ગુણથી સપન્ન હતી ૯૪ તે બન્ને સ્ત્રી-પુરુષના ચિત્ત પ્રીતિભાવથી એટલા ભાવિત-વાસિત બની ગયા કે જેવી તેઓનો કેટલોક કાળ સુખચેનમા જ ચાલ્યો ગયો ૯૫ તે પછી એક દિવસે આજડે પોતાના આયુષ્યનો અત આવેલો જાણી દેવગુપ્તગુરુને પોતાની પાસે બોલાવ્યા અને તેમની આગળ આવી વિનતિ કરી,૯૬ "હે પ્રભુ ! આપ મારા પૂજ્ય છો અને તેથી હુ આપને પૂછુ છુ કે, આ (મરણ) સમયે શ્રાવકોએ જે કઇ પોતાનુ આત્મસાધન કરવુ જોઇએ, તેનો આપ મને તારવા માટે ઉપદેશ કરો" ૯૭ તે સાભળી આચાર્ય મહારાજે મિથ્યાદુષ્કૃતપૂર્વક સિદ્ધાન્તમા કહેલી શુદ્ધ આરાધના વિધિ પ્રમાણે તેની પાસે કરાવી ૯૮ પછી તે સત્પુરુષે ચાર પ્રકારના સઘ પાસે ક્ષમા માગી તેમજ સર્વ જીવોને (મન, વચન અને કાયા-એમ) ત્રણ પ્રકારે ખમાવ્યા ૯૯ પછી સાતે ક્ષેત્રમા ધનનો વ્યય કરવા માટે પોતાના પુત્રને તેણે શિખામણ આપી અને પોતાના બધુઓને પોતાનુ ધન વહેચી આપી શુદ્ધ

ધ્યાન કરવામાં તે તત્પર થયો; ચતુઃશરણનો આશ્રય કરી તે બુદ્ધિમાન શ્રેષ્ઠીએ અનશન ગ્રહણ કર્યું, પંચ પરમેષ્ઠિ નમસ્કારનો ઉચ્ચાર કરવા માંડ્યો તથા ભવ્ય જીવોના મુખથી તેનું શ્રવણ પણ કરવા માંડ્યું. એ રીતે શુદ્ધ ધ્યાન કરીને પોતાના પવિત્ર ઘરનો તથા દેહનો ત્યાગ કરી તે સ્વર્ગે ગયો. ૧૦૦—૧૦૨ તેના પુત્ર ગોસલે પણ પિતાના મૃત્યુનો ઉત્સવ કરી નગરવાસીઓનાં સર્વ કાર્યો સાધવા માંડ્યા અને નિરાકુળપણે કાળ વ્યતીત કરવા માંડ્યો. ૧૦૩ તેની સ્ત્રી ગુણમતી, કે જે ઘણીજ ભાગ્યશાળી હતી તેણે લોકને આનંદ આપનારા અનુક્રમે ત્રણ પુત્રોને જન્મ આપ્યો. જેમ મનુષ્યોના કંઠની શક્તિ ત્રણ સ્વરોને ઉત્પન્ન કરે છે તેમ, ૧૦૪ એ ત્રણ પુત્રોમાં પહેલો 'આસાધર' નામનો હતો, બીજો 'દેસલ' નામનો હતો અને ત્રીજો 'લાવણ્યસિંહ' નામનો હતો. આ ત્રીજો પુત્ર અવસ્થાપરત્વે સૌથી નાનો હતો પણ ગુણોમાં સૌના કરતાં શ્રેષ્ઠ હતો. ૧૦૫ જેમ તક્ષક નાગ પોતાની ત્રણ ફણાઓ વડે લોકોમાં અસલ ગણાય છે તેમ, ગોસલ પણ પોતાના એ ત્રણ પુત્રો વડે લોકોમાં અસલ થઇ પડ્યો અને બીજા શ્રીમંતોમાં પણ મુખ્ય થઇ પડ્યો. ૧૦૬ પછી પિતાએ એ ત્રણે પુત્રોને રત્નશ્રી, ભોલિકા અને લક્ષ્મી નામની ત્રણ કન્યાઓ અનુક્રમે પરણાવી. ૧૦૭ એ ત્રણે પુત્રો હમેશાં પોતાની આજ્ઞામાં રહેતા હતા, જેથી તેઓની સહાયને લીધે ગોસલ શ્રેષ્ઠી સુખેથી પોતાનો કાળ વ્યતીત કરવા લાગ્યો. ૧૦૮ એ રીતે કેટલોક કાળ ગયો તે પછી કર્મના યોગને લીધે ગોસલ શ્રેષ્ઠી અનુક્રમે નિર્ધન બની ગયો, અને બનવા જોગ પણ છે. કેમકે લક્ષ્મી, જે પોતાના ઘરરૂપ કમળમાં પણ સ્થિર રહેતી નથી, તે કોઇ મનુષ્યને ત્યાં શું સ્થિર રહી શકે ? ૧૦૯ તે પછી અલ્પસમૃદ્ધિવાળો થયેલો ગોસલ પણ પોતાના આયુષનો ક્ષય થયો, ત્યારે પાપબુદ્ધિ

રહિત થઇને સમાધિ વડે મૃત્યુ પામ્યો ૧૧૦ એ સમયે તેનો પહેલો પુત્ર આસાધર નાની વયનો હતો છતા પણ પોતે અપારબુદ્ધિવાળો હોવાથી ઘરના ભારને તેણે ઉપાડી લીધો ખરૂ છે કે, ધૂસરી ધારણ કરવાને યોગ્ય થયેલો બળદ શુ વયની દરકાર રાખે છે ? ૧૧૧ એક દિવસે આસાધરે પોતાની જન્મપત્રિકા દેવગુપ્તસૂરિને બતાવી અને પ્રશ્ન કર્યો કે, " હે પ્રભુ ! હું ધનવાન થઇશ કે નહિ ? " ત્યારે આચાર્યે વિચાર કરીને કહ્યુ કે, " હે ભદ્ર ! તું અલ્પસમયમા જ અપાર ધનનો સ્વામી થઇશ, પણ તે મેળવેલા ધનને જો તુ ધર્મકાર્યમા નહિ વાપરે તો એ ધન પોતાની મેળે તારી પાસેથી ચાલ્યુ જશે માટે તુ અવિનાશી પુણ્ય કર્મ કરજે " ૧૧૨-૧૧૪ તે સાભળી આસાધરે પ્રણામ કરીને ગુરુને કહ્યુ કે, "હે પ્રભુ ! મને જો ધન પ્રાપ્ત થશે તો ધર્મ વિના બીજે કોઇપણ સ્થળે તેનો હું વ્યય કરીશ નહિ " ૧૧૫ આવી પ્રતિજ્ઞા કરીને તે સત્પુરુષ, તે દિવસથી આરભી જે કઇ અલ્પ ધન પણ સપાદન કરતો હતો તે સર્વને ધર્મમા અર્પણ કરી દેતો હતો ૧૧૬ એક દિવસે તે, શ્રીદેવગુપ્તસૂરિને વાદવા માટે પુણ્યરૂપ હાથીની શાળા સમાન પૌષધશાળામા ગયો ૧૧૭ તે વખતે ગુરુમહારાજ દેવવદન કરતા હતા તેમને વાદીને ગુરુસેવાની ઇચ્છાથી તે ત્યાં બેઠો ૧૧૮ તે વેળા બીજા સાધુઓ ભિક્ષા લેવા માટે જ્યારે બહાર ગયા, ત્યારે કોઇ એક સાત વર્ષની કન્યા રમતી રમતી એકદમ વેગથી ઉપાશ્રયમા આવી, ૧૧૯ એટલે તેજ સમયે સચ્ચિકા નામની દેવી તે કન્યાના શરીરમાં દાખલ થઇ, ત્યારે આચાર્ય મહારાજે પોતાના મનમાં જે જે અર્થો ચિંતવ્યા હતા તે સર્વ તે દેવીને પૂછ્યા અને તેણે તેના સર્વ ઉત્તર પણ કહ્યા ૧૨૦ પછી આસાધરે પણ ગુરુને નમન કરી પૂછ્યુ કે, " મને ધન પ્રાપ્ત થશે અથવા નહિ થાય, તે વિષે પણ આપ દેવીને પૂછો " ૧૨૧ ત્યારે ગુરુની પ્રેરણાથી તે જગદી-

શ્વરીએ કહ્યું કે, " થોડાજ દિવસમાં આને પુષ્કળ ધન પ્રાપ્ત થશે. પરંતુ આને સદા દક્ષિણ દિશામાંથીજ લાભ થશે, ઉત્તર, પૂર્વ કે પશ્ચિમ દિશામાંથી કદી લાભ થશે નહિ." એમ કહીને તે સત્યકાદેવી ત્યાંથી અંતર્ધાન થઇ ગઈ એટલે આચાર્ય મહારાજે આશાધરના મસ્તકપર અમંગળનો નાશ કરનાર વાસક્ષેપ છાંટયો.[૧૨૨-૧૨૪] તે પછી સાધુ આશાધરે દેવની વાણી ઉપરથી કુટુંબીઓની સાથે જવું-આવવું કરીને કેટલોક સતત વ્યવહાર (વેપાર-રોજગાર) ચાલુ કર્યો.[૧૨૫] અને અનુક્રમે વેપાર કરતાં કરતાં મંદરાચલથી મંથન કરેલા દક્ષિણ દિશાના સમુદ્રમાં તેણે લક્ષ્મી સંપાદન કરી.[૧૨૬] પછી પૂર્વે કહેલાં ગુરુનાં વચનનું સ્મરણ કરી તે સ્વચ્છ અંતઃકરણવાળા આશાધરે, પોતાના ધનનો સાતે ક્ષેત્રોમાં વ્યય કરવા માંડયો.[૧૨૭] અને પછી તો તે લક્ષાધિપતિ બની ગયો, એક દિવસે તેણે શ્રીદેવગુપ્તસૂરિને વિનંતિ કરી કે, " આપ શરીરે હવે અશક્ત થયા છો અને વૃદ્ધાવસ્થાથી ઘેરાયા છો-વૃદ્ધ થયા છો,માટે તમે બીજા કોઇને આચાર્ય પદપર સ્થાપિત કરો. હું, મારા વૈભવપ્રમાણે તેમાં ધનવ્યય કરીશ. [૧૨૮-૧૨૯] તે સાંભળી આચાર્યમહારાજે કહ્યું કે, હે સત્પુરુષ ! આ ગચ્છની તેવી મર્યાદા નથી. સત્યકાદેવીની આજ્ઞા વિના આ ગચ્છમાં બીજાને ગુરુ (આચાર્ય) કરી શકાય નહિ.[૧૩૦] જ્યારે તે દેવી પોતેજ અમને આદેશ આપશે ત્યારે અમે કોઇને આચાર્ય કરીશું, તે વિના નહિ[૧૩૧] તે સાંભળી આશાધરે પૂછયું કે, " બીજા એક એક ગચ્છમાં ઘણા આચાર્યો કરવામાં આવે છે, તો પછી આપણા ગચ્છમાં એકજ આચાર્ય કેમ હોય ?[૧૩૨] માટે હે પૂજ્ય મહારાજ ! આપણા ગચ્છની સ્થિતિ કંઇક અંશે હમણાં મને સંભળાવો..કેમકે એ વૃત્તાંત જાણ્યા વિના મનુષ્ય મૂઢ જેવો બની જાય છે. "[૧૩૩]

ગુરુમહારાજ બોલ્યા —"એ સમગ્ર વૃત્તાંત કહેવા માટે હું સમર્થ નથી, તોપણ સંક્ષેપમાં તને એ વૃત્તાંત કહું છું, સાભળ[૧૩૪]

ઊકેશ ગચ્છની સ્થિતિ

આજ અવસર્પિણીમા ત્રેવીસમા તીર્થંકર શ્રીપાર્શ્વનાથના શિષ્ય શુભદત્ત નામના ગણધર થઇ ગયા છે [૧૩૫] તેમને 'કેશિ' નામના એક શિષ્ય હતા, જેમણે પ્રદેશિ રાજાને બોધ આપી નાસ્તિકધર્મમાથી જૈનધર્મમા આણ્યો હતો [૧૩૬] તેમના શિષ્ય સ્વયપ્રભસૂરિ થયા એક દિવસે તે મુનીશ્વર, વિહાર કરતા કરતા શ્રીશ્રીમાલ નગરમા આવ્યા અને તે નગરના ઉદ્યાનમા માસકલ્પ રહ્યા ત્યા અનેક ભવ્ય જીવો સસારરૂપ વૃક્ષનો નાશ કરવા માટે સતત તેમનુ ઉપાસન કરવા લાગ્યા [૧૩૭–૧૩૮] હવે તેજ સમયે વૈતાઢ્યપર્વતમા મણિરત્ન નામનો એક પ્રખ્યાત વિદ્યાધરરાજા,તે વિદ્યાધરોના ઐશ્વર્યનું પાલન કરી રહ્યો હતો—અર્થાત્ ત્યા રાજ્ય કરી રહ્યો હતો [૧૩૯] એક દિવસે તે દક્ષિણ દિશામા આવેલા આઠમા દ્વીપમા 'નિત્યપ્રકાશિત અજન'પર્વત પર રહેલા શાશ્વતા તીર્થંકરોને વાદવાની ઇચ્છાથી એક લાખ વિમાનો સાથે આકાશ માર્ગે જતો હતો તેવામા નીચે પાચસો સાધુઓ સહિત સ્વયપ્રભસૂરિને તેણે જોયા [૧૪૦–૧૪૧] તુરતજ તેણે વિચાર કર્યો કે, 'જગમતીર્થનું કદી ઉલ્લઘન કરવુ નહિ' આવો વિચાર કરી આકાશમાથી તે નીચે ઉતર્યો અને ભક્તિપૂર્વક પ્રણામ કરી દેશના સાભળવાની ઇચ્છાથી ત્યા બેઠો [૧૪૨] આચાર્ય મહારાજે પણ સસારની અસારતાને જણાવનારી એવા પ્રકારની દેશના આપી કે જેથી તેની બુદ્ધિ સંસારમાથી વિરક્ત થઇ [૧૪૩] તેણે પોતાના પુત્રને રાજ્યાસને બેસાડી, સ્વજનોની રજા લઇ પાચસો વિદ્યાધરોની સાથે દીક્ષા લીધી [૧૪૪] અનુક્રમે તે ગીતાર્થ થયો એટલે આચાર્યમહારાજે તેને પોતાના

સ્થાન ઉપર સ્થાપિત કર્યો—આચાર્યપદ અર્પણ કર્યું. પછી પાંચસો મુનિઓની સાથે તે પૃથ્વીપર વિહાર કરવા લાગ્યા.૧૪૫ એક દિવસે ઊકેશ નગરમાં આચાર્યમહારાજ સમવસર્યા; પણ ત્યાંના કોઇ મનુષ્યે આચાર્યમહારાજ ત્યાં રહ્યા છતાં તેમને વંદન આદિ કર્યું નહિ.૧૪૬ એટલે આચાર્યમહારાજનું તે અપમાન થયેલું જોઈ શાસનદેવીએ શાસનનું માન જાળવવા ખાતર તેની ઉન્નતિ કરવાનો મનમાં વિચાર કર્યો. ૧૪૭ બીજી તરફ એજ નગરમાં ઊહડ નામનો એક શ્રેષ્ઠી રહેતો હતો. તે ઘણોજ પુણ્યશાળી હોઇને પુણ્ય સંપાદન કરવા માટે કૃષ્ણનું અનુપમ મંદિર કરાવી રહ્યો હતો.૧૪૮ પણ શાસનદેવીએ તે મદિરમાં મૂળનાયક તરીકે બેસાડવાને શ્રીવીરભગવાનની નવી પ્રતિમા તેજ શ્રેષ્ઠીની ગાયના દૂધવડે તૈયારી કરવા માંડી.૧૪૯ શ્રેષ્ઠીની તે ગાય, કે જે ઘડા જેવડા મોટા આઉવાળી હતી તે સાયંકાળે ગાયોના ટોળામાંથી નીકળી જઇને 'લાવણ્યહૃદ' નામના પર્વતમાં નિત્ય પોતાનું દૂધ સ્રવી આવવા લાગી.૧૫૦ શ્રેષ્ઠીએ દૂધના અભાવનું કારણ એક દિવસે ગોવાળને પૂછ્યું એટલે ગોવાળે બરાબર નિશ્ચય કરીને તે વાત શ્રેષ્ઠીને કહી અને પ્રત્યક્ષ સિદ્ધ કરી દેખાડી.૧૫૧ તે પછી શ્રેષ્ઠીએ સમગ્ર દર્શનના બ્રાહ્મણોને બોલાવીને પોતાની ગાયના દૂધને સ્રવી જવાના સંબંધમાં પૂછ્યું, ત્યારે તેઓએ પણ જૂદીજૂદી અનેક રીતે તેનું કારણ કહ્યું;૧૫૨ પણ પરસ્પર ભિન્ન થયેલા તેઓના ભાવાર્થને લીધે શ્રેષ્ઠીનું મન સંશયાકુળ થયું, અને તેની તેજ સ્થિતિમાં લગભગ પાંચ મહિના ઉપર કેટલાએક દિવસો વીતી ગયા. ૧૫૩ પેલી તરફ, ત્યાં આવેલા સૂરિ પણ એક માસકલ્પ ત્યાં કરીને બીજી તરફ ચાલ્યા ગયા હતા, પણ પાછળથી એક ચાતુર્માસ બીજે સ્થળે રહીને તેજ સૂરિ પાછા ત્યાં આવ્યા.૧૫૪ શ્રેષ્ઠીએ જાણ્યું કે એક સૂરિ નગરના ઉદ્યાનમાં આવીને રહ્યા છે, જેથી તે આચાર્ય પાસે આવ્યો અને પોતાનો સંદેહ તેમને

પૂછ્યો[૧૫૫] સૂરિએ તેનુ શુભ પરિણામ જાણી લીધુ અને સ્પષ્ટ-રીતે તે શ્રેષ્ઠીને તેમણે કહ્યુ કે, " જા, તારા સંશયને હું અવશ્ય દૂર કરીશ "[૧૫૬] સૂરિના એ વાકય ઉપર શ્રદ્ધા રાખીને પેલો શ્રેષ્ઠી ઉતાવળો ઉતાવળો પોતાને ઘેર ગયો અને પાછળથી સૂરિએ પણ ધ્યાન કર્યું જેથી શાસનદેવી ત્યા આવી પહોચી[૧૫૭] દેવીએ આ પ્રમાણે વિનતિ કરી કે, " હે પ્રભુ! વીરજિનેશ્વરની નવી પ્રતિમા હુ તૈયાર કરી રહી છુ, તે ૭ મહિનામા તૈયાર થશે "[૧૫૮] પછી આચાર્ય મહારાજે કહ્યુ કે, " હે દેવિ! તુ પોતે એ શ્રેષ્ઠીની આગળ પ્રત્યક્ષ થઇને આ સર્વ વૃત્તાત તારા સ્વમુખે, જેવુ હોય તેવુ, તેની પાસે કહી સભળાવ "[૧૫૯] પછી તે દેવી પણ ગુરુની આજ્ઞા પ્રમાણે ત્યા જઈને નિદ્રામાથી જાગ્રત થયેલા આશ્ચર્યયુક્ત મનવાળા શ્રેષ્ઠીને પ્રત્યક્ષસ્વરૂપે કહેવા લાગી કે,[૧૬૦] " હે શ્રેષ્ઠિ! હુ શાસનદેવી પોતે, ગુરુની આજ્ઞાથી તારી ગાયના દૂધસ્રાવનું કારણ કહેવા માટે અહીં આવી છુ માટે તું સાવધાન થઇને સાભળ[૧૬૧] તારી ગાયના દૂધથી હુ શ્રીવીરભગવાનની નવી પ્રતિમા તૈયાર કરી રહી છુ, માટે પાપના સ્થાનરૂપ સંદેહને તુ કરીશ મા "[૧૬૨] એમ કહીને તે દેવી ત્યાથી અતર્ધાન થઇ ગઈ એટલે મોહવશ થયેલો તે શ્રેષ્ઠી પણ પ્રાતઃકાળે ગુરુની પાસે જઇને ગુરુના ચરણમા વદન કરી ત્યા બેઠો [૧૬૩] પછી તેણે બે હાથ જોડી રાત્રે શાસનદેવીએ જે કઇ કહ્યુ તે વિષે આવો પ્રશ્ન પૂછ્યો[૧૬૪] " જો કે શાસનદેવીએ જે પ્રમાણે કહ્યુ છે તે તે પ્રમાણેજ હશે, તોપણ તે સર્વ વૃત્તાત આપ મને કહો " પછી ગુરુએ જે વૃત્તાત બન્યુ હતું તે સર્વ તેને કહી સભળાવ્યુ[૧૬૫] તે સમયે શ્રેષ્ઠીએ ગુરુને વિનતિ કરી કે, " હે પ્રભુ! આપ મારી સાથે ચાલો આપણે વીરજિનેશ્વરની પ્રતિમાને હવે બહાર કાઢીએ " [૧૬૬] ત્યારે સૂરિએ પણ કહ્યું કે, એ પ્રતિમા જો કે પૂર્ણ થઇ છે

તોપણ શરદૃઋતુના આ સાત દિવસ તું શોભી જા, તે પછી શુભ મુહૂર્તે આપણે તેને લાવીશું." ૧૬૭ તે સાંભળી શ્રેષ્ઠીએ કહ્યું કે, આપ મારા પૂજ્ય છો અને આચાર્ય છો માટે આપનું વચન તથા આદેશ તેજ શુભ મહૂર્ત છે, તો હવે મારી પ્રાર્થનાને આપ સત્વર પૂર્ણ કરો. ૧૬૮ આવા પ્રકારના શ્રેષ્ઠીના અતિઆગ્રહથી ચંચળતા રહિત એવા પણ પૂજ્ય આચાર્યમહારાજે શ્રેષ્ઠીને સાથે લઇ જ્યાં શ્રીવીરભગવાનની મૂર્તિ હતી ત્યાં ગયાં. ૧૬૯ તે સ્થળે સુવર્ણનો સાથીઓ તથા પુષ્પો જોઇને શ્રેષ્ઠીએ પોતે પૃથ્વીને ખોદી અને જિનભગવાનને બહાર કાઢયા. ૧૭૦ પછી જેમના હૃદયસ્થાનમાં લીંબુંના ફળ સમાન બે ગાંઠો શોભી રહી હતી તે શ્રીવર્ધમાન જિનેશ્વરને શ્રેષ્ઠી, આનંદપૂર્વક પોતાના દેવમંદિરમાં લઈ ગયો. ૧૭૧ અને પછી પવિત્રબુદ્ધિવાળા તે શ્રેષ્ઠીએ પ્રતિષ્ઠાનાં શુભ લગ્નો શોધાવીને તેમાંથી જે લગ્ન સર્વ પ્રકારના દોષોથી રહિત હતું તે એક લગ્ન (મુહૂર્ત) નો નિશ્ચય કર્યો. ૧૭૨ માઘમાસના શુકલપક્ષની પૂર્ણા–પંચમી તિથિને દિવસે બ્રાહ્મમુહૂર્તમાં ગુરુવાર અને ધન લગ્ન હતું ત્યારે, શ્રેષ્ઠી આચાર્યમહારાજના કહેવા પ્રમાણે વિધિપૂર્વક પ્રતિષ્ઠાની સર્વ સામગ્રીઓ એકઠી કરવામાં રોકાયો કે તેજ સમયે કોરંટક નગરથી સંઘની વિનતિ લઇને કેટલાએક શ્રાવકો ઉતાવળા ઉતાવળા આવ્યા અને તેઓએ આચાર્યમહારાજના ચરણમાં વંદન કર્યું. ૧૭૩–૧૭૫ પછી તેઓએ વિનતિ કરી કે, "હે પૂજ્ય મહારાજ! શ્રેષ્ઠ કોરંટક નગરમાં સંઘે, શ્રીવીરભગવાનનું નવું મંદિર તથા નવી પ્રતિમા તૈયાર કરાવેલ છે, ૧૭૬ માટે તેની પ્રતિષ્ઠા કરવા સારૂ સંઘે આપને વિનંતિ કરી છે, તો હે ભગવાન્! તે ઉપર લક્ષ્ય આપી આપ પ્રસન્ન થાઓ અને ત્યાં પધારી અમારા મનોરથો પૂર્ણ કરો." ૧૭૭ તે વિનતિ સાંભળી આચાર્ય મહારાજે વિચાર કર્યો કે, જે મુહૂર્ત અહિં નક્કી કર્યું છે

તેજ મુહૂર્ત ત્યાંને માટે પણ યોગ્ય છે" પછી મહાબુદ્ધિમાન આચાર્યમહારાજે શ્રાવકો પ્રત્યે કહ્યું કે, "હે ભવ્યો! અમારૂં આવવું કેમ બની શકે? કેમકે જે લગ્ન અહિં નક્કી કર્યું છે તેજ લગ્ન ત્યાંને માટે પણ શુદ્ધ છે, બીજું કોઈ શુદ્ધ નથી માટે અહીંનું કામ પડતું મૂકીને બીજે સ્થળે કેમ જઇ શકાય? ૧૭૯ તે સાભળી પેલા શ્રાવકો ખેદ પામ્યા અને શરમીંદા બની ગયા, એટલે વળી પણ તેઓ સામે જોઇને આચાર્યમહારાજ બોલ્યા કે, "હે સુજ્ઞ પુરુષો તમે વ્યર્થ ખેદ પામો મા ૧૮૦ જો કે મારો દેહ એકજ છે અને અહી લગ્ન પણ છે, તેથી એકી સાથે બને લગ્નો સાચવી શકાય નહિ પણ અહીંનું કામ સિદ્ધ કરીને હું આકાશ માર્ગે ત્યા અવશ્ય આવીશ ૧૮૧ તમારે એક નિશ્ચય કરીને પ્રતિષ્ઠાની સામગ્રી તૈયાર રાખવી, જેથી તેજ લગ્નમા મધની ઇચ્છા હું પૂર્ણ કરીશ" ૧૮૨ તે પછી અત્યત વૃદ્ધિ પામેલા આનદવાળા તે શ્રાવકો, આચાર્ય મહારાજને વદન કરી પોતાને નગર ગયા અને સત્વર સઘને તેઓએ ખબર આપી ૧૮૩ જેથી સઘે પણ સાવમાસમાજ સર્વ શ્રાવકોદ્વારા વિધિપ્રમાણે પ્રતિષ્ઠાની સામગ્રી એકઠી કરી ૧૮૪ તે પછી શ્રીમાન્ ઉપકેશ નગરમા વીરભગવાનની વિધિપ્રમાણે પ્રતિષ્ઠા કરીને શ્રીરત્નપ્રભસૂરિ, આકાશ માર્ગે કોરટક નગરમા ગયા અને ત્યા તેજ ધન લગ્નમા ઉત્તમ પ્રકારે પ્રતિષ્ઠા કરી ૧૮૫-૧૮૬ એ રીતે શ્રીમહાવીર ભગવાનના નિર્વાણ પછી સિત્તેર વર્ષ ગયા પછી ઉકેશનગરમા શ્રીવીરભગવાનની ઉત્તમ સ્થિર સ્થાપના થઇ હતી ૧૮૭ પછી ફરી પણ આકાશ માર્ગે ઉપકેશ નગરમા પાછા આવી આચાર્યમહારાજે, જિનભગવાનની સ્નાત્રક્રિયા તથા પૂજનક્રિયા વગેરે કેમ કરવી, તે શ્રેષ્ઠીને સમજાવ્યુ ૧૮૮ એ પ્રમાણે અનુક્રમે ઊહડ શ્રેષ્ઠી જિનધર્મને તથા શુદ્ધસમ્યક્ત્વને ધારણ કરનારો થયો હતો અને તેનો

પરિવાર પણ તેના જેવોજ ધાર્મિક બન્યો હતો. ૧૮૯ શ્રીરત્નપ્રભસૂરિ પણ ત્યાં આવી આવીને ઘણી વાર માસકલ્પ રહેતા હતા, જેથી તેમના અનેક માસકલ્પ ત્યાં થયા હતા. ૧૯૦ પૂજ્ય શ્રીરત્નપ્રભસૂરિએ ત્યાં રહી રહીને વાણીઆઓના અઢાર હજાર સંઘોને બોધ આપ્યો હતો. ૧૯૧ એક દિવસે આચાર્યમહારાજે શ્રાવકોને કહ્યું કે, "તમે આ ચંડિકા દેવીનું પૂજન કરો મા. કેમકે પ્રાણીઓનો ઘાત કરીને તે હમેશાં પાપિણી થયેલી છે." ૧૯૨ તે સાંભળી શ્રાવકોએ કહ્યું કે, "હે પ્રભુ આ દેવી ચમત્કારી છે. જો અમે તેનું પૂજન ન કરીએ તો તે અમારા કુટુંબનો તથા અમારો નાશ કરી નાખે". ૧૯૩ ત્યારે આચાર્યમહારાજે કહ્યું કે, "હું તમારી રક્ષા કરીશ." પછી સર્વ શ્રાવકો દેવીનું પૂજન કરતા બંધ થયા એટલે તે દેવી ગુરુમહારાજ ઉપર કોપી ઉઠી. ૧૯૪ તેણે નિરંતર ગુરુમહારાજ માટે લાગ જોવા માંડયો. એક દિવસે સાયંકાળના સમયે ગુરુમહારાજ ધ્યાન રહિત અવસ્થામાં બેઠા હતા ત્યારે તે દેવીએ તેમના નેત્રોમાં પીડા કરી ૧૯૫ ગુરુમહારાજ પોતાના જ્ઞાનવડે તે જાણી ગયા કે આ કામ દેવીનુંજ છે. પછી તેમણે દેવીને એવી તો જકડી બાંધી કે જેથી ખીલાઓથી જડી દીધેલા શરીરની પેઠે તેને પીડા થવા લાગી. ૧૯૬ તે પોકારી ઉઠી કે, "હે સ્વામિન્! અજ્ઞાનભાવને લીધે મેં આપનો અપરાધ કર્યો છે, માટે ક્ષમા કરો. હું ફરી આ પ્રમાણે કદી નહિ કરું, પ્રસન્ન થાઓ." ૧૯૭ તે વેળા આચાર્યમહારાજે તેને પૂછયું કે, "તેં ક્રોધ કેમ કર્યો હતો?" ત્યારે તે બોલી કે મારા સેવકોની તમે રક્ષા કરી હતી, તેથી મેં ક્રોધ કર્યો હતો. ૧૯૮ પછી આચાર્યમહારાજે પૂછયું કે, "તને શું ઇષ્ટ છે? ત્યારે તેણે કહ્યું કે, "મને તો કડડા મડડા એટલે માંસ પ્રિય છે." તે સાંભળી ગુરુમહારાજે કહ્યું કે, "હે દેવિ! તું જો મારું વચન કરીશ તો હું તારું પ્રિય કરીશ." પછી દેવીએ કહ્યું કે, "હે પ્રભુ! મને મારું

પ્રિય મળશે એટલે અવશ્ય હું તમને વશ થઈશ અને તમારી ઇચ્છા સત્વર પૂર્ણ કરીશ" આમ બોલતી દેવીને આચાર્યમહારાજે કહ્યુ કે, "હે દેવિ! તારે તારા પ્રતિજ્ઞાવચનમા સદા સ્થિર રહેવુ હું તને કડડા મડડા (તેવા અનુકરણ શબ્દો) આપીશ તેમા તારે આનદ માનવો" ૧૯૯–૨૦૧ તે પછી ગુરુમહારાજના એ વચનનો સ્વીકાર કરી દેવી તત્કાળ અતર્ધાન થઇ ગઇ અને પછી ગુરુમહારાજે પણ સર્વ શ્રાવકોને એકઠા કર્યા ૨૦૨ શ્રાવકો બધા એકઠા થયા એટલે તેઓની આગળ આચાર્યમહારાજે કહ્યુ કે,"હે શ્રાવકો! ઉત્તમ સુંવાળી પૂરી વગેરે પકવાન્ન તૈયાર કરાવો અને દરેક ઘેર કપૂર, અગર તથા કસ્તુરી વગેરે સુગધી પદાર્થો એકત્ર કરો તેમજ પુષ્પો પણ સાથે લ્યો. એ પ્રમાણે બધુ કર્યા પછી સત્વર તમે પૌષધશાળામા આવો એટલે આપણે સઘની સાથે ચડિકાને મદિરે જઇએ" ૨૦૩–૨૦૫ પછી પૂજાની સામગ્રી લઇ શ્રાવકો પૌષધશાળામા આવ્યા એટલે આચાર્ય મહારાજ તેઓની સાથે દેવીને મદિરે ગયા ૨૦૬ ત્યા જઇને દ્વારમાં ઉભા રહી આચાર્યમહારાજે શ્રાવકોની સાથે દેવીની પૂજા કરી અને બોલ્યા કે, "હે દેવી! હું તારુ ઇચ્છિત તને આપુ છુ, તેને તુ ગ્રહણ કર" ૨૦૭ એમ કહી પોતાની બન્ને બાજુ રહેલા પકવાનથી ભરેલા બે કુડાઓને બન્ને હાથ વડે કડડ મડડ કરતાં ભાગી નાખ્યા અને પછી કહ્યુ કે, "હે દેવિ! તું તારૂં ઇષ્ટ ગ્રહણ કર" ૨૦૮ તે વેળા પ્રત્યક્ષ સ્વરૂપે આચાર્ય આગળ ઉભી રહેલી દેવી બોલી કે, "મને પ્રિય કડડા મડડા તે આ નહિ પણ બીજા છે" ૨૦૯ ગુરુ મહારાજ બોલ્યા, "એ તારે કે મારે લેવા-દેવા યોગ્ય નથી હે દેવિ! માસભક્ષક તો રાક્ષસોજ હોઇ શકે પણ દેવો તો અમૃતનું જ ભોજન કરનારા છે ૨૧૦ માટે સર્વ શ્રેષ્ઠ જીવદયા ધર્મનોજ કેવળ તું આશ્રય કર" પછી તે દેવી

ગુરુએ કહેલા એ ધર્મનો બોધ પામી, તેનો સ્વીકાર કરી બોલી કે, "હું આપની સેવા કરવા તત્પર છું. યોગ્ય સમયે આપે મારું સ્મરણ કરવું અને દેવતાવસર સમયે મને ધર્મલાભ આપવો ૨૧૧-૨૧૨ વળી કંકુ, નૈવેદ્ય તથા પુષ્પ વગેરેથી ઉદ્યમી એવા શ્રાવકો દ્વારા તમારે મારી સાધર્મિકની પેઠે પૂજા કરાવવી." ૨૧૩ તે સમયે દીર્ઘ-દૃષ્ટિવાળા શ્રીરત્નપ્રભસૂરિએ વિચાર કરીને દેવીના તે વાક્યનો સ્વીકાર કર્યો, કેમકે સત્પુરુષો હમેશાં ગુણગ્રાહી હોય છે. ૨૧૪ એ રીતે એ દેવી, પોતાની પ્રતિજ્ઞાને સત્ય કરી પાપનો નાશ કરનારી થઇ તેથી તેનું "સત્યકા" એવું નામ જગતમાં પ્રસિદ્ધ થયું. ૨૧૫ પ્રભુ શ્રીરત્નપ્રભસૂરિએ પણ એ રીતે સર્વત્ર વિહાર કરીને સવા લાખથી વધારે શ્રાવકોને બોધ આપ્યો હતો. ૨૧૬ પછી તે આચાર્ય-મહારાજ, શ્રીમહાવીરના નિર્વાણથી પંચાશીમે વર્ષે પોતાના ગુરુ પાસેથી આચાર્ય પદ પ્રાપ્ત કરીને તે પછી અઢાર વર્ષે ઊકેશ તથા કોરંટક નગરમાં શ્રીમહાવીર સ્વામીની એ પ્રતિમાઓની પ્રતિષ્ઠા કરીને, ચામુંડા દેવીને પ્રતિબોધીને, સવા લાખથી કંઇક વધારે શ્રાવકોને બોધ આપી, શાસ્ત્રોક્ત રીતિ પ્રમાણે અતિચારરહિત ચારિત્ર પાળીને તથા યક્ષદેવ નામના આચાર્યને પોતાના સ્થાન ઉપર સ્થાપીને પોતાના ચોરાશી વર્ષના આયુષના અંતે સ્વર્ગમાં ગયા. ૨૧૭-૨૨૦ તે પછી પૂર્વાચલ ઉપર જેમ સૂર્ય પ્રકાશે તેમ, યક્ષદેવ નામના સૂરિ તેમના સ્થાન ઉપર આવીને પ્રાણીઓના અજ્ઞાન રૂપ અંધકારનો નાશ કરતા પ્રકાશવા લાગ્યા. ૨૨૧ એક દિવસે તે આચાર્ય વિહાર કરતા કરતા કોરંટક નગરમાં ગયા અને ત્યાં મણિભદ્ર યક્ષના સ્થાનમાં પોતે રહ્યા. ૨૨૨ તે સમયે તેમના કોઇ એક નાના શિષ્યે પોતાની મૂર્ખાઇથી તથા બાળભાવની ચંચળતાથી યક્ષના મસ્તક ઉપરજ માતરાનું ધોયેલું પાણી નાખ્યું. ૨૨૩ તેથી યક્ષ અત્યંત કોપાયમાન

થયો તેણે પેલા શિષ્યને ગાડો કરી મૂક્યો આ વાત સૂરિએ પોતાના જ્ઞાનથી જાણી લીધી તેમણે આગ્રહપૂર્વક યક્ષને વશ કર્યો, એટલે તે, આચાર્યમહારાજનો સેવક થઈ ગયો એ રીતે યક્ષે પોતે તેમના ચરણને સેવ્યા તેથી તેમનુ 'યક્ષદેવ' નામ સાર્થક થયુ ૨૨૪-૨૨૫ પછી તેમણે પણ કક્કસૂરિ નામના ગુરુને પોતાના સ્થાને સ્થાપ્યા, કે જેમના ગુણો ગાવાને બૃહસ્પતિ પોતે પણ સમર્થ નથી ૨૨૬ એ કક્કસૂરિના સ્થાન પર બુદ્ધિના ભડાર સિદ્ધસૂરિ થયા, કે જેમનુ સૂક્ષ્મદર્શિપણુ જોઇને શુક્રાચાર્યે ક્રોધથી પોતાની એક આખ ખેચી કાઢી (અર્થાત્ શુક્રાચાર્ય કરતા પણ તેમનુ સૂક્ષ્મદર્શિપણુ અધિક હતુ)૨૨૭ પછી તેમના સ્થાન પર અત્યત ગુણશાળી શ્રી-દેવગુપ્તસૂરિ થયા, જેમના યશની ઉજ્જવળતાથી તિરસ્કાર પામેલો ચદ્ર આકાશમા ચાલ્યો ગયો ૨૨૮ આ પાચ નામો વડે, પાચ મુખો વડે જેમ સિંહ શોભે તેમ ગચ્છ શોભતો હતો અને વાદીઓ રૂપી હાથીઓના ગડસ્થળોને ભેદી નાખતો હતો. ૨૨૯ એ પ્રમાણે આ ગચ્છમા અનુક્રમે અનેક સૂરિઓ થઇ ગયા, તે પછી વિદ્વાનોએ વર્ણન કરવા યોગ્ય ગુણોના આશ્રય રૂપ કક્કસૂરિ નામના એક આચાર્ય થયા ૨૩૦ તેમના વશમા બુદ્ધિના ભડાર યક્ષદેવસૂરિ થયા તે જાણે બીજા વજ્રસ્વામી થયા હોય તેમ, પૃથ્વી પર દશ પૂર્વને ધારણ કરનારા હતા ૨૩૧ તેમના સમયમા બાર વર્ષનો મનુષ્ય સહારક એક દુષ્કાળ પડ્યો, જેથી અનેક સાધુઓ તે વેળા અનશન કરીને સ્વર્ગમા ચાલ્યા ગયા ૨૩૨ તે પછી જ્યારે દુષ્કાળ ગયો અને બાકી રહેલા સાધુઓ એકઠા મળ્યા ત્યારે, યક્ષદેવાચાર્યે ચન્દ્રગચ્છ સ્થાપ્યો ૨૩૩ ત્યારથી ચદ્રગચ્છના શિષ્યોને જ્યારે દીક્ષા અપાય છે અને શ્રાવકો પર જ્યારે વાસ-ક્ષેપ નખાય છે, ત્યારે ચદ્રગચ્છનું નામ લેવાય છે ૨૩૪ વળી ત્યારથી કોટિક નામનો ગણ, તેની વજ્ર નામની શાખા અને ચાદ્રકુળ

અત્યારે આ ગચ્છમાં કહેવાય છે. ૨૩૫ આ ચાંદ્રગચ્છનાં .પાંચસો સાધુઓ, સાત ઉપાધ્યાયો, બાર વાચનાચાર્યો અને ચાર આચાર્યો એકત્ર મળ્યા. તથા બે પ્રવર્તક અને બે મહત્તર હતા. ૨૩૬-૨૩૭ અને બાર પ્રવર્તિની તથા બે મહત્તરા સાધ્વીઓ હતી. આ રીતે ચાંદ્રગચ્છની અંદર સાધુસાધ્વી પણ એકઠાં થયાં અને તેની સંખ્યા કહેવામાં આવી છે.૨૩૮ એ ગચ્છમાં પૂર્વોક્ત પાંચ નામના ક્રમથી આચાર્યો થવા લાગ્યા, પછી પુનઃ શ્રીકક્કસૂરિ નામના એક આચાર્ય થયા.૨૩૯ તેમણે શ્રીસત્યદેવી, સર્વાનુભૂતિ તથા ચક્રેશ્વરીના કહેવાથી શ્રીરત્નપ્રભસૂરિ તથા શ્રીયક્ષદેવસૂરિના નામ પોતાના ગચ્છમાં અપાતાં બંધ કર્યાં, કેમકે તેમણે જાણી લીધું હતું કે, આ બે મહાપુરુષોનાં નામ જેમને આપી શકાય એવાં પાત્રો, હવે આ ગચ્છમાં થશે નહિ.૨૪૦-૨૪૧ માટે તે દિવસથી આરંભી પ્રથમનાં બે મુખ્ય નામોને કોશમાં સિલ્લક તરીકે રહેવા દીધાં અને પાછળનાં ત્રણ નામો (દેવગુપ્તસૂરિ, સિદ્ધસૂરિ અને કક્કસૂરિ-આ ત્રણ નામો) પોતાના ગચ્છના આચાર્યોને આપવા માંડયા. આ રીતે ચાલુ સમયમાં પણ તે ત્રણ નામોજ ચાલ્યાં આવે છે; ૨૪૨અને આ ત્રણ નામોના ક્રમથી હું-શ્રી સિદ્ધસૂરિના સ્થાન પર આવ્યો ત્યાં સુધીમાં ઘણા આચાર્યો થઇ ગયા છે. ૨૪૩ એ પ્રમાણે આ ગચ્છમાં અનુક્રમે ત્રણ નામોજ થઇ શકે છે, ચોથું થઇ શકતું નથી. માટેજ આ ગચ્છમાં આચાર્ય પણ એકજ હોય છે.૨૪૪ પરંતુ આ ગચ્છમાં પૂર્વે જે જે ગુણવાન આચાર્યો થઇ ગયા છે તેઓની ખ્યાતિ તથા વૃત્તાંત બૃહસ્પતિ પોતે પણ જો વર્ણવા બેસે તો પાર પામે નહિ (તો પછી બીજો કોણ માત્ર?)૨૪૫ માટે આ ગચ્છમાં જે કોઇ ઊકેશવંશનો હોઇને બન્ને પક્ષે (માતા તથા પિતાના બન્ને કુળથી) શુદ્ધ હોય અને ગુણવાન હોય તે એકજ આચાર્ય થઈ શકે છે.૨૪૬ માટે હે સજ્જન આશાધર! દેવી પોતે

જ્યારે મને ઉપદેશ આપશે, ત્યારે હુ કોઇને સૂરિપદ આપીશ, અથવા તારા હાથમા *ગોલક–ગોળ (?) છે.[૨૪૭]

દેવગુપ્તસૂરિએ એ પ્રમાણે કહ્યું, ત્યારે મહાજન આશાધર બોલ્યો —"હે ભગવન્! આપનો સકલ્પ ભલે પૂર્ણ કરો શુ કોઇ બુદ્ધિમાન્ પુરુષ પોતાની મર્યાદાનો કદી ત્યાગ કરે?"[૨૪૮] તે પછી પોતાને ચોરાશી વર્ષ વીતી ગયા એટલે એક દિવસે પોતાનું આયુષ જાણવા માટે ગુરુમહારાજ ધ્યાનમા બેસી ગયા અને સત્યકા દેવીનુ સ્મરણ કરવા લાગ્યા[૨૪૯] તે સમયે એ દેવી પણ પ્રત્યક્ષ થઇને બોલી કે, "તમારૂં આયુષ હવે તેત્રીસ દિવસનુ છે માટે તમે પોતે હવે પોતાને સ્થાને કોઈનું આચાર્યપદ કરો"[૨૫૦] તે સાભળી આચાર્યે કહ્યું કે, "હે દેવિ! આ શિષ્યોમા સૂરિપદને યોગ્ય હોય એવો કોઇપણ શિષ્ય મારા જોવામા આવતો નથી માટે હુ કોને સૂરિપદ આપુ અને શુ કરૂં?"[૨૫૧] ત્યારે દેવી બોલી—"આ બાલચદ્ર, તમારા સૂરિપદને યોગ્ય છે, તે જીવનપર્યંત ભાગ્યવાન તથા (મત્રાદિને) સિદ્ધ કરનારો થશે"[૨૫૨] તે પછી ગુરુએ આશાધરને બોલાવી કહ્યુ કે, "આજે મધ્યરાત્રિના સમયે મને દેવતાનો આદેશ મળ્યો છે કે—"તારૂં આયુષ્ય હવે તેત્રીસ દિવસનુ બાકી છે, માટે સત્વર આ બાલચદ્રને તું તારા સૂરિપદ ઉપર સ્થાપી દે"[૨૫૩–૨૫૪] માટે આ કાર્યમા તારો પ્રથમથીજ ભાવ હતો, તેથી (હુ તને કહુ છુ કે,) હે આશાધર! સૂરિપદ માટેની સર્વ સામગ્રી સત્વર તું તૈયાર કર"[૨૫૫] ગુરુની એ આજ્ઞા થવાથી પોતાને ભાગ્યશાળી માનતા આશાધરે પણ તત્કાળ સર્વ સામગ્રી તૈયાર કરી[૨૫૬] એટલે વિક્રમરાજા પછી ૧૩૩૦મે વર્ષે ફાગણ મહિનાની નવમી ને શુક્રવારને દિવસે અતિમાનપૂર્વક બોલાવવામા આવેલા સમગ્રગુણવાળી સાધુઓ, સાધ્વીઓ, શ્રાવકો તથા

* અહિં ગોલકશબ્દ શા આશયને જણાવે છે તે શકાસ્પદ છે

શ્રાવિકાઓની સમક્ષ પાર્શ્વનાથ ભગવાનના મંદિરમાં મોટા ઉત્સવ-પૂર્વક શ્રીદેવગુપ્તસુરિએ પોતાના સ્થાન પર સિદ્ધસૂરીને* આચાર્ય કર્યા. ૨૫૭–૨૫૮

તે વેળા સજ્જન આશાધરે એવા પ્રકારનું સંઘવાત્સલ્ય કર્યું કે જેથી બીજા સર્વ દર્શની લોકોને વસ્તુપાલનું સ્મરણ થઇ આવ્યું. ૨૬૦ પછી અનુક્રમે શ્રીદેવગુપ્તસૂરિ સ્વર્ગમાં ગયા એટલે તેમનો જ્યાં સંસ્કાર થયો હતો તે પૃથ્વીપર આશાધરે પગલાં કરાવ્યાં. ૨૬ એ રીતે શ્રીસિદ્ધસૂરિની સ્થાપના કરવાથી સજ્જન આશાધરની લક્ષ્મી, અધિકાધિક વધવા લાગી. ૨૬૨ તે પોતે પણ દેવોમાં તથા મનુષ્યોમાં પૂજ્ય બની મહાન મંદરાચળ પર્વતની સ્થિતિ ધારણ કરવા લાગ્યો અને યાચકોને સર્વ ઇચ્છિત પ્રકારનાં દાનો આપવામાં કલ્પવૃક્ષ જેવો થઇ પડ્યો.૨૬૩ તેને ઘેર આચાર્ય મહારાજના બધ્ધે સાધુઓ નિર્દોષ ભાતપાણીમાટે યથારુચિ ભિક્ષાએ જતા હતા ૨૬૪ ઉપરાંત જે સાધુઓ ગચ્છમાંથી બહાર નીકળી જઇને એકલા વિહાર કરતા હતા તેઓની તો (તેને ઘેર) કોઈ સંખ્યા કરવાને પણ સમર્થ ન હતો. ૨૬૫ વળી બીજા યોગીઓ, તાપસો, બ્રાહ્મણો, રંક મનુષ્યો, કાર્પટિકો (એટલે ફાટલાં તૂટલાં કપડાં પહેરી મુસાફરી કરનાર યાત્રાળુઓ), ભાટો, ચારણો તથા ગવૈયાઓ–એ સર્વને પણ તેઓની ઇચ્છાનુસાર તે આપતો હતો. ૨૬૬ એ રીતે આશાધર યાચકોની આશાને ધારણ કરનાર થઇ પડ્યો અને પોતે સત્ત્વ–(ધૈર્ય-પરાક્રમ)–વાળો હોવા છતાં પણ બીજા સત્ત્વો (પ્રાણીઓ)નો ઉપકારક થઇ પડ્યો. ૨૬૭ તેને રત્નશ્રી નામની પત્ની હતી. તે પણ અત્યંત ભાગ્યશાળી હતી. જેમ આકાશ તથા તારામંડળને પ્રકાશિત

*શ્રીબાળચંદ્રનેજ આચાર્ય પદ અર્પણ કરતી વેળા શ્રીસિદ્ધસૂરિ એવું નામ આપેલું છે.

કરનારી રોહિણીથી નિશાનાથ-ચંદ્ર શોભે તેમ, એ આશાધર રત્નશ્રીની સાથે શોભી રહ્યો હતો ૨૬૮ એ પ્રમાણે તે આશાધર, પુત્રરહિત એવી પોતાની સ્ત્રી સાથે સાત પ્રકારના મુખ્ય ક્ષેત્રોમા સુખેથી દાનાદિવિધિરૂપ ધાન્યની વાવણી કરી રહ્યો હતો ૨૬૯ એક દિવસે તે આશાધર પૌષધશાળામા ગયો, અને ત્યા સિદ્ધસૂરિને વંદન કરી બે હાથ જોડીને બેઠો ૨૭૦ તે પછી આચાર્ય મહારાજે પોતાની અસ્ખલિત વાણીથી સંસારના યથાર્થ સ્વરૂપને દર્શાવનારી ધર્મદેશના કરવાનો આરંભ કર્યો ૨૭૧

જેમકે —"હે ભવ્ય જીવો ! આ સંસારમા ભમી રહેલા પ્રાણીઓને ધર્મસાધન કરવામા કારણભૂત મનુષ્યત્વ આદિ સામગ્રી ખરેખર દુર્લભ છે ૨૭૨ મનુષ્યજન્મ, આર્યદેશ, ઉત્તમકુળ, ભાવના, ગુરુના ઉપદેશનુ શ્રવણ, નીરોગિપણુ અને વિવેકીપણુ—આ સર્વ દુર્લભ સામગ્રી સંપાદન કરીને વિદ્વાનોએ ધર્મ કરવામા જ ઉદ્યમ કરવો જોઇએ, જેથી મોક્ષસિદ્ધિ સુલભ થાય ૨૭૩-૨૭૪ એ ધર્મને જિનેશ્વરોએ બે પ્રકારનો કહ્યો છે એક તો સર્વ પ્રકારે સંપૂર્ણ રીતે સાવદ્ય પદાર્થોનો ત્યાગ અને બીજો દેશ-અમુક અંશે સાવદ્ય પદાર્થોનો ત્યાગ ૨૭૫ તેમા પ્રથમનો સર્વ સાવદ્ય ત્યાગ વ્રતધારી સાધુઓથી જ પાળી શકાય છે પણ બીજો દેશત ત્યાગ ગૃહસ્થાશ્રમીઓ પણ કરી શકે છે ૨૭૬ પ્રથમનો સર્વ સાવદ્યત્યાગ, જેઓએ સર્વ પ્રકારના સંગનો ત્યાગ કરેલો હોય છે તેવા સાધુઓ અહિંસા, સત્ય, અસ્તેય, બ્રહ્મચર્ય અને અપરિગ્રહ—આ પાચ મહાવ્રતોદ્વારા પાળી શકે છે, ૨૭૭ પણ બીજા દેશત સાવદ્ય ત્યાગને અમુક અંશેજ સંગનો ત્યાગ કરી અહિંસા, સત્ય, અસ્તેય, બ્રહ્મચર્ય અને અપરિગ્રહ—આ પાચ અણુવ્રતોદ્વારા, દિગ્વિરતિ આદિ ગૃહસ્થાશ્રમીઓના ત્રણ ગુણવ્રતો તથા સામાયિક આદિ ચાર શિક્ષાવ્રતોદ્વારા પાળી શકે છે આ પ્રમાણે ગૃહ-

સ્થાશ્રમીઓનો ધર્મ બાર પ્રકારનો થાય છે. તે ધર્મના દાન, શીલ, તપ તથા ભાવ–આ ચાર ભેદો પણ છે. તે દ્વારા એ ગૃહસ્થધર્મનું વિશેષે કરી આરાધન કરવું જોઇએ. ૨૭૮–૨૮૦ આ ધર્મનું મૂળ કારણ દાન કહેવાય છે. એ દાન ઉત્તમ પ્રકારનું હોઇને નિરંતર સુપાત્રનેજ આપવું જોઇએ, કેમકે સુપાત્રે દાન કરવાથી શંખરાજાની પેઠે આ લોકની તથા પરલોકની લક્ષ્મી મેળવી શકાય છે. ૨૮૧

પાત્રદાન વિષે શંખરાજ કથા.

જેમકે:—

આ જંબુદ્વીપની દક્ષિણ દિશાના તિલક સમાન અને ધર્મ તથા ધાન્યના ઉત્પત્તિક્ષેત્રરૂપ ભરત નામના ક્ષેત્રમાં બરાબર મધ્યપ્રદેશમાં આવેલું રત્નપુર નામનું એક શ્રેષ્ઠ નગર છે, જે નગરને જોઇને દેવો સ્વર્ગલોકથી પણ નિઃસ્પૃહ બની ગયા છે. ૨૮૨–૨૮૩ એ નગરનું, પોતાના પ્રતાપરૂપ અગ્નિથી શત્રુપક્ષને બાળી નાંખનારો અને રાજાઓની પંક્તિથી સેવવા યોગ્ય નરોત્તમ નામનો રાજા રક્ષણ કરતો હતો. ૨૮૪ ખરેખર આ ચંદ્રમા, તે રાજાના મુખથી પરાજય પામી જાણે શરમાયો હોય તેમ આકાશમાં ચાલ્યો ગયો. એ રાજાને ઉત્તમ કુળમાં ઉત્પન્ન થયેલી અને શ્રેષ્ઠ કળાઓવાળી વસુંધરા નામની પટ્ટરાણી હતી. ૨૮૫ એ બન્ને રાજા રાણીનાં મન અન્યોન્ય ઉપરના રાગથી વૃદ્ધિ પામેલા પ્રેમમાં મગ્ન થઇ રહ્યાં હતાં, અને તેઓની પાસે કદી નાશ ન પામે તેટલી અઢળક લક્ષ્મી હતી, જેથી તેઓનો કેટલોક કાળ એ પ્રમાણે (સુખમાં) ચાલ્યો ગયો. ૨૮૬ એક દિવસે વનમાં સળગી ઉઠેલા દાવાનળના ધૂમાડા સમાન ઘોર અંધકારથી વ્યાપ્ત મધ્યરાત્રિના સમયે (પોતાના શયનમાં) સૂતેલી રાણી વસુંધરાએ એક સ્વપ્ન જોયું. ૨૮૭ તેમાં તેને એવું જોવામાં આવ્યું કે, વિષ્ણુએ પોતાનો શંખ પોતાના હાથમાંથી તે રાણીના હાથમાં

આપ્યો અને પછી તે શંખ મોતી જેમ છીપમાં પ્રવેશ કરે તેમ, તેણીના મુખમાં થઇ ઉદરમાં દાખલ થયો. ૨૮૮ આ સ્વપ્ન જોઇને રાણી જાગી ઉઠી તેનું શરીર હર્ષના આવેશથી જાણે બમણું થઇ ગયું, તેણે પોતાના પતિ પાસે જઇ પોતે જોયેલું સ્વપ્ન આદરપૂર્વક તેને કહી સંભળાવ્યું ૨૮૯ પોતાના કાનને અમૃત જેવું તે વચન સાંભળીને રાજાનું શરીર રોમાંચવ્યાપ્ત થઈ ગયું ૨૯૦ તેણે પોતાની બુદ્ધિ સાથે સ્વપ્ન વિષે વિચાર કર્યો અને પછી રાણી આગળ તે સ્વપ્નનું સંપૂર્ણ ફળ કહ્યું —

'હે સુંદરિ ! સર્વ પ્રકારની પૂજાઓમાં વિષ્ણુની પેઠે વિજયશીલ (અર્થાત્ વિષ્ણુની પેઠે સર્વ સ્થળે પ્રથમ પૂજાને પામનારો) પુત્ર તને થશે" ૨૯૧ રાજાનું એ વચન સાંભળી હર્ષથી, કાકડીના વેલાની પેઠે સર્વાંગે કંટકિત-રોમાંચિત થયેલી રાણી પોતાના વસ્ત્રને છેડે ગાંઠ બાંધીને તે સ્વપ્નને પોતે ગ્રહણ કર્યું હોય તેમ કરવા લાગી. ૨૯૨ તે પછી પોતાના પતિની અનુજ્ઞા લઇ પોતાના નિવાસસ્થાનમાં ગઇ એટલે તેજ સમયે તેના ઉદરમાં દેવલોકમાંથી એક દેવ અવતર્યો ૨૯૩ રોહણાચલની ભૂમિ ચિંતામણિ રત્નને જેમ ધારણ કરે તેમ, તેના ઉદરે સર્વ સંસારમાં સારરૂપ અને સમૃદ્ધિને આપનારા પુત્રને ધારણ કર્યો ૨૯૪ અનુક્રમે તે ગર્ભ વૃદ્ધિ પામવા લાગ્યો અને દેવની પૂજા, મોટા દાન તથા ઉપકાર કરવા-વગેરે શુભ દોહલા કરવા લાગ્યો. ૨૯૫ રાજાએ પણ રાણીના તે તે સમગ્ર દોહલા પૂર્ણ કર્યા, કેમકે તેવા ભાગ્યશાળી પુરુષોના કાર્યમાં શું કદી વિલંબ થાય ? ૨૯૬ એ રીતે પોતાના મનને અનુકૂળ આહાર, વિહાર, શયન, આસન, વસ્ત્ર તથા અંગવિલેપન-વગેરેથી પ્રસન્ન થયેલી રાણી ગર્ભનું પોષણ કરવા લાગી. ૨૯૭ તે પછી ગર્ભના મહિના તથા દિવસો જ્યારે પૂર્ણ થયા અને સમગ્ર ગ્રહો પોતપોતાના ઉચ્ચ સ્થાનોમાં

સ્થિતિ કરી રહ્યા ત્યારે ઇન્દ્રાણી જેમ જયન્તને જન્મ આપે તેમ પોતાની કાંતિથી દિશાઓને પ્રકાશમાન કરી રહેલા મહાપુણ્યશાળી પુત્રને રાણીએ સુખેથી જન્મ આપ્યો. ૨૯૮-૨૯૯ તે સમયે ગાલો કુલાવીને નાજરોએ તથા દાસીઓએ રાજા પાસે જઇ સ્પષ્ટ રીતે વધામણી આપી અને તેને પ્રસન્ન કર્યો. ૩૦૦ રાજાએ પણ પોતાને વધામણી આપનારાઓને અનેક પ્રકારનાં ઇનામો આપ્યાં. કેમકે જગતમાં પ્રાણ અને ધન કરતાં પણ પુત્ર આધક હોય છે. ૩૦૧એ વેળા તે પુત્રનો જન્મ સાંભળી શત્રુઓ પણ હર્ષ પામ્યા. કેમકે તેઓએ માન્યું કે, આ જ્યારે મોટો થશે ત્યારે અમારી યુદ્ધશ્રદ્ધાને પૂર્ણ કરશે. ૩૦૨ શાસ્ત્ર કહે છે કે "आयुर्वै घृतम्" ઘી પ્રાણીઓનું આયુષ છે. વળી "गुडमाधुर्यमप्यत्तः" અર્થાત્ ગોળની મીઠાશ સર્વોત્તમ છે. આવા હેતુથી રાજાએ પુત્ર જન્મના સમયે પુત્રના આયુષની વૃદ્ધિ માટે લોકોને ગોળઘી આપ્યાં. ૩૦૩ વળી તે સમયે પાઠશાળાઓના અધ્યાપકો, માટીના મણકાઓથી મૂળાક્ષરોનો અભ્યાસ કરતા બાળકોના સમુદાયોની સાથે રાજા પાસે આવીને રાજાની ગુણપ્રશંસા કરવા લાગ્યા; ૩૦૪ અને રાજા પણ ભેટણાં લઇ લઇને આવેલા બીજા રાજાઓને તથા સમગ્ર નગરવાસી લોકોને ખુશાલીનાં દાન આપી સન્માન આપવા લાગ્યો. ૩૦૫ વળી તેણે કેદખાનામાંથી કેદીઓને છોડી મૂકયા તેમજ ભાટ ચારણોને પણ પુષ્કળ દ્રવ્યની ભેટ કરી તેઓના પર કૃપા કરી. ૩૦૬ શહેરમાં પણ દરેક દુકાને તથા દરેક ઘેર માણસો ઉભરાઇ રહ્યાં હતાં અને ધ્વજાઓ ફરકી રહી હતી, તેથી એ નગર રાજાના પુત્રજન્મ સમયે હર્ષથી જાણે નૃત્ય કરતું હોય તેમ લાગતું હતું. ૩૦૭ એ પ્રમાણે પોતાને ત્યાં પુત્રજન્મ થયો તેથી રાજાએ દશ દિવસ સુધી એવા પ્રકારનો ઉત્સવ કર્યો કે જેમાં ઠેરઠેર કપૂરનું ચૂર્ણ વ્યાસ થયેલું જોવામાં આવતું હતું, અતિ-

સુગંધવાળા પુષ્પોના ઢગલાઓ જોવામા આવતા હતા, અન્યોન્ય પાનબીડા અપાઈ રહ્યાં હતા, મોટા મોટા હર્ષનાદો ચોતરફ સભળાઇ રહ્યા હતા, પ્રત્યેક મનુષ્યના રોમાચ વિકસ્વર થઈ રહ્યા હતા, સ્ત્રીઓના ગમમંડળ વચ્ચે અતઃપુરના રક્ષક નાજરો ઉભેલા જોવામા આવતા હતા, કુકુથી રગાઇ ગયેલી પૃથ્વી ઉપર નૃત્ય કરતી વારાંગનાઓના હારોમાથી મોતીઓ તૂટી પડતા હતા, તેઓનો દેખાવ પૃથ્વી પર કરેલા સાથીઆ જેવો જણાતો હતો અને ઉત્તમ શણગાર તથા અલંકારોને સજી રહેલા સ્ત્રીઓના ટોળેટોળા જોવામાં આવતા હતા ૩૦૮–૩૧૧ પછી દશ દિવસનુ વૃદ્ધિસૂતક ઉતર્યું અને પોતાનો કુલાચાર પણ બરાબર કરવામાં આવ્યો એટલે સુવાસિની સ્ત્રીઓએ રાજાનુ તથા તેના પુત્રનુ મંગળ કર્યું ૩૧૨ પોતાના ગોત્રીઓ, મિત્રો તથા સ્વજનોને નોતરીને રાજાએ ભક્તિપૂર્વક અને પોતાની સાથેજ ભાતભાતના ભોજનો જમાડ્યા ૩૧૩ અને જમાડ્યા પછી પાનબીડા તથા વસ્ત્રાદિકથી તેઓનો સત્કાર કરી, બે હાથ જોડી રાજાએ અમૃત જેવી મધુરવાણીથી પોતાના સ્વજનો પ્રત્યે કહ્યુ કે, આ પુત્ર જ્યારે ગર્ભમા આવ્યો, ત્યારે સ્વપ્નમા એની માતાએ વિષ્ણુના હાથમાથી શંખ મેળવ્યો હતો, માટે આપ સર્વની જો સંમતિ હોય તો તેનું "શંખ" એવુ નામ રાખીએ, ૩૧૪–૩૧૫ "બહુ સારૂ, એ ઠીક છે" એમ સર્વ સ્વજનોએ કહ્યુ ત્યારે મનમા પ્રસન્ન થયેલી રાજાની બહેને બાળકના મસ્તક પર અક્ષત નાખીને તેનુ નામ પાડ્યુ ૩૧૬ તે પછી કામાભિલાષ જેમ વિષયેચ્છાઓથી વૃદ્ધિ પામે તેમ, એ પુત્ર પાચ ધાવમાતાઓના પોષણ તળે રહી પોષાવા લાગ્યો અને શરીરે વધવા લાગ્યો ૩૧૭ જેમ મેરુ પર્વત કલ્પવૃક્ષનું લાલન પાલન કરે તેમ, રાજા પણ પોતાના પુત્રને ખોળામા બેસાડી, પ્રીતિરસનું સિંચન કરી આનંદપૂર્વક તેનું પાલન કરવા

લાગ્યો, ૩૧૮ જેમ સૂર્ય ક્ષણેક્ષણે જુદી જુદી રાશિઓમાં સંચાર કરે છે તેમ, એ રાજપુત્ર પણ ક્ષણે ક્ષણે રાજા પ્રત્યે તથા રાણી પ્રત્યે જવા લાગ્યો. ૩૧૯ જે સમયે ધાવણ ધાવવાની ઉત્સુકતાથી તે રાજકુમાર સમીપમાં આવતો હતો ત્યારે રાણી તેને બોલાવીને ભેટી પડતી હતી અને તે વેળા તેના મુખરૂપ મદ્યનું પાન કરીને એટલી બધી મૂર્છિત (મસ્ત) બની જતી હતી કે કોઇ પણ વસ્તુનું તેને સ્મરણ રહેતું ન હતું. ૩૨૦ જેમ બીજનો ચંદ્રમા સર્વને આનંદદાયી થાય છે, અને પ્રત્યેક દિવસે એક એક કળાથી વૃદ્ધિ પામે છે તેમ, એ રાજકુમાર પણ સર્વને આનંદદાયક થઇ પ્રત્યેક દિવસે શરીરથી તથા તેજથી વૃદ્ધિ પામવા લાગ્યો. ૩૨૧ ક્રમે ક્રમે પગલાં મૂકતાં શીખીને ઘુઘરીઓના શબ્દો સાથે સાથે તે ખેલવા લાગ્યો, જેથી બાળકો સાથે ક્રીડા કરવામાં અજાણ્યા દેવતાઓને પોતે જાણે હસી કાઢતો હોય તેમ લાગતું હતું. ૩૨૨ તેના પિતાએ પણ પગલાં મંડાવવા સમયનું દાન તથા ક્ષૌરકર્મ (બાળ મોવાળા ઉતરાવવા તે) વગેરે સર્વ ક્રિયાઓ મોટા ઉત્સવપૂર્વક કરી. ૩૨૩ તે કુમાર વસંત આદિ પોતાના મિત્રો સાથે જેમ કામદેવ ક્રીડા કરે તેમ, સમાન વયના પોતાના મિત્રો સાથે પોતાની ઇચ્છાનુસાર નિરંતર ક્રીડા કરવા લાગ્યો. ૩૨૪ તે પછી પોતાના પુત્રને અધ્યયન કરવાને યોગ્ય થયેલો જાણી પિતાએ વિદ્યાભ્યાસ કરવા માટે એક ઉપાધ્યાયને સત્કારપૂર્વક અર્પણ કર્યો. ૩૨૫ એટલે તે કુમાર પણ તત્ક્ષણે સમગ્ર કળાઓને ગ્રહણ કરવા લાગ્યો અને ઉપાધ્યાયને પોતાને પણ " આ તે શું પૂર્વ જન્મમાંથી જ ભણી આવ્યો હશે " આવા પ્રકારનું આશ્ચર્ય ઉત્પન્ન કરવા લાગ્યો. ૩૨૬ જેમ અગસ્ત્યે સર્વ સમુદ્રોને કંઠસ્થ કર્યા હતા (તેઓનું જેમ પાન કર્યું હતું) તેમ, એ કુમાર પણ સર્વ કળાઓને કંઠસ્થ કરી જગતમાં અનંત મહિમાને પ્રાપ્ત થયો–જગતમાં સર્વોત્કૃષ્ટ–સર્વોત્તમ થયો.

૩૨૭ તેનો કંઠ શંખના જેવો ઉજ્જવળ હોઇને ત્રણ રેખાઓને ધારણ કરતો હતો અને તે શંખકુમાર ખરેખર શંખના જેવો જ પૃથ્વી પર વિસ્તાર પામતા મનોહર શબ્દવાળો થયો. ૩૨૮ અનુક્રમે તે બુદ્ધિમાન શંખે, પોતે પહેરેલી પુષ્પની માળાની પેઠે બાલ્યાવસ્થાનો ત્યાગ કર્યો, અથવા ખરૂં છે કે, તેવા કળાસંપન્ન પુરુષોમાં બાળભાવ ક્યાં રહી શકે? ૩૨૯ જેમ સ્વભાવિક રીતે જ સુંદરતાવાળા સુવર્ણને જો ઉજાળ્યું હોય તો તે જેમ વિશેષ કાંતિમાન થઇ પડે તેમ, તે શંખકુમારનું શરીર યૌવનથી ઉન્નત બનીને અત્યંત મનોહર થઈ પડ્યું. ૩૩૦ એ રાજપુત્ર, પ્રતિદિન મહાન ઉદયને પામવા લાગ્યો અને મિત્રમંડળના મધ્યમાં નિરંતર ઘૂમવા લાગ્યો છતાં પણ આશ્ચર્ય એ હતું કે, તેની ગતિ કદી વક્ર થઇ નહિ—હંમેશાં તે સરળ સ્વભાવનો—સૌમ્ય જ રહ્યો. ૩૩૧ એટલું જ નહિ પણ સમુદ્રના જેવો તે ગંભીર બન્યો, મેરુના જેવો સ્થિર થયો, દધના જેવો સ્વચ્છ યશવાળો થયો, કોકિલની પેઠે પ્રિયભાષી થયો, કલ્પવૃક્ષ જેવો દાતા બન્યો અને સૂર્ય જેવો પ્રતાપી થયો. આ રીતે સમગ્ર ગુણો હોવાને લીધે તે સમયે એ કુમાર જ વર્ણન કરવા યોગ્ય હતો, બીજો કોઇ ન હતો. ૩૩૨–૩૩૩ તે કોઇ દિવસે હાથી ઉપર બેસીને તથા કેટલાએક હાથીઓ, ઘોડા તથા પાળાઓને સાથે લઇને ઇન્દ્રની પેઠે રાજ્વાડી (રાજ્વારી) કરતો હતો. ૩૩૪ કોઇ દિવસે પોતે હાથીઓનાં તથા ઘોડાઓના શિક્ષણને જાણતો એવો તે શંખ ભદ્રિક સ્વભાવના શિષ્યોની પેઠે તેઓને શિક્ષણ આપતો હતો, ૩૩૫ કોઇ દિવસે શિષ્ટોની મર્યાદા પ્રમાણે વિદ્વાનોની સભાઓમાં બેસી અન્યોન્ય સંશય કરતા વિદ્વાનોને શ્રેષ્ઠ તત્ત્વ સમજાવતો હતો. ૩૩૬ કોઇ વખતે બાગબગીચાઓમાં જઇને, ઉત્તમ ગાયનો ગાઇને અથવા નાટક વગેરે જોઇને સ્વર્ગમાં જેમ દેવ સમય ગાળે તેમ સુખેથી કાળ નિર્ગમન કરી રહ્યો હતો. ૩૩૭ પછી

રાજાએ કુમારને સ્વર્ગની દેવાંગનાઓનો પણ રૂપમાં પરાજય કરે તેવી 'લક્ષ્મીવતી' વગેરે અનેક રાજકન્યાઓ પરણાવી.[૩૩૮] એટલે તે શંખકુમાર પાંચે વિષયોનું સુખેથી સેવન કરવા લાગ્યો. કેમકે વિવેકી મનુષ્ય પણ જો સમયોચિત આચરણ કરે તો દોષપાત્ર ગણાતો નથી.[૩૩૯] અને તેથી જ વર્ષ જેમ વર્ષાઋતુ, શિશિરઋતુ તથા ગ્રીષ્મઋતુનું અનુક્રમે સેવન કરે છે તેમ, એ રાજકુમાર ધર્મ, અર્થ તથા કામ–એ ત્રણે પુરુષાર્થોનું અનુક્રમે સેવન કરવા લાગ્યો.[૩૪૦] લોકમાં કહેવત છે કે "ધર્મ ધનનો ઉત્પાદક" છે, પણ એ કહેવત ખોટી જણાય છે, કેમકે એ શંખકુમારનું ધન જ દાન, દેવપૂજન આદિ-દ્વારા ધર્મનું ઉત્પાદક થઇ પડયું હતું.[૩૪૧] વળી તે સર્વ સ્થળે સંચાર કરતો હતો, છતાં તેણે પોતાની મર્યાદા ત્યજી ન હતી; અને આશ્ચર્ય તો એજ હતું કે, તે પોતાના સુખાસન* ઉપર સ્થિતિ કરીને પણ આનંદથી નગરમાં ફરતો હતો.[૩૪૨] તે કુમાર એક દિવસે રાત્રિના સમયે વીરચર્યા કરવા એકલો નિકળ્યો, તેવામાં કોઇથી ભણવામાં આવતો આ શ્લોક તેણે સાંભળ્યો–[૩૪૩].

"यो न निर्गत्य निःशेषां विलोकयति मेदिनीम् ।
अनेकाश्चर्यसंपूर्णां स नरः कूपदर्दुरः" ॥ ३४४ ॥

"જે પુરુષ પોતાના વતનમાંથી બહાર નીકળી જઇને અનેક આશ્ચર્યોથી ભરપૂર આ પૃથ્વીને જોતો નથી તે કુવામાંહેનો દેડકો

* અહીં વિરોધાભાસ અલંકાર છે. સુખાસન એટલે પોતાને બેસવાનું સુખજનક આસન, આ આસન ઉપર બેઠો હતો છતાં નગરમાં કેમ ફરી શકયો? આ વિરોધ જણાય છે, તેનો પરિહાર આ પ્રમાણે થાય છે–સુખાસન એટલે પાલખી, તે પોતાની પાલખીમાં બેસીને નગરમાં ફરવા નીકળતો હતો.

છે ૩૪૪ આ શ્લોક સાંભળી રાજકુમાર મનમાં પ્રસન્ન થયો તેણે વિચાર કર્યો કે, ખરેખર હું કુવામાહેનો દેડકો છુ માટે પૃથ્વીને જોવાનો હુ પ્રયત્ન કરૂ ૩૪૫ મનમા આવો નિશ્ચય કરી કોઇને પણ જણાવ્યા વિના પોતે એકલો હાથમા તરવાર લઇ નગરમાથી નીકળી ગયો ૩૪૬ એ વેળા તેને માતાનુ, પિતાનુ, ભાઇનુ, સ્ત્રીઓનુ, મિત્રોનુ સ્મરણુ થતુ ન હતુ, માત્ર એક પૃથ્વીદર્શન કરવાનુજ તેને સ્મરણ થયા કરતુ હતુ ૩૪૭ તે જ્યારે નગરમાથી ચાલ્યો ત્યારે પાછળથી નગરની પડોશમા જ કોઇએક પરાક્રમી ક્ષત્રિય મળ્યો, જે કોઇ રાજાની સેવા કરવા માટે પરદેશમા જતો હતો ૩૪૮ તેણે પ્રણામ કરી બે હાથ જોડીને રાજકુમારને કહ્યુ—" હુ સેવા કરવા માટે જ બીજે સ્થળે જઈ રહ્યો છુ, તો તમારે જ મારા ઉત્તમ સ્વામી માનીને આશ્રય કરૂ છુ " ૩૪૯ રાજકુમાર તો ઉદારબુદ્ધિવાળો હતો અને મહામત્ત્વવાળો પુરુષોમા શ્રેષ્ઠ હતો જેથી તુરત જ પોતાના મિત્ર તરીકે તેનો આશ્રય કર્યો કેમકે મહાન પુરુષો શરણે આવેલા ઉપર પ્રેમ રાખનારા હોય છે ૩૫૦ અહો ! કેવુ આશ્ચર્ય !! રાજ્યનો ત્યાગ કરી કુમાર એકલો નગરની બહાર નીકળ્યો, પણ તુરત જ તેને સધાત મળી ગયો, ખરૂ છે કે મોટા પુરુષોનું ભાગ્ય સતત જાગતું જ રહે છે ૩૫૧ જેમ દૂધ અને પાણી એકદમ મળી જાય છે તેમ, એ કુમાર અને પેલો ક્ષત્રિય પણ તત્કાળ મળી ગયા અને એક ચિત્ત બની ગયા કેમકે, ' અન્યોન્યનું શુદ્ધ ચિત્ત તેજ પ્રેમનું કારણ છે ' ૩૫૨ જેમ સ્વર્ગમાથી બે દેવો ઉતરી આવ્યા હોય તેમ, તેઓ બન્ને જણા, માર્ગમા અન્યોન્યને મોટી મોટી કથાઓ કહેતા પૃથ્વીને જોવાના કૌતુકથી ચાલ્યા ૩૫૩ બરાબર સવા પહોર જેટલો દિવસ ચઢયો એટલે તેઓ એક ગામ પાસે આવી પહોચ્યા, અને ત્યા વિશ્રાતિ લેવા માટે પોતાના મિત્ર સાથે રાજકુમારે એક ઝાડની છાયાનો

આશ્રય કર્યો. ૩૫૪ તેવામાં કોઇ એક ગૃહસ્થ એ ગામની બહાર નીકળી આવ્યો. તેણે વસંતની સાથે રહેલા સાક્ષાત કામદેવ સમાન એ કુમારને જોયો. ૩૫૫ તે ગૃહસ્થ પણ ઉદાર બુદ્ધિનો હતો. તેણે કુમારને પ્રણામ કરી બે હાથ જોડી કહ્યું—" મારે ઘેર પધારીને આપ મારા ઘરને પાવન કરો." ૩૫૬ તેના આગ્રહથી અને પોતાની જમણી આંખના ફરકવાથી કુમારનું મન પણ તેને ઘેર જવા આકર્ષાયું, એટલે પોતાના મિત્ર સાથે ઉઠીને તેની સાથે તેને ઘેર જવા તે ચાલ્યો. ૩૫૭ પછી એ ગૃહસ્થે પોતાને ઘેર જઇ તેઓ બન્નેનો સ્નાન-ભોજન આદિથી સત્કાર કર્યો અને પછી પોતાની " શ્રીમતી " નામની પુત્રીને કુમાર પાસે લાવીને બે હાથ જોડી તેણે કુમારને વિનતિ કરી, કે " હે સ્વામિ ! મારા જીવનતુલ્ય આ મારી પુત્રીનું પરિગ્રહણ કરી આપ તેને કૃતાર્થ કરો." ૩૫૮-૩૫૯ તે પછી રાજકુમારની કેટલીક ભ્રૂકૂટીની ચેષ્ટાઓથી ચેતી જઇને તેનો મિત્ર બોલ્યો:-"અરે ભાઇ ! જેનું કુળ તથા શીલ તને જાણવામાં નથી તેવા આ પુરૂષને તું તારી પુત્રી કેમ આપે છે ? કેમકે પૃથ્વીપર ઘણા ધૂર્ત લોકો ગુપ્ત રીતે ફર્યા કરે છે. માટે કાગડાને જેમ કોયલ ન અપાય તેમ, તું આને પોતાની પુત્રી ન આપ," ત્યારે તે ગૃહસ્થે કહ્યુ:-"ભલા માણસ ! તમે આવા સુજ્ઞ થઇને અજ્ઞાનીની પેઠે કેમ બોલો છો ? સદ્ગુણવાળું માણેક પ્રાપ્ત કરીને કયો માણસ તેનુ કુળ જોવા બેસે ? ૩૬૦-૩૬૨ કોઇએક ઉત્તમ વસ્તુ જેવી જોવામાં આવે કે તુરત જ તેના ગુણો પોતાની મેળે (જોનારના) જાણવામાં આવે છે. જેમકે ઉંચી જાતનું કપૂર, તેની પરીક્ષા કરવાથી સુગંધી કેમ બને ? (અર્થાત્ તેવા કપૂરની તો સ્વાભાવિક રીતે જ સુગંધી હોય છે-પરીક્ષા કરવાની જરૂર રહેતી નથી.) ૩૬૩ માટે હે દાતા પુરુષ ! મારી આ પ્રાર્થનાને આપે અવશ્ય સ્વીકારવી જોઇએ; કેમકે, કોઈની પ્રાર્થનાનો સ્વીકાર કરવો તે સત્પુરુષોનું પ્રથમ વ્રત છે." ૩૬૪ પછી કુમારે પણ કંઇ

પ્રત્યુત્તર આપ્યા વિના જ તેની પ્રાર્થનાને સ્વીકારી લીધી, કારણ કે કયો બુદ્ધિમાન પુરુષ પોતાને મનગમતી યોગ્ય વસ્તુનો ત્યાગ કરવા ઇચ્છે ? ૩૬૫ તે પછી હિમાલય પર્વત, શંકર જોડે જેમ પાર્વતીને પરણાવે તેમ, એ ગૃહસ્થે ઘણાજ આડંબર પૂર્વક પોતાની પુત્રી રાજકુમારને પરણાવી ૩૬૬ એટલે બે દિવસ સુધી તે શ્રીમતી સાથે પોતાની ઇચ્છાનુસાર તેણે સુખ ભોગવ્યુ અને પછી તે રાજકુમાર દેશો જોવાની ઇચ્છાથી આગળ ચાલ્યો ૩૬૭ તે આ શ્રીમતીએ, તેને ભાતુ આપ્યુ હતુ, અને માર્ગમા ચાલવામા તેને જ્યારે થાક લાગ્યો ત્યારે માર્ગમા કોઈએક બંધુ હોય તેવો સુંદર શ્રેષ્ઠ છાયાવાળો એક વડ તેના જોવામા આવ્યો, ૩૬૮ અને કાન્તા, પર્વત અને વસ્ત્રની જેમ એ વડની છાયા ગ્રીષ્મઋતુમા શીતળ રહેતી હતી, શીતઋતુમા ગરમ રહેતી હતી, એ રીતે સર્વને સુખજનક થઈ પડતી હતી, તેથી રાજકુમારે એ વડનો આશ્રય કર્યો ૩૬૯ તે સમયે પોતાના મિત્રે આપેલા આસનપર તે કુમાર જેવામા બેસે છે કે તેજ વેળાએ વડમા રહેનારા યક્ષે પ્રત્યક્ષ થઇને કુમારને કહ્યુ—૩૭૦ " અરે ઓ ! તું કોણ છે ? કોની આજ્ઞાથી આ મારા આશ્રય તળે ઉભો રહ્યો છે ? અરે ઓ સ્વચ્છ મનુષ્ય ! જો તારે જીવવાની ઇચ્છા હોય તો સત્વર અહીંથી ચાલ્યો જા "૩૭૧ તે સાંભળી પોતાનુ પરાક્રમ તથા વિરોધ કરવાની ઇચ્છાને ગુપ્ત રાખી કુમાર બોલ્યો –"અમને છાયાનો આશ્રય કરવાની ઇચ્છા થઇ તેથી આ વૃક્ષ પાસે અમે આવ્યા છીએ ૩૭૨ બ્રહ્માએ વૃક્ષોને ઉત્પન્ન કર્યા છે તે સર્વનો ઉપકાર કરવા માટે ઉત્પન્ન કર્યા છે વળી આ વૃક્ષ સરીઆમ રસ્તાપર આવેલું છે, તો તેના પર તુ પોતાનું સ્વામિત્વ કેમ કરે છે ? ૩૭૩ તું નથી જાણતો કે વૃક્ષો, મેઘ, નદીઓ અને સૂર્ય ચંદ્રના કિરણો, પોતાની મેળેજ સર્વનો ઉપકાર કરી રહ્યા છે તેઓના પર

કોઇનું સ્વામિત્વ હોઇ શકેજ નહિ. ૩૭૪ માટે વૃથા અમને અટકાવીને તું તારી પોતાની શામાટે હલકાઇ કરે છે? ખરેખર તું તો પારકા ઘરમાં કોઇને પૂછ્યા વિના ઘુસી જઇને મંત્રી થઇ બેઠેલા કોઇ મૂર્ખના જેવો દેખાય છે!" (પાડોશી મટીને ઘરધણી થઈ બેઠેલો જણાય છે!) ૩૭૫ કુમારે એ પ્રમાણે કહ્યું ત્યારે પેલો યક્ષ પણ પ્રત્યક્ષ થઇને કઠોર અક્ષરે બોલ્યો—"રે! રે! ઓ મૂર્ખા! તું નથી જાણતો કે હું આ વડનો સ્વામી છું. માટે તું જાણ કે, આ સમયેજ હું તને યમરાજાનો અતિથિ બનાવું છું. (તું પોતાનો અપરાધ કબૂલ કરતો નથી પણ ઉલટો) મારી સામે ઉત્તર આપે છે; માટે ચાલ, તું તારા ઇષ્ટ દેવનું સ્મરણ કરી લે." ૩૭૬--૩૭૭ યક્ષનું એ વચન સાંભળી કુમાર ખડખડાટ હસી પડયો. તેણે કહ્યું કે, તું પોતાની દેવજાતિથીજ શું ગર્વ કરે છે? અરે ઓ! તું નથી જાણતો કે, દેવતાઓ પણ સત્પુરુષોનું દાસત્વ કરે છે. ૩૭૮ વળી ક્ષત્રિયોનો ઇષ્ટ દેવ તો તેઓની તરવારજ હોય છે અને તે, સદાકાળ મારા હાથમાં જ રહે છે; માટે ચાલ, મારી સામે આવ. ૪૭૯ કુમારની એ નિર્ભય વાણીથી યક્ષે તેનું અતુલ સાહસ જાણી લીધું, પછી તેના પર વૃદ્ધિ પામેલા પ્રેમને લીધે દંતપંક્તિની ઝળહળી રહેલી કાંતિવાળો (અર્થાત્ હર્ષનું અટ્ટહાસ્ય કરી) યક્ષ બોલ્યો કે, હે સ્વામી! તમે તમારા સાહસને લીધે મને વશ કર્યો છે. હું તમારા દર્શનથી પ્રસન્ન થયો છું અને તમારા સેવકભાવને પ્રાપ્ત થયો છું, માટે (મારી એ પ્રાર્થના છે કે) હું સદાકાળ તમારો અનુચર થાઉં—સેવક ભાવે સાથેજ રહું. ૩૮૦–૩૮૧ તે વેળા રાજપુત્રે પણ પૂર્વ—જન્મમાં જાણે પોતાના પરિચયવાળો હોય તેમ એ દેવ પર પ્રીતી કરી તેને પ્રસન્ન કર્યો. કેમકે સજ્જનોનું હૃદય સદા કોમળ હોય છે—દયાળુ હોય છે. ૩૮૨ એક ક્ષણવાર તે વૃક્ષ નીચે વિશ્રાંતિ લીધા

પછી ત્યા ભોજન કરીને કુમાર, નદિ તથા ચદિ નામના પોતાના બે ગણો માથે જેમ શકર જાય તેમ, તેઓ બન્ને માથે ત્યાથી આગળ ચાલ્યો ૩૮૩ માર્ગમા આકાશ માર્ગે ગમન કરીને યક્ષે, કુમારની દષ્ટિને આનદ આપવા માટે અનેક પ્રકારની ચેષ્ટાઓ કરી અને તેના મનને આશ્ચર્ય પમાડયુ ૩૮૪ વળી તે વેળા કોઇ એક મુસાફર રથમા બેસીને જતો હતો, તેની સ્ત્રીને યક્ષે હરી લઇને અંતર્હિત કરી દીધી, ત્યારે પેલો મુસાફર, આકુળવ્યાકુળ થઇને કુમારના પગમા પડયો અને વિલાપ કરવા લાગ્યો કે, હે દેવ! કોઇ અલક્ષ્ય પ્રાણીએ મારી સ્ત્રીને હરી લીધી છે ૩૮૫-૩૮૬ તે સાભળી કુમારે હસીને તેને કહ્યુ—"અલ્યા ઓ બાયલા! પોતાની સ્ત્રીનુ પણ જો તુ રક્ષણ કરી શકતો નથી, તો પછી મસ્તક શૂન્ય મનુષ્યોનુ રાજ્ય ચાલ્યુ જાય, એમા શુ આશ્ચર્ય છે?" ૩૮૭ પછી તે વેળા યક્ષ પણ પ્રત્યક્ષ થઇને બોલ્યો —"હે સ્વામી! આ મુસાફર પોતાના ભાતાની માથે આખો રથ તમને જો અર્પણ કરી દે તો પોતાની સ્ત્રી મેળવે" ૩૮૮ તે સાભળી કુમારે કહ્યુ—"મારે એના રથની કઈ જરૂર નથી, તું એને એની સ્ત્રી સોપી દે" કુમારના એ કહેવાથી યક્ષે તેની સ્ત્રીને પ્રકટ કરી ૩૮૯ એવા પ્રકારની તે યક્ષની ચેષ્ટાઓ જોઇને કુમારે મનમા વિચાર કર્યો કે મને, આનદ આપવા માટે આ નાટકી પણ ઠીક મળી આવ્યો છે ૩૯૦ ફરી પણ માર્ગમા પોતાના સ્વામીને વિનોદ આપવા માટે યક્ષે કેટલીક સ્ત્રીઓને વસ્ત્રરહિત કરી મૂકી અને કેટલીકને કાપી નાખેલા કેશવાળી કરી મૂકી ૩૯૧ વળી કોઇ એક મુસાફરના રથને બળદો વિનાનો કરી બળદો વિના પણ વેગથી દોડી જતો બનાવ્યો ૩૯૨ એ પ્રમાણે તે યક્ષ ભક્તિવાળા સેવકની પેઠે કુમારના પરિશ્રમને દૂર કરવા માટે જાત જાતની ચેષ્ટાઓ કરવા લાગ્યો ૩૯૩ અને કુમાર પણ તેણે

કરેલી ગમતોથી કોઇ પણ સ્થળે પોતાના પરિશ્રમને જાણી શક્યો નહિ. પછી તે પોતાના સહાયકની સાથે રત્નપુર નામના નગરમાં જઇ પહોંચ્યો. ૩૯૪ તે નગરમાં પ્રવેશ કરતાં જ રાજપુત્રે પટહધ્વનિ સાંભળ્યો, જેથી કંઇ હિતવાક્ય સાંભળતો હોય તેમ તેણે પોતાના કાનને તુરતજ તે તરફ સાવધાન કર્યા. ૩૯૫ (અને સાંભળ્યું કે,) "રાજાની વહાલી પુત્રી બક પક્ષીએ (બગલે) પકડેલી માછલીની પેઠે ઉગ્રદોષથી સપડાયલી છે; માટે જે પુરુષ એને મુક્ત કરશે તેને રાજા ઇચ્છિત વસ્તુ આપશે." આ વાત સાંભળીને શંખકુમારે યક્ષના કહેવાથી પટહનો સ્પર્શ કર્યો–તે કામ કરી આપવા પોતે કબુલ થયો. ૩૯૬–૩૯૭ પછી પટહ વગાડનારો, રાજકુમારને રાજા પાસે લઇ ગયો એટલે રાજાએ સ્વાગત વચન કહી તેને પોતાના આસન પર બેસાડ્યો. ૩૯૮ રાજા પણ તે વેળા શંખકુમારને જોઇને મનમાં વિચાર કરવા લાગ્યો કે, આ તે શું ? એ સ્વર્ગવૈદ્યમાંનો એક વૈદ્ય મારી પુત્રીને સાજી કરવા માટે અહીં આવ્યો છે ? ૩૯૯ પછી રાજાએ વિનયપૂર્વક પૂછ્યું–" હે મહાભાગ ! જેમ ગાય કોઇ એક સિંહના પંજામાં સપડાઇ હોય તેમ, મારી પુત્રી દોષના સપાટામાં સપડાઇ છે. માટે તેને તમે દોષમુક્ત કરો. ૪૦૦ કેમકે મંત્રવેત્તાઓનો તેવો કોઇ મંત્ર નથી, તંત્રશાસ્ત્રીઓનું તેવું કોઇ તંત્ર નથી, વિદ્વાનોની તેવી કોઇ વિદ્યા નથી, વૈદ્યોનું તેવું કોઇ ઔષધ નથી અને ઉત્તમ તીર્થમાંહેનું કોઇ ઉત્તમ તીર્થ નથી કે જેનો મેં (મારી પુત્રીને સાજી કરવા) ઉપયોગ કર્યો ન હોય ! પણ તે સર્વ ખળ મનુષ્ય પર કરેલા ઉપકારની પેઠે વ્યર્થ થયેલું છે. "૪૦૧–૪૦૨ તે પછી યક્ષની સાથે થોડો કંઇ વિચાર કરીને શંખકુમારે રાજાનું વચન સ્વીકારી લીધું એટલે જે અંતઃપુરમાં તે રાજપુત્રી હતી, ત્યાં રાજા શંખકુમારને લઇ ગયો. ૪૦૩ શંખકુમારે પણ ત્યાં જઇને એક

મંડળ બનાવ્યું અને ચંદન, અગર, કપૂર, કસ્તૂરી તથા કેસર વગેરેવી તે મંડળનું પૂજન કરી તેમાં પેલી રાજપુત્રીને બેસાડી ૪૦૪ તે પછી પોતે નાસિકાના અગ્રભાગમાં દૃષ્ટિ સ્થાપીને શાંતપણે જાણે કોઇ મંત્રનું સ્મરણ કરતો હોય તેમ, ધ્યાન લગાવીને બેસી ગયો ખરેખર સર્વ ઠેકાણે આડંબરનોજ જય થાય છે ૪૦૫ શંખકુમાર જો કે શુદ્ધ હતો-નિષ્કપટી હતો છતાં તે સમયે તેણે હૃદયમાં કુટિલતા કરી હતી કેમકે જેનું નામ પ્રિયવદ હોય તે મનુષ્ય, શું પોતાના નામને સત્ય કરે છે ? ૪૦૬ જેમ કોઇ એક ધનુષ ઉત્તમ વંશ (વાંસ) માં જન્મ્યું હોય અથવા તેનો ગુણ (દોર) પોતાના ગુણનામને ધરાવતો હોય તો પણ કાર્યકાળે તેનામાં વક્રતા થાય તો તે કંઇ નિંદ્ય ગણાય નહિ તેમ, આની વક્રતા પણ અનિંદ્ય છે ૪૦૭ તે પછી પેલી રાજપુત્રીનો દોષ યક્ષની શક્તિથી તુરતજ દૂર કરાયો યક્ષે તેણીનો દોષ હરી લીધો કેમકે જગતમાં બળવાનો કરતાં પણ અધિક બળવાન હોય છે ૪૦૮ જેમ ચંદ્રની મૂર્તિ રાહુરૂપ દોષથી મુક્ત થાય તેમ, એ રાજપુત્રી પોતાના શરીર દોષથી મુક્ત થઇ અને સૂર્યોદય સમયની કાંતિની પેઠે શરીરને અધિક શોભાવનારી કાંતિથી યુક્ત થઇ ૪૦૯ તે વેળા તેણીના માતપિતા વગેરે સબંધીઓ મદનમંજરીને નીરોગી થયેલી જાણીને તેણીનો પુનર્જન્મ થયો હોય તેમ માનવા લાગ્યા, ૪૧૦ અને મદનમંજરીનો વર આ ગુણગ્રાહ્ય રાજકુમારજ થાય તો સારૂં, આવો વિચાર કરી કુમારને કહેવા લાગ્યા-૪૧૧ "તમે પોતાના દર્શન આપીને જેમ અમારી દૃષ્ટિને કૃતાર્થ કરી છે તેમ, હવે પાણિગ્રહણ કરીને આ અમારી પુત્રીને કૃતાર્થ કરો "૪૧૨ પછી શંખે કહ્યું કે, કોઇ એક પુરૂષ કેવા ગુણવાળો છે, ક્યા કુળનો છે-વગેરેનો જ્યાં સુધી નિશ્ચય ન થાય ત્યાં સુધી તેને પોતાની પુત્રી કોઇ રીતે આપવી ન જોઇએ "૪૧૩ શંખનું એ વચન

સાંભળી રાજા બોલ્યોઃ–" હે બુદ્ધિના ભંડાર કુમાર ! જે વિષયમાં પ્રત્યક્ષથી જ વસ્તુસ્થિતિનું ભાન થાય તેમાં કયો પુરુષ અનુમાન-પ્રમાણ જોવા બેસે ? તમારૂં કુળ વગેરે, ગુણોના આધાર અને સ્થાન-રૂપ આ તમારા દેહથી જ જાણવામાં આવી ગયેલ છે, માટે તમે લેશમાત્ર મારૂં અપમાન કરશો મા.૪૧૪–૪૧૫ તે પછી શંખકુમાર મૌન રહ્યો; એટલે પોતાના વચનને તેણે સ્વીકારી લીધેલું જાણી રાજાએ, શુભ દિવસે મોટા ઉત્સવપૂર્વક તેની સાથે પોતાની પુત્રીનાં લગ્ન કર્યાં.૪૧૬ પછી શંખકુમાર કેટલાએક દિવસ ત્યાં રહ્યો અને તેણે કામદેવના ગર્વથી પોતાની ઇચ્છાનુસાર વિષયસુખ ભોગવ્યું.૪૧૭ અને પછી ફરી પણ દેશ જોવાને ઉત્કંઠિત બની પોતાની સ્ત્રીની સંમતિ લઈ પેલા બે મિત્રો સાથે તે આગળ ચાલ્યો. અથવા વજ્ર (સૂર્ય ?) કોઇ સ્થળે શું સ્થિર રહી શકે ?૪૧૮ પછી તેણે કોઇએક વનમાં આગળ ચાલવા માંડ્યું, અને સાયંકાળનો જ્યારે સમય થયો ત્યારે પરિશ્રમને દૂર કરવા માટે મિત્રે કરી આપેલી પાંદડાંની શય્યા પર સ્વસ્થ ચિત્તે વિશ્રાંતિ કરી.૪૧૯ બરાબર મધ્યરાત્રિનો સમય થયો, ત્યારે સમીપના પ્રદેશમાં પ્રજ્વલિત જ્વાળાઓવાળા અગ્નિને જોઈને તેણે એ અગ્નિની મૂળ ઉત્પત્તિ જાણવા માટે યક્ષને આજ્ઞા કરી.૪૨૦ યક્ષ પણ સત્વર ત્યાં ગયો અને તેના સંબંધમાં જાણી લઇ ત્યાં આવીને કુમારને જણાવ્યું કે, હે દેવ ! કોઇએક મહાન્ સિદ્ધ વિદ્યાને સાધી રહ્યો છે; પણ જેમ કોઇ નિર્ભાગ્ય મનુષ્યને ચિત્રક વનસ્પતિનો વેલો જોવામાં ન આવે તેમ, અત્યંત પ્રયાસ કરવા છતાં પણ એ સિદ્ધને વિદ્યાની અધિષ્ઠાત્રી–દેવીનાં દર્શન થતાં નથી. ૪૨૧–૪૨૨ હું માનું છું કે, તે પોતે જો કે અશક્ત છે તોપણ આપની સહાયથી પોતાની વિદ્યાને સાધી શકશે. જેમકે સારથિ અરુણ સાથળ વિનાનો છે તોપણ સૂર્યનો સ્વીકાર કરી—આશ્રય

કરી આકાશમાં ગતિ કરે જ છે[૪૨૩] તે પછી બહુ સારૂ, હું મારા શરીરનો નાશ કરીને પણ તેને સહાય કરીશ, એમ રાજકુમારે કહ્યું. અથવા સત્ય છે કે, સત્પુરુષોનો જન્મ પરાર્થે જ હોય છે[૪૨૪] કુમાર પણ ઉતાવળો ઉતાવળો પેલા યોગી પાસે ગયો અને તેને કહ્યું કે, હું તારી સહાયમાં છું, માટે નિર્ભય થઇને તું તારી વિદ્યાસિદ્ધિ સમાપ્ત કર[૪૨૫] એમ કહીને તે શંખકુમાર હાથમાં તરવાર લઇ યોગીની પાસે ઉભો રહ્યો એટલે યોગીએ ચિત્તની એકાગ્રતા કરી મહાવિદ્યાનું ધ્યાન કરવા માંડયું[૪૨૬] એક ક્ષણ જેટલો સમય ગયો કે તુરત જ જાણે બીજો કાળ હોય તેવો કોઇ દુર્જય રાક્ષસ હાથમાં તરવાર લઇ કુમાર આગળ પ્રકટ થયો[૪૨૭] તેણે ભ્રમર ચડાવી ભયંકર સ્વરૂપે શંખનો તિરસ્કાર કરી કહ્યું કે, અલ્યા ઓ મૂર્ખ! શું વિચારીને તું અહીં આવ્યો છે? હું આ યોગીને મારી નાખીશ, તું સત્વર અહીંથી ચાલ્યો જા અલ્યા ઓ ગધેડા! વ્યર્થ ઘોસીને શેર તું કાં મરે છે?[૪૨૮-૪૨૯] પેલો શંખકુમાર પણ સાહસી હતો તેણે એ રાક્ષસને ઉત્તર આપ્યો કે, સત્યનો રક્ષક હું અહીં ઉભો છું, તેથી ઇન્દ્ર પોતે પણ પરાભવ કરવાને સમર્થ નથી, તો પછી તું કોણ માત્ર?[૪૩૦] તે સાંભળી રાક્ષસ અત્યંત ક્રોધાયમાન થયો, અને દેવેન્દ્ર સામે જેમ દાનવ ધસી જાય તેમ તરવાર ઉગામીને કુમાર સામે ધસી ગયો,[૪૩૧] શંખકુમારે પણ સિંહની પેઠે નિર્ભય થઇ હર્ષથી તરવાર ઘુમાવા માંડી, અને હાથી જેવા તે રાક્ષસને મારવા માટે તૈયાર થયો[૪૩૨] પેલો રાક્ષસ ઉગ્ર મંડળાકારે તરવાર ઘુમાવી રહ્યો હતો તેવામાં શંખકુમારે પોતાની તરવારનો પ્રહાર કરી તેની તરવારના બે ટુકડા કરી નાખ્યા[૪૩૩] એટલે તુરત જ રાક્ષસે તરવાર ફેંકી દીધી અને શંખકુમારને પોતાની બાથમાં લીધો. શંખકુમારે પણ તરવાર મૂકી દઈ રાક્ષસને બાથમાં ઘાલી

ખૂબ રગડવા માંડયો.[૪૩૪] એ વેળા વનના બે હાથીની પેઠે તેઓ બન્ને જણા યુદ્ધ કરવા લાગ્યા, અને ત્યાં ઉભેલા રાજકુમારના મિત્ર, યક્ષ તથા યોગીને ભય, વિસ્મય તથા હર્ષાદિના રસને ઉત્પન્ન કરવા લાગ્યા.[૪૩૫] જાણે બે મલ્લ લડી રહ્યા હોય તેમ, તેઓ બન્ને પગની આંટી નાખીને હાથ વડે અન્યોન્યને બાંધીને તથા મુઠ્ઠીઓના પ્રહાર કરીને એકબીજાને પૃથ્વી પર લોટાવી દેવા લાગ્યા અને પછી તો થાક્યા પણ ખરા.[૪૩૬] તે વેળા શંખકુમારને એક દાવ હાથમાં આવી ગયો. તેણે તુરતજ પોતાનો એ અવસર મેળવી લઈ પેલા રાક્ષસનો પગ પકડ્યો અને પોતાના મસ્તકની આસપાસ એક ક્ષણવાર સુધી તેને ભમાવ્યો.[૪૩૭] તે જ ક્ષણે એ રાક્ષસે પોતાનું રાક્ષસી સ્વરૂપ ત્યજી દીધું, અને પોતાના દિવ્યદેહની કાંતિથી દિશાઓમાં ઝળહળાટ કરતી વિદ્યાની અધિષ્ઠાત્રી દેવી ત્યાં પ્રકટ થઇ.[૪૩૮] પછી તે બોલી કે, હે વત્સ ! હું વિદ્યાની અધિષ્ઠાત્રી દેવી છું, મેં તારા સત્ત્વની પરીક્ષા કરવા માટેજ આવું રાક્ષસી સ્વરૂપ ધારણ કર્યું હતું.[૪૩૯] હે સાત્ત્વિકોમાં શ્રેષ્ઠ કુમાર ! જેમ ઉત્તમ સુવર્ણ અમૂલ્ય હોય તેમ, તારૂં સત્ત્વ પણ અમૂલ્ય છે—અપ્રતિરૂપ છે. તેથી હું તારા પર પ્રસન્ન થઇ છું, તને જે કંઈ ઇષ્ટ હોય તે વર તું માગી લે. દેવીએ એ પ્રમાણે કહ્યું, ત્યારે કુમાર બોલ્યોઃ—"હે દેવિ ! હું જે સમયે તારૂં સ્મરણ કરૂં તે સમયે તું મારી પાસે આવજે."[૪૪૦–૪૪૧] "तथास्तु" એમ કહીને દેવી અંતર્ધાન થઇ ગઇ. તે પછી પેલો યોગી પણ ઉભો થઇને કુમારને ભેટી પડયો અને પોતાનો સ્વાર્થ પૂર્ણ થવાથી મનમાં પ્રફુલ્લ થઇ તે બોલ્યો કે, હે મહાભાગ ! આ સિદ્ધિ તમારી કૃપાથી જ મને પ્રાપ્ત થઇ છે. કેમકે ચંદ્રકાંતમણિમાંથી જે અમૃતસ્રાવ થાય છે તેમાં ચંદ્રની ચેષ્ટા જ કારણભૂત હોય છે. ૪૪૨–૪૪૩ ઇત્યાદિ પ્રશંસા કરીને યોગીએ કુમારને અત્યંત આગ્રહપૂર્વક એક ગોળી

આપી, કે જેમા મનુષ્યને અદશ્ય કરવાની શક્તિ હતી ૪૪૪ એ ગોળી લઇને કુમારે તે આખી રાત્રિ સિદ્ધની સાથે વાતચીત કરવામા ગાળી કાઢી, અને સવારમા તે કોઇક નગરની પાસે જઈ પહોંચ્યો ૪૪૫ એ નગરમા એક સ્થળે ઘણો જ કોલાહલ થઇ રહ્યો હતો અને ઘણા લોકો એકઠા થયા હતા તે જોઇને કૌતુક સ્વભાવવાળો કુમાર પણ પોતાના મિત્રને તથા યક્ષને સાથે લઇ ત્યા ગયો ૪૪૬ તેની વચ્ચે જઇને તેણે જોયુ તો કાકડીઓથી ભરેલુ એક ગાડુ ત્યા ઉભું હતું અને તેની પાસે જ કોઇએક ધનવાન વાણીઓ ઉભેલો જોવામા આવતો હતો ૪૪૭ પછી શંખકુમારે કોઇ એક માણસને પૂછ્યુ કે, કેમ ભાઇ! આ વાણીઓ ચીભડાનો વેપાર કરવાને તો અયોગ્ય દેખાય છે, છતા ચીભડાના ગાડા પાસે કેમ ઉભો છે? ૪૪૮ પછી પેલા માણસે કહ્યુ કે, આ તો એક સાર્થપતિ છે, લગભગ કુબેરના જેવો ધનવાન છે માત્ર ગમ્મતને માટે ચીભડા લઇને તે આ પ્રમાણે કહી રહ્યો છે કે, જે માણસ એક ઠેકાણે ઉભો રહીને આ બધી કાકડીઓ ખાઇ જાય તેને હુ પૂરેપૂરી એક લાખ સોનામહોરો આપુ પણ કોઈ મનુષ્ય આવુ કઠિન કામ કરવા સમર્થ થઇ શકતો નથી, જેથી તેના ઉત્તર સારૂની જાણે છાયા હોય તેમ, આ સર્વલોક અહીં તેની પાસેના ભાગમા ફર્યા કરે છે " ૪૪૯-૪૫૧ તે પછી શંખ કુમારે સાર્થપતિના વચનનો સ્વીકાર કર્યો અને યક્ષની શક્તિને લીધે એક રમતમાત્રમા તે બધી કાકડીઓને એક કોળીયાની પેઠે ખાઇ ગયો ૪૫૨ તે જોઇ સર્વ મનુષ્યો તો વિચારમા જ પડી ગયા અને કહેવા લાગ્યા કે આ તે કોઇ સિદ્ધ હશે, દેવ હશે કે વિદ્યાધર હશે? ખરેખર આવા અદ્ભુત કર્મોથી સર્વને આશ્ચર્ય કરનારો આ પુરુષ કોઇ સામાન્ય મનુષ્ય નથી ૪૫૩ એ રીતે માણસો કુમારની સ્તુતિ કરી રહ્યા હતા તે વેળા પેલો સાર્થપતિ કુમારની પ્રાર્થના કરી

તુરત જ તેને પોતાને ઘેર લઇ ગયો.૪૫૪ અને ત્યાં ભાતભાતનાં ખાનપાનથી ઘણા જ માનપૂર્વક તેને જમાડીને તેની આગળ પોતાની પુત્રીને હાજર કરી બે હાથ જોડી બોલ્યો કે, હે દેવ! આ મારી પુત્રી આજે આપની સ્ત્રી તરીકે થઇ ચૂકી છે, અને કૃતાર્થ થઇ છે. હું મારી પુત્રી આપને આપું છું, તેમાં જે કારણ છે તેને તમે સાંભળો, ૪૫૫-૪૫૬ "હું આ જ નગરમાં રહું છું. જાતનો વાણીઓ છું. મારૂં નામ સાગર છે. હું પૂર્વે ઘણો જ દરિદ્રી હતો; પણ નિર્જળ પ્રદેશમાં જેમ કલ્પલતા ઉત્પન્ન થાય તેમ જે સમયે આ પુત્રી મારે ત્યાં જન્મી તે દિવસથી આરંભી આ પુત્રીના ભાગ્ય વડે મારે ત્યાં અકસ્માત્ ધન આવવા લાગ્યાં અને અલ્પસમયમાં જ જળવડે જેમ સરોવર ભરાઇ જાય તેમ, હું ધનસમૃદ્ધિથી પરિપૂર્ણ થઇ ગયો. ૪૫૭-૪૫૮ આ મારી પુત્રી રૂપમાં સર્વ દેવાંગનાઓનો પરાજય કરે તેવી છે, સર્વાંગે શુભ લક્ષણવાળી છે અને સર્વના મનને આનંદ ઉપજાવે છે, માટે લોકોએ આનું "મનોરમા" એવું નામ પાડેલું છે.૪૫૯ આ જેમ જેમ મોટી થવા લાગી તેમ તેમ, સર્વ કળાઓને ભણી ગઇ અને અનુક્રમે સુંદર તરુણ અવસ્થાને પ્રાપ્ત થઇ.૪૬૦ આને યુવાન થયેલી જોઈ તેને માટે યોગ્ય વર મેળવવાના ચિંતા સમુદ્રમાં હું ડૂબી જવા લાગ્યો પણ તેવામાં મારી ગોત્ર દેવીને એક નૌકાની પેઠે મેં પ્રાપ્ત કરી.૪૬૧ તેનો મેં આશ્રય કર્યો એટલે તેણે આપને આના વર તરીકે બતાવ્યા અને આપની પરીક્ષા કરવામાં કાકડીઓના ભક્ષણને અભિજ્ઞાન-ઓળખવાના સાધનરૂપે જણાવ્યું. ૪૬૨ માટે પુણ્યથી પ્રાપ્ત થયેલી આ મારી પુત્રીને તમે પરણો." એ પ્રમાણે સાંભળીને રાજકુમાર જ્યારે મૌન રહ્યો ત્યારે તે અમૂઢ બુદ્ધિવાળા સાગરશ્રેષ્ઠીએ કુમારની સાથે મોટા ઉત્સવપૂર્વક પોતાની પુત્રીનાં લગ્ન કર્યાં. ૪૬૩-૪૬૪ પછી એ નવી પરણેલી મનોરમા

સ્ત્રીએ જેટલામા તે કુમારના મનને કઇક આકર્ષ્યું કે તુરત જ દેરા જોવાની ઇચ્છાએ પણ કુમારના તરફ કટાક્ષ કર્યો-અર્થાત્ દેરા જોવાની ઇચ્છા તેને સ્ફુરી આવી ૪૬૫ પોતાની તે ઇચ્છા, મનોરમાને જણાવીને તે રાજકુમાર પોતાના મિત્રોની સાથે ત્યાથી આગળ ચાલ્યો કેમકે જાતજાતના અનાતર પ્રસગો ચાલુ પ્રસંગનો બાધ કરી શકતા નથી ૪૬૬ પછી તે રાજકુમાર અનુક્રમે ચાલતા ચાલતા પ્રિયભાષી જનસમુદાયથી વ્યાપ્ત એવી મિથિલા-નગરીમા જઇ પહોચ્યો, જે નગરી અગ્નિરૂપ મુખવાળા દેવોથી ભય પામી પૃથ્વીપર આવેલા સ્વર્ગ સમાન જણાતી હતી ૪૬૭ એ નગ-રીમા જેની આજ્ઞાને શત્રુરાજાઓ પણ વશ થઇને પાળી રહ્યા હતા તેવો એક રાજા, સ્વર્ગ જેની સમૃદ્ધિઓથી સમૃદ્ધિમાન રાજ્યનુ પાલન કરતો હતો. ૪૬૮ તે રાજાને 'સુદરી' નામની એક પટ્ટરાણી હતી, જે પતિવ્રતા હતી અને જેણીના શીલના પ્રતાપથીજ ચદ્રમા કઇક શ્યામ થઇ ગયો છે ૪૬૯ તે રાણીના ઉદરરૂપી નાની તળાવડીમા જેમ એક હસલી ઉત્પન્ન થાય તેમ, રતિસુદરી નામની એક પુત્રી જન્મી હતી, જેણીની રૂપસપત્તિ જોવાને માટે ઇન્દ્રને એક હજાર નેત્રો કરવા પડયા ૪૭૦ એ રાજપુત્રી, વિદ્યામા સરસ્વતી સમાન હતી, રૂપમા કામદેવની સ્ત્રી સમાન હતી અને સૌભાગ્યમા લક્ષ્મી સમાન હતી તેણી અનુક્રમે યુવાવસ્થાને પ્રાપ્ત થઇ, ૪૭૧ પણ કોઇક કારણને લીધે તે રાજપુત્રી પુરુષોનો દ્વેષ કરનાર થઇ અને તેજ કારણથી તે પોતાના પાણિગ્રહણના નામને પણ સહન કરી શકતી નહિ ૪૭૨ તે સમયે રાજા (તેણીનો પિતા) આવી ચિતા કરવા લાગ્યો કે, પિતાને ઘેર રહેલી આ પુત્રી ખરેખર અપકીર્તિને માટેજ થઇ પડશે, કેમકે તે વિવાહને ઇચ્છતી નથી, તો હવે આ સસારમા મારે શુ કરવુ, કોનો આશ્રય કરવો ? અથવા હું કયા જાઉ ' આવા પ્રકારની ચિતારૂપી

નદીમાં રાજા ડૂબી જવા લાગ્યો, લગભગ બેભાન જેવો બની ગયો અને જાણે દુઃખથી વ્યાકુળ બની ગયો હોય તેમ તેનાથી ખોરાક લઇ શકાતો ન હતો અને તેને નિદ્રા પણ આવતી ન હતી. ૪૭૩-૪૭૪ રાજાની આ વ્યગ્રતાનું કારણ નગરવાસીઓમાં પણ માંહોમાંહે ચર્ચાતું હતું, તે સાંભળીને ગજકુમાર શંખનું મન તુરતજ તેને (રાજકુમારીને) મળવા માટે આતુર બન્યું. ૪૭૫ તેણે પ્રથમ યક્ષની સાથે કેટલીએક વાતચીત કરી અને પછી સિદ્ધે આપેલી પેલી ગોળીના પ્રભાવથી અદૃશ્ય થઇ યક્ષે બતાવેલા માર્ગે કન્યાના અંતઃપુરમાં તે દાખલ થયો. ૪૭૬ ત્યાં અલૌકિક રૂપવાળી તે રાજકન્યાને જોઇને રાજકુમાર મનમાં વિચાર કરવા લાગ્યો કે, પોતાના પતિ કામદેવનો ત્યાગ કરીને રતિ દેવી પોતેજ આ રતિસુંદરી રૂપે અહીં આવી છે કે શું? ૪૭૭ પછી તે સમયે કુમારની સાથે રહેલા યક્ષે પોતાની શક્તિથી પોપટનું સ્વરૂપ ધારણ કર્યું અને પોતાની પાંખોને ધૂણાવતો ધૂણાવતો પેલી રાજકુમારીની આગળ જઇને ઉભો રહ્યો. ૪૭૮ એટલે તે ઉત્તમ જાતિના પોપટને રાજસભામાં રાખવા લાયક જોઇને રાજકુમારીએ તેને પકડવાની ઇચ્છાથી એકદમ જેવો તેનાપર હાથ નાખ્યો કે તેજ સમયે પોપટે મનુષ્ય ભાષાથી કહ્યું કે, "ઓ રાજકુમારિ! આ શું? તું તો પુરુષોનો દ્વેષ કરનારી છે, છતાં મને પુરુષને સ્પર્શ કરવા તું કેમ ઇચ્છે છે? ૪૭૯-૪૮૦ વળી તારૂં શરીર પુરુષનો દ્વેષ કરવારૂપ દોષથી ખરેખર દૂષિત બનેલું છે, જેથી તારો સ્પર્શ પણ કોઢીઆના સ્પર્શની પેઠે સર્વથી અશુભજ ગણાય." ૪૮૧ તે સાંભળી રાજકન્યા હસીને બોલી કે, હે પોપટ! તેં કહ્યું તે યોગ્ય નથી. કેમકે હું જો ગુણોનો દ્વેષ કરનારી ન હોઉં તો આવા તારા ઠપકાને પાત્ર કેમ હોઇ શકું? ૪૮૨ હે પોપટ! પુરુષો વિષે લેશ માત્ર ગુણ જોવામાં આવતો નથી. તેઓનો સ્નેહ સંધ્યાકાળનાં વાદળાં જેવો ક્ષણિક હોય

છે તેઓમા પ્રેમનો અશ પણ હોતો નથી અને તેઓ કેવળ નિર્દયજ હોય છે, ૪૮૩ જેમ એક બળદ, જુદા જુદા પ્રત્યેક ઘાસ પર મુખ નાખીને બીજી તરફ ચાલ્યો જાય છે તેમ, પુરુષ પણ સ્ત્રીનો ત્યાગ કરીને ચાલ્યો જાય છે, તો પછી પેલા બળદમા અને પુરુષમા શો ભેદ રહ્યો? ૪૮૪ તે સાભળી પોપટ તેની મશ્કરી કરતો બોલ્યો— "વાહ! વાહ! મિથ્યા પડિતાઇનો ડોળ ઘાલી બેઠેલી તને ધિક્કાર છે કેમકે તે કોઇ એકાદ પુરુષની નિર્ગુણતા ઉપરથી પુરુષની આખી જાતિને દૂષિત ગણી છે ૪૮૫ ધાર, કે કોઇ એકાદ ઘોડો ખરાબ નીકળ્યો તેથી (ઇન્દ્રનો) ઉચ્ચૈઃશ્રવા ઘોડો પણ તેવોજ હોય, એમ કેમ કહેવાય? સર્પોમા કોઇ એક સર્પ ઝેરી હોઇને પૃથ્વીને દૂષિત કરે છે ત્યારે બીજો શેષનાગ પૃથ્વીનો ઉદ્ધાર કરી રહ્યો છે—પૃથ્વીને ધારણ કરી રહ્યો છે,૪૮૬ માટે વિદ્વાન મનુષ્યે, કોઇ એકાદને હલકો જોઇ, તેની આખી જાતિને દૂષિત ગણવી નહિ કેમકે આપણા પોતાના શરીરમા પણ સર્વ અગોની સમાનતા જોવામા આવતી નથી. ૪૮૭ એ રીતે પોતાના શારીરિક અવયવોમાજ વિષમતાનું તારતમ્ય જોઇ તું વિચાર કરી લે, અરે! તેવો કોઈ પિતા કે પુત્ર પણ નથી કે જે અન્યોન્યના ગુણોથી સમાન હોય ૪૮૮ માટે હે ભોળી રાજપુત્રિ! જેમ વૃક્ષ વિના લતા અને ચદ્ર વિના ચાદની આનદ પામી શકતી નથી તેમ, પતિ વિના સ્ત્રી પણ આનદ મેળવી શકતી નથી ૪૮૯ જેમ કોઇ મોતીની માળા, સ્ત્રીના કઠમાજ રહેવાને યોગ્ય હોઇને પૃથ્વીપર પડી રહેતી હોય તો શોભતી નથી તેમ, કોઇ ગુણવાન સ્ત્રી પણ પતિના આશ્રય વિના કદી શોભતી નથી ૪૯૦ જેમ મેઘ, નદીઓને સર્વાંગે ભરપૂર કરી શકે છે તેમ, આ મનુષ્ય લોકમાં સ્ત્રીઓના સર્વ મનોરથને કેવળ તેઓનો એક પતિજ પૂર્ણ કરી શકે છે, ભાઈ કે પિતા સ્ત્રીઓના સર્વ મનોરથો પૂર્ણ કરી શકતા નથી.

૪૯૧ માટે હે ભદ્રે ! પુરુષોનો દ્વેષ કરવાના આગ્રહરૂપ આ તારા દોષનો તું ત્યાગ કર. મનુષ્ય સંબંધી દુર્લભ જન્મ પ્રાપ્ત કરીને તેને વૃથા કેમ ગુમાવે છે?" ૪૯૨ પોપટનાં તે વચન સાંભળ્યા પછી કુમારી બોલી—"હે પોપટ ! તેં મને જે કહ્યું તે યોગ્ય છે, પણ પુરુષોનું નિર્ગુણપણું મેં પ્રત્યક્ષ જોયું છે, સાંભળ. ૪૯૩ પૂર્વ જન્મમાં નંદા નામની હું એક બ્રાહ્મણી હતી. મારો જન્મ શુદ્ધ કુળમાં થયો હતો અને સદ્દડ નામનો બ્રાહ્મણ મારો પતિ હતો. અમે નંદિગ્રામમાં રહેતાં હતાં. ૪૯૪ હું મારા પતિના જમ્યા પછી જમતી હતી. સૂતા પછી સૂતી હતી અને બેઠા પછી બેસતી હતી. જેમ શરીરની છાયા શરીરને અનુસરે છે તેમ, હું પણ સર્વ વિષયમાં મારા પતિને અનુસરી રહેતી હતી. ૪૯૫ એક સમયે લોકોના અભાગ્યને લીધે એ દેશમાં દુષ્કાળ પડ્યો, જેથી સર્વ લોકો માતા પુત્ર આદિથી રહિત થઇને દુખી થઇ પડ્યા. ૪૯૬ તે પછી ક્ષુધાથી વ્યાકુળ થઇને કોઇ કોઈ લોકો ત્યાંથી વિદેશ તરફ નીકળી ગયા, ત્યારે મારો પતિ પણ મને છોડીને બીજા કોઇ દેશમાં જવા તૈયાર થયો. ૪૯૭ એ વખતે મેં તેને કહ્યું કે, "હે પ્રિય ! મને અહીં મૂકીને તમારે અહીંથી જવું તે યોગ્ય નથી. સર્પ વિના બીજો કયો પુરુષ પોતાની પ્રિય કાંચળીનો ત્યાગ કરે?" ૪૯૮ ઇત્યાદિ યુક્તિવાળાં સુવાકયોથી મેં જ્યારે ખૂબ કહ્યું, ત્યારે મારા પતિની ઇચ્છા ન હોવા છતાં પણ હું તેમની પાછળ પાછળ નીકળી શકી. કેમકે સંધ્યા સૂર્યની પાછળ કેમ ન જાય? ૪૯૯ એક સમયે જંગલમાં અમે મુસાફરી કરી રહ્યાં હતાં તે વખતે રાત્રિના સમયે હું નિદ્રાવસ્થામાં પડી હતી ત્યારે મને ત્યાં એકલી મૂકીને મારો પતિ કયાંક ચાલ્યો ગયો. ૫૦૦ પછી હું જાગી અને મેં મારા પતિને જ્યારે કયાંય ન જોયો ત્યારે ભાંગી ગયેલી લતાની પેઠે એકાએક મૂર્ચ્છિત થઇને હું પૃથ્વીપર ઢળી પડી; ૫૦૧ અને મૂર્ચ્છા ઉતરી

ત્યારે આવો વિલાપ કરવા લાગી હે માતા ! હે પિતા ! હે મારા પ્રિયપતિ ! મને અનાથને આ જંગલમા મૂકીને તમે કેમ ગયા ૫૦૨ તે પછી ટોળાથી વિખૂટી પડેલી મૃગલીની પેઠે અને સથવારાથી જુદી પડેલી સુંદરીની પેઠે હુ પણ બરાબર ચાર દિવસ સુધી તે જંગલમા નિરાધાર સ્થિતિએ મારા પતિની શોધમા ભટકી ૫૦૩ પણ જ્યારે મારા પતિને મે ક્યાય ન જોયો ત્યારે મે મારા મનમાં વિચાર કર્યો કે, જરૂર મારો પતિ મને છોડીને કોઈ બીજે સ્થળે ચાલ્યો ગયો છે કેમકે, પ્રથમ પણ તેણે મને એ પ્રમાણે કહ્યુ હતુ ૫૦૪ આવો વિચાર કર્યા પછી કોઇ પણ સ્થાનકે પહોચવાનો મનમા સંકલ્પ કરી હું ત્યાથી ચાલી જો કે હું ક્ષુધાથી અત્યત પીડાતી હતી તો પણ માત્ર પાચ ગ્રામ લઇને કોઈ એક ગામમા હુ પહોચી ગઇ ૫૦૫ ત્યા ભિક્ષાને માટે હું ભટકતી હતી, તેવામા એક અપાસરામા કેટલીક સાધ્વીઓને મે જોઇ એટલે તેઓની પાસે જઇ પ્રણામ કરી તેઓ પાસેથી ધર્મદેશના સાભળી ૫૦૬ તેને લીધે પ્રથમથીજ અત્યત દુખી અને વ્યાકુળ થયેલા મારા હૃદયમા, વસ્ત્રમા જેમ રગ પેસી જાય તેમ, પુષ્કળ ધર્મરાગ દાખલ થયો ૫૦૭ મે તે સાધ્વીઓ પાસે દીક્ષા પણ લીધી અને કેટલોક કાળ તેમનુ સેવન કર્યું, પછી ત્યા મરણ પામી હમણા અહીં રાજાને ત્યા રતિસુદરીરૂપે હુ ઉત્પન્ન થઇ ૫૦૮ મને અહીં યુવાવસ્થા પ્રાપ્ત થઇ એક દિવસે રાજમહેલની બારીમા હું ઉભી હતી તેવામા રાજમાર્ગમા જઇ રહેલી કેટલીક સાધ્વીઓ મારા જેવામા આવી ૫૦૯ તેઓને જોતાજ મને મારા પૂર્વ જન્મનું સ્મરણ થઇ આવ્યુ અને મારા તે પૂર્વજન્મના પતિનું કપટ પણ યાદ આવ્યુ, જેથી મને પુરુષો પર દ્વેષ પ્રાપ્ત થયો ૫૧૦ આ રીતે પુરુષોનુ નિર્ગુણપણુ જોઇનેજ તેઓના તરફ ધિક્કાર હુ દર્શાવુ છુ, નહિ કે ગુણોનો પણ હું દ્વેષ કરૂ છુ કેમકે ગુણો તો

પાસે તે આવે છે."[૫૨૭] ઠીક છે, ત્યારે તો તે મને પણ ભલે દર્શન આપે. એ પ્રમાણે જેવું રાજકુમારીએ કહ્યું કે તુરત જ કુમારે પોતાના મુખમાંથી પેલી અંતર્ધાન થવાની ગોળીને કાઢી નાખી અને તે ત્યાં પ્રકટ થયો.[૫૨૮] તે વખતે સાક્ષાત્ દેવસમાન તે કુમારને જોઇને તે રાજપુત્રી, આનંદરૂપ રસથી છંટાઇને પૃથ્વીની પેઠે રોમાંચરૂપ અંકુરોથી ખીલી નીકળી.[૫૨૯] એક ક્ષણવાર તેણીએ લજ્જાથી અસ્થિર નેત્રે શંખકુમારને જોયો અને તેથી શંખકુમાર પણ અમૃતના કુંડમાં જાણે કંઠપર્યંત મગ્ન થઇ રહ્યો હોય તેવો જણાતો હતો.[૫૩૦] તે પછી પોપટે કહ્યું, કે, હે ભદ્રે ! આ તારો પ્રાણપ્રિય, તારા ચિંતનની સાથે જ અહીં આવ્યો છે, માટે હવે તું સમયોચિત કરી લે.[૫૩૧] વળી તે વેળા શંખકુમારે પણ સ્નેહ બતાવીને કહ્યું કે, હે સુંદર મુખવાળી ! હું તારે વિષે ઉત્કંઠિત છું અને તેં સ્મરણ કર્યું કે તુરત જ અહીં આવ્યો છું.[૫૩૨] રાજકુમારે એમ કહ્યું એટલે તેણી બોલી:–"હે સ્વામિ ! તમે અહીં વિલંબ કરો મા. મને અહીંથી બીજે ઠેકાણે લઇ જાઓ. કેમકે આ વાત જો રાજાના જાણવામાં આવશે તો મોટી ફજેતી થશે."[૫૩૩] તે સાંભળી પેલો યક્ષ, પોપટનું સ્વરૂપ છોડીને બોલ્યો કે, "હે કલ્યાણિ ! તારે માટે જ આ મારો પ્રયાસ છે; તો હવે તું સત્વર ચાલ."[૫૩૪] એમ કહીને તે યક્ષે કોઇ પણ મનુષ્યનાં ધનુષ વગેરે આયુધો તથા એક રથ હરી લાવીને સજ્જ કર્યાં અને કુમારની આગળ હાજર કર્યાં[૫૩૫] એટલે રાજકુમાર, પોતાની પ્રિયા રતિસુંદરીની સાથે પોતાનો મિત્ર જેમાં સારથિ તરીકે થયો હતો તેવા એ રથમાં બેઠો, અને પેલા યક્ષની સાથે નગરમાંથી બહાર નીકળી ગયો.[૫૩૬] તેવામાં એ વાત અંતઃપુરની રક્ષિકાઓના જાણવામાં આવી અને તેઓએ રાજા પાસે આવીને જાહેર કર્યું કે, "હે મહારાજ ! કોઇએક પુરુષ ક્યાંકથી આવીને

રાજકુમારીનું હરણ કરી જાય છે "૫૩૭ તે વેળા રાજાએ પૂછ્યું કે, 'રાજકુમારી પોતાની ઇચ્છાથી જ જાય છે ? અથવા જાણે છળથી હરણ કરાઈ હોય તેવી પોતે ક્રિયા કરી રહી છે ? ૫૩૮ ત્યારે દાસીઓ બોલી,-"તેની ચેષ્ટાઓ ઉપરથી જણાય છે કે, તે જાણે હર્ષથી જતી હોય" આ પ્રમાણે દાસીઓના જણાવ્યા પછી રાજાએ સ્પષ્ટ રીતે કહ્યું –૫૩૯ "કુમારી પ્રથમ પુરુષોનો દ્વેષ કરનારી હતી, છતાં આ સમયે પોતાની મેળે જ કોઇ પતિ પાસે જો જતી હોય તો ખરેખર, આ તો આપણી ઇચ્છા હોઇને પોતાની મેળે જ શુભકું ફૂટયું એમ મનાય ૫૪૦ માટે હવે તેજ પુરુષને અહીં બોલાવીને મારી પુત્રીના તેની સાથે લગ્ન કરી આપું કેમકે અતિથિ, હસવાથી કે રડવાથી પણ જો જતો જ ન હોય તો પછી હસીને જ તેનો સ્વીકાર કરવો તે વધારે સારૂ છે "૫૪૧ આવો વિચાર કરી રાજા, એક વેગવાળા ઘોડા ઉપર બેસીને સત્વર ત્યાં ગયો કે જ્યાં શંખકુમાર નગરની બહાર રહ્યો હતો ૫૪૨ શંખ પણ રાજાને શાંતસ્વરૂપે આવેલો જોઈને હર્ષથી તેની સામે ગયો અને તેને પ્રણામ કર્યા, સત્પુરુષો પોતાના સદાચારથી કદી ભ્રષ્ટ થતા નથી ૫૪૩ પછી રાજાએ પોતાના જમાઇને જોઇને મનમાં વિચાર કર્યો કે, મારી પુત્રીને આવો પતિ મળ્યો તેથી ખરેખર ખીરમાં સાકર પડયા જેવું જ થયું છે ૫૪૪ વળી મને પોતાને ધન્ય છે, કે જેને આનો જમાઇ મળ્યો ! ધન્ય છે આ મારી પુત્રીને કે જેને આવો પતિ મળ્યો અને આ બન્નેનો આ રીતે જે સમાગમ થયો, તે પણ ધન્યવાદપાત્ર જ છે ૫૪૫ તે પછી રાજાએ આનંદપૂર્વક શંખકુમારને તેના મિત્રોની સાથે નગરમાં આણ્યો અને શુભ દિવસે મોટા ઉત્સવપૂર્વક તે બન્નેના તેણે લગ્ન કરી આપ્યા ૫૪૬ તેમજ હસ્તમોચન સમયે પુષ્કળ હાથી, ઘોડા, સુવર્ણ વગેરેની ભેટ કરીને રાજાએ પોતાના

જમાઇને પરમપ્રીતિપૂર્વક એક રાજ મહેલમાં વસાવ્યો. ૫૪૭ કુમાર પણ કેટલોક કાળ ત્યાં રહ્યો અને પછી ત્યાંથી જવાને માટે ઉત્કંઠિત બન્યો. કેમકે ભાગ્યશાળી પુરુષોની ચેષ્ટા પોતાની ઇચ્છાને અનુસરતી હોય છે. ૫૪૮ તેણે પોતાનો અભિપ્રાય રતિસુંદરીને જણાવ્યો અને ઘોડા વગેરે જે ધન પોતાને ત્યાંથી મળ્યું હતું તે બધું ત્યાં મૂકી દઇને તે રાજકુમાર એ નગરમાંથી ચાલી નીકળ્યો. કેમકે તેને પૃથ્વી જોવા માટેનું કુતૂહલ હતું. ૫૪૯ ત્યાથી જતાં જતાં રાજકુમારે લોકો પાસેથી સાંભળ્યું કે, સૌવીર નગરમાં 'અરિકેસરી' નામનો રાજા છે અને તેને મદનમંજરી નામની પુત્રી છે. ૫૫૦ તેના પિતાએ હમણાં તેણીનો સ્વયંવર ઉત્સવ આરંભ્યો છે અને તે નિમિત્તે દૂતો દ્વારા બોલાવવામાં આવેલા ઘણા રાજાઓ ત્યાં એકઠા થયા છે. આ વાત સાંભળીને શંખકુમારને પણ તે સ્વયંવરરૂપ કસોટીના પત્થર ઉપર પોતાનાં પુણ્યરૂપ સુવર્ણની પરીક્ષા કરવાની ઇચ્છા થઇ આવી; જેથી તે પણ પોતાના બન્ને મિત્રોને સાથે લઇ તે તરફ જવા ચાલી નીકળ્યો. ૫૫૧-૫૫૨ અનુક્રમે તે કુમાર સૌવીર નગરમાં જઇ પહોંચ્યો. તે નગર પાપથી રહિત છે અને અનેક કોટિપતિઓને લીધે ફરકતી ધ્વજાઓ વાળું હોઇને દેવનગર સમાન શોભે છે. ૫૫૩ એ નગરની બહાર, ત્યાંના રાજાએ પોતપોતાના કર્મમાં આસક્ત થયેલી અનેક સ્ત્રીઓથી વ્યાપ્ત એવો સ્વયંવર મંડપ તૈયાર કરાવ્યો હતો; ૫૫૪ જે મંડપમાં ઉત્તમ તોરણો તથા મણિઓની પંક્તિઓનાં કિરણો ઉંચે આકાશમાં ફેલાઈ રહ્યાં હતાં, જેથી તેણે સ્વર્ગનાં વિમાનોને પણ (પોતાના તેજથી) જીતી લીધાં હતાં. વળી તેના ઉપર એક ઉંચી ધ્વજા ફરકી રહી હતી, જે તેની પોતાની શોભા હોય તેવી જણાતી હતી. ૫૫૫ કદાચ કોઇને શંકા થાય કે આ મંડપ દેવેન્દ્રનો આશ્રિત હશે, આવો વિચાર કરીને તે મંડપ પોતેજ પોતાના પર

ફરતી ધ્વજાઓદ્વારા સૂચવતો હતો કે તે ઈન્દ્રનો આશ્રિત નથી વળી તે, પોતાના પર ફરકતી પતાકાઓથી સ્વર્ગની જાણે તર્જના કરતો હોય તેમ લાગતું હતું ૫૫૬ એ મંડપમાં હીરા તથા મણિઓ રૂપ ચંદ્રનો ઉદય જણાતો હતો, સોનેરી-રૂપેરી સતારાઓ રૂપ તારાઓ જણાતા હતા અને અગરની સુવાસથી તેમાં અતિ સુગંધી ફેલાઈ રહી હતી તેથી જાણે એક આકાશપ્રદેશ હોય તેવો એ શોભતો હતો ૫૫૭ તે સ્થળે માંચડાઓ ઉપર સાક્ષાત્ કામદેવ જેવી શોભાવાળા અનેક રાજપુત્રો તથા મોટા મોટા રાજાઓ સિંહાસન ઉપર બેઠેલા જોવામાં આવતા હતા ૫૫૮ તેઓએ દિવ્ય વસ્ત્રો તથા અલંકારો ધારણ કર્યા હતા તેઓમાં કોઈ પ્રકારના દૂષણો ન હતા અને તેઓ રાજપુત્રીને જોવાની ઉત્કંઠાથી અત્યંત આતુર થઈ રહ્યા હતા ૫૫૯ તેવામાં પોતાના પિતાની આજ્ઞા થવાથી રાજકન્યા, હાથમાં વરમાળા લઈને સ્વયંવર મંડપમાં આવી પહોંચી તેણીએ શ્વેત ચંદનનું વિલેપન તથા શ્વેત વસ્ત્રો ધારણ કર્યાં હતા, મોતીની માળાઓ વડે તે અત્યંત શોભી રહી હતી, તેણી એક પાલખીમાં બેઠેલી હતી અને તેના સમાન વયવાળી તેની સખીઓ તેની સાથેજ હતી ૫૬૦-૫૬૧ તેનો મધ્ય પ્રદેશ પૃથ્વીના મધ્ય પ્રદેશ જેવો (કટિમેખલાને લીધે) શોભતો હતો, તેના કેશ ઘણાજ સુંદર હતા, તેના શરીર પર સોનેરી-રૂપેરી સતારાઓ પ્રકાશી રહ્યા હતા, જેથી ચળકતા તારાઓવાળી રાત્રિ સમાન તે જણાતી હતી, અને તેની કાંતિ ચંદ્રના જેવી શોભતી હતી ૫૬૨ જેમ સમુદ્રના કિનારાપર ઉત્તમ શંખલા પડ્યા હોય, તેમ તેના મુખ-ભાગ પર ઉત્તમ નાક શોભી રહ્યું હતું જેમ એક ડાંગરનો છોડ તેના ઉત્તમ ગુચ્છાથી શોભે તેમ, એ રાજકન્યા સુંદર મસ્તકથી શોભતી હતી અને કૌરવોની સેના, કર્ણ તથા ગાંગેય-ભીષ્મકુમારથી જેમ શોભ-તી હતી તેમ, એ કન્યા પણ કર્ણ-કાનમાં ગાંગેય-એટલે સુવર્ણના

અલંકારોથી શોભતી હતી. ૫૬૩ એ પ્રમાણે તે અદ્ભુત રૂપવાળી કન્યા, તે સ્વયંવર મંડપમાં આવી કે તુરતજ વરસાદની ધારાઓ જેમ પર્વતની ભૂમિપર પડે તેમ એકી સાથે સર્વ રાજાઓની દૃષ્ટિ તેના પર પડી. ૫૬૪ પછી તે રાજકન્યા હાથમાં વરમાળ લઇને જેવી સ્વયંવર મંડપમાં ઉભી રહી તેવામાં અકસ્માત કોઇએ આવીને બાજ-પક્ષી જેમ ચકલીને લઇ જાય તેમ તેણીનું હરણ કર્યું. ૫૬૫ તે વેળા "જુઓ, જુઓ, આ કન્યા ગઈ" એમ સર્વ રાજાઓ અન્યોઅન્ય બતાવી રહ્યા હતા તેટલામાં તો આકાશમાં જેમ વિજળી અદૃશ્ય થઇ જાય તેમ એ રાજકન્યા એકાએક અદૃશ્ય થઇ ગઇ. ૫૬૬ રાજા અરિ-કેસરી પણ પુત્રીનાં હરણથી અત્યંત દુઃખી થયો અને વ્યાકુળ થઇને સર્વ રાજાઓ આગળ આવું વચન કહેવા લાગ્યો કે, ૫૬૭ હે રાજાઓ ! અને હે લોકો ! જે કોઇ મારી પુત્રીને લાવી આપે તેને હું મારૂં અર્ધું રાજ્ય તથા તે પુત્રી અર્પણ કરવા તૈયાર છું. ૫૬૮ તે સાંભળી રાજાઓ તો જાણે જકડાઇ ગયા હોય તેમ મૌનજ રહ્યા; એટલે શંખકુમારે ઘણાજ ઉત્સાહપૂર્વક કહ્યું, "હું તમારી પુત્રીને લાવી આપું." ૫૬૯ તે સાંભળી રાજાએ કહ્યું, "હે પુત્ર! ખરેખર, તેં મને જીવિતદાન આપવાનું જ જાહેર કર્યું છે, માટે તું હવે સત્વર તૈયાર થા અને રામે જેમ સીતાને આણી હતી તેમ, મારી પુત્રીને તું લાવી આપ." ૫૭૦ તે વેળા શંખે પ્રતિજ્ઞા કરી કે સાત દિવસની અંદર હું તમારી પુત્રીને જો ન લાવી આપું તો મારા પ્રાણની અગ્નિમાં આહુતિ આપીશ. ૫૭૧ આવી પ્રતિજ્ઞા કરીને તે, સર્વ રાજાઓની સમક્ષ ત્યાંથી બહાર નીકળ્યો અને તે વેળા સત્ત્વ-શાળી ઘણા રાજાઓ તેની સામે આશ્ચર્યની સાથે જોઇ રહ્યા. ૫૭૨ પછી તે શંખકુમારે કોઇ એક એકાંત પ્રદેશમાં જઇને પૂર્વે પોતાને વરદાન આપનારી દેવીનું સ્મરણ કર્યું એટલે તેજ સમયે ત્યાં આવીને

દેવીએ કહ્યું કે, હે વત્સ! બોલ, હું તારું કયું કાર્ય કરું? ૫૭૩ તે સાંભળી શંખે કહ્યું કે, હે દેવિ! કાગડો જેમ બાળકના હાથમાંથી પૂરી લઇ જાય તેમ, કોઇએ આવીને સ્વયંવરમાંથી રાજપુત્રીનું હરણ કર્યું છે ૫૭૪ જો કે સ્વયંવરમાં ઘણા રાજાઓ એકઠા મળ્યા હતા, છતાં તેઓના દેખતાં આગળના ભાગમાંથી જ કોઇએ રાજકુમારીનું હરણ કર્યું છે અને તે હરણ કરનારો કોઇ એક સિદ્ધની પેઠે રાજકન્યાનું હરણ કરીને ક્યાં ગયો છે તે જાણવામાં આવતું નથી,૫૭૫ માટે હે દેવિ! જ્ઞાનદ્વારા જાણીને તમે મને કહો કે તે કન્યા ક્યાં ગઇ છે અને કોણે તેનું હરણ કર્યું છે? જેથી તમારી કૃપાને લીધે તેને હું અહીં લાવું ૫૭૭ પછી દેવીએ કહ્યું —"હે વત્સ! તે રાજકન્યાનું જેણે હરણ કર્યું છે તેને હું જાણું છું, માટે તું કહે તો એક ક્ષણવારમાં હું તને ત્યાં લઇ જાઉં" ૫૭૭ તે સાંભળી "બહુ સારું" એમ શંખકુમારે કહ્યું, એટલે દેવીએ જે સ્થળે પેલી કન્યાને રાખવામાં આવી હતી ત્યાં આકાશમાર્ગે તેને લાવી મૂક્યો ૫૭૮ એ રીતે મણિના અલંકારોથી શોભી રહેલા તે કુમારને દેવીએ ત્યાં ઉતારી મૂક્યો ત્યારે, તે સદાચારી પુરુષ, માતાએ પૃથ્વી પર મૂકેલા બાળકની પેઠે ત્યાં આમ તેમ ફરવા લાગ્યો ૫૭૯ પછી દેવી તો ત્યાંથી અંતર્ધાન થઇ ગઇ અને શંખકુમાર પણ ત્યાંથી આગળ ચાલવા માંડ્યો તેવામાં બૌદ્ધમપ્રદાયની પેઠે અત્યંત શૂન્ય એવું કોઇ એક નગર તેના જોવામાં આવ્યું ૫૮૦ એ નગર વિન્ધ્યાચલ પર્વતની પેઠે સુંદર હોઇને આસપાસ પડેલા મદમત્ત હાથીઓથી વ્યાપ્ત હતું, વેશ્યાના વાસગૃહમાં જેમ ભોગી પુરુષો કાચળીઓ છોડી ગયા હોય તેમ અનેક સર્પોએ તે નગરમાં કાચળીઓ છોડેલી જોવામાં આવતી હતી,૫૮૧ જેમ* કોઇ એક ધાર્મિક રાજાના રાજ્યમાં દારૂના પીઠાઓનું

* અહીં મૂળમાં શબ્દાલંકારની દૃષ્ટિએ તથા સંસ્કૃત વાક્ય

નામ નિશાન ન હોય તેમ, એ નગરમાં દેવમંદિરોનું નામ નિશાન ન હતું, જેમ નાસ્તિકોનાં શાસ્ત્રોમાં સ્વર્ગાદિ પરલોકની ગતિ કે સ્થિતિ જોવામાં આવતી નથી તેમ, એ નગરમાં બીજા કોઇ પણ લોકની આવજા કે વસતિ જોવામાં આવતી ન હતી. ૫૮૨ તેમાં કોઈ પણ સ્થળે ચિત્રો જોવામાં આવતાં ન હતાં, પણ યક્ષ તથા ચિત્રક વનસ્પતિ તે સ્થળે દેખાતી હતી, એનો વિસ્તાર ઘણોજ મોટો હતો અને તેમાં ઉંચાં ઉંચાં ઘરોની પંક્તિ અત્યંત શોભી રહી હતી. ૫૮૩ એવા પ્રકારનું તે નગર જોઇને શંખકુમાર અંદર દાખલ થયો અને તેમાં આગળ જતાં સાત માળનો એક રાજમહેલ તેણે જોયો, તે મહેલ સર્વાંગે અત્યંત સુંદર હતો. ૫૮૪ પછી તે મહેલના સાતમે માળે જઇને રાજકુમારે જોયું તો અશ્રુઓની અવિચ્છિન્ન ધારાઓથી જેનાં નેત્રો ઉભરાઇ રહ્યાં હતાં તેવી પેલી રાજકન્યા તેના જોવામાં આવી. ૫૮૫ તે સમયે કુમારની સાથે આવેલા પેલા યક્ષે એકાએક તેણીને કહ્યું કે, હે કલ્યાણિ! તારૂં હરણ કરનારાનો નાશ કરવા માટે આ વીર પુરુષ અહીં આવ્યો છે, તેની સામે તું જો. ૫૮૬ યક્ષનાં તે અપરિચિત વચનો સાંભળીને રાજકન્યાએ જેવું ઉંચું જોયું એટલે તુરતજ તેનાં નેત્ર શરમીંદાં તથા હર્ષથી પ્રફુલ્લ થયાં. ૫૮૭ પછી કુમારનું અતુલ સ્વરૂપ જોઇને રાજકન્યા મનમાં વિચાર કરવા લાગી કે, મારા વૃથાજન્મને ધિક્કાર છે! કેમકે મારા જેવી એક કોડીની કિમતની સ્ત્રી માટે આ કરોડોની કિંમતનો પુરુષ ખરેખર કષ્ટમાં આવી પડશે. ૫૮૮ અરે ઓ દૈવ! મારો જન્મ શા માટે થયો? કદાચ જન્મ થયો તો જન્મીને તુરતજ હું મરણ કેમ ન પામી! કેમકે હું પોતેજ આવા પુરુષરત્નનો નાશકર્તા થઇ પડીશ. ૫૮૯ મનમાં આવો વિચાર

રચનાની દૃષ્ટિએ રમણીયતા છે, પણ અર્થાલંકાર તથા આશય સાથે જોતાં જોઇએ તેટલી સુંદરતા જણાતી નથી.

કરીને તે દયાળુ કન્યા બોલી કે, મોહમિકામાં મુખ્ય એવો એક
રાક્ષસ મને અહીં લાવ્યો છે, તેણેજ સ્વયવરમાંથી મારૂ હરણ કર્યું
છે, તે પાપી, હમણા રાક્ષસદ્વીપમા ગયો છે, પણ એકાતરા તાવની
પેઠે હમણાજ આ નગરમા આવી પહોચશે ૫૯૦-૫૯૧ જો કે તમે
સર્વ ગુણોથી શ્રેષ્ઠ છો, ઉત્તમગુણવાળા છો અને સાત્વિક છો તો
પણ એ દુષ્ટ તમારૂ અનિષ્ટ કરશે માટે તમે સત્વર અહિંથી ચાલ્યા
જાઓ ૫૯૨ રાજકન્યાએ જ્યારે એમ કહ્યું ત્યારે મહાવીર શંખ-
કુમાર બોલી ઉઠ્યો —"હે સુંદરિ! તું ગભરા મા મે રાક્ષસોને શિક્ષા
કરવાનોજ આગ્રહ લીધો છે, તે મારૂ વ્રત છે ૫૯૩ એ રાક્ષસ,
પ્રાતઃકાળે અહીં આવે ત્યારે તુ પોતેજ આ વાતને પ્રત્યક્ષ જોજે
કેમકે કોઇ સાધ્ય વસ્તુમા પ્રત્યક્ષ પ્રમાણથીજ સિદ્ધિ થતી હોય તો
તે કયો વિદ્વાન મનુષ્ય અનુમાન કરવાની ઇચ્છા કરે"? ૫૯૪ કુમા-
રની આ વાતને અનુમોદન આપતો યક્ષ પણ તે વેળા પ્રત્યક્ષ થઇને
બોલ્યો કે, આમા તારે સશય કરવો નહિ, કેમકે ઇન્દ્ર પોતે પણ આ
કુમાર પાસે તુચ્છ છે, તો પછી રાક્ષસો કોણ માત્ર? ૫૯૫ હે સુંદર-
ભ્રમરવાળી કન્યા! જે પુરુષ રમતમાત્રમા મોટા મેરુપર્વતને
ઉપાડી લે તે એક સરસવને ઉપાડે તેમા શુ આશ્ચર્ય
ગણાય? ૫૯૬ આવા હેતુથીજ જેમ વિષ્ણુએ લક્ષ્મી માટે સમુદ્રમથન
કર્યું હતુ તેમ, આ રાજકુમારે તારા માટે આવુ અસાધ્ય કર્મ પણ
સ્વીકાર્યું છે ૫૯૭ વળી તારે માટે જો કદાચ આનું અશુભ થાય તો
પણ તે શુભ થયેલુજ મનાય, કેમકે રાવણે પણ સીતાને માટે
પોતાના દશે મસ્તકોનો ત્યાગ કર્યો હતો,"૫૯૮ તે પછી લજ્જાને
લીધે ધીમે ધીમે બોલીને નીચા મુખે રાજકન્યાએ કહ્યું કે, મારા
પ્રાણજ આ કુમારને અધીન છે, આથી કઇ વધારે કહેવુ તે વ્યર્થ
છે ૫૯૯ એ પ્રમાણે પ્રીતિરસના ઉલ્લાસને વશ થયેલા અને પ્રફુલ્લ

મનવાળાં તે ત્રણેની રાત્રિ તથા દિવસ એક ક્ષણની પેઠે સુખેથી પસાર થયો.[૬૦૦] તેવામાં રાક્ષસ ત્યાં આવી પહોંચ્યો, તેણે શંખને કહ્યું કે રે રે નરાધમ! મરવાની ઇચ્છાથીજ તું અહીં આવ્યો છે, માટે તારા ઈષ્ટ દેવનું સ્મરણ કરી લે.[૬૦૧] રાક્ષસનાં એ વચનનો શંખકુમાર ઉત્તર આપતો હતો તેટલામાં તો આકાશમાંથી આવીને દેવીએ તે રાક્ષસને મજબૂત જકડી બાંધ્યો અને પૃથ્વી પર ફેંકી દીધો,[૬૦૨] તે જોઇ શંખે કહ્યું, "હે દેવિ! તમે આ શું કર્યું? મારા હાથની ખરજ તો હજી તેવી ને તેવીજ રહી ગઇ."[૬૦૩] ત્યારે દેવી બોલી:—"તારા ભાગ્યના પ્રભાવથી જ હું આ કરી શકી છું, જો એમ ન હોય તો રાક્ષસને શિક્ષા કરવામાં મારી શક્તિજ ક્યાંથી હોય?"[૬૦૪] પછી પેલો રાક્ષસ બૂમો પાડવા લાગ્યો કે, હે નાથ! હે દયાળુ! તમે મને છોડાવો, ફરી કદી પણ આવું દુષ્ટ કર્મ હું નહિ કરૂં.[૬૦૫] તે સાંભળી શંખે કહ્યું કે, હે રાક્ષસ! હું તને તોજ છૂટો કરૂં, કે જો, તું મારી સામે યુદ્ધ કરે, કેમકે મને યુદ્ધ કરવાની ઉત્કટ ઇચ્છા છે અને મહાન પુરુષો રણસંગ્રામમાં આવું છળ કદી કરતા નથી. [૬૦૬] તે વેળા પેલા રાક્ષસે કહ્યું કે, હે દેવ! હું તમારી દૃષ્ટિએ પડ્યો હતો તેજ સમયે ગતપ્રાણ જેવો થઇ ગયો હતો અને તેથીજ દેવીએ મને બાંધ્યો છે, નહિ તો આ દેવી મારી સામે શા હિસાબમાં છે?[૬૦૭] માટે હવે યુદ્ધ કરવાનું મારાથી બની શકે તેમ નથી. અરે ઓ કુમાર! મારા પ્રાણ નિકળી જાય છે, માટે તમે મને છોડાવો, આ વખતે જ્યારે એકની દાઢી સળગી રહી છે ત્યારે બીજો જેમ દીવો કરવાની ઇચ્છા કરે તેવું તમે કરો છો. (અર્થાત્ આ બંધનથી મારા પ્રાણ ચાલ્યા જાય છે ત્યારે તમે યુદ્ધની માગણી કરો છો.)[૬૦૮] તે રાક્ષસે એમ કહ્યું એટલે શંખકુમારે તેને બંધનથી છોડાવ્યો. કેમકે સત્પુરુષો શાંત

થયેલા રાત્ર ઉપર પણ પ્રેમાળ થાય છે ૬૦૯ તે પછી કુમારે ગક્ષસને પૂછ્યું કે, હે ભદ્ર ! જેમ વીજળી અને વાયુનો મમાગમ ન હોય તેમ ગક્ષમ અને માનુષી સ્ત્રીનો મમાગમ પણ નજ હોય છતા તે આવો વિરુદ્ધ સમાગમ કેમ કરવા ઇચ્છયો ?"૬૧૦ એ પ્રમાણે કુમારે પૂછ્યુ ત્યારે રાક્ષસે પોતાના મસ્તક ઉપર કમળના ડોડાની પેઠે હાથ જોડીને કુમાર આગળ કહ્યુ કે, ૬૧૧ હે દેવ ! મામાન્ય એક કીડો પણ કારણ વિના કદી પ્રવૃત્તિ કરતો નથી, તો પછી માગ જેવો દેવ જાતિમા જન્મેલો અને વિભગજ્ઞાનવાળો તો કાગણ વિના પ્રવૃત્તિ કરેજ કેમ ? ૬૧૨ હે સ્વામિ ! આ કન્યાનું મે હરણ કર્યું હતુ તેમા જે કાગણ છે તેને તમે એકાગ્રચિત્તે માભળો આ ભરતક્ષેત્રમા મુગ્રામ નામનું એક ઉત્તમ ગામ છે એ ગામમા જે લોકો રહે છે તેઓની પામે અનેક પ્રકારના બળદો છે, તેઓમા અનેક પ્રકારના ધર્મો પણ છે, તેઓ સુવર્ણને ધારણ કરે છે, સદા કાળ અત્યત પ્રસન્ન રહે છે અને તેઓના નેત્રો તથા નામો પણ અત્યત સુદર છે જેથી તેઓ ઇશ્વરને પણ હમી કાઢે છે મહા સમૃદ્ધિમાન કોઇ રાજા કરતા પણ તેઓ વધારે સમૃદ્ધિમાન છે ૬૧૩-૬૧૪ તે ગામમા ધનદેવ નામનો એક વાણીઓ રહેતો હતો તેનો વૈભવ મન્ત્રસૂત્રથી યુક્ત હતો, અને ખરેખર તેની મમૃદ્ધિ જોઇને ઇર્ષ્યાથી દૂષિત થયેલો ધનદ-કુબેર પણ કુબેર-દુષ્ટ વૈરી થયો છે અર્થાત્ ધનદેવની ધનસમૃદ્ધિ કુબેરની સમૃદ્ધિ કરતા પણ અધિક હતી, જેથી કુબેરને ધનદેવ માથે જાણે વૈર થયુ હોય અને તેથીજ તે કુબેર (દુષ્ટ વૈરી) નામનો ધારક બન્યો હોય ૬૧૫ એ ધનદેવને સુરદેવ નામનો પુત્ર હતો તે દેવની પેઠે વિદ્વાનોમા પ્રિય થઇ પડયો હતો અને સસારરૂપ વનપ્રદેશમાં થનાર પુરુષો રૂપી હાથીઓમા અલકારરૂપ હતો ૬૧૬ પછી તેના પિતાએ મૌભાગ્ય-

સુંદરી નામની અનન્ય રૂપસંપત્તિવાળી કન્યા તેને ઘણાજ આનંદથી પરણાવી.[૬૧૭] એટલે તે પોતાની સ્ત્રી સાથે ઘણાજ રાગપૂર્વક વિષયોને સેવવા લાગ્યો, અને તેણી સાથે સ્નેહનો આભ્યંતર રસ તેને પ્રાપ્ત થયો.[૬૧૮] તે પછી પોતાનો પિતા મરણ પામ્યો ત્યારે સૂરદેવ પોતાનું ધન સાથે લઇને વિશેષ ભોગસંપત્તિ માટે પોતનપુર નગરમાં ગયો.[૬૧૯] ત્યાં તેણે એક મહેલ લીધો અને તેમાં પેલી સ્ત્રી સાથે રહીને તેમજ પોતાની ઇચ્છાનુસાર ધન વ્યય કરીને તે અતુલ આનંદ કરવા લાગ્યો.[૬૨૦] ક્રમે ક્રમે તે બન્ને સ્ત્રી-પુરુષો, અન્યોન્ય ઉપર એટલાં બધાં પ્રેમી બન્યાં, કે જેથી તેઓનો સ્નેહબંધ, (નાગરવેલમાં રહેલા) ગુલ્મનાગની પેઠે અત્યંત એકતાને પ્રાપ્ત થયો.[૬૨૧] એક દિવસે સુરદેવની સ્ત્રી મહેલના ગોખમાં બેઠી હતી. તેવામાં દૈવયોગે પોતનપુરના રાજા જિતશત્રુની દષ્ટિ તેના પર પડી.[૬૨૨] પેલી સ્ત્રીએ પણ મોહજનક લતાની પેઠે રાજાને એટલો બધો મોહિત કર્યો, કે તેનું મન કેવળ તે સ્ત્રીનુંજ સ્મરણ કરવા લાગ્યું.[૬૨૩] ખરૂં છે કેઃ—

> स्त्रीकटाक्षाः कालकूटं ततो वा विषमा हि ते ।
> उपभुक्ते विषे मोह एषु स्याद्वीक्षितेष्वपि ॥ ६२४ ॥
> स्त्रीकटाक्षाः कालकूटादप्येते विषमा यतः ।
> विषेहे विषमोशोऽपि न कटाक्षान् पुनः स्त्रियः ॥ ६२५ ॥

સ્ત્રીઓના કટાક્ષ હળાહળ ઝેરરૂપજ છે, અથવા ઝેરના કરતાં પણ વિષમ છે-મહા ભયંકર છે. કેમકે, ઝેરને તો ખાવાથીજ બેભાન થવાય છે, પણ સ્ત્રીકટાક્ષોને તો માત્ર જોવાથીજ મોહિત થવાય છે-સારાસારના વિવેકથી ભ્રષ્ટ થવાય છે.[૬૨૪] શાસ્ત્રકારો કહે છે કે સ્ત્રીના કટાક્ષો ખરેખર કાલકૂટ નામના ઝેર કરતાં પણ અતિ વિષમ છે-અતિ દુઃસહ છે, કેમકે શંકરે કાલકૂટ ઝેરને સહન કર્યું હતું પણ

સ્ત્રીના કટાક્ષો સહન કર્યા નહિ[૬૨૫] આવા હેતુથી તે રાજા મોહના આવેશને વશ થઇ ગયો. તેણે પોતાના કુળ ઉપર પ્રાપ્ત થનારો અપયશનો પણ કંઈ વિચાર કર્યો નહિ અને પોતાના માણસો દ્વારા તે શ્રેષ્ઠ સ્ત્રીનું હરણ કરાવી પોતાના અંતઃપુરમાં તેને રાખી[૬૨૬] પછી સૂરદેવ મહાજનને સાથે લઈ પોતાની સ્ત્રી માટે રાજાની પાસે ગયો અને નમસ્કાર કરી બે હાથ જોડી તેને આ પ્રમાણે કહેવા લાગ્યો,[૬૨૭] "પરસ્ત્રીનો જો સ્પર્શ કરવામાં આવે તો મહાન પુરુષ પણ અધમ દશાને પામે છે જેમકે, પૂર્વે (શિવે) પોતે પણ (તેજ કર્મથી) નપુંસકપણું પ્રાપ્ત કર્યું હતું[૬૨૮] વળી તમે તો સર્વના ક્ષેત્રો (ઘર, સ્ત્રી, જમીન વગેરે) ની રક્ષા કરવા માટે એક વાડ જેવા છો છતાં તમે પોતેજ તમારા રક્ષારૂપ કર્મનો નાશ કરો તો પછી રક્ષણ કોણ કરે?[૬૨૯] હે રાજા! પરસ્ત્રી, દુર્ગતિના દ્વાર દેખાડવામાં એક દીવી છે, માટે તેનાથી તો તાપના ભયથી જેમ દૂર રહેવું જોઇએ તેમ, દૂરજ રહેવું[૬૩૦] હે દેવ! જે પુરુષે પરસ્ત્રીમાં બુદ્ધિ માત્ર પણ કરી હોય તેનો તો આ પૃથ્વી ઉપર અપકીર્તિનો ઢોલજ વાગી ચૂક્યો એમ સમજવું[૬૩૧] હે દેવ! પૂર્વે રાવણ પોતે પણ પરસ્ત્રીનું હરણ કરીને પોતાની ઇચ્છા પૂર્ણ કર્યા વિનાજ મરણ પામ્યો અને મરીને નરકે ગયો[૬૩૨] વળી જેમ આંબાના વૃક્ષ ઉપર તુંબડી લટકાવી હોય તો તે કંઇ શોભે નહિ તેમ, તમારી પાસે આ સ્ત્રી શોભતી નથી, માટે હે દેવ! તમે મારા પર પ્રસન્ન થાઓ અને વાણીયાને યોગ્ય એવી મારી સ્ત્રી મને અર્પણ કરો."[૬૩૩] સૂરદેવે એમ કહ્યું તે પછી સર્વ મહાજને નમસ્કાર કરીને રાજાને કહ્યું—"હે દેવ! આની સ્ત્રી એને પાછી આપો કેમકે રાજાઓ ન્યાયના સ્થાપક હોઇને કદી અન્યાય કરેજ કેમ?[૬૩૪] વળી બીજી રાજકન્યાઓ ઘણી છે છતાં કલ્પલતાઓમાં કડવી ઘીસોડીની જેમ અંતઃપુરમાં આને રાખવાનો આગ્રહ

તે તમને યોગ્ય નથી."[૬૩૫] એ પ્રમાણે નગરવાસી લોકોએ રાજાને ઘણું કહ્યું તો પણ તે સર્વ, વજ્રમાં નખના લખાણની જેમ વ્યર્થ જ થયું.[૬૩૬] અને ઉલટા જાણે અપરાધી હોય તેમ, કઠોર ભાષણ કરનારા ઉદ્ધત નીચ માણસોદ્વારા ધક્કા મરાવીને રાજાની આજ્ઞાથી તેઓને કાઢી મૂકવામાં આવ્યા.[૬૩૭] તે પછી સૂરદેવ પોતાની સ્ત્રીના વિયોગરૂપ અગ્નિથી અંતઃકરણમાં અત્યંત બળવા લાગ્યો અને વૃક્ષની પેઠે સૂકાવા લાગ્યો.[૬૩૮] જેમ ચક્રવાક પક્ષી પ્રિયાના વિરહથી વિહ્વળ થઇને વિલાપ કરે તેમ, એ વિલાપ કરવા લાગ્યો અને જેમ કોઇ તૃષાતુર મનુષ્ય સરોવરની આસપાસ ભમ્યા કરે તેમ, રાજમહેલની આસપાસ ભમવા લાગ્યો.[૬૩૯] તેને, તાપથી તપેલા મનુષ્યની પેઠે માણસોમાં, વનમાં, કોઇ રંગમેળાપમાં, ગામડામાં કે ધનમાં–કોઇ પણ સ્થળે આનંદ મળતો ન હતો.[૬૪૦] એક દિવસે દુઃખથી વ્યાકુળ થઇને કોઇ એક બગીચામાં તે ગયો અને ત્યાં કોઇ એક શૈવ તપસ્વીનાં તેને દર્શન થયાં. પેલા તાપસે તેને પોતાનાં દુઃખનું કારણ પૂછ્યું.[૬૪૧] ત્યારે તેણે અથેતિ સર્વ વૃત્તાંત તેની આગળ કહી સંભળાવ્યું. પછી પેલા તાપસે દુઃખી માણસને જેમ ઔષધ આપે તેમ તેને ઉપદેશ આપ્યો અને તે ઉપદેશવડે એક ક્ષણવારમાં મોહનો ત્યાગ કરી વૈરાગ્યથી તેણે દીક્ષા લીધી.[૬૪૨–૬૪૩] એ દીક્ષાનું ઘણા કાળ સુધી પાલન કર્યું અને અંતે આયુષ પૂર્ણ થયે મરણ પામીને તેજ હું રાક્ષસદ્વીપમાં રાક્ષસોનો નાયક થયો.[૬૪૪] મેં વિભંગજ્ઞાનથી જાણી લઇને જિતશત્રુ રાજાનો નાશ કર્યો અને તેના આ દેશને પણ વૈરભાવથી ઉજ્જડ કર્યો.[૬૪૫] જે લોકો આ દેશમાં રહેતા હતા તેઓ સર્વે, મારા અત્યંત ભયથી જીવિત લઇને કાગડાઓની પેઠે સત્વર નાસી ગયા.[૬૪૬] પછી તે દિવસથી આરંભીને હું રાક્ષસદ્વીપમાંથી આવી આવીને કોઇ કોઇ સમયે મારા જાતીય રાક્ષસોની સાથે અહીં ક્રીડા કરૂં છું અને

તેથીજ આ મારૂં ક્રીડાસ્થાન થયુ છે. [૬૪૭] પેલી સૌભાગ્યસુદરી હતી તે પણ રાજાના અત પુરમા રહીને કોઇ દિવસે તેણે જૈન-સાધુઓ પાસે શ્રાવકનો ધર્મ સાભળ્યો અને બે વર્ષ સુધી તેનુ આરાધન કર્યું, જેથી તે પોતાનું આયુષ પૂર્ણ થયા પછી મરણ પામીને આ મદનસુદરીરૂપે ઉત્પન્ન થયેલી છે [૬૪૮-૬૪૯] હુ, જો કે આની પર પ્રથમથીજ રાગી હતો પણ તે જ્યા સુધી કુમારી હતી ત્યા સુધી મે તેનું હરણ કર્યું ન હતું, પછી જ્યારે તેનો સ્વયવર થવા લાગ્યો ત્યારે અવશ્ય આને કોઇ પરણશે અને તેનો પતિ થશે, એ સહન નહિ થવાથી ક્રોધમા ને ક્રોધમા તેને હુ અહીં લાવ્યો છુ આ રીતે સ્ત્રીના વૈરનુજ આ ફળ છે [૬૫૦-૬૫૧] પણ હે કુમાર ! તમારા અતુલ ભાગ્યવિલાસથી અને નિ સીમ સાહસથી હુ પ્રસન્ન થયો છુ માટે હે વત્સ ! હે કુળધુરધર ! તમે આને પરણો,[૬૫૨] અને આ દેશના રાજ્યનો પણ સ્વીકાર કરો, જેથી સમગ્ર પ્રજાઓ, મકાનો, નગરો તથા ગામડા ફરી અહીં નિવાસ કરે [૬૫૩] "બહુ સારૂ" એમ કહીને ફરી પણ શખકુમારે કહ્યુ કે સાત દિવસમાજ હુ તમારી પુત્રીને લાવી આપીશ, નહિ તો અગ્નિમા પ્રવેશ કરીશ, એમ આ મદન-સુદરીના પિતા પાસે મે પ્રતિજ્ઞા કરી છે, માટે તે પ્રતિજ્ઞા પૂર્ણ કર-વાને હવે મારે વિલબ કરવો નહિ જોઇએ, અને તેથીજ હાલ તો આ દેશમા, મારે વાસ કરવો તે પણ યોગ્ય નથી [૬૫૪-૬૫૫] હમણા તો આ કન્યા તેના પિતાને મારે સોપવી જોઇએ આ વાક્ય સાભળી મદનમજરી કન્યા એક ક્ષણવાર શકાકુલ થઇ ગઇ કે આ કુમાર મને પરણશે કે નહિ ? [૬૫૬] પણ તેજ સમયે તેને દુઃખમાંથી મુક્ત કરનાર તેનું ડાબુ નેત્ર ફરક્યુ અને પાસેના આસોપાલવના વૃક્ષ ઉપર અશોક પક્ષીનો શબ્દ તેણે સાભળ્યો [૬૫૭] આ બે નિમિત્ત પોતાના હિતકારક હોવાથી મદનમજરીની બુદ્ધિએ પો-

તાના સંબંધમાં માન્યું કે, મારા તરફ દૈવ અનુકૂળ છે.[૬૫૮] પછી પેલા રાક્ષસે અત્યંત ભક્તિપૂર્વક શંખકુમારને પોતાના ત્યાં ૭ દિવસ સુધી રાખ્યો અને પુષ્કળ આદર સત્કાર કરીને તેને સંતોષ્યો.[૬૫૯] તે પછી યક્ષ, રાક્ષસ અને દેવીએ તૈયાર કરેલા વિમાનમાં બેસીને તે બન્ને શંખકુમાર તથા મદનમંજરી એક ક્ષણ વારમાં આકાશ-માર્ગે જઇને પોતનપુરમાં પહોંચી ગયાં.[૬૬૦] ત્યાં સ્વયંવરમાં "આ તે કોઇ ઇન્દ્ર અહિં રક્ષા કરવા માટે આવે છે? અથવા ઇન્દ્ર ન હોય કેમકે ઇન્દ્ર તો હજાર નેત્રોરૂપી દોષ વાળો છે અને આ તો તેવો નથી. ત્યારે આ શું સૂર્ય છે? પણ તે તો દુરાલોક છે અને આતો પ્રિયદર્શન છે, ત્યારે આ કોઇ વિદ્યાધર કન્યા ઉપર મોહિત થઇને અહિં આવે છે?"[૬૬૨] આવા પ્રકારના અનેક સંશયોને રાજાઓ કરી રહ્યા હતા. તેવામાં આકાશમાંથી જેમ કબુતર ઉતરી આવે તેમ શંખકુમાર નીચે ઉતર્યો.[૬૬૩] તે સમયે રાજા, જાણે આનંદજ પ્રત્યક્ષસ્વરૂપે આવ્યો હોય તેમ પોતાની પુત્રીને આવેલી જોઈ પ્રફુલ્લ નેત્ર તેને ભેટી પડ્યો અને તેના મસ્તક ઉપર તેણે ચુંબન કર્યું.[૬૬૪] તેમજ પ્રતિજ્ઞાત કાર્યભારને બરાબર રીતે પરિપૂર્ણ કરનાર શંખકુમારને જોઇને "**धरित्री रत्नगर्भा**" પૃથ્વીમાં ઘણાં રત્નો પડેલાં છે, એ વાક્યને સત્ય માન્યું.[૬૬૫] પછી રાજાએ પૂછ્યું કે, હે કુમાર! આ મારી પુત્રીને ક્યાંથી કેવી રીતે તું લાવી શક્યો અને તેં કેવી રીતે જાણ્યું હતું કે તે અમુકજ સ્થળે છે? આ સર્વ વાત તું મારી આગળ કહે.[૬૬૬] રાજાએ એ પ્રશ્ન કર્યો કે તેજ સમયે રાક્ષસે પ્રત્યક્ષ થઇને તે સર્વ વૃત્તાંત રાજાને જણાવી દીધું.[૬૬૭] ત્યારે એ સાંભળીને રાજાએ, અત્યંત શોભાયમાન થઇને આવેલા સર્વ રાજાઓને સન્માન આપી વિદાય કર્યા.[૬૬૮] અને પછી શુભ દિવસે તથા શુભ લગ્ને મોટા ઉત્સવપૂર્વક પોતાની પુત્રીનાં રાજકુમાર શંખ સાથે

લગ્ન કર્યા[૬૬૯] એ સમયે જ્યારે પહેરામણી આપવાનો વખત આવ્યો, ત્યારે રાજાએ મનમા વિચાર કર્યો કે, કન્યાને લાવી આપનાર હરકોઈ પુરુષને મારૂ અર્ધું રાજ્ય આપી દેવાનો તો મેં સ્વીકાર કર્યો જ છે, જેથી અર્ધું રાજ્ય તો મારે આને આપવાનું જ છે, વળી મારે પુત્ર નથી માટે કોઇ સુપાત્રને જેમ મન્ત્ર આપવામા આવે તેમ, આને મારૂ સમગ્ર રાજ્ય અર્પણ કરી દઉં[૬૭૦-૬૭૧] આવો વિચાર કરી તેણે મંત્રીઓ, સામંતો તથા રાણીઓની પણ તે બાબતમા સંમતિ લીધી અને પછી શંખકુમારને પોતાના મહેલ ઉપર લઈ જઈને પોતાના આસન ઉપર તેને બેસાડી દીધો[૬૭૨] પછી રાજાએ તેના લલાટમા ભાગ્યરૂપ આવાસની સ્થિરતા કરવા માટે જાણે શાસનરૂપ પટ્ટી મારવામા આવતી હોય તેમ, ચંદનનું તિલક કર્યું,[૬૭૩] અને ડાબા તથા જમણા હાથથી તેનુ મસ્તક પકડી રાખી, જાણે અક્ષર લખતો હોય તેમ, તિલક ઉપર ચોખા ચોઢ્યા[૬૭૪] તે પછી રાજા, પોતે મસ્તક નમાવીને તે રાજકુમારને નમ્યો એટલે મન્ત્રીઓ, સામંતો તથા સર્વ નગરવાસીઓ પણ તેને નમ્યા[૬૭૫] તે સમયે માંગલિક આચારની પ્રવૃત્તિ ચાલુ થઇ, વાદિત્રો વાગવા લાગ્યા, મંગલધ્વનિ થવા લાગ્યા અને રાજાની રાણીઓના તથા ભાટ ચારણોના જયજય શબ્દ થઈ રહ્યા[૬૭૬] જેમ વિષ્ણુની અર્ધાંગના લક્ષ્મી છે તેમ, શંખકુમારની મુખ્ય પટ્ટરાણી તરીકે મદન-મંજરીનો પણ તેની સાથે અભિષેક કરવામા આવ્યો.[૬૭૭] એ રીતે રાજાએ પોતાના નગરો, ખાણો, ઉત્તમ ગામો, મહેલો, ખજાના, ઘોડા તથા હાથીઓ—આ સર્વ તથા બીજુ જે કઇ હતું તે બધુ રાજ-કુમારને અર્પણ કરી દીધુ[૬૭૮] માત્ર એ રાજકુમાર પોતે લગભગ સર્વ વિષયોને જાણનોજ હતો, જેથી રાજાએ તેને શિખામણ આપવી અયોગ્ય માનીને કોઈ પ્રકારની શિખામણ આપી નહિ કેમકે સરસ્વતી

કરનારી થઇ અને રાગી થઇને રાજાને અત્યંત આકર્ષક થઇ પડી. ૭૦૦ અહો ! શંખરાજાને ધન્યવાદજ અપાય. કેમકે, તેણે પરોપકાર કરવામાં તત્પર થઇને પોતાના અલ્પ સમયના પ્રીતિપાત્ર મિત્રને આખું રાજ્ય આપી દીધું. ૭૦૧ અરે ! વિધાતા પોતે પણ રાજાને કદી મિત્ર કરી શકતો નથી, પરંતુ આ તો કોઇ અપૂર્વજ વિધિ બન્યો કે રાજાએ પોતાના મિત્રને રાજા બનાવ્યો. ૭૦૨ હવે આ તરફ શ્રીશંખરાજા, શ્રીમાન પોતનપુર નગરમાં નગરવાસી સર્વ લોકોનું ઘણીજ શાંતિથી શાસન કરી રહ્યો હતો. ૭૦૩ તે, શ્રીરામની પેઠે ન્યાયથી સર્વત્ર પૂજ્ય થઇ પડયો અને તેના રાજ્યમાં કોઇ પણ ઠેકાણે “ તમે મને આપો ” એવું વચન ઉચ્ચારવામાં આવતું ન હતું– અર્થાત્ તેના રાજ્યમાં કોઇ પણ સ્થળે કોઇ યાચક ન હતો. ૭૦૪ એ રાજાનો યશ મોગરાના પુષ્પ સમાન તથા ચંદ્ર સમાન ઉજ્જવળ હોઇને આકાશમાં ફેલાઇ ગયો હતો અને જગત ઉપર ધોળા રેશમનો જાણે ચંદરવો હોય તેવો શોભતો હતો. ૭૦૫ એ રાજા ઉપર ન્યાયને લીધે લોકોની પ્રીતિ થઇ, લોકપ્રીતિથી અદ્ભુત સંપત્તિ પ્રાપ્ત થઇ, સંપત્તિથી દાન અને દાનથી યશ પ્રાપ્ત થયો. આ રીતે સર્વ ઉત્તરોત્તર તેને પ્રાપ્ત થયું. ૭૦૬ વળી એ રાજાએ પોતાની બુદ્ધિરૂપ સૂત્ર (બાંધવાની દોરી) થી શત્રુને વશ કર્યા; કેમકે જે કામ ગોળ આપવાથી થતું હોય તેમાં કયો માણસ ઝેરનો ઉપયોગ કરે ! ૭૦૭ તે પછી કેટલાએક ભાગ્યશાળી રાજાઓ, પોતાની કન્યાઓને ભેટ રૂપે લાવીને અત્યંત આનંદથી શંખરાજાને પરણાવવા લાગ્યા. ૭૦૮ અને શંખ રાજાએ જુદા જુદા દેશોમાં ભ્રમણ કરતી વેળા જે જે સ્ત્રીઓ સાથે લગ્ન કર્યાં હતાં તેઓ સર્વને પણ તેણે આદરસત્કારપૂર્વક ત્યાં તેડાવી લીધી. ૭૦૯ એ રીતે મહા સમૃદ્ધિવાળાં એ રાજ્યોનો તે સ્વામી થયો અને સૂર્યની પેઠે પ્રતાપી થઇને સર્વોત્તમ પ્રસિદ્ધિને

પ્રાપ્ત થયો ૭૧૦ તે પછી એના પિતા નરોત્તમ રાજાને પોતાના પુત્રની શોધ મળી એટલે તુરતજ તેણે તેને બોલાવવા માટે બે ઉંટ-સ્વારોને શંખરાજા પાસે મોકલ્યા ૭૧૧ તેઓ, ઘણી ઝડપથી ત્યાં આવ્યા અને શંખરાજાના દ્વારમાં ઉભા રહ્યા છડીદારે એ ખબર રાજાને આપી અને પછી રાજાની આજ્ઞાથી તેઓને અંદર દાખલ કરવામાં આવ્યા ૭૧૨ તેઓએ અંદર જઇને રાજાને પ્રણામ કર્યો ત્યારે રાજા પણ તેઓને પોતાના પિતાના સેવક તરીકે ઓળખીને હર્ષથી પ્રફુલ્લ થયેલા શરીરે એકાએક ભેટી પડ્યો ૭૧૩ ઉપરાંત પોતાના દેશનો વાયુ પણ આનંદ ઉપજાવે છે તો પછી પોતાના દેશનો માણસ આનંદ ઉપજાવે તેમાં શું નવાઇ હોય ? ૭૧૪ પછી સ્વચ્છ મનવાળા શંખકુમારે, પોતાના માતા પિતાનું, સમગ્ર પરિવારનું તથા આખા રાજ્યનું કુશળ વૃત્તાંત તેઓને પૂછ્યું, ૭૧૫ ત્યારે તેઓએ કહ્યું કે, હે દેવ ! ત્યાં સર્વે કુશળ છે, તો પણ આપના દર્શનરૂપી મહાન ઔષધિથી હવે ત્યાં વિશેષ કુશળ થશે ૭૧૬ એમ કહીને તેઓએ નરોત્તમ રાજાનું આજ્ઞાપત્ર શંખરાજાને નિવેદન કર્યું એટલે શંખે પણ પ્રીતિનું જાણે સર્વસ્વ હોય તેવું એ પોતાના પિતાનું આજ્ઞાપત્ર ભક્તિથી ગ્રહણ કર્યું, ૭૧૭ અને તેને ઉખેળીને સાવધાન મનથી આ પ્રમાણે વાંચવા માંડ્યું —

" સ્વસ્તિ શ્રીરત્નપુર નગરથી રાજા નરોત્તમ, શંખ સમાન સુશોભિત પુત્ર શંખને અત્યંત પ્રીતિથી પ્રફુલ્લિત અંતઃકરણે આજ્ઞા કરે છે કે, હે પુત્ર ! જે દિવસે મને પૂછ્યા વિના તેં કોઇક પ્રદેશ તરફ અહીંથી પ્રયાણ કર્યું છે તે દિવસથી આરંભીને મારી નિદ્રા, ભૂખ તથા આનંદ ચાલ્યા ગયાં છે, માટે સત્વર અહીં આવીને તારા દર્શનરૂપ નેત્રાંજનથી મારાં તથા તારી માતાના નેત્રના પડળને હવે તું દૂર કર" ૭૧૮–૭૨૧

એ પ્રમાણે તે લેખનો અર્થ વિચારીને. મયૂરનો શબ્દ સાંભળીને જેમ બાલા ઉત્કંઠિત થાય તેમ પોતાના પિતાનું દર્શન કરવા માટે તે ઉત્કંઠિત થયો. ૭૨૨ તેણે પોતાના મિત્રને બોલાવીને બન્ને રાજ્યની સંભાળ રાખવા ભલામણ કરી અને પોતાના પિતાને મળવા માટે શુભ દિવસે ત્યાંથી પ્રયાણ કર્યું. ૭૨૩ એ સમયે તે રક્ષક રાજાની પાછળ અનંત સામંત, રાજાઓ અને અનેક મોટા અમાત્યો, ચતુરંગી સેના સાથે કુટુંબી તરીકે ચાલતા હતા. ૭૨૪ વળી તે વખતે હાથીઓના ગંડસ્થલના અગ્રભાગમાંથી ઝરતી મદધારાઓથી પૃથ્વીમંડળ છંટાઇ રહ્યું હતું અને પછી તે ઉપર મનુષ્ય આદિ સર્વ પ્રાણીઓનાં પગલાં પડતાં હતાં, જેથી તેનો દેખાવ સવળા પાથરી દીધેલા ચંદરવા જેવો જણાતો હતો. ૭૨૫ પૃથ્વી પર ચાલતાં રથોનાં પૈડાંથી આકાશમાં જે ધૂળ ઉડી હતી તે સર્વ પ્રદેશમાં ધમઘોર છવાઇ ગઇ હતી અને તેમાં સુવર્ણની છડીઓના ચમકારા, મેઘમાં વીજળીઓ ઝબકતી હોય તેવા પ્રકાશી રહ્યા હતા. ૭૨૬ ચાલતા ઘોડાઓનાં પગલાંઓથી પૃથ્વી પણ શત્રુઓના ઉચ્ચાટન માટે સર્વત્ર મૂકી દીધેલા ઠકારોથી વ્યાપ્ત હોય તેવી જણાતી હતી. ૭૨૭ સેનામાં વિશાલ ઢાલને ધારણ કરનારા પાળાઓ, તાર્ક્ષ્ય (એટલે ગરુડ તથા ઘોડો) એવા પોતાના નામ ઉપરથી ઘોડાઓ પરના સ્નેહને લીધે અનેક સ્વરૂપો ધારણ કરીને ગરુડ પોતેજ જાણે ત્યાં આવ્યો હોય તેવા શોભતા હતા. (કેમકે, તેઓએ હાથમાં પકડેલી ઢાલો પાંખોના આકારની દેખાતી હતી.) ૭૨૮ એ રીતે લાખો લોકો ગાડાં, બળદો, ઉટ, ગધેડાં તથા ખચ્ચરો સાથે લઇને તે રાજાની સાથે એ વેળા ચાલ્યાં હતાં. ૭૨૯ રાજા શંખ દરેક ગામે તથા પ્રત્યેક નગરે જુદી જુદી ભેટોને ગ્રહણ કર્યે જતો હતો અને યાચકોને યથેષ્ટ દાન આપ્યે જતો હતો. એમ કરતાં કરતાં અનુક્રમે તે રત્નપુર પાસે

જઈ પહોચ્યો ૭૩૦ તે વખતે રાજા નરોત્તમે પોતાના પુત્રનુ આગમન જ્યારે જાણ્યુ ત્યારે, ચંદ્રના આવવાથી જેમ સમુદ્ર આનંદ પામે તેમ, હર્ષ પામીને રોમાંચિત થઇ ગયો ૭૩૧ તેણે આખા નગરમા માચડા, ધ્વજાઓ, પતાકાઓ વગેરે બંધાવવાની આજ્ઞા કરી, તેમજ વાળી-ઝાડીને સાફ કરવામા આવેલા નગરમા મોટા મોટા ઉત્સવો કરવાની પણ આજ્ઞા કરી ૭૩૨ અને તે આજ્ઞાને નગરના રક્ષક પુરૂષોએ સર્વ ઠેકાણે જ્યારે અમલમા મૂકી દીધી ત્યારે, રાજા પોતાના અંતપુર અને પરિવારની સાથે નગરમાથી બહાર નીકળ્યો ૭૩૩ પેલી તરફ શંખ પણ પોતાના પિતાને આવતો જોઇ હાથી ઉપરથી નીચે ઉતરી પડ્યો અને પિતાની આગળ જઈ દેવના કોઇ યાત્રિકની પેઠે પૃથ્વી પર લોટી પડ્યો-પિતાને સાષ્ટાંગ પ્રણિપાત કર્યો ૭૩૪ પછી રાજા પણ હાથી ઉપરથી ઉતરીને કુમારની સામે ગયો એટલે તેઓ બન્ને પિતા-પુત્ર અન્યોન્યને મળ્યા ૭૩૫ તે વેળા શંખકુમારે અત્યંત ભક્તિપૂર્વક પિતાના ચરણમા પ્રણામ કર્યા અને પિતાએ પણ પુત્રને છાતી સાથે ચાંપીને મસ્તક પર ચુંબન કર્યુ ૭૩૬ પછી કાર્તિક સ્વામી જેમ પાર્વતીના ચરણમા વંદન કરે તેમ, શંખકુમારે પોતાની માતાના ચરણમા વંદન કર્યુ ત્યારે, તેની માતા પણ હર્ષના અશ્રુ વરસાવતી પુત્રને ભેટી પડી ૭૩૭ તે સમયે માતાના એ હર્ષાશ્રુના જળથી શંખકુમારના શરીર પર રોમાંચના અંકુરો ફૂટી નીકળ્યા તે તો યોગ્ય જ ગણાય પણ આશ્ચર્ય એ બન્યુ કે તેના શોકની લતા એ હર્ષાશ્રુના સિંચનથી એકદમ સુકાઇ ગઈ (અર્થાત્ માતાના હર્ષાશ્રુથી શંખકુમારને રોમાંચ થયા અને તેનો શોક દૂર થયો)૭૩૮ પછી શંખકુમાર પ્રસન્ન થઇને બીજી માતાઓના ચરણમા પણ પડ્યો એટલે તે સર્વ માતાઓએ ઓવારણા લઇને આશીર્વાદ આપ્યા ૭૩૯ તેમ જ બીજા પોતાના પરિવાર

વર્ગે તથા નગરવાસીઓએ પણ શંખકુમારે જ્યારે નમસ્કાર કર્યા ત્યારે યથાયોગ્ય-જેને જે ઘટે તે પ્રમાણે તેને કહ્યું.[૭૪૦] જેમકે કોઇએ કહ્યું કે, તું લાંબા કાળ સુધી જીવ, કોઇએ વળી કહ્યું કે, તું લાંબા કાળ સુધી આનંદમગ્ન રહે, કોઇએ કહ્યું કે, લાંબા કાળ સુધી તું પૃથ્વીનું પાલન કર, અને કોઇએ વળી કહ્યું કે, તારી પ્રતિદિન ચઢતી થાઓ તથા તું સમૃદ્ધિમાન થા. આ પ્રમાણે નગરવાસીઓએ તેને અભિનંદન આપ્યું.[૭૪૧] પછી શંખકુમારની સર્વ સ્ત્રીઓ, પોતાની સાસુઓને પગે પડી અને નમ્ર થઇને તેઓએ સાસુઓએ આપેલા આશીર્વાદોનો સ્વીકાર કર્યો.[૭૪૨] તે પછી નરોત્તમ રાજા, પોતાના પુત્ર જયંતની સાથે ઇન્દ્ર જેમ ઐરાવત હાથી ઉપર બેસે તેમ, શંખકુમારની સાથે એક મુખ્ય હાથી ઉપર બેઠો.[૭૪૩] એ વખતે મનુષ્યોના હર્ષપોકાર થવા લાગ્યા, ભેરીઓના ભણકારા સંભળાવા લાગ્યા અને બીજાં પણ મોટાં મોટાં વાદિત્રો વાગવા લાગ્યાં.[૭૪૪] બીજી તરફ સ્તુતિપાઠકોનો જયજયધ્વનિ થઇ રહ્યો ને ઘોડાઓના હણહણાટથી દિશાઓ ગાજી ઉઠી. આ રીતે સર્વ પ્રદેશને કેવળ શબ્દમય કરતો રાજા નરોત્તમ, નગરમાં દાખલ થયો.[૭૪૫] તે વેળા નગરની સ્ત્રીઓ, હર્ષના હાસ્યથી સુશોભિત જણાતી દાંતની કાંતિથી પોતાના અધરોષ્ઠને વ્યાપ્ત કરી દઇ, સ્પૃહાપૂર્વક શંખકુમારને માંહોમાંહે બતાવવા લાગી.[૭૪૬] દૂધની મલાઇ જેવા ઉજ્જવળ સ્ત્રીઓના કટાક્ષો, શંખકુમારના પ્રત્યેક અંગમાં તે વખતે લાગી પડ્યા, જેથી તેનું આખું શરીર ખરેખર શંખના જેવું જ ગૌર બની ગયું.[૭૪૭] નગરની દરેક દુકાનોએ, પ્રત્યેક ઘરે તથા દરેક શેરીએ જાતજાતનાં ભેટણાંઓથી નરોત્તમ રાજાનો સત્કાર કરવામાં આવ્યો અને પછી પોતાના મહેલમાં તે આવ્યો.[૭૪૮] ત્યાં પેલા યક્ષે મહા તેજસ્વી શંખકુમારનું ચરિત્ર જ્યારે તે નગરમાંથી બહાર નીકળ્યો હતો

ત્યારથી આરંભીને રાજાની આગળ કહી સંભળાવ્યું.[૭૪૯] પછી નરોત્તમ રાજાએ સર્વ લોકોની સંમતિ લઇને પોતાની મેળે પ્રાપ્ત થયેલાં બે રાજ્ય ઉપરાંત પોતાના રાજ્યનો પણ સ્વામી બનાવ્યો.[૭૫૦] અને પોતે રાજ્યનો સર્વ ભાર તેના પર મૂકી દઇ નિશ્ચિત થયો તથા ચારિત્ર લેવા માટે તત્પર થઈ રહ્યો કેમકે વૃદ્ધાવસ્થામાં એ જ યોગ્ય ગણાય[૭૫૧] એ પ્રમાણે શાંત થયેલો તે રાજા અને નવીન ઉદય પામેલો પ્રતાપી શંખકુમાર બન્ને જણા, કૃષ્ણપક્ષની પડવાના દિવસના ચંદ્ર-સૂર્યની પેઠે શોભવા લાગ્યા,[૭૫૨] અને લોકોનું પાલન કરતા હતા, તેવામાં એક દિવસે ઉદ્યાનપાળે આવીને રાજાને જણાવ્યું કે, હે દેવ! આજે ઉદ્યાનમાં સર્વના સમગ્ર સંશયોને દૂર કરનાર શુભંકર નામના કેવલી પધાર્યા છે, માટે હે રાજા! તમે તમારી દૃષ્ટિને કૃતાર્થ કરો[૭૫૩-૭૫૪] આ વૃત્તાંત સાંભળીને નરોત્તમ રાજા, રોગી જેમ પોતાને ઇચ્છિત ઔષધ સાંભળીને પ્રસન્ન થાય અને વૈદ્યને ઈનામ આપે તેમ, પ્રસન્ન થયો તથા ઉદ્યાનપાળને તેણે ઈનામ આપ્યું[૭૫૫] પછી શંખરાજાને તથા અંતઃપુર આદિ પરિવારને સાથે લઇ નરોત્તમ રાજા મુનિને વંદન કરવા માટે નીકળ્યો[૭૫૬] અને તેઓ બન્ને રાજા, કેવલિને જોઇને હાથી ઉપરથી ઉતરી પડી, રાજ્યના ચિન્હોનો ત્યાગ કરી, પાંચ પ્રકારના અભિગમ-પૂર્વક પાંચે અંગોથી પૃથ્વીનો સ્પર્શ કરી મુનિને તેઓએ વંદન કર્યું મુનિએ પણ ધર્મલાભનો આશીર્વાદ આપી તેઓ બન્નેને અભિનંદન આપ્યું[૭૫૭-૭૫૮] પછી તેઓ બન્ને રાજા, વિનયાધીન થઇ કેવલી આગળ બેઠા એટલે કેવલીએ પણ બોધ આપવા માટે દેશનાનો આરંભ કર્યો[૭૫૯] "હે ભવ્યજીવો! આ સંસારરૂપ સમુદ્ર સર્વ પ્રાણીઓને ખરેખર દુસ્તર થઇ પડે છે, કેમકે તે સમુદ્રમાં જન્મ, મૃત્યુ તથા જરારૂપ ચપળ તરંગો ઉપરાઉપરી ઉછળી રહ્યા છે,

વ્યાધિઓ રૂપ જળનું પૂર ચોતરફ ફેલાઇ રહ્યું છે, માનસિક પીડાઓ-રૂપ જળચરજંતુઓ ચોબાજુ તેમાં વસી રહ્યાં છે, મોહરૂપી મોટી ભમરીઓમાં સંખ્યાબંધ પ્રાણીઓ ગેબ થતાં તેમાં જોવામાં આવે છે, તેના મધ્ય વિભાગમાં ક્રોધરૂપી વડવાનળ પ્રજ્વળી રહ્યો છે, તેથી તે મહા ભયંકર છે, માનરૂપી મોટા પહાડો તેમાં આવેલા છે, જેથી મોક્ષમાર્ગમાં સ્થિતિ કરવારૂપ વહાણ તેમાં અથડાઇને છિન્નભિન્ન થઇ જાય છે, માયા–કપટરૂપ લતાઓનાં ગીચ ઝુંડ તેમાં વ્યાપ્ત છે જેથી પ્રાણીઓની સદ્‌ગતિ દુઃસંચાર થઈ પડે છે–સ્ખલિત થાય છે–પ્રાણીઓ સદ્‌ગતિએ જઇ શકતાં નથી. અને તૃષ્ણા આદિ નદીઓના પૂરથી તે સમુદ્રમાં લોભરૂપ જળનો ઓઘ પ્રતિદિન વધતો જાય છે.[૭૬૦-૭૬૩] આ સંસારસમુદ્રને તરી જવા માટે હવે તમારે અવશ્ય યત્ન કરવો જોઇએ; નહિ તો સર્વ અર્થોને સિદ્ધ કરી આપનારો મોક્ષરૂપ બેટ તમને પ્રાપ્ત થશે નહિ.[૭૬૪] આ સમુદ્રને ઉતરી જવા માટે સર્વજ્ઞોએ આ ઉપાય કહ્યો છે કે, આમાં સંયમરૂપ વહાણ અવશ્ય મેળવવું જોઇએ અને તેને માટે સર્વ કોઇએ મહાન આગ્રહ કરવો જોઇએ.[૭૬૫] આ વહાણ, જો કે પુષ્કળ પરિષહોરૂપ લોખંડી ભારથી ભરપૂર છે તો પણ અંતે ઉત્તમ સત્ત્વને પ્રાપ્ત કરી આપનારૂં છે અને તેમાં પણ જો કોઇ ઉત્તમ નાવિક–ખલાસી–સદ્‌ગુરુ મળી આવે તો તો કયા મનુષ્યને આનંદજનક ન થાય? ”[૭૬૬] કેવલીની એ દેશના સાંભળીને નરોત્તમ રાજાનું મન જે પ્રથમ રાગી હતું તે પણ એકદમ સ્થિર થઇને વિરક્ત બની ગયું. અથવા તેમાં અત્યંત આશ્ચર્ય ન જ ગણાય, કેમકે મુનિઓની શક્તિ સર્વ કંઇ કરી શકે છે.[૭૬૭] તે પછી નરોત્તમ રાજાએ નમસ્કાર કરી આનંદપૂર્વક કેવલીને પૂછ્યું કે, હે પ્રભુ! મારા પુત્રે પૂર્વજન્મમાં શું પુણ્ય કર્યું હતું? કેમકે, એ પોતાના રાજ્યનો ત્યાગ કરી પોતે એકલા જ એક મિત્રને સાથે લઇ જ્યાં જ્યાં ગયો ત્યાં ત્યાં તેને

અદ્ભુત સંપત્તિ પ્રાપ્ત થઇ ૭૬૮-૭૬૯ આ સાંભળી કેવલીએ કહ્યું કે, હે રાજા ! તું એકાગ્રચિત્તે સાંભળ

શંખરાજાના પૂર્વભવની કથા

"આ ભરતક્ષેત્રમાં સુસ્થિત નામનું એક શ્રેષ્ઠ ગામ છે તેનો રાજા લલિત નામનો એક ક્ષત્રિય હતો તે રાજાની તરવાર તેના એક મંત્રીરૂપે હોઇને શત્રુઓને ઉચ્ચાટ ઉપજાવતી હતી ૭૭૦-૭૭૧ એ રાજાને તારાદેવી નામની સ્ત્રી હતી તે આખા દેશમાં પ્રિય થઇ પડી હતી અને તેણે પોતાના ગુણોરૂપી દોરડાથી પોતાના પતિના મનરૂપ વાનરને બાંધીને સ્થિર કર્યો હતો ૭૭૨ જેમ ગોવાળ ગાયોનું સમાન રીતે પાલન કરે તેમ, એ રાજા તે ગામની સર્વ પ્રજાઓનું સમાન રીતે પાલન કરતો હતો અને ગોવાળ જેમ ગાયોમાથી સ્વચ્છ દૂધનું દોહન કરે તેમ, એ રાજાએ પણ પ્રજાઓમાથી ઉજ્જ્વળ યશ સંપાદન કર્યો હતો ૭૭૩ એક દિવસે તે ગામના દરવાજામાં બેઠો હતો અને ગામના લોકસમુદાયમાં કંઇ ચર્ચા કરતો હતો તેવામાં ગધેડાના પૂછડાને વળગી રહેલો કોઇએક પુરુષ તેના જોવામાં આવ્યો ૭૭૪ તેને ગધેડો ઉપરાઉપરી પાછલા પગની લાતો માર્યે જતો હતો તોપણ તેણે તેનું પૂછડું છોડયું નહિ, પણ પોતાના શરીરને સંકોચી રાખી પુછડે પકડેલા સાપની પેઠે ઉલટુ પકડીજ રાખ્યું ૭૭૫ ગામના લોકોએ તેને વારંવાર કહ્યું કે, તું ગધેડાનું પૂછડું મૂકી દે તેમજ ગધેડો પણ ઉપરાઉપરી તેને મારતો હતો, છતાં તેણે પૂછડું છોડયું નહિ, જેથી આખરે અશક્ત થઇને ડાળી ઉપરથી પડેલા વાનરની પેઠે તે પછડાઈ પડ્યો અને મોટેથી રડવા લાગ્યો ૭૭૬ ત્યારે ગામધણી વગેરે સર્વ લોકોએ દયાને લીધે તેને ઉઠાડ્યો અને વસ્ત્રના છેડાથી તેનું શરીર લૂછી નાખીને ચકુ જળ તેને પીવરાવ્યું ૭૭૭ પછી લોકના સમુદાયમાં તેને લાવીને પૂછ્યું કે, તારે

આટલો બધો આગ્રહ પકડવાનું કારણ શું? શા માટે બધાએ કહ્યું છતાં અને ગધેડે માર્યો છતાં તેં તેનું પૂંછડું છોડયું નહિ?૭૭૮ ત્યારે તેણે કહ્યું કે, હે દેવ! મારી માતાએ મને કહ્યું હતું કે, હે પુત્ર! તું હરકોઇ કામમાં આવો શિથિલ છે, તેથી તું તારૂં પેટ કેવી રીતે ભરીશ? માટે તારે બીજા કોઇ, જે કંઇ કરવાનું કહે તેમાં ખૂબ આગ્રહ પકડી રાખવો, જેથી લોકોમાં સદાકાળ તું પ્રિય થઇ પડીશ."૭૭૯-૭૮૦ આ મારી માતાની શીખામણથી મેં ખૂબ આગ્રહ કરીને પૂછડું છોડયું ન હતું. કેમકે, એ ગધેડાના માલીકે "આ ગધેડાને તું પકડી રાખ" એમ મને કહ્યું હતું.૭૮૧ આ પ્રમાણે સાંભળીને ગામધણીએ પોતાના મનમાં વિચાર કર્યો કે, આ તરુણ અત્યંત મુગ્ધ છે-અજ્ઞાની છે, માટે આને મારા નીતિગૃહમાં રાખીને હું શિક્ષણ આપું. ૭૮૨ આવો મનમાં વિચાર કર્યા પછી તેણે પેલા મુગ્ધ માણસને પોતાના ઘર કામમાં નીમ્યો અને ખાવામાં તથા વસ્ત્ર પહેરવાં વગેરેમાં તેના પર દયાને લીધે હમેશાં શિખામણ આપવા માંડી.૭૮૩ એક દિવસે ભોજન વખતે તે ગામધણી ગામલોકોની સભામાં બેઠો હતો, ત્યારે તેની સ્ત્રીએ તેને બોલાવવા માટે પેલા મુગ્ધ યુવાનને મોકલ્યો.૭૮૪ તેણે ત્યાં સભામાં જઇને પોતાની મૂર્ખાઇથી સર્વ લોકોના સાંભળતાં મોટા શબ્દથી ખુલ્લી રીતે કહ્યું કે, ચાલો, રાબ થંડી થઇ જાય છે. ૭૮૫ તે સાંભળીને સર્વ સહવાસી લોકોએ "અહો! આ ગામધણી છે, છતાં રાબ ખાય છે" આવી ગામધણીની હાંસી કરી અને પછી તે ગામધણી પણ "આની મૂર્ખતાને ધિક્કાર છે" આમ મનમાં વિચાર કરતો ઘેર ગયો.૭૮૬ તેણે મૂર્ખાને એકાંતમાં બેસાડીને કહ્યું, "અલ્યા ઓ! હું જ્યારે સભામાં બેઠો હોઉં, ત્યારે તારે જે કંઇ કહેવાનું હોય તે કહેવું નહિ; પણ સભામાંથી હું ઉઠું ત્યારે જ

કહેતું ૭૮૭ આવી શિખામણ આપીને તેણે ભોજન કર્યું અને પેલો મૂર્ખ શિરોમણી તેને કામે લાગ્યો ૭૮૮ હવે એક દિવસે એવુ બન્યુ કે પેલો ગામધણી દેવીની યાત્રા નિમિત્તે ગામમા જ્યા ઉત્સવ થતો હતો, ત્યા બેઠો હતો, તેવામા તેનું ઘર સળગ્યુ, એટલે તેની સ્ત્રીએ પેલા મૂર્ખાને તેને બોલાવવા માટે મોકલ્યો ૭૮૯ તે વેળા ગામની પાસેના એક બગીચામા દેવીની યાત્રા નિમિત્તે આવેલા લોક એકઠા મળ્યા હતા અને તેઓની વચ્ચે ગામધણી બેઠો હતો, જેથી પેલા મૂર્ખાધિરાજને ગામધણીએ આપેલી પ્રથમની શીખામણ યાદ આવી અને તે ઘણા લાબા સમય સુધી મૌન ધરીને ત્યા ઉભો રહ્યો પછી ગામધણીએ જ્યારે પૂછ્યુ ત્યારે તેણે તેના કાન પાસે જઈને કહ્યુ કે, તમારૂ ઘર અગ્નિથી બળી જાય છે આ સાભળી ગામધણીએ પોતાના ગામ સામે દૃષ્ટિ કરી, ત્યારે તો દૂધ અને પાણી જેમ એક થઇ જાય તેમ, આકાશમા કેવળ ધૂમાડો જ તેના જોવામાં આવ્યો ૭૯૦–૭૯૨ પછી ગામપતિએ કહ્યુ કે, અરે ઓ મૂર્ખ ! તું આટલે સુધી આવ્યો શા માટે ? અને જો આવ્યો તો તે કહ્યુ કેમ નહિ ? શા માટે ખીલાથી જડી દીધો હોય તેમ ઉભો રહ્યો ? ૭૯૩ ત્યારે તેણે કહ્યુ કે, મને મારી શેઠાણીએ મોકલ્યો તેથી હું આવ્યો છુ અહીં તમે લોકના મેળાવડામા બેઠા હતા તેથી તમારી શિખામણ પ્રમાણે મે તમને કહ્યુ નહિ ૭૯૪ તે પછી ગામપતિ ગામના લોકોની સાથે ઉતાવળો ઉતાવળો ઘેર ગયો પણ તેટલામા તો ઘર અગ્નિથી બળીને ભસ્મ થઇ ગયુ હતુ ૭૯૫ એ વખતે ગામધણીએ પેલા મૂર્ખ ચાકરને કહ્યુ કે, તુ કેવો મૂર્ખ દેખાય છે ? જ્યા ધૂમાડો જોવામાં આવે ત્યા કોઇને પૂછ્યા વિના પોતાની મેળેજ ધૂળ તથા કાદવ વગેરે નાખી દેવા જોઇએ ૭૯૬ તે સાભળી પેલાએ કબૂલ કર્યું કે, હવે પછી એમ કરીશ, અને પછી

તે પોતાને કામે લાગ્યો. ગામધણીએ પણ તેજ ક્ષણે નવું ઘર તૈયાર કરાવ્યું.૭૯૭ તે પછી એક દિવસે ગામધણીની સ્ત્રી, પોતાનાં નવાં ધોયેલાં વસ્ત્રોને ઘરના ઓરડાની અંદર રહીને ધૂપ આપીને સુગંધી કરી રહી હતી, જેથી અંદરના ભાગમાં પ્રસરેલો ધૂમાડો વસ્ત્રોમાંથી બહાર નીકળવા લાગ્યો. તે જોઇને પેલા મૂર્ખ ચાકરે તે વસ્ત્રો પર કાદવ, ધૂળ વગેરે નાખ્યાં. આ સમયે ગામધણીની સ્ત્રી–તારા, કોઇ કામ પ્રસંગે ઓરડાની બહાર ગઇ હતી, પણ તે પાછી અંદર આવી અને પોતાનાં વસ્ત્રોને એ રીતે બગાડેલાં જોઇ તેણે પોકાર કરી મૂક્યો કે,૭૯૮–૮૦૦ અરે ઓ પાપી! દુરાચારી! મૂર્ખ! તેં આ શું કર્યું? હમણાં જ ધોયેલાં આ વસ્ત્રોને તેં આ પ્રમાણે કેમ બગાડયાં?૮૦૧ તે સાંભળી તેણે કહ્યું કે, મને મારા શેઠે આજ્ઞા આપી હતી તેજ પ્રમાણે મેં કર્યું છે. કેમ? આ મને પોતાને હિતકારક નથી? જો હું મારા સ્વામીનું કહેલું નહિ કરીશ તો પછી બીજું શું કરીશ તે મને કહો."૮૦૨ પછી પેલી સ્ત્રીએ પણ પોતાના ધણીને બોલાવીને નોકરનું તે કૃત્ય બતાવ્યું એટલે તેણે કહ્યું કે, હશે, ફરીથી તું તારાં વસ્ત્રોને તને રુચે તેવાં ધોઇ લેજે.૮૦૩ ત્યારે પેલી સ્ત્રીએ કહ્યું કે ધોવાની વાત પછી, પણ પ્રથમ આ મૂર્ખાને ઘરમાંથી બહાર કાઢો. કેમકે, તે હમેશાં આવા સંતાપ જ કરાવ્યા કરે છે.'૮૦૪ તે સાંભળી ગામધણી બોલ્યો:—આ એકલો જ ઘરનું સઘળું કામ કરવાને સમર્થ છે, માટે સૂર્ય જેમ પોતાના પગ વિનાના સારથિનો ત્યાગ કરતો નથી તેમ, આપણે પણ આનો ત્યાગ કરવો ન જોઇએ."૮૦૫ પછી પેલી સ્ત્રી બોલી, "હે નાથ! ઘરનું સઘળું કામ હું પોતે કરીશ, પણ આ મૂર્ખાને તો હવે કાઢવો જ જોઇએ. કેમકે, જેથી કાન તૂટી જાય તે સોનું પણ શું કામનું?૮૦૬ વળી હે સ્વામી! આવા મૂર્ખ ચાકરથી તમને કોઇ જાતનો ગુણ

નથી, તેમ તમારી ગોભા પણ નથી. કેમ કે, કોઈ એક ઘર ખાલી પડી રહે તે સારૂ, પણ તે ઘર ચોરથી ભરેલુ હોય તો સારૂ નહિ" ૮૦૭ પોતાની સ્ત્રીએ એ પ્રમાણે કહ્યુ એટલે ગામધણી બોલ્યો– "હે પ્રિયા ! આ મૂર્ખનો પણ આપણે સ્વીકાર કર્યો છે, તેમા લોકો શુ કહેવાના છે ? મહાદેવે પોઠીયાનો સ્વીકાર કર્યો, તેથી તે 'પશુપતિ' કહેવાય છે, પણ પેલા પોઠીઆનો પોતે ત્યાગ કરે છે ૮૦૮ આને આપણે હમેશા શિક્ષણ આપીશુ, તેથી તે કુશળ બની જશે કેમકે, પર્વતની નદીનો પથ્થર પણ હમેશના અત્યત ઘર્ષણથી ગોળ બની જાય છે" ૮૦૯ પછી પેલી સ્ત્રીએ કહ્યુ –" હે સ્વામિ ! હુ ધારૂ છુ કે, આને હમેશા શિક્ષણ આપવામા આવશે તો પણ આ કદી કુશળ થશે નહિ કેમકે કાગડાને સારો અભ્યાસ કરાવવામા આવે તો પણ તે કદી કોયલનો સ્વર કરે ૮૧૦ વળી હે સ્વામી ! શાસ્ત્રમા પણ આવુ સુભાષિત આપણા સાભળવામા આવે છે કે પડિત શત્રુ માગે પણ મૂર્ખ મિત્ર માગે નહિ ૮૧૧ તો પછી હે નાથ ! આ તો આપણો મૂર્ખ સેવક છે, તે તો કેમ જ સારો ગણાય ? જેમ માટીનો કાચો ઘડો પોતાનામા રહેલા જળનો તથા પોતાનો પણ નાશ કરે તેમ, આવો સેવક પોતાના શેઠનો તથા પોતાનો બન્નેનો નાશ કરે ૮૧૨ વળી કહેવાય છે કે મૂર્ખ માણસ પોતાને તથા પોતાના આશ્રિતોને પણ સકટમા નાખે છે જેમકે પૂર્વે એક ક્ષુદ્ર તાપસે ગામના સર્વ લોકોને સકટમા નાખ્યા હતા ૮૧૩ આ સાભળી ગામપતિએ કહ્યુ કે, એ ક્ષુદ્ર તાપસ કોણ હતો ? ત્યારે તેણીએ કહ્યુ કે–

તાપસની કથા

વૈતાઢ્ય પર્વતમા વિદ્યુત્પુર નામનુ એક નગર છે તેનો રાજા વેગચૂડ નામનો એક વિદ્યાધર હતો. ૮૧૪ એક દિવસે તે સભામા બેઠો હતો ત્યારે તેણે સાભળ્યુ કે, દેવ પશમા જડતા ઘણી હોય છે આ સાભળીને

તે વિદ્યાધર,એ કહેવતની સત્યતા જોવાને પૃથ્વી પર આવ્યો. ૮૧૫ તે સમયે પોલાસક નામના ગામમાંથી સમિધો લેવાને ગયેલો કોઈ એક તાપસ તેના જોવામાં આવ્યો. ૮૧૬ એટલે તે વિદ્યાધરે મુનિની પાસેજ ચરી રહેલી એક (માયાવી) ગાય ઉત્પન્ન કરી. તે ગાયને સ્થૂલ શરીરવાળી જોઇને ઋષિએ માની લીધું કે, આ તો ખરેખર કામધેનુ છે. ૮૧૭ પછી તે ગાય જ્યારે આકાશમાં ઉડી, ત્યારે પેલો તાપસ પણ પોતાના મનુષ્ય શરીરથી જ સ્વર્ગમાં જવાની ઇચ્છાથી ગાયને પુંછડે વળગી પડ્યો. ૮૧૮ તે જ ક્ષણે વિદ્યાધરની તે માયા, વૈતાઢ્ય પર્વતમાં જઈ પહોંચી અને તેને પુંછડે વળગેલા પેલા તાપસે પણ તે પ્રદેશને જ સ્વર્ગ માની લીધું. ૮૧૯ ત્યાં વિદ્યાધરે તેમને પોતાને ઘેર લઇ જઇ લાડુ ખવરાવ્યા, ત્યારે મુનિએ તો મોટા મોટા તે લાડુને જ સ્વર્ગનાં ફળ માની લીધાં. ૮૨૦ અને તે સ્વાદિષ્ટ લાડુથી તૃપ્ત થઇ હૃદયમાં તેણે વિચાર કર્યો કે ખરેખર આટલા દિવસ સુધી મારો જન્મ વ્યર્થ જ ગયો; ૮૨૧ પણ હવે સ્વર્ગનું આ અપૂર્વ ભોજન પામીને હું કૃતાર્થ થયો છું; અને ગામના સર્વ લોકોને પણ આ ભોજનનાં હું દર્શન કરાવું, કેમકે પરદેશમાં ગમે તેટલી લક્ષ્મી સંપાદન કરી હોય તો પણ તેથી શું? એ લક્ષ્મી, બીજા બેટમાં જેમ સૂર્યની શોભા જોવામાં આવતી નથી તેમ, પોતાના માણસોના જોવામાં આવતી નથી. ૮૨૨-૮૨૩ આવો નિશ્ચય કરી તે મુનિ, ચરવા માટે જતી પેલી ગાયના પુછડે ફરીથી વળગી પડ્યો અને સુતરના તાંતણાની પેઠે પૃથ્વી પર આવી પહોંચ્યો. ૮૨૪ તેણે સત્વર પોતાના ગામમાં જઇ સ્વર્ગના મોદક-ભોજનની વાત સર્વ માણસો આગળ કહેવા માંડી. કેમકે કુતરાના પેટમાં ગયેલી ખીર કદી સ્થિર રહે? ૮૨૫ પછી તો તેણે વારંવાર ગાલ ફુલાવી ફુલાવીને સ્વર્ગનાં ફળોનું વર્ણન કરવા માંડ્યું અને ગામનાં લોકોને તે

જોવા માટે આતુર બનાવી મૂક્યા ૮૨૬ એ પ્રમાણે તે મૂર્ખ ઋષિનાં વચનથી ગામના મૂર્ખ લોકો પણ સ્વર્ગ જોવા તૈયાર થઇ ગયા અને ઋષિના રાગી બની રહ્યા કેમકે, સમાનને સમાન ઉપર જ રાગ બધાય છે ૮૨૭ પછી તે ઋષિ, સર્વ લોકોને માથે લઇ જ્યા પેલી ગાય ચરતી હતી ત્યા ગયો અને પોતે તે માર્ગને જાણતો હોઇને ગાયની પાછળ જ્યારે તે ઉડચો ત્યારે તેના પગે બીજો, બીજાને પગે ત્રીજો અને ત્રીજાને પગે ચોથો–એમ સર્વ લોકો સાંકળના આંકડાઓની પેઠે અન્યોન્યને વળગી ચાલ્યા ૮૨૮–૮૨૯ તે વખતે ગાયના પૂછડે વળગેલી લોકોની પંક્તિ આકાશમા જ્યારે દૂર પહોચી, ત્યારે સ્વર્ગ પૃથ્વીના અંતરના માપવા માટે જાણે કોઈ એક દોરી હોય તેવી શોભવા લાગી ૮૩૦ પછી એ પંક્તિમાહેના કોઇએક વચ્ચે રહેલા માણસે પેલા અગ્રેસર ઋષિને પૂછ્યુ કે, સ્વર્ગના એ ફળનુ માપ કેવડુ હોય છે? ૮૩૧ આ સાભળી તે દુષ્ટબુદ્ધિ ઋષિએ ફળનું માપ કહેવા માટે મૂર્ખાઇથી હાથમાથી ગાયનુ પૂછડુ મૂકી દઇ બે હાથ પહોળા કર્યા એટલે તેજ ક્ષણે સમુદ્રમા જેમ વહાણ તળીએ બેસે તેમ, ગામ લોકોની આખી તે પંક્તિ, આકાશમાંથી પૃથ્વીપર પડી તે એક મૂર્ખની સાથે સર્વ લોકોના હાડકા ભાગી પડ્યા તથા સર્વનો નાશ થયો ૮૩૨–૮૩૩ માટે હે સ્વામી! તમે પણ આ મૂર્ખ શિરોમણી સેવકનો ત્યાગ કરો કેમકે, બાળકોનું તથા સ્ત્રીઓનુ પણ હિત વચન સ્વીકારવામા આવે છે, ૮૩૪ પછી તે ગામપતિએ "બહુ સારૂ" એમ કહીને તે સેવકને કાઢી મકચો ખરૂ છે કે, પુરુષો ધણુંકરીને સ્ત્રીઓના હાથમા રહેલા રવૈયા જેવા હોય છે ૮૩૫ તે પછી એ ગામધણીએ બીજો એક સુભગ નામનો નોકર પોતાને ત્યા રાખ્યો અને તે નોકર પણ ભદ્રક પ્રકૃતિવાળો હોઇને ચાલાક તથા સ્વામીનો ભક્ત નીવડચો ૮૩૬ તે વખતે ગામપતિ પણ સર્વ

કામ કરવામાં સમર્થ એ નોકરને લીધે ગરુડને લીધે જેમ વિષ્ણુ સુખી થાય તેમ, સુખી થયો. ૮૩૭ એક સમયે બરાબર ભોજનના સમયે તે ગામપતિને ઘેર સાક્ષાત્ ધર્મના જેવા એક માસના ઉપવાસી મુનિ, પારણું કરવાના હેતુથી વહોરવા માટે આવ્યા; ૮૩૮ એટલે જંગમ કલ્પવૃક્ષ જેવા તે મુનિને પોતાને ઘેર આવેલા જોઇ, ગામધણી પ્રસન્ન થયો અને પેલા મુનિની સામે ગયો. ૮૩૯ એ સમયે અત્યંત હર્ષને લીધે તેનાં ગાત્રો પ્રફુલ્લ થયાં અને મુનિના પગમાં પડી તેણે પોતાની પત્નીને આજ્ઞા કરી કે,૮૪૦ હે પ્રિયા! જે સુંદર દૂધપાક તૈયાર કર્યો છે તે અહીં લાવ અને આ સુપાત્રને તેનું દાન કર. કેમકે આવું દાન અનંતગણું થાય છે. ૮૪૧ તે સાંભળી પેલી સ્ત્રી પણ અત્યંત પ્રસન્ન થઇ અને દૂધપાક, સાકર તથા ઘી પેલા સેવક દ્વારા મંગાવીને મુનિ આગળ હાજર કર્યો. ૮૪૨ પછી શુદ્ધ ભાવવાળી તે સ્ત્રી, પોતાના પતિની આજ્ઞા પ્રમાણે પરમ ભક્તિપૂર્વક એ શુદ્ધ દૂધપાકનું દાન કરવા માટે તૈયાર થઇ. ૮૪૩ ત્યારે સાધુએ તેની આગળ, સંસાર સમુદ્રથી તરી જવા માટેનું જાણે એક વાહન તૈયાર કર્યું હોય એવું પોતાનું પાત્ર ધર્યું. ૮૪૪ પેલી સ્ત્રીએ પણ સાકર તથા ઘીની સાથે પરમ હર્ષપૂર્વક દૂધપાકનું દાન કર્યું અને તે દાન કરાવનાર તેના પતિએ 'આપ આપ' એમ વારંવાર કહ્યું, ૮૪૫ જેથી દાન કરનારી પેલી સ્ત્રી તથા દાન આપનારો તેનો પતિ પ્રસન્ન થયાં અને તેઓએ મનની ઉદારતા, ધનની સંપત્તિ તથા સુપાત્રના યોગથી અનંત પુણ્ય ઉપાર્જન કર્યું. ૮૪૬ વળી દાન આપતાં આપતાં પેલી સ્ત્રી મને ધન્ય છે એમ અત્યંત હર્ષ પામતી હતી તથા દાન ગ્રહણ કરનારો મુનિ પણ આવા પ્રસન્ન મનથી મને દાન અપાય છે એમ માનીને પોતાને ધન્ય માનતો હતો. ૮૪૭ તેમજ પેલા સેવકે પણ હર્ષથી અપાતા તે દાનની " અહો

અતુલ દાન, અહો અદ્‌ભુત પુણ્ય" એમ કહીને અનુમોદના કરી હતી, જેથી તેણે પણ પુણ્ય સંપાદન કર્યું ૮૪૮ અરે! સુપાત્ર દાન વડે (પ્રાપ્ત થતા) દાનરૂપ રાજ્યના હું શું વખાણ કરું ? કેમકે જગતમાં પૂજ્ય એવો સાધુ પણ એને કર આપે છે એની આગળ પોતાનો હાથ લંબાવે છે ૮૪૯ ખરેખર! સુપાત્ર દાનનું ફળ કોઈક અદ્‌ભુત છે કેમકે, દાન કરનારો મનુષ્ય માત્ર અન્નનું જ દાન કરીને અનંત સંપત્તિઓ પ્રાપ્ત કરે છે ૮૫૦ તે પછી પેલા મુનિ, દાન લઈને બીજે સ્થળે ચાલ્યા ગયા અને તે ત્રણ જણાએ પણ પોત પોતાનું આયુષ્ય પૂર્ણ કરીને ચિત્તની એકાગ્રતાપૂર્વક મરણ પામ્યા ૮૫૧ હે રાજા! પછી તેઓ ત્રણે જણા સૌધર્મ દેવલોકમાં અન્યોન્યની સાથે જ રહેનારા ત્રણ દેવ થયા અને ત્યાં સ્વર્ગના સુખ ભોગવીને અનુક્રમે આ ત્રણરૂપે ઉત્પન્ન થયા છે ૮૫૨ પૂર્વે જે ગામપતિનો જીવ હતો તે તારો પુત્ર થયો છે, તેની પત્નીનો જીવ હતો તે આના મિત્રરૂપે ઉત્પન્ન થયો છે અને તેઓના સેવકનો જીવ હતો તે વચ્ચે કોઈ મિથ્યાત્વિના સંસર્ગથી એક મનુષ્યભવ કરી અજ્ઞાનકષ્ટ ભોગવીને આ યક્ષરૂપે ઉત્પન્ન થયો છે, જે હમણા તારા પુત્ર ઉપર પ્રીતિ રાખે છે ૮૫૩–૮૫૪

એ પ્રમાણે પોતાના પુત્રનો પૂર્વ ભવ સાંભળી નરોત્તમ રાજા સંસારથી વિરક્ત મનવાળો થયો અને તેણે ગુરુને નમન કરી વિનતિ કરી કે– ૮૫૫ "હે પાલક પ્રભુ! પ્રાણી માત્રને ભય આપનાર અને પરિણામે દારુણ આ કાળસ્વરૂપ સંસારરાક્ષસથી તમે મારું રક્ષણ કરો" ૮૫૬ તે સાંભળી ગુરુએ કહ્યું કે, "હે મહારાજા! જે મનુષ્ય જિનમુદ્રા (જૈની દીક્ષાથી) યુક્ત થાય છે અને ઉત્તમ આગમોરૂપ મહા મંત્રોનો આશ્રય કરે છે, તેને આ સંસારરાક્ષસથી ભય નથી ૮૫૭ ગુરુએ એમ કહ્યું એટલે નરોત્તમ રાજાએ નગરમાં,

આવેલાં જિનમંદિરોમાં અટ્ટાઇ ઓચ્છવ કર્યા, દીનઆદિને–ગરીબ લોકોને દાન આપ્યાં અને પછી સર્વ ઋદ્ધિવડે શંખ રાજાની સાથે ગુરુ પાસે જઇને હર્ષપૂર્વક દીક્ષા લીધી. ૮૫૮–૮૫૯ શંખ રાજા પણ ગુરુને તથા પિતાને પ્રણામ કરી પિતાના વિયોગથી વ્યાકુળ અંતઃકરણે નગરમાં પાછો આવ્યો. ૮૬૦ તેણે પોતાના રાષ્ટ્રના દરેક ખેતરોને પાણી પૂરું પાડી ધાન્યસંપત્તિ વધારી મૂકી અને વર્ષાકાળના ઉન્નત મેઘની પેઠે પ્રજાને ધનવાન બનાવી. ૮૬૧ પેલી તરફ નરોત્તમ મુનિ ગુરુ સાથે પૃથિવિ ઉપર વિહાર કરતા કરતા અનુક્રમે ગીતાર્થ બન્યા અને સર્વ સાધુઓમાં શ્રેષ્ઠ થયા.૮૬૨ એક દિવસે તે મુનિ વિહાર કરતા કરતા રત્નપુર આવ્યા, એટલે શંખરાજા તેમનું આગમન સાંભળી તેમને વાંદવા માટે ગયો.૮૬૩ રાજા, વિનયથી નમ્ર થઈ ગુરુની પાસે બેઠો એટલે ગુરુએ સંસાર સમુદ્રમાં નૌકા સમાન દેશના આપવાનો આરંભ કર્યો:—૮૬૪

" આ અનંત સંસારમાં ભ્રમણ કરી રહેલા સંસારીઓ માટે કોઇ એક છાયા વૃક્ષની પેઠે આ મનુષ્ય જન્મ, અમૂલ્ય તથા દુર્લભ છે.૮૬૫ વળી હે ભવ્ય જીવો! તે મનુષ્ય જન્મમાં પણ આર્યક્ષેત્ર તથા ઉત્તમ કુળ વગેરે દુર્લભ છે, અને તેમાં સુગુરુનો સંયોગ થવો તે પણ અતિદુર્લભ છે. કદાચ પુણ્યયોગે તેવો સંયોગ જો પ્રાપ્ત થાય તો પરદેશ ગયેલા વેપારીઓ જેમ રત્નો લાવે તેમ જરૂર તે ગુરુના હાથમાંથી મહાવ્રતરૂપી રત્નો તમે લઇ લેજો.૮૬૬–૮૬૭ નહિ તો યાદ રાખજો કે, એવા રત્ન આપનાર ગુરુ ફરી દુર્લભ થઈ પડશે અને પછી તમે મેળવેલો ખજાનો ગયો એટલે હાથ પંપાળતા રહેશો."૮૬૮ આ દેશના સાંભળીને મહારાજા શંખે, વીર્ય તથા બળથી ઉલ્લાસમાં આવી જઈ મહાવ્રતરૂપ રત્નોની માગણી કરી.૮૬૯ ત્યારે ગુરુએ કહ્યું:–હે મહાભાગ! આમાં વિલંબ કરવો ન

જોઇએ મહાવ્રતરૂપ મહારત્નોનો સંગ્રહ કરવાનો તમે આદર કરો—તુરત જ આરંભ કરો"૮૭૦ "બહુ સારૂં" એમ કહીને શંખરાજા નગરમાં ગયો અને તે ત્યાંથી રાજાએ સૂરપાલ નામના પોતાના પુત્રને રાજ્યાસને બેસાડયો૮૭૧ તે સમયે એ નવો રાજા જ્યારે રાજ્યાસને બેઠો ત્યારે, જો કે તે કુશળ હતો તોપણ તેના પિતાએ પ્રેમથી આવી શીખામણ આપવા માંડી,૮૭૨ "હે પુત્ર! તારે ન્યાયથી જ લક્ષ્મી મેળવવી, કેમકે તેવી લક્ષ્મી સ્થિર થાય છે અને કીર્તિ ફરનારી થઇ પડે છે જેમ શરીરમાં બળપૂર્વક જે વધારો થાય છે તેજ ઉત્તમ ગણાય છે નહિ કે સોજા આવવાથી।૮૭૩ હે પુત્ર! તારે પૃથ્વી પર અત્યંત રાગી ન થવું તેમ સર્વથા વિરક્ત પણ ન થવું, પણ મધ્યસ્થપણે વશમાં રહેનારી કોઇ સ્ત્રીનો ઉપભોગ કરવામાં આવે તેમ તારે પૃથ્વીનો ઉપભોગ કરવો.૮૭૪ આ પૃથ્વી, વેશ્યા સ્ત્રીની પેઠે કોઇની થઇ નથી અને કોઇની થશે નહિ તે કોઇને અત્યંત સ્વાધીન કે વશ થતી જ નથી ૮૭૫જો કે પૃથ્વીનો મોટો ભાગ તારા તાબામાં છે તો પણ તેથી તારે પ્રમાદી બનીને ગર્વ કરવો નહિ કેમકે, આપણે સાંભળીએ છીએ કે રાવણ પોતે પણ ગર્વથી દુર્દશાને પામ્યો હતો ૮૭૬હે વત્સ! તારે કોઈનો પણ કદી વિશ્વાસ કરવો નહિ, કેમકે વડવાનલે સમુદ્રને વિશ્વાસ પમાડીને શું કર્યું છે તે તું જાણે છે? ૮૭૭ હે પુત્ર! ઉત્તમ, મધ્યમ કે અધમ હરકોઈ તારા સેવક ઉપર તારે સમાન ભાવ રાખવો, અને ત્રાજવાના કાંટાની પેઠે સમાન સ્થિતિમાં રહેવું, જેથી તું પ્રમાણુપાત્ર થઇશ ૮૭૮ વળી જેમ નદીઓ પર આગ્રહ ન કરવો જોઇએ તેમ, તારે કોઈ સ્ત્રીઓ પર પણ આગ્રહ કરવો નહિ—સ્ત્રીઓને વશ થવું નહિ કેમકે નદીઓ જેમ સમુદ્રમાં ધસડી જાય છે તેમ, સ્ત્રીઓ પણ (પુરુષોના મનરૂપ) જોતરને ખેંચીને તેઓને સંસારરૂપ સમુદ્રમાં ધસડી જાય છે૮૭૯ હે વત્સ!

તારે સર્વદા ધર્મ કરવામાં જ ઉદ્યમ કરવો. કેમકે, ધર્મ સર્વ વસ્તુને આપનારો છે. અરે ! સૂર્ય પોતે પણ વૃષલગ્નનો (ધર્મનો) આશ્રય કરવાથી જ અત્યંત તેજસ્વી થાય છે. "૮૮૦ એ પ્રમાણે પુત્રને શિખામણ આપ્યા પછી શંખરાજાએ ભક્તિથી સાધર્મિકોનું વાત્સલ્ય કર્યું–સમાનધર્મવાળાઓનો ભોજનાદિ સત્કાર કર્યો અને દીનઆદિને ધનનું દાન કર્યું. ૮૮૧ તેમ જ પરમભક્તિપૂર્વક મુનિઓને વહોરાવી, પુસ્તકોની પૂજા કરી, જૈન દેરાસરોમાં ઘણા જ આનંદજનક અટ્ઠાઈ ઓચ્છવો કર્યા.૮૮૨ પછી અંત:પુર તથા રત્નો વગેરે શ્રેષ્ઠ વસ્તુઓથી સુશોભિત એવા સર્વ રાજ્યનો ત્યાગ કરી તે રાજા દીક્ષા લેવા તત્પર થયો.૮૮૩ તે સમયે મોટો શબ્દ કરનારાં જાત જાતનાં વાદિત્રો રસપૂર્વક વગડાવવામાં આવ્યાં અને નગરવાસીઓ તથા પોતાના પુત્રથી અનુસરાયલો શંખરાજા, સુવર્ણ તથા મણિઓના અલંકારોથી સુશોભિત થઇ પાલખીમાં બેસીને દીક્ષા લેવાની ઉત્કંઠાથી નગરની બહાર નીકળ્યો. ૮૮૪–૮૫

શંખરાજાએ દીક્ષા લીધી.

ત્યાં મુનિની પાસે જઈ શંખરાજાએ દીક્ષા માગી એટલે તેમણે પણ તેને પાંચ મહાવ્રતો રૂપ મણિઓ અર્પણ કર્યાં.૮૮૬ મદનમંજરી વગેરે તેની ઘણી સ્ત્રીઓ પણ પોતાના પતિને અનુસરી–તેઓએ પણ દીક્ષા લીધી. અથવા સ્ત્રીઓને એજ યોગ્ય છે.૮૮૭ પછી શંખરાજાના મિત્રે પણ શંખરાજાની દીક્ષા સાંભળીને પોતાનાં બન્ને રાજ્યો સૂરપાળને સોંપી દીધાં અને પોતે ગુરુ પાસે દીક્ષા લીધી.૮૮૮ સૂરપાલ રાજા, પોતાના પિતાને તથા દાદાને વંદન કરી પોતાના નગરમાં ગયો અને આખી પૃથ્વીનો શાસ્તા થયો,૮૮૯ બીજી તરફ શંખમુનિએ પણ ગુરુની સાથે વિહાર કર્યો અને સર્વ સાધ્વીઓ પણ ગુરુની આજ્ઞા લઇ સાધ્વીઓની પાસે ગઇ. ૮૯૦

શંખમુનિનો મોક્ષ.

એ પ્રમાણે લાંબા કાળ સુધી દીક્ષા પાળીને તથા કેવળજ્ઞાનરૂપ સંપત્તિ સંપાદન કરીને શંખમુનિએ અનેક ભવ્ય જીવોને બોધ પમાડ્યો અને આખરે પોતાના મિત્રની સાથે તે મોક્ષે ગયો ૮૯૧ આ શંખરાજાનું ચરિત્ર, ધર્મશ્રવણ કરવામાં પ્રીતિવાળા મનુષ્યોની શ્રવણેન્દ્રિયનું આકર્ષક છે, માટે તેનું શ્રવણ કરી ભવ્ય જીવો કોઇ પણ જાતના નિયાણા રહિત એવા દાનધર્મમાં નિરંતર આસક્ત થાઓ કેમકે, દાનધર્મ મોક્ષસુધી લઇ જનારો છે ૮૯૨

દાનના વિષયમાં શંખરાજાની કથા સમાપ્ત

(ગુરુ આશાધરને કહે છે–)

તેમજ શીલ પણ સર્વ કલ્યાણોનું મૂળ છે, માટે વિવેકી પુરુષે તેનું પાલન કરવું આ શીલના પ્રભાવથી સિંહ, હાથી વગેરે દુર્દમ પ્રાણીઓ પણ વશ થાય છે ૮૯૩ વળી બાર પ્રકારનું જે તપ કહેવામાં આવ્યું છે તેનું પણ વિદ્વાન મનુષ્યે સેવન કરવું, કેમકે તપથી નિકાચિત કર્મોનો પણ નાશ થાય છે ૮૯૪ તેમજ સ્વચ્છ આશયવાળા પુરુષોએ નિરંતર ભાવના પણ ભાવની જોઇએ, કેમકે ભાવના ભાવવાથી દાન, શીલ અને તપ સફળ થાય છે ૮૯૫ હે સત્પુરુષ ! દાન, શીલ, તપ અને ભાવના–આ ચારેમાં ભાવના સર્વ કરતાં શ્રેષ્ઠ છે અને તે બીજા સર્વને જિતનારી છે–સર્વ કરતાં વિશેષ ફળદાયી છે માટે ગૃહસ્થાશ્રમીઓએ તીર્થયાત્રા આદિ ધર્મકૃત્યો કરીને ભાવના હમેશા ભાવવી જોઇએ ૮૯૬ વળી હે આશાધર ! સંઘનું અધિપતિપણું પ્રાપ્ત કરવું, કેમકે તે ચક્રવર્તીઓને પણ દુર્લભ છે અને તેથી તીર્થંકરનું નામ-ગોત્ર પણ મેળવી શકાય છે"૮૯૭ ગુરુનો આ ઉપદેશ આશાધરના હૃદયમાં વજ્રલેપની પેઠે લાગી ગયો અને તે ઉપદેશમાં મગ્ન થયેલી એની ધર્મબુદ્ધિ નિશ્ચળ

થઈ. ૮૯૮ અને પછી શુદ્ધ બુદ્ધિવાળા તે આશાધરે, સમગ્ર દેશોમાંથી સંઘ એકઠો કર્યો અને શત્રુંજય મહાતીર્થ આદિ સાત તીર્થ ક્ષેત્રોમાં જિન ધર્મની મોટી પ્રભાવના કરવા માંડી તેમજ નિષ્કપટભાવથી યાત્રા કરીને સંઘપતિપણું સંપાદન કર્યું. ૮૯૯-૯૦૦ પછી બે વર્ષો વીતી ગયાં એટલે તે અમાપ બુદ્ધિવાળા સંઘપતિએ, સંઘના સાત નાયકો સાથે જિનયાત્રા કરી,૯૦૧ તેમજ નવી નવી જિનપ્રતિમાઓ સ્થાપીને તથા પુસ્તકો લખાવીને તેણે જિનમંદિરોને અને પોષધ-શાળાઓને ભરપૂર કર્યા. ૯૦૨

આશાધરનું સ્વર્ગગમન.

એ રીતે જાત જાતનાં ધર્મકૃત્યો હમેશાં કરીને સાધુ આશાધર સુખના સ્થાનરૂપ સ્વર્ગમાં ગયો.૯૦૩

આશાધરના નાનાભાઈનું નામ દેશલ હતું; તેનો યશ દેશ-વિદેશમાં પ્રસરી રહ્યો હતો અને આશાધરના સ્વર્ગગમન પછી વિષ્ણુના વક્ષઃસ્થળમાં જેમ કૌસ્તુભ મણિ રહે છે તેમ, એના પર ઘરનો સમગ્ર ભાર પ્રાપ્ત થયો.૯૦૪ દેશલની સ્ત્રીનું નામ 'ભોલી' હતું. તેનું મન માયા-દંભથી રહિત હતું અને તેણી તે કાળની સતી સ્ત્રીઓમાં શિરોમણી હતી.૯૦૫ જો કે, કામરૂપી કેસરીસિંહ અત્યંત બળવાન છે તોપણ તેણીએ શીલરૂપ ખીલા સાથે તેને એવો તો જકડી દીધો હતો, જેથી એના મૂળરૂપ પાંજરામાંથી તે બહાર નીકળી શકતો નહતો.૯૦૬

દેશળનો વંશ.

એ સ્ત્રીએ ત્રણ પુત્રોને જન્મ આપ્યો. જેઓના જન્મ સમયે લોભ, પાપ તથા કલિયુગ-આ ત્રણેને ભયની કંપારી છૂટી ગઈ. ૯૦૭ તેમાં સૌથી મોટાનું નામ સહજ હતું. એ સદા ધર્મકર્મમાંજ

તત્પર રહેતો હતો અને પાપકર્મથી અલગ રહેતો હતો તેથી જાણે એમ લાગતું હતું કે, ધર્મકર્મતત્પરતા એની સાથેજ જન્મી હતી કે શું? ૯૦૮ કામધેનુ એના દાનથી પરાજય પામીનેજ ઇન્દ્ર પાસે ચાલી ગઇ અને કલ્પવૃક્ષ તો મેરુ પર્વતમાં તપશ્ચર્યા કરવા માટે જ નીકળી પડ્યું (અર્થાત્ કામધેનુ તથા કલ્પવૃક્ષ કરતા પણ સહજ વધારે દાતા હતો) ૯૦૯ વળી તેના દાનથી પરાજય પામેલા ચિતામણી રત્નને તો ચિતાજ થઇ પડી, (કે હવે ક્યા જવુ?) આવા કારણથી તે ત્રણે પદાર્થો (કામધેનુ, કલ્પવૃક્ષ તથા ચિતામણિ રત્ન) પૃથ્વીનો ત્યાગ કરીને હાલમા ક્યાંક ચાલ્યાં ગયા છે ૯૧૦

મહજના નાનાભાઇનું નામ સાહણ હતુ, તે સ્વભાવે સજ્જન હોઇને અતિ ઉજ્જ્વળ ગુણોનો આશ્રય હતો અને હુ માનુ છુ કે ચદ્રમા, એના યશરૂપ સરોવરનો જાણે એક હસ હોય તેવો જણાતો હતો (અર્થાત્ એના સમયમા એનો યશ ચદ્ર કરતા પણ અતિ ઉજ્જ્વળ હતો ૯૧૧ લોકો, સાહણને સૂક્ષ્મદર્શી કહેતા હતા પણ તે યોગ્ય નથી, કેમકે સાહણ બીજાઓના સ્થૂલ દોષોને પણ જોઇ શકતો નહતો (અર્થાત્ સાહણ, બીજાઓના સ્થૂલ દોષોને પણ લક્ષ્યમા લેતો નહતો, તો પછી સૂક્ષ્મ દોષોને તો કેમજ લક્ષમા લે?) ૯૧૨

આ સાહણથી પણ નાનો જે ત્રીજો ભાઈ હતો તેનું નામ સમરસિહ હતું તે ગુણોને લીધે પોતાને અગણિત કહેવરાવતો હતો, (અર્થાત્ તેનામા અગણિત ગુણો હતા) પણ તે પોતેજ મનુષ્યોમા અત્યત ગણની કરવા યોગ્ય થઈ પડયો હતો—ગુણોને લીધે મનુષ્યો તેને અગ્રેસર ગણતા હતા ૯૧૩ વળી તેનામાં જે અપૂર્વ ગુણો

હતા તે કયા મનુષ્યને વિસ્મય પમાડતા ન હતા ? કેમકે તેઓ લોકોને બંધનથી છોડાવતા હતા.[૯૧૪]

દેશલના નાનાભાઈનું નામ લાવણ્યસિંહ હતું. તેને વિષ્ણુને જેમ લક્ષ્મી નામની સ્ત્રી છે તેમ, પ્રાણી માત્રનું હિત કરનારી લક્ષ્મી નામની સ્ત્રી હતી. [૯૧૫] એ લાવણ્યસિંહ, દાન વડે યાચકોને પાંચ શાખા-વાળા કલ્પવૃક્ષ જેવો થઇ પડયો હતો અને કામધેનુ, ચિંતામણિ રત્ન તથા પારિજાતક–એ ત્રણેના અધિષ્ઠાયક દેવો કરતા પણ ઉચ્ચ સ્થાને પહોંચ્યો હતો–તેઓના કરતાં પણ અધિક દાતા હતો. [૯૧૬] જેમ આકાશ, સૂર્ય તથા ચંદ્રરૂપ પુત્રને ઉત્પન્ન કરે છે તેમ, એની સ્ત્રી લક્ષ્મીએ બે પુત્રોને જન્મ આપ્યો હતો. આ બે પુત્રો પણ સમગ્ર જગતનો ઉપકાર કરવામાં ધુરંધર હતા. તેમાંના પહેલાનું નામ સામંત હતું, જે શમ, શૌચ, સત્ય, શીલ, સત્ત્વ તથા સંયમશાળી પુરુષોમાં સદા અતિ ઉત્તમ હતો. [૯૧૭–૯૧૮] આના નાના ભાઇનું નામ સાંગણ હતું. તે પણ જગતમાં પ્રખ્યાત હોઇને તેના ગુણો, મનુષ્યોના કાનમાં આવીને લાગલાજ હૃદયમાં ચોંટી જતા હતા અર્થાત્ તેના ગુણો કર્ણપ્રિય હોઇને હૃદયાકર્ષક પણ હતા. [૯૧૯] લાવણ્યસિંહ સ્વર્ગે ગયો એટલે તેનો મોટો ભાઇ દેશલ, જે સર્વદા મોટો ભાગ્યશાળી હતો તેણે ઘરનું સમગ્ર ઐશ્વર્ય પોતાને સ્વાધીન કર્યું. અને પાંચ શુભાવહ અણુવ્રતોથી યુકત મૂર્તિમાન ગૃહસ્થ ધર્મની પેઠે પાંચ પુત્રોથી યુકત હોઇને શોભવા લાગ્યો. [૯૨૦–૯૨૧] પિતા–દેશલે પોતાના મોટા પુત્ર સહજને વિશેષ ગુણવાન જાણી શ્રીમાન દેવગિરિ નગરમાં રહેવા માટે મોકલ્યો. [૯૨૨] અને તેનાથી નાના સાહણને સર્વ કળાઓમાં કુશળ જાણી સ્તંભતીર્થ નગરમાં રહેવા માટે મોકલ્યો. [૯૨૩] આ રીતે તેણે સર્વ પુત્રોને, સારથિ જેમ ઘોડાઓને ચાબુક મારીને સન્માર્ગે લઇ જાય તેમ, શિખા-મણ રૂપી ચાબુકો મારી મારીને સન્માર્ગે જનારા કર્યા. [૯૨૪]

પેથી તરફ સહજે પોતાના ગુણો વડે દેવગિરિના રામદેવ રાજાને એવો તો વશ કર્યો, જેથી તે બીજા કોઇની વાત પણ કરતો ન હતો. ૯૨૫ વળી કપૂરના સમુદાયથી સુંદર એવું તાબૂલ (પાનબીડું) તેને જ્યારે અપાતુ હતુ ત્યારે સ્તુતિપાઠકો "કર્પૂરધારા પ્રવાહ" એવુ બિરદ તેને આપતા હતા ૯૨૬ તેની (સહજની) કીર્તિ, છેક તિલંગ દેશના રાજા સુધી પહોંચી ગઇ, જેથી પ્રેરાઇને તે રાજાએ પોતાના નગરમા દેવમંદિર બનાવવા માટે તેને સ્થાન આપ્યુ ૯૨૭ વળી કર્ણાટક તથા પાંડુ દેશમા પણ તેનો યશ મહાકાળ ડોલવા લાગ્યો, જેથી તે દેશના રાજા સુદ્ધા સર્વ લોકો, તેને મળવા માટે આતુર થઇ જતા હતા. ૯૨૮ એક દિવસે ઉદાર બુદ્ધિવાળા દેશલ શ્રેષ્ઠીએ, શ્રીમાન દેવગિરિ નગરમા નવુ જૈન મંદિર કરવાની ઇચ્છા કરી ૯૨૯ અને પોતાનો મનોરથ સિદ્ધસૂરિ ગુરુને તેણે જણાવ્યો કે, એક જૈનમંદિર બંધાવવાની મને ઇચ્છા છે, માટે આપની કૃપાથી મારો એ મનોરથ સત્વર પૂર્ણ થાય તેમ તમે કરો એ દેરાસરમા મૂળનાયક તરીકે ક્યા ભગવાનની પ્રતિષ્ઠા કરવી અને કોની પ્રતિષ્ઠા કરવાથી પરિણામમા હિત થાય, તે મને કહો ૯૩૦-૯૩૧ ત્યારે ગુરુમહારાજે કહ્યુ કે, તારા કોઇ ભાગ્યના યોગથીજ આવી તને ઇચ્છા થઇ છે કેમકે જિનમંદિર બંધાવનારાઓની અતિ ઉચ્ચ ગતિ થાય છે. ૯૩૨ તારા એ દેરાસરમા દુષ્ટ અરિષ્ટોનો નાશ કરનારા શ્રીપાર્શ્વનાથ ભગવાનને મૂળનાયક તરીકે સ્થાપવા કેમકે હે સાધુ! તે ભગવાન સર્વ ઇષ્ટ વસ્તુને આપનારા છે ૯૩૩ આ સાભળી દેશલે, દેવગિરિમા રહેતા સહજને જિનદેરાસર કરવાની આજ્ઞા મોકલી ૯૩૪ એટલે તેણે પણ ક્ષુધાતુર મનુષ્યો જેમ સાકરવાળા દૂધનો હર્ષથી સ્વીકાર કરે તેમ, પોતાના પિતાની એ આજ્ઞાનો સત્વર હર્ષપૂર્વક સ્વીકાર કર્યો ૯૩૫ પછી તેણે નજરાણું અર્પણ કરી રામદેવ રાજાને પ્રસન્ન કર્યો અને તે નગરમાં

જિનમંદિર માટે જગ્યા લીધી. કેમકે ધર્મકાર્યમાં કોણ વિલંબ કરે ? ૯૩૬ તે પછી થોડાજ દિવસમાં નિરંતર પુષ્કળ ધન આપવાને લીધે કારીગરોના ઉત્સાહથી દેવમંદિર તૈયાર થઇ ગયું. ૯૩૭ પછી દેશલે નરદમ આરસના પત્થરની અને તેથી ચંદ્રમા જેવી જણાતી મૂળનાયકજીની પ્રતિમા, બીજી બે મોટી પ્રતિમાઓ અને ચોવીશ નાની પ્રતિમાઓ તૈયાર કરાવી, તેમજ સત્યા દેવી, અંબિકા દેવી, સરસ્વતી દેવી અને ગુરુની મૂર્તિઓ પણ કરાવી. ૯૩૮-૯૩૯ તેમજ સિદ્ધસૂરિનો આદરસત્કાર કરી, તેમને સાથે લઇ, દેશલ મજૂરો પાસે પ્રતિમાઓ ઉપડાવીને દેવગિરિ તરફ જવા ચાલતો થયો. ૯૪૦ સહજપાલ પણ ગુરુ તથા પ્રતિમાઓનું આગમન સાંભળી આનંદપૂર્વક ચાર પ્રયાણ સુધી સંઘ સાથે સામે આવ્યો. ૯૪૧ અને ગુરુ તથા મૂળનાયક ભગવાન, દેવગિરિમાં જ્યારે આવી પહોંચ્યા ત્યારે સહજે પ્રવેશનો મહોત્સવ કર્યો. ૯૪૨ તે વખતે પ્રવેશમંગળનાં વાદિત્રોના પડઘા ચોતરફ સંભળાવા લાગ્યા; જાણે કળિકાળમાં નિદ્રાવશ થયેલા ધર્મને જગતમાં જાગ્રત કરતા હોય તેવા જણાવા લાગ્યા. ૯૪૩ નગરના પ્રત્યેક ઘરનાં બારણાઓ પર તોરણો શોભી રહ્યાં હતાં, જેઓ ભવ્યજીવોની પુણ્યલતાઓમાંથી નીકળેલા ફણગા હોય તેવાં દેખાતાં હતાં. ૯૪૪ વળી ઘેર ઘેર સ્થાપવામાં આવેલા પૂર્ણ કલશો, પુણ્યરૂપ રત્નોથી ભરપૂર હોઇને પ્રકટ થયેલા નિધિઓ સમાન શોભતા હતા. ૯૪૫ એ રીતે અતુલ મહોત્સવ ચાલી રહ્યો હતો, ત્યારે સહજપાલ, પ્રતિમાઓને દેવમંદિરમાં, અને ગુરુમહારાજને પોષધશાળામાં લઈ ગયો. ૯૪૬ પછી અનુક્રમે સિદ્ધસૂરિએ જળયાત્રા આદિ મહોત્સવપૂર્વક પ્રતિષ્ઠાના મુહૂર્તનો સમય સાધ્યો—પ્રતિષ્ઠા. કરી. ૯૪૭ તે સમયે સારી રીતે પ્રસિદ્ધ થયેલા શ્રેષ્ઠી દેશલે, ઉત્તમ પ્રતિનાં ભોજનોથી તથા વસ્ત્રોથી ચારે પ્રકારના સંઘનું સન્માન કર્યું. દેરાસરની આગળ વિશાળ મંડપ બંધાવી તેની ચોતરફ મોહના પ્રવે

શને અટકાવવા માટે દુર્ગમા એક કિલ્લો કરાવ્યો એ કિલ્લામા ચોવીસ નાની નાની દહેરીઓ આવેલી હતી તથા સુદર હવેલીઓની શ્રેણિ શોભતી હતી [૯૪૮-૯૫૦] પછી દેશલે પોતાના કુળને પ્રકાશમા લાવવાનો પ્રદીપ્ત દીવો હોય તેવો એક સુવર્ણકલશ દેરાસર ઉપર સ્થાપ્યો,[૯૫૧] તેમજ જગતમા ભ્રમણ કરતી પોતાની કીર્તિને એક સ્થળે સ્થિર કરવાનો દાડો હોય તેવો એક સુવર્ણનો ધ્વજદંડ પણ દેરાસર ઉપર સ્થાપ્યો[૯૫૨] એ પ્રમાણે અનેક પ્રકારના ધર્મકૃત્યોથી આ દેશમા શ્રીજિનશાસનની ઉન્નતિ કરીને દેશલ કોઈક મોટા કાર્યની સિદ્ધિ માટે ગુરુની સાથે ગૂર્જરભૂમિના અલંકારરૂપ પાટણ નગરમા ગયો[૯૫૩]

બીજો પ્રસ્તાવ સમાપ્ત.

પ્રસ્તાવ ૩

સુલતાન અલ્લાઉદ્દીન.

तदा तत्र सुरत्राणोऽलावदीनो नदीनवत् ॥
उद्वेलद्वाजिकल्लोलोर्वराव्यापी नृपोऽभवत् ॥ ५ ॥

તે સમયે એ પાટણનગરમાં, સમુદ્રની પેઠે ઉછળતા ઘોડાઓ રૂપી તરંગોથી પૃથ્વીમાં વ્યાપ્ત થયેલો સુલતાન અલાવદ્દીન નામનો રાજા હતો.[1] જેણે દેવગિરિમાં જઇને ત્યાંના રાજાને કેદ કર્યો હતો અને પછી તેજ રાજાને પોતાના જયસ્તંભની પેઠે ત્યાં (રાજા તરીકે) સ્થાપ્યો હતો[2]. વળી તેણે સપાદલક્ષ દેશના અધિપતિ અને અભિમાની એવા વીર હમીર રાજાનો વધ કરીને તેનું સર્વસ્વ લઇ લીધું હતું.[3] શ્રીચિત્રકૂટ દુર્ગના રાજાને પણ કેદ પકડીને તેણે તેનું ધન લઇ લીધું હતું અને ગળે બાંધેલા વાનરની પેઠે તે રાજાને નગરે નગરે ભમાવ્યો હતો.[4] ગૂજરાત દેશનો રાજા કર્ણ પણ જેના પ્રતા-

પછી મત્વર નાસી ગયો હતો અને પરદેશમા ભટકી ભટકીને રંકની પેઠે મરણ પામ્યો હતો[5] માળવ દેશનો રાજા પણ જેના ભયથી ઘણા દિવસ સુધી કિલ્લામા ભરાઇ પેઠો હતો અને કેદીની પેઠે ત્યાજ પુરુષાર્થ રહિત મરણ પામ્યો[6] તેમજ ઇન્દ્ર સરખા પરાક્રમથી પ્રકાશી રહેલા તે રાજાએ કર્ણાટ, પાંડુ, તિલગ–આદિ ઘણા દેશના રાજાઓને વશ કર્યા હતા[7] વળી તેણે સમિયાનક તથા જાબાલિપુર વગેરે વિષમ સ્થાનો પોતાને કબજે કર્યા હતા, જેઓની સખ્યા કરવી પણ અશક્ય છે[8] ખર્પરાદિની સેનાની ટોળીઓ પોતાના દેશમા જે ભમતી હતી, તેઓના સબધમા તેણે એવુ કર્યું હતુ કે, જેથી ફરી તેઓ કદી દેખાયા જ નહિ[9]

અલપખાન અને સમરસિંહ

તે વખતે પાટણમા સુલતાનનો માનીતો અલપખાન નામે સુબો રહેતો હતો, જે નગરના સર્વ લોકોનો નાયક હતો[10] એ સુબાના શત્રુઓની સ્ત્રીઓ, પોતાના પતિઓ પરલોકમા ચાલ્યા ગયેલા હોવાથી કદી નિદ્રા લઈ શકતી ન હતી અને નિદ્રાથી વ્યાકુળ એવા તેણીઓના નેત્રમાથી નિરતર અશ્રુધારાઓ સવ્યા કરતી હતી[11] કેટલીએક રાજરાણીઓ પણ એ સુબાની સ્તુતિપાઠિકાઓ તરીકે તેની પાસે રહેતી હતી અને શબ્દાયમાન કકણોના ખણખણાટથી તેના ગૌરવને જાણે કહી રહી હોય તેવી જણાતી હતી[12] શ્રેષ્ઠી દેશલનો પુત્ર શ્રીસમરસિંહ આ સુબાની હમેશા સેવા કરતો હતો કેમકે સેવા સર્વકાર્યને સિદ્ધ કરી આપનારી છે[13] અલપખાન પણ તેના ગુણોથી પ્રસન્ન થઇ પોતાના ભાઇની પેઠે તેના પર પ્રીતિ રાખતો હતો, કેમકે ગુણોજ મનુષ્યોના ગૌરવનુ કારણ બને છે[14] કેટલાએક

ક્ષુદ્ર મનુષ્યો, સૂર્યના તાપથી તપેલી ધૂળની પેઠે કોઇ સામાન્ય મિત્રની સહાયથી પણ જગતમાં અસહ્ય થઈ પડે છે–અભિમાનથી છકી જાય છે, પણ એ **સમરસિંહ**, પોતાના પર સુખાની કૃપા હતી છતાં પણ ચંદ્રના કિરણસ્પર્શથી ચંદ્રકાંત મણિ જેમ શીતલ બને છે તેમ, શીતલ રહેતો હતો.[૧૫] જેમ મેઘ, સમુદ્રમાંથી જળ મેળવીને દેશનાં ખેતીવાડી જેવાં કામ કરી આપે છે, તેમ **સમરસિંહ** પણ સુખાની કૃપા મેળવીને પોતાના દેશના રાજાઓનાં કામ કરી આપતો હતો[૧૬] તે **સમરસિંહ** મનુષ્યોને આનંદદર્તા હતો, સદાચારી હતો અને મહા તેજસ્વી હતો, તેથી સમુદ્ર જેમ ચંદ્રમા વડે શોભે તેમ, એનો પિતા દેશલ તેના વડે શોભતો હતો.[૧૭] જેમ કુબેર સમગ્ર ઐશ્વર્યશાળી હોવાથી સુખપૂર્વક કાળ નિર્ગમન કરે છે તેમ, દેશલ પણ સમગ્ર ઐશ્વર્યશાળી તથા સરળ મનનો હોઇને પાટણમાં સુખેથી કાળ નિર્ગમન કરી રહ્યો હતો.[૧૮]

શત્રુંજય તીર્થનો ભંગ.

હવે એક દિવસે એવું બન્યું કે, દુઃષમાકાળના પ્રભાવથી અથવા પૃથ્વીપરના સર્વ પદાર્થો અસ્થિર હોવાથી કે કલ્યાણના ક્ષેત્રો સર્વદા વિઘ્નોથીજ ભરપૂર હોય છે તેથી શ્રીશત્રુંજય તીર્થના નાયક શ્રીઆદિનાથ ભગવાનની પ્રતિમાનો દૈવયોગે મ્લેચ્છો-(મુસલમાનો)ના સૈન્યોએ નાશ કર્યો.[૧૯–૨૦]

કાનમાં શૂળ ભોંકયા જેવી આ વાત જ્યારે સાંભળવામાં આવી, ત્યારે સમ્યગ્દૃષ્ટિ સર્વ મનુષ્યોનાં મન એટલાં બધાં પરવશ થઇ ગયાં કે તેઓને પોતાનાં સ્વરૂપનું પણ ભાન રહ્યું નહિ.[૨૧] કેટલાકે તો તે દુઃખથી મનમાં ખી થઇને અનશન કર્યાં અને કેટલાક અશ્રુથી ઉભરાઇ જતાં નેત્રે

રડવા લાગ્યા.[૨૨] એ વખતે એવો કોઇ બાળક, તરણ કે વૃદ્ધ શ્રાવક અથવા શ્રાવિકા ન હતી કે જેણે (એ વાત સાભળીને) પાણી પણ પીધુ હોય[૨૩] દેશલ પણ એ વાત સાભળીને જાણે વજ્રથી હણાયો હોય તેમ (મૂર્છિત થઇને) પૃથ્વી પર પછડાઇ પડયો અને પછી શીતલ ઉપચારો કરવાથી તેને જ્યારે ભાન આવ્યુ ત્યારે તે આ પ્રમાણે વિલાપ કરવા લાગ્યો,[૨૪] "અરે! ઓ કલિયુગ! તને ધિક્કાર છે, કેમકે તું પાપી છે, ધર્મના વિઘ્નોનો નાયક છે, તીર્થોનો વિનાશક છે અને સત્ય, પવિત્રતા તથા સજ્જનોપર દોષારોપ કરનાર છે[૨૫] આહ! ઓ પાપી! આ શત્રુંજય મહાતીર્થ, જે સસાર સમુદ્રના પાર પહોચાડવામા સમર્થ છે, તેનો પણ તે નાશ કર્યો![૨૬] ખરેખર આ કલિકાળ, પિશાચના જેવો દુષ્ટબુદ્ધિ છે, કેમકે તે, સતોષને પ્રાપ્ત થયેલા વિવેકી મનુષ્યની પણ વિટબના કરે છે–તેની પણ આખા જગતમા ફજેતી કરે છે.[૨૭] જેમ એક શ્યામ કાગડો, પવિત્ર જળથી ભરેલા સુદર ઘડામા પોતાની ચાચ બોળીને તેને વટલાવે છે તેમ, આ કળિયુગ પણ પુણ્યરૂપ જળથી ભરેલા ભવ્ય જીવરૂપ ઘડામા પોતાનો પેસારો કરીને તેને વટલાવે છે, દુરાચારી–અભવ્ય કરી મૂકે છે[૨૮] આવો શોક કરી દેશલ, ગુરુ સિદ્ધસૂરિ પાસે ગયો અને ત્યા જઈને તીર્થમા કરવામા આવેલુ મ્લેચ્છ લોકોનું સર્વ કૃત્ય તેણે કહી સભળાવ્યુ[૨૯] તે સાભળીને શાસ્ત્રજ્ઞાનના સમુદ્રરૂપ શ્રીસિદ્ધસૂરિએ કહ્યુ કે, હે શ્રેષ્ઠી! તું ખેદ કર મા સસારની સ્થિતિ એવીજ હોય છે, સાભળ[૩૦] આ સસાર અસાર છે તેમાની સર્વ વસ્તુ સદાને માટે ક્ષણવિનાશી છે એવો કોઇ પણ પદાર્થ નથી કે જેને સ્થિરતા પામેલો કોઇએ જાણ્યો હોય[૩૧] જેમ નદીના તથા સમુદ્રના તરંગો ચચળ છે તેમજ પ્રાણી માત્રનું જીવન, યૌવન તથા ધન ચચળ છે, એટલું જ નહિ પણ જેનાથી સર્વ પુરુષાર્થો સાધી

શકાય છે તે આ શરીર પણ વિજળીના ચમકારા જેવું અસ્થિર છે-ક્ષણભંગુર છે.[૩૨] સર્વ ભોગ-વૈભવો તથા કોઇ પ્રિય સાથેના સમાગમો પણ વાયુએ ઉરાડેલા આકડાના રૂ જેવા અસ્થાયી છે અને નગરો, ખાણો, તળાવો તથા ગામડાં વગેરે જે કંઇ વસ્તુ જોવામાં આવે છે તે સમગ્ર ચંચળ છે.[૩૩] વળી ઓછામાં પૂરૂં હમણાં આ દુઃષમાકાળ ચાલી રહ્યો છે, જેના સંબંધમાં તીર્થંકરોએ કહ્યું છે કે, બીજા સર્વકાળો કરતાં દુઃષમકાળમાં અનંતગણી હાનિ જોવામાં આવે છે.[૩૪] માટે હે શ્રેષ્ઠીસત્તમ! સંસારના આ સ્વરૂપનો વિચાર કરી તારે શોક કરવો નહિ, પણ મનમાં એવો વિચાર કરવો કે,[૩૫] આ સમયે જે પુરુષ એ આદિનાથ ભગવાનનો ઉદ્ધાર કરાવશે તેજ ખરો ધનવાન હોઇને ધન્યવાદપાત્ર ગણાશે, કેમકે તેથી તીર્થનો સમૂળગો નાશ નહિ થાય.[૩૬] હે ભદ્ર! આ શ્રીશત્રુંજયનું તીર્થ એ પર્વત જ્યાં સુધી પૃથ્વી પર રહેશે ત્યાં સુધી સદાને માટે અવિનાશી રહેશે.[૩૭] કેમકે હે શ્રેષ્ઠી! પૂર્વકાળમાં પણ સમુદ્રમાં જેટલા જળબિંદુઓ છે તેટલા આ તીર્થના ઉદ્ધારો થઇ જ ગયા છે.[૩૮] તેઓમાંના પાંચ ઉદ્ધારો પૃથ્વી પર પ્રસિદ્ધ થયા છે (અને તેઓ મારા જાણવામાં છે પણ) બાકીનાનું નામ પણ જાણી શકાતું નથી.[૩૯] પછી દેશલે બે હાથ જોડીને ગુરુને વિનતિ કરી કે, હે પ્રભુ! શ્રીશત્રુંજય તીર્થના ઉદ્ધારોનું તમે અનુક્રમે વર્ણન કરો. કેટલાં વર્ષોની પહેલાં એ મહાતીર્થ પ્રકટ થયું? એનો મહિમા કેવો છે? પૂર્વકાળમાં તેના ઉદ્ધાર કરનારા કોણ થઇ ગયા છે?[૪૦-૪૧]

શત્રુંજય મહાતીર્થના ઉદ્ધારો.

ગુરુ બોલ્યાઃ—"હે શ્રેષ્ઠી! કેટલીએક ઉત્સર્પિણીઓ તથા અવસર્પિણીઓ ચાલી ગઇ છે; પણ આ તીર્થ તો તે સર્વમાં હતું જ.

આ કંઇ અલ્પકાળનું નથી[૪૨] વળી તે તે સમયે એનો ઉદ્ધાર કરનારા પણ ઘણા થઇ ગયા છે, જેઓના નામ હાલમા જાણી શકાતાં નથી કેમકે તે તે ઉદ્ધાર કાળને ઘણો સમય વીતી ગયો છે[૪૩] આજ અવસર્પિણીમા પૂર્વે અતિમુક્ત આદિ આચાર્યોએ જે તીર્થમહિમા કહ્યો છે, તેનો કંઇક ભાગ હમણાં હું તને કહું છુ[૪૪] આ ભરતક્ષેત્રમા પૂર્વે કેવળજ્ઞાનવડે સૂર્યસમાન અને સર્વતીર્થંકરોમા પ્રથમ શ્રીનાભિનંદન જિનેશ્વર થયા[૪૫] તેમના ગણધરો ચોરાશી હતા તેઓમા ભરતરાજાના પુત્ર પુંડરીક ગણધર મુખ્ય હતા. એક સમયે જ્યારે પોતાનામા કેવળજ્ઞાન પ્રકટતું ન હતું, ત્યારે તેમણે શોકરૂપ વિષથી મનમા ખિન્ન થઇને પ્રભુને પ્રણામ કરી કહ્યુ કે,[૪૬-૪૭] હે નાથ! જળથી ભરેલા સરોવર પાસે રહ્યા છતા જેમ કોઇ એક મનુષ્ય તૃષાતુર રહે, લવણ સમુદ્રના કિનારા ઉપર રહ્યા છતા કોઇ દુર્બળ મનુષ્ય મીઠા વિનાનુ અન્નભોજન કરે અને રોહણાચળ પર્વતનુ સેવન કરતો હોય છતા કોઇ મનુષ્ય એક કાંકરો પણ ન મેળવી શકે તેમ, હું તમારો પૌત્ર છુ, ભક્તિમાન શિષ્ય છુ તથા સતત આપની પાસેજ રહું છુ, છતા હજી કેવળજ્ઞાન પ્રાપ્ત કરી શકતો નથી (એ કેવુ આશ્ચર્ય !)[૪૮-૫૦] એ સાભળી ભગવાને કહ્યુ—" હે મહાસત્ત્વવાન્ પુંડરીક! તું ખેદ કર મા તારામા હજી પણ મોહાદિ આંતર શત્રુઓ વસી રહ્યા છે[૫૧] તું જ્યારે શત્રુંજય તીર્થમા જઇશ, ત્યારે હે મહાસત્ત્વ! આભ્યંતર શત્રુઓને જિતીને કેવળજ્ઞાન પ્રાપ્ત કરીશ[૫૨] પછી પુંડરીક, પ્રભુને નમસ્કાર કરી પોતાની સ્વાર્થસિદ્ધિની ઇચ્છાથી એકદમજ શત્રુંજય મહાતીર્થ તરફ ચાલી નીકળ્યા, કેમકે શત્રુઓને જિતવામા કોણ વિલંબ કરે[૫૩] પુંડરીક ગણધર, એ પ્રમાણે શત્રુંજય તરફ જવા નીકળ્યા ત્યારે ભગવાનના પરિવારમાથી કેટલાએક સાધુઓ પણ તેમની પાછળ નીકળી પડ્યા[૫૪] માર્ગમા

મુસાફરી કરતાં તેઓ એક ગામથી બીજે ગામ જતા હતા અને તે તે સ્થળેથી પાંચ સાત પાંચ સાત સાધુઓ તેમને મળ્યે જતા હતા.[૫૫] એ રીતે પુંડરીક, શત્રુંજય પહોંચ્યા તેટલામાં તેમની સાથે પાંચ કરોડ સાધુઓની સંખ્યા એકઠી થઇ ગઇ.[૫૬] અને તે સમગ્ર પરિવારની સાથે ગણધર પુંડરીક, શત્રુઓનો પરાજય કરવાની ઉત્કંઠાથી શત્રુંજય પર્વતપર ચઢ્યા.[૫૭] શમગુણનિષ્ઠ તે પુંડરીક ગણધરે, સર્વ સાધુઓની સાથે ત્યાં અનશનવ્રત લીધું અને એક માસમાં કેવળજ્ઞાન પ્રાપ્ત કરી મોક્ષપદ સંપાદન કર્યું.[૫૮] આ શત્રુંજય ઉપર ચૈત્રમાસની પૂર્ણિમાને દિવસે પુંડરીક નિર્વાણ પામ્યા હતા, તેથી એનું બીજું નામ 'પુંડરીકગિરિ' પણ કહેવાય છે.[૫૯] તે પછી શ્રીનાભિનંદન ભગવાને પુંડરીક ગણધરનું એ સર્વ નિર્વાણવૃત્તાંત ભરત રાજા આગળ કહી સંભળાવ્યું.[૬૦] એટલે શરીરે રોમાંચિત થઈને ભરતે પણ ભગવાનને વિનતિ કરી કે, ખરેખર મને ધન્ય છે. કેમકે મારો પુત્ર શત્રુઓને જિતીને સિદ્ધ થયો; હે ભગવાન્! એ શત્રુંજય તીર્થ ઉપર જિનમંદિર બંધાવીને હું પણ પુણ્ય સંપાદન કરૂં અને તે તીર્થ પણ જગતમાં પ્રકટ થાય.[૬૧-૬૨] ભગવાને પણ કહ્યું કે, તે યોગ્ય છે. કોઇ સામાન્ય સ્થળે પણ જિનમંદિર બંધાવવામાં પુણ્ય છે, તો પછી આ શત્રુંજય ઉપર બંધાવવાથી કંઇ સામાન્ય પુણ્ય ન થાય-અર્થાત્ અનંત પુણ્ય પ્રાપ્ત થાય.[૬૩]

ભરત રાજાનો પ્રથમ ઉદ્ધાર.

તે પછી ભરતચક્રવર્તીએ, ધર્મચક્રવર્તી ભગવાન શ્રીઆદિનાથ મહારાજની આજ્ઞાથી શત્રુંજય ઉપર નરદમ સોના, રૂપા તથા હીરામાણેકનું એક જિનમંદિર બંધાવ્યું.[૬૪] તેમાં શ્રીનાભિનંદન ભગવાનની રત્નમય પ્રતિમાને મૂળનાયક તરીકે ગભારામાં સ્થાપિત કરી તેમજ પુંડરીક ગણધરની રત્નમય પ્રતિમાની તથા બીજી પણ મણિની,

સુવર્ણની તથા રૂપાની જિનપ્રતિમાઓની પ્રતિષ્ઠા કરી ૬૫-૬૬ તે પછી એ તીર્થ શત્રુંજય, પુંડરીક-ઇત્યાદિ એકવીશ નામથી પૃથ્વી પર પ્રસિદ્ધ થયું ૬૭ એ પ્રમાણે આ વિમલગિરિ ઉપર ભરત રાજાએ સૌની પહેલા શ્રીનાભિનંદનજિનનું મંદિર બંધાવ્યું હતું અને તેથી એ રાજા પ્રથમ ઉદ્ધારક કહેવાય છે ૬૮ શ્રીશત્રુંજય પર્વત મૂળભાગમાં પચાસ યોજન પહોળો ઉપરના ભાગમાં દશ યોજન પહોળો અને તેની ઉંચાઈ આઠ યોજન હતી ૬૯ ચોથા આરામાં આ પર્વતનું માપ તેટલુંજ રહે છે પણ પાંચમા આરામાં અનુક્રમે ઓછો થતા થતા છેવટ સાત હાથનોજ થઇ જશે ૭૦ પૂર્વ કાળમાં પણ આ તીર્થ ઉપર ઋષભસેન વગેરે અસંખ્યાતા પરમેષ્ઠીઓ સમવસર્યા હતા અને ત્યાંજ સિદ્ધિને પામ્યા હતા ૭૧ વળી માત્ર શ્રીનેમિજિન વિના ઋષભદેવભગવાન વગેરે ત્રેવીશ તીર્થંકરો કેવળજ્ઞાનથી શોભાયમાન થઇને સમવસર્યા હતા, ૭૨ એટલુંજ નહિ પણ શ્રીપદ્મનાભ વગેરે ભવિષ્યકાળના તીર્થંકરો પણ પોતાના ચરણ કમળથી એ તીર્થને પવિત્ર કરશે ૭૩ શ્રીબાહુબલિએ પણ આ મહાપર્વત ઉપર સમવસરણથી યુક્ત શ્રીમરુદેવીનું મંદિર સુંદર રત્નોથી બંધાવ્યું હતું ૭૪ ઉપરાંત નમિ વિનમિ નામના મુખ્ય વિદ્યાધરો બે કરોડ મુનિઓની સાથે એ તીર્થમાં સિદ્ધિપદને પામી ગયા છે ૭૫ અને શ્રીનાભિનંદન ભગવાનથી આરંભીને તેમનીજ પરંપરાના અસંખ્યાતા મહાપુરુષો છેક અજિતનાથ તીર્થંકર સુધી આ પર્વત ઉપર મોક્ષે ગયા છે ૭૬

સગર રાજાનો બીજો ઉદ્ધાર

તે પછી અજિતનાથ ભગવાનનો પુત્ર સગર રાજા ભરતખંડનો અધિપતિ થયો અને તેણે પણ શત્રુંજયના ચૈત્યનો ઉદ્ધાર કરી મુક્તિપદ પ્રાપ્ત કર્યું ૭૭ આ પૃથ્વી પર શત્રુંજય તીર્થના પાંચ ઉદ્ધારો પ્રસિદ્ધ

છે. તેમાંના બીજા ઉદ્ધારક તરીકે સગર ચક્રવર્તી થઇ ગયો છે. [૭૮] તે કાળમાં આ પર્વત ઉપર રામ વગેરે ત્રણ કરોડ સાધુઓ, એકાણું લાખ નારદો અને દશ કરોડ દ્રવિડ–વાલિખિલ્ય વગેરે રાજાઓ આઠ કર્મરૂપ ઘાસને ક્ષણવારમાં બાળી ભસ્મ કરી નાખીને સિદ્ધિપદને પામ્યા છે. [૭૯–૮૦] તેમજ પ્રદ્યુમ્ન–સાંબ વગેરે કુમારો સાડા આઠ કરોડ મુનિઓની સાથે આ પર્વત ઉપર સનાતન મોક્ષ પદને પામ્યા છે. [૮૧]

પાંડવોનો ત્રીજો ઉદ્ધાર.

તે પછી જ્યારે દુ:ષમાકાળ ઉપસ્થિત થયો અને લોકો લોભી થવા લાગ્યા, તે જોઇને પાંડવોએ, સુવર્ણ–રત્નમય તે ચૈત્યની તથા તેમાંની રત્નમય પ્રતિમાની કોઇ ગુપ્તસ્થાનમાં રક્ષા કરી–એટલે માણસો ન જઇ શકે તેવા સ્થાનમાં તેઓનું સ્થાપન કર્યું અને તે સ્થળે ઇંટોનું તથા કાષ્ઠોનું મંદિર બંધાવી તેમાં ચૂના જેવા લેપ્ય પદાર્થોની મૂળ પ્રતિમા સ્થાપિત કરી. આ રીતે તેઓ ત્રીજા ઉદ્ધારક તરીકે લોકમાં વિખ્યાત થયા. [૮૨–૮૪] પછી તે પાંચે પાંડવો માતા કુંતીની સાથે તથા વીશ કરોડ મુનિઓની સાથે એ પર્વત ઉપર મોક્ષે ગયા. [૮૫] વળી થાવચ્ચાસુતુ, શુક વગેરે સાધુઓ અને ભરત આદિ અસંખ્ય રાજાઓ, આ પર્વત ઉપર મોક્ષે ગયા છે. [૮૬] તેમજ બીજા તથા સોળમા તીર્થંકર અજિતનાથ અને શાંતિનાથ ભગવાને પોત પોતાના સમયમાં આ પર્વત ઉપર ઘણાં ચોમાસાં કર્યાં છે. [૮૭] કેમકે શ્રી નેમિનાથના શિષ્ય શ્રીનન્દિષેણુ આ પર્વતની યાત્રા કરવા ગયા હતા અને તે સમયે તેણે અજિતશાંતિસ્તવ નામનું સ્તોત્ર રચ્યું છે. (આ ઉપરથી જણાય છે કે તેઓ બન્ને ભગવાને ત્યાં ચોમાસાં કર્યાં હતાં.) આ રીતે શત્રુંજય પર્વત ઉપરના ચૈત્યના તથા પ્રતિમાના પ્રત્યેક કાળમાં

શત્રુંજય તીર્થના ઉદ્ધારો

એટલા બધા ઉદ્ધારો થયા છે કે જેઓની સંખ્યા સમુદ્રના જળબિંદુઓની સંખ્યા પ્રમાણે અગણિત છે—ગણી ગણાય તેવી નથી ૮૮–૮૯ બીજા તીર્થમા તપ કરવાથી જે ફળ પ્રાપ્ત થાય છે તે ફળ આ તીર્થના ભાવપૂર્વક દર્શન માત્રથીજ પ્રાપ્ત કરી શકાય છે ૯૦ બીજા કોઇ ક્ષેત્રાદિમા એક કરોડ મનુષ્યોને યથેચ્છ ભોજન કરાવવાથી જે ફળ મેળવી શકાય છે તેજ ફળ આ શત્રુંજય તીર્થ ઉપર એક ઉપવાસ કરવાથી મેળવી શકાય છે ૯૧ આ ભૂમંડળ ઉપર બીજા જે કોઇ તીર્થો સર્વોત્કૃષ્ટ ગણાય છે તેઓ સર્વના આ મહાતીર્થના દર્શનથીજ દર્શન થઇ ચૂકયા ગણાય છે ૯૨ આ તીર્થરાજના દર્શન જેવા થાય છે કે તેજ સમયે ભવિષ્યકાળની નરક–તિર્યંચ આદિ દુર્ગતિઓ દૂર થાય છે, તેમજ કુદેવ અથવા કુમનુષ્યગતિનું પણ વારણ થાય છે ૯૩ હિંસા કરનારા હિંસક પ્રાણીઓ પણ આ તીર્થમા આવીને ઉભા રહ્યા હોય તો આના પ્રભાવથીજ પાપરહિત થઇને સુગતિને પામે છે ૯૪ આ શ્રી-શત્રુંજય પર્વત ઉપર જઇને જિનેશ્વર ભગવાનના જે દર્શન કરવા તેજ મનુષ્ય જન્મના જીવનનું તથા ધનનું ફળ ગણાય છે ૯૫ એટ-લુંજ નહિ પણ આ પર્વત ઉપર જઇને જે કોઈ ઉપાસના, તપ, દાન, શાસ્ત્રાધ્યયન, શીલ તથા જપક્રિયાનું અનુષ્ઠાન કરે છે તેને સદા અનંતગણું ફળ પ્રાપ્ત થાય છે ૯૬ જે બુદ્ધિમાન મનુષ્ય આ તીર્થમા માત્ર અંગુઠા જેવડીજ પ્રતિમાની પ્રતિષ્ઠા કરે છે તે અંતે આ લોકમા ચક્રવર્તી આદિની સમૃદ્ધિ ભોગવીને સ્વર્ગમા જાય છે ૯૭ આ મહાતીર્થમાં કપર્દી નામનો યક્ષ, શ્રીનાભિનંદન ભગવાનનો સેવક થઈ રહ્યો છે અને ભવ્ય જીવોની નિરંતર ભક્તિ કરે છે ૯૮ હે સાધુસત્તમ દેવલ! આ સર્વોત્તમ તીર્થરાજના પ્રભાવનું વર્ણન કરવાને આ જગતમા કોણ સમર્થ છે ? ૯૯ શ્રી વીર ભગવાનના નિર્વાણ પછી પણ આ મહાતીર્થ ઉપર રાજા

સંપ્રતિ, વિક્રમ, પાદલિપ્ત, આમ, દત્ત અને શ્રીશાતવાહન વગેરે ઘણા ઉદ્ધારકો થઇ ગયા છે.

પાછળથી આ કળિયુગના સમયમાં શ્રેષ્ઠી જાવડિએ આ તીર્થનો ઉદ્ધાર કરાવ્યો છે. તે જાવડિ ધર્મનિષ્ઠ પુરુષોમાં મુખ્ય હતો અને તેણે જે પ્રમાણે આનો ઉદ્ધાર કરાવ્યો છે તે વૃત્તાંત મારા સાંભળવા પ્રમાણે હું તને આદરપૂર્વક કહું છું, સાંભળઃ—૯૯—૧૦૨

જાવડિનો ચોથો ઉદ્ધાર.

પૂર્વે મધૂક (મહુવા)નામના નગરમાં પ્રાગ્વાટ કુળમાં ઉત્પન્ન થયેલો જાવડ શ્રેષ્ઠીનો પુત્ર જાવડિ નામનો થઇ ગયો છે. ૧૦૩ તેને સીતાદેવી નામની સુશીલ સ્ત્રી હતી. તે જાણે પ્રત્યક્ષ સીતા અવતરી હોય તેવી જણાતી હતી. માત્ર રાવણને પ્રિય ન હતી. ૧૦૪ એક દિવસે જાવડિ પોતાની એ ધર્મપત્ની સાથે શત્રુંજય પર્વત ઉપર શ્રીનાભિનંદન ભગવાનની યાત્રા કરવા માટે ગયો. ૧૦૫ ત્યાં જઇને તેણે અતિહર્ષને લીધે રોમાંચિત થઇ જળભરેલા કળશોથી જિન ભગવાનને સ્નાન કરાવ્યું. ૧૦૬ તે સમયે સ્નાત્રની જળધારા અવિચ્છિન્ન રીતે પ્રતિમાપર પડતી હતી અને પ્રતિમા તો કેવળ લેપનીજ હતી, જેથી લગાર ખંડિત થઈ ગઇ. ૧૦૭ આ જોઇને જાવડિ અને તેની પત્ની મનમાં ખેદ પામ્યાં. તેઓ ચારે પ્રકારના ભોજનનો ત્યાગ કરી તીર્થંકર ભગવાનની સન્મુખ બેસી ગયા. ૧૦૮ તેઓને વીશ ઉપવાસ થયા ત્યારે શાસન દેવીએ જાવડિને કહ્યું કે, જિનેશ્વરસ્વામી તો સિદ્ધ છે અને બુદ્ધ છે, તે તને શું ઉત્તર આપશે? માટે કપર્દી નામનો યક્ષ જે આ તીર્થનો રક્ષક છે તેની આગળ તું જા અને તારી ઇચ્છામાં આવે તેટલા ઉપવાસ કર. ૧૦૯—૧૧૦ શાસન દેવીના આ વચનથી જાવડિ યક્ષના મંદિરમાં ગયો અને પોતાની ઇષ્ટસિદ્ધિ

માટે પત્ની સાથે ત્યાં બેઠો. ૧૧૧ બરાબર છઠ્ઠો ઉપવાસ થયો એટલે યક્ષે પ્રત્યક્ષ થઇને કહ્યું કે, આ ઉપવાસ કરવામાં તારો શો હેતુ છે? તે તું મને કહે. ૧૧૨ ત્યારે જાવડિએ કહ્યું કે, હું ધર્મબુદ્ધિથી ભગવાનને સ્નાન કરાવતો હતો, તેમાં તેમની પ્રતિમા ખંડિત થઇ છે, જેથી મેં મહાન પાપ ઉપાર્જન કર્યું છે. ૧૧૩ મારા ઉપરનો આ કલંક જ્યાંસુધી ચન્દ્ર-સૂર્ય રહેશે ત્યાંસુધી મને તપાવ્યા કરશે અને તેને લીધે મારૂં મુખ જગતમાં દર્શન કરવાને અયોગ્ય થઇ પડયું છે. ૧૧૪ માટે હે યક્ષેશ! હે સ્વચ્છ આશયવાળા! તમે મારા પર એવી કૃપા કરો, જેથી આ પાપમાંથી મારી કંઇક મુક્તિ થાય. ૧૧૫ પછી યક્ષે કહ્યું -"*ગજ્જનક દેશમાં શ્રીબાહુબલિએ કરાવેલું આદિનાથ ભગવાનનું બિંબ છે. ચક્રેશ્વરી દેવી હમેશાં તેની પૂજા કરે છે અને હમણાં તે એક ભોયરામાં રહેલું છે, માટે તેને અહીં લાવીને આ દેરાસરમાં મૂળનાયક તરીકે તેની પ્રતિષ્ઠા કર." ૧૧૬-૧૧૭ તે સાભળી જાવડિ બોલ્યો- 'મારા ઘરમાં તેટલું પુષ્કળ ધન નથી, કે જેથી તે ગજ્જનક જેટલા દૂર પ્રદેશથી તે પ્રતિમાને હું લાવી શકું" ૧૧૮ત્યારે યક્ષે કહ્યું -"આ બાબતમાં તારે કોઇ પ્રકારની ચિંતા કરવી નહિ. તેં પ્રથમ બારવર્ષ પહેલાં જે અઢાર વહાણો મોકલ્યાં છે તે તારા ભાગ્યને લીધે હવે સત્વર ધનથી ભરપૂર થઇ આવી પહોંચશે" ૧૧૯-૧૨૦ યક્ષના આ કહેવાથી જાવડિ પ્રસન્ન થયો અને પોતાની સ્ત્રી સીતાની સાથે તેણે તે કાર્યસિદ્ધિને અવશ્ય થનારી માની લીધી. ૧૨૧ પછી બરાબર સત્તાવીશમે દિવસે પોતાની પ્રિયા સાથે તેણે પારણું કર્યું, કારણ કે કોઇ પણ સ્થળે મૃત્યુ પ્રાપ્ત કોઇ પણ પંચમ સ્વરે ગાતો નથી (?) ૧૨૨ તે પછી તીર્થનાયક ભગવાનને વાંદીને જાવડિ પોતાને નગરે

---

* ગજ્જનક દેશ હાલના સમયમાં ગીઝની નામથી ઓળખાય છે.

ગયો; કેમકે કપર્દીયક્ષના કહેવાથી તેનું મન નિઃસંદેહ થયું હતું. ૧૨૩
તેણે દાણ લેનારા અધિકારીઓને ત્રણ લાખ દ્રવ્ય આપીને પોતાનાં
આવનારાં વહાણોની સંદેહ ભરેલી વસ્તુના સંબંધમાં દાણનો નિશ્ચય
પણ કરી લીધો. ૧૨૪ તેવામાં પુષ્કળ ધનથી ભરેલાં અઢારે વહાણો
અણચિંતવ્યાં આવી પહોંચ્યાં એટલે **જાવડિ** હર્ષ પામ્યો, ૧૨૫ અને
દાણ લેનારા પેલા અધિકારીઓ તો અનેક લાખો રૂપીઆનું પોતાનું
દાણ ગયેલું જોઇને શરમિંદા થઈ ગયા અને ધન ગયા પછી જેમ
જુગારી હાથ ઘસે તેમ, પોતાના હાથ ઘસવા લાગ્યા. ૧૨૬ શ્રેષ્ઠી
જાવડિએ વહાણમાં આવેલાં કરીઆણાં વેચી નાખ્યાં અને તેથી
અનેક કરોડો દ્રવ્યનો તે આસામી બની ગયો. કેમકે, પ્રાણીઓનો
પુણ્ય કરવાનો મનોરથ તત્કાળ ફળે છે. ૧૨૭ પછી **જાવડિ** યક્ષે
બતાવેલા જિન ભગવાનના બિંબ માટે મહાકીંમતી ભેટણાં લઇને
ગજ્જનક દેશમાં ગયો. ૧૨૮ ત્યાં યવન જાતિનો (મુસલમાન) એક
સુલતાન રાજ્ય કરતો હતો. તેને **જાવડિએ** જાત જાતના શ્રેષ્ઠ ભેટણાં
ધરી પ્રસન્ન કર્યો. ૧૨૯ એટલે તે સુલતાને કહ્યું:-"હે શ્રેષ્ઠી! બોલ,
તારે જે કંઈ પ્રયોજન હોય તે તું મને કહે, તે બીજા કોઇથી ન
સાધી શકાય તેવું હશે તો પણ હું જાતે કરવા તૈયાર છું." ૧૩૦ ત્યારે
જાવડિ બોલ્યો:-"હે રાજા! આપ તો યાચકોને કલ્પવૃક્ષ જેવા છો,
જો તમે મને મારૂં માગેલું આપતા હો તો હું એક બિંબ માગું
છું, તે મને આપો." ૧૩૧ એ સમયે રાજાએ "બહુ સારૂં" એમ
કહીને તે આપવા વચન આપ્યું, પણ તે વિષે પ્રશ્ન કર્યો કે એ બિંબ
શું છે? કેમકે તે યવન હોઇને બિંબ શબ્દના અર્થથી અજાણ્યો
હતો, ૧૩૨ પછી **જાવડિએ** કહ્યું:-"હે પ્રભુ! જે દેવની અમે પૂજા
કરીએ છીએ તેની જે મૂર્તિ તે બિંબ કહેવાય છે અને તે અહીં
ભોંયરામાં છે." ૧૩૩ રાજાએ કહ્યું:-"ભલે તે ભોંયરાને જો તું
જાણતો હોય તો એ બિંબને લઈ જા." રાજાની એ આજ્ઞા થતાંજ

જાવડિએ યક્ષની કહેલી નીશાનીઓ ઉપરથી તે સ્થાન જાણી લીધુ અને ભોયરાની ભૂમિને માણુસોદ્વારા જેની અલગ કરાવી કે તુરત જ બિંબ પ્રકટ થયુ ૧૩૪-૧૩૫ એ બિંબની ચક્રેશ્વરી દેવી જાતજાતના સ્નાનકારોથી તથા દિવ્યમાળાઓથી નિત્ય પૂજા કરતી હતી ૧૩૬ તે વેળા યવન રાજાએ પ્રતિમાના દર્શન કરી મનમા વિચાર કર્યો કે આ તો સાક્ષાત્ જગતકર્તાજ નિકળેલા છે પછી તેણે પ્રતિમાને પ્રણામ કરી મોટો ઉત્સવ કરાવ્યો ૧૩૭ વળી તે સુલતાને જાવડિની પ્રશસા કરી કે, ખરેખર તુ કોઇ ધન્યવાદ પાત્ર છે અને પુણ્યશાળી છે, કેમકે દેવતાઓ પણ આ રીતે તારાપર પ્રસન્ન છે ૧૩૮ માટે ખુશીથી, તું આ પ્રતિમાને લઈ જા અને પોતાનો મનોરથ પૂર્ણ કર અને પોતાને પણ આ મારા સ્થાનમાંથી પ્રતિમા આપવાથી પુણ્યનો લાભ મળવા દે ૧૩૯ એમ કહી તે સુલતાને રેશમી વસ્ત્રો તથા સુવર્ણના અલકારો આપી જાવડનું સન્માન કર્યું અને ઉત્સવપૂર્વક પ્રતિમા સહિત તેને ત્યાથી વિદાય કર્યો ૧૪૦ અનુક્રમે મહાવિકટ માર્ગને પણ સુભાગ્યથી કાપીને દેવતાના અતિશયને લીધે તે પ્રતિમા શ્રીશત્રુંજય પાસે આવી પહોચી ૧૪૧ પછી જાવડિ, દરરોજ પર્વતની જેટલી ઉચાઇ સુધી પોતાના માણસો પાસે મહેનત કરાવીને પ્રતિમાને ઉચે ચઢાવતો હતો તેટલીજ નીચાઇ સુધી એક વ્યતર, દરરોજ તે પ્રતિમાને પાછી ઉતારી નાખવા લાગ્યો, જેથી એ પરિશ્રમમાજ તેના ૭ મહિના વીતી ગયા ૧૪૨-૧૪૩ આખરે જાવડિ થાક્યો, તેણે યક્ષનું મનમા ચિંતન કર્યું એટલે તેણે પ્રત્યક્ષ આવી જાવડિને આવુ સ્પષ્ટ વચન કહ્યું-૧૪૪ "હે શ્રેષ્ઠી! તુ અને તારી સ્ત્રી બન્ને આ પ્રતિમાનું ગાડુ જ્યારે ચાલે ત્યારે તેના બન્ને પૈડાના પાછળના ભાગમા દેહ મુકવાના પત્થરની પેઠે દેહ રૂપે થાઓ" ૧૪૫ તે સાભળી બીજે દિવસે શ્રેષ્ઠી પોતાની સ્ત્રી સાથે પૈડાની

દ્વારના પાછળના ભાગમાં ટેકો મૂકવાના પત્થરની પેઠે આડો પડ્યો. ૧૪૬ એટલે તેજ ક્ષણે પ્રતિમા સુખેથી પર્વત ઉપર ચઢી ગઇ. ખરેખર સિદ્ધિનું કારણુ સત્વ છે અને સત્વથી સર્વ કંઇ જિતાય છે. ૧૪૭ જાવડિએ વિક્રમરાજા પછી ૧૦૮મા વર્ષે તે બિંબને મૂળ-નાયકજી તરીકે સ્થાપ્યું. ૧૪૮ એ સમયે જ્યારે પૂર્વકાળના લેપ્યમય ભગવાનને પોતાને સ્થાનેથી ઉઠાડ્યા ત્યારે તેના અધિષ્ઠાયક વ્યંતર દેવોએ કોપાવેશથી મહાપ્રચંડ શબ્દો કરી મૂક્યા. ૧૪૯ અને તેના ફેલાવાથી આખું ભૂમંડળ કંપી ઉઠ્યું, શત્રુંજય પર્વત જાણે ચીરાઇ ગયો હોય તેમ જણાવા લાગ્યું, કડિઆ વગેરે કારીગરો મૂર્છિત થઇને પૃથ્વી પર ઢળી પડ્યા અને સમુદ્ર ઉછળવા લાગ્યો. ૧૫૦–૧૫૧ એ પ્રમાણે જગતમાં ખળભળાટ થયેલો જોઇ જાવડિનું અંતઃકરણુ વ્યાકુળ બની ગયું અને તે લેપ્યમય પ્રતિમાની આગળ ઉભો રહીને નમન-પૂર્વક વિનતિ કરવા લાગ્યો કે, ૧૫૨ હે સ્વામિ! કારણુપૂર્વક કરા-યલા મારા અપરાધને ક્ષમા કરો. હે કૃપાનિધિ ભગવન્! મારા પર પ્રસન્ન થાઓ, કૃપા કરો. ૧૫૩ આ ગરીબ કારીગરો મારી આજ્ઞાને પરવશ હતા; (અને તેથીજ તેઓએ આ કૃત્ય કરેલું છે) માટે તેઓને તમે જીવાડો. તમે તો પ્રાણીમાત્રનું હિત કરનારા છો. ૧૫૪ હે નાથ! લોકો પ્રથમ તમારી સ્નાત્ર પૂજા વગેરે ક્રિયાઓ સદા કરશે અને પછી આ નવી પ્રતિમાનું પૂજન–અર્ચન કરશે. ૧૫૫ જાવડિનાં એ વ્યવસ્થા વચન પછી વ્યંતર દેવોએ તત્કાળ તે કારીગ-રોને જીવાડ્યા, કેમકે દેવો દુર્બળોનો નાશ કરતા નથી. ૧૫૬ પછી શુભ આશયવાળા વજ્રસ્વામી ગુરુદ્વારા જાવડિએ શુભ લગ્નવાળા દિવસે નવી પ્રતિમાની વિધિ પ્રમાણે પ્રતિષ્ઠા કરી. ૧૫૭ એ પ્રતિમા લાવવામાં જાવડિએ નવલાખ સોના મહોરો ખર્ચી હતી અને તેની પ્રતિષ્ઠામાં દશલાખ સોનામહોરો વાપરી હતી. ૧૫૮ તે પછી એ

બન્ને સ્ત્રી પુરુષ જિનમંદિરના ઉપરના ભાગ ઉપર ચઢીને પોતાના સેવકોની સાથે નૃત્ય કરતા હતા તેવામાં વ્યંતર દેવોએ પૂર્વના વૈરથી તેઓને ક્યાંક ગુમ કરી દીધા, જેથી ફરી તેઓ જણાયાજ નથી (કે ક્યાં ગયાં?) ખરેખર, પૂર્વનું વૈર દુસ્ત્યજ છે-ત્યજવાને અશક્ય છે ૧૫૯-૧૬૦

વાગ્ભટનો પાંચમો ઉદ્ધાર

હવે, જે પાંચમો ઉદ્ધારક પ્રસિદ્ધ થયો છે, તે વિષે હું કહું છું તે સાંભળ, શ્રીમાન શ્રીમાળ (શ્રીમાળી) વંશમાં પૂર્વે ઓહિત્ય નામનો એક પુરુષ થઇ ગયો છે તે જહાજની પેઠે સર્વ મનુષ્યોને દરિદ્રતારૂપ સમુદ્રમાંથી તારનારો હતો, તેનો પુત્ર આમ્રેશ્વર હતો, ૧૬૧ તે આમ્રેશ્વરનો પુત્ર દોહિલ નામનો હતો, એ દોહિલને ભુજંગનાગ નામનો મહાભાગ્યશાળી પુત્ર હતો અને તેનો પુત્ર બીજા દેવ જેવો વીરદેવ નામનો હતો આશ્ચર્ય માત્ર એટલુંજ હતુ કે એ વીરદેવ સાક્ષાત્ દેવ સમાન હતો છતા કવિ (શુક્રાચાર્ય અથવા વિદ્વાન) નો દ્વેષી ન હતો અને દાનવશવદ ન હતો (અર્થાત્ દાનવોનું કલ્યાણ ઇચ્છનારો ન હતો-દાનવોનો શત્રુ ન હતો પણ દાનને વશ રહેનારો હતો-મોટો દાતા હતો) ૧૬૨-૧૬૪ તે વીરદેવનો પુત્ર ઉદયન નામનો હતો તેનો ભાગ્યરૂપી સૂર્ય જગતમાં ઉદય પામીને પોતાના કિરણોનો પ્રકાશ સર્વત્ર પાડી રહ્યો હતો ૧૬૫ એ ઉદયનને બે પુત્રો હતા મોટાનુ નામ વાગ્ભટ હતું અને નાનાનું નામ આમ્રભટ હતું આ બન્ને પુત્રો મનુષ્યોનું સદા હિત કરનારા હતા ૧૬૬ તે સમયે આ શ્રીજયસિંહ રાજાએ પોતાની પૃથ્વીરૂપ મંડપના આધાર તરીકે ઉદયનને એક સ્તંભ રૂપે સ્થાપ્યો હતો-અર્થાત્ જયસિંહે ઉદયનને પોતાનો મંત્રી બનાવ્યો હતો, કેમકે તે મહાસત્ત્વવાન હતો ૧૬૭ ઉદયનમંત્રી પણ રાજાના મુખ્ય પ્રધાનપદને પામીને રાજ્યનાં એવા કામ

કરવા લાગ્યો, જેથી રાજાને પ્રાણની પેઠે પ્રિય થઇ પડયો. ૧૬૮ પછી રાજા જયસિંહ રાજ્યની સર્વ ચિંતા તે મંત્રીપર મૂકીને પોતે તો કેવળ રાજ્ય સુખજ ભોગવવા લાગ્યો, અને મંત્રી, રાજકારભાર કરવા લાગ્યો. ૧૬૯ એક સમયે શ્રી સિદ્ધચક્રવર્તી–સિદ્ધરાજે (જયસિંહે) સુરાષ્ટ્ર દેશના પોતાના શત્રુ રાજા જૈત્રસિંહને જિતવા માટે મંત્રીને આજ્ઞા કરી. ૧૭૦ મંત્રી ઉદયન પણ રાજાની આજ્ઞાને હર્ષપૂર્વક સ્વીકારીને ઘોડાઓના ખબખબાટથી પૃથ્વીને ધ્રુજાવી મૂકતો ચાલતો થયો. ૧૭૧ તેણે પોતાના તેજથી તથા ચતુરંગી સેનાએ ઉરાડેલી રજથી આકાશમાં સૂર્યને ઢાંકી દીધો અને ઘણીજ ઝડપથી તે *વર્ધમાનપુર નગરે પહોંચી ગયો. ૧૭૨ ત્યાંથી પોતાના સૈન્યને જૈત્રસિંહની રાજધાની તરફ રવાના કરી દઇ મંત્રી ઉદયન, થોડા પરિવારની સાથે શ્રીશત્રુંજય પર્વત ઉપર ગયો. ૧૭૩ ત્યાં તેણે પવિત્ર બુદ્ધિથી શ્રીતીર્થરાજ ભગવાનને પ્રણામ કરી સ્નાન કરાવ્યું અને શ્રેષ્ઠ પુષ્પો તથા વસ્ત્રાલંકારોથી તેમની પૂજા કરી. ૧૭૪ પછી ગવૈયાઓથી ગવાતા જૈનગુણના શ્રવણથી અત્યંત ભકિતયુકત થઈ હાથમાં આરતિ લઇને તે જ્યારે ભગવાનની આગળ ઉભો ત્યારે એક ઉંદર બળતી દીવાની દીવેટને ભગવાનની પાસેથી લઈ જઇને ભીંતમાં પેસી ગયો. આ દશ્ય જોઇને ઉદયને મનમાં વિચાર કર્યો કે, આ કાળના જિનમંદિરમાં આ રીતે કદાચ અગ્નિ લાગે તો ભગવાનની પ્રતિમા પણ જોખમમાં આવી પડે. આવો મનમાં વિચાર કરી તેણે સંકલ્પ કર્યો કે, આ દેવમંદિરને મૂળમાંથીજ પત્થરોવડે ચણાવીને હું જ્યારે સ્થિર કરીશ ત્યારે દિવસમાં બીજી વખત ભોજન લઇશ, અને જ્યારે મારો આ સંકલ્પ પૂર્ણ થશે ત્યારે હું ખોળ, તેલ તથા જળ એ ત્રણ વસ્તુને એકત્ર કરી સ્નાન કરીશ. ૧૭૫–૧૭૯ આવી પ્રતિજ્ઞા કરીને

* આ વર્ધમાનપુર તે આજનું વઢવાણ હોવું જોઇએ.

તે મંત્રીએ ભગવાનને વાંદી અને પર્વત ઉપરથી ઉતરીને શત્રુ સામે તેણે પ્રયાણ કર્યું. ૧૮૦ તે પછી બન્ને સૈન્યો એકત્ર મળ્યા અને તેઓ વચ્ચે તરવાર તરવારથી બાણ બાણથી મહાન યુદ્ધ શરૂ થયું. ૧૮૧ અનુક્રમે જૈત્રસિંહના સૈન્યે ચોતરફથી અત્યંત ફેલાઇ જઇને મંત્રીના સૈન્યને ભયભીત કરી મૂક્યું, જેથી સર્વ દિશાઓમાં નાશી જવા માટે તે તૈયાર થયું. ૧૮૨ પોતાના સૈન્યને એ પ્રમાણે નાસતું જોઇ મહામંત્રી ઉદયને તેને ધીરજ આપી અને પોતે પણ કવચ પહેરી સજ્જ થઇને શત્રુઓનો નાશ કરવા માટે યુદ્ધમાં ઉતરી પડયો. ૧૮૩ તે સાહસી મંત્રી, તુરતજ રાજા જૈત્રસિંહ આગળ જઇને ઉભો અને તેને પડકારવા લાગ્યો કે, તારા ઇષ્ટ દેવને યાદ કર અથવા હથિઆર હાથમાં લે. ૧૮૪ હું શ્રીસિદ્ધચક્રવર્તીનો હાથી છું અને તારી સામે ચઢી આવ્યો છું, માટે ચાલ, મારા સ્વામીના ચરણ કમળને શરણે થા. ૧૮૫ આ સાંભળી જૈત્રસિંહ પણ બોલ્યો—"વાણીઆઓનું સાહસ અમારા જાણવામાંજ છે, માટે તું હાથમાં ત્રાજવાં લઇ લે અને આ તરવારને છોડી દે. નકામો મૂઢ ન થા. ૧૮૬ યાદ રાખ કે, જેવી રીતે ચણા ખાઇ શકાય છે તેવી રીતે મરી ખાઇ શકાતા નથી. જેમ પોતાની સ્ત્રીને મારી શકાય છે તેમ, કોઇ એક સુભટને મારી શકાતો નથી, ૧૮૭ માટે જા, મારી દૃષ્ટિ આગળથી દૂર થા. તારા જેવા વિજાતીય ઉપર મારૂં શસ્ત્ર ક્રોધ કરતું નથી. ૧૮૮ તારે આવો મદ ન કરવો કે, મને મારા સ્વામીએ સેનાનો નાયક બનાવ્યો છે! કેમકે કુતરાને સિંહનો વેષ ધારણ કરાવવામાં આવે તો પણ તે સિંહની ગર્જના કરતો નથી." ૧૮૯ આ સાંભળી મંત્રીએ કહ્યું 'પોતાનો પુરૂષાર્થ, શક્તિથી પ્રકટ થાય છે, નહિ કે બહુ બકવાદ કરવાથી!! સોનું સોળ-વલું છે કે નહિ, તેની પરીક્ષા કસોટીના પત્થર ઉપર થઇ શકે છે, ૧૯૦ તરવારરૂપી ત્રાજવામાં રહેલા ગોળના પિંડરૂપ તારા મસ્તકને તોળતાં

–આ વાણીયાના હાથ ધીર થઇને જો. ૧૯૧ આ સાંભળીને જૈત્રસિંહનો ક્રોધ એકદમ વધી પડયો, તેનાં નેત્રો લાલચોળ બની ગયાં અને હાથમાં ભાલો લઇ તે મંત્રી સામે દોડ્યો. ૧૯૨ તેજ સમયે મન્ત્રી પણ ઉઘાડી તરવારે તેની સામે દોડ્યો. મંત્રી ઘણોજ ચાલાક હતો. તેથી તેણે પોતાની સામે આવતા શત્રુના ભાલાને વચ્ચેથીજ કાપી નાખ્યો. ૧૯૩ પછી તેઓ બન્ને વચ્ચે તરવાર તરવારથી ઘણીજ ઝડપથી યુદ્ધ શરૂ થયું, તેમાં જૈત્રસિંહના પ્રમાદનો લાભ લઇ મંત્રીએ પોતાની તરવારનો પ્રહાર કરીને તેના બે ટુકડા કરી નાખ્યા. ૧૯૪ એટલે તુરતજ "મંત્રી જીત્યા, જીત્યા" એવો સ્તુતિપાઠકોનો શબ્દ ઉંચેથી સંભળાવા લાગ્યો, જેથી શત્રુઓનું સૈન્ય તેજક્ષણે નાશી ગયું. ૧૯૫ મંત્રી ઉદયન પણ શત્રુની તરવારના પ્રહારથી અત્યંત ઘાયલ થયો હતો તે શરીરે અશકત થઇને પૃથ્વીપર પડી ગયો. ખરેખર કાલાયસ-તરવાર કોઈને પણ પોતાની થઇ નથી. ૧૯૬ તે સમયે રણસંગ્રામની સર્વ વ્યવસ્થા કરીને બધા મંત્રીઓ તથા સુભટો, ઘોડા ઉપરથી પડેલા મંત્રીની આસપાસ આવી મળ્યા. ૧૯૭ તેઓએ, અત્યંત શ્વાસોચ્છ્વાસ લેતા તથા કરુણ શબ્દે કંઇક કહી રહેલા મંત્રીને કહ્યું કે, હે ભદ્ર! આપને વળી આ કાયરતા શી? જે સેવક, પોતાના સ્વામીના કામ માટે રણસંગ્રામમાં પ્રાણ ત્યજે છે તે, સૂર્યમંડળને ભેદીને સુખ ભરેલા સ્વર્ગલોકમાં જાય છે. ૧૯૮–૧૯૯ વળી તમે તો રણના મોખરામાં રહી પોતાના સ્વામીનું કાર્ય સંપૂર્ણ કર્યું છે, જેથી આ ઠેકાણે આમ વ્યથાકુલ થઈને શોક શા માટે કરો છો? ૨૦૦ તમને જે આ ઘાવ થયા છે તેનો આપણે વૈદ્યો પાસે ઉપચાર કરાવીશું. એટલે તુરતજ તમે નીરોગી થશો, માટે ખેદ કરો મા." ૨૦૧ ત્યારે મંત્રી બોલ્યો–"મૃત્યુ પ્રાણી માત્ર માટે નિશ્ચિત છે, તેમાં વિદ્વાનોને શોક હોયજ શાનો? અને હું તો મારા સ્વામીના કાર્ય માટે મૃત્યુ પામું છું, જેથી મને તો વિશેષ કરીને શોક થાયજ

નહિ, ૨૦૨ પણ મારા ચિત્તમા જે એક શલ્ય છે, તે મને મારા ઘાવ કરતા પણ અત્યંત દુખી કરે છે, અરે! તેજ હમણા મને સાલે છે ૨૦૩ "તે શલ્ય શુ છે?" એમ તેઓએ જ્યારે પૂછ્યુ ત્યારે મત્રી બોલ્યો–"મે શ્રીશત્રુંજય ઉપરનું દેવળ બંધાવવાને મનમા સંકલ્પ કર્યો હતો, તે મારો મનોરથ મારા આ મરણથી મારા મનમાજ રહી ગયો, એમ આજ શલ્ય મારા હૃદયને સાલે છે" ૨૦૪-૨૦૫ તે સાંભળી મત્રીઓ બોલ્યા–"હે મત્રિન્ આ બાબતમા તમે શોક ન કરો મા તમારો પુત્ર વાગ્ભટ, તમને એ ઋણમાથી મુકત કરવા સમર્થ છે ૨૦૬ વળી નીતિશાસ્ત્રનુ આ વચન છે કે, પુત્ર, પિતાનું ઋણ અદા કરેજ છે, માટે વાગ્ભટ તમે ઇચ્છેલા દેવળને અવશ્ય બંધાવશે ૨૦૭ અમે તમારા પુત્ર વાગ્ભટને પ્રેરણા કરીશુ, જેથી સત્વર તે તમારા મનોરથને પૂર્ણ કરશે" ૨૦૮ તે મત્રીઓએ એ પ્રમાણે કહ્યુ એટલે ઉદયન મત્રી પ્રસન્ન થઇને બોલ્યો કે, એમ, ત્યારે તો આટલાથીજ હું કૃતાર્થ થયો છુ વળી તેણે કહ્યુ કે, અવશ્ય, હવે મારૂ આયુષ્ય અતિ અલ્પ છે, માટે તમારે ઔષધ આદિ ઉપચારો કરાવવાની કાંઇ જરૂર નથી હવે તો મારે ધર્મજ ઔષધરૂપ છે, માટે આ સસારરૂપ સમુદ્રમાથી પાર લઇ જવામા એક ખલાસી સમાન કોઇ એક સાધુને સત્વર અહી લાવો, એટલે તેની પાસેથી હું પરલોકનું ભાતું લઇ લઉ ૨૦૯-૨૧૧ મત્રીએ પોતાની એ ઇચ્છા જણાવી એટલે તેઓએ આખી છાવણીમાં તપાસ કર્યો પણ તેવો કોઇ તપોધન-સાધુ તેઓના જોવામાં આવ્યો નહિ, તેથી તેઓએ કોઇ એક ગઝળતા વઠ માણસને મસ્તક મુડાવી સાધુનો વેષ પહેરાવીને મત્રી આગળ હાજર કર્યો ૨૧૨ મત્રીએ તેને સત્ય સાધુ માની ભાવનાપૂર્વક પ્રણામ કર્યા અને તેની આગળ અતિમ-મરણ કાળની આરાધના કરી ૨૧૪ પછી ચિત્તની એકાગ્-

તાપૂર્વક શુભ ધ્યાનથી યુક્ત થઇ, પરમેષ્ઠી નમસ્કારનો પોતેજ ઉચ્ચાર કરતો એ મંત્રી પ્રાણુનો ત્યાગ કરી સ્વર્ગે ગયો. ૨૧૪ સાધુવેષને ધારણ કરનારા પેલા રઝળતા વંઠ મનુષ્યે પણ અમૂલ્ય ચિંતામણિ સમાન તે સાધુવેષને અકસ્માત પ્રાપ્ત કરી પુનઃ તેને દુર્લભ માનીને તેનો ત્યાગ કર્યો નહિ.૨૧૫ પણ કોઇ સુગુરુ પાસે જઇ વિધિપૂર્વક તેણે દીક્ષા લીધી અને નિર્મળ ચિત્તથી તેનું પાલન કર્યું. ૨૧૬ મંત્રીઓએ પણ ઉદયનમંત્રીનો દેહસંસ્કાર કરી સુરાષ્ટ્ર દેશમાં શેલ્લહસ્ત–(તે નામનો કોઈ મુખ્ય મંત્રી હોય અથવા જૈત્રસિંહ રાજાનો પુત્ર હોય) ને રાજાની આજ્ઞાથી રાજાના પ્રતિનિધિ તરીકે સ્થાપ્યો ૨૧૭ પછી બીજા સર્વ મંત્રીઓ, સૈન્યને સાથે લઇ, **પાટણ** નગરમાં આવી પહોંચ્યા અને તેઓએ જૈત્રસિંહરાજાનું સર્વસ્વ રાજા જયસિંહને અર્પણ કર્યું.૨૧૮તે સમયે રાજાએ પણ ત્યાંથી આવેલી તે ભેટ સામે દૃષ્ટિ સરખી પણ ન કરી. તેનાં નેત્રોમાં મંત્રીના દુઃખથી અશ્રુઓ ઉભરાઇ નીકળ્યાં. ૨૧૯ પછી રાજાએ તે સર્વ ભેટ ઉદયનના પુત્ર **વાગ્ભટ**ને અર્પણ કરી દીધી; ઉપરાંત દુર્જનોનાં જાડાં બંધ કરનારી ઉદયને ધારણ કરેલી મંત્રી મુદ્રા તેને અર્પણ કરી. ઉદયનની પેઠે **વાગ્ભટ**ને પણ પોતાનો મંત્રી બનાવ્યો ૨૨૦ **વાગ્ભટ** પણ રાજારૂપ ગુરુપાસેથી લોક સમૂહમાં સિદ્ધિ કરનારી, પોતાનું શાસન ચલાવનારી તે મંત્રીમુદ્રા પ્રાપ્ત કરીને પ્રજાઓનું એક આશ્રયસ્થાન બન્યો અને દુષ્ટોને શિક્ષા કરનારો થયો. ૨૨૧ એક દિવસે પેલા મંત્રીઓએ **વાગ્ભટ**ને પ્રણામ કરીને તેના પિતા ઉદયને જે કહ્યું તે સર્વ જણાવ્યું. ૨૨૨ એટલે **વાગ્ભટે** પણ પિતાના એ બન્ને અભિગ્રહોનો તેજ સમયે સ્વીકાર કરી લીધો અને પોતાની આજ્ઞામાં રહેનારા કેટલાએક કારીગરોને **શત્રુંજય** પર્વતપર મોકલ્યા. ૨૨૩ એ કારીગરોએ, શુભ મુહૂર્તે મંદિર ચણવાનું કામ શરૂ કર્યું

અને એક વર્ષમાંજ સંપૂર્ણ તૈયાર થયેલા તે મંદિરપર કળશ પણ ચઢાવી દીધો. ૨૨૪ એ રીતે કારીગર લોકોએ તેનાપર કળશ ચઢાવ્યો ત્યારે, તે વધામણી આપવા માટે તેઓએ એક પુરુષને વિજ્ઞપ્તિપત્ર સાથે વાગ્ભટ પાસે રવાના કર્યો ૨૨૫ વાગ્ભટમંત્રીએ તે પુરુષદ્વારા આવેલા વિજ્ઞપ્તિપત્રનું સીલ તોડીને તે લેખ વાંચ્યો અને દેરાસરને સંપૂર્ણ તૈયાર થઇ ગયેલું જાણી પોતે અત્યંત પ્રસન્ન થયો ૨૨૬ તે વખતે મંત્રીનાયક વાગ્ભટે, આનંદથી રોમાંચિત થઇને તે લેખ લાવનારના પુરુષને નગદમ સુવર્ણની એક જીભ અર્પણ કરી ૨૨૭ તે પછી વાગી રહેલાં વાદિત્રોના ધ્વનિઓથી ગગન મંડળ તથા ભૂમંડળના મધ્ય પ્રદેશને ભરી દેનારો મહોત્સવ ચાલુ થયો ૨૨૮ એટલે તેજ સમયે બીજો એક પત્ર લાવનારો પુરુષ શત્રુંજય પર્વતથી એક લેખ લઇને ત્યાં આવ્યો અને મંત્રીએ પોતે જ એ લેખને વાંચ્યો ૨૨૯ તેમાં આ પ્રમાણે લખ્યું હતું — 'હે મંત્રિન્! દેરાસર, જેવું તૈયાર થયું કે તુરતજ પાછું મૂળમાંથી તૂટી પડયું છે" ૨૩૦ આ જાણીને મંત્રીને તો ઉલટો બમણો આનંદ થયો, ત્યારે ખેદ પામેલા સમગ્ર સભાના લોકોએ મંત્રીને કહ્યું કે, ૨૩૧ હે મંત્રિન્! આ ખેદ કરવાના સમયે તમને બમણો હર્ષ થયો, તેનું શું કારણ? ત્યારે મંત્રીએ કહ્યું —"મારા જીવતાંજ આવું બન્યું તેથી મને હર્ષ થાય છે કેમકે મારા મરણ પછી જો આ દેરાસર તૂટી પડયું હત તો તેને કોણ કરાવત? પણ મારા જીવતાં તે પડી ગયું છે, તેથી હું તે ફરીથી બંધાવીશ. ૨૩૨–૨૩૩ મંત્રીના એ વિચાર સાંભળી સર્વ સભાસદો તો ચકિતજ થઇ ગયા તેઓ પોતાના મસ્તક ધૂણાવતા માંહોમાંહે કહેવા લાગ્યા કે, ૨૩૪ અહો! ધન્ય છે આ મંત્રીશ્વરને! કે જેની બુદ્ધિ આવા ઉલ્લાસવાળી છે! ખરેખર પુણ્યશાળી પુરુષોની બુદ્ધિ પવિત્ર અને દીર્ઘદૃષ્ટિવાળી હોય છે ૨૩૫ પછી મંત્રીએ, તે કામ કરનાર મુખ્ય

કારીગરને બોલાવ્યો એટલે તે પણ તુરત શત્રુંજય પર્વતથી ત્યાં આવ્યો. ૨૩૬ એટલે મંત્રીએ તેને પૂછ્યું કે, હે સૂત્રધાર ! આ દેરાસર જેવું તૈયાર થયું કે તુરતજ તૂટી પડ્યું તેમાં શું કારણ છે ? ૨૩૬ આના ઉત્તરમાં કારીગરે કહ્યું કે, આપણે બાંધેલા તે દેરાસરને ઘુમટ બાંધવામાં આવ્યો જેથી તેના અંદરના ભાગમાં વાયુ પ્રવેશ કરીને ઘણાજ જોરથી ઘેરાયા કરતો હતો અને તેથીજ દેરાસર તૂટી પડેલું છે: ૨૩૭ આ સાંભળી મંત્રીએ કહ્યું:—" જો એમજ હતું તો પછી ઘુંમટવાળું દેરાસર કેમ બાંધ્યું?" મંત્રીએ તેવો પ્રશ્ન કર્યો એટલે મહાબુદ્ધિમાન પેલા કારીગરે ઉત્તર આપ્યો કે, " હે દેવ ! જો ઘુંમટવાળું દેરાસર બાંધવામાં ન આવે તો તેને બંધાવનાર પુરુષનો વંશ અતિ અલ્પ સંતતિવાળો થાય—લગભગ તેનો નિર્વંશ જાય. ૨૩૮–૨૪૦. તે સાંભળી મનને સ્વસ્થ કરી મંત્રી બોલ્યો:—" રે ભાઇ ! મોક્ષનું કારણ શું સંતતિ છે? (નહિજ) પોતાનું પુણ્ય એજ જીવને સ્વર્ગ કે મોક્ષમાં લઇ જાય છે. માટે જા. ફરીથી મૂળભાગમાંથીજ દેરાસરને મજબુત અને નક્કર તૈયાર કર. અને મારી કીર્તિરૂપ સંતતિને જેમ બને તેમ શાશ્વતી કર. ૨૪૧–૨૪૨ પેલો કારીગર પણ મંત્રીની એ આજ્ઞા પ્રાપ્ત કરીને શત્રુંજય પર્વતપર ગયો અને થોડાજ દિવસમાં તેણે મજબૂત અને નક્કર દેરાસર પૂર્ણ કર્યું. ૨૪૩ એ રીતે દેરાસર સંપૂર્ણ તૈયાર થયું એટલે શ્રીમંત મંત્રી વાગ્ભટ, પોતાના સ્વામીની રજા લઇ શત્રુંજયની યાત્રા કરવા ચાલી નીકળ્યો. ૨૪૪ તે વેળા વાદિત્રોના ધ્વનિઓથી સમગ્ર દિશાઓને તેણે ગજાવી મૂકી હતી, આચાર્યો વગેરે સંઘ તેની સાથે હતો અને તેનો દેખાવ બીજા ચક્રવર્તી જેવો જ જણાતો હતો. ૨૪૫ ત્યાં જઇને તેણે અસ્ખલિત અન્નસત્રો ખુલ્લાં મૂકયાં, મોટા ઉત્સવોનો આરંભ કર્યો અને ચૈત્યની પ્રતિષ્ઠાપૂર્વક શ્રી-ઋષભદેવ ભગવાનની સ્થાપના કરી. ૨૪૬ ખરેખર એ મહાતીર્થમાં

દેરાસરનો ઉદ્ધાર કરવાને બહાને મંત્રીશ્વર વાગ્ભટે પોતાના પૂર્વજોનો ઉદ્ધાર કર્યો હતો ૨૪૭ એ ઉદ્ધારમાં અત્યંત આનંદને લીધે પ્રફુલ્લ થયેલા ચિત્તથી મંત્રી વાગ્ભટે બે કરોડ ને સત્તાણુ લાખ દ્રવ્યનું ખર્ચ કર્યું હતું ૨૪૮ એ પ્રમાણે શત્રુંજયના પ્રાસાદના ઉદ્ધારરૂપ મહોત્સવને કરીને વાગ્ભટ ધર્મકાર્ય તથા રાજકાર્ય કરવા લાગ્યો ૨૪૯ આ રીતે એ મહાતીર્થમાં વાગ્ભટ પાંચમો ઉદ્ધારક થઈ ગયો છે બાકી, આ પાંચ તીર્થોદ્ધારકો પૃથ્વી પર પ્રખ્યાત થયા છે ૨૫૦ માટે હે દેશલ ! આ શત્રુંજય પર્વત જ્યાંસુધી હયાત છે ત્યાંસુધી કંઈ પણ બગડયું નથી માત્ર તીર્થનો ઉદ્ધાર કરનાર જ શોધી કાઢવો જોઈએ " ૨૫૧

શત્રુંજયના ઉદ્ધારનો દેશલનો નિશ્ચય

ગુરુના એ વચન સાંભળી દેશલ બે હાથ જોડીને બોલ્યો કે આ પર્વત આવું મહાન તીર્થ છે એમ તો મેં હમણાંજ જાણ્યું, માટે હે પ્રભુ ! હું પોતેજ તીર્થનો ઉદ્ધાર કરાવીશ, કેમકે હમણાં મારી પાસે સમગ્ર સામગ્રી છે ૨૫૨-૨૫૩ ભુજબળ, ધનબળ, પુત્રબળ, મિત્રબળ, રાજબળ અને ઉત્તમ દાનશક્તિ-આ રીતે સર્વ શક્તિ છે, તો પણ આપનું જો કૃપાબળ મને સહાયકર્તા થાય તો, હું આ તીર્થનો ઉદ્ધાર કરાવું ૨૫૪-૨૫૫ તે સમયે શ્રીસિદ્ધસૂરિએ પણ કહ્યું કે, ધર્મકાર્યમાં ગુરુની કૃપા સર્વદા સહાય કરવાને તત્પર હોય છે ૨૫૬ માટે હે દેશલ ! તું આ તીર્થનો સત્વર ઉદ્ધાર કરાવ કેમકે આ જગપ્રસિદ્ધ કહેવત છે કે, ધર્મની ગતિ સત્વર હોય છે-ધર્મનાં કાર્ય તુરતજ કરવાં જોઈએ ૨૫૭ તે પછી સાધુસત્તમ દેશલ ગુરુની કૃપા સંપાદન કરીને પોતાને ઘેર ગયો અને પોતાની તે મન કામના તેણે સમરસિંહ આગળ નિવેદન કરી ૨૫૮ સમર પણ કાનને અમૃત જેવું તે પિતાનું વચન સાંભળી તુરતજ અત્યંત પ્રસન્ન થયો ૨૫૯ તેણે વિનંતિ કરી કે, હે પિતા ! તમે મને સત્વર

આજ્ઞા આપો એટલે હું સાવધાન થઇને આ તીર્થોદ્ધારના કૃત્યને સિદ્ધ કરી આપું. ૨૬૦ પુત્ર તો એજ કહેવાય કે જે કાર્યરૂપ ગાડામાં જોડાઈને તેની ઝુંસરીને ઉપાડી લે અને પોતાના પિતાને એક સારથિરૂપે બનાવી તેના કાર્યભારને પાર પહોંચાડે. ૨૬૧ તે પછી દેશલે સિંહ સમાન પરાક્રમી તે **સમરસિંહ** પુત્રને ભાગ્યવાન જાણીને તે કાર્યમાં જોડ્યો. ૨૬૨ એટલે **સમરસિંહ** પણ પિતાની આજ્ઞા સંપાદન કરીને સાવધાન મનથી ગુરુ શ્રીસિદ્ધસૂરિ પાસે ગયો અને ત્યાં તેમના ચરણમાં નમન કરી તેણે આ પ્રમાણે કહ્યું. ૨૬૩ હે પ્રભુ! જેથી મારી કાર્ય-સિદ્ધિ તત્કાળ થાય તેવો કોઈ ઉપાય મારા પર કૃપા કરીને તમે બતાવો.૨૬૪ ત્યારે ગુરુએ પણ કહ્યું કે, જ્યાંસુધી આ કાર્ય તારાથી પૂર્ણ ન થાય ત્યાં સુધી તારે અમુક અભિગ્રહોરૂપ બંધનથી બંધાયલા રહેવું. તે સાંભળી સાધુ **સમરે** ગૃહાવેશના ક્લેશથી બુદ્ધિને અલગ કરીને ગુરુ આગળ આવા અભિગ્રહો ગ્રહણ કર્યા.૨૬૫-૨૬૬ " જ્યાંસુધી શત્રુંજયનો ઉદ્ધાર પૂર્ણ ન થાય ત્યાં સુધી હું બ્રહ્મચર્યવ્રત પાળીશ, દિવસમાં બે વખત ભોજન કરીશ નહિ. ખેળ, તેલ, અને જળ— આ ત્રણ વસ્તુ એકત્ર કરીને સ્નાન કરીશ નહિ, કેવળ એકજ વિકૃતિ ગ્રહણ કરીશ અને પૃથ્વી પર શયન કરીશ." ૨૬૭-૨૬૮ આવા અભિગ્રહો ગ્રહણ કરીને સાધુ **સમરસિંહ** જિનમંદિરમાં આવ્યો અને ત્યાં તેના પિતાને તેણે આ પ્રમાણે કહ્યું—૨૬૯ " હે તાત! શ્રીમાન સુબા **અલ્પખાન**ને પ્રસન્ન કરી હું આ તીર્થનો ઉદ્ધાર કરવા માટે તેમની પાસેથી આજ્ઞાપત્ર મેળવી લઉં. ૨૭૦ માટે તમે આજ્ઞા કરો, એટલે શ્રેષ્ઠ ભેટણાં મૂકી હું તેમને પ્રસન્ન કરું. કેમકે કોઇપણ કાર્યસિદ્ધિમાં રાજાની કૃપા એ મુખ્ય કારણ છે."૨૭૧ તે સાંભળી એના પિતાએ કહ્યું:—" હે પુત્ર! પરિણામે શુભ થાય તેવું તને જે કંઇ રુચે તે તું કર. કેમકે, સર્વકાર્યમાં મેં તનેજ પ્રમાણ કર્યો છે."૨૭૨

પછી શ્રીસમરસિંહે મણિ, મોતી, સુવર્ણ, વસ્ત્ર તથા અશ્વ ક્રમ આદિ પુષ્કળ ભેટ લઈને તેમજ બીજી અનેક વસ્તુઓ સાથે લઈને ગૂર્જરભૂમિના અધિપતિ અલપખાનની શુભ દિવસે મુલાકાત લીધી ૨૭૩-૨૭૪ રાજા અલપખાન સમરસિંહને પોતાની પાસે આવેલો જોઈ અત્યંત આનંદ પામ્યો, અથવા તેવી વસ્તુઓ પોતાની પાસે આવે તો કોણ આનંદ ન પામે! ૨૭૫ તેણે હર્ષથી હાથ ઉંચો કરીને ઉચ્ચ સ્વરે કહ્યું કે, આવ, ભાઈ! આવ, તું સત્વર અહીં મારી પાસે આવ" ૨૭૬ પોતાના સ્વામીનો એ હર્ષ જોઈને તથા તેવા પ્રકારે પોતાનો આદર સત્કાર થયેલો જોઈને સાધુ સમરસિંહે પોતાની કાર્યસિદ્ધિનું તેને શકુન માન્યું ૨૭૭ અને તુરતજ પોતે આણેલી બધી ભેટો તેને નિવેદન કરી ૨૭૮ તે ભેટ જોઈને અલપખાન અત્યંત પ્રસન્ન થયો તેણે કહ્યું કે, અહો! આજે તો તે મને પુષ્કળ ભેટ ધરી છે તું નિત્ય મારી આજ્ઞા પાળનારો હોવાથી મને ઘણો જ પ્રિય છે, અને તને અહીં આવવા માટે કદી પણ મનાઈ કરવામા આવતી નથી, તો હે મિત્ર! આ સમયે તારે આવવાનુ કારણ શું છે તે મને કહે ૨૭૯-૨૮૦ પછી સમરસિંહે પ્રણામ કરીને કહ્યું કે, હે પ્રભુ! જો તમે પ્રસન્ન થયા હો અને મારું માગેલું જો તમે આપો તો મારે મારું મનવાંછિત કંઈક માગવું છે" ૨૮૧ ત્યારે સુબો બોલ્યો—"હે સમર! તારા કરતા મારો પુત્ર પણ મને પ્રિય નથી માટે તારી ઈચ્છા હોય તે તું માગી લે, તેમા વિચાર કર મા" ૨૮૨ પછી સાધુશ્રેષ્ઠ સમરસિંહે વિનતિ કરી કે, હે સ્વામિન્! હાલમા શત્રુંજયપર્વત ઉપરના તીર્થોનો તમારા સૈન્યોએ નાશ કર્યો છે આ તીર્થ જો હયાતીમાં હોય તો સમગ્ર હિંદુઓ ધર્મનિમિત્તે ત્યાંની યાત્રા કરે છે અને પોતાના ધનનો તે સ્થળે ઉપયોગ કરે છે ૨૮૩-૨૮૪ વળી તમારી હિંદુ પ્રજા

ત્યાં જઈને બીચારાં ગરીબ મનુષ્યોને ભોજન વગેરે આપીને તેમજ બીજી જે કોઈ ઇચ્છા હોય તે સર્વ પૂર્ણ કરીને તેઓને પ્રસન્ન કરે છે. ૨૮૫ માટે જો તમે આજ્ઞા આપો તો હું તેનો ઉદ્ધાર કરાવું. આ તીર્થનો પ્રથમ નાશ કરીને તેમજ પાછી તેની પ્રવૃત્તિ કરીને તમેજ એના નવીન વિધાતા બનો." ૨૮૬ આ સાંભળી અલપખાન પણ સમર ઉપર પ્રસન્ન થયો. તેણે કહ્યું કે, હું તારા પર પ્રસન્ન થયો છું, ભલે, તું તારી ઇચ્છામાં આવે તેમ કર."૨૮૭ તે પછી ફરી પણ સમરસિંહે કહ્યું કે, હે સ્વામિન્! જો તમે પ્રસન્ન થયા હો તો એને માટે એક પ્રમાણપત્ર (પરવાનો) લખી આપો, જેથી મારું આ કાર્ય નિર્વિઘ્ને પૂર્ણ થાય. ૨૮૮ આ સાંભળી ગૂજરાત ભૂમિના અધિપતિ અલપખાને પોતાના વડા પ્રધાન બહિરામખાનને સમરસિંહ માટે પરવાનો લખી આપવાની આજ્ઞા કરી. ૨૮૯ તેણે પણ સાધુ સમરસિંહ પોતાને પ્રાણ કરતાં પણ અધિક પ્રિય હોવાથી તે આજ્ઞા થતાંજ પરવાનો લખી આપવામાં ઘણીજ ખુશી બતાવી. ૨૯૦ પછી તેણે પોતાની ઓફીસમાં જઇને રાજાની આજ્ઞા પ્રમાણે સત્વર અત્યંત માનપૂર્વક સમરસિંહને પરવાનો લખી આપ્યો. ૨૯૧ અને તે પરવાનો સાથે લઇ બહિરામ સમરસિંહની સાથે આદરપૂર્વક અલપખાનની પાસે આવ્યો. ૨૯૨ અલપખાને પણ તે પરવાનો હાથમાં લઇને વાંચી જોયો અને પછી તેણે પોતેજ ફરીથી બહિરામખાનને કહ્યુ કે, મસ્તકના ટોપ સહિત એક સુવર્ણની તસરીફા જે મણિ તથા મોતીઓથી ભરેલી હોય તેને સત્વર આપણા ખજાનામાંથી લાવી આપો.૨૯૩-૨૯૪ પછી બહિરામે ખજાનામાંથી તે તસરીફા લાવીને અલપખાનના હાથમાં આપી એટલે તેણે પોતેજ પાનનું બીડું તેમજ પરવાનો સમરસિંહના હાથમાં સોંપીને તે તસરીફા પણ તેને અર્પણ કરી અને કહ્યું કે, હે સાધુ! નિર્ભય થઇને તું તારું મન-

વાછિત સિદ્ધ કર ૨૯૫-૨૯૬ પછી બુદ્ધિમાં બૃહસ્પતિ સમાન સાધુ સમરસિંહે તેને પ્રણામ કરીને હર્ષથી તસરીફા લઇ લીધી અને અત્યત આનંદપૂર્વક તેને તથા મસ્તકના ટોપને પહેરી લીધાં. વળી પરવાનાને મસ્તક પર મૂકીને તેણે કહ્યુ કે પ્રમાણપત્રરૂપી સિદ્ધ મારી પાસે છે, તેથી મને દુષ્ટ લોકો તરફથી અને સમર્થ પુરુષોથી પણ ક્યાય ભય નથી ૨૯૭-૨૯૯ મે તમારી કૃપારૂપી અડગ વહાણ પ્રાપ્ત કર્યું છે, તેથી જલદી સાગ કાર્યરૂપી સમુદ્રના પારને હું પહોંચી જઇશ" ૩૦૦ ત્યાર પછી બીજો ઉચ્ચૈ શ્રવા હોયની, તેવો એક ઘોડો મગાવીને શ્રીમાન અલપખાને સાધુ સમરસિહને અર્પણ કર્યો, ૩૦૧ એટલે બહિરામે અલપખાનની આજ્ઞાથી સમરસિહને તેને ઘેર લઇ જવા માટે ઘોડાપર ચઢાવી દીધો, અને પોતે પણ તેની સાથેજ ચાલ્યો ૩૦૨ તે વેળા વાદિત્રો વાગવા લાગ્યા, સ્તુતિપાઠકો સ્તુતિઓ ભણવા લાગ્યા, રાજમાર્ગમા નગરના લોકો તથા રાજ્યના અધિકારીઓ ચોતરફ સમરસિહની પ્રશસા કરવા લાગ્યા, નગરની સ્ત્રીઓ ચદન તથા અક્ષતથી તેને વધાવવા લાગી અને સઘના મુખ્ય પુરુષો મનમાં ઉત્કઠિત થઇને તેની સામા આવ્યા પછી પોતાની સ્ત્રીઓએ મગલાચાર કર્યા એટલે સમરસિહે પોતાના નિવાસસ્થાનમા પ્રવેશ કર્યો ૩૦૩-૩૦૫ તેણે પોતાના બાધવની પેઠે પોતાને ઘેર આવેલા પ્રધાન બહિરામને જાતજાતની ભેટો આપીને પ્રસન્ન કર્યો અને પછી તેને રજા આપી ૩૦૬ પછી પોતે શ્રીસિદ્ધસૂરિને વદન કરવાની ઇચ્છાથી નગરના લોકોની સાથે પૌષધશાળામા ગયો ૩૦૭ ત્યા ગુરુ મહારાજના ચરણમા વદન કરી પ્રથમ આશીર્વચન મેળવ્યુ અને પછી તીર્થનો ઉદ્ધાર કરવા માટે જે પોતાને પરવાનો મળ્યો હતો તે વાત ગુરુને નિવેદન કરી ૩૦૮ ત્યારે ગુરુએ કહ્યુ કે, તારૂ ભાગ્ય ખરેખર ઉત્તમ પ્રકારે જાગ્રત છે કેમકે, દેવોના દ્વેષી અલપખાને

પણ આ કાર્યમાં તને સંમતિ આપી છે:૩૦૯ માટે હે સાધુ! તીર્થનો ઉદ્ધાર કરવામાં હવે તું સત્વર ઉદ્યમ કર. અમે તને ધર્મલાભ આપીએ છીએ, તેના પ્રભાવથી તારી કાર્યસિદ્ધિ નિર્વિઘ્ને સફળ થાઓ.'' ૩૧૦

તે પછી સમરસિંહે કહ્યું કે, શ્રીવસ્તુપાલ મંત્રીએ મંમાણ પર્વતની એક શિલા પૂર્વે આણેલી છે અને તે શિલાને તેમણે પોતેજ ભોંયરામાં મૂકી રાખી છે, જે હજી પણ અખંડપણે હયાત છે; તો હે પ્રભુ! તેમાંથીજ એક નવી પ્રતિમા તૈયાર કરવામાં આવે તો કેમ? ૩૧૧-૩૧૨ પછી સૂરિએ પણ પુણ્યશાળી દેશલને પોતાની પાસે બોલાવ્યો અને તેને તથા તેના પુત્રને આદરપૂર્વક કહ્યું કે:-૩૧૩ પૂર્વે મંત્રી વસ્તુપાલ જે મંમાણ શિલા લાવ્યા હતા તે હાલમાં સંઘના તાબામાં છે; માટે ચારે પ્રકારના સંઘની સંમતિ લઇને તેમાંથી એક પ્રતિમા કરાવીને તેની મૂળનાયક તરીકે શત્રુંજય ઉપર પ્રતિષ્ઠા કરી શકાય. ૩૧૪-૩૧૫ વળી એવો નિયમ છે કે, સર્વ પ્રકારનાં ધર્મકાર્ય હમેશાં સંઘની સંમતિથીજ કરવાં, કેમકે તેથી તે સફળ થાય છે અને વિશેષે કરી આવા ધર્મકાર્યમાં તો આવું જોવાય છે. ૩૧૬ ગુરુની એ વાણી સાંભળીને દેશલે તથા સમરે તેમ કરવા કબુલ કર્યું અને ભવિષ્યના કાર્યનો વિચાર કરવામાં ઉત્કંઠિત થઇને પ્રસન્ન ચિત્તે તેઓ પોતાને ઘેર ગયા.૩૧૭

તૃતીય પ્રસ્તાવ સમાપ્ત.

પ્રસ્તાવ ૪

તીર્થોદ્ધાર માટે સંઘની અનુમતિ

अथान्यदा मुदा युक्तः समस्तान् सूरिपुङ्गवान् ।
उपासकान् संघमुख्यानपि साधुरमीलयत् ॥ १ ॥

હવે એક દિવસે સમરસિંહે મોટા મોટા સમગ્ર આચાર્યોને તથા સંઘના મુખ્ય મુખ્ય શ્રાવકોને એક સ્થળે એકઠા કર્યા [1] અને શ્રીમાન અરિષ્ટનેમિ ભગવાનના મંદિરમાં તે સમગ્ર સંઘને ભક્તિપૂર્વક યથાયોગ્ય રીતે બેસાડ્યો [2] પછી તેઓને પ્રણામ કરી, બે હાથ જોડી સમરસિંહે કહ્યું કે, આ સમગ્ર સંઘ સાથે એક વિનતિને લક્ષ્યમાં લેઈ એમ હું ઇચ્છું છું તમે જાણો છો કે કલિકાળની પ્રબળતાને લીધે મ્લેચ્છોએ શ્રીશત્રુંજય તીર્થનાયકનો હાલમાં નાશ કર્યો છે

કેમકે કલિકાળ એ ધર્મનો સદા વૈરી જ છે. ૩-૪ આ તીર્થમાં તીર્થનાયકનો ઉચ્છેદ થતાં શ્રાવકોના સર્વ ધર્મો પણ પૃથ્વી પર જાણે અસ્ત થયા હોય તેમ જણાય છે.૫ તમે વિચાર કરો કે આવા તીર્થનો જો વિચ્છેદ થાય તો દ્રવ્યસ્તવના અધિકારી ભાવયુક્ત શ્રાવકો દ્રવ્ય-સ્તવનું આરાધન કેવી રીતે કરશે?૬ શાસ્ત્ર કહે છે કે ધર્મના ચાર પ્રકારમાં ભાવનાનું મુખ્ય સ્થાન છે, અને તેના કરતાં મોક્ષરૂપ વૃક્ષને વૃદ્ધિ પમાડવામાં જળસમાન પ્રભાવના વધારે શ્રેષ્ઠ છે.૭ આ પ્રભાવના યાત્રામાં થઇ શકે છે અને યાત્રા જો તીર્થનાયક હોય તોજ સંભવે છે, માટે સંઘ મને અનુજ્ઞા આપે તો હું આ તીર્થ ઉપર તીર્થનાયકની પ્રતિષ્ઠા કરાવું.૮ મંત્રી વસ્તુપાલે મંમાણ-ખાણથી જે એક શિલા આણેલી છે તે હાલમાં એક ભોંયરામાં અખંડ પડી રહી છે અને તે શિલાને મંત્રીએ સંઘના રક્ષણ તળેજ મૂકી છે, માટે જો સંઘની આજ્ઞા હોય તો તે શિલામાંથી એક મૂળનાયકની પ્રતિમા હું ઘડાવું અથવા બીજી ફલહી મંગાવી ઘડાવું.?"૯-૧૦

સમરસિંહના એ વચન ઉપર આચાર્ય મહારાજોએ તથા સંઘપતિ શ્રાવકોએ પણ માંહોમાંહે પ્રથમ વિચાર ચલાવ્યો અને પછી તેઓએ આ પ્રમાણે કહ્યું:૧૧-" હે સાધુ સમરસિંહ ! આજકાલ કલિકાળની ભયં-કર ઉષ્ણતાથી આ સમગ્ર જગત અત્યંત તપી રહ્યું છે-સંતાપ પામી રહ્યું છે, પણ તેમાં તું એકજ અમૃતના એક તળાવ જેવો શોભે છે.૧૨ કેમકે આ કળિયુગના દાનવ સૈન્યોથી જે દેવોનો વિનાશ થયો છે અને જેઓ ગતપ્રાણ થયા છે તેઓને પણ પોતાની શક્તિથી સજીવન કરવાને તું ઇચ્છે છે.૧૩ હે સાધુ! આવા હેતુથીજ દેશલ પુણ્યશાળીઓમાં મુખ્ય કહેવાય છે. કેમકે આવા કલિકાળમાં પણ તીર્થના ઉદ્ધાર કરવાની ઇચ્છાવાળો પુત્ર તેને ત્યાં વિરાજે છે.૧૪ તું કહે છે તેમ મંમાણપર્વતની શિલા જો કે છે, તો પણ તે કેવળ રત્ન-

તુલ્ય છે અને મંત્રીએ પૂર્વે પુષ્કળ દ્રવ્ય ખર્ચીને તેને આણેલી છે [15] હાલમા તેવો સમય નથી કે જેથી શ્રીશત્રુંજયના મંદિરમાં તેની પ્રતિમા કરાવી પ્રતિષ્ઠા કરી શકાય કેમકે, કળિકાળ કૃતાંતના જેવો દુષ્ટ છે અને તે રત્નોનો દૂષક બને છે [16] માટે તે તો જેમ રાખવામા આવી છે તેમજ ભલે રહી, (હમણા તો) આરાસન (આરસપહાણ)ની શિલામાથીજ નવી પ્રતિમા તૈયાર કરાવ "[17] સંઘની એ આજ્ઞા સાભળીને સમરસિંહે મસ્તક ઉપર હાથ જોડીને જાણે પોતાના ભાગ્યરૂપી ગૃહના દ્વારમા તોરણ બાધતો હોય તેમ સંઘ પ્રત્યે કહ્યુ કે,[18] " મારે સંઘની આજ્ઞા સર્વથા માન્ય છે કેમકે જિનેશ્વરોને પણ સંઘનો આદેશ પ્રમાણ હોય છે, તો પછી મારા જેવાને પ્રમાણ હોય તેમા શુ આશ્ચર્ય છે "[19]

બિંબ માટે ફલહી મંગાવવી

પછી સંઘનો તે આદેશ પ્રાપ્ત કરીને તે પોતાને ઘેર ગયો અને દેશલની આગળ તે સર્વ વૃત્તાત તેણે જણાવ્યો [20] દેશલે પણ સંઘની આજ્ઞા માન્ય કરી, જેથી સમરે આરાસન ખાણમાથી જિનપ્રતિમા માટે શિલા લાવવા માટે પોતાની આજ્ઞા પાળનારા કેટલાએક પુરુષોને રવાના કર્યા [21] એ પુરુષો સમરસિંહે લખી આપેલી આરાસન ખાણના સ્વામી ઉપરની યોગ્ય વિજ્ઞપ્તિ સાથે લઇને તેમજ પુષ્કળ ભેટો લેઇને હર્ષથી તે તરફ ચાલી નીકળ્યા [22] તેઓ, ઉત્સાહરૂપ રથમા બેસી એ દેશના રાજાથી આશ્રિત ત્રિસંગમપુર નામના નગરમા તત્કાળ જઇ પહોચ્યા [23] ત્યા મહીપાલદેવ નામે રાજા રાજ્ય કરતો હતો, તેણે જન્મથી આરંભીનેજ માસ, મદિરા કે વિજયા (ભાગ)નું ભક્ષણ કર્યું ન હતું, તેમજ પોતાના દેશમા પણ તેણે પ્રજામાં તેનો પ્રચાર અટકાવ્યો હતો [24] તે પોતાના જીવની પેઠે ત્રસ જીવનો પણ કદી વધ કરતો ન હતો, અને તેના રાજ્યમા જીવ-

હિંસાનો બોધ આપનાર કોઈ મનુષ્ય ટકી શકતો ન હતો.[૨૫] વળી તેની આજ્ઞાથી રાજ્યમાં કોઇ પણ મનુષ્ય, બકરો, પાડા કે જૂ જેવા હલકા પ્રાણીનો પણ વધ કરી શકતું ન હતું, અને (માંકડનો નાશ કરવા માટે) ગોદડાં–ગાદલાંને પણ તાપમાં રાખી શકતું ન હતું.[૨૬] તેના રાજયમાં જુગાર રમવાને ઠેકાણે પણ પાસા ખેલનારા જુગારીઓ “ હું આને મારૂં છું ” આવી વાણી કદી બોલી શકતા ન હતા (તો પછી પ્રજાઓમાં તો એવી વાણી હોયજ કયાંથી ?)[૨૭] તેના ઘોડાઓ પણ હમેશાં ગાળેલું પાણી પીતા હતા, માત્ર કેટલા એક સાધુઓજ પાંચ છ (રાગાદિ કષાયો)નો નાશ કરનારા હતા. અર્થાત્ તેના રાજયમાં અહિંસાનુંજ પ્રાધાન્ય હતું અને સાધુઓ પણ ચારિત્ર્ય-વાન હતા.[૨૮] વળી તે રાજા દિવસમાં સદા એક વખતજ ભોજન કરતો હતો, તે શૈવધર્મી હતો છતાં પણ તેની બુદ્ધિ જૈનધર્મમાં દઢ હતી.[૨૯] તે પોતાની પ્રજાનું એવા પ્રકારે પાલન કરતો હતો કે જેથી તેની ખ્યાતિ “ આ નવો કુમારપાળ છે ” એવી જગતમાં પ્રસિદ્ધ થઈ હતી.[૩૦] એનો મુખ્ય મંત્રી સમુદ્રના જેવો ગંભીર પ્રકૃતિવાળો હતો. તેનું નામ પાતાક હતું. માત્ર આશ્ચર્ય એજ હતું કે સમુદ્ર જેમ દોષાકર (ચંદ્રમા) ઉપર પ્રીતિ રાખનારો છે તેમ એ મંત્રી દોષાકર (દોષોના સમુદાય) ઉપર પ્રીતિ રાખનારો ન હતો.[૩૧] **સમરસિંહે** મોકલેલાં માણસો વિજ્ઞપ્તિ તથા ભેટણાં સાથે લઇને શ્રીમહીપાલદેવને મળવા માટે ગયા.[૩૨] તેઓએ રાણા **મહીપાલદેવની** આગળ જઇને પ્રણામ કર્યાં અને ભેટ અર્પણ કરીને **સમરસિંહનો** વિજ્ઞપ્તિપત્ર પણ નિવેદન કર્યો.[૩૩] એટલે તુરતજ રાણાશ્રીની આજ્ઞાથી મુખ્ય મંત્રીએ વિજ્ઞપ્તિપત્ર હાથમાં લીધો અને ઉચ્ચ સ્વરે વાંચી સંભળાવ્યો.[૩૪] તે પછી શ્રી**મહી-પાલરાણાએ** તે પત્રનો અર્થ જાણીને પોતાને ઈન્દ્રની લક્ષ્મી પ્રાપ્ત

થઇ હોય તેમ મનમાં હર્ષ પામીને આ પ્રમાણે કહ્યુ –૩૫ "ખરેખર, આ સમરસિંહને ધન્ય છે અને તેનો જન્મ પણ સફળ છે. કેમકે આ કળિકાળમાં પણ તેની બુદ્ધિ સત્યયુગને અનુસરનારી છે.૩૬ તેમજ મને પોતાને પણ ધન્ય છે, કે જેના તાબામા આરાસણ પત્થરની ખાણુ છે જો આ ખાણુ મારા તાબામા ન હત તો આવા પ્રસંગે મારૂ સ્મરણ પણ કોણ કરત ૩૭ હે પાતાક મંત્રી! સાધુ સમરસિંહ તરફથી આવેલી આ ભેટને તમે પાછી આપી દો કેમકે આવા ધાર્મિક કાર્યમા આપણાથી ધન કેમ લેવાય ૩૮ ધર્મનું તો ધન, પરિવાર તથા જીવિત સુદ્ધા અર્પણ કરીને પણ ઉપાર્જન કરવામા આવે છે, તેજ ધર્મને માત્ર આવી ભેટથી આપણે વ્યર્થ કેમ ગુમાવવો જોઇએ ! ૩૯ આપણી ખાણુમાથી પ્રતિમા માટે પાટો ગ્રહણ કરનાર પાસેથી જે રાજાનો કર લેવાય છે પરંતુ હવે એ કરનો પણ હું ત્યાગ કરૂ છુ ૪૦ એટલુંજ નહિ પણ આ કાર્ય કરવામાં જે કંઈ જોઇએ તે સર્વમા હું પોતે સહાય કરીશ અને તેથી આ કાર્યનો પુણ્ય ભાગ મને પણ પ્રાપ્ત થશે "૪૧ એમ કહી તે રાજા સમરસિંહના માણસોને તથા પાતાક મંત્રીને સાથે લઈ આરાસણની ખાણ ઉપર ગયો ૪૨ ત્યા જઇને તેણે આરાસણની પાટો કાઢનાર સર્વ કારીગરોને પોતાની પાસે બોલાવ્યા અને સન્માન-પૂર્વક પ્રતિમા માટે શિલા કઢાવવાના મૂલ્યની આકણી કરાવી ૪૩ તે વેળા કારીગરોએ પોતાની ઇચ્છાનુસાર જે દ્રવ્યની માગણી કરી તેના કરતા પણ અધિક દ્રવ્ય આપવાની મહીપાલ રાજાએ ખુશી બતાવી ૪૪ તે પછી શુભ વારે, શુભ મુહૂર્તે અને શુભ નક્ષત્રે મહીપાલ રાજાએ ખાણુની પ્રથમ પૂજા કરીને બિંબમાટેની શિલા કઢાવવાનો આરંભ કર્યો ૪૫ તે વખતે સમરસિંહના માણસોએ પણ ભોજન, સુવર્ણના અલંકારો, વસ્ત્ર તથા તાંબૂલ (પાન બીડા) વગેરે આપીને કારીગરોને

સમગ્ર યાચકોને પણ પુષ્કળ દાન આપી તેણે સંતોષ્યા.[૭૧] એ પ્રમાણે વધામણું કરીને દેશલે સંઘ આગળ બે હાથ જોડી આવી વિનતિ કરી કે,[૭૨] સંઘના આદેશની કૃપાથી મૂળનાયકની મૂર્તિ માટે એક નિર્દોષ શિલાપાટ તૈયાર થઇ ગઇ છે.[૭૩] માટે તેમાંથી હું પ્રતિમા કરાવું કે વસ્તુપાલ મંત્રીએ આણેલી શિલામાંથી કરાવું? આ વિષે સંઘ ફરી મારા પર કૃપા કરીને મને આજ્ઞા આપે."[૭૪] તે સાંભળી સંઘે પ્રથમ જે પ્રમાણે કહ્યું હતું તેજ પ્રમાણે કહ્યું. કેમકે સજ્જનોનું વચન પત્થર ઉપરની રેખાની પેઠે કદી અન્યથા થતું નથી–બદલાતું નથી.[૭૫] તે સમયે સંઘના આગેવાન પુરુષોએ સમરસિંહને કહ્યું કે, હે સાધુ! શત્રુંજય ઉપરનાં સર્વ દેવમંદિરોનો ઉદ્ધાર કરાવો જોઇએ.[૭૬]કેમકે, મ્લેચ્છ લોકોએ મુખ્ય દેરાસરનો તો નાશ કર્યો છે, પણ તેની આસપાસ રહેલી સર્વ દેહરીઓ સુદ્ધાંનો પણ નાશ કર્યો છે.[૭૭] માટે આપણે બધાય આ પુણ્યકર્મની વહેંચણી કરી લઇએ અને સમસ્ત સંઘ તે કર્મ કરવા માટે સર્વને સૂચના આપે.[૭૮] આ સાંભળી તેઓમાં કોઇ એક પુણ્યવાન પુરુષ બોલી ઉઠયો કે, શત્રુંજય ઉપરના મુખ્ય દેરાસરનો હું ઉદ્ધાર કરાવીશ, માટે સંઘ તે વિષે મને અનુમતિ આપે.[૭૯] ત્યારે સંઘ બોલ્યોઃ—"જે પુરુષ પ્રતિમા કરાવનારો છે તેજ મુખ્ય દેરાસરનો ઉદ્ધાર પણ ભલે કરાવે, કેમકે જેનું ભોજન હોય તેનુંજ પાન બીડું તે યોગ્ય ગણાય.[૮૦] આ વાતનો એ પ્રમાણેજ નિર્ણય થયો. તે પછી સંઘે તે તે ધર્મકૃત્યની કેટલાએક મુખ્ય પુરુષોને વહેંચણી કરી આપી.[૮૧] અને પછી સર્વેએ સંઘને તથા સંઘના વચનને પ્રમાણ કરીને પોતપોતાને સોંપવામાં આવેલાં કાર્ય કરવામાં ઉત્સાહ બતાવ્યો ને સૌ સૌને ઘેર ગયા.[૮૨] સાધુ દેશલ પણ પ્રભુના આદેશની પેઠે સંઘના તે આદેશને પ્રાપ્ત કરી કેવળ આનંદમગ્ન

બની રહ્યો [૮૩] તેણે ફરી પણ પાતાક મંત્રી પાસે કેટલુંક ધન તથા સેવકોને રવાના કર્યા કેમકે તેવા કાર્યનો આરંભ કરીને કયો પુરુષ ધનના ખર્ચની ગણત્રી કરે [૮૪] બીજી તરફ પાતાક મંત્રીએ પણ જ્યારે તે નિર્દોષ શિલાપાટ ખાણમાંથી નીકળી ત્યારે, કારીગરોને સુવર્ણના કંકણ તથા વસ્ત્ર વગેરેના દાન આપીને સંતોષ્યા [૮૫] રાજા મહીપાલ પણ તે બિંબશિલાને નીકળેલી સાંભળીને તેને વધાવવા માટે આનંદપૂર્વક પોતાના નગરમાંથી તે ખાણ ઉપર આવ્યો [૮૬] તેણે તો પ્રત્યક્ષ ભગવાન નીકળ્યા હોય તેમ માની લઈને કસ્તુરી, કપૂર તથા પુષ્પો વગેરેથી તે શિલાપાટનું પૂજન કર્યું [૮૭] મોટા મોટા દાનો આપ્યા, નૃત્ય તથા સંગીતનો આરંભ કરાવ્યો, એકઠા મળેલા લોકોને પાનબીડાં અર્પણ કર્યા અને તે નિમિત્તે મોટો ઉત્સવ કરાવ્યો [૮૮] તે પછી કારીગરોદ્વારા તે શિલાપાટને રાજાએ ખાણ ઉપરથી નીચે ઉતરાવી અને આરાસણમાં તેનો પ્રવેશમહોત્સવ કરાવ્યો [૮૯] તે સમયે આરાસણની પાસે આવેલા ગામડાંઓમાંથી અનેક ભાવિક લોકો ત્યાં આવ્યા હતા અને તે શિલાપાટની કપૂર પુષ્પ વગેરેથી પૂજા કરી ગયા હતા [૯૦] બીજા શ્રાવકોએ પણ ગીત ગાન કરીને, મહા ગંભીર શબ્દોવાળા વાજિંત્રો વગડાવીને તથા હર્ષના કોલાહલો કરીને સર્વ પ્રદેશને કેવળ શબ્દમય કરી મૂક્યો હતો [૯૧] તે પછી પાતાક મંત્રીને સર્વ યોગ્ય ભલામણ કરીને રાજા મહીપાલ-દેવ પોતાના નગરમાં ગયો અને મંત્રી પાતાકે મોટા એક રથ ઉપર તે શિલાને ચઢાવીને પર્વત ઉપરથી નીચે ઉતરાવી તે વખતે તેના આગળ પાછળના માર્ગમાં અનેક પુરુષો વળગેલા હતા, બળવાન ધોળા બળદો તેને ખેંચી રહ્યા હતા, માર્ગમાં પગલે પગલે કોદાળીવાળા માણસો (ખાડા-ખડીયાવાળી જમીનને) ખોદી રહ્યા હતા અને રથના બન્ને પૈડાંઓની ધરીઓ ઉપર અવિચ્છિન્ન રીતે

તેલની ધારાઓ પાડવામાં આવતી હતી. આ રીતે મોટા આરંભથી તે શિલાપાટને મંત્રીએ ઉતરાવી.[૯૨-૯૪] એ મહાન રથ કુમારસેના નામના ગામના ઉપવનની સપાટ જમીન પર જયારે આવ્યો ત્યારે ત્યાંથી લગાર પણ આગળ ચાલ્યો નહિ.[૯૫] તે સમયે ત્રિસંગમપુર વગેરે સ્થાનોમાં રહેનારા સંઘે ત્યાં આવીને અન્યોન્યની સ્પર્ધાપૂર્વક મોટાં ઉત્સવો કરાવ્યા.[૯૬] બીજી તરફથી મંત્રીએ પાટણ નગર તરફ એક માણસને મોકલીને સાધુને ખબર કહેવરાવી કે, પ્રતિમા માટેની શિલાપાટ કુમારસેના ગામ સુધી આવી પહોંચી છે.[૯૭] આ સાંભળીને સમરસિંહ પણ મેઘનો ધ્વનિ સાંભળીને જેમ મયૂર પ્રસન્ન થાય તેમ પ્રસન્ન થયો.[૯૮] પછી તેણે ઉત્તમ બળદો લાવવા માટે પ્રત્યેક ગામે પોતાનાં માણસો મોકલી દીધાં, ને માણસોએ પણ સર્વ ઠેકાણે તપાસ કરવા માંડી[૯૯] ત્યારે પોતપોતાના ગામમાં જેને બળવાન બળદો હતા તેને લઇને સર્વ લોક **સમર**સાધુ પાસે આવવા લાગ્યા.[૧૦૦] તેઓમાં કેટલાએક ખેડુતો હતા, કેટલાએક રજપૂતો હતા, કેટલાએક બ્રાહ્મણો હતા અને કેટલાએક શ્રાવકો હતા. તેઓ સર્વે અત્યંત સ્પર્ધાપૂર્વક પોતપોતાના બળદોને **સમર**સિંહ પાસે મૂકતા હતા.[૧૦૧]સાધુ **સમર**સિંહ પણ તે બળદોની ઘણી મોટી કીંમત આપતો હતો. તે જોઇને કેટલાએક મિથ્યાદષ્ટિ મનુષ્યો પણ આ પ્રમાણે કહેતા હતાઃ–[૧૦૨]'અહો ! ધન્ય છે આ ગૂર્જરભૂમિને, જેમાં ધર્મમંદિરના સૂત્રને ધારણ કરનારો સાધુશ્રેષ્ઠ **સમર**સિંહ રહે છે.[૧૦૩] જો આ **સમર**સિંહ ન હત તો આજકાલના સમયમાં મ્લેચ્છોએ નાશ પમાડેલા **શત્રુંજય** મહાતીર્થનો ઉદ્ધાર કેમ થાત?[૧૦૪] અહો ! ધન્ય છે **સમર**સિંહની માતાને, જેણીએ રોહણાચળની ભૂમિ જેમ રત્નને જન્મ આપે છે તેમ, જગતના ભૂષણરૂપ **સમરસિંહ** પુત્રને જન્મ આપ્યો છે.[૧૦૫] તેમજ ધન્ય છે **સમર**સિંહના પિતાને

કે જેણે આવા પુત્રને ઉત્પન્ન કર્યો છે કેમકે આ કળિકાળ રૂપ કૂવામા ડુબી જતા ધર્મનો (આ સમરસિંહે) ઉદ્ધાર કર્યો છે ૧૦૭ ખરેખર લોકોત્તર ચરિત્રવાળા આ સમરસિંહના દર્શન કરીને આપણે આ સમયે કૃતાર્થ થયા છીએ કેમકે સત્પુરુષોનું દર્શન સર્વને પવિત્ર કરનારૂ હોય છે ૧૦૮ હે સમરસિંહ! આ ધર્મકાર્યને માટે તમે આ બળદોને સ્વીકારો અને યોગ્યનો યોગ્ય કાર્યમા ઉપયોગ થવા દો, તમે આ કાર્ય કરીને લોકમા પ્રસિદ્ધ થાઓ ૧૦૯ *ઘણા મૂલ્યથી પણ તમારૂ પ્રયોજન પ્રાપ્ત થાય તેમ નથી કોઇ પણ માણસ એક પોળાથી અઢ્ઢ ખરીદ કરતો નથી ૧૧૦ એ પ્રકારે સર્વ લોકોનુ કહેવુ સાભળીને વિચારવેત્તા સમરસિંહે મનમા વિચાર કરીને તુરતજ સાર સાર વીશ બળદો તેઓ પાસેથી ગ્રહણ કર્યા ૧૧૧ તે વખતે જેઓના બળદ તેણે લીધા નહિ તેઓ જાણે શરમાયા હોય તેવા થઇ ગયા અને (ઇષ્ટ વસ્તુ નહિ મળવાથી) યાચકોની પેઠે નિરાશ થયા ૧૧૨ સમરસિંહે પણ જોઈ લીધુ કે, જેઓના બળદ તેણે લીધા ન હતા તેઓ ઘણાજ શરમાઇ ગયા છે, જેથી તેણે અમૃત જેવી મીઠી વાણીથી કહ્યુ કે હે મહાનુભાવો ! તમારે ખેદ કરવો યોગ્ય નથી કેમકે તમે ધર્મ નિમિત્તે પોતાના બળદોને અહિ લાવ્યા તેથી તમે ધર્મજ ઉપાર્જન કર્યો છે ૧૧૩-૧૧૪ પુણ્ય સપાદન કરવામા ભાવના એજ મુખ્ય કારણ છે અને એ ભાવના તમારામા પરિપૂર્ણ છે વળી શાસ્ત્ર કહે છે કે, દાનદાતા મનુષ્યને જેટલુ પુણ્ય મળે છે તેટલુંજ પુણ્ય દાનમા અનુમોદન આપનારાને પણ મળે છે ૧૧૫ એમ કહીને સમરસિંહે, ભોજન પાન-બીડા વગેરે આપીને તેઓનુ સન્માન કર્યું અને બળદોના તે તે સ્વામીઓને ઘેર જવા માટે રજા આપી ૧૧૬ પછી તેણે એક ગાડુ કેટલા એક બળદો તથા માર્ગમા ઉપયોગ

* આ શ્લોક કઇક અસબદ્ધ હોય તેમ લાગે છે

ફરવામાં તત્પર રહે તેવા પુરુષોને કુમારસેના ગામ તરફ મોકલી દીધા. ૧૧૭ પાતાક મંત્રી લોખંડથી જડેલા મજબૂત અને વિશાળ તે ગાડાને જોઇને જાણે મોટો એક રથ આવ્યો હોય તેમ માનીને અત્યંત આનંદ પામ્યો. ૧૧૮ પછી તે ગાડામાં તેઓએ શિલાપાટને જેવી ચઢાવી કે તુરતજ તે (ગાડું) જાણે જીર્ણ હોય તેમ ભાંગીને ભુક્કો થઇ ગયું. ૧૧૯ તે જોઇ મંત્રી ખેદ પામ્યો. તેણે ફરીથી બીજું એક મજબૂત ગાડું સમરસિંહ પાસેથી મંગાવી લીધું. ૧૨૦ અને તે ગાડામાં પણ પેલી શિલા જેવી ચઢાવી કે તુરતજ તે પણ ભાંગી પડ્યું. અથવા ખરૂં છે કે દૈવનો ભાર ઉપાડવાને કોણ સમર્થ થાય? ૧૨૧ તે પછી ફરીથી મંત્રીએ માણસો મોકલીને સમરસિંહને આ વાત જણાવી અને તેણે પણ "નહિ કંટાળવું તે લક્ષ્મીનું મૂળ છે" એમ માનીને બીજું ગાડું મોકલી આપ્યું. ૧૨૨ પણ એ ગાડાનીયે એજ દશા થઈ. જેથી ચિંતાતુર થઇ મંત્રીએ માણસ મોકલીને સમરસિંહને ખબર આપી. ૧૨૩ ત્યારે એ વૃત્તાંત જાણીને સમરસિંહ ચિંતારૂપ લતાની જાળમાં સપડાયો અને વ્યાકુળ થયો. ૧૨૪ તેને ચિંતા થવા લાગી કે સર્વ પ્રદેશોમાં ઘણો તપાસ કરીને જે જે દુર્લભ ગાડાંઓ મેળવ્યાં હતાં તેઓ સર્વે જ્યારે ભાંગી પડ્યા, ત્યારે હવે બીજું ગાડું (જે ન ભાંગે તેવું હોય તે) કયાંથી મેળવવું ? ૧૨૫ આ શિલા મોટા રથમાં આવતી નથી, ગાડાંઓમાં આવતી નથી તેમ પુરુષોની ખાંધ ઉપર પણ આવતી નથી, તો પછી મારા પિતાનો મનોરથ કેમ સફળ થશે? "૧૨૬ આ રીતે સાધુ સમરસિંહ ચિંતારૂપી સમુદ્રમાં ડુબકાં ખાતો હતો, અને તેમાં ડૂબી જવાનો જાણે ભય લાગ્યો હોય તેમ, તેના નેત્રમાંથી નિદ્રા પણ ચાલી ગઇ. ૧૨૭ પછી તેનું ચિત્ત ચિંતાને લીધે અત્યંત વ્યાકુળ બની ગયું ત્યારે શાસનદેવીએ પ્રત્યક્ષ

બિમ્બ માટે ફલહીનુ મંગાવવું

સ્વરૂપમાં આવીને કહ્યું કે, તુ એક ક્રમ મા ઝ્ઝા નામે ગામમા જે એક દેવી છે તેની યાત્રા માટે એક ગાડુ કરાવવામા આવ્યુ છે તે દેવતાથી અધિષ્ઠિત છે અને મજબૂત છે ૧૨૮-૧૨૯ એટલુ જ નહિ પણ યાત્રા વખતે પચાસ માણુસો તેના ઉપર બેસે છે તો પણ તે ગાડુ બે કોશ જેટલે અંતરે જોડેલા માત્ર બે બળદો વડે ચાલ્યુ જાય છે. ૧૩૦ આ ગાડુ પોતાના ભક્તને ઉપદેશ કરીને દેવી પોતે તને આપશે, જેથી તારો મનોરથ સિદ્ધ થશે ૧૩૧ શાસન દેવીનુ આ વચન સાંભળી સમરસિહ પોતાના આત્માને જગતમાં સર્વાધિક માનવા લાગ્યો અથવા માર્ગભ્રષ્ટ થયેલો-માર્ગે ભૂલો પડેલો કયો મનુષ્ય ફરી માર્ગમાં આવીને આનદ ન પામે ? ૧૩૨ તેણે પ્રાતકાળમા પોતાના પિતા આગળ જઈને દેવીનો તે સર્વ આદેશ કહી સભળાવ્યો એટલે તેનો પિતા પણ દેવીના દર્શનથી પોતાના પુત્રને ભાગ્યશાળી માનવા લાગ્યો ૧૩૩ તે પછી એ ગાડુ લાવવા માટે સમરસિહે તૈયારી કરી કે તેજ સમયે દેવીએ મોકલેલો દેવીનો એક પુજારી તેની પાસે આવ્યો અને બોલ્યો—"દેવીએ મને આજ્ઞા કરી છે કે સમરસિહ પાસે જઇને તું કહે કે, સાગ ગાડા વડે સુખેથી તે શિલા પોતાના ઇષ્ટ સ્થાને જઈ પહોચશે, ૧૩૪-૧૩૫ માટે હે સાધુ ! દેવીએ આપેલા આ ગાડાને તુ ભાડા વિનાજ લઈ લે, દેવીની કૃપાથી તારા સર્વ મનોરથો સિદ્ધ થશે " ૧૩૬ સાધુ સમરસિહે દેવીના તે ભક્તને વસ્ત્ર-અલકાર વગેરે આપીને સારી રીતે સતોષ્યો અને પછી ગાડા માટે તેની સાથે પોતાના માણુસોને રવાના કર્યા ૧૩૭ તેઓ, દેવતાથી અધિષ્ઠિત અને મજબૂત એવુ તે ગાડુ લઇને કુમારસેના ગામમા જઇ પહોચ્યા અને તે ગાડુ મત્રીને સુપ્રત કર્યું ૧૩૮ પછી મત્રી વગેરે સર્વ પુરુષોએ તે ગાડાને શિલાપાટની આગળના ભાગમા સજ્જ કર્યું અને તેના ઉપર એ શિલાપાટ જેવી ચઢાવવા માડી કે એની મેળેજ

તે ઉંચકાઈ રહી, અને અતિ અલ્પ પ્રયાસે મંત્રીએ કારીગરો પાસે તે શિલાપાટને ગાડા ઉપર સુખેથી ચઢાવી દીધી.૧૩૯–૧૪૦ તે વેળા રેતીના સમુદ્રરૂપ દુસ્તર માર્ગમાં સહેલાઇથી તરવા જવા માટે તે શિલાપાટે મજબૂત પાટીયામાંથી બનાવેલ તે ગાડારૂપ વહાણનો જાણે આશ્રય કર્યો હોય તેમ લાગતું હતું.૧૪૧ પછી મંત્રીશ્વર પાતાકે શુભ મુહૂર્તે તે ગાડામાં વીશ બળદો જોડી દીધા અને સો માણસો તેને વળગાડીને ત્યાંથી ચાલતું કર્યું.૧૪૨ તેમજ પોતાના દેશના સીમાડા સુધી મોટા ઉત્સવપૂર્વક પોતે સાથે આવીને મંત્રી પાતાક ત્યાંથી ફર્યો. ૧૪૩ માર્ગમાં કોદાળીઓ વાળાં માણસો ખાડા ખડીયાઓ પૂરી દઇને રસ્તો સપાટ કર્યે જતા હતા તેથી એ ગાડું દૈવથી પ્રેરાયું હોય તેમ વેગથી આગળ ચાલવા માંડયું. ૧૪૪ માર્ગે જતાં ઠેક ઠેકાણે અને પગલે પગલે તે શિલાપાટનું લોકો પૂજન વંદન કરતા હતા અને એમ કરતાં કરતાં અનુક્રમે તે શિલાપાટ 'ખેરાલૂ' નામના નગર સમીપ આવી પહોંચી. ૧૪૫ જ્યારે તે શિલાપાટ ત્યાં આવી ત્યારે એ નગરમાં રહેનારા સંધે તેનું પૂજન કરીને તેનો પ્રવેશમહોત્સવ કર્યો. ૧૪૬ પછી બીજે દિવસે ત્યાંથી તે આગળ ચાલી અને કેટલેક દિવસે સુખેથી ભાંડુ ગામની સમીપ આવી પહોંચી. ૧૪૭ સાધુ દેશલે પોતાની એ શિલાપાટને ત્યાં સુધી આવેલી જાણી એટલે તે તથા તેનો પુત્ર બન્ને જણા તેનાં દર્શન કરવા માટે ઉત્કંઠિત બન્યા. ૧૪૮ અને તેજ સમયે શ્રી સિદ્ધસૂરીને તથા પાટણના સર્વ નાગર લોકને સાથે લઇ દેશલ ભાંડુગામ ભણી ગયો. ૧૪૯ત્યાં જઇને તેણે જોયું કે શિલાપાટ અત્યંત શુદ્ધ છે અને ચંદ્રની કાંતિ સમાન ઉજ્જવળ છે, ત્યારે તેનાં નેત્રરૂપ ચંદ્રકાંત મણિમાંથી આનંદના અશ્રુઓ રૂપ અમૃત ગળી પડયું—શિલાપાટને જોઇને દેશલનાં નેત્રોમાંથી હર્ષાશ્રુ ગળી પડયાં ૧૫૦ અને તેનાં નેત્રો હર્ષથી પ્રફુલ્લ

ચઇ ગયા પછી તેણે કુંકુમ, કપૂર તથા ચંદન વગેરેથી શિલાપાટની પૂજા કરી. ૧૫૧ તે વખતે હજારો ગવૈયાઓ તથા હજારો સ્તુતિપાઠકો ત્યાં એકઠા મળ્યા હતા, જેથી સમરસિંહે પિતાની આજ્ઞા પ્રમાણે વસ્ત્ર વગેરે આપીને તેઓનું સન્માન કર્યું. ૧૫૨ બીજા લોકોએ પણ ચંપો, આસોપાલવ, કેવડો તથા બોરસળી-વગેરે પુષ્પોથી અત્યંત પ્રસન્ન ચિત્તે તે શિલાપાટનું પૂજન કર્યું. ૧૫૩ અને "ભવિષ્યકાળની વસ્તુમાં ભૂતવદ્ ઉપચાર થઇ શકે છે" આવા વ્યાકરણ શાસ્ત્રના વચનને તેઓએ સત્ય કરી બતાવ્યું અને તે શિલાપાટને ભવિષ્યમાં બનાર જિન માની માણસો પૂજવા લાગ્યા ૧૫૪ વળી તે વખતે વાદિત્રોના ધ્વનિઓથી, ગીતગાનના શબ્દોથી અને લોકોના કોલાહલથી અત્યંત ગાજી રહેલી દિશાઓ જાણે દેશલના ગુણગાન કરતી હોય તેમ લાગતું હતું ૧૫૫ વળી તે સમયે પાટણનગરમાં તેવો કોઈ પણ બાળક, યુવાન્ કે વૃદ્ધ મનુષ્ય ન હતો, જેણે એ શિલાપાટના દર્શન કર્યાં ન હોય સર્વ મનુષ્યો પણ એકી સાથે આનંદ પામીને સાધુ દેશલને તથા તેના પુત્રને ધર્મોદ્ધારક તરીકે સ્તુતિપાઠકોની પેઠે સ્તવી રહ્યા હતા ૧૫૬ પછી દેશલે સર્વને સમાન રીતે ભોજન આપ્યું તથા પરમ હર્ષથી સાધર્મિકોનું વાત્સલ્ય કર્યું ૧૫૭-૧૫૮ તેમજ સર્વ કારીગરોને, માર્ગ સાફ કરનારાઓને, સાથે આવેલા બીજા માણસોને, બળદોને તથા સારથિઓને પણ સુવર્ણના અલંકાર વગેરે આપીને સંતોષ્યા ૧૫૯ પછી ઠેકઠેકાણે ભાટચારણોએ ગવાતી પોતાની ગુણાવલીને સાંભળતા દેશલે શિલાપાટને આગળ ચલાવી અને પોતે પોતાના ગુરુ, કેટલાએક સ્તુતિપાઠકો તથા બીજા લોકોની સાથે પોતાને ઘેર આવ્યો ૧૬૦-૧૬૧ પેલી શિલાપાટ પણ દરેક ગામ, દરેક નગર તથા દરેક ગોકુળમાં થઇને પાટણ તરફ ચાલવા લાગી અને માર્ગમાં તે તે ગામ-નગરોના સંઘોએ સ્પર્દ્ધાપૂર્વક આવીને તેની પૂજા કરવા માંડી ૧૬૨ તે પછી એ શિલાપાટ જેમ જેમ આગળ ચાલવા માંડી તેમ તેમ તેના આ-

ગળથી કલિયુગનો સમૂળગો નાશ થતો ચાલ્યો. ૧૬૩ માર્ગમાં જતાં જ્યાં સપાટ પ્રદેશ આવતો હતો ત્યાં તેની પાછળ ચાલનારા લોકો ધારતા હતા કે હવે તો બે કોશ સુધી આ ગાડું દોડતું જશે, ૧૬૪ પરંતુ એ સ્થળે દૈવના પ્રતાપથી એક પગલું પણ તે ગાડું આગળ (વધારે) ચાલતું ન હતું અને જ્યાં વિષમ (ચડઉતર) માર્ગ આવતો હતો તેમજ રેતીથી ભરપૂર હોઇને ચઢતો માર્ગ જણાતો હતો ત્યાં તેની પાછળ ચાલનારા લોકો ધારતા હતા કે આ સ્થળે તો એક કોશનો માર્ગ હોવા છતાં આ ગાડું ભાગ્યે દશેક દિવસેજ આગળ નીકળશે, પણ તેવે સ્થળે તો ચુનાની છોબંધ જમીન ઉપર જેમ ગોળી દોડી જાય તેમ તે ગાડું અનાયાસે લગભગ ચાર કોશ જેટલું આગળ નીકળી જતું હતું. ૧૬૫–૧૬૮ એ રીતે માર્ગને કાપ્યે જતી અને લોકો વડે હંમેશાં પૂજાતી તે શિલા શત્રુંજય પર્વતની તળેટીમાં જઇ પહોંચી. ૧૬૭

ફલહીનું શત્રુંજય ઉપર ચઢાવવું.

તે વખતે **પાદલિપ્ત** (પાલીતાણા) નગરનાં સંઘે તેનો પ્રવેશમહોત્સવ કર્યો અને સાધુ દેશલના પરિવારે અવિચ્છિન્ન વધામણું કર્યું. ૧૭૦ તે પછી વધામણું કરનારા માણસોએ તેજ સમયે સાધુ દેશલ પાસે જઇને ખબર આપી કે, શિલાપાટ શત્રુંજય પર્વતની સમીપ જઇ પહોંચી છે. ૧૭૧ આ વાત સાંભળીને સાધુ દેશલે પણ તેજ સમયે, એ માણસોને ત્યાંથી પાછા મોકલીને સંદેશો કહાવ્યો કે, શિલાપાટને પવર્તની ઉપરના ભાગમાં ચઢાવી દો.'' ૧૭૨ તેમજ સર્વ કળા જ્ઞાનમાં કુશળ ધરાવનારા સોળ કુશળ કારીગરોને પ્રતિમા ઘડવા માટે પાટણમાંથી રવાના કર્યા. ૧૭૩ વળી જેને નવ સોરઠ દેશના અધિપતિ મંડલિક રા ' કાકા ' કહેતા હતા તે બાલચંદ્ર નામના મુનિને જૂનાગઢથી દેશલે માણસો મોકલીને સત્વર શત્રુંજય ઉપર તેડાવ્યા. ૧૭૪–૧૭૫ અલ્પજ્ઞાનરૂપ અંધકારથી

છવાયલા મનવાળાં લોકોને જ્ઞાન પ્રકાશ અર્પણ કરવામાટે ચંદના જેવા બાલચંદ્ર મુનિ પણ ત્યા જઇ પહોંચ્યા ૧૭૬ તેમણે કારીગરોદ્વારા શિલાપાટને ગાડા ઉપરથી ઉતરાવી અને તેને કંઇક હલકી કરાવીને પર્વત ઉપર ચડાવવાને યોગ્ય કરાવી ૧૭૭ તે પછી ખાવે ભાર ઉપાડનાર ચોગરદી પુરુષોને દાન વગેરેથી પ્રસન્ન કરીને એકઠા કર્યા ૧૭૮ એટલે તેઓએ યુક્તિથી લાકડીઓ દોરડા વગેરેથી શિલાપાટને બાધી ખાધે ઉપાડનારા સર્વ પુરુષોના ખભા ઉપર મૂકી ૧૭૯ પછી તેઓ ઘણીજ ઝડપથી તેને પર્વત ઉપર ચઢાવવાને ચાલવા લાગ્યા અને માધુ દેશલની પવિત્ર કીર્તિને જાણે ઉપર લઇ જતા હોય તેમ જણાવા લાગ્યા ૧૮૦ જ્યારે ભોજન કરવાનો સમય થતો હતો અને તેઓ ભુખ્યા થઇને જ્યા વિશ્રાંતિ લેતા હતા ત્યા સાધુના માણસો તેઓને યથેષ્ટ ભોજન આપતા હતા ૧૮૧ એ પ્રમાણે પગને પગલે પૂજાતી તે મહાન શિલાપાટ, ૭ દિવસે ઉપર ચઢી રહી ૧૮૨ પૂર્વે જાવડિએ ૭ મહિને પોતાનું તથા પોતાની સ્ત્રીનું શરીર ટેકવી ટેકવીને જ્યા આદિનાથની પ્રતિમાને ચઢાવી હતી, ત્યાજ સાધુ દેશલની એ શિલાપાટ દેવની કૃપાથી માત્ર ૭ દિવસમાંજ પહોચી ગઇ ૧૮૩–૧૮૫

બિંબનું ઘડવું

તે પછી ઉત્તમ કારીગરોએ દેવમંદિરના તોરણદ્વારના આગળના ભાગમા તે શિલાપાટને ઘડવી શરૂ કરી ૧૮૬ તે વખતે ટાકણાના આઘાતથી બિંબમાથી જે શબ્દ નીકળતો હતો તે પાપરૂપી હાથીને સિંહની ગર્જના જેવો ભયંકર જણાતો હતો અને શિલાપાટમાથી ટાકણાના આઘાતથી ઉજ્જવળ રજકણો નીકળતા હતા તેઓ પુણ્યરૂપી દ્રવના અંકુર જેવા જણાતા હતા ૧૮૭–૧૮૮તેમજ ટાકણાંના આઘાતથી ઉડતી ધવલ રજ દેશલના યશરૂપી કપૂરના ચૂર્ણની પડે ચારે દિશાઓમા ઉછળતી હતી ૧૮૯ બાળચંદ્ર મુનિ, જેમ સર્વ વિદ્યા-

ઓમાં કુશળ હતા તે હમેશાં એકાંતરે આહાર કરીને તેઓને (કારીગરોને) શિખામણ આપ્યા કરતા હતા. ૧૯૦ પછી પ્રતિમા જ્યારે બરાબર ઘડાઈ ગઇ, તેને ઘસીને લીસી કરવામાં આવી અને તે તેજસ્વી અને વિચિત્ર જણાવા લાગી ત્યારે બાલચંદ્ર મુનિએ તુરતજ તેને કોઇ મુખ્ય સ્થાને લેવડાવી લીધી. ૧૯૧ તે વખતે કેટલાએક ખળપુરૂષો, જેઓ કળિયુગના પ્રભાવથી અસહનશીલ હતા તેઓ, ધર્મકાર્યમાં પણ ઇર્ષા કરવા લાગ્યા. કેમકે ખળપુરુષો તેવાજ હોય છે. ૧૯૨ કળિયુગ તો ખળની પેઠેજ અનાર્યપણાથીજ ભરેલો છે અને સજ્જનોમાં કોઇ પ્રકારનો દોષ ન હોવા છતાં પણ તેઓ પર દોષારોપ કરે છે. ૧૯૩ આવા કારણથી કેટલાએક સજ્જનો પણ કળિયુગમાં રહેવાના સંસર્ગથી તેના સ્વભાવને પામે છે. કેમકે આંબો પણ લીંબડાના સંગથી શું કડવો થતો નથી? ૧૯૪ પરંતુ પવિત્રાત્મા દેશલના પુણ્ય પ્રતાપથી, સાહણપાલના બુદ્ધિવૈભવથી તથા સમરસિંહના સત્ત્વથી તે ખળપુરુષો પણ પોતાની મેળેજ આવીને હર્ષપૂર્ણ થઇને સાધુ (દેશલ) ઉપરની દુર્જનતાથી રહીત થયા અને ઉલટા તેનું કાર્ય કરનારા થઇ પડ્યા. ૧૯૫–૧૯૬ પછી બાલચંદ્ર મુનિએ ભગવાનની પ્રતિમાને મૂળસ્થાને મૂકીને શ્રીપાટણનગરમાં સાધુ દેશલને ખબર મોકલી. ૧૯૭ એટલે દેશલ આનંદ પામીને પોતાના પુત્ર સમરને કહ્યું કે હે પુત્ર! બિંબ તૈયાર થઇ ગયું છે અને તેને પોતાને સ્થાને હાલ મૂક્યું છે, જેથી આપણી ઇચ્છા હવે સિદ્ધ થઈ છે. ૧૯૮ માટે ચાર પ્રકારના સંઘની સાથે ત્યાં યાત્રાએ જઇને જો આપણે તેની પ્રતિષ્ઠા કરીએ તો ખરેખર કૃતકૃત્ય થઇએ. ૧૯૯ આગલી વાત થયા પછી તે બન્ને પિતા પુત્ર પોષધશાળામાં ગુરુ શ્રીસિદ્ધસૂરિને વંદન કરવા માટે ગયા. ૨૦૦ ત્યાં જઇને તેઓએ પ્રણામપૂર્વક કહ્યું કહ્યું કે, આપ પૂજ્યના ઉપદેશ રૂપ જળસિંચનથી અમારૂં આશારૂપી વૃક્ષ અંકુરિત થયું હતું તે નિરંતર આપનાં ઉપદેશામૃતથી સિંચાઈ સિંચાઇને હાલમાં બિંબના

મૂળસ્થાને સ્થાપનથી ફળીભૂત થયું છે ૨૦૧-૨૦૨ તો હે પ્રભુ ! તેની પ્રતિષ્ઠા કરવાના અમારા ઉત્તમ દોહલાને હવે તમે તુરતજ સફળ કરો ૨૦૩ તેમજ હે ભગવન્ ! ઉદયકથી માંડીને કલશ પર્યંત મુખ્ય દેરાસરના શિખરનો ઉદ્ધાર પરિપૂર્ણ કરાવ્યો છે ૨૦૪ અને દેવની જમણી બાજુ ચોવીશ ભગવાનોથી યુક્ત અષ્ટાપદ સમાન દેખાવનું એક નવું દેરાસર પણ કરાવ્યું છે ૨૦૫ વળી બલાનક મંડપનો ત્રિભુવન-સિંહે પોતાના પૂર્વજોનો ઉદ્ધાર કરવા માટે ઉદ્ધાર કરાવ્યો છે. ૨૦૬ અને તે જ સત્પુરુષે ચાલુ સમયમાં પૃથ્વી પર વિહાર કરી રહેલા (વિહરમાન) અરિહંતોનું પણ એક નવું દેરાસર મૂળનાયકજી ભગવા-નના પાછળના ભાગમાં બંધાવ્યું છે ૨૦૭ તેમજ નિર્દોષ બુદ્ધિવાળા સ્થિરદેવના પુત્ર સાધુ લહુકે, નાની નાની ચાર દેહરીઓ બંધાવી છે ૨૦૮ અને જૈત્ર તથા કૃષ્ણ નામના બે સંઘપતિઓએ જિન-બિંબથી યુક્ત મુખ્ય આઠ દેહેરીઓ કરાવી છે ૨૦૯ વળી સાધુ પૃથ્વીભટની જાણે કીર્તિ હોય તેવા સિદ્ધ કોટાકોટિના ચૈત્યને મ્લેચ્છ લોકોએ પાડી નાખ્યું હતું તેનો પણ હરિશ્ચંદ્રનો પુત્ર સાધુ કેશવ, જે મહાભાગ્યશાળી છે અને ઉત્તમ ગુણોનો આધાર છે તેણે ઉદ્ધાર કરાવ્યો છે ૨૧૦-૨૧૧ તેમજ જે કોઇ અન્ય દેહેરીઓનો ચૂનો વગેરે ઉખડી ગયો હતો, તે સર્વને કોઈ કોઇ પુણ્યશાળી પુરૂષે કરાવી છે ૨૧૨ એ રીતે શત્રુંજય ઉપરના સર્વ સ્થાનકો પૂર્વની પેઠે મૂળ સ્થિતિમાં આવી ગયા છે અને તેવું એક પણ સ્થાન કોઇ ઠેકાણે નથી કે જેનો ભંગ થયો હોય એમ કોઇ જાણી શકે ૨
સર્વ અરિહંત ભગવાનોના કળશની તથા દંડની પ્રતિષ્ઠા અમારે કરવી છે "૨૧૪

તે સાંભળી ગુરુ બોલ્યા—" હે સાધુ ! પ્રતિષ્ઠા માટેનું મુહૂર્ત જ્યારે ઉત્તમ હોય, ત્યારે તે કરવી જોઇએ, જેથી તે સ્થિર થાય. "

૨૧૫ પછી અત્યંત ગુણવાળા કેટલાએક આચાર્યોને તથા જ્યોતિષ શાસ્ત્રને જાણનારા બ્રાહ્મણોને એકઠા કરવામાં આવ્યા, કે જેથી મુહૂર્તની બરાબર શુદ્ધિ જોવામાં આવે.[૨૧૬] પછી સાધુ દેશલે ઉત્તમ દિવસે તથા શ્રેષ્ઠ મુહૂર્તે મુખ્ય આચાર્યોને તથા બીજા જ્યોતિષીઓને પણ બોલાવ્યા અને શ્રેષ્ઠ એવા સર્વ શ્રાવકોને પણ બોલાવીને તેઓની એક સભા ભરી તથા અનાકુળ થઇ સર્વને ઉચ્ચ આસને બેસાડયા. ૨૧૭–૨૧૮ પછી ઉભો થઇ બે હાથ જોડીને દેશલે જ્યોતિર્વેત્તાઓમાં શ્રેષ્ઠ આચાર્યમહારાજને પ્રાર્થના કરી કે, હે પ્રભો! કોઇ શુભ મુહૂર્ત શોધી આપો. "૨૧૯ આ સાંભળી તે સર્વ શાસ્ત્રવેત્તાઓ વારંવાર માંહોમાંહે અનુવાદ કરવા લાગ્યા અને આખરે તેઓએ એક નિર્દોષ મુહૂર્તનો નિર્ણય કરી તેને જાહેર કર્યું.[૨૨૦] એ લગ્ન સર્વને સંમત થયું એટલે દેશલે એક મુખ્ય જ્યોતિષ શાસ્ત્રી પાસે તુરતજ લગ્નપત્રિકા લખાવી. ૨૨૧ જે લગ્નપત્રિકા કંકુના છાંટણાંથી છંટકાયલી હોઇને સાધુ દેશલના ધર્માનુરાગરૂપી સમુદ્રના તરંગોની છોળોથી જાણે છંટકાઇ હોય તેની શોભતી હતી.[૨૨૨] જ્યોતિષશાસ્ત્રીએ તે લગ્નપત્રિકા કલ્યાણરૂપ નિધિના લાભ માટે જાણે એક સિક્કો હોય તેમ સાધુ દેશલના હાથમાં અર્પણ કરી.[૨૨૩] તે પછી સાધુ સમરે આચાર્ય મહારાજોના ચરણ ઉપર ચંદનનું તિલક કરીને તેમના મસ્તકનું કપૂરના પરાગથી પૂજન કર્યું અને તેમને વંદન કર્યું.[૨૨૪] તેમજ બીજા જ્યોતિર્વેત્તાઓના લલાટમાં કાલાગરુના તિલક કરીને તેઓને ઉત્તમ વસ્ત્રો, દ્રવ્ય તથા પાનબીડાં અર્પણ કરી સન્માન આપ્યું. ૨૨૫ શ્રાવકોને ચંદનના તિલક અને કુસુમાદિથી વિભૂષિત કરી તથા કપૂર સહિત પાનના બીડા આપી સંતુષ્ટ કર્યાં. તે સમયે સ્તુતિપાઠકો પણ દેસલના યશોગાન ગાવા લાગ્યા ને કીર્તિપાઠ ભણવા લાગ્યા. એ રીતે મુહૂર્તસંબંધી

મહોત્સવ કરીને તેમજ યાચકોને દાન–માનાદિથી સતોષીને સાધુ દેશલે બહુમાનપૂર્વક સઘને વિદાયગીરી આપી ૨૨૬–૨૨૭

સંઘનુ પ્રયાણ

પછી પ્રતિષ્ઠાનો સમય પાસે આવ્યો એટલે દેશલે સર્વ દેશોમાથી સઘને બોલાવવા માટે કોઇક ઠેકાણે પોતાના કુટુબીઓને વિજ્ઞપ્તિપત્ર આપીને મોકલ્યા, કોઇક ઠેકાણે પોતાના પૌત્રોને મોકલ્યા, કોઇક ઠેકાણે પોતાના સલાહકારોને તથા બીજા પુરુષોને રવાના કર્યા અને પોતે પ્રત્યક્ષ રથના જેવુ અને યાત્રાને માટે યોગ્ય એવું એક ચિત્ર વિચિત્ર દેવાલય તૈયાર કરાવ્યુ ૨૨૯–૨૩૧ એ દેવાલયને પૌષધશાળામા લઇ જઇને ગુરુ શ્રીસિદ્ધસૂરિ પાસે તેના પર વાસક્ષેપ નખાવ્યો ૨૩૨ અને પછી દેશલે શુભવારે તથા શુભ નક્ષત્રે દેવાલયના પ્રસ્થાનનો મનમા વિચાર કર્યો ૨૩૩ તે દિવસ જ્યારે સમીપ આવ્યો ત્યારે પ્રયાણને સાધવાની ઇચ્છાવાળા દેશલે પૌષધશાળામા જઇને સર્વ સઘને એકઠો કર્યો ૨૩૪ જેમ પ્રથમથીજ અત્યન્ત ઉત્કઠિત ચિત્તવાળી બાળાને મયૂરનો શબ્દ વધારે ઉત્કઠિત કરે તેમ પોતાની મેળેજ અત્યત ઉત્સુક સઘ તુરત એકઠો થયો ૨૩૫ પછી પોતાના પિતાની આજ્ઞાથી સમરસિહે આચાર્યોને, ઉપાધ્યાયોને તથા બીજા સાધુઓને અનુક્રમે શ્રેષ્ઠ આસનો પર બેસાડ્યા ૨૩૬ તેમજ મોટી મોટી પ્રવર્તિનીઓ તથા બીજી જે કોઇ સાધ્વીઓ ત્યા આવી હતી તેઓને પણ સમરસિહે યોગ્યતાનુસાર ત્યા બેસાડી ૨૩૭ બીજા શ્રાવકો તથા શ્રાવિકાઓ પણ સમરસિહના અત્યત માનવી તથા ભક્તિથી મનમાં પ્રસન્ન થઈ પોતપોતાને સ્થાનકે બેઠા ૨૩૮ તે પછી સાધુ દેશલ, પૃથ્વી પર ઢીચણ મૂકીને સિદ્ધસૂરિની આગળ પોતાના પર વાસક્ષેપ નખાવવા માટે બેઠો ૨૩૯ ગુરુએ તેના લલાટમા બૃહસ્પતિ જેમ વિજયની ઇચ્છાવાળા ઇન્દ્રના લલાટમા તિલક કરે તેમ કલ્યાણના

કારણરૂપ એવું તિલક કર્યું, ૨૪૦ તેમજ એના મસ્તકપર વાસક્ષેપનું ચૂર્ણ નાખ્યું, જે ચૂર્ણ જગતની લક્ષ્મીને વશ કરવામાં એક કામણરૂપ થઈ પડયું. ૨૪૧ તે પછી સદ્દગુરુ શ્રીસિદ્ધસૂરિએ સમરસિંહના મસ્તકપર પણ વાસક્ષેપ નાંખ્યો અને તેને આશીર્વાદ આપ્યો કે, સર્વ સંઘપતિઓમાં તું મુખ્ય થા. ૨૪૨ પછી દેશલે ગુરુએ કહેલા સમયે પોતાના ઘરમાંહેના દેવમંદિરમાં આદિનાથની જે પ્રતિમા હતી તેને હર્ષપૂર્વક ગ્રહણ કરીને મંગલપૂર્વક પેલા દેવાલયમાં સ્થાપિત કરી. તે વેળા પાંચ પ્રકારના હર્ષના કોલાહલથી સર્વ દિશાઓ ગાજી ઉઠી ૨૪૩–૨૪૪ એ પ્રમાણે દેશલના દેવાલયમાં તે દેવની જ્યારે સ્થાપના થઇ હતી ત્યારે પોષ મહિનાની અજવાળી સાતમ હતી ૨૪૫ અને તેથીજ એ પોષમાસ, જે પ્રથમ સાંસારિક કાર્યોમાં ત્યાજ્ય ગણાતો હતો તેજ (એ દિવસથી આરંભીને) ધર્મનો પોષક બની કલ્યાણનો આશ્રય બન્યો છે. સર્વ કાર્યમાં પોષમાસ ઉત્તમ ગણાય છે. ૨૪૬ પછી તે સમયે કપર્દી યક્ષે, શ્રીસત્યા દેવીએ તથા શાસન દેવીએ તુરતજ સમરસિંહના શરીરમાં સ્થિતિ કરી. ૨૪૭ અને બીજી તરફ પેલા દેવાલયમાં બે બળવાન બળદોને જોડવામાં આવ્યા. તે બળદોનાં શીંગડાં કસુંબી રંગથી રંગવામાં આવ્યાં હતાં, તેઓનાં શરીરપર કસુંબી વસ્ત્રો ઓઢાડયાં હતાં, તેઓના પર કંકુના થાપા પણ કર્યા હતા, તેઓની આસપાસ ઘુઘરીઓના ઝણકાર થતા હતા, તેથી સાંભળનારના કાનને તેઓ અત્યંત સુખ આપતા હતા, અને તેઓ બન્નેનાં શીંગડાં, ઝુંસરી, દેહ તથા કાંતિ સમાન હતાં. ૨૪૮–૨૪૯ શાસ્ત્રકારો કહે છે કે, જે બળદો ધોળા હોય, રથની ઝુંસરીને વહી શકે તેવા હોય અને જગતની સ્થિતિ કરનારા હોય તેઓ દેવાલયનો આશ્રય કરે, દેવમંદિરને વહે તે યોગ્યજ ગણાય ૨૫૦ તે પછી ઇન્દ્રની યાત્રા વખતે તેના રથ ઉપર જેમ

માતલિ સારથિ આરોહણ કરે તેમ સામન્ત હાથમાં ગશ પકડીને દેવાલયરૂપ રથ ઉપર ચઢી બેઠો. [251] તે સમયે એક સુવાસિની સ્ત્રી, ચોખાથી ભરેલો અને ઉપરના ભાગમાં જેમાં નાળીએર હતુ તેવો એક થાળ લઇને ત્યાં આવી પહોચી [252] અને તેણે ગાંગુ દેરાનના તથા સમરસિંહના મસ્તક ઉપર અક્ષય નિધિની પેઠે અક્ષત નાખ્યા, [253] તેમજ એક નાળીએર તેમના હાથમાં આપીને તથા શ્રીખંડનું તિલક કરી ગળામાં પુષ્પની એક માળા નાખીને તેણીએ આશીર્વાદ દીધા [254] પછી સામન્તે આગળના ભાગમાં શ્રેષ્ઠ વાદિત્રોના શબ્દપૂર્વક ઘણાજ હર્ષથી જગતને જાગ્રત કરીને દેવાલયને આગળ ચલાવ્યું [255] તે વખતે શોભાયમાન એવો એક હાથી, બળદ, માચીઓ તથા પલાણેલો ઘોડો આવા પ્રકારના અનેક શુભ શકુનો થયા, જેઓને જોઇને સાધુ દેશલે પોતાના કાર્યની સિદ્ધિને હાથમાં રહેલીજ માની [256-257] વળી તે સમયે મોટા મોટા ગણિઓ સૌની આગળ ચાલતા હતા અને ઘણા મુનીશ્વરો પણ સાથે હતા, જેથી તે અપૂર્વ દેવાલય જાણે દેવમાર્ગમાં ચાલી રહ્યુ હોય તેવુ જણાતુ હતુ [258] કેટલાએક શ્રાવકો પણ રાજાઓની પેઠે રત્નોના અલંકારોવડે સુશોભિત થઈ ઘોડેસ્વાર તરીકે દેવાલયની આગળ ચાલતા હતા [259] વળી તે વખતે ચોતરફ ફેલાઈ રહેલા વાદિત્રોના શબ્દોથી જાણે બોલાવેલા હોય તેમ એટલા બધા માણસો એકઠા મળ્યા હતા, કે તેઓ શેરીઓમાં સમાતા પણ ન હતા [260]

તે વેળા માર્ગમાં એટલી બધી ગીરદી હતી, જેથી લોકો એક પગલુ ચાલવાને પણ અસમર્થ થઇ પડ્યા હતા, અને એક બીજાએ જાણે ઉપાડી લીના હોય તેમ મહામહેનતે આગળ ચાલતા હતા [261] સર્વ સંઘના પગલાથી ઉડેલી ધૂળ છેક આકાશ સુધી પહોચી હતી અને સૂચવતી હતી કે સંઘનું આરાધન કરવાથી ક્યા

મનુષ્યની ઉચ્ચપદે સ્થિતિ થતી નથી? ૨૬૨ સંઘથી વીંટાયલો દેશલ પણ તે વેળા પાલખી ઉપર બેસીને દેવાલયની આગળ ચાલતો હતો અને સંઘનો નાયક બન્યો હતો. ૨૬૩ સમરસિંહ પણ ઘોડેસ્વારોથી વીંટાઇને ઘોડેસ્વાર થયો હતો અને ઉચ્ચૈઃશ્રવા ઉપર બેઠેલા ઇન્દ્રની પેઠે અદ્ભુત શોભાવાળો થઈ આગળ ચાલતો હતો. ૨૬૪ એ વખતે મહાભેરી નામના વાદિત્રોના ઉગ્ર શબ્દો થઇ રહ્યા હતા, તેમજ કાહલાંના ધ્વનિઓ સંભળાતા હતા, જેથી ભયથી ત્રાસ પામેલો કલિકાળ ત્યાંથી બીજે સ્થલે ચાલ્યો ગયો હોય તેમ લાગતું હતું ૨૬૫ વળી બીજાં પણ ગંભીર શબ્દ કરનારાં અસંખ્ય વાદિત્રો વાગતાં હતાં, જેથી લોકો માનતાં હતાં કે, સત્યયુગનો પ્રવેશોત્સવ શું થઇ રહ્યો છે ! ! ૨૬૬ અરે! કેટલાએક અનાર્ય મનુષ્યો પણ જેઓ અમંગળભાવવાળા હતા તેઓ એ ઉત્સવ જોઇને ધર્મની પ્રશંસા કરવા લાગ્યા અને ભદ્રિકભાવને પ્રાપ્ત થયા. ૨૬૭ લોકના કોલાહલથી ઉડેલાં પક્ષીઓ પણ આકાશમાં ઉંચે જઇ તે પ્રસ્થાનમહોત્સવને જોઇ રહ્યાં હતાં. ૨૬૮ અને તિર્યંચ પ્રાણીઓ પણ તે વખતનાં મંગળગીતને સાંભળીને શાંતિપૂર્વક જાણે નૃત્ય કરતાં અને પ્રસન્ન થયાં હોય તેમ તે ઉત્સવને જોઇ રહ્યા હતા ૨૬૯ એ રીતે પગલે પગલે વંદન કરાતું તથા ઘેર ઘેર પૂજાતું એ દેવાલય, પહેલે દિવસે શંખારિકા સુધી ગયું અને ત્યાં દેવાલયે તથા સંઘપતિ દેશલે સ્થિતિ કરી એટલે સમરસિંહ સંઘની સાથે ફરી પાટણમાં ગયો. ૨૭૦–૨૭૧ ત્યાં જઇને સંઘની સાથે તે પૌષધશાળામાં ગયો અને યાત્રા માટે સર્વ આચાર્ય મહારાજોને ક્ષમાશ્રમણ આપીને પ્રાર્થના કરી તેમજ શ્રાવકોને પણ સંઘસહિત તેઓને ઘેર જઇને આદરપૂર્વક પ્રાર્થના કરી; વળી કેટલાએક જેઓ ઉત્સવને માટે ઉત્સુક હતા અને યાત્રાના રસનો આનંદને ધારણ કરનારા હતા તેઓને પણ તેણે બોલાવ્યા. ૨૭૨–૨૭૫

તે પછી સર્વ શ્રાવકો; બધી સામગ્રી તૈયાર કરીને સમરના ગુણથી જાણે આકર્ષાયા હોય તેમ; પોતપોતાને સ્થાનકેથી નીકળીને સત્વર ત્યાં આવી પહોંચ્યા ૨૭૬

સંઘમાં આચાર્ય અને મુનિઓ

શ્રીમાન વિનયચંદ્ર નામના આચાર્ય, જેઓ સર્વ સિદ્ધાંતરૂપ અગાધ મહાસાગરમાં નૌકા સમાન હતા, તેઓ પણ યાત્રાને માટે નીકળ્યા ૨૭૭ શ્રીરત્નાકરસૂરિ, જેઓ બૃહદ્‌ગચ્છરૂપી આકાશમાં ચંદ્રસમાન હતા અને સુંદર ચારિત્રને ધારણ કરનાર હતા તેઓ પણ સંઘની સાથે ચાલી નીકળ્યા ૨૭૮ શ્રીપદ્મચંદ્ર નામના સૂરિ, જેઓ સર્વત્ર પ્રતિષ્ઠા પામ્યા હતા અને શ્રીદેવસૂરિગચ્છના હતા તેઓ પણ સંઘની સાથે યાત્રા માટે નીકળ્યા ૨૭૯ શ્રીખંડેરકગચ્છના શ્રીમાન સુમતિસૂરિ પણ જિનદર્શનની ઉત્કટ ઇચ્છાથી શાંત ચિત્તે ચાલી નીકળ્યા ૨૮૦ ભાવડારગચ્છની લક્ષ્મીના મુખ ઉપર તિલક સમાન શ્રીવીરસૂરિ પણ પ્રસન્ન ચિત્તે યાત્રા કરવા માટે ચાલ્યા ૨૮૧ શ્રીસ્થારાપદ્રગચ્છના શ્રીસર્વદેવસૂરિ તથા શ્રીબ્રહ્માણગચ્છના શ્રીમાન જગતસૂરિ પણ યાત્રા માટે ચાલતા થયા ૨૮૨ શ્રીમાન નિવૃત્તિગચ્છના આમ્રદેવસૂરિ, જેમણે યાત્રાનો રાસ કરેલો છે તેઓ પણ તે સમયે યાત્રા કરવા નીકળ્યા ૨૮૩ શ્રીનાણકગચ્છરૂપ ગગનમંડળને સૂર્યની પેઠે શોભાવનારા સિદ્ધસેન આચાર્ય પણ દેશલની સાથે ચાલતા થયા ૨૮૪ બૃહદ્‌ગચ્છમાં ઉત્પન્ન થયેલા ધર્મઘોષસૂરિ પણ યાત્રાના આનંદથી છલકાતા હર્ષે નીકળી પડ્યા ૨૮૫ શ્રીમન્નાગેન્દ્ર ગચ્છના શ્રીપ્રભાનંદસૂરિ જેમનું બીજું નામ રાજગુરુ હતું તેઓ પણ સંઘ સાથે ચાલતા થયા ૨૮૬ અને શ્રી-હેમાચાર્યની પરંપરાને પાવન કરનારા શ્રીવજ્રસેનસૂરિ જેમની ભાવના શુદ્ધ હતી તેઓ પણ યાત્રા કરવા નીકળ્યા ૨૮૭ આ

શિવાયના બીજા ઘણા આચાર્યો, જેઓ અનેક પ્રકારના ભિન્ન ભિન્ન ગચ્છરૂપ સમુદ્રમાં કૌસ્તુભ મણિ જેવા હતા તેઓએ પણ પુરુષોમાં ઉત્તમ અને સંઘના નેતા દેશલનો આશ્રય કર્યો. ૨૮૮ તેમજ શ્રી-ચિત્રકૂટ, વાલાક, મારવાડ તથા માળવા વગેરે પ્રદેશોમાં જે પદસ્થ મુનિઓ વિહાર કરતા હતા તેઓ સર્વે પણ લગભગ તે સંઘમાં આવી મળ્યા હતા. ૨૮૯ તે પછી શુભ દિવસે અને શુભ મુહૂર્તે સર્વ દર્શનને જાણનારા શ્રીમાન સિદ્ધસૂરિ, દેશલની સાથે જવા માટે ચાલતા થયા. ૨૯૦ તે સમયે સંઘપતિ દેશલે સર્વ દર્શનવેત્તા શ્રી-સિદ્ધસૂરિનો સંઘમાં પ્રવેશમહોત્સવ કર્યો. ૨૯૧

સંઘમાં શ્રાવકો.

જૈત્ર અને કૃષ્ણ નામના બે ભાઇઓ, જેઓ ધર્મધુરંધર હોઇને સંઘના નાયક હતા તેઓ પણ દેશલના સ્નેહગુણથી બંધાઇને સંઘ સાથે ચાલી નીકળ્યા. ૨૯૨ હરિપાલ વકતુર જે મોતીમાં પણ ગુણનો (દોરાનો) સંયોગ કરી જાણતો હતો–મોતીઓ વીંધવાનો ધંધો કરતો હતો તે પણ સંઘમાં આવી મળ્યો. ૨૯૩ સંઘપતિ દેવપાલ પણ સંઘને સાથે લઈ સત્વર દેશલના સંઘમાં મળી ગયો. ૨૯૪ સ્થિરદેવનો પુત્ર લુંઢક, જે શ્રીવત્સનામના કુળમાં કલ્પવૃક્ષ સમાન હતો તે પણ યાત્રાએ જવાની ઇચ્છાથી હર્ષપૂર્વક મળ્યો. ૨૯૫ સમરસિંહના સન્માનથી સંઘમાં આવવા ઉત્સાહી બનેલો પ્રલ્હાદન પણ કે જે સુવર્ણનો વ્યાપાર કરનારા-ઓમાં મુખ્ય હતો તે પણ સંઘમાં આવવા ચાલતો થયો. ૨૯૬ શ્રાવ-કોમાં ઉત્તમ સોઢાક, જે સત્યવાણીરૂપી લતામંડપને પ્રફુલ્લ કરવામાં મેઘ સમાન હતો તે પણ સંઘમાં જઇ મળ્યો. ૨૯૭ ધર્મવીરપણાને ધારણ કરનારો વીર નામનો જે શ્રાવક હતો તેણે પણ દેશલના સંઘરૂપ જળપ્રવાહમાં અચળ ભાવે ચાલવા માંડ્યું. ૨૯૮ વળી એક દેવરાજ નામનો શ્રાવક, જેણે ગરીબ મનુષ્યોને દાન આપી પરલોકનું

અખુટ ભાતુ તૈયાર કર્યું હતું તે પણ એ સંઘમા દેવરાજ-ઇંદ્રની પેઠે ગોપી રાખ્યો હતો ૨૯૯ એટલુંજ નહિ પણ તે કાળમા ગૂજરાતની ભૂમિ ઉપર જેટલા શ્રાવકો હતા તેઓ માહેનો કોઈ પણ સમરસિંહ ઉપરના સ્નેહને લીધે સંઘમા આવવાને પાછો પડ્યો ન હતો ૩૦૦ એ પ્રમાણે સમગ્ર દેશોમાથી સંઘો આવી મળ્યા એટલે દેશલે સંઘને આગળ ચલાવ્યો ૩૦૧ તે વખતે એ સંઘમા, મંડપમા જેમ સ્તંભો હોય તેમ જૈત્ર, કૃષ્ણ, લંઢુક અને હરિપાલ-આ ચાર જણા સૌથી આગળ પડતો ભાગ લેનારા થયા હતા ૩૦૨ બીજી તરફથી સમરસિંહ, શ્રીમાન અલપખાનની સંમતિ લેવા માટે મોટી ભેટ લઈને રાજમહેલ તરફ વિદાય થયો ૩૦૩ તેણે શ્રીખાનસાહેબ પાસે જઈને પોતે આણેલી ભેટો તેમની આગળ રજુ કરી એટલે ખાનસાહેબે પણ પ્રસન્ન થઈને ઘોડાની સાથે એક તસરીફા તેને અર્પણ કરી ૩૦૪ તે પછી સમરસિંહે પોતાના સ્વામી ખાનસાહેબ પાસે દુષ્ટોને શિક્ષા કરવામા સમર્થ અને પોતાના નામને સત્ય કરી બતાવનાર કેટલાએક જમાદારોની માગણી કરી ૩૦૫ એટલે ખાનસાહેબે પણ સંઘની રક્ષા કરવા માટે મોટા અમીરવંશના વીર અને ધીર એવા દશ મુખ્ય જમાદારો તેને સ્વાધીન કર્યા ૩૦૬ તેઓને સાથે લઈ સાધુ સમરસિંહ સંઘના નાયક દેશલને મળ્યો તે પછી દેવાલય રૂપ પોતાના પુણ્યમાર્ગને દર્શાવતો અને પાલખીમા બેઠેલો દેશલ સુખેથી સૌની આગળના ભાગમા જવા લાગ્યો ૩૦૮–૩૦૯ સાધુ સહજપાલનો પુત્ર સોમસિંહ સંઘની પાછળ રહીને નિર્વિકારપણે સંઘનુ રક્ષણ કરવા લાગ્યો ૩૦૯ ભરત ચક્રવર્તીની પેઠે જેના હાથમા ચક્રનું લાંછન શોભી રહ્યું હતુ એવો સમરસિંહ તો શ્રેષ્ઠ ભોજન તથા આચ્છાદન વગેરેની મદદ કરી આપીને સર્વ શ્રાદ્ધોની આગતા સ્વાગતા કરે જતો હતો તેની આસપાસ કેટલાએક ઘોડેસ્વારો ચાલતા

હતા. તેના આગળના ભાગમાં ધનુર્ધારીઓની મોટી ટોળી ધસ્યે જતી હતી અને તે પોતે પણ મસ્તક ઉપર મુકુટ તથા મયૂરછત્રને ધારણ કરી સાક્ષાત્ કલ્પવૃક્ષથી ઢંકાયો હોય તેવો લાગતો હતો. વળી તે પોતાના ઉન્નત ભાગ્ય ઉપર આરૂઢ થયો હોય તેમ, ઉત્તમ ઘોડાપર સ્વાર થયો હતો અને સંઘની આગળ તથા પાછળ પોતે જાતેજ રક્ષા કરતો હતો. ૩૧૦-૩૧૩ જેમ વિષ્ણુનો પાંચજન્ય શંખ પોતાના ધ્વનિથી દિશાઓને ગજાવી મૂકે તેમ, આગળ ચાલતા સંઘમાં જે શંખ-ધ્વનિઓ થતા હતા તે પણ દિશાઓમાં ફેલાઇને તેઓને ગજાવી મૂકતા હતા. ૩૧૪ વળી ભેરીઓ તથા કાહલાંનો શબ્દ પણ પ્રમાદનિદ્રામાં પડેલા ભવ્ય જીવોને જાણે જાગ્રત કરતો હોય તેમ થઇ રહ્યો હતો. ૩૧૫ ગાડાઓની પંક્તિ, જેને અન્યોન્યની સ્પર્ધાપૂર્વક બળદો ખેંચી રહ્યા હતા તે પણ સંઘના નાયક પુરુષની ઉપરના સામાન વગેરેથી સજ્જ કરેલા હાથીઓની પંક્તિની પેઠે ચાલ્યે જતી હતી. ૩૧૬ સંઘમાં જે ઉટો હતા તેઓ પણ ઉતાવળાં પગલાં મૂકી મૂકીને ચાલતા હતા અને ભવ્ય જીવોને બતાવી આપતા હતા કે ધર્મની ગતિ આવી ઉતાવળી હોવી જોઇએ; ૩૧૭ તે વેળા આકાશ પણ ઘોડાઓના હણહણાટથી, પૈડાંઓની ચીચીઆરીઓથી અને મનુષ્યોના કોલાહલથી વ્યાપ્ત થયેલું હોઇને જાણે ગર્જના કરતું હતું કે જુઓ, 'શબ્દ મારો ગુણ છે.' ૩૧૭ કેટલાએક ધાર્મિક પુરુષો, જેઓએ પગે ચાલવાનોજ અભિગ્રહ લીધો હતો, તેઓને જોઇને પૃથ્વી પોતાને પવિત્ર કરવા માટે રજના બહાને તેઓને જાણે પગે પડતી હોય તેમ લાગતું હતું. ૩૧૮ સંઘના લોકો પણ નિરંતર એવા પ્રકારે મુસાફરી કરતા હતા કે જેથી ખાડા ખડીયાવાળા ભાગો લગભગ સપાટ થઇ જવાથી પૃથ્વી જાણે સમાન થઇ ગઇ હોય તેમ લાગતું હતું. ૩૧૯ માર્ગમાં પણ સંઘના લોકો એવી રીતે ચાલતા હતા, જેથી એક બીજાથી જૂદા પડી જઇને

જ્યા સુધી ત્યાને પહોચ્યા ન હોય ત્યા સુધી એક બીજાને મળતા ન હતા [320] વળી માર્ગમા કોઈ મોટું તળાવ આવતુ હોય ત્યા પણ જે લોકો સૌથી આગળ પહોચ્યા હોય તેઓ સ્વચ્છ પાણી પીતા હતા, જેઓ તેના પછી પહોચ્યા હોય તેઓ ડહોળાયલુ પાણી પીતા હતા અને જેઓ સૌથી પાછળ પહોચતા હતા તેઓ લગભગ કાદવવાળુજ પાણી પીતા હતા [321] દરેક ગામ ગામના આગેવાનો સઘપતિ સમરસિહને આવેલો જોઇ તેની આગળ દહી દૂધ-વગેરે પુષ્કળ પદાર્થો હાજર કરતા હતા [322] તેમજ ગામડે ગામડે ધાર્મિક મનુ-ષ્યોના ટોળેટોળાં અત્યત સ્પર્ધાપૂર્વક આવીને હર્ષથી દેશલના ચરણ-યુગલનું પૂજન કરતા હતા [323] સઘની એ સેનામા પણ કોઈક ગાડા વાળાઓ બીજાઓની સ્પર્ધા કરીને પોતાના બળદોને એવા આગળ ચલાવતા હતા કે જેથી તેઓ પોતાની પાસે પડતા પોતાના નાયકને પણ ગણતા નહિ [324] કેટલાએક ગાડા હાકનારાઓમા પો-તાના ગાડાને સૌથી આગળ લઇ જવા માટે જ્યારે વિવાદ થવા લાગ્યો, ત્યારે તેઓના ગાડામાથી પડી ગયેલી ખીલીઓ પગમા લાગવાથી પાસે ચાલનારા માણસો, તેઓના એ વિવાદને સહન કરી શકતા નહિ [325] જે વખતે સઘ રાત્રિના સમયે મુસાફરી કરતો હતો, ત્યારે દીવીઓ હાથમા રાખીને અસખ્ય પુરુષો તેની પાસે પાસે ચાલતા હતા, જેથી દીપોત્સવના જેવો દેખાવ થતો હતો [326] જ્યારે દેવાલયમા લોકો હમેશા નાટકાદિ પ્રેક્ષણના સમયે સ્થિર દૃષ્ટિથી જોતાં હતાં, ત્યારે નૃત્ય કરનારા દેવોની પેઠે શોભતા હતા [327] એ સમયે દેશલે સદાને માટે સાર્વજનિક અન્નસત્ર ખુલ્લા મૂક્યા હતાં અને ભોજનના સમયે ઉચ્ચ સ્વરે કહેવામા આવતું હતું કે જે કોઈ મનુષ્ય ભૂખ્યો હોય તેણે આવીને ભોજન કરી જવુ [328] એ રીતે નિરતર સઘના પ્રયાણ થતા હતા ત્યારે સઘપતિ દેશલ, શ્રી'સેરીસા'

નામના તીર્થમાં જઇ પહોંચ્યો.[૩૨૯] ત્યાં શ્રીપાર્શ્વનાથ ભગવાન ઉચ્ચે પ્રતિમાના સ્વરૂપે રહ્યા છે, અને આ કળિયુગમાં પણ ધરણેન્દ્ર તેમના ચરણની સેવા કરી રહ્યો છે.[૩૩૦] પૂર્વે એ ભગવાનને દેવની આજ્ઞાથી એક કારીગરે આંખે પાટા બાંધીને માત્ર એકજ રાત્રિમાં ઘડી કાઢ્યા છે.[૩૩૧] વળી શ્રીનાગેન્દ્રગચ્છના અધીશ્વર શ્રીમાન દેવેન્દ્રસૂરિએ પોતાની મંત્રશક્તિથી સર્વ અભીષ્ટ સામગ્રી સંપાદન કરીને તેમની પ્રતિષ્ઠા કરી છે.[૩૩૨] અને તે ઉપરાંત તેજ દેવેન્દ્રસૂરિએ સંમેતશિખર પર્વત ઉપરથી પોતાની મંત્રશક્તિવડે વીશ તીર્થનાયકોને આણ્યા છે અને તેમાંના ત્રણ કાંતિપુરીમાં રહેલા છે[૩૩૩] તેજ દિવસથી આરંભીને દેવેન્દ્રસૂરિએ એ ઉત્તમ તીર્થની સ્થાપના કરી છે કે જે તીર્થ દેવના પ્રભાવને લીધે મનુષ્યોનાં સર્વ વાંછિતને પૂર્ણ કરનારૂં છે.[૩૩૪] સાધુ દેશલે એ તીર્થમાં સ્નાત્ર, મહાપૂજા, મહોત્સવ તથા મહાધ્વજ—આદિ સર્વ કર્મ કર્યાં પછી તેની આરતિ ઉતારી.[૩૩૫] વળી તે સ્થળે અન્નસત્રમાં પ્રાણીઓને યથેચ્છિત ભોજન આપ્યાં અને સમરસિંહે ગવૈયાઓ તથા સ્તુતિપાઠકોને સુવર્ણના અલંકારો અને વસ્ત્રો અર્પણ કર્યાં.[૩૩૬] તે પછી એક અઠ્ઠાઇ ઉત્સવ કરીને દેશલે સંઘ સાથે પ્રયાણ કર્યું અને અનુક્રમે તે, શ્રીક્ષેત્રપુર (સરખેજ) જઇ પહોંચ્યો.[૩૩૭]ત્યાં પણ અતિભક્તિપૂર્વક અરિહંત ભગવાનોની પ્રતિમાઓ પૂજીને તથા મોટો મહીમા પ્રાપ્ત કરીને તે ધવલક નગર (ધોળકા) ગયો.[૩૩૮] ત્યાં ત્યાં સર્વ ગામ–નગરમાં તે ચૈત્યપરિપાટી કર્યે જતો હતો અને મહાધ્વજા–પૂજા આદિથી પુણ્યોપાર્જન કરતો હતો.[૩૩૯] એમ કરતાં કરતાં અનુક્રમે સંઘપતિ દેશલ, જેનો વૈભવ સ્વર્ગપતિ ઈન્દ્રની સમાન હતો અને જે પાપરહિત હતો તે પીપરાળી નામના ગામમાં આવ્યો, ત્યાં પ્રાણીઓના પુણ્યસત્ર સમાન શ્રીશત્રુંજય પર્વતને જોઇને તે જાણે અમૃતમાં મગ્ન થયો હોય તેવો જણાવા લાગ્યો.[૩૪૧] તેણે ચતુર્વિધ સંઘની સાથે જયંત

સહિત ઇન્દ્ર હોય તેમ સમરસિંહ સહિત પ્રતિષ્ઠારૂપ મહાકાર્ય કરવા સજ્જ થઇ લાપશી કરીને મોટા ઉત્સવપૂર્વક તે મહાપર્વતની પૂજા કરી. ૩૪૨–૩૪૩ તે પછી દેશલ પોતાની અનિમેષ દૃષ્ટિથી શત્રુંજય પર્વત સામે જ્યારે જોતો હતો ત્યારે પોતાના નેત્રના કિરણોથી તેને જાણે આકર્ષી રહ્યા હોય તેવો ભાસતો હતો ૩૪૪ તે ગિરિરાજના દર્શનના આનંદથી પરવશ થયેલા દેશલ અને સમરસિંહે અગણિત યાચકોને મહાદાનો આપ્યા ૩૪૫

પછી બીજે દિવસે તીર્થના દર્શનની ઉત્કંઠાથી ત્યાથી વેગપૂર્વક પ્રયાણ કરીને શત્રુંજયની તળેટીમા તે જઇ પહોચ્યો. ૩૪૬ ત્યાં પર્વતની પડોશમા જ લલિતાદેવીએ બંધાવેલા સરોવરને કાંઠે સમરસિંહે સંઘ માટે અનેક પ્રકારના તંબુઓ બંધાવી દીધા ૩૪૭ *આગળ મોટા વાસોની ઝાડીને ધારણ કરનાર આ મહાપર્વત પડેલો છે અને તેની પાસે રાજાની પેઠે દેવાલય શોભે છે (?) ૩૪૮ મોટા પર્વતો કે જેમા વાસના ઝાડની ઘટા શોભી રહી છે તે સંઘપતિ દેશલના નિવાસને માટે થયા ૩૪૯ તે સંઘની ચારે બાજુ વાસની લતાઓનો બનેલો દુર્ગ–કિલ્લો હતો જાણે કે સમરસિંહે પાપરૂપી વૈરીનું નિવારણ કરવાને તૈયાર કરાવ્યો હોયની ? ૩૫૦ સંઘપતિ દેશલની અશ્વશાળામા જાણે પ્રત્યક્ષ રેવન્ત હોય તેવા ઉત્તમ તેજવાળા અને મોટા વેગવાળા ઉત્તમ જાતિના ઘોડાઓ બાધવામા આવ્યા હતા ૩૫૧ સંઘમા સર્વત્ર ઉજ્જ્વળ તંબુઓ બાંધવામાં આવ્યા હતા તે પાતાલમાથી નીકળેલા નાગલોકના આવાસગૃહોની પેઠે શોભતા હતા ૩૫૨

મહજપાલ અને સાહુણનુ સંઘસહિત આગમન

જેટલામાં દેશલ વિમલાચળ પર્વત ઉપર હજી ચઢ્યો નહતો

* આ શ્લોકનો અર્થ બરોબર સ્પષ્ટ સમજાતો નથી

તેવામાં તો વધામણી આપનારો એક માણસ સ્તંભતીર્થથી–ખંભાતથી ત્યાં આવ્યો. ૩૫૩ અને તેણે સમાચાર આપ્યા કે, દેવગિરિથી સહજપાલ અને સ્તંભતીર્થથી સાહણ–બન્ને જણા સંઘની સાથે અહીં આવી પહોંચ્યા છે.' ૩૫૪ તે સાંભળીને સંઘ ઉપરની ભક્તિ અને ભાઇના સ્નેહને લીધે સમરસિંહને જેમ સુવર્ણ અને સુગંધનો યોગ જાણી આનંદ થાય તેમ આનંદ થયો. ૩૫૫ તે પછી સંઘનાયક સમરસિંહ સજ્જનોનાં મનને ઉત્કંઠિત કરીને સંઘની સાથે તેઓની સામે ગયો. ૩૫૬ તે વખતે અપાર ઘોડેસ્વારોથી, ઘોડાઓયુક્ત રથોથી, અનેક પાળાઓથી અને વેગવાળા ધનુર્ધારીઓથી પૃથ્વીને કંપાવતો તેમજ લોકના સમુદાયથી પૃથ્વીને ભરી દેતો અને કાહલાનાં શબ્દોથી દિશાઓને ગજાવી મૂકતો તે સ્નેહથી સાંદ્ર થયેલા મનથી તુરતજ એક યોજન સુધી તેઓની સામે ગયો. ૩૫૮ જેમ કામદેવ વસંત તથા ચૈત્ર માસને મળે તેમ, જગન્માન્ય, સજ્જનોને આનંદ ઉપજાવનારો અને લક્ષ્મીનો પ્રીતિપાત્ર તે સમરસિંહ પોતાના બન્ને ભાઇઓને મળ્યો. ૩૫૯ તેણે પોતાના બન્ને ભાઇઓને ભેટી પડી તેઓને પ્રણામ કર્યા, ત્યારે લોકો તેની મહત્તા તથા ભક્તિ જોઇને આશ્ચર્ય પામ્યાં. ૩૬૦ બીજી તરફથી સમરસિંહના બન્ને ભાઇઓએ પણ તેને આલિંગન આપીને આવો આશીર્વાદ આપ્યો કે, હે ભાઇ! દીર્ઘકાળ પર્યંત સંઘપતિપણાનું તું પાલન કર. ૩૬૧ તે પછી સ્તંભતીર્થના સંઘમાં જે ઘણા આચાર્યો હતા તેઓના ચરણમાં ભક્તિનમ્ર એવા સમરસિંહે વંદન કર્યું. ૩૬૨ વળી એ સંઘમાં મંત્રીશ્વર પાતાક તથા સાંગણ–એ બન્ને જણા શ્રીસ્તંભતીર્થ નગરથી આવ્યા હતા, ૩૬૩ તેમજ પોતાના વંશક્રમથી પ્રાપ્ત થયેલા સંઘેશપણાને ધારણ કરનાર સંઘના ભૂષણરૂપ લાલાનામનો સંઘપતિ તેમાં હતો. ઉત્તમ ભાવને લીધે વીતરાગને પણ જેણે પ્રસન્ન કર્યા છે

તે સિંહભટ નામે શ્રાવક પણ સંઘમા આવ્યો હતો ૩૬૪ શ્રીવસ્તુપાલ મંત્રીના વંશમા મંગળદીવા સમાન મંત્રીશ્વર વીજલ પણ હર્ષથી સંઘમા આવ્યો હતો ૩૬૬ તેમજ મદન, મોલ્હાક, રત્નસિંહ વગેરે બીજા અસંખ્ય શ્રાવકો પણ પ્રતિષ્ઠામા ઉત્કંઠા ધરાવીને તે સંઘમા આવ્યા હતા ૩૬૭ સાધુ સમરસિંહે એ સર્વ શ્રાવકોની યોગ્યતા પ્રમાણે સભાવના કરી સર્વને યથાયોગ્ય માન આપ્યુ. કેમકે બુદ્ધિમાન પુરુષો કોઇનું આદરાતિથ્ય કરવામા કદી પ્રમાદ કરે? (ન જ કરે) ૩૬૮ એ રીતે સમગ્ર સંઘનુ સન્માન કર્યા પછી સમરસિંહ પોતાના બન્ને ભાઇઓની સાથે ઉત્સવપૂર્વક ધ્વજા-પતાકાવાળા મોટા મંડપમા આવી પહોચ્યો ૩૬૯ ત્યા શ્રીરામ અને લક્ષ્મણની પેઠે બન્ને ભાઇઓએ પિતા દેશલના ચરણમા ભક્તિપૂર્વક વંદન કર્યું. ૩૭૦ ત્યારે દેશલ પણ પુત્રના સ્નેહરૂપ અમૃતના સિંચનથી શરીરે રોમાંચ થવાને બહાને જાણે અંકુરિત થયો હોય તેવો જણાવા લાગ્યો ૩૭૧ તે પછી સંઘપતિ દેશલ, કે જેનુ ચિત્ત પોતાના પુત્રોના આવવાથી આનંદમગ્ન થયુ હતુ તે સમગ્ર સામગ્રીઓ તૈયાર કરીને ભગવાનની પ્રતિષ્ઠા કરવા માટે વિમળાચળ ઉપર ચઢવાને તત્પર થયો ૩૭૨

ચતુર્થ પ્રસ્તાવ સમાપ્ત

પ્રસ્તાવ ૫

अथ प्रभाते पुरपादलिप्त-
निवासिनं पार्श्वजिनं प्रणम्य ।
वीरं च तीरे सरसोऽर्चयित्वा
शैलस्य मूलं स ययौ ससंघः ॥

સંઘ સહિત દેશલનું શત્રુંજય ઉપર જવું

તે પછી પ્રભાતમાં **પાદલિપ્ત** (પાલીતાણા) નગરમાં રહેલા શ્રી**પાર્શ્વ**નાથ ભગવાનને પ્રણામ કરી તેમજ તળાવના કાંઠા ઉપર રહેલા શ્રી**વીર** ભગવાનનું પૂજન કરી સંઘપતિ દેશલ, સંઘની સાથે પર્વતના મૂળ ભાગમાં ગયો.[1] ત્યાં પણ શ્રીનેમિનાથ ભગવાનનું પૂજન કરી સંઘપતિ દેશલ, પોતાના પુત્રોની સાથે ઉન્નત પર્વત ઉપર ચઢવાને તૈયાર થયો અને તે વેળા એ પર્વતને જ તેણે

મોક્ષના પગથીઆ રૂપ માની લીધો [2] તેણે શ્રીસિદ્ધસૂરિ પ્રભુને તે વખતે પોતાના હાથનો ટેકો આપ્યો અને બન્ને પ્રકારના પતનથી (પર્વતની નીચે પતનથી તથા નરકપતનથી) મુક્ત થઇને પર્વતનાં પગથીયા ઉપર ચઢવાનો આરંભ કર્યો [3] તે વખતે આસોપાલવ, સાદડ, દેવદાર, આંબા અને સાગ વગેરે વૃક્ષોની છાયામાં વિશ્રાંતિ લઇને ભવ્યજનો સમાર્ગના તથા શરીરના પરિશ્રમને દૂર કરવા લાગ્યા [4] વળી એ પર્વત ઉપર પોતાની ડોક પહોળી કરીને મયૂર શબ્દ કરતો હતો તેને સાંભળીને તથા તેનું નૃત્ય જોઇને કેટલાએક મનુષ્યો તે શિખી લઇ તે પ્રમાણે શ્રીભગવાન આગળ નૃત્ય કરવાને તે મયૂરનેજ પોતાના અધ્યાપક તરીકે કહેતા હતા [5] બીજી તરફ હારીત, ચકોર, ચાપ, મયૂર, કારડવ અને સારસ વગેરે પક્ષીઓ સુંદર સ્વરે ગીત ગાઇ રહ્યા હતા, તે સાંભળીને મનમાં પ્રસન્ન થયેલા ભવ્યજનો, પર્વત ઉપર ચઢવાના પરિશ્રમને ગણતા ન હતા [6] વળી તે સ્થળે પર્વતમાંથી જે ઝરણાં ઝરતાં હતાં તેનો ગંભીર શબ્દ સાંભળીને લોકો, " આ મેઘધ્વનિ છે " એવી ભ્રાંતિથી પોતાનાં વસ્ત્રોને બાંધી લેતા હતા [7] તે પર્વત ઉપર જે પવન વાતો હતો તે ઝરણાંના જળકણો સાથે મળીને તેમજ ફૂલ ઝાડના વનમાં અથડાઇને ઘણોજ ધીમો ધીમો સર્વત્ર ફેલાતો હતો અને લોકોના શરીરનો સ્પર્શ કરીને તેઓને સંતોષ આપતો હતો [8] સંઘપતિ દેશલ, કે જેના ગુણસમુદાયનું ભવ્યજનો ગાન કરી રહ્યા હતા અને જેની પાછળ દેવસમાન તેના ત્રણે પુત્રો ચાલી રહ્યા હતા તે છેક ઉપરના ભાગમાં ચઢયો [9] અને ત્યાં ચઢીને પ્રથમ પ્રવેશ કરતાંજ આદિનાથ ભગવાનની માતાનાં તેણે દર્શન કર્યાં અને પોતાના મનમાં તેણે માન્યું કે, હરકોઇ માતા પોતાના પુત્રથીજ જગતમાં વંદ્ય થાય છે [10] પછી સર્વ વિધિને મનમાં જાણનાર તે દેશલે, પોતે ઉદ્દરેલી

તે મરુદેવી માતાનું વિધિપૂર્વક પૂજન કર્યું અને આગળ ચાલી શ્રીશાંતિનાથના દેરાસરમાં જઈ તે ભગવાનનું પણ તેણે પૂજન કર્યું.[૧૧] પછી સંઘપતિ દેશલ, આદિનાથ વગેરે જિનેશ્વરોની પૂજા કરીને સંઘની સાથે કપર્દિ યક્ષનાં દર્શન કરવા માટે ગયો, કે જેની મૂર્તિનો તેણે પોતેજ ઉદ્ધાર કર્યો હતો. [૧૨] ત્યાં જઇને તે આખા સંઘની સાથે ઉભો રહ્યો અને ફરકતી પતાકાવાળા દેરાસરને જોઇને તેણે માન્યું કે, સંસારસમુદ્રને સામે પાર જવા માટે આ એક નૌકાપાત્રજ તૈયાર કરવામાં આવ્યું છે. [૧૩] એ રીતે એક દૃષ્ટિથી તેને જોતો જોતો સંઘપતિ દેશલ અનુક્રમે યુગાદિનાથ ભગવાનના સિંહદ્વારમાં જઈ પહોંચ્યો. તે દ્વાર પ્રવેશ કરતી વખતે મોક્ષલક્ષ્મીનુંજ જાણે બારણું હોય તેવું જણાતું હતું. [૧૪] ત્યાં ઉભા રહીને દેશલે શ્રીયુગાદિનાથ ભગવાનનાં દર્શન કર્યાં અને પછી હર્ષપૂર્વક સુવર્ણ, વસ્ત્રો, મોતીઓ તથા અલંકારો—વગેરે પુષ્કળ ધનની વૃષ્ટિ કરી.[૧૫] તે પછી દેરાસરના મધ્ય પ્રદેશમાં પ્રવેશ કરી તેનું ચિત્ત પોતે કરાવેલી આદિનાથ ભગવાનની મૂર્તિને વંદન કરવા માટે આતુર બન્યું અને તુરતજ પૃથ્વી પર લોટી પડીને સંઘપતિ દેશલ આદિનાથ ભગવાનની સમીપમાં ગયો.[૧૬] પછી પોતે ઉભો થઇને અમૃતની મૂર્તિને જેમ ભેટી પડે તેમ, સર્વાંગે એ ભગવાનને ભેટી પડ્યો. કેમકે સમગ્ર જગતને સજીવન કરનારા—જીવિતદાન આપનારા દુર્લભ ખજાનાને સંપાદન કરી કયો મનુષ્ય મદમત્ત ન બને—આનંદમગ્ન ન થાય?[૧૭] તેણે ભક્તિપૂર્વક પ્રણામ કરીને આદિનાથની તે લેપ્યમય મૂર્તિનું પુષ્પો વગેરેથી પૂજન કર્યું અને પછી તેમને પ્રદક્ષિણા કરવાનું મન કરીને કોટાકોટીના ચૈત્યમાં રહેલા સર્વ અરિહંતોની પણ પૂજા કરી.[૧૮] તે પછી સંઘનાથ દેશલે (ત્યાં રહેલી) પાંડવોની પાંચે મૂર્તિઓનું તથા (તેઓની માતા) કુંતીનું પણ પૂજન કર્યું અને ત્યાંથી આગળ

જઇ પ્રિયાલવૃક્ષ (રાયણ)ની નીચે રહેલા શ્રીયુગાદિદેવના પગલાનું પૂજન કર્યું.[૧૯] તે સ્થળે પોતે કરાવેલી મયૂરની મૂર્તિ કે જે લોકોને આશ્ચર્ય ઉપજાવે તેવી હતી, તેને જોઇને તેના મનમા અત્યંત હર્ષ થયો, તેથી તે સ્થળે તેણે મોતી અને સુવર્ણના અલંકારો વગેરેની વૃષ્ટિ કરી મૂકી [૨૦] એ પ્રકારે દેશલની અદ્ભુત ભક્તિ જોઈને આદિનાથના એ તીર્થ ઉપર રાયણનુ જે એક વૃક્ષ હતુ, કે જે હજી પણ એની એ સ્થિતિમા જ છે તેણે અમૃતની પેઠે પોતાના દૂધ (ક્ષીર) વડે તે સમયે વૃષ્ટિ કરી [૨૧] તે પછી સાધુ દેશલે મોટા ઉત્સવો કર્યા, યાચકોને વસ્ત્રાદિના દાન કર્યાં, બાવીશ તીર્થંકરોની પૂજા કરી અને સર્વસ્થળે પ્રદક્ષિણા કરી [૨૨] તે પછી છેક પૃથ્વીતલ ઉપર મસ્તક મૂકીને આદિનાથ ભગવાનને પ્રણામ કરી પોતાના પુત્રોની સાથે તે પોતાના નિવાસસ્થાનમા ગયો અને પ્રતિષ્ઠા કરાવવા માટે સત્વર તત્પર થયો [૨૩]

પ્રતિષ્ઠા વિધાન

તેણે પ્રતિષ્ઠાવિધિની તૈયારી કરાવવામાટે પોતાના પુત્ર સમરસિંહને આજ્ઞા કરી કેમકે બધા પુત્રો સમાન હોય છે તો પણ તેઓમા કોઇ એકનુ જ ભાગ્ય આવુ કાર્ય કરવાને યોગ્ય હોઇને સર્વોત્કૃષ્ટ હોય છે [૨૪] પિતાની એ આજ્ઞા સપાદન કરીને સમરસિંહે પણ પોતાની યોગ્યતાને મુનિના ગૌરવ જેવીજ માની–પોતાનામા મુનિના ગૌરવની યોગ્યતા જેવી યોગ્યતા માની (?) કેમકે વેદમા પણ કહેવાય છે કે, કાર્યમા નિયોગ–પ્રેરણા તે બહુ માનનું કારણ બને છે [૨૫] તેણે અઢાર પ્રકારની સ્નાત્રમા ઉપયોગી મીઠાઇ (?) ઉત્તમ પ્રતિના પકવાનો તથા મેદો (સુગધી) મૂળીયા વગેરે સર્વ વસ્તુ, કે જે પ્રતિષ્ઠાવિધિમા ઉપયોગી છે તેને તૈયાર કરાવીને એકત્ર કરી [૨૬] તે સમયે સૌરાષ્ટ્રના નવ વિભાગમાથી તથા વાળાકમાથી અનેક ઉત્તમ,

મધ્યમ તથા અધમ મનુષ્યો, એ પ્રતિષ્ઠાવિધિને જોવામાં ઉત્સુક બનીને આવ્યા હતા અને તેઓ સર્વ બાહુઓને ઉંચા કરીને પર્વત ઉપર ચઢી ગયા હતા.[૨૭] પછી માઘ માસની શુકલ ત્રયોદશી ને ગુરુવારને દિવસે સાધુ દેશલે યાત્રા કરવા માટે ચારે પ્રકારના સંઘને એકઠો કર્યો,[૨૮] અને પછી શ્રી સિદ્ધસૂરિ વગેરે આચાર્ય મહારાજોની સાથે સાધુશ્રેષ્ઠ દેશલ સંઘની આગળ ચાલનારા **સમરસિંહ**ની સાથે કુંડમાંથી જળ લાવવા માટે નીકળ્યો. [૨૯] તેણે દિકપાલનું, કુંડના અધિપતિ દેવનું તથા સૂર્ય વિગેરે ગ્રહોનું વિધિપૂર્વક પૂજન કર્યું એટલે **સમરસિંહે**, શ્રીસિદ્ધસૂરિએ મંત્રાધાનથી પવિત્ર કરેલા જળ વડે સમગ્ર કળશો ભરાવ્યા.[૩૦] તે વખતે વાદિત્રોના તથા જયજયકારના શબ્દો પર્વતની ગુફાઓમાં પ્રવેશ કરીને લગભગ બમણા થઈ પડ્યા હતા, જેથી પર્વત પણ એ મહોત્સવ જોઇને જાણે ગર્જના કરતો હોય તેમ લાગતું હતું.[૩૧] પછી સુવાસિની સ્ત્રીઓના મસ્તકો ઉપર તે કળશો મૂકીને **સમરસિંહ** સમગ્ર સંઘની સાથે મોટા ઉત્સવપૂર્વક શ્રી-ઋષભદેવ ભગવાનના ચૈત્યમાં આવ્યો.[૩૨] ત્યાં જળના કળશોને યોગ્ય સ્થાને સ્થાપીને સાધુ **સમરસિંહે**, પ્રતિષ્ઠારૂપ લતાની મૂળ ભૂમિ સમાન સેંકડો મૂળોને પીસાવવાનો આરંભ કર્યો.[૩૩] તેને વાટવામાં, જેના માતા, પિતા, સસરો, સાસુ તથા પતિ-આ પાંચ જણા જીવતા હોય તેવી સુવાસિની સ્ત્રી જ યોગ્ય ગણાય છે, બીજી કોઇ નહિ.[૩૪] પણ **સમરસિંહ**ને તો તેવા પ્રકારની ચાર સો સુવાસિની સ્ત્રીઓ તે વેળા મળી આવી હતી, જેઓ તેને આનંદ ઉપજાવનારી થઇ પડી હતી. તે સર્વ સ્ત્રીઓને સાધુ **સમરસિંહે** સેંકડો મૂળોને વાટવા માટે ઉત્સવપૂર્વક સત્વર બેસાડી દીધી,[૩૫] શ્રીસિદ્ધસૂરિ પ્રભુએ અનુક્રમે તે સર્વ સ્ત્રીઓના મસ્તક ઉપર વાસક્ષેપ નાંખ્યો જેથી અધિક ઉત્સાહમાં આવી જઇને તે સ્ત્રીઓએ અન્યોન્યની સ્પર્દ્ધાપૂર્વક

સેંકડો મૂળોનું ઘર્ષણ કરવા માંડ્યુ.[૩૬] તે સ્ત્રીઓ મંગળગીતના ગાન-પૂર્વક હર્ષથી તેને વાટવા લાગી અને મોક્ષલક્ષ્મીને વશ કરવા માટે જાણે ચૂર્ણ તૈયાર કરવામા આવતુ હોય તેવુ ચૂર્ણ તૈયાર થવા લાગ્યુ.[૩૭] બીજી બાજુથી સમરસિંહ, અનેક પ્રકારના શ્રેષ્ઠ પટ્ટસૂત્રો તથા વસ્ત્રો તે સ્ત્રીઓને આપવા લાગ્યો અને પોતાના પુણ્યના રજ-કણ સમાન તે મેંકડો મસલના ચૂર્ણને કોડીયામાં નાખવા લાગ્યો.[૩૮] [૩૮] તે પછી જિનમંદિરની ચારે દિશામા નવ નવ પ્રકારની અગવેદિકાઓ સ્થાપી દેવામા આવી, કે જેઓ સમરસિંહના પુણ્યથી ચારગણા થઇને ત્યા પ્રાપ્ત થયેલા નવ નિધિઓની પેઠે શોભી રહી હતી.[૩૯] તેની આસપાસ ચારે બાજુ લીલા યવના અંકુરો પણ મૂકી દેવામા આવ્યા હતા, કે જેઓ નવે નિધિઓના અંતરના આનંદથી પ્રકટ થયેલા રોમાંકુરોની પેઠે તે શોભતા હતા—ને યવાંકુરો નવનિધિઓના હર્ષના રોમાંચ હોય તેવા શોભી રહ્યા હતા.[૪૦] તે પછી સાધુ સમર-સિંહે દેવના આગળના ભાગમા મંડપની વચ્ચે ચાર ખૂણાવાળી એક વેદિકા તૈયાર કરાવી. તે વેદિકા એક હાથ ઉંચી હોઇને નંદ્યાવર્ત નામનો પટ્ટ તેના પર રહી શકે તેવડી મોટી હતી.[૪૧] તે વેદિકા ઉપર સાધુશ્રેષ્ઠ સમરસિંહે એક મંડપ તૈયાર કરાવ્યો. તે મંડપ ચાર ખૂણે રહેલા ચાર થાંભલા ઉપર બંધાયો હતો, તેના ઉપરના ભાગમા સુવર્ણનો એક કળશ આવી રહ્યો હતો, તેની શોભા અતુલ હોઇને સર્વ પ્રકારે પરિપૂર્ણ હતી અને વિવિધ પ્રકારના વસ્ત્રોથી બનાવેલા કેળના સ્તંભોની શોભાથી તે અત્યંત સુંદર લાગતો હતો.[૪૨] એ મંડપની પાસે શ્રીઆદિનાથદેવ ભગવાનના મુખ્ય દેરાસર માટેનો એક ધ્વજદંડ પણ નંકાવી દેવામાં આવ્યો કે જેના ઉપર એક મહાન ધ્વજા ફરકી રહી હતી. આ દંડને કારીગરો પાસે પ્રતિષ્ઠા કરાવવા માટે બરાબર તૈયાર કરીને ત્યા સ્થાપવામાં આવ્યો હતો.[૪૩] શ્રી આદિનાથ ભગ-

વાનના દેરાસરની ચોબાજુ બીજી કેટલીએક વેદિકાઓ પણ તૈયાર કરાવવામાં આવી હતી. તે સર્વ વેદિકાઓ અત્યંત સુંદર હોઈને વિશાળ હતી, ઉંચી હતી અને તેની આસપાસ રેતી, કેટલાંએક મૂળીયાં તથા દર્ભો પાથરી દેવામાં આવ્યા હતા.[૪૪] ભગવાનના દેરાસરનું જે દ્વાર હતું તેના પર આંબાનાં સુંદર પાંદડાંઓનું એક તોરણ પણ બાંધી દેવામાં આવ્યું હતું, કે જે ચૈત્યલક્ષ્મીના કંઠાભૂષણમાટેની નવાં નીલમની પ્રદીપ્ત માળાની પેઠે શોભતું હતું.[૪૫] તે પછી શ્રીસિદ્ધસૂરિએ ચંદનનો લેપ લગાડીને મહાકીંમતી એવાં ગોરોચન, કુંકુમ, કપૂર તથા કસ્તૂરી વગેરેથી નંદ્યાવર્ત્ત પટ્ટ ચીતરી કાઢ્યો.[૪૬] અને પછી ઘટીકાર (ઘટીયંત્ર)ની ઘડીઓ જળથી ભરેલા પાત્રમાં પાણીથી પૂરી ભરાઈ જવાથી નીચે બેસવા લાગી ત્યારે પ્રતિષ્ઠાનો સમય પાસે આવેલો જાણી અત્યંત શુદ્ધ બુદ્ધિવાળા શ્રીસિદ્ધસૂરિ સત્વર જિનમંદિરમાં ગયા.[૪૭] એટલે તેજ વખતે તેમની પાછળ બીજા પણ આચાર્ય મહારાજો જિનમંદિરમાં જઇને પોતપોતાનાં આસનો ઉપર બીરાજ્યા અને પ્રતિષ્ઠાવિધિમાં સાવધાન થયા.[૪૮] તે સમયે સંઘપતિ દેશલ પણ પોતાના પુત્રની સાથે સ્નાનાદિથી પવિત્ર થઇને, સુંદર પવિત્ર વસ્ત્રો ધારણ કરીને તેમજ શ્રીખંડની મુદ્રાથી લલાટમાં ચિન્હ કરીને (કપાળમાં શ્રીખંડ–ચંદનનું તિલક કરીને) ત્યાં આવ્યો અને તેણે ભક્તિપૂર્વક જિનમંદિરમાં પ્રવેશ કર્યો.[૪૯] વળી તે વેળા કેટલાએક શ્રાવકો પોતાનાં બિંબોને ગ્રહણ કરીને ત્યાં આવ્યા અને કેટલાએક પ્રતિષ્ઠાવિધિને જોવા માટે હર્ષથી વ્યાપ્તચિત્તવાળા થઇને ત્યાં આવ્યા.[૫૦] પછી શ્રીસિદ્ધસૂરિ પ્રભુ રત્ન તથા સુવર્ણની મુદ્રાઓ આંગળીઓમાં રાખીને, હાથમાં કંકણ રાખીને તથા છેડાવાળાં બે વસ્ત્ર ધારણ કરીને શ્રીજિનભગવાનની આગળ ઉભા રહ્યા.[૫૧] સાધુ દેશલ સાહણને સાથે રાખી ઋષભદેવ ભગવાનની જમણી બાજુએ બેઠા અને સહજપાલ તથા

સમરસિંહ જિનભગવાનને સ્નાન કરાવવા સજ્જ થઇ તેમની ડાબી બાજુ બેઠા [૫૨] પવિત્ર બુદ્ધિવાળો સામંત, કે જે પોતાના કુળની મર્યાદાનું પાલન કરનારો હતો તે, પોતાના સમાન ગુણવાળા સાંગણ નામના ભાઇની સાથે ઉજ્જવળ સુંદર ચામર ધારણ કરી જિન ભગવાનની આગળ ઉભો રહ્યો [૫૩] પછી લોકોની નજર ન લાગે તે માટે અરિષ્ટ વર્ણવાળી એક અરિષ્ટ રત્નની માળા ભગવાનના વક્ષસ્થળમાં સ્થાપન કરી કેમકે આ જગતમાં જે વસ્તુ લોક પ્રશસ્ત હોય છે તેની રક્ષા કરવી તે યોગ્યજ છે [૫૪] જો કે શ્રીજિનભગવાન સર્વનું રક્ષણ કરવા માટે સમર્થ છે, છતાં તેમની રક્ષા માટે જે રક્ષા-રાખડી પહેરાવવામાં આવી હતી, તે એમ સૂચવતી હતી કે કામક્રોધાદિ આંતર શત્રુઓથી પીડા પામતા સમગ્ર જગતનું આ ભગવાનજ રક્ષણ કરશે [૫૫] તે પછી કપૂર, ચંદન, શ્રીફળ, અક્ષત, પુષ્પ, ધૂપ, કાલાગરૂ, અને કસ્તૂરી વગેરે જે જે વસ્તુઓ પ્રતિષ્ઠાવિધિમાં યોગ્ય ગણાય છે તે સમગ્ર ત્યાં મૂકવામાં આવી [૫૬] (અને તે વખતે ભગવાનના હાથ ઉપર ઋદ્ધિ અને વૃદ્ધિ ઔષધિ સહિત મીંઢળ બાંધવામાં આવ્યું ત્યારે કવિએ તેની આ પ્રમાણે ઘટના કરી –) હે જિનવર! આપના હાથ ઉપર આ મીંઢળ સહિત ઋદ્ધિવૃદ્ધિ (ઔષધી) બાંધવામાં આવેલી છે તેનું કારણ હું જાણું છું તે એજ છે કે, ભવ્ય જીવોને તમે ઋદ્ધિ તથા વૃદ્ધિ અર્પણ કરો છો અને આપે સૌની પહેલાં મદનફળ-એટલે કામવાસનાના ફળરૂપ આ સંસારભ્રમણનો નાશ કર્યો છે [૫૭] પછી ગુરુ શ્રી સિદ્ધસૂરિએ દેશલ આદિ શ્રાવકોના કંકણયુક્ત હાથ ઉપર સાવધાન થઈને કુંભાનાડું બાંધી દીધું [૫૮] એ પ્રમાણે પ્રતિષ્ઠાની સામગ્રી કરાઈ રહી એટલે સિદ્ધસૂરિએ સ્નાત્ર કરનારાઓ દ્વારા મંત્રપૂર્વક સ્નાત્રનો આરંભ કરાવ્યો [૫૯] અને ક્રમપૂર્વક તીર્થપતિ જિનભગવાનના સર્વ સ્નાત્રો તેમણે પોતેજ કરાવ્યાં તેમજ બીજા આચાર્યોને માટે જે યોગ્ય હતા

તે સર્વ કર્મો તેઓની પાસેજ તુરત કરાવી લીધાં.[૬૦] તે પછી મુહૂર્તની ઘડી પ્રાપ્ત થઇ ત્યારે શ્રીસિદ્ધસૂરિએ એકચિત્ત થઇને સારા નિમિત્તિઆઓ વડે અપાયલા પ્રતિષ્ઠાના ઉત્તમ મુહૂર્તને સાધી આપ્યું.[૬૧] અને પછી ઉત્તમ મુહૂર્તે સિદ્ધસૂરિએ જિનેશ્વરની પ્રતિમાને લાલરંગનાં શ્રેષ્ઠ વસ્ત્રોથી ઢાંકી દેઇને શ્રીખંડ તથા વાસક્ષેપ વગેરેથી તેનું પૂજન કર્યું ને મંત્રોવડે તેને કલાયુક્ત કરી.[૬૨] તે વખતે સાધુ સમરસિંહ ગુરુની પોષધશાળામાં ગયો અને ત્યાં રહેલા નંદ્યાવર્તના પટ્ટને સુવાસિનીના મસ્તક ઉપર મૂકીને સત્વર આદિનાથ ભગવાનના દેરાસરમાં આવ્યો.[૬૩] ત્યાં એક તરફથી વાદિત્રો વાગવા શરૂ થયાં અને બીજી તરફથી જિનભગવાનના ગુણોને લોકો ગાવા લાગ્યા, ત્યારે સંઘપતિ સમરસિંહે મંડપની વેદિકા ઉપર તે પટ્ટનું સ્થાપન કર્યું.[૬૪] પછી સિદ્ધસૂરિપ્રભુ દેવાલયમાંથી નીકળીને તુરતજ એ પટ્ટની પાસે આવ્યા. અને તેમણે કપૂરના ચૂર્ણથી એ લિખિત મંત્રનું વિધિપૂર્વક પૂજન કર્યું.[૬૫] એ રીતે નંદ્યાવર્ત મંડળ માંડીને મંત્ર-તંત્ર જાણનારા શ્રીસિદ્ધસૂરિએ કપૂર આદિથી તેનું મુદ્રા સહિત પૂજન કરી કળિના દોષને શીઘ્ર ભેદી નાખ્યો.[૬૬] તે પછી બીજા પણ સર્વ આચાર્યોએ ત્યાં આવીને ભક્તિપૂર્વક સિદ્ધાંતવિધિમાં કહ્યા પ્રમાણે નંદ્યાવર્તની પૂજા કરી.[૬૭] શ્રીસિદ્ધસૂરિ તો ફરી પણ શ્રીઋષભદેવ ભગવાન પાસે જઇ પહોંચ્યા અને લગ્ન સાધનની સિદ્ધિ માટે સાવધાન થયા.[૬૮] તે સમયે કુંભાનાડાને બહાને ગુરુના હાથ ઉપર જે રાગ લાગેલો હતો તે, પોતાને જિતનારા જિન ભગવાનને શાંત પાડવા માટે જાણે ઇચ્છતો હોય અને તેથીજ ત્યાં આવ્યો હોય તેમ લાગતું હતું.[૬૯] તે પછી પ્રતિષ્ઠાનું મુહૂર્ત જ્યારે પાસે આવ્યું, ત્યારે શ્રીસિદ્ધસૂરિ રૂપાની એક કટોરીને એક હાથમાં લઇને તેમજ બીજા હાથમાં સોનાની એક સળી લઇને તૈયાર થયા.[૭૦]

અને પ્રતિષ્ઠાનો તે સમય પાસે આવ્યો, ત્યારે આદિનાથ ભગવાનની સન્મુખ ઉભેલા સર્વ લોકોએ "પ્રતિષ્ઠાનો સમય થયો, થયો" એમ સર્વ દિશાઓમાં ઉચ્ચ સ્વરે કહેવા માંડયું ૭૧ તે વખતે શ્રીસિદ્ધસૂરિ પ્રભુએ જિનેશ્વર ભગવાન ઉપરથી વસ્ત્ર ખસેડી લીધું અને તેમના બન્ને નેત્રનું એક જાતના સુગંધાવાળું તથા કપૂરવાળું અંજન કરીને ઉન્મીલન કર્યું—બન્ને નેત્રોને વિકસ્વર કર્યા ૭૨ એ રીતે વિક્રમ સંવત ૧૩૭૧ ના માહ શુદિ ચૌદશને સોમવારને દિવસે પવિત્ર પુષ્ય નક્ષત્ર અને બળવાન મીન લગ્ન હતું ત્યારે શ્રીસિદ્ધસૂરિ ગુરુએ શત્રુંજય પર્વત ઉપર ભગવાન નાભિનંદન ઋષભદેવની અચળ પ્રતિષ્ઠા કરી તે સમયે માંગલિક વાજિંત્રો વાગી રહ્યા હતા, દેશલ તથા સમરસિંહની ગુણકીર્તિ ગવાઈ રહી હતી અને સ્તુતિપાઠકોના ધવળમંગળ ધ્વનિઓ થઇ રહ્યા હતા ૭૩-૭૪ શ્રીસિદ્ધસૂરિની પૂર્વે શ્રીવજ્ર સ્વામિએ શત્રુંજય ઉપર પ્રતિષ્ઠા કરી હતી અને તેમના પછી શ્રી સિદ્ધસૂરિએ પ્રતિષ્ઠા કરી આ રીતે પ્રતિષ્ઠાની દૃષ્ટિએ શ્રીવજ્રસ્વામી તથા શ્રીસિદ્ધસૂરિ બન્નેની સમાનતાજ ગણાય ૭૫ વળી શ્રીસિદ્ધસૂરિએ પોતાના તેજથી ભૂમિભાગને પ્રકાશિત કર્યો હતો, તેમનો સ્વભાવ સ્વચ્છ હતો, તેમનું સત્ત્વ તથા સાર ઘણાં ઉચ્ચ હતાં અને તેમણે શ્રી જિનેન્દ્ર ભગવાનની મુદ્રા ધારણ કરીને સ્થિતિ કરી હતી, જેથી તેમને શ્રીવજ્રસ્વામીની તુલના પ્રાપ્ત થાય તે યોગ્યજ છે ૭૬ જ્યારે શ્રીસિદ્ધસૂરિએ મુખ્ય ભગવાનની પ્રતિષ્ઠા કરી ત્યારે તેમની આજ્ઞાથી વાચનાચાર્ય નાગેન્દ્રે મુખ્ય દેરાસર ઉપરના ધ્વજદંડની પ્રતિષ્ઠા કરી. ૭૭ અને પછી દેશલે પોતાના સમગ્ર પુત્રોની સાથે આદિનાથ ભગવાનના શરીર ઉપર ચંદનનું તથા કપૂરનું વિલેપન કર્યું અને ,ઉત્તમ પ્રકારના પુષ્પો ચઢાવીને માતે (નગારાનો) વિજય કર્યો ૭૮ તેમજ દેશલે શ્રીજિનેન્દ્ર ભગવાનની આગળ પાત્ર પક્વાન્ન વગેરે નૈવેદ્ય

નિવેદન કર્યું તથા જાતજાતના ફૂલો મૂક્યાં.૭૯ તે વખતે કેટલાએક ભવ્ય જનો ભગવાન આદિપ્રભુના હાથને કંકણુથી યુક્ત જોઇને અત્યંત આનંદમાં આવી ગયા અને હર્ષના ભારથી જાણે નમી પડતા હોય તેમ, કરવા લાગ્યા.૮૦ વળી કેટલાએક ભવ્યજનો જિનેશ્વરના મુખ ઉપર પોતાનાં નેત્રો સ્થાપીને ગીત ગાનમાં મસ્ત બન્યા અને પૃથ્વીપર ઉભા રહી આદિજિનેશ્વરની ગુણાવળી ગાવા લાગ્યા.૮૧ કેટલાએક મનુષ્યો કસ્તૂરી વગેરે લઇને ભગવાનના શરીર ઉપર સુંદર વિલેપન કરવા લાગ્યા. ત્યારે બીજા કેટલાએક મનુષ્યો પુષ્પ વગેરે ઉત્તમ પદાર્થો લઇને ભગવાનનું પૂજન કરવા લાગ્યા.૮૨ શ્રીશત્રુંજય ઉપર માત્ર એક અંગુષ્ઠ જેવડી પ્રતિમા સ્થાપનારાને પણ ઘણું પુણ્ય પ્રાપ્ત થાય છે તો પછી એ તીર્થ ઉપર તીર્થ નાયક આદિપ્રભુનીજ પ્રતિષ્ઠા કરનારને જે પુણ્ય પ્રાપ્ત થાય તેને તો પ્રભુ જિનેશ્વરજ જાણી શકે તેમ છે.૮૩ જે શત્રુંજય પર્વત ઉપર માત્ર એક હાથ જેવડી નાની દેહરી કરાવી હોય તો પણ વર્ણન કરવાને અશક્ય–અતુલ પુણ્યનું કારણ થાય છે તેજ શત્રુંજય ઉપર મુખ્ય જિનેશ્વરના ચૈત્યનો ઉદ્ધાર કરનારાને જે પુણ્ય તથા જે કીર્તિ પ્રાપ્ત થાય તેને માપવાને માટે કોણ સમર્થ છે?૮૪–૮૫ એ પ્રમાણે તે સમયે ભવ્ય લોકો સ્તુતિ કરી રહ્યા હતા, ગીતનૃત્ય આદિ કરવામાં મગ્ન બન્યા અને ભવ્ય મોક્ષરૂપી પ્રાસાદને પ્રાપ્ત થયેલા હોય તેમ માનવા લાગ્યા.૮૬ એ પ્રકારે ભવ્ય લોકો મહોત્સવ કરી રહ્યા હતા ત્યારે દેશલ દેવાલયના શિખર ઉપર ધ્વજાદંડ ચઢાવવાને તૈયાર થયો, તેણે દેવાલયના શિખર ઉપર સુખેથી ચઢવા માટે માણસો પાસે પગથીયાં બંધાવ્યાં, કે જે પગથીયાં સ્વર્ગ ઉપર ચઢવા માટે મજબૂત નીસરણી જેવાં જણાતાં હતાં.૮૮ તે પછી સંઘપતિ શ્રીદેશલ પોતાના પુત્રની સાથે શ્રીસિદ્ધસૂરિપ્રભુને હાથનો ટેકો આપીને તેમજ મોટા

રડને આગળ કરીને દેરાસરના શિખર ઉપર ચઢયો ૮૯ તે વખતે સિદ્ધસૂરિ ગુરુએ શિખરના કળશ ઉપર વાસક્ષેપ નાખ્યો અને તે કળશનેજ દેશલના કુળમા જાણે સ્થાપિત કરતા હોય તેમ શોભવા લાગ્યા ૯૦ પછી સઘનાયક દેશલે સદાચારી કારીગરો પાસે પોતાના કીર્તિસ્તભની પેઠે દડની પ્રતિષ્ઠા કરાવી ૯૧ અને તેના ઉપર ચદ્રના જેવી ઉજ્જવળ એવી એક ધ્વજા બધાવી તે ધ્વજા, ભયકર કલિકાળના વિજયથી ઉંચે ફરકી રહેલી દેશલની વિજયપતાકા હોય તેવી શોભતી હતી ૯૨ તેમજ સર્વજ્ઞ ભગવાનના દેરાસર ઉપર વિસ્તાર પામેલી ઉજ્જવળ પતાકા, અત્યત લાબી તથા કાળા અગરના હસ્તક (થાપા) થી યુક્ત હોઇને ભવ્ય લોકોને પવિત્ર કરવા માટે સ્વર્ગમાથી ઉતરતી અને ચક્રવાક પક્ષીથી યુક્ત એવી ગગાની પેઠે શોભતી હતી ૯૩ પોતાના પાચ પુત્રોથી યુક્ત સાધુ દેશલ, પાચ ઇન્દ્રિયોથી યુક્ત જીવની પેઠે જ્ઞાન ધર્મોમાં અત્યત શુદ્ધ બુદ્ધિવાળો હોઈને સર્વ મનુષ્યોમા પરમ શોભાને પ્રાપ્ત થયો હતો ૯૪ પૂર્વે જાનડિએ પોતાની સ્ત્રી સાથે જ્યા નૃત્ય કર્યું હતું અને તે વખતે વાયુ જેમ રૂને ઉરાડી નાખે તેમ વિધાતાએ તેને ક્યાઈ ફેકી દીધો તે હજી સુધી પણ કોઇ જાણી શક્યુ નથી, તેજ સ્થળે ભાગ્યશાળી દેશલે સમગ્ર સઘની સાથે નૃત્ય કરવાનો આરભ કર્યો અને તેમા તેનો મનોરથ સિદ્ધ થયો, તેમજ સમગ્ર પુત્રોની સાથે તે વિજયી થયો ૯૫-૯૬ તે સમયે આનદ પૂર્ણ મનવાળા સાધુ દેશલે નૃત્ય કરતા કરતાં યાચકોને અનેક પ્રકારના દાનો આપ્યાં હતા, તેમજ સુવર્ણ, ઘોડા, વસ્ત્રો તથા અલકારોના પણ પુષ્કળ દાનો કર્યા હતા ૯૭ વળી જે વેળા દેવાલયના ઉપરના ભાગમાં રહીને તે નૃત્ય કરતો હતો, ત્યારે તેણે કલ્પવૃક્ષની પેઠે નીચે રહેલા મનુષ્યને અત્યંત હર્ષથી સુવર્ણ તથા રત્નોના અલકારો અને વસ્ત્રોરૂપ ફળો અર્પણ કરી

હતાં.૯૮ તેમજ સાધુ સહજપાલ, સાહણ, સમરસિંહ, સામંત, અને સાંગણ—એ પાંચે જણાએ પણ ધનની વૃષ્ટિ કરી હતી.૯૯ એ રીતે તેઓ જ્યારે યાચકોને દાનો આપતા હતા, ત્યારે તે જોઇને લોકોએ માન્યું હતું કે પરસ્પર સ્નેહવાળા આ પાંચે પાંડવો છે કે શું? ૧૦૦ તેમજ મનમાં વિસ્મય પામેલા સર્વ લોકો તે વેળા પરસ્પર કહેતા હતા કે, તીર્થનો ઉદ્ધાર કરવા માટે તે પાંડવોજ ફરી આવેલા છે કે શું?૧૦૧ એ રીતે અત્યંત ઉત્કંઠાથી ઉત્સવ કર્યાં પછી સાધુ દેશલ જિનપતિનું મુખકમળ જોવા માટે શિખર ઉપરથી ઉતર્યો અને અત્યંત આનંદથી તથા વેગથી જિન ભગવાન પાસે ગયો.૧૦૨ પછી તેણે બલાનક મંડપના આગળના ભાગમાંથી ખસેડીને દેવના મસ્તકના વિભાગથી આરંભી છેક શિખરના દંડ સુધી રેશમી વસ્ત્રો જેની વચ્ચે સાંધેલાં હતાં તેવી મોટી મોટી ધ્વજાઓ બંધાવી.૧૦૩ અને દેવને નિમિત્તે ત્રણ છત્રો તેણે અર્પણ કર્યાં. તે છત્રોમાં એક એક છત્ર જાણે ત્રણ લોકનું અધિપતિપણું મેળવવાની ઇચ્છાથી હોયની તેમ હિમાંશુ—રૂપા, પટ્ટાંશુ—રેશમી વસ્ત્ર અને સુવર્ણનુ બનેલું હતું.૧૦૪ તેમજ દેશલે સ્વર્ગનું રાજ્ય મેળવવા માટે હોયની તેમ ગંગાના તરંગ સમાન સુંદર અને ચમરીના કેશથી બનાવેલાં બે ચામરો આદિનાથ ભગવાનને અર્પણ કર્યા.૧૦૫ તે ઉપરાંત બીજાં બે ચામરો, કે જેઓનો દંડ સુવર્ણનો હતો તથા તંતુઓ રૂપાના હતા તે પણ અર્પણ કર્યા૧૦૬ વળી જેમ પોતાના પુણ્યસમુદાયરૂપ મણિઓના પર્વત ઉપર જાણે નિધિ સ્થાપન કરવા તૈયાર થયો હોય તેમ, દેશલે સુવર્ણના, રૂપાના, તથા પિતળના સ્નાત્ર કળશો જિન ભગવાનને અર્પણ કર્યા.૧૦૭ દેશલે મંગલમય અને આરાત્રિક—શાશ્વત સ્થાન મેળવવા માટે ઉત્સુક હોયની તેમ રૂપાનો એક સુંદર મંગળદીવો તથા આરતિ આપી, ૧૦૮ વળી તેણે દેવા-

સઘના ચારે ખૂણામા તથા સર્વ મંડપોમા રેશમી વસ્ત્રથી બનાવેલા તથા મોતીની સેરોવાળા ચંદરવા બધાવી દીધા હતા ૧૦૯ સઘનાયક દેશલે સર્વ દોષોથી રહિત એવા ભગવાન જિનેશ્વરની આગળ અખંડ (અણીશુદ્ધ) ચોખાઓથી, મગથી, સોપારીઓથી, નાળીએરથી તથા અલંકારોથી મેરુ પર્વત પૂર્યો અને જિનેશ્વર ભગવાનના જન્મસમયે જેમ મેરુપર્વત ઉપર સ્નાત્રોત્સવ થયો હતો તેવોજ સ્નાત્રોત્સવ એ સમયે આદિનાથ ભગવાનનો કર્યો. ૧૧૦-૧૧૧ તે પછી દેશલે ઉપવાસ તથા વ્રત કરી પવિત્ર થઇને પોતાના પુત્રો, પૌત્રો અને અનુયાયીઓની સાથે બીજા પણ સર્વ જિનેશ્વરોનુ પૂજન કર્યું અને દશ દિવસનો ઉત્સવ ચાલુ કર્યો ૧૧૨ તે વેળા પણ દેશલે પૃથ્વીના સર્વ ખંડોની લક્ષ્મી સંપાદન કરવા માટે ઉત્તમ પ્રકારના કપૂરથી તથા ચદનથી ભગવાનના શરીરનું અર્ચન કર્યું ૧૧૩ તેમજ સમણુ પછી દેવોની લક્ષ્મી પ્રાપ્ત કરવા માટે તે શુદ્ધ મનવાળા દેશલે મોગરો, કેવડો, ચંપો તથા જૂઇ વગેરેના પુષ્પોથી આદિનાથ ભગવાનની પૂજા કરી ૧૧૪ સાધુ સાહણપાલ રાત્રિના સમયે પલપ્રમાણુ કપૂર ઘુટીને અને તે વડે વિલેપન કરીને આદિનાથ ભગવાનના શરીરને કસ્તૂરીથી ભૂષિત કરતો હતો અને લાખોની સખ્યામા માલતી, કેવડો, મોગરો તથા ચંપો-વગેરેના પુષ્પોથી અદ્ભુત મહાપૂજા રચતો હતો ૧૧૫-૧૧૬ સાધુ સમરસિંહ તે વખતે જિન ભગવાન આગળ પ્રજ્વલિત અગ્નિમા ઉત્તમ જાતનુ કપૂર તથા કાળુ અગર હોમતો હતો, જેથી તેના ધુમાડાને બહાને દેશલના પાપો તેના પુણ્યથી જાણે દૂર થતાં હોય તેમ લાગતું હતું ૧૧૭ તે પછી દેશલ સહજપાલની સાથે મંડપમા ઉભો રહી અરિહંત ભગવાન ઉપર પોતાની દૃષ્ટિને સ્થિર કરતો હતો અને તીર્થનાથના ગુણમાં બુદ્ધિને એકાગ્ર કરી નાટ્યમહોત્સવ કરાવતો હતો

૧૧૮ પ્રતિદિન પ્રાતઃકાળે શ્રીસિદ્ધસૂરિ ગુરુના ચરણયુગલમાં પ્રણામ કરી સર્વ સાધુઓને સંપૂર્ણ તૃપ્તિ કરનારાં ભાતપાણી વહોરાવીને પ્રસન્ન કરતો હતો અને તે પછી પોતે પોતાના પુત્રોની સાથે પારણું કરતો હતો.[૧૧૯] એટલુંજ નહિ પણ ઉત્તમ વૈભવવાળો તે દેશલ ભાટ-ચારણોને તથા સર્વ ગવૈયાઓને પણ યથેષ્ટ ભોજન કરાવતો હતો. ૧૨૦ ઉપરાંત યોગીઓ, દીનમનુષ્યો, અનાથો તથા દરિદ્રીઓને પણ ભોજનની સવડ થાય, તે માટે તેણે એક અન્નસત્ર ખુલ્લું મૂક્યું હતું.[૧૨૧] એ રીતે સંઘનાયક દેશલ ધર્મમાં પરાયણ થઇને હમેશાં દાન આપતો. બરાબર દશ દિવસ સુધી તીર્થનાથનો દશ દિવસનો મોટો ઉત્સવ કર્યો.[૧૨૨] પછી અગીઆરમે દિવસે પ્રભાતમાં પોતાના ગુરુ શ્રીસિદ્ધસૂરિને હાથે દેશલે, સમગ્ર સંઘની સાથે ભગવાનના હાથેથી કંકણબંધન છૂટું કરાવ્યું અને પોતે નવા કરાવેલા સુવર્ણના મુકુટ, હાર, શોભાયમાન કંઠાભૂષણ, બાજુબંધ તથા કુંડલ આદિ અલંકારો ચઢાવીને જગત્પ્રભુ આદિનાથનું પૂજન કર્યું.[૧૨૩–૧૨૪] તે વેળા બીજા પણ ભવ્ય જનોએ જિનભગવાનની આગળ અનુક્રમે અતિસુંદર મોટી ધ્વજાઓ બંધાવી, મેરુપર્વત પૂરાવ્યા અને સ્નાત્ર કરાવ્યાં.[૧૨૫] તેમજ સંઘમાં આવેલા સર્વ સંઘ પુરુષોએ પણ પોતપોતાના વારા પ્રમાણે ભગવાનની મહાપૂજા, દાન તથા અન્નસત્રો વગેરે પુણ્યકર્મો કર્યાં. ૧૨૬ અને પછી દેશલ, સમગ્ર સંઘની સાથે તથા સુગુરુઓની સાથે હાથમાં આરતિ ઉંચી કરીને આદિનાથ ભગવાનની આગળ ઉભો રહ્યો અને તે વખતે તેના બન્ને બાહુ આગળ ધર્મમાં નિત્ય ઉદ્યમી રહેનારા અને ગુણના ભંડારરૂપ સાધુ **સાહણ** તથા **સાંગણ** હાથમાં ચામર ધારણ કરીને ઉભા રહ્યા.[૧૨૭] બીજી તરફથી **સામંત** અને **સહજપાલ** પણ હાથમાં કલશ ગ્રહણ કરીને પોતાના પિતા સાધુ દેશલની બન્ને બાજુ ઉભા રહ્યા.[૧૨૮] તે વખતે સાધુ **સમરસિંહે**

ભક્તિમાન થઈને પોતાના પિતાના ચરણથી આરંભીને નવે અંગોનુ ચંદનના તિલક કરીને પૂજન કર્યું.[૧૨૯] અને તેમના લલાટમા મુખડનું તિલક કરીને તે ઉપર તેના ભાગ્યની જાણે પુષ્ટિ કરતો હોય તેમ અક્ષત–ચોખા ચોઢ્યા[૧૩૦] પછી સમરસિંહે માલતી, બોરસળી, ચંપો અને મોગરો–વગેરેના પુષ્પોથી ગુંથેલી માળા, મોક્ષલક્ષ્મીના સ્વયંવરની જાણે વરમાળા હોય તેમ, પોતાના પિતાના કંઠમા પહેરાવી[૧૩૧] તેમજ સંઘના બીજા પુરુષોએ પણ સાધુ દેશલના ચરણમા તથા લલાટમા મલયચંદનના તિલક કર્યા, આગતિની પૂજા કરી તેના કંઠમા પુષ્પોની માળા પહેરાવી અને સુવર્ણની વૃષ્ટિ કરી[૧૩૨] તે સમયે કેટલાએક ગવૈયાઓ શ્રીજિનેન્દ્ર ભગવાનના ગુણગાન કરવામા તલ્લીન બની ગયા હતા, તેઓને સમરસિંહે પોતે કીમતી સુવર્ણ-કંકણ, ઘોડા તથા વસ્ત્રોના દાન કરીને પ્રસન્ન કર્યા[૧૩૩] પછી દેશલે આદિનાથ ભગવાનની આરતી ઉતારી અને તેમની પૂજા કરી પ્રણામ કરીને મંગળદીવો ગ્રહણ કર્યો[૧૩૪] તે વેળા બારોટ વગેરે ભાટો સિંહના જેવા ગંભીર સ્વરથી શ્રીયુગાદિ જિનેશ્વરની ગુણાવલી ગાવા લાગ્યા[૧૩૫] બીજા સ્તુતિપાઠકો પણ સાધુ દેશલની તથા સમરસિંહની કીર્તિલતાને મેઘ સમાન પોષણ આપનાર બિરુદાવલીને આનંદપૂર્વક હાથ ઉંચા કરી કરીને બોલવા લાગ્યા[૧૩૫] તે સાભળી સમરસિંહે બારોટ વગેરે ભાટોને રૂપુ, સુવર્ણ, રત્નો, ઘોડા, હાથી તથા વસ્ત્રોના હર્ષપૂર્વક દાન આપ્યાં[૧૩૭] તે પછી શ્રીદેશલે સુગંધી કપૂરના ખડવડે મંગળદીવો પ્રકટ કરીને મંગળદીપસ્તવન ભણવા માંડ્યુ કે તુરતજ તેની સાથે મોટા વાદિત્રોના શબ્દો પણ થવા લાગ્યા[૧૩૮] એ રીતે મંગળદીવો ઉતારી લઈ દેશલે, સંઘની સાથે પોતાના ડાબા ઢીચણને સંકોચી લઈ પૃથ્વી પર મૂક્યો અને મુખને પૃથ્વીપર રાખી, મસ્તક ઉપર બે હાથ જોડીને શક્રસ્તવથી આદિનાથ ભગવાનની સ્તુતિ કરી

૧૩૯ તેજ પ્રમાણે શ્રી સિદ્ધસૂરિએ પણ સંઘની આગળ રહીને શક્રસ્તવ ઉપરાંત આદિજિનેશ્વરની અમૃતાષ્ટક વડે સ્તુતિ કરીઃ–૧૪૦ "હે દેવ ! અમૃતના સ્થાનરૂપ આપના મુખનાં દર્શન કરીને અમારી બુદ્ધિરૂપી દૃષ્ટિવિષવાળી નાગણીએ મિથ્યાત્વમોહરૂપી ઝેરનો ત્યાગ કર્યો છે, અને હવે તો પુષ્કળ આનંદ મગ્નજ બની રહી છે. ૧૪૧ હે દેવ ! આપના મુખચંદ્રના અમૃતમય કુંડમાંથી શ્રેષ્ઠ જ્ઞાનિપુરુષોએ અમૃતની વૃષ્ટિ કરનારા જે શાસ્ત્રો રચ્યાં છે તેનું શ્રવણ કરીને મારૂં મન સંસારથી ઉત્પન્ન થનારા દાહનો ત્યાગ કરીને હવે શાંત થયું છે.૧૪૨ હે જિનદેવ ! આપનો આ હાથ વિશેષે કરીને અમૃતના સમાન આનંદ ઉપજાવે છે, અને હું માનું છું કે, રતિ, કુદૃષ્ટિ અને વિકારના ત્રણે દોષો આપ માંથી દૂર થયા છે, જેથી આપ જગતમાં દર્શનપાત્ર થયા છો. ૧૪૩ અહો ! હે દેવ ! અજવાળી આઠમના ચંદ્રતુલ્ય આપના લલાટને જોઇને આજે મારા નેત્ર રૂપી ચકોરપક્ષીનું યુગલ, તેની (લલાટની) કાંતિના તરંગસમૂહનું પાન કરી તેજ ક્ષણે પુષ્ટ બની ગયું છે. ૧૪૪ હે દેવ ! આપનું આ શરીર, કે જે અગણિત પુણ્યસમુદાયથી ભરપૂર છે અને અનંત કલ્યાણનું કારણ છે, તેનું જો માત્ર એકજવાર દર્શન થયું હોય તો, ભવ્ય જીવોને મરણ પછી અજ-રામર મોક્ષસુખ અર્પણ કરે છે. ૧૪૫ હે દેવ ! આપની જિહ્વા, ખરેખર અતિરસ ભરેલાં વાક્યામૃતની એક તળાવડી સમાન જ છે. કેમકે તે પોતાની સ્પંદન ક્રિયાથી ઉત્પન્ન થયેલા સરસ વચન સમૂહોના વિસ્તારરૂપ જળતરંગોનુંજ સિંચન કરીને અમારા શરીરને શીતલ કરે છે. ૧૪૬ હે જિનપતિ! આપનાં બન્ને નેત્રો, જગતનું કલ્યાણ કરનારા આપના શરીરમાં આવી રહેલા અમૃતના બે સમુદ્રો સમાન છે. કેમકે, હે જિનેશ ! એમાં સંસારથી ઉત્પન્ન થનારાં દુઃખરૂપી દાહની શાંત થાય છે. ૧૪૭ હે દેવ ! લાલ કાંતિવાળા અને

લાવણ્યરૂપ અમૃતથી યુક્ત આપના બન્ને ચરણ, સંસારરૂપ નિર્જળ-માર્ગમા ભ્રમણ કરીને આતુર બનેલા અને પુણ્યરૂપ જળથી રહિત એવા સંસારીઓને શરણરૂપ થાઓ ૧૪૮ એ પ્રમાણે હે નાથ! આ અમૃતાષ્ટક સ્તોત્રથી અત્યત આનંદપૂર્વક મે આપની સ્તુતિ કરી છે, માટે હે નાભિનદન જિન! આપ મારા પર પ્રસન્ન થાઓ અને મને મોક્ષના સુખ અર્પણ કરો " ૧૪૯ શ્રી સિદ્ધસૂરિએ એ રીતે જગતના નાથ શ્રી આદિનાથ જિનેશ્વરની હર્ષપૂર્વક સ્તુતિ કરી અને પછી સાધુ દેશલની સાથે તે પાછા આવ્યા, ૧૫૦ તે પછી દેશલના પાચે પુત્રોએ પણ સઘના સર્વ મનુષ્યો સાથે અદ્‌ભુત આનદ ધારણ કરીને ભગવાનની આરતિ ઉતારી ૧૫૧ સાધુ દેશલ, એ પ્રમાણે પ્રતિષ્ઠામહોત્સવ કરીને પોતાની ઈષ્ટ સિદ્ધિથી અત્યત આનદમા આવી ગયો, જેથી તેણે આદિનાથ ભગવાનની આગળ પોતાના પુત્રો તથા સઘની સાથે નૃત્ય કર્યું ૧૫૨ તે દેશલે ત્રણે લોકની પ્રભુતા જાણે પ્રાપ્ત થઈ હોય તેવો મનમા વિચાર કરીને તે વેળા નૃત્ય કર્યું અને હર્ષથી પોતાના બન્ને હાથ ઉચા કરીને જિન ભગવાન આગળ તેણે આ પ્રમાણે વિનતિ કરી—૧૫૩ " હે પ્રભુ! સસારસમુદ્રમા ડુબેલા પ્રાણીઓના ઉદ્ધાર કરવામાં આપ એકજ ધીર–વીર છો હે દેવ! આજે તમે મારા પર પ્રસન્ન થાઓ, અને પુન પુન આપના દર્શન મને આપતાજ રહો" ૧૫૪ તે પછી સાધુ દેશલ યુગાદિ દેવની આજ્ઞા મા-ગીને કપર્દી યક્ષના મદિરમા ગયો અને પોતાના સુખને પ્રસન્ન કરી લાડુ, નાળીએર–વગેરેથી તે યક્ષની પણ તેણે પૂજા કરી ૧૫૫ તેમજ એ યક્ષના મદિર ઉપર પણ તેણે રેશમી વસ્ત્રની અપૂર્વ ધ્વજા બધાવી, જે ધ્વજા, પ્રદીપ્ત એવા પોતાના યશરૂપી મડપને શોભાવવા માટે ચઢાવેલી પતાકા સમાન દેખાતી હતી ૧૫૬ પછી સાધુ દેશલે જિના-ર્ચાની વિધિમા નિરતર તત્પર રહેનાર કપર્દિ યક્ષને પ્રાર્થના કરી કે

સંઘની સાથે ત્યાં આવેલો સાંભળી તેની સામે આવ્યો. ૧૭૭ તે વખતે વજ્ર તથા ચક્રનાં ચિન્હથી યુક્ત હાથવાળા જૂનાગઢનો રાજા તથા સમરસિંહ પ્રીતિપરાયણ થઇને અન્યોન્યને જ્યારે મળ્યા, ત્યારે ઇન્દ્ર તથા ઉપેન્દ્ર સમાન શોભવા લાગ્યા. ૧૭૮ તેઓ બન્ને પરસ્પર આલિંગન કરીને એક આસન પર બેઠા અને પ્રેમપૂર્વક કુશલપ્રશ્ન આદિ વાર્તાલાપ કરીને પ્રસન્ન થયા. ૧૭૯ સાધુ સમરસિંહે જાતજાતનાં ભેટણાં ધરીને રાજાને સંતોષ્યો અને તે રાજાએ પણ બમણી ભેટ આપીને સમરસિંહને સંતુષ્ટ કર્યો. ૧૮૦ પછી શ્રીમહીપાલદેવે સમરસિંહની સાથે આવીને સંઘપતિ દેશલનો પ્રવેશમહોત્સવ કર્યો. ૧૮૧ અને સમરસિંહદ્વારા તેજપાલપુરની પાસે સંઘ માટે રહેવાની વ્યવસ્થા કરાવીને રાજા પોતાના નિવાસસ્થાનમાં ગયો. ૧૮૨

સંઘનું ગિરનાર ઉપર જવું

તે પછી ગિરનારના મસ્તક ઉપર મુકુટસમાન શ્રી નેમિજિનને વંદન કરવા માટે દેશલ, પોતાના ગુરુ તથા સમસ્ત સંઘની સાથે પર્વત ઉપર ચઢ્યો. ૧૮૩ અને ત્યાં પણ સાધુશ્રેષ્ઠ સંઘપતિ દેશલે મોટી ધ્વજા ચઢાવી, સાર્વજનિક અન્નસત્ર ખુલ્લાં મૂકયાં પૂજાઓ કરી અને દાનાદિક સર્વ વિધિ શત્રુંજયની પેઠેજ કર્યા. ૧૮૪ તેણે પ્રદ્યુમ્ન તથા સાંબનાં ઉંચાં શિખરોનાં દર્શન કર્યાં અને ત્રણ કલ્યાણકોને લીધે મુખ્ય ગણાતાં દેરાસરોમાં પણ ભગવાનનાં દર્શન કર્યાં ૧૮૫ તેમજ ત્યાં યાત્રા કરતાં કરતાં દેશલે સર્વ દેરાસરોમાં મોટી પૂજાઓ કરી, મોટી ધ્વજાઓ અર્પણ કરી અને એ પ્રમાણે કરીને તે મહાબુદ્ધિમાન પુરુષે પોતાના પૂર્વજોનો અત્યંત ઉદ્ધાર કર્યો. ૧૮૬ વળી સંઘપતિ શ્રીદેશલે પુત્રો તથા પૌત્રોની સાથે અંબામાતાનું જ્યારે પૂજન કર્યું કે તેજ સમયે પ્રસન્ન થઇને માતાએ સમરસિંહને પુત્રનો લાભ આપી તેની

કૌટુંબિક વૃદ્ધિ કરી ૧૮૭ અને તે યોગ્યજ ગણાય કે જેના ખોળામાં હમેશા પુત્રો રહ્યા છે એવી અંબા પુત્રો આપે છે લોકમાં પણ આ વાત પ્રસિદ્ધ છે કે જે વસ્તુ હોય છે તેજ આપી શકાય છે ૧૮૮ એ રીતે સમરસિંહને પુત્રપ્રાપ્તિરૂપ ઉન્નતિ પ્રાપ્ત થઇ, ત્યારે દેશલે વિશેષે કરી શ્રીઅંબાજીનું પૂજન કર્યું અને પુત્રના લાભથી 'આ ધર્મ તુરતજ ફળ આપે છે' આવો મનમાં વિચાર કરી તેનું વર્દ્ધાપન કરાવ્યું ૧૮૯-૧૯૦ તે પછી દેશલે ભવ્યલોકોના દોષોને દૂર કરનાર શ્રી ગજેન્દ્રપદકુંડના જળમાં સ્નાન કર્યું અને તેના પ્રભાવથી પાપને જલાંજલી આપી-પાપથી મુક્ત થયો ૧૯૧ સહજપાલ વગેરે દેશલના નીતિમાન પુત્રોએ પણ સ્વચ્છ હૃદય સમાન એ કુંડમાં સ્નાન કર્યું અને સંસારરૂપ ઘોર વનમાં ફરવાથી થયેલી ગ્લાનિને દૂર કરી આનંદ પ્રાપ્ત કર્યો ૧૯૨ એ પ્રમાણે દશ દિવસ એ તીર્થમાં રહીને સંઘપતિ દેશલ શ્રીનેમિનાથની આજ્ઞા લઈ ગિરનાર ઉપરથી ઉતર્યો ૧૯૩

સમરસિંહને સુરત્રાણનું આમંત્રણ

તે સમયે દેવપત્તન (પ્રભાસપાટણ)નો રાજા સમરસિંહને મળવા માટે ઉત્કંઠિત થયો ૧૯૪ તેણે સમરસિંહની પાસે પોતાના પ્રધાનોને મોકલ્યા અને એક વિજ્ઞપ્તિ પત્ર (તેઓદ્વારા) તેના હાથમાં આપ્યો તેમાં તેણે જણાવ્યું હતું કે હે સમરસિંહ! સમગ્ર કળાઓને ધારણ કરનાર અને પવિત્ર એવા તમે એક ચંદ્રરૂપ છો, માટે તમારે એ પ્રમાણે કરવું જોઇએ, કે જેથી મારા ચિત્તરૂપી ચકોર પ્રસન્ન થાય ૧૯૫-૧૯૬ આ લેખનો અર્થ જાણી લઇને સમરસિંહ ત્યાં જવા માટે ઉત્સુક બન્યો કેમકે, એક મનુષ્ય ભૂખ્યો હોય અને તેને ભોજનનું નિમંત્રણ આવે તેવુંજ એ બન્યું હતું (અર્થાત્ સમરસિંહને ત્યાં જવાની ઇચ્છા તો હતીજ અને ત્યાંથી નિમંત્રણ આવ્યું) ૧૯૭ તે

પછી કામસમાન સુંદર તે સમરસિંહ, (જૂનાગઢના રાજા) શ્રીમહીપાલદેવની રજા લેવા માટે ભેટણાં હાથમાં લઇને તેની પાસે ગયો. ૧૯૮ ત્યારે શ્રીમહીપાલદેવે સંતોષ પામીને સમરસિંહને રેશમી સામાનવાળો એક ઘોડો તથા શ્રીકરી અર્પણ કર્યો. ૧૯૯ તે પછી શ્રીમુગ્ધરાજનો પત્ર આવવાથી જેનો ઉત્સાહ તથા હર્ષ વૃદ્ધિ પામ્યો હતો એવો શ્રીદેશલ, સમગ્ર સંઘની સાથે શ્રીદેવપત્તન નગર તરફ ચાલ્યો. ૨૦૦ માર્ગમાં લક્ષ્મીના સ્થાનરૂપ એવાં વામનપુરી (વણથળી) વગેરે સર્વ સ્થાનોમાં ચૈત્યપરિપાટીના મહોત્સવને કરતો હતો અને ચંદ્રસમાન ઉજ્જવળ તથા સુંદર કીર્તિવાળો તે સંઘપતિ, હર્ષ તથા સહાયકોની સાથે દેવપત્તન પહોંચી ગયો. તે વખતે સમરસિંહને પાસે આવેલો સાંભળી મુગ્ધરાજ, તુરતજ તેને મળવાના આનંદથી ઉલ્લાસ અને રોમાંચયુક્ત થઇ રહ્યો.[૨૦૨] છત્ર-ચામર આદિથી યુક્ત તે મુગ્ધરાજ પોતાના પરિવારની સાથે સંઘપતિની સામે આવ્યો.[૨૦૩] તે વખતે પોતાનાં કિરણોથી આકાશને પ્રકાશિત કરનારા સૂર્ય અને ચંદ્રની પેઠે સમરસિંહ તથા મુગ્ધરાજ—બન્ને જણા અન્યોન્યની પાસે આવીને મળ્યા.[૨૦૪] અને સમરસિંહને ભેટીને મુગ્ધરાજ આનંદમગ્ન થયો, તેમજ સાધુ સમરસિંહ પણ રાજાને કુશળ સમાચાર પૂછીને અમૃતમગ્ન થયો હોય તેમ આનંદ પામ્યો. ૨૦૫ તે પછી તેઓ બન્નેએ પરસ્પર ભેટણાં અર્પણ કર્યાં તથા એક બીજાનાં ભેટણાં ગ્રહણ કર્યાં. તેઓ બન્ને જણા એક બીજા ઉપર પ્રસન્ન થઇને પોતપોતાના સમાગમને શુભ પરિણામવાળો માનવા લાગ્યા.[૨૦૬]

સંઘ સહિત સમરસિંહનો દેવપત્તનમાં પ્રવેશોત્સવ

પછી સંઘપતિ દેશલે સમરસિંહને આગળ કરી ચારે પ્રકારનાં સંઘની સાથે તથા દેવાલયની સાથે, ઇન્દ્ર જેમ અમરાવ-

તીમા પ્રવેશ કરે તેમ, પ્રભાસપાટણમા પ્રવેશ કર્યો તે વેળા સોમ-
નાથનો મુખ્ય મહત તેની આગળ ચાલતો હતો, તે મહતના બીજા
અનુયાયીઓ પોતાની મેળે ઉત્સવ કરીને તેના ઉત્સાહમા વૃદ્ધિ કરતા
હતા, પાટણનગરમા પણ દરવાજે દરવાજે તોરણો લટકાવી દીધા
હતા અને ચોતરફ પતાકાઓ ફરકી રહી હતી [૨૦૭-૨૧૦] સત્પુરુષોને
માન્ય એવો તે દેશલ, શ્રીસોમેશ્વર મુગ્ધરાજની પાસે હર્ષની સાથે
ઉત્સવપૂર્વક એક પ્રહર સુધી રહ્યો [૨૧૧] અહો! આ ઘણુ આશ્ચર્ય
ગણાય કે, જે પૂર્વકાળમાં સપ્રતિરાજા, શાતવાહન, શિલાદિત્ય,
તથા આમ રાજા વગેરે રાજાઓએ, તથા સત્યયુગમા ઉત્પન્ન
થયેલા બીજા ધનવાન જૈનોએ તથા કુમારપાલ જેવા મહા-
રાજાએ પણ જે વેરને દૂર કર્યું ન હતું તે વેર દેશલના ભાગ્ય-
યોગે હમણા કળિકાળમા પણ દૂર થયુ [૨૧૨] શ્રીજૈનશાસન અને
શિવશાસનનુ પરસ્પર સ્વાભાવિક વેર દૂર કરીને તે બન્ને મુગ્ધરાજ
તથા સમરસિહની પર્ષદ્ મિત્રની સભાની જેમ શોભતી હતી [૨૧૩]
સઘપતિ દેશલે એ પ્રિય મેળાવડામાં સમસ્ત સઘને સ્થાપિત કર્યો
અને વેરભાવ દૂર થવા રૂપ) જે આશ્ચર્ય સત્યયુગમા પણ બન્યુ ન
હતું તે એના ભાગ્યયોગે તે વેળા બન્યુ [૨૧૪] એ સમયે કોઈ એક
કવિએ આ પ્રમાણે ગાયુ હતું—આ પૃથ્વી ઉપર કેટલા સઘપતિઓ
થયા નથી? અર્થાત્ અનેક સઘપતિઓ થઇ ગયા છે, પણ હે
સાધુશીર સમરસિહ! તેઓમાં કોઈય તારા માર્ગને અનુસરી શકયો
નથી તારા જેવુ કર્મ કરી શકયો નથી કેમકે તે શ્રીનાભિનદન
ભગવાનનો ઉદ્ધાર કર્યો, દરેક નગરમાં ત્યાના રાજાઓ તારી સામે
આવ્યા અને છેવટે શ્રીસોમનાથના નગરમા (પ્રભાસ પાટણમાં) પણ
(ત્યાના શિવધર્મીઓના આનદ સાથે) તે પ્રવેશ કર્યો આ પ્રકારે
તારી નવી કીર્તિ જગતમા ઝળકી રહી છે [૨૧૫] દેશલે તે પ્રભાસ-

પાટણમાં પણ અસ્ખલિત દાન આપ્યાં, જિન ચૈત્યોમાં અઠ્ઠાઇ ઉત્સવો કર્યાં અને સોમનાથની પૂજા કરાવી.[૨૧૬] તે પછી સમરસિંહ, મુગ્ધ રાજા પાસેથી શ્રીકરી (?) અને એક ઘોડો મેળવીને અજાધરપુર તરફ શ્રીપાર્શ્વનાથ ભગવાનને વંદન કરવા માટે દેશલની સાથે નીકળ્યો.[૨૧૭]

એ નગરમાં જે પાર્શ્વનાથ ભગવાન છે તે, સમુદ્રમાં મુસાફરી કરતા કોઇ એક વહાણવટીને સ્વપ્નમાં પોતાને બહાર કાઢવાનો આદેશ કરીને તેમાંથી નીકળ્યા છે અને તે વહાણવટીએજ તેમનું અતુલ દેરાસર ત્યાં બંધાવ્યું છે.[૨૧૭] એ સ્થળે પણ મહાધ્વજા, મહાપૂજા વગેરે મહોત્સવ કરીને દેશલ, સંઘ સાથે કોડીનાર નગરમાં ગયો.[૨૧૮]

તેના સંબંધમાં આવી એક આખ્યાયિકા છેઃ—પૂર્વે (કોડીનારમાં) અંબિકા નામની એક બ્રાહ્મણી હતી. તેણે મુનિઓને અન્નદાન કર્યું, તેના પતિના અત્યંત ગુસ્સે થવાથી તે પોતાના બે પુત્રોને સાથે લઇને તેણી શ્રીનેમિનાથ ભગવાનનું સ્મરણ કરતી ગિરનાર પર્વત ઉપર ચાલી ગઈ. ત્યાં ભગવાનને વંદન કરી પોતાના બે પુત્રોને ફળથી તૃપ્ત કરવા માટે તેણી એક આંબા નીચે ગઇ. પણ તેવામાં પોતાના પતિને ત્યાં આવતો જોઇ ભયને લીધે અત્યંત ગભરાઇ ગઇ અને તેના ચિત્તમાં વૈરાગ્યવાસના પણ ઉદ્ભવી હતી, જેથી તેણીએ શ્રીનેમિનાથનું શરણ લઇ પર્વતના શિખર ઉપરથી ઝંપલાવ્યું અને એ તીર્થક્ષેત્રમાં મરણ પામી ત્યાંની અંબાદેવી નામે તીર્થની અધિષ્ઠાત્રી થઇ.[૨૧૯–૨૨૧] એ અંબિકાનું એક દેવળ, કોડીનારમાં પણ હતું. કેમકે, પ્રથમ તેણી ત્યાં રહેતી હતી. આ દેવળમાં કપૂર, કંકુ વગેરેથી તેનું પૂજન કરી સંઘપતિ દેશલે મોટી એક ધ્વજા ત્યાં અર્પણ કરી અને મોટો ઉત્સવ કર્યો. તે પછી સંઘ અનુક્રમે દીવ બંદરે ગયો.[૨૨૩–૨૨૪] એ વખતે મૂળરાજ નામનો ત્યાં રાજા હતો. તેણે સમરસિંહ ઉપરની

પ્રીતિથી એક નાકાને બીજી નૌકા સાથે જોડીને ઉપર ગાદડીઓ પાથરી દીધી અને તેના ઉપર મત્ર સહિત દેવાલયને ચઢાવીને જળમાર્ગે નગરમા તે સર્વને પહોચાડી દીધા ૨૨૫-૨૨૬ વળી એ દ્વીપમા હરિપાલ નામનો એક કરોડાપતિ વ્યવહારીઓ રહેતો હતો તે ઘણોજ બુદ્ધિમાન હતો, અને તેણે સ ઘસહિત દેશલનું આતિથ્ય પણ ઘણુ સારૂ કર્યું હતું ૨૨૭ સ ઘપતિ દેશલે ત્યા પણ અઠ્ઠાઇ ઉત્સવ કરીને યાચકોને ઈચ્છિત દાન અર્પણ કર્યું અને પછી ફરીથી તે શત્રુંજયતીર્થ ઉપર ગયો ૨૨૮

આચાર્યપદ

આ તરફ શ્રીસિદ્ધસૂરિ ગુરુ કઇક વ્યાધિને લીધે શરીરે અસ્વસ્થ થયા, તેથી તેઓ જૂનાગઢમાજ રહી ગયા ૨૨૯ તે સમયે સમગ્ર સ ઘે પરિવાર સાથે એકત્ર થઇને એક દિવસ ગુરુને વિનતિ કરી કે હે પ્રભુ ! આપનુ શરીર કઇક વ્યાધિગ્રસ્ત થયેલું જણાય છે, વળી ચાલુ સમયમા કોઇને વિશિષ્ટ જ્ઞાન નહિ હોવાથી કોનું આયુષ કેટલુ છે તે જાણી શકાતુ નથી, માટે કોઇક શિષ્યને આપ સૂરિમ ત્ર અર્પણ કરો ૨૩૦-૨૩૧ તે સાભળી ગુરુએ સર્વસમક્ષ પોતાનો અભિપ્રાય જણાવ્યો કે, મારૂ આયુષ પાચ વર્ષ, એક માસ અને નવ દિવસનુ હજી બાકી છે ૨૩૨ અને શ્રીસત્યાદેવીએ દરેલો શિષ્ય પણ મારી પાસે છે, પણ હમણા કોઇને આચાર્ય તરીકે સ્થાપી શકુ તેમ નથી સમય આવશે ત્યારે સૂરી તરીકે સ્થાપીશ ૨૩૩ ગુરુના એવાં વચન સાંભળી ફરી પણ સ ઘે વિનતિ કરી કે, હે પ્રભુ ! હજી પણ બીજી એક વિનતિ આપને કરવાની છે, અને તે એજ છે કે, આપ પૂજ્યપાદે હમણાં સ્થાવર તીર્થ (શત્રુંજય ઉપરનુ) તો સ્થાપિત કર્યું પણ હવે તેજ પ્રમાણે અમારા પર કૃપા કરીને જગમ તીર્થની (આપના પટ્ટ ઉપર કોઇ સૂરિ મહારાજની) સ્થાપના કરો ૨૩૪-૨૩૫ તે પછી સ ઘની એ વિનતિથી

પ્રસન્ન થઇને પ્રભુ શ્રીસિદ્ધસૂરિએ મેરુગિરિ નામના પોતાના એક શિષ્યને ' કક્કસૂરિ ' એવા નામથી આચાર્યપદે સ્થાપિત કર્યા.[૨૩૬] વિક્રમ સંવત્ ૧૩૭૧ ની સાલના ફાલ્ગુન માસની શુદિ પાંચમને દિવસે કક્કસૂરિને આચાર્યપદ આપવામાં આવ્યું હતું.[૨૩૭] તે સમયે તેમના ગુરુપદની સ્થાપનાના સંબંધમાં ચૈત્રગચ્છમાં ઉત્પન્ન થયેલા ભીમદેવ નામના એક વિદ્વાને આવો એક શ્લોક ગાયો હતો.[૨૩૮] ગુરુશ્રેષ્ઠ શ્રીકક્કસૂરિની કોણ સ્તુતિ ન કરે? કેમકે જેમનો ઉદય થતાં સર્વ કલ્યાણસિદ્ધિઓ ઉત્પન્ન થાય છે."[૨૩૯] વળી તે સમયે ધારસિંહ નામના મંત્રીએ સર્વસૂરિઓ, સાધુઓ તથા શ્રાવકોની સમક્ષ કક્કસૂરિના ગુરુપદનિમિત્તે મહોત્સવ કર્યો.[૨૪૦] એ રીતે તે જૂનાગઢમાં જ ઉત્સવપૂર્વક પાંચ દિવસ સુધી રહીને તેઓ ફરીથી શત્રુંજય ઉપર જઈને દેશલના સંઘને મળ્યા.[૨૪૧]

સંઘનું પાટણ તરફ પ્રયાણ

દેશલ પણ શત્રુંજય મહાતીર્થમાં ફરી યાત્રા કરીને ગુરુની સાથે પાટલાપુર (પાટડી) ગયો.[૨૪૨] તે સ્થળે પૂર્વે જરાસંઘની સાથે શ્રીકૃષ્ણનું જ્યારે યુદ્ધ થયું હતું અને તે યુદ્ધમાં શત્રુઓએ આખા સૈન્યમાં જ્યારે ભંગાણ પાડયું હતું, ત્યારે શ્રીનેમિનાથે એકલાએ પોતાનો શંખ વગાડીને એક લાખ રાજાઓને જિતી લીધા હતા. તે સમયે શ્રીકૃષ્ણે ત્યાં નેમિનાથની સ્થાપના કરી.

ત્યાં તે જિનની પૂજા કરી સંઘ શંખેશ્વર ગયો.[૨૪૩–૨૪૪] તે પુરના અલંકારરૂપ શ્રીમાન પાર્શ્વજિનેશ્વર છે. જેની પ્રાણુત સ્વર્ગના ઇન્દ્રે ચોપન લાખ વર્ષ સુધી પૂજા કરી છે. આવી રીતે પ્રથમ સ્વર્ગમાં તેના ઇન્દ્રે તેમજ ચંદ્રે, સૂર્યેન્દ્રે અને પાતાલમાં નાગેન્દ્રે પણ ભક્તિપૂર્વક તેટલાજ વર્ષ તે પ્રભુની પૂજા કરી છે.[૨૪૫–૨૪૯] વળી ધરણેન્દ્રે પણ જે સમયે પ્રતિ વાસુદેવ–જરાસંધની સાથે શ્રીવાસુદેવ–કૃષ્ણનું યુદ્ધ થયું અને તેમાં મરકીના ઉપદ્રવથી પોતાનું સૈન્ય જ્યારે વ્યાકુળ થયું, ત્યારે સૈન્યોના ભયને

દુર કરવા માટે શ્રીનેમિનાથની આજ્ઞા પ્રમાણે કૃષ્ણે, પાતાલમાંથી એ પાર્શ્વનાથ ભગવાનને પ્રગટ કર્યા અને તેમના સ્નાત્રજળના સિંચનથી સર્વ મનુષ્યોને નીરોગી કર્યા તે પાર્શ્વનાથ ભગવાન સર્વનું કલ્યાણ કરો ૨૫૦ સાધુ દેશલે એ શખેશ્વર તીર્થમા મહાદાન, મહાપૂજા અને મહાધ્વજ–વગેરે સર્વ વિધિ કર્યા અને શ્રીપાર્શ્વભગવાનને પ્રણામ કરી હારીજ નામના ગામમા તે ગયો ત્યા શ્રીઋષભદેવ ભગવાનને વદન કરી તેણે પાટણ તરફ પ્રયાણ કર્યું ૨૫૧–૨૫૨ શ્રીપાટણની પાસે 'સોઇના' નામનું એક ગામ આવેલુ છે, ત્યા આવીને દેશલે સમરસિંહદ્વારા સંઘના નિવાસસ્થાનો કરાવ્યા અને સંઘનો ત્યા પડાવ નખાવ્યો ૨૫૩

એ વખતે શ્રીદેશલને સંઘના લોકો સાથે કુશળક્ષેમ ત્યા આવેલા સાભળી, પાટણના લોકો હર્ષથી પ્રફુલ થઇ ગયા અને તેઓ સર્વ પોતપોતાના કાર્યો પડતા મૂકીને સંઘની સામે આવ્યા ૨૫૪ તે અન્યોન્યની સ્પર્ધાપૂર્વક ત્યા એકઠા મળેલાં સર્વ મનુષ્યોએ સંઘપતિ દેશલના તથા સમરસિંહના ચરણનું વદન તથા સુવર્ણના પુષ્પોથી પૂજન કર્યું અને દેવના ચરણમા જેમ પ્રણામ કરે તેમ, તેઓના ચરણમા મસ્તક નમાવીને ભક્તિપૂર્વક પ્રણામ કર્યા, તેમજ તેઓએ પોતે પણ શ્રીવિમલાચલ તીર્થની જાણે યાત્રા કરી હોય તેમ માન્યુ ૨૫૫–૨૫૬ તે પછી નગરનાં લોકોએ, યાત્રા કરીને પોતાના નગરમા આવેલા તથા જયલક્ષ્મીને પામેલા ધર્મચક્રવર્તી એ દેશલના કંઠમાં હર્ષપૂર્વક પુષ્પની માળા પહેરાવી ૨૫૭ તે સમયે અન્યોન્યના દર્શન કરીને જેઓનાં નેત્ર અતૃપ્ત જ રહ્યા હતાં એવા તે નગરવાસીઓમા બધુ પોતાના બધુને, પિતા પોતાના પુત્રને, મિત્ર પોતાના મિત્રને અને પિતા પોતાના કુટુબને અન્યોન્યના શરીરમાં શરીર નાખી દેવા ઇચ્છતા હોય તેમ ભેટી પડયા ૨૫૮ એટલુંજ નહિ પણ જેઓ તીર્થ કરીને આવ્યા હતા તેઓને પૂજ્ય

માનીને જાણે પૂજતા હોય તેમ, પોતપોતાના સ્વજનોના કંઠમાં તેઓ પુષ્પમાળાઓ પહેરાવવા લાગ્યા.[૨૫૯] તેમજ પોતે આણેલાં ભોજનો, કે જેમાં મસાલાઓથી મઘમઘી રહેલા ઓસામણો તથા લાડુઓ મુખ્ય હતા, તેથી આંગતુને-અતિથિઓને જમાડવા લાગ્યા.[૨૬૦] સંક્ષેપમાં એટલુંજ કહેવાય કે, તે વેળા બ્રાહ્મણ, ક્ષત્રિય, વૈશ્ય, કે શૂદ્ર-એમાંનો તેવો કોઇ પણ નગરવાસી ન હતો, કે જે દેસલના તથા સમરસિંહના ગુણથી આકર્ષાઈને આગ્રહપૂર્વક તેઓની સામે ન આવ્યો હોય.[૨૬૧] સંઘપતિ દેશલ તથા સમરસિંહ તેઓ પ્રત્યેક મનુષ્યને તાંબૂલ તથા વસ્ત્ર વગેરે અર્પણ કરીને ઘણાજ માનપૂર્વક સન્માન કરવા લાગ્યા.[૨૬૨]

દેશલનો પાટણમાં પ્રવેશોત્સવ

પછી સંઘપતિ દેશલે શુભ મુહૂર્તે નગરમાં પ્રવેશ કરવાની તૈયારી કરી એટલે સંઘના સમગ્ર લોકો પણ શૃંગાર કરીને સંઘપતિની પાછળ પાછળ ચાલતા થયા.[૨૬૩] સમરસિંહ વગેરે સંઘમાં દેવસમાન જણાતા પુરુષો ઘોડાઓ પર સ્વાર થયા, ત્યારે સંઘાધિપતિ દેશલ અલપખાનની પાલખીમાં બેસી સુશોભિત થઇને પાટણ આવવા ચાલતો થયો.[૨૬૪] તે સમયે સૌની આગળના ભાગમાં દેવાલય હતું, તેની બન્ને બાજુ શ્રીસિદ્ધસૂરિ વગેરે મુનીશ્વરો તથા બીજા શ્રાવકો ચાલતા હતા અને ચામરધારિણી સ્ત્રીઓ તેની ચોતરફ ચામર ધુણાવતી હતી.[૨૬૫] નરઘાં, ભેરી તથા ઢોલ વગરે વાદિત્રોની ગર્જનાને લીધે દિશાઓના વિભાગો ગાજી રહ્યા હતા અને ઝાંઝ વગાડનારી ટોળીઓ, ભગવાનના ગુણાનુવાદ ગાઇ રહી હતી, ત્યારે પાટણમાં પ્રવેશ કરવાની ઇચ્છાથી દેશલ ચાલ્યો.[૨૬૬] એ રીતે સંઘપતિ દેશલને નગરમાં પ્રવેશ કરતો સાંભળી સર્વ મનુષ્યો, હર્ષપૂર્વક સર્વ ઘર ઉપર આવીને તથા બજારમાં આવીને તેને જોવા માટે એકત્ર થયા.[૨૬૭] તેમજ

ઘેર ઘેર કંકુના થાપા કરીને, અસ્ખલિત તોરણો બાંધીને તથા પૂજેલા પૂર્ણકલશો સ્થાપીને નગરના લોકોએ નગરને શણગાર્યું અને ઠેર ઠેર પતાકાઓ બાંધી દીધી.[૨૬૮] તે પછી સીતા વડે જેમનું પડખું શોભી રહ્યું હતું, શ્રીમાન લક્ષ્મણ જેમની સાથે હતા અને રાવણને ભયાનક એવા શ્રીરામચંદ્રે જેમ અયોધ્યામાં પ્રવેશ કર્યો હતો તેમ, સમરસિંહે પાટણમાં પ્રવેશ કર્યો.[૨૬૯] તેની પાછળ સંઘપતિ દેશલ, દેવાલય તથા ગુરુદર્શનની સાથે પાટણની સ્ત્રીઓના ઓવારણાં ગ્રહણ કરતો નગરમાં દાખલ થયો,[૨૭૦] અને માર્ગમાં શ્રદ્ધાળુ મનુષ્યોએ કરેલી યાત્રાની પ્રશંસાને સાંભળતો તેમજ મંગલોને ગ્રહણ કરતો પોતાના ઘર પાસે આવી પહોંચ્યો.[૨૭૧] તે સમયે સુવાસિની સ્ત્રીઓએ દીવો, દૂર્વા (ધરો), અક્ષત તથા ચંદન વગેરે પદાર્થો થાળમાં મૂકીને શ્રીદેશલના તથા સમરસિંહના લલાટમાં પ્રથમ તિલક કર્યું અને તેના પર ચોખા ચોઢ્યા.[૨૭૨] તે પછી સુંદર ગીતમંગળ થવા લાગ્યાં અને ભાટ-ચારણોના જયજય શબ્દો ઉચ્ચારાઇ રહ્યા ત્યારે દેશલે પંચ પરમેષ્ઠિનું મનમાં સ્મરણ કરીને પોતાનું ઘર શોભાવ્યું-પોતાના ઘરમાં પ્રવેશ કર્યો[૨૭૩] અને દેવાલય ઉપરથી આદિનાથ ભગવાનને તથા કપર્દી યક્ષને ઉતારી લઇ પોતાના ઘર દેરાસરમાં તેણે પધરાવ્યા.[૨૭૪] પછી પોતાના પુત્રો સાથે તે આસન ઉપર બેઠો એટલે નગરના લોકોએ તેના ઓવારણાં લીધા, તેને આશીર્વાદ આપ્યા તથા વંદન કર્યું. આ બધું જોઇને દેશલના નેત્રમાં હર્ષનાં આંસુ ઉભરાઇ નીકળ્યાં.[૨૭૫] તે વેળા સમરસિંહે પણ પોતાને કૃતાર્થ માનીને નગરવાસી લોકોને વસ્ત્ર, તાંબૂલ વગેરે અર્પણ કર્યાં અને તેઓનું સન્માન કર્યું.[૨૭૬] એટલું જ નહિ પણ ભાટો, ચારણો, બ્રાહ્મણો તથા બીજા યાચકો, કે જેઓ ઉપરાઉપરી આશીર્વાદો આપી રહ્યા હતા તેઓ સર્વને પણ સમરસિંહે સંતોષ્યા.[૨૭૭]

તે પછી સહજપાલ વગેરે વિનયનમ્ર પુત્રોએ, પોતાના પિતા દેશલના બન્ને ચરણોને દૂધ વડે ધોયા.[૨૭૮] અને દેશલે પાટણમાં આવ્યા પછી ત્રીજે દિવસે દેવભોજ્ય (નોકારસી) કરાવ્યું, જેમાં સર્વ સાધુઓને ઇચ્છાનુસાર ભાત-પાણી વહોરાવ્યાં.[૨૭૯] એ દેવભોજ્યમાં પાંચ હજાર નગરવાસીઓને ભક્તિપૂર્વક જમાડવામાં આવ્યા હતા ને સાર્વજનિક અન્નસત્રમાં તો જમનારા લોકોની સંખ્યા જ થઇ શકે તેમ ન હતી.[૨૮૦] સંઘનાયક દેશલે એ તીર્થોદ્ધારના કૃત્યમાં સત્તાવીશ લાખ ને સિત્તેર હજાર રૂપીઆનો ખર્ચ કર્યો હતો.[૨૮૧] એ તીર્થ-કાર્ય પૂર્ણ કરીને સંઘપતિ દેશલ પોતાના આત્માને કૃતાર્થ માનવા લાગ્યો અને ધર્મકર્મમાં નિત્ય આસક્ત રહી ઘરનાં કામ કરવામાં પણ તત્પર થયો.[૨૮૨] તે જ પ્રમાણે સમરસિંહ પણ રાજ્યના સન્મા-નથી મોટી ઉન્નતિ પામીને મુખ્યત્વે પરોપકાર કરવામાં જ દિવસો ગાળવા લાગ્યો.[૨૮૩]

દેશલનું યાત્રા માટે ફરી તીર્થગમન.

તે પછી ફરી પણ વિક્રમ સંવત ૧૩૭૫ માં દેશલે, સાત સંઘપતિઓ તથા પોતાના ગુરુ સાથે મોટાં મોટાં સર્વ તીર્થોમાં બે વખત યાત્રા કરી હતી. તે વેળા એની સાથે લગભગ બે હજાર માણસો હતા.[૨૮૪-૨૮૫] એટલું જ નહિ પણ એ યાત્રાઓમાં દેશલે પોતે જાતે જ લગભગ અગીઆર લાખ રૂપીઆ વાપર્યા હતા.[૨૮૬]

એ રીતે તે કાળમાં સુરાષ્ટ્ર દેશના મુસલમાનોનાં લશ્કરોએ પકડેલા તમામ મનુષ્યોને સમરસિંહે મુક્ત કરાવી તે ક્ષેત્રમાં તે મોટો જીમૂતવાહન થયો. (કારણ કે જીમૂતવાહને ગરુડના ભયથી સાપને મુક્ત કર્યા હતા અને સમરસિંહે તો બધા મનુષ્યોને મ્લેચ્છોના ભયથી મુક્ત કર્યા.)[૨૮૭]

દેશલનું સ્વર્ગગમન

એ સમયે શ્રીસિદ્ધસૂરિએ પોતાના આયુષના ત્રણ મહિના બાકી રહેલા જાણીને દેશલને કહ્યુ કે, હે સાધુ! તારૂ આયુષ પણ હવે એક માસનું બાકી છે[288] માટે તો હવે ઊકેશનગરમા જવુ જોઇએ અને ત્યા મુખ્ય પટ્ટ ઉપર હુ પોતે જ સાવધાન થઇને કક્કસૂરિને બેસાડીશ[289] માટે જો તમારી પણ ઇચ્છા હોય તો હવે સત્વર ચાલો કેમકે તે સ્થળે દેવતાઓએ સ્થાપેલા વીર ભગવાન ઉત્તમ તીર્થરૂપ છે "[290] આમ કહીને શ્રીસિદ્ધસૂરિએ સમગ્ર સામગ્રી તૈયાર કરી અને એકત્ર મળેલા સઘની સાથે તથા સાધુ દેશલની સાથે ઊકેશપુર તરફ પ્રયાણ કર્યું[291] માર્ગમા સાધુ દેશલને પુણ્યવાન જાણી ચિત્તમા જાણે ઉત્કંઠા પામી હોય તેમ સ્વર્ગની દેવાગનાઓ તેને વરી-દેશલશ્રેષ્ઠી સ્વર્ગમા ગયો[292] શ્રીસિદ્ધસૂરિએ ઊકેશનગરમા જઇને માઘમાસની પૂર્ણિમારૂપ પૂર્ણા તિથિને દિવસે પોતાને હાથે કક્કસૂરિને મુખ્યસ્થાન પર બેસાડયા[293] તેમજ મુનિરત્નને, ઉપાધ્યાયપદ અને શ્રીકુમાર તથા સોમેન્દુને વાચનાચાર્યપદ અર્પણ કર્યા[294] વળી તે સ્થળે દેશલના પુત્ર સહજપાલે, પોતાના અઢારે ગોત્રની સાથે વિધિપૂર્વક વીરસ્નાત્ર કરાવ્યું અને સાર્વજનિક અન્નસત્રો ખુલ્લાં મૂકયા, આચાર્ય મહારાજોને આહારાદિદાન તથા સાધર્મિક વાત્સલ્ય પણ તેણે ઉત્સાહથી કર્યું[295-296] તે પછી ત્યા અઠ્ઠાઇ ઉત્સવ કરીને શ્રીસિદ્ધસૂરિ, સહજપાલની સાથે ફલવર્દ્ધિકા (ફલોધીતીર્થ) તરફ ગયા અને ત્યા શ્રીપાર્શ્વનાથ ભગવાનને વદન કર્યુ એ રીતે અવિચ્છિન્ન પ્રયાણથી યાત્રા કરીને શ્રીસિદ્ધસૂરિ સઘની સાથે પાટણ નગરમા આવ્યા[297-298]

સિદ્ધસૂરિનુ સ્વર્ગગમન

ત્યા આવીને પોતાનુ એક માસનુ આયુષ બાકી રહ્યુ એટલે

તેમણે કક્કસૂરિને કહ્યું કે, હવે પછી મારૂં આયુષ માત્ર એક માસનું છે; માટે તેમાંથી જ્યારે આઠ દિવસ બાકી રહે ત્યારે સંઘને ખમાવીને મને અનશન વ્રત આપવું.[૨૯૯-૩૦૦] અહો! આ કલિયુગમાં પણ આવું જ્ઞાન હોય આવો મનમાં વિચાર કરીને કક્કસૂરિએ, તેમણે કહેલા દિવસે તેમને અનશન ન કરાવ્યું.[૩૦૧] શ્રીસિદ્ધસૂરિ ગુરુએ પણ પોતાની મેળે જ બે દિવસના (પ્રથમ) ઉપવાસ કર્યા અને પછી સંઘની પ્રત્યક્ષ તેજ સમયે અનશન વ્રત ગ્રહણ કર્યું.[૩૦૨] તે સમયે સહજપાલ વગેરે ભક્તિમાન શ્રાવકોએ અન્યોન્યની સ્પર્ધાપૂર્વક મોટા મોટા ઉત્સવો કર્યા.[૩૦૩] અને નગરમાં વસતા ચારે વર્ણના લોક, બાળક, યુવાન તથા વૃદ્ધ પર્યંત તેમને વાંદવા માટે આવવા લાગ્યા.[૩૦૪] એટલું જ નહિ પણ પાટણની આસપાસ પાંચ પાંચ યોજન સુધીમા જેટલાં ગામડાં હતાં, તેમાં પણ કોઇ એવો મનુષ્ય ન હતો કે જે તે વેળા વાંદવા આવ્યો ન હોય![૩૦૫] તે પછી બરાબર છ દિવસે, પોતે કહેલી વેળાએ જ શ્રીસિદ્ધસૂરિ એકાગ્રચિત્તે નમસ્કાર મંત્રનો જાપ કરતા કરતા સ્વર્ગલોકમાં સિધાવી ગયા.[૩૦૬] તેમણે પોતાનો મરણસમય કહ્યો હતો અને તે વેળા નગરનાં જે જે લોક ત્યાં એકઠાં થયાં હતાં તેઓ પરસ્પર કહેતા હતા કે, ચાલુ સમયમાં વિશિષ્ટ જ્ઞાન નથી, એમ વિદ્વાનો શા ઉપરથી કહે છે? જુઓ, આવી રીતે જીવન કે મરણ વિશિષ્ટ જ્ઞાન વિના કેમ જાણી શકાય? માટે હજી પણ વિશિષ્ટ જ્ઞાન તો છે જ.[૩૦૭-૩૦૮] એ પ્રમાણે લોકોએ ખૂબ પ્રશંસા કરી ને તે સમયે અત્યંત આનંદપૂર્વક દેવો જેમ તીર્થંકરનો ઉત્સવ આરંભે તેમ, ઉત્સવનો આરંભ કર્યો.[૩૦૯] અને છ દિવસમાં એકવીશ મંડપવાળી વિમાનાકાર પાલખી તૈયાર કરી અને પાલખીમાં સાધુઓએ સિદ્ધસૂરિના શરીરને સારી રીતે પૂજીને પધરાવ્યું.[૩૧૦] તે વેળા સ્ત્રીઓનાં ટોળે ટોળાં દરેક સ્થાને

એકઠા મળ્યા હતા, લાકડીઓ વડે રાસ થઇ રહ્યા હતા અને સૂરિ મહારાજની પાલખી આગળ તરેહ તરેહના પ્રેક્ષણકો સાથે વાદિત્રો વાગી રહ્યા હતા ૩૧૧ તે પછી વિમાનમાં બેઠેલા પ્રત્યક્ષ દેવસમાન જણાતા સૂરિ મહારાજ, સ્વર્ગ લોકમાં જવાની ઇચ્છાથી નગરમાંથી બહાર નીકળ્યા ૩૧૨ માર્ગમાં સ્પર્ધાપૂર્વક ઉત્કંઠાવાળા શ્રાવકો પાલખીને ખાંધ દેવા લાગ્યા અને એક કોશ જેટલે દૂર તે પાલખીને લઇ ગયા ૩૧૩ ત્યાં ચંદન તથા અગરના પુષ્કળ લાકડાથી તેમજ કેવળ કપૂરથી પૂજ્યશ્રીનો દેહદાહ થયો, તેમાં બીજી જાતના લાકડાનું તો નામ પણ ન હતું ૩૧૪ એ રીતે વિક્રમ સંવત ૧૨૭૬ ના ચૈત્ર શુદિ ૧૪ ને દિવસે સિદ્ધસૂરિએ સ્વર્ગવાસ કર્યો ૩૧૫ પ્રભુ શ્રીસિદ્ધસૂરિ સ્વર્ગે ગયા એટલે હાલમાં શ્રીકક્કસૂરિ ગચ્છનું પાલન કરે છે ૩૧૬

સમરસિંહનું દીલ્હીના બાદશાહ કુતુબુદ્દીન પાસે જવું

તે સમયે શ્રીકુતુબુદ્દીન નામના બાદશાહને સાધુ સમરસિંહના ગુણો સાંભળવામાં આવ્યા, જેથી તેને મળવા માટે તે આતુર બન્યો ૩૧૭ તેણે એક આજ્ઞાપત્ર મોકલીને સમરસિંહને બોલાવ્યો, જેથી તે પણ સમગ્ર સામગ્રી તૈયાર કરીને દીલ્હી તરફ રવાના થયો. ૩૧૮ ત્યાં પહોંચતાં જ સુલતાન કુતુબુદ્દીને અત્યંત માનપૂર્વક સમરસિંહને બોલાવી તેની સાથે પોતે મળ્યો ૩૧૯ તે વેળા સમરસિંહ પણ જાતજાતના ભેટણા મૂકીને રાજા આગળ નમી પડ્યો અને પૃથ્વી પર લોટી પડેલા તેને રાજાએ ઉત્કંઠાપૂર્વક જોયો ૩૨૦ સુલતાન કુતુબુદ્દીન સમરસિંહ ઉપર અત્યંત પ્રસન્ન થયો તેણે પોતાની મહેરબાની બદલ સર્વદેશના વેપારીઓમાં મુખ્યપણું સમરસિંહને અર્પણ કર્યું ૩૨૧ એ રીતે ત્યાં રહીને રાજાની નવી નવી કૃપા તેણે સંપાદન કરી અને કેટલોક કાળ આનંદપૂર્વક વીતાવ્યો ૩૨૨ દાનવીર

સમરસિંહે, ત્યાં રહીને કોઇ એક ગાયન કરનારાને માત્ર એકજ ગાયનના ઇનામ તરીકે એક હજાર રૂપીઆ અર્પણ કર્યા હતા. ૩૨૩

સમરસિંહના કાર્યો

ત્યાર પછી શ્રીમાન કુતુબુદ્દીનની રાજ્યલક્ષ્મીને તિલક સમાન ગ્યાસુદ્દીન નામનો બાદશાહ થયો. ૩૨૨ તેણે અત્યંત પ્રેમથી સાધુ સમરસિંહને ઘણું માન આપ્યું હતું અને અલપખાનની પેઠેજ ઘણું સન્માન કરીને પોતાના પુત્ર તરીકે તેને સ્વીકાર્યો ૩૨૫ બુદ્ધિ-ાન સમરસિંહે ત્યાં રહીને, સુલતાનના કેદી થયેલા પાંડુ દેશના વ રવલ્લભ નામના રાજાને છોડાવ્યો હતો, અને તેને તેના દેશમાં ફરી રાજ્યાસને બેસાડીને 'રાજસંસ્થાપનાચાર્ય' એવું બિરુદ (ઇલ્કાબ) પ્રાપ્ત કર્યું હતું. ૩૨૬–૩૨૭ ધર્મવીર સમરસિંહે, બાદશાહના ઘણા માનને લીધે નેમિનાથ ભગવાનની જન્મભૂમિ મથુરામાં તથા હસ્તિ-નાપુર નગરનો સંઘ કાઢીને અનેક સંઘ પુરુષો સહિત શ્રીજિ-નપ્રભસૂરિ સાથે તીર્થ યાત્રા કરી હતી. અને એ રીતે પોતે સંઘપતિ થયો હતો. ૩૨૮–૩૨૯

સમરસિંહને તિલંગ દેશનો અધિકાર

(તે પછી તૈલંગ દેશમાં સુબા તરીકે રહેલા) ગ્યાસુદીનના પુત્ર ઉલ્લખાન, કે જેને પોતાના પિતા તરફથી ઘણું માન મળતું હતું તેનો સમરસિંહે આશ્રય કર્યો. ૩૩૦ એટલે ઉલ્લખા-ને પણ 'સમરસિંહ મારો ભાઈ છે અને વિશ્વાસપાત્ર છે' એમ માનીને તેને તૈલંગદેશનો અધિપતિ બનાવ્યો. ૩૩૧ ત્યારે સમરસિંહે પણ પોતે નિષ્પાપ બુદ્ધિવાળો હોઇને તુર્ક લોકોના કેદી તરીકે પક-ડાયલાં અગીઆર લાખ મનુષ્યોને છોડાવ્યા. ૩૩૨ અનેક રાજાઓ, રાણાઓ અને વ્યવહારીઓ ઉપર તેણે ઘણો ઉપકાર કર્યો તેમજ સર્વ દેશોમાંથી આવેલા શ્રાવકોને પણ કુટુંબની સાથે ત્યાં વસાવ્યા

૩૩૪ અને ઉરંગલ નામના નગરમા જિનદેરાસરો બંધાવીને જિનશાસનનું સામ્રાજ્ય એકછત્ર તેણે કર્યું ૩૩૫ પરનારીસહોદર સમરસિંહે તૈલંગદેશનો સ્વામી થઈને પણ સર્વનો ઉપકાર કરવામાજ પોતાની પ્રભુતા માનીને પોતાના પૂર્વજોને દીપાવ્યા હતા ૩૩૬ તેની ભાગ્યસંપત્તિ જન્મથી આરંભીનેજ પ્રતિદિન અધિકાધિક ઉન્નત થયે જતી હતી અને તેથીજ જિનશાસનમાં તે ચક્રવર્તી સમાન થઈ શક્યો હતો ૩૩૭ વળી તે સમરસિંહ અત્યંત સાત્ત્વિક હતો, જેથી પૃથ્વીપર સમગ્ર મનુષ્યના ચિત્તને આનંદદાયક થઈને તેઓના હૃદયમાં વસી રહ્યો હતો ૩૩૮ તેણે તૈલંગ દેશનુ નીતિથી રક્ષણ કરીને શ્રીરામચંદ્રની સમાનતા સંપાદન કરી હતી, સુપાત્રોને નિરંતર અતુલ દાન આપીને કર્ણની તુલના પ્રાપ્ત હતી અને સર્વજીવોને રક્ષણ આપી જીમૂતવાહનની સમાનતા મેળવી હતી આ રીને બીજા ભરતરાજા સમાન તે સમરસિંહના વખાણ કરવાને કોણ સમર્થ છે ? ૩૩૯ કલિયુગના સમયમા પણ પૃથ્વીમા એ પ્રમાણે સત્યયુગ પ્રવર્તાવીને સમરસિંહ સ્વર્ગમા પણ સત્યયુગ પ્રવર્તાવવા માટે ત્યા ચાલ્યો ગયો ૩૪૦ જો કે પૂર્વકાળમા પણ ભરતરાજા વગેરે અનેક પુરષો શત્રુંજયનો ઉદ્ધાર કરનારા થઈ ગયા છે, પણ તેમા કંઈ આશ્ચર્ય ગણાય નહિ કેમકે તેઓ જે સમયે જન્મ્યા હતા તે સમય પવિત્ર અને સુખમય સત્યયુગનો હતો, વળી તે પુરુષો પણ પોતે રાજા હોઇને મોટા શ્રીમંત હતા, પણ આ વિષમ કાળમા સાધુ સમરસિંહ, કે જે માત્ર વણિક્જાતિમાજ ઉત્પન્ન થયો હતો છતા પણ તેણે શત્રુંજયોદ્ધાર વગેરે અદ્ભુત કર્મો કર્યા (એજ આશ્ચર્ય ગણાય) અને તેથી તેને કોની ઉપમા આપીને વર્ણવી શકાય ?

એ પ્રમાણે શ્રીવિમલાચળના અલંકારરૂપ ૩૪૧ ભગવાન આદિજિનેશ્વરના ઉદ્ધારક સાધુ દેશલનું આ ચરિત્ર અમુક અલ્પ અંશમાજ

માત્ર વિનોદની ખાતર મેં જણાવ્યું છે. ૩૪૨ શ્રીગુરુચક્રવર્તી શ્રીસિદ્ધસૂરિ કે જેઓ શત્રુંજય ઉપરના તીર્થનાથની પ્રતિષ્ઠાવિધિ કરવામાં અગ્રેસર હતા; તેમના શિષ્ય કક્કસૂરિએ આ ચરિત્ર રચ્યું છે. ૩૪૩ વિક્રમ સંવત ૧૩૯૩ માં કાંજરોટ નામના નગરમાં (રહીને) શ્રીમાન કક્કસૂરિએ આ પ્રબંધની રચના કરી છે. ૩૪૪ આ ગ્રંથ લખવામાં મુનિકલશ સાધુએ પોતાનું હિત ઇચ્છીને ગુરુને નિત્ય સહાય કરી છે. ૩૪૫ જ્યાં સુધી આકાશમાં સૂર્ય ચંદ્ર પ્રકાશ્યા કરે અને પૃથ્વીપર મેરુ પર્વત સ્થિતિ કરે ત્યાં સુધી આ પ્રબંધ સત્પુરુષોમાં માનપાત્ર થાઓ ૩૪૬

પંચમ પ્રસ્તાવ સમાપ્ત

સુધારો વધારો

ચતુર્થ પ્રસ્તાવમાં ૩૧૬ અને ૩૧૭ ના શ્લોકની વચ્ચેનો આ શ્લોક રહી ગયો છે—

गाढा संतु: (?) करभाश्चेलुश्चलत्पदक्रमा: ।
दीशन्तीवैते भव्यानां धर्मस्य त्वरिता गति: ॥

પ્રસ્તાવનાના ૨૩ મા પેજની ૯ મી પંક્તિ 'બલાનક મંડપમાં રહેલા સિંહનો પણ ઉદ્ધાર કરાવ્યો છે' આ પ્રમાણે છે, તેને બદલે "ત્રિભુવનસિંહે બલાનક મંડપનો ઉદ્ધાર કરાવ્યો છે' એ પ્રમાણે સુધારો.

नमोत्थु णं समणस्स भगवओ महावीरस्स ।

श्रीनाभिनन्दनोद्धारप्रबन्धः ।

तं जिनं नौमि नाभेयं यदङ्कं वृषभः श्रितः । मंगलम् ।
लेभे धवल इत्याख्यां विश्वधूर्वहनक्षमः ॥१॥
वीरः स वः श्रिये भूयाद् यो रागादिमहारिपून् ।
एक एवाजयद् वीरनाम लेभे जिनेष्वतः ॥२॥
सतां दोषापहास्सन्तु परेऽपि जिनभानवः ।
जायते यत्करस्पर्शाद् विकचा भव्याम्बुजावली ॥३॥
तानहं स्वगुरून् नौमि मुक्ताशुक्तिपुटोपमान् ।
येभ्यो जडोऽपि मौक्तिकभावमस्मि प्रपन्नवान् ॥४॥
समसादा शारदाऽस्तु हंसो यत्सेवयाऽभवत् ।
शुक्लपक्षस्तथा दक्षो नीर-क्षीरविवेचने ॥५॥
स्तुवेऽहं सज्जनान् येषां प्रज्ञा सूक्ष्मार्थदर्शिनी । सज्जनस्तुति ।
सदोषेष्वपि येक्षेत परेष्वेकमणुं गुणम् ॥६॥
दुर्जनोऽपि कथं निन्द्यः स्तुत्य एवोपकारकः । दुर्जनस्तुतिः ।
यः स्वाकुकविताखण्डाद्दोषकर्करमुद्धरेत् ॥७॥
इत्थं कृतनमस्कारः कथयामि कथामिमाम् । वस्तुनिर्देश. ।
श्रीशत्रुञ्जयतीर्थेशसमुद्धारो यथाऽभवत् ॥८॥
बहवोऽत्र समुद्धारा सुषमासमयेऽभवन् ।
तन्नाश्चर्यं यतः स्वर्णभूमौ स्वर्णमवाप्यते ॥९॥
दुःषमायामयं जज्ञे यत्र धर्मकथाऽपि न ।
एतच्चित्रं मरौ यत्स्यात् कल्पवृक्षसमागमः ॥१०॥
अतस्तत्कीर्तनं युक्तमपूर्वकरणादिह ।
अपभ्रकेवलस्येव देहिनो गुणवर्णनम् ॥११॥

यः समुद्धृतबिम्बस्य प्रतिष्ठां निर्ममे गुरुः ।
उद्धारं कारयांचक्रे यस्यासौ श्रावको यथा ॥१२॥
तयोर्द्वयोः पुण्यवतोः प्रतिष्ठो-द्धारकारिणोः ।
चरितं कीर्तयिष्यामि कालौः(कलौ) कृतवतोः कृतम् ॥१३॥
एतच्चरितमाहात्म्यं वागीशोऽपि नहीश्वरः ।
मादृशस्य तु का शक्तिः तच्चरित्रस्य कीर्तने ॥१४॥
तथाऽपि कथयिष्यामि स्वशक्त्या मन्दधीरपि ।
गजानन्नपि दर्पेण मयूरः किं न नृत्यति ॥१५॥
पङ्गुः शीघ्रगमाशक्तो मन्दं मन्दं न याति किम् ।
कुब्जश्च तरौ रभसान्न निक्षिपति किं करम् ॥१६॥
अतो मया यथादृष्टुं(ष्टं)कलिकालेऽपि पापहृत् ।
एतद् वृत्तं कीर्त्यमानं भव्याः शृणुत सादराः ॥१७॥
अस्ति स्वस्तिचक्व(कच)द्भूमेर्मरुदेशस्य भूषणम् । उपकेशपुर-
निसर्गसर्गसुभगमुपकेशपुरं वरम् ॥१८॥ वर्णनम् ।
सागा यत्र सदारामा अदारा मुनिसत्तमाः ।
विद्यन्ते न पुनः कोऽपि तादृक् पौरेषु दृश्यते ॥१९॥
यत्र रामागतिं हंसा रामा वीक्ष्य च तद्गतिम् ।
विनोपदेशमन्योन्यं तां कुर्वन्ति सुशिक्षिताम् ॥२०॥
सरसीषु सरोजानि विकचानि सदाऽभवन् ।
यत्र दीप्रमणिज्योतिर्ध्वस्तरात्रितमस्त्वतः ॥२१॥
निशासु गतभर्तॄणां गृहजालेषु सुभ्रुवाम् ।
प्राप्ताश्चन्द्रकराः कामक्षिप्ता रूप्या शरा इव ॥२२॥
यत्रास्ते वीरनिर्वाणात्सप्तत्या वत्सरैर्गतैः ।
श्रीमद्रत्नप्रभाचार्यैः स्थापितं । वीरमन्दिर
तदादिनिश्चलासीनो यत्राख्याति
श्रीरत्नप्रभसूरीणां प्रतिष्ठाऽतिशयं

यत्र कृष्णागरूद्भूतधूमश्यामलितत्विषा ।
सदैव ध्रियते तस्मान्नभसा श्यामलं वपुः ॥२५॥
मृदङ्गध्वनिमाकर्ण्य मेघगर्जितविभ्रमात् ।
मयूरा कुर्वते नृत्यं यत्र प्रेक्षणकक्षणे ॥२६॥
प्रतिवर्षं पुरस्यान्तर्यत्र स्वर्णमयो रथ· ।
पौराणा पापमुच्छेत्तुमिव भ्रमति सर्वत· ॥२७॥
यत्रास्ते विदग्धा नाम वापी वा(चा)पीनविभ्रमा ।
निम्नाऽधोऽधोगामिनीभिर्याऽसौ सोपानपङ्क्तिभि ॥२८॥
यस्या यैः कौतुकी लोक कृतकुङ्कुमहस्तकै· ।
सोपानैर्यात्यधोभागं न निर्याति स तैः पुन ॥२९॥
तत्पुरप्रभवो वंश ऊकेशाभिध उन्नत' । ऊकेशवंशवर्णनम् ।
सुपर्वा सरल· किन्तु नान्त शून्योऽस्ति य क्वचित् ॥३०॥
तत्राष्टादश गोत्राणि पत्राणीव समन्तत ।
विभान्ति तेषु विख्यात श्रेष्ठिगोत्रं पृथुस्थिति ॥३१॥
तत्र गोत्रेऽभवद् भूरिभाग्यसम्पन्नवैभव· । वेसटस्य वर्णनम् ।
श्रेष्ठी वेसट इत्याख्याविख्यात क्षितिमण्डले ॥३२॥
यद्दत्तधनसन्तानैर्निचितेष्वर्थिवेश्मसु ।
तत्रामादिव दारिद्र्यं त्वरित दूरतोऽव्रजत् ॥३३॥
कीर्त्या यस्य प्रसर्पन्त्या शुभ्रया भुवने विधुम् ।
विनाऽपि कौमुदोल्लास· समजायत शाश्वत· ॥३४॥
यस्यां सोमोऽपि सोमोऽपि न साम्य समुपेयिवान् ।
ऐश्वर्येणानुत्तरेण सोम्यत्वेन नवेन च ॥३५॥
ऋद्ध्या समृद्धया येन धनदेवेन(नैव) व(शी)लितम् ।
लेभे ननु कुबेरत्वं न पिशाचकिताऽपि च ॥३६॥
कोऽप्यपूर्वस्तद्गुणाना स्वभाव प्रभवत्ययम् ।
मनोऽन्यगुणसम्पर्कं मोचयन्त्यपि धीक्षिताः ॥३७॥

तस्य शस्यतमस्यापि कुतश्चिदपि कारणात्।
विरोधः सहजाज्जज्ञे नागराग्रेसरैः सह ॥३८॥ वेसटस्य नागरैः
ततश्च वेसटः श्रेष्ठी यत्र वैरं परस्परम्। सह विरोधः।
तत्र देशे न वास्तव्यमिति नीतिमाचिन्तयत् ॥३९॥
एवं विचार्य सोऽथार्यमतिर्गन्तुमना मनाक्।
बभूव भूमिभाजां किं क्वचिदस्ति स्थिरा मतिः ॥४०॥
ततः सर्वस्वमादाय दायाद इव गोत्रतः।
अभिमानेन सा श्रेष्ठी बभूव नगरात् पृथक्॥४१॥ वेसटस्य प्रयाणः।
सोच्छा(रसा)हं रथमारूढः शुभायतिविसूचकैः।
शकुनैः प्रेरितोऽचालीत् सुवाग्भिः स्वजनैरिव ॥४२॥
अविलम्बैः प्रयाणैः स गच्छन्नच्छाशयः पथि। कीराटकूप-
किराटकूपनगरं प्राप पापविवर्जितः ॥४३॥ नगरप्राप्तिः।
सुरसद्मपताकाभिश्चलन्तीभिश्चतुर्दिशम्। कीराटकूपस्य
पथिकानाह्वयतीव यत्पुरं सर्वदिग्गतान् ॥४४॥ वर्णनम्।
यत्र वापीषु कूजन्तो राजहंसादिपक्षिणः।
कथयन्तीव पान्थानां वारिणो रमणीयताम् ॥४५॥
दह्यमानागरूद्भूतधूमोर्मिकलितेऽम्बरे।
वर्षारात्र इवाभाति यत्र नित्यं घनोन्नतिः ॥४६॥
नानादेशागतोपान्तविश्रान्तानन्तसार्थिकम्।
सार्थं तन्नगरं वीक्ष्य श्रेष्ठी स्थितिमतिं व्यधात् ॥४७॥
तत्र विश्रासिताशेषशात्रवो देशनायकः। तस्य राजा
परमारकुलोत्पन्नो जैत्रसिंहाभिधः सुधीः ॥४८॥ जैत्रसिंहाभिधः।
निवेश्याथ परिवारं पुरोपवनसीमनि। श्रेष्ठिनो राज्ञः
गृहीत्वोपायनान्याशु स ययौ नृपमन्दिरम् ॥४९॥ समीपे गमनम्।
द्वाःस्थसंदर्शितपथो नृपपार्श्वमुपेत्य सः।
प्रणम्य पुरतः सर्वमुपानयमुपानयत् ॥५०॥

प्रसन्नः प्राभृतैर्भूप स्वागतप्रश्नवीक्षणै ।
संतोष्य श्रेष्ठिनं पट्टवस्त्रादिभिरमानयत् ॥५१॥
पप्रच्छ च कुत. श्रेष्ठिन् ! किमर्थं त्वमिहागम. ।
ब्रूहि श्रेष्ठिगरिष्ठाशु किं करोमि तवेहितम् ॥५२॥
श्रेष्ठ्याह देव ! कीर्तिस्ते भ्राम्यन्ती भुवनेऽखिले ।
भट्टिनीव समाख्याति हृष्टा त्वद्गुणसौष्ठवम् ॥५३॥
तद् देव ! त्वद्गुणै सर्वदेशेभ्यो निखिला जना ।
स्वयमेव समायान्ति बद्धा इव तवान्तिकम् ॥५४॥
तथाऽहं त्वद्गुणैर्बद्धो देवोकेशपुराद्वरात् ।
निवासं त्वत्पदोपान्ते कर्तुमस्मि समागतः ॥५५॥
अथो मिथोमिलद्दन्तकान्तिनेत्रनिरीक्षितै ।
संसदं विशदां कुर्वन्नाह साहसिको नृप ॥५६॥
अथानवद्यवपुषा भवता समुपेयुषा ।
नररत्नेन समुद्रेण सशोभं भविता पुरम् ॥५७॥
एकेन राजहंसेन सरसः पार्श्ववर्तिना ।
यथाऽपूर्वा भवेच्छोभा तथा त्वयि समागते ॥५८॥
तदलंकुरु मे श्रेष्ठिन् ! नगरं करवर्जित. ।
प्रयोजनं च यत् किञ्चित् कथयेस्त्वं तदात्मन ॥५९॥
नृपाप्रसत्त्या मुदित. श्रेष्ठी प्राह महीपते ! ।
त्वमीदृशैर्गुणैर्युक्तो जगच्चेतासि यद्वशान् ॥६०॥
तव प्रसन्नया दृष्टिवृष्ट्यैवास्मन्मनोमही ।
सिक्ता रोमोद्गमव्याजादमूदंकुरिता विभो ! ॥६१॥
त्वत्प्रसादप्रियालापसुधान्तःप्रीणितो निज ।
भाग्यभूमीरुहो भूप ! फलित. फलितो मया ॥६२॥
अथैवं विदग्धालापपरयो. श्रेष्ठि-भूपयो ।
द्रुतमेत्य प्रतीहारो व्यजिज्ञपदिदं नतः ॥६३॥

महाजनस्यामारियाचनम् ।

देव ! विज्ञपयत्येवं मन्मुखेन महाजनः ।
मिलित्वा देवपादानां सिंहद्वारमुपस्थितः ॥६४॥
यदस्ति देव ! ऋषभस्वामिचैत्यमिहोत्तमम् ।
द्वाभ्यां पञ्चाशद्देवकुलिकाभिर्विभूषितम् ॥६५॥
चैत्येऽत्र मूलबिम्बस्यारात्रिकं जायते यदा ।
तदा द्विपञ्चाशतोऽपि भवेयुस्तानि तत्समम् ॥६६॥
प्रतिवर्षं षष्ठ्यधिकत्रिशतेषु दिनेष्वपि ।
अष्टाह्निका विधीयन्ते तत्र नित्यमुपासकैः ॥६७॥
शुकनासस्थिताः सिंहा यत्र व्यात्ताननां बभुः ।
पापेभमिवागच्छन्तं वीक्ष्य हन्तुं समुद्यताः ॥६८॥
उत्तुङ्गः पृथुलो यस्य पुरस्ताद्रङ्गमण्डपः ।
भाति पुण्यश्रियः पुत्र्याः स्वयंवरकृते कृतः ॥६९॥
भान्ति यस्मिन् शातकुंभकुम्भाः प्रासादमौलिगाः ।
पुण्यपद्मागममहे न्यस्ता पूर्णघटा इव ॥७०॥
रथस्य देवतस्तस्य भविष्याति पुरेऽधुना (?) ।
यात्रा ततो जीवमारिवारणं याचते जनः ॥७१॥
स्मित्वाऽऽह नृपतिः श्रेष्ठिन् ! धर्मेऽस्मिन् वणिजां सदा ।
अमारिघोषणं पूर्वं कार्यते पृष्ठतोऽपरम् ॥७२॥
श्रेष्ठ्याह वणिजां धर्मो न संगतमिदं वचः ।
यतो मन्दाकिनीतीर्थं किं कस्यापि हि पैत्रिकम् ॥७३॥
धर्मं करोति यः प्राणी स एव फलमश्नुते ।
य एव भोज्यमश्नाति तृप्तः स स्यान्न चापरः ॥७४॥
धर्मोऽयं क्षत्रियैरेव क्रियते सत्त्वशालिभिः ।
न तु सम्यक् त्रिभागोनमुक्तिकोत्पन्ननैगमैः ॥७५॥
ये सन्ति वणिगाराध्या देवा देव ! जिनेश्वराः ।
इतोऽपि ये भविष्यन्ति ते क्षत्रियकुलोद्भवाः ॥७६॥

क्षत्रियाणामयं धर्म कुलक्रमसमागत. ।
युक्तया भवेत्पर कोशाध्यक्षा सम्प्रति नैगमा' ॥७७॥
अमारिघोषणं पूर्वं वणिग्भि कार्यते तत: । अहिंसोपदेश ।
यद् देव ! प्राणिना रक्षा धर्ममूलं निगद्यते ॥७८॥ यत उक्त
"यरमेकस्य सत्त्वस्य दत्ता ह्यभयदक्षिणा । भारते-
न तु विप्रसहस्रेभ्यो गोसहस्रमलङ्कृतम्" ॥७९॥ अन्यच्च-
"एकत. काञ्चनो मेरुर्बहुरत्ना वसुन्धरा ।
एकस्य जीवितं दद्यान्न च तुल्यं युधिष्ठिर" ॥ शैवागमेऽ
"ईश्वरो जीवकलया प्रविष्टो भगवानिति । प्युक्तम्-
तस्मात् सर्वाणि भूतानि मानयेन्नापमानयेत्" कौलागमेऽ,
"अहिंसा प्रथमं पुष्प पुष्पमिन्द्रियनिग्रहम् । प्युक्तम्-
सर्वभूतदयापुष्पं भावपुष्पं चतुर्थकम् ॥८२॥
पञ्चमं तु क्षमा पुष्पं षष्ठं क्रोधविवर्जनम् ।
सप्तमं ज्ञानपुष्पं तु ध्यानपुष्पमथाष्टमम् ॥८३॥
इत्येवमष्टभि. पुष्पै पूजयेत् निपुण सदा ।
तस्य ज्ञानं च मोक्षं च इत्येवं भैरवोऽब्रवीत्" ॥८४॥
तदेवं देव ! सर्वत्र सर्वदर्शनसंमता ।
धर्मस्य जननी जीवदया पापनिवारिणी ॥८५॥ यत —
"न सा दीक्षा न सा भिक्षा न तद्दानं न तत्तप ।
न तज्ज्ञानं न तद्ध्यानं दया यत्र न विद्यते" ॥८६॥
सम्यग् जैना पालयन्ति देव ! मांसपराङ्मुखा. ।
न मन्यन्ते पुन क्रूरमानसाः मांसलोलुभाः ॥८७॥
न मांसभक्षकमृते विद्यन्ते जीवघातका ।
अतो लिप्येत मांसाशी सर्वजीववधेन सा ॥८८॥
भुवेतदुल्लसद्व्यक्तविवेको नृपतिर्जगौ ।
तदस्माकं का भविश्री गति' श्रेष्ठिन् ! कुलैनसाम् ॥८९॥

वयं मांसाशनरता मृगयाऽभिरता अतः।
तिलेष्विव न कृष्णानां संख्याऽस्त्यस्मासु पाप्मनाम् ॥९०॥
श्रेष्ठ्यूचे देव! पुण्यात्मा स यः कृत्वाऽनुतप्यते।
पापी हृष्यति तत्कृत्वा सिंहमारकवत्पुनः ॥९१॥
देवस्तदस्ति पुण्यात्मा धर्मयोग्यस्ततः प्रभो!।
सुवर्णमिव निश्चित्य दयाधर्मं समाश्रय ॥९२॥
नृपः प्रोचे कथं हिंसां निजवंशक्रमागताम्।
मांसाशनं च मुञ्चामि सुस्वादमतिदुर्लभम् ॥९३॥
स प्राह वंशजं व्याधिं दारिद्र्यं वा क्रमागतं।
न जहाति समायोगे कः सुधीः सुखकारिणि ॥९४॥
कुलक्रमागतां हिंसां यो जहाति स पुण्यवान्।
यस्य तु क्रियते वंशे हिंसा किं न परित्यजेत् ॥९५॥
कुलक्रमागतां यस्तु हिंसां त्यजति शुद्धधीः।
धनदेव इवाप्नोति समृद्धिं स भवे भवे ॥९६॥
श्रेष्ठिन्! कोऽसौ धनदेव इति पृष्टे महीभुजा।
अथो कथां कथयितुमारेभे श्रेष्ठिसत्तमः ॥९७॥
भरतेऽत्रास्ति वैताढ्यनामा रूप्यमयो गिरिः।
कर्पूरचूर्णसम्पूर्णसीमन्त इव भूस्त्रियाः ॥९८॥ धनदेवदृष्टान्तः।
यः पञ्चाशद्योजनानि पृथुलः पञ्चविंशतिः।
योजनानि समुत्तुङ्गः पूर्वापरपयोधिगः ॥९९॥
यस्योर्ध्वं भूमितो गत्वा योजनानि दशैव हि।
द्वयोः स्तः पार्श्वयोः श्रेण्यौ योजनानि पृथू दश ॥१००॥
यस्योपरि रत्नमयं सिद्धायतनमुत्तमं।
शाश्वतप्रतिमायुक्तं किरीटमिव राजते ॥१०१॥
यत्र सिद्धवधूगीतश्रवणाक्षिप्तचेतसः।
खेचरा अनिमेषाक्षा देवायन्ते नरा अपि ॥१०२॥

तत्रास्ति दक्षिणश्रेण्यां वरं स्वर्णपुरं पुरम् ।
यद् विलोक्यालकावासे सुरा जाता निरादरा ॥१०३॥
तत्खेचरनृपो हेमरथः पालयते पुरम् ।
कीर्त्या यस्य प्रतापेन निर्जितौ शशि-भास्करौ ॥१०४॥
यो विद्याभिरनेकाभिः स्फूर्जदूर्जस्वलद्युति· ।
मृगारातिर्जालिकाभिरिवाजेयोऽभवत्परै· ॥१०५॥
तत्प्रिया हेममालाऽभूत् सतीजनमतल्लिका ।
श्यामलेनापि शीलेन कान्तचित्तमरञ्जयत् ॥१०६॥
सोऽन्यदा लोकवृत्तान्तमवलोकयितुं निशि ।
संचचार पुरेऽश्रौषीत् श्लोकमेकं च कुत्रचित् ॥१०७॥
"सर्वत्र धवला हंसा मयूराश्चित्रिता पुनः ।
सर्वत्र जन्म-मरणे भोगा सर्वत्र भोगिनाम्" ॥१०८॥
श्रुत्वा स नृपतिर्दध्यौ तथ्यमर्थद्वयं भवेत् ।
इदं न घटते किन्तु यद्भोगा भोगिनां सदा ॥१०९॥
भूपालोऽपि यत· पूजां स्वदेशे समवाप्नुयात् ।
परदेशगत सोऽपि रङ्कवद् बाध्यते क्षुधा ॥११०॥
नृपप्रसादाद् रङ्कोऽपि सद्यो भवति भूपति· ।
तत् श्लोकोक्तमिदं वाक्यं नैव सङ्गतिमङ्गति ॥१११॥
महाकविप्रणीतं तु कथं विघटते तत ।
यामि मुक्त्वा निजं राज्यं क्वचिदज्ञातमण्डले ॥११२॥
तत्र चेदस्मि भोगाना संभविष्यामि भाजनम् ।
तदा सत्यमिदं वाक्य यथा रत्न परीक्षितम् ॥११३॥
विचिन्त्येति राज्यभारं मन्त्रिषु न्यस्य भूपति ।
एकाकी तत्पुर त्यक्त्वा ययौ ताम्रपुर क्षणात् ॥११४॥
सुरूपेण सुवेषेण सर्व सर्वत्र गौरवम् ।
लभते तदहं पूर्वावस्था मुञ्चामि सर्वथा ॥११५॥

अथो हेमरथो विद्यां स स्मृत्वा कामरूपिणीम् ।
क्षणाच्चक्रे तत्प्रभावादात्मानं कुष्ठिनं नृपः ॥११६॥
विनष्टनासिकः स्थूलाधरोष्ठो गलदक्षियुक् ।
स्थूलकर्णोऽतिबीभत्सो विशीर्णाङ्घ्रिकराङ्गुलिः ॥११७॥
प्रस्फुटत्स्फोटिकापूतिरसप्लुततनुस्ततः ।
मक्षिकावेष्टितो जज्ञे कुष्ठ्येवंविधरूपवान् ॥११८॥
विलक्षमानो निःश्वासापूर्णोरस्कः पदे पदे ।
प्रविश्य स पुरं तस्थौ पतित्वाऽथ चतुष्पथे ॥ [विशेषकम्]
इतश्च तत्र भूपालस्ताम्रचूडाऽभिधो बुधः ।
आस्थानमण्डलमलंचक्रे शक्रपराक्रमः ॥१२०॥
रत्नसिंहासनासीनं सामन्तामात्यमन्त्रिणः ।
अन्येऽपि बहवो राजलोका एत्याऽनमन्नृपम् ॥१२१॥
नत्वोपविश्य ते तस्थौ (तस्थुः) राजलोका यथातथम् ।
सुवर्णमणिमाणिक्यविभूषणविभूषिताः ॥१२२॥
सुमनोभिः सभासद्भिर्विबुधैश्च सुपर्वभिः ।
पूरिता शुशुभे संसत् पुरन्दरसभेव सा ॥१२३॥
तदा समाययौ राजपुत्री मदनमञ्जरी ।
नत्वा नृपमुपाविक्षत् तदंके तदनुज्ञया ॥१२४॥
तमाबद्धमणिस्वर्णभूषणांशुभिरम्बरे ।
शक्रचापं सृजन्तं सभालोकं विलोक्य सः ॥१२५॥
हर्षोल्लासाल्लसद्दन्तद्युतिभिर्भावभावितैः ।
वचोभिर्धवलीकुर्वन्नधरं भूपतिर्जगौ ॥१२६॥ [युग्मम्]
भो भोः सभासदो ! ब्रूथ भवतां वृद्धिरीदृशी ।
कस्य प्रसादतोऽभूत(च्च) प्रसादात्तव तेऽवदन् ॥१२७॥
विकूणिताक्षं सा कन्या विदधे मुखमोटनम् ।
वीक्ष्य राजाऽपि तच्चेष्टां तनयां समभाषत ॥१२८॥

किं वत्से ! भवती श्रुत्वा विदधे मुखमोटनम् ।
किमलीकमिदं प्रोक्तं किं वाऽन्यत्कारणं वद ॥१२९॥
सा प्राह पितरेते ते सेवादक्षाः सुसेवकाः ।
उचितं रुचितं यत्तस्यात् स्वामिनां कथयन्ति तत् ॥१३०॥
अतोऽसत्यममी सभ्याः सर्वथा कथयन्ति यत् ।
सर्वं पूर्वार्जितस्यैव कर्मणः फलमश्नुते ॥१३१॥
देवा अपि न यच्छन्ति पूर्वकर्माधिकं फलम् ।
किं पुनर्मानवा दद्युरस्थिमासप्रसेविकाः ॥१३२॥ यत उक्तम्–
"धनिषु मुधा किमु धावसि तूष्णीमार्यं न साध्विदं चरितम् ।
विधिलिखिताक्षरमालं फलति कपालं न भूपाल" ॥१३३॥
तात ! चेत् त्वत्प्रसादेन जायन्ते धनिनो जनाः ।
तदस्मिन्नगरे लोकाः कथं केचिद् दरिद्रिणः ॥१३४॥
दूरे सन्तु परे लोका ये नित्यं तातसेवकाः ।
तेऽपि सर्वे समानर्द्धिभाजो दृश्यन्त एव न ॥१३५॥
यदेके त्वत्समा ऋद्ध्या वीक्ष्यन्ते सेवकेष्वपि ।
परे स्कन्धे वहन्ति त्वामुन्मिष्टं(च्छिष्टं)भुञ्जते परे ॥१३६॥
एके दासत्वमालीना अन्ये वर्चो(वर्या)धिकारिणः ।
ततेवं तात ! सर्वोऽपि स्वकर्मफलमाप्नुयात् ॥१३७॥
येषां न भाग्यं तेषां तु न तातोऽपि समृद्धिदः ।
अत्रान्ते शृणु दृष्टान्तमेकमेकाग्रमानसः ॥१३८॥
यथाऽभवद्राजपुत्रः कश्चिद्भाग्यविवर्जितः ।
भगिनी तस्य केनापि परिणीताऽस्ति भूभुजा ॥१३९॥
सा रूपेण जितप्रीतिः प्रीतिं पत्युरवर्धयत् ।
तस्या भ्राता तु निर्भाग्य क्रमतो दुर्गतोऽभवत् ॥१४०॥
स विषीदन्नथ प्रात[.] मातुलस्य महीपतेः ।
समीपं भास्करस्येव क्षणे क्षीणप्रभः शशी ॥१४१॥

स्वस्वसुर्मिलितः सोऽथ तया पत्युश्च दर्शितः ।
भूपेनापि ससन्मानं सेवायां स नियोजितः ॥१४२॥
सोऽपि भूपप्रसादेनानिवारितगमागमैः ।
कुर्वाणोऽवलगां नित्यं सभायां संगतोऽजनि ॥१४३॥
तस्यापि कुर्वतः सेवां तुष्यति प्रत्यहं नृपः ।
परं दिशति चेत्किञ्चित् तदपुण्योदयात्तदा ॥१४४॥
आकस्मिकः कश्चन स्यादन्तरायो यतो नृपः ।
अन्यचित्तो भवेत्तावत् सभाऽपि हि विसृज्यते ॥१४५॥
पूर्ववत् तं विषीदन्तं पट्टदेवी सहोदरम् ।
वीक्ष्य प्राह नृपं नाथ! प्रियाऽहं न प्रिया तव ॥१४६॥
किमितीति नृपेणोक्ते साऽऽहैको मे सहोदरः ।
तव पार्श्वसु[स्थि]तोऽस्ति दत्से तस्मै न किंचन ॥१४७॥
यथा कश्चित्पयःपूर्णे तटस्थोऽपि सरोवरे ।
तृषया तप्यते तद्वत् त्वत्पार्श्वे मम बान्धवः ॥१४८॥
भवाम्यभीष्टा तेऽहं चेद्भ्राताऽपि स्यात्ततो मम ।
यतः पटे प्रिये तद्वल्लोके स्यात्पटवेष्टनम् ॥१४९॥
सन्नते फलिते वृक्षे कुब्जो तन्मूलसंस्थितः ।
स्वयं फलानि नाप्नोति किं तरोस्तत्र दूषणम् ॥१५०॥
तया सेर्ष्यं निजगदे जगदेकप्रतारकः ।
त्वत्तो नान्योऽस्ति यो वक्ति चित्तप्रत्ययकं वचः ॥१५१॥
यो दत्ते कोऽपि किं धत्ते प्राकृतोऽपि हि तं करे ।
कल्पद्रुमिव यच्छन्तं भवन्तं तु रुणद्धि कः ॥१५२॥
नृपः प्रोचे प्रगे तर्हि प्रत्यक्षं दर्शयामि ते ।
तस्याभाग्यफलं देवि! त्वं धीरा भव मा कुपः ॥१५३॥
तं निगूढमणिं मातुलिङ्गं तस्मै ददौ नृपः ।
शालकाय न सोऽज्ञासीद् रत्नं तत्र स्थितं पुनः ॥१५४॥

गृहीत्वा स्वगृहं गच्छन् चिन्तयामास चेतसि ।
इयद्भिर्वासरैस्तावल्लब्धमेतन्नृपात्फलम् ॥१५५॥
विक्रीय तदमुं कुर्वे मूल्येनाम्याश्र भोजनम् ।
उपभुक्तमिद न स्यात्तादक् तृप्तिकर पुनः ॥१५६॥
स निर्माल्य· शाकपत्रहट्टे गत्वाऽथ तत्क्षणात् ।
विक्रीणीते मातुलिङ्ग कस्यापि वणिज· करे ॥१५७॥
प्राप्त कोऽपि मातुलिङ्गं तदेवादाय मूल्यत ।
वणिग् भूपतिमाराद्धुमुपायनमुपानयत् ॥१५८॥
कृत्वा करे बीजपूरं नृपो वीक्ष्य च सादरम् ।
तदेवेद निनिश्चैको (चिक्ये) रत्नच्छिद्रेण लाञ्छितम् ॥१५९॥
पप्रच्छ शालकं कल्ये मया यद्बीजपूरकम् ।
तव दत्तमभूद्भद्र ! भवता तत्कथ कृतम् ॥१६०॥
स आह यदिरात्प्राप्तं त्वत्तस्ताडनरोरिव ।
फलं न भक्षणीयं स्याद्विक्रीतं तन्मया तत ॥१६१॥
विसृज्य स सभां राजाऽप्यन्त पुरमुपागमत् ।
दर्शयित्वा मातुलिङ्गं पट्टदेवीमभाषत ॥१६२॥
देवि ! पश्य निजभ्रातुरभाग्यगलगर्जितम् ।
यत्रासोत्कोटिमूल्य सुरत्न निहित मया ॥१६३॥
मयेद नु तव भ्रातुर्दत्त कल्यतनेऽह्नि ।
आस्मीत्वेन करेणात्तं नात्त तत्त्वमजानता ॥१६४॥
विक्रीत विपणो तस्मात्पुनर्मत्पार्श्वमागतम् ।
पयोर्मिनिर्गत रत्न पुनरप्येति वारिधिम् ॥१६५॥
तद् देवि ! किमदं कुर्वे तव भ्रातुरभाग्यत ।
दियतो(न्मतो)ऽप्यन्तराय स्यान्मन तधिदचिन्तितः ॥१६६॥
आविष्कृत्य च तद्रत्न राजा राज्ञ्या अदर्शि तद ।
न तं साऽपि वीक्ष्यान् तथेति प्रति(त्य)पद्यत ॥१६७॥

ततः कर्माधिकं तात ! न कोऽपि लभते नरः ।
परछंदोऽनुवृत्तित्वादेते जल्पन्ति त्वत्प्रियम् ॥१६८॥
तच्छ्रुत्वा गोपतिः कोपतिरस्कृत्य(स्कृत)मनाः स्थितः ।
अचिन्तयत्सभाऽध्यक्षं मानो मे खण्डितोऽनया ॥१६९॥
तद्दुःखे पातयाम्येनां तनयामपि वैरिणीम् ।
यदाज्ञाखण्डनादन्यन्मरणं भूभुजां न हि ॥१७०॥
ध्यात्वेति तां नृपः प्रोचे पापे ! चेत्कर्मणः फलम् ।
सर्वोऽश्नुते तदात्मीयकर्मणः फलमाप्नुहि ॥१७१॥
साऽपि हर्षेण सोत्कर्षं पतित्वा पादयोः पितुः ।
प्राहाबालमतिर्बाला प्रमाणं तातभाषितम् ॥१७२॥
तस्यां गतायां भूपाल(लो)मूलारक्षमथादिशत् ।
यः कोऽपि दुःखिनां सीमां तं कंचन समानय ॥१७३॥
सोऽपि प्रणम्य नगरेऽन्विष्यन्नथ चतुष्पथे ।
तमेव खेचरं कुष्ठिरूपिणं समलोकयत् ॥१७४॥
अचिन्तयदिदं दुःखिजनताशीर्षशेखरः ।
नृपेणानायितो यादृक् तादृगेव निरीक्ष्यते ॥१७५॥
तमुत्पाट्य नरैः सोऽपि सायं भूपपुरोऽनयत् ।
भूपोऽपि वीक्ष्य तादृक्षं दुःखिनं मुमुदेतराम् ॥१७६॥
ऊचे च मत्सुतापाणिग्रहणं कुरु मन्मतम् ।
सोऽप्याह कुष्ठिना सार्द्धं किं हास्यं क्रियते विभो ! ॥१७७॥
न हास्यं किंचिदप्यत्र जामाताऽसि यतो मम ।
माननीयः सुताकान्तो नोपहास्यः क्वचिद्भवेत् ॥१७८॥
कुष्ठी प्राह ततः कोऽयं विचारो विबुधस्य ते ।
कुष्ठिनो म्रियमाणस्य यत्कन्या दीयते मम ॥१७९॥
क्वेयं रूपेण रम्भाऽऽभा गलत्कुष्ठः क्व चास्म्यहम् ।
यद्वयं सङ्गमो न स्यात् करेणु-खरयोरिव ॥१८०॥

राजाऽऽह न विचारोऽत्र कर्तव्यः कश्चिन(श्चन)त्वया ।
दैवेनास्या वरो दत्तस्तद्विवाहाय(ह्य)मे सुताम् ॥१८१॥
मदाज्ञामप्रमाणा चेत्करिष्यसि मरिष्यसि ।
एवमस्तु प्रतिज्ञाते तेन हृष्टोऽभवन्नृप· ॥१८२॥
स गान्धर्वविवाहस्य सामग्रीं सकलामथ ।
भूपतिः कारयामास तन्मातुर्मन्दिरे क्षणात् ॥१८३॥
माता तत्त्वमजानाना स्वसुतां गौरवाससम् ।
आबद्धकङ्कणकरामुपानिन्ये नृपान्तिके ॥१८४॥
दृष्ट्वा तं कुष्ठिनं राज्ञी वरमाबद्धकङ्कणम् ।
पप्रच्छ भूपतिं कुत्र वरो य· परिणेष्यति ॥१८५॥
कुष्ठिनि ज्ञापिते राज्ञी जातमूर्च्छाऽपतत् क्षितौ ।
शीतोपचारतो लब्धचैतन्या विललाप च ॥१८६॥
हा निर्घृण ! किमारब्धं भवता दुष्टचेष्टितम् ।
यदीदृशायवरायेमा सुतां दास्यसि सद्गुणाम् ॥१८७॥
भूतावेशाद्यथाभूतचित्त· किमु भवानभूत् ।
किंवा दैवाद् हतमतिर्विपरीतोऽजनि प्रिय ॥१८८॥
भोगिन· कञ्चुकाविष्टा कुटिला· क्रूरचेष्टिता ।
सुरौद्रा मन्त्रसाध्याश्च राजानः पन्नगा इव ॥१८९॥
इदं पूर्वकविप्रोक्तं सूक्तं सत्यीकृतं त्वया ।
स्वापत्यं क्षिपता दुष्टोद्रेऽस्मिन् जिह्मगे घरे ॥१९०॥
राजा प्राह प्रिये ! किं मामुपालम्भयसे मुधा ।
उपालम्भय कर्मैव पुत्र्याः पूर्वमयार्जितम् ॥१९१॥
इयमेवं यतो यत्कि सर्वे स्वकृतकर्मण ।
अवाप्नोति फलं तस्मान्नास्त्युपालम्भमाजनम् ॥१९२॥
ज्ञात्वा नृपाशयं राज्ञी प्रोचे मदनमञ्जरीम् ।
[illegible] ! सान्त्वय तातं सं यथा कोपं विमुञ्चति ॥१९३॥

किंचिद्विनष्टमद्यापि विद्यते नैव नन्दिनि ! ।
अर्वागग्निभ्रमचतुष्टयादन्यो वरो भवेत् ॥१९४॥
अम्बासूचे सुता मातर्मा विषीद मुदं कुरु ।
यत्सुता स्यादात्मपुण्या पितृपुण्या कदापि न ॥१९५॥
मातस्तातस्य दोषोऽयं न कोऽप्यत्र हि विद्यते ।
मम पूर्वभवोपात्तकर्मविस्फूर्जितं त्विदम् ॥१९६॥
भुञ्जानः स्वार्जितं सर्वो धत्ते मुदमनुत्तराम् ।
परेणोपार्जितं कोऽपि संप्राप्नोति न वह्वपि ॥१९७॥
नृपोऽप्येकाग्रहां पुत्रीं तेन तां पर्यणाययत् ।
साऽपि तं दैवतामिव निजं पतिममन्यत ॥१९८॥
हठात्तन्मातरं राजा तत्स्थानान्निरवा[स]यत् ।
तनयां कुष्ठीने चापि प्रैषीत्पुरबहिर्नरैः ॥१९९॥
विलुठन् निःश्वसन् कुष्ठी तत्रातिष्ठत् स कष्टितः ।
शुश्रूषमाणा साप्यस्य पादौ पत्युः पतिव्रता ॥२००॥
स तदाकूतकुतुकी निःश्वस्य स्खलिताक्षरम् ।
मन्दस्वरं निजगाद निशीथे नृपनन्दिनीम् ॥२०१॥
निर्भाग्यस्य कुष्ठिनो मे सुभगे ! भाग्यशालिनि ।
संवाहयसि किं पादौ न किं श्रुतमिदं त्वया ॥ यत उक्तम्—
“राजदण्डो ज्वरः कुष्ठपीनसं नयनामयम् ।
पञ्चैते व्याधयो राजन् ! संक्रामन्ति नरान्नरम्” ॥२०३॥
रूपं जितोर्वशीरूपं तव मत्सङ्गदोषतः ।
क्षीरवत्काञ्जिकात्सद्यो विनङ्क्ष्यति हहा मुधा ॥२०४॥
किञ्चिद्विनष्टमद्यापि विद्यते न हि सुन्दरि ! ।
तन्मातुलगृहं गच्छ किं वाऽन्यं कुरु वल्लभम् ॥२०५॥
राजपुत्री पतिं प्रोचे मा मा वोचः प्रियेदृशम् ।
पितृदत्तः कुलस्त्रीणामेक एव यतः पतिः ॥२०६॥

कुलस्त्रियोऽपि यद्यन्य करिष्यन्ति पतिं पुनः ।
तासां पण्याङ्गनाना च भविष्यति किमन्तरम् ॥२०७॥
तत् त्वमेव तातदत्त॰ पतिर्मे जीवितावधि ।
यतो राज्ञां सता चोक्त कन्यादानं सकृद्भवेत् ॥२०८॥
कुष्ठी हृष्टमनाः प्राह सत्यमेव त्वयोदितम् ।
साहस्ये किन्तु दम्पत्यो सङ्गतं स्यादिदं वचः ॥२०९॥
"नष्टे मृते प्रव्रजिते क्लीबे च पतिते पतौ ।
पञ्चस्वापत्सु नारीणां पतिरन्यो विधीयते" ॥२१०॥
इति पूर्वकविप्रोक्तप्रामाण्यादपरं पतिम् ।
कुर्वतीनमे(नाम)पि स्त्रीणा न स्यादण्वपि दूषणम् ॥२११॥
गलत्कुष्ठाभिभूतोऽहं जीविष्यामि दिनत्रयम् ।
अलक्षितैव तद्गच्छ रात्रावेव यथारुचि ॥२१२॥
लगित्वा पादयो साऽपि जगदे गद्गदस्वरम् ।
न वाच्यमीदृशं वाक्यं हास्येनापि पुन प्रिय ! ॥२१३॥
त्वं देवस्त्वं गुरुश्च च नाथस्त्व जीवितं तथा ।
मनो-वचन-कायैस्त्वदन्यो नैव वरो मम ॥२१४॥
एवं तन्निश्चय ज्ञात्वा खेचरो मुदिताशयः ।
निजरूपविकीर्विद्या स्मृतवान् रूपकारिणीम् ॥२१५॥
यथाऽभ्रपटलात्पूषा भूमिकाया नटो यथा ।
कुष्ठित्वाद्विनिर्गतो जज्ञे तथा सोऽपि स्वरूपभाक् ॥२१६॥
सचलत्कुण्डल स्वर्ण-मणि-मौक्तिकभूषण॰ ।
अमर्त्य इव शर्वर्यामपि विद्योतमादधे ॥२१७॥
तमुद्वीक्ष्य यथाऽवस्थं विस्मयेन भयेन च ।
सकीर्णरसमापन्ना प्रोचे विद्याधरेण सा ॥२१८॥
कान्ते ! ना स्म मनोऽकान्त कार्षीरस्मि तव प्रिय ।
स एष गोचरीभूतो मन्यस्वेदमसंशयम् ॥२१९॥

खेचरोऽयं हेमरथो भोगाः सर्वत्र भोगिनाम् ।
इत्यर्थे संशयं कुर्वन् कुष्ठी भूत्वा समागमम् ॥२२०॥
सा सानन्दाऽभवत् कान्तं कान्तरूपं निरीक्ष्य तम् ।
कुमुद्वतीव कौमुद्या शशिनं शुद्धदीधितिम् ॥२२१॥
समग्रं सपरीवारं स प्रज्ञप्तिविद्यया ।
शीघ्रमाकारयामास तत्क्षणादाययौ च सः ॥२२२॥
सर्वरत्नमयस्तम्भसहस्रस्थिरसंस्थितम् ।
चञ्चत्पञ्चालिकारूपवीक्षाऽऽक्षिप्तमनोजनम् ॥२२३॥
यद् दूरादागतमिव विश्रामार्थमिह स्थितम् ।
पपौ गवाक्षैर्विततैर्वायुं व्यात्तैरिवाननैः ॥२२४॥
उद्यद्रत्नप्रभावीचिव्याप्तभूजलधौ स्थितम् ।
सपताकं यानमिवारु(रो)चयत् कलृप्तनागरम् ॥२२५॥
यस्योपरि रत्नमया शुशुभे कलशावलिः ।
सूर्यालीवागमद् द्रष्टुं विधातुं स्वौक ईदृशम् ॥२२६॥
तमी(दी)दृशं स्वविमानसमानं सप्तभूमिकम् ।
भुवनं विद्यया विद्याधरो विद्याकरोऽकरोत् ॥२२७॥
[पञ्चभिः कुलकम्]

तथाऽवरोधसौधानि शालाश्च गजवाजिनाम् ।
सभामण्डप-हट्टानि सर्वमित्यादि स व्यधात् ॥२२८॥
ततः प्रातर्बहिः पौरा गता वीक्ष्य तदीदृशम् ।
किमिदं नगरं त(क)स्मादागतं ते व्यचिन्तयन् ॥२२९॥
व्यजिज्ञपन्नमी राज्ञे सोऽपि भीतोऽथ वन्दिनः ।
प्रजिघाय परिज्ञातुं तमाकस्मिकमागतम् ॥२३०॥
ज्ञात्वा तेऽपि समेत्याशु कथयन्ति स्म भूपतेः ।
विद्याधरो हेमरथो द्रष्टुं त्वामस्त्युपागतः ॥२३१॥
ततः समग्रसामग्र्या मिलनायास्य पार्थिवः ।

ययौ तत्र च यत्रास्ति खेचरो नगराद् बहि ॥२३२॥
विद्याधरपरीवार दिव्याम्बरविभूषणम् ।
विलोक्य विस्मितो राजा नाकः किं भुवमागत. ॥२३३॥
मन्दुरा हस्तिशाला च(वा)पूर्णा वाजि-मतङ्गजैः ।
पश्यन्नास्यत् तदा सद्यो निजैश्वर्यमदं नृप. ॥२३४॥
अथोत्तीर्य गजाद्राजा सौधान्त' प्रविवेश स. ।
जलकान्ततले वारिभ्रान्त्योर्ध्वं वस्त्रमाददे ॥२३५॥
वेत्री प्राह हसित्वा तं नेदं जलमियं मही ।
कोऽय ते भ्रमो भूप ! किं गृहोर्व्यां जलं भवेत् ॥२३६॥
ततो विलक्षोऽग्रे गच्छन् क्वचिद्रतमयोतुना ।
जीवतेव पुरो याता दुःशकुन इति स्थित ॥२३७॥
विलम्ब्याथ पुरो गच्छन् सोऽपश्यत् शालभञ्जिका ।
कुर्वती सर्वकार्याणि सजीवा इव सर्वत ॥२३८॥
सचित्राणि विचित्राणि पश्यन्नेवविधान्यथ ।
आरुरोह नृप सौधे सप्तमीं भूमिमद्भुताम् ॥२३९॥
तत्र सिंहासनासीनो विद्याधरशिरोमणि ।
वीक्ष्य क्षितिपमायान्तमभ्युत्तस्थौ स सादर. ॥२४०॥
प्रणम्य भूपतिं सद्य. स्वासने सनि(न्य)वेशयत् ।
कान्ताऽऽहूताऽऽय सा तत्र प्राप्ता मदनमञ्जरी ॥२४१॥
सा प्रणम्य पितु पादौ प्राञ्जलि पुरत स्थिता ।
सोऽपि स्वपुत्रीं विज्ञाय विखिन्नात्मा वि(व्य)चिन्तयत् ॥२४२॥
मा विधेहि विधे ! जातु वशे कस्यापि नन्दिनी ।
घुणावलीव या जन्मस्थान दूषयति क्षणात् ॥२४३॥
चपलेव चला नारी नदीवन्नीचगामिनी ।
क्षणरागा च सन्ध्येव ततोऽसौ कुलदूषिका ॥२४४॥
प्रत्यक्षा विदधे शक्री स्त्री दैवे[न] नाशकारिणी ।

कण्ठलग्ना तदाऽऽयसे गतप्राणं नरं क्षणात् ॥२४५॥
समेयं तनया जज्ञे निश्चितं कुलपांशुना(ला) ।
परिणीतं वरं मुक्त्वा याऽन्यमेनं जगाश्रिता ॥२४६॥
इति चिन्तावशापन्नविषादमनसं नृपम् ।
वीक्ष्य विद्याधरः प्राह संशयं कुरु मा सुधः ॥२४७॥
सोऽहं कुष्ठी वरो योऽस्याः कोपतः परिणायितः ।
सेयं तव सुता सत्या संजाता भाग्यसम्पदा ॥२४८॥
सर्वत्र भोगिनां भोगा इति पूर्वमनुभाषितम् ।
परीक्षयि(रीक्षि)तुमियं माया प्रयुक्ताऽऽसीन्मया नृप ॥२४९॥
तदस्या लाभतो भूप ! सत्यीभूतमिदं वचः ।
तदेतदुक्तं मन्यस्व वचनं सुप्रतिष्ठितम् ॥२५०॥
एवमुक्ते खेचरेण स नरेश्वरखेचरः ।
उल्लसत्पुलको हर्षादूचे मदनमञ्जरीम् ॥२५१॥
तनये ! विनये शुद्धे विधेहि निजमानसम् ।
सानुरूपं सम्प्रसादप्रसादकरे मयि ॥२५२॥
सोचे शुचिसमाचारा किमिदं पितरुच्यते ।
ददता वरमीदृक्षं प्रसादोऽयं कृतस्त्वया ॥२५३॥
उपकारशतैर्यस्यापत्यं जायेत नानृणम् ।
तातस्योपरि कस्तस्य विदधाति सुधीः क्रुधम् ॥२५४॥
हृष्टः प्राह नृपः पुत्रि ! कुलीनाऽसि यदस्यतः ।
प्रियमेव कटुः किं स्याच्चूर्णिताऽपि हि शर्करा ॥२५५॥
तनयेऽस्मि कृतज्ञानां कुलीनानां भवत्यपि ।
लेभे रेखासाशशाङ्कसहस्रकिरणोदयम् ॥२५६॥
ततो हेमरथो विद्याधरो धृत्वा नृपं करे ।
सम्बोध्य तौ पूर्वमिव मिथः प्रीतिमवर्धयत् ॥२५७॥
अभ्यर्थ्य भूपतिर्जामातरं सत्वरमानयत् ।

स्वसौधे मिलनायास्या जनन्या हर्षहेतवे ॥२५८॥
रसवत्या सुरसया तद्विभैः कृतयाऽऽदरात् ।
भोजयामास तं राजा खेचर सपरिच्छदम् ॥२५९॥
स भोज्यैर्विविधैर्वस्त्रैर्भूषणैश्चापि भूपतिः ।
संमदात् सपरीवारं जामातरमपूपुजत् ॥२६०॥
निवेद्य तनयामङ्के दिव्यवस्त्रविभूषणैः ।
अमानयन्माननीया प्रियालापैश्च सुन्दरैः ॥२६१॥
ययो हेमरथो भूपमनुज्ञाप्य प्रियायुतः ।
आरुह्य सपरीवारो विमानानि समुद्ययौ ॥२६२॥
क्षणेन स्वपुरं प्राप्य विवेश समहोत्सवम् ।
विद्याधराधिपत्यं स चिरकालमपालयत् ॥२६३॥
अथान्यदोद्यानपालो भूमिपालं न्यजिज्ञपत् ।
देवात्र सुव्रताचार्या बहिरस्ति समागतः ॥२६४॥
ज्ञानेन सातिशयेन तत्रस्थः सर्वदेहिनाम् ।
छिन्दानः संशयानस्ति सोऽतीतानागतानपि ॥२६५॥
तदागमश्रुतेरब्दगर्जि (र्जि) रिव महीपतिः ।
शिखण्डीव मुदापूर्णस्तूर्णमासीत् सुपत्रयुक् ॥२६६॥
स्कन्धावारैरपारैः स वेष्टितः शिष्टचेष्टितः ।
वन्दनाय समादाय प्रिया सह ययौ नृपः ॥२६७॥
विमुच्य चामर-च्छत्र-मुकुटो-पानहादिकम् ।
राजचिह्नं महीपालः सूरीणां पुरतोऽगमत् ॥२६८॥
वन्दनं द्वादशावर्तं भवावर्तविमुक्तये ।
स ददौ परया भक्त्या साधूनन्यान् ननाम च ॥२६९॥
सूरयोऽथ निषण्णायां राजप्रमुखपर्षदि ।
कर्तुमारेभिरेऽधर्मनाशिनीं धर्मदेशनाम् ॥२७०॥
भो ! भो ! अपारसंसारमज्जिनामज्जितमयम् ।

चुल्लकादिभिराख्यानैर्दुर्लभो मानुषो भवः ॥२७१॥
मानुषोऽपि(षेऽपि) रसा-ऽस्थि-त्वग्-मेदो-मज्जा-ऽन्त्र-वर्च्चसा(साम्)
पात्रं गात्रं कृतघ्नं च स्यादसारमशाश्वतम् ॥२७२॥
पयसा पोषितादस्माद् देहाद् रम्भातरोरिव ।
सारमेकमुपादेयं तद्धर्मासेवनं फलम् ॥२७३॥
धर्मादेव यतः सर्वे संपद्यन्ते समीहिताः ।
अर्था इह मनुष्याणामैहिकाः पारलौकिकाः ॥२७४॥
स्वर्वधूकृतसङ्गीतप्रीतचित्ताः सदा सुराः ।
चिन्तासम्पन्नकार्याश्च जायन्ते धर्मतो ध्रुवम् ॥२७५॥
षट्खण्डभरतक्षेत्रनाथा नव निधीश्वराः ।
धर्मादेव प्रजायन्ते सर्वेऽमी चक्रवर्तिनः ॥२७६॥
चतुस्त्रिंश[द्]तिशयभ्राजिनोऽमी जिना अपि ।
भवन्ति धर्मतो नूनं त्रिजगज्जनपूजिताः ॥२७७॥
तथाऽन्यदपि सौभाग्य-रूप-वीर्यादिकं च यत् ।
चित्ताह्लादकरं विश्वे विद्यते धर्मतो हि तत् ॥२७८॥
अनन्तं शाश्वतं यच्चानावाधमतुलं सुखम् ।
सिद्धिसंबन्धि तज्जीवो धर्मादेव समाप्नुयात् ॥२७९॥
विज्ञाय तमिमं धर्मप्रभावं भावसंयुताः ।
धर्मे एव सदा यूयं भव्या भवन्तु सादराः ॥२८०॥
धर्मानुभावमाकर्ण्य नत्वा हेमरथो गुरुम् ।
अवादीद् भगवन् ! पूर्वं किं मया सुकृतं कृतम् ॥२८१॥
गुरुराह महाबाहो ! शृणु पूर्वभवं निजम् ।
यं विबुध्य विशुद्धात्मा भविष्यति भवानपि ॥२८२॥
कूर्मग्रामेऽभवद् भद्रप्रकृतिः कुलपुत्रकः ।

राज्ञः पूर्वभवीयधनदेवकथा ।

धनदेवाभिधस्तस्य वल्लभाऽस्ति यशोमती ॥२८३॥

स कुसंसर्गतो जातपापर्द्धिव्यसनः सदा ।
मांसलुब्धो लुब्धकेषु मिलितो हन्ति देहिन ॥२८४॥
अन्यदाऽवाप पापर्द्धिं विधातुं स वनान्तरम् ।
नश्यतो हन्तुमारेभे प्राणिनो नेत्रगोचरान् ॥२८५॥
धावतोऽनुदधावेऽथ चलतोऽन्वचलच्च स. ।
स्वहतान् क्रन्दत सत्त्वान् वीक्ष्याधिकमुद दधौ ॥२८६॥
मृगमेकमनु त्रस्तं धावन्नथ शरासने ।
शरं संयोज्य चिक्षेप तं हन्तुं निष्कृपाशयः ॥२८७॥
कुरङ्गोऽथ लतागुल्मं प्रविश्य परतो गतः ।
स हतो न हतो वेति वीक्षितुं पृष्ठतोऽगमत् ॥२८८॥
प्रविवेश लतागुल्मे यावत् तावत् पुर.स्थितम् ।
मुनिमेकमपश्यच्च तत्पुर पतितं शरम् ॥२८९॥
धनदेवस्ततो भीत. पतित्वा मुनिपादयो ।
आह स्तोकेन न विभो ! लिप्तोऽहं त(त्व)द्वधैनसा ॥२९०॥
तत्प्रसीद न विज्ञातस्तिष्ठन्निह भवान् प्रभो ! ।
क्षिप्त. शरो मृग हन्तुं पृष्ठतो धावता मया ॥२९१॥
ध्यानविन्यस्तचित्तेऽस्मिन् न ददत्युत्तर मुनौ ।
धनदेवोऽतिभीमग्नो लग्नोऽस्य पादयो' पुन. ॥२९२॥
भगवन् ! भवता लोकोत्तरतेजस्विना पुर ।
देवा अपि तृणमात्र किं पुनर्मादृशो जन' ॥२९३॥
न भ्राता न पिता पुत्रो न स्वामी कोऽपि विद्यते ।
अटव्योतो. श्रुतिच्छेदस्तदय मारणे मम ॥२९४॥
तद् विमुञ्च मयि क्रोध रोधं दत्मे यदङ्गिनाम् ।
तत् प्रसद्य पृष्ठहस्त यच्छ स्वच्छमना भव ॥२९५॥
पारयित्वा मुनिर्ध्यानं धनदेवमुवाच तम् ।
भो ! प्रकृत्या जितक्रोधयोगा. स्यु साधव सदा ॥२९६॥

साधवः सापराधेऽपि न कुर्वन्ति क्रुधं क्वचित् ।
कः कोपस्यावकाशो हि त्वयि भद्र ! निरागसि ॥२९७॥
अपराधं विधायापि यो जन्तुः परितप्यते ।
सोऽपि कोपपदं न स्यान्निर्मन्तुः किं पुनर्भवान् ॥२९८॥
तद् विमुच्य भयं भद्र ! स्वस्थीभूय मयोदितम् ।
आकर्णय यतो दुःखी न भवेस्त्वं भवान्तरे ॥२९९॥
यथा महाभयं भद्र ! विद्यते मृत्युतस्तव ।
परेषामपि जानीहि तादृगेव तथाऽङ्गिनाम् ॥३००॥
उच्यमानो म्रियस्वेति जायते दुःखितो यदि ।
जन्तुस्तन्निशितैः शस्त्रैर्हन्यमानः कथं भवेत् ॥३०१॥
कुष्ठी कुष्ठाभिभूतोऽपि न मर्तुमभिवाञ्छति ।
किं पुनर्यः सुखी तस्मान्मृत्युभीरुभयोः समा ॥३०२॥
तथा विद्युच्चले भोगसंयोगे जीविते पुनः ।
गजकर्णचले युक्ता न पापाभिरतिर्नृणाम् ॥३०३॥
नान्यज्जीववधात् पापस्त(पम्)लं किञ्चन विद्यते ।
प्रभवन्ति यतो दुःखलक्षाण्याशु भवान्तरे ॥३०४॥
पापं स्त्री-पुत्र-पत्नीनां कृते येषां करोति ना ।
ते रक्षन्ति न तं यान्तं नरके विवशं पुनः ॥३०५॥
तथाऽन्ये स्वजना दूरे सन्तु योऽस्ति सुपोषितः ।
देहो विघटते सोऽपि कुभृत्य इव संगरे ॥३०६॥
तत् कुरुष्व मतिं धर्मे शर्मकारिणि शाश्वते ।
न भवन्ति यतो दुःखान्यैहिकामुष्मिकाण्यपि ॥३०७॥
तं पीयूषोपमं सोऽपि पीत्वा मुनिमुखोद्गतम् ।
उपदेशरसं सद्यो मिथ्यात्वा(त्व)गरमत्यजत् ॥३०८॥
धनदेवोऽपि मुनिपादौ नत्वा व्यज्ञपयत् प्रभो ! ।
भवान्धकूपे पततो मम हस्तोऽवलम्बितः ॥३०९॥

अद्यप्रभृति जीवानां विधास्यामि वधं न हि ।
खादिष्यामि न मासं च नियमोऽस्तु सदा मम ॥३१०॥
मुनिरप्याह न त्वत्तः पुण्यवानस्ति कश्चन ।
य समस्तं सदाऽभ्यस्त पाप तत्याज तत्क्षणात् ॥३११॥
तदेकचित्त· स्वोपात्तं नियमं जीवितावधि ।
पालय ता(तं) भवेद्यस्मान्निश्चयफलदायिक·(दायकः) ॥३१२॥
स प्राह सुप्रभो ! प्राप्तं परित्यजति को निधिम् ।
गतं चक्षुरवाप्तं चेत् विक्षिपेत् कः शलाकया ॥३१३॥
नियमं पालयिष्यामि प्रयतो जीवितावधि ।
को हि कल्पद्रुमे लब्धे नादर कुरुते सुधीः ॥३१४॥
प्रणिपत्य मुने· पादौ भङ्क्त्वा चाप-शरादिकम् ।
मृगयोपस्करं सर्वं जगाम गृहमात्मन ॥३१५॥
दृष्ट्वा तमागतं कान्तं निर्मांस निर्धनु·शरम् ।
प्रिया पप्रच्छ किं किंचित् त्वत्पार्श्वे नाद्य वीक्ष्यते ॥३१६॥
अथाचख्यौ स वृत्तान्तमखिलं दयिताग्रतः ।
साप्याह कान्त ! धन्यस्त्वं यस्याभून्मुनिसंगमः ॥३१७॥
नियमो विदधे यच्च सोऽत्यन्तं मेऽपि संमतः ।
तदमुं पालयिष्यामो मिलित्वा द्वावपि प्रिय ! ॥३१८॥
ततस्तयो पालयतोर्नियम मुदितात्मनो· ।
काल· कियान् व्यतीयाय शुद्धद्रव्यार्जनाजुषो· ॥३१९॥
दुर्भिक्षमापतद् रक्ष इव लोकक्षयंकरम् ।
कदाचन जनो यत्र न कोऽपि सुखितोऽभवत् ॥३२०॥
जनन्योऽपि निजं पुत्रं यत्रास्ततसु(त्रात्तमु)पयाचितै· ।
वञ्चयित्वा रह· स्थिरता कदन्नमपि भुञ्जते ॥३२१॥
जनका अपि यत्र स्वं मूल्यमादाय नन्दनम् ।
विक्रीणन्ति तृणमिव संत्यक्तप्रीतिनिर्गिनय ॥३२२॥

क्षुधार्ता पतिता यत्र दृश्यन्ते द्रमकाः क्षितौ ।
दुर्वाताद् गलितानीव पापवृक्षफलान्यधः ॥३२३॥
यत्र प्रतिगृहं द्वारसंस्थिता द्रमकावलिः ।
विहितार्त्तस्वरा दीनाऽऽख्यातीव निजदुष्कृतम् ॥
तस्मिन्नेवंविधे जाते दुर्भिक्षे क्षयकारिणि ।
अन्नाभावे जनः प्रायो बहुर्मृत्युमुपागतः ॥३२५॥
योऽप्यस्ति सोऽप्यभून्मांसभक्षणाभिरतो जनः ।
विमुच्य कोऽपि तं ग्रामं क्रमशोऽगच्छदन्यतः ॥३२६॥
धनदेवः सभार्योऽपि सीदन्नन्नक्षयेन तु ।
चचाल सह सार्थेन स(आ)सन्नविषयोपरि ॥३२७॥
सार्थलोकोऽपि मांसेन प्राणवृत्तिमकल्पयत् ।
गच्छतः स्म निराहारौ तावन्नाभावतः पथि ॥३२८॥
अथान्नालाभतस्तौ तु पथि चंक्रमणाक्षमौ ।
मिथः पर्यालोचयतामिदं मृत्युभयातुरौ ॥३२९॥
दूरेऽन्नबहुलो देशो द्वावप्यग्रे गमाक्षमौ ।
नियमः पालनीयश्च यावज्जीवमयं पुनः ॥३३०॥
तद् बलान्मृत्युरायातः स स्वयं यदि साध्यते ।
सकामनिर्जरायोगात् तदा स्यान्निर्मलो भवः ॥३३१॥
तौ विचिन्त्येति चक्रातेऽनशनं शुद्धमानसौ ।
विपद्य च स्वर्गलोकं प्रथमं समुपेयतुः ॥३३२॥
यद्युवाभ्यां पूर्वभवे हिंसा-मांसनिवृत्तितः ।
नियमः पालितस्तेन सम्पन्ना सम्पदीदृशी ॥३३३॥
ततश्च्युत्वा भवान् विद्याधरो मेघरथोऽभवत् ।
यशोमती पुनरीयं जाता मदनमञ्जरी ॥३३४॥
तदाकर्ण्याथ तावीहापोहसंहतमानसौ ।
संजातजातिस्मरणौ दम्पती मुनिमूचतुः ॥३३५॥

दिष्टं प्रभुणा यन्नौ वृत्तं वृत्तं पुरातनम् ।
तत् पुरःस्थमिवाध्यक्षं जातं जातिस्मृतेः समम् ॥३३६॥
तत्प्रसीद गृहस्थानामुचितं धर्ममादिश ।
न वयं दुष्करस्यास्य व्रतस्य करणे क्षमाः ॥३३७॥
मुनिः सम्यक्त्वमूलानि द्वादशापि व्रतान्यथ ।
सम्यगुच्चारयामास दम्पती विनयान्वितौ ॥३३८॥
प्रपद्य तौ जैनधर्मं वन्दित्वा मुनिपुङ्गवम् ।
पुरं विविशतुः स्वीयं मुनिरप्यन्यतो ययौ ॥३३९॥
प्रतिपाल्य विशुद्धं तौ गृहिधर्ममनाकुलौ ।
पर्यन्तसमये प्रायोपवेशनमगृह्णताम् ॥३४०॥
निरतीचारमाराध्य स्वर्गं तौ जग्मतुस्ततः ।
च्युत्वा महाविदेहेषु मानवीभूय सेत्स्यतः ॥३४१॥

[इति धनदेवदृष्टान्त]

तदेवं देव ! यः कोऽपि धनदेव इवाङ्गिनाम् ।
न करोति वधं मांस न खादति स पुण्यवान् ॥३४२॥
आकर्ण्यैवं जैत्रसिंहो भूपतिर्वैसटं जगौ ।
श्रेष्ठिन् ! शक्तः परित्यक्तुं न मांसमहमन्वहम् ॥३४३॥
न स्वयं देहिनां घातं करिष्यामि निरागसाम् ।
मासे मासे पञ्चदश त्यक्ष्यामि दिवसान् पुनः ॥३४४॥
श्रेष्ठी प्राह प्रभो ! धन्यस्त्वमेव यदियत्यपि ।
श्रुते सकृज्जीववधं परितत्याज यः स्वयम् ॥३४५॥
तदेव सत्यवचसा भवता निजभाषितम् ।
परिपाल्य यतो धर्मं सता सत्यव्रत(त) सदा ॥३४६॥
जैत्रसिंहो जगौ श्रेष्ठिन्नुपरोधः किमत्र ते ।
बुभुक्षितस्य किं नाम भोजनाभ्यर्थना भवेत् ॥३४७॥
भूपः प्रोचे पुरा मान्यस्त्वमभ्यागत इत्यभूः ।

धर्मोपदेशादधुना जातः पूज्यतमो मम ॥३४८॥
तदत्र तिष्ठ मद्दत्तावासे पौरशिरोमणिः ।
कृतो मया पुनर्नित्यमागच्छेरस्मदन्तिकम् ॥३४९॥
संघस्य रथयात्रायामादेशं वेत्रिणा ददौ ।
सर्वत्र नगरेऽमारिघोषणां चाप्यकारयत् ॥३५०॥
वेसटाय वरावासादेशं मन्त्रिपुरो ददौ ।
स गत्वा श्रेष्ठिना सार्धं नृपादेशं तथाऽकरोत् ॥३५१॥
बहिस्तः स समादाय श्रेष्ठ्यपि स्वकुटुम्बकम् ।
तस्थौ तस्मिन् भूपदत्तावासे वासववेश्मभे ॥३५२॥
यातायातैः प्रियालापैः श्रेष्ठिनोऽस्य च भूपतेः ।
निचिता प्रीतिरुत्पेदे बल-केशवयोरिव ॥३५३॥
राजप्रसादमप्याप्य परुषं न वचोऽवदत् ।
चन्द्रकान्तो न पीयूषं विमुच्य परिवर्षति ॥३५४॥
मन्यमानः स भूपेन लोकोपकृतिमातनोत् ।
विन्यस्तः सर(शिर)सीशेन सदोपकुरुते शशी ॥३५५॥

कुर्वन् सदा सकलपौरशिरोमणित्वं
दानेन निर्जरतरोः समतां दधानः ।
संपूरयन् निजयशोलसितैः स विश्वं
तद् वेसटः पुरवरं चिरमध्युवास ॥३५६॥

इति श्रीशत्रुंजयमहातीर्थोद्धारप्रबन्धे प्रथमः प्रस्तावः ।

अथ द्वितीयः प्रस्तावः।

वासमासेदुषस्तस्य धर्मकर्मजुषस्तथा।
प्रसिद्धिरासीत् स यथा ह्युपमानमभूत् सताम् ॥१॥
अस्याभूद् वरदेवाह्वो वरदेव इवात्मजः।
चित्रं यः सुमनास्त्वपि न सुरालयसंस्थितिः ॥२॥
क्रमेण वेसटः सूनुं नियोज्य गृहसम्पदि।
स्वयं गृहीत्वाऽनशनं शुभध्यानो दिवं ययौ ॥३॥
पितेव वरदेवोऽपि पालयन् पौरमुख्यताम्।
लोकोपकारं कुर्वाणः ख्यातोऽभूत् क्षितिमण्डले ॥४॥
क्रमेण तस्य पुत्रोऽपि जिनदेवाह्वयोऽभवत्।
जिनदेवपदद्वन्द्वसमाराधनबद्धधीः ॥५॥
पिताऽपि तस्मिन् संयोज्य गृहभारमपारधीः।
स्वयं स्वर्गमगाद् ग्रामं ग्रामादिव पथि स्थितः ॥६॥
जिनदेवः सदा देवपूजादिकरणोद्यतः।
कालं निनाय सोऽपायरहितं महितः सताम् ॥७॥
तस्याथ समये सूनुरनूनगुणसेवधिः।
बभूव भूधवश्रेणिमान्यो नागेन्द्रनामकः ॥८॥
यः शेष इव सत्याह्वो गोत्रोद्धारकरत्वतः।
किन्तु तस्य द्विजिह्वत्वं नासीच्च कुटिला गतिः ॥९॥
तस्मिन्नात्तभरे पुत्रे जिनदेवः कदाचन।
निशाशेषे मुक्तनिद्रो निस्तन्द्रः समचिन्तयत् ॥१०॥
विश्वस्मिन्नपि विश्वेऽत्र वस्तूनि सकलान्यपि।
क्षणिकानि निरीक्ष्यन्ते प्रत्यक्षं स्वयमंगिभिः ॥११॥
तथाऽपि निबिडप्रीतियन्त्रिता वपुरादिषु।
न कुर्वन्ति हितं धर्मं दत्तं येन धनादिकम् ॥१२॥

तथा मोहग्रहावेशविवशा गृहवासिनः ।
विडम्ब्यमानं स्वं तेन वराका नैव जानते ॥१३॥
तथाऽत्र नारी वारीव वशं नरराजं क्षणात् ।
कुरुतेऽतः समर्थोऽपि लभते न समीहितम् ॥१४॥
अपत्यनिगडं देवो वितीर्य पदयोर्मम ।
तथाऽकरोद् यथा मुक्तिर्दुर्लभा खलु मी(वी)क्ष्यते ॥१५॥
तदहं प्रत्यहं शृण्वन्नपि जैनवचा(चः)सुधा[म्] ।
निनाय यौवनं कामग्रहग्रहिलमानसः ॥१६॥
तारुण्यं निर्गतं देहं जरयोद्धरयाऽऽवृतम् ।
तद्दीक्षायोग्यता नास्ति शक्तिहीनस्य मेऽधुना ॥१७॥
मदादेशवशः सूनुरात्तवेश्मभरोऽस्ति यत् ।
तद् व्ययित्वा धनं धर्मे श्रयेऽर्थं पारलौकिकम् ॥१८॥
तदाकार्य गुरून् तेषां प्रत्यक्षं देववेश्मनि ।
अष्टाहिकाः कारयामि महोत्सवपुरस्सरम् ॥१९॥
साधर्मिकाणां वात्सल्यं सत्रागारमवारितम् ।
कारयामि यथोपात्तं वित्तं स्यात् सफलं मम ॥२०॥
विचिन्त्येति प्रगे पुत्रमाकार्यार्यनृणां वरः ।
आख्याति स्म सनिःशेषं रात्रिचिन्तितमात्मनः ॥२१॥
पुत्रः प्रीति(त)मनाः प्राह ततो निजभुजार्जितम् ।
धर्मे धनं व्ययति चेत् तदन्यत् प्रार्थये किमु ॥२२॥
पुत्रः पितुः क्षणं(ऋणं) दत्ते मृतस्यापि धनग्रहात् ।
स्वयं तातो व्ययति चेत् तद्गतर्णः सुतो भवेत् ॥२३॥
सुतोदितेन तेनाथ जिननाथपथि स्थितः ।
संजातद्विगुणोत्साहो जिनदेवोऽभवत् तदा ॥२४॥
द्रुतमाकारयच्छ्रेष्ठी कक्कसूरिगुरूनथ ।
तथा व्यधाज्जिनदेवः सम्पूर्णं स्वमनोरथम् ॥२५॥

श्रेष्ठी हृष्ट कृतकृत्यो गुरूनूचे कृताञ्जलि॰ ।
कियदायुर्ममाद्यापि विद्यते चिन्त्यता प्रभो ॥२६॥
विचिन्त्य सूरय॰ प्रोचुरायुर्मासत्रयावधि ।
विद्यते जिनदेव ! त्व तद्धर्मनिरतो भव ॥२७॥
गुरूनभ्यर्थ्य स श्रेष्ठी तत्रैवात्थापयत् (?) तत॰ ।
अभवत् सोद्यमो धर्मे मृत्यौ सामीप्यमीयुषि ॥२८॥
आकार्य समये सूरीन् तत्समक्षमनाशकम् (?) ।
आददे सर्व सत्त्वाना क्षामणं विदधे तथा ॥२९॥
संपाल्य निरतीचारमनाशकमयं दिवम् ।
ययौ मृत्यूत्सव सर्वं पुत्रोऽकारयदस्य तु ॥३०॥
नागेन्द्रोऽथ गृहैश्वर्यं पालयन् कालयोगत॰ ।
पुत्र प्राप्योपयाचितशतैर्मुदमुपागमत् ॥३१॥
निरीक्ष्यासौ तदङ्गेषु लक्षणश्रेणिमद्भुताम् ।
सल्लक्षण इत्यभिख्यां चक्रे पुत्रस्य सोत्सवम् ॥३२॥
सदभ्यस्त सकलासु स कलासु क्षणादभूत् ।
व्यवहारे तथाऽऽचारे गुणेषु निपुणोऽपि च ॥३३॥
पुत्रे न्यस्तभर सोऽपि नागेन्द्रोऽथ निज धनम् ।
कृत्वा कृतार्थं क्षेत्रेषु सप्तस्वपि दिवं ययौ ॥३४॥
अथ ताते दिव याते साधुसल्लक्षणोऽभवव् ।
स्ववेश्मविभवस्वामी चामीकरसमद्युति॰ ॥३५॥
देवपूजाऽऽवश्यकादिधर्मकर्मसु बद्धधी ।
गुरुभक्तिपर काल निनाय सुखित सदा ॥३६॥
अथान्यदा गूर्जरत्रादेशात् कोऽपि समाययौ ।
स्वार्थ सार्थपोऽगण्यपण्यमादाय य(त)त्पुरम् ॥३७॥
निजापणसमासीन स्वस्थ सार्थपतिं मुदा ।
कौतुकेन किंवदन्तीं प्रष्टु सल्लक्षणोऽवदत् ॥३८॥

आगतोऽसि कुतो देशात् स किद्दशगुणर्द्धिमान्
पुरं तत्र वरं किंच सर्वमाख्याहि मे पुरः ॥३९॥
स आख्यद् गौर्जराद् देशादायातोऽस्मि महामते ! ।
शक्तः स्यां तद्गुणान् वक्तुं यदि जिह्वा सहस्रवाक् ॥४०॥
तथाऽपि लेशतो देशगुणान् कानपि वर्णये ।
समृद्धिर्यद्यपीन्द्रस्याद्भुता तत्किं न कथ्यते ॥४१॥
समस्तसस्यसम्पत्तिनिष्पत्तिप्रत्यलाऽचला ।
प्रत्यासन्नजलापूर्णकूपाऽनूपाऽस्ति यत्र भूः ॥४२॥
यत्र नारंग-जंबीर-जम्बू-निम्ब-कदम्बकाः ।
रंभा-शोभांजना-स्वच्छकपित्थ-करमर्दकाः ॥४३॥
प्रियालु-पीलु-माकन्द-श्लेष्मातक-बिभीतकाः ।
बीजपूर-खर्जूर-द्राक्षे-क्षु-पनसादयः ॥४४॥
बकुलः केतकी जाती चम्पकः शतपत्रिका ।
मल्लिका-वालक-जपा-ससूला-यूथिकादयः ॥४५॥
फलन्ते(न्ति) येषु(ये तु) पुष्यन्ति तरवः केऽपि भूतले ।
कियन्तस्तव कथ्यन्ते सन्ति सर्वेऽपि तत्र ते ॥४६॥
[चतुर्भिः कलापकम्]

मुद्गा-ढकी-शालि-माष-गोधूमाश्च युगंधरी ।
इत्याद्यन्नानि सर्वाणि जायन्ते तत्र भूगुणात् ॥४७॥
यन्निवासी जनः सर्वो वेलाकूलेषु भूरिषु ।
व्यवसाये कृतेऽल्पेऽपि निःसीमांश्रियमश्नुते ॥४८॥
यत्र नागरखण्डानि नागवल्लीदलानि च ।
रञ्जयन्ति मलिनास्यं मित्राणीव सदाऽङ्गिनाम् ॥४९॥
यत्र पाथेय-पानेय(नीय)वाहिनः केऽपि नाध्वगाः ।
प्रपा-कूप-सरो-ग्रामसत्राकारादिषु स्थिताः ॥५०॥
यत्राविरलवृक्षालीतलसंचारिणः पथि ।

पान्था न जातु सन्तापं लभन्ते तपनातपात् ॥५१॥
शत्रुञ्जय-रैवतकमुख्यतीर्थानि यत्र च ।
भव्यैरुपास्यमानानि प्रापयन्ति परं पदम् ॥५२॥
सोमनाथो ब्रह्मस्थानं मूलस्थानं रविस्तथा ।
यत्रेत्यादिकतीर्थानि विद्यन्ते लौकिकान्यपि ॥५३॥
यत्र कौ(कु)सुम्भ-मा(म)ञ्जिष्ठारक्तवस्त्राणि सर्वदा ।
विचित्राणि पट्टसूत्रयुतान्याददते जनाः ॥५४॥
उपकारैः सदाचारैः प्रियालापैर्यदङ्गिनाम् ।
मुदितैर्निपुणैः प्रोचे यो विवेकबृहस्पतिः ॥५५॥
विद्यन्ते ये क्षितौ देशा जायन्ते नास्य ते समाः ।
स्वर्गो न दृष्टस्तत् तेन कथयामि कथं समः ॥५६॥
यस्य ग्रामा अपि पुरा(र)समा असमवैभवाः ।
ततः पुराणां संख्यानं कथयामि कथं तव ॥५७॥
अणहिल्लपुर-स्तम्भतीर्थमुख्यानि यत्र च ।
पुराणि सन्त्यसंख्यानि स्व पुरामानि सत्तम! ॥५८॥
परं प्रह्लादनपुरं साम्प्रतं पुरमस्ति यत् । प्रह्लादनपुर-
तत्समानं किमपि चेत्स्वर्गे भवति वा न वा ॥५९॥ वर्णनम्
अपारधनसंभा(भा)रसमुपार्जनयोगतः ।
स्थलवेलाकूलमिति यत्पुरं गीयते जनैः ॥६०॥
प्रह्लादनविहाराख्य श्रीनाभेयजिनेशितुः ।
विद्यते मन्दिरं यत्र सुरमन्दिरसुन्दरम् ॥६१॥
सद्बालानकमूर्धस्थसुवर्णकपिशीर्षकं ।
आपद्दर्शोग्ररमिरामानि देवगृहेषु यत् ॥६२॥
सौवर्णदण्डकल्पश्री-मत्कसारककान्तिभि ।
प्रातर्लोका दृतार्कं यद्रूपं नेक्षितुं क्षमाः ॥६३॥
यत्रापाणिकरलाया निःस्वानध्यानत(त)र्जित ।

कलिकालरिपुस्तस्मात् पुराद् दूरं पलायितः ॥६४॥
अगण्यपण्यपूर्णासु यस्मिन्नापणवीथिषु ।
क्रेयस्य न स्मरन्ति स्म जना अन्यान्यथे(वी)क्षिणः ॥६५॥
सगुणाः सवसूल्लासा रोहणाद्राविवान्वहम् ।
संघेशमणयो यत्र जायन्ते जनभूषणाः ॥६६॥
किमन्यद्वर्ण्यते तत्र कौतुकं यत्र साधवः ।
सकलत्रा अप्रतिमाः सन्ति देवालया अपि ॥६७॥
ईश्वराः सुगताः पौरा बुद्धा यत्र च जिष्णवः ।
अर्हन्तोऽपि शिवासक्ताः किं चित्रं वर्ण्यते परम् ॥६८॥
तस्मादहमिह श्रेष्ठिन्! आगतो यदि तत्पुरम् ।
प्रत्यक्षं वीक्ष्यते दृष्ट्या कृतार्थो जायसे तदा ॥६९॥
श्रुत्वा सार्थपतिप्रोक्तं साधुधुर्यः सलक्षणः ।
समपद्यत सद्योऽसौ प्रल्हादनपुरोन्मनाः ॥७०॥
क्रमेण लभ्यं सम्बन्धं विधाय स्ववशे ततः ।
तेनैव सार्थपतिना सार्धं पन्थानमाश्रयत् ॥७१॥
प्रल्हादनपुरं प्राप सोऽप्यच्छिन्नप्रयाणकैः ।
विशतः पुरमध्ये तु शकुनास्तस्य जज्ञिरे ॥७२॥ यथा-
पोतकी दक्षिणे पक्षे प्रदेश(शे)शाद्वले स्थिता ।
दृष्ट्वा सुचेष्टा कृत्वाऽथ पृथ्वारावं शिरःसमम् ॥७३॥
वामं यात्वा तरौ तत्र सहकारे न्यवीविशत् ।
तत्र स्थिताया भक्ष्याप्तिः स्वयमेवास्यगाऽभवत्॥७४॥ [युग्मम्]
मणिकण्ठोऽपि सोत्कण्ठो दक्षिणाद् वामगोऽभवत् ।
श्वा सुस्थाने मूत्रयित्वा वामाद् दक्षिणमागमत् ॥७५॥
तदन्तर्विशतस्तस्य श्रीवामेयजिनेशितुः ।
रथः संमुखमायातः ससङ्घोऽथ पुरेऽभ्रमत् ॥७६॥
तदाऽवदच्छाकुनिको मारवः सार्धमागतः ।

तवात्र तिष्ठतः पुत्र-धनलाभो भविष्यति ॥७७॥
त्वत्सन्ततिसमुत्पन्नास्तनयाः सङ्घनायकाः ।
भाविनः केऽपि तेऽप्यन्ये देववेश्मविधायिनः ॥७८॥
तीर्थोद्धारकरः सोऽपि चतुर्थ्यो तवसन्ततौ ।
भविता यदयं तुर्यः संजातः शकुनो रसः ॥७९॥
सन्मान्य तं शाकुनिकं धन-ताम्बूलदानतः ।
नत्वा रथस्थश्रीपार्श्वं गुरूनथ ननाम सः ॥८०॥
प्रत्यक्षं वीक्ष्य तादृक्षं वर्णिताभ्यधिकं पुरम् ।
मन्यते स्म कृतार्थे स्वे लोचने जन्म-जीविते ॥८१॥
समादाय निवासायावासमायासवर्जितः ।
तस्थौ स्वस्थमना मानी सुखेन धनमार्जयत् ॥८२॥
तस्या(स्य चा)वद्धमूलस्य तिष्ठतः सुतरोरिव ।
काप्यपूर्वाऽभवच्छाया सर्वेषामाश्रयो यथा ॥८३॥
तत्रोपकेशगच्छस्य निश्रायां पार्श्वमन्दिरम् ।
विद्यते तत्र स श्रेष्ठी हृष्टो गोष्ठिकतां दधौ ॥८४॥
अथ तस्याभवत् पुत्र आजडो जलधेरिव ।
चन्द्रः सर्वकलाभोगयोगप्रीणितभूतलः ॥८५॥
विशेषतः पुनस्य भक्तिं श्रीपार्श्ववेश्मनि ।
चकार पोषधागारे स्वगुरूणां च सादरः ॥८६॥
पितर्युपरते कालयोगतः सोऽथ तत्पदे ।
आजडोऽजनि लोकानां मान्यो नान्योऽस्ति यत्पुरः ॥८७॥
वस्तुप्रकाशं विदधल्लोकोपकृतिमन्वहम् ।
स तत्राभ्युदयी जज्ञे पूर्वाचल इवार्यमा ॥८८॥
एकविंशत्यङ्गुलाङ्कं नाभेयं मूलनायकम् ।
तत्परिकरबिम्बानां ससत्याऽभ्यधिकं शतम् ॥८९॥
विधाप्य श्रीमदूकेशगच्छीये पार्श्वमन्दिरे ।

श्रीदेवगुप्तसूरिभ्यः प्रतिष्ठाप्य यथाविधि ॥९०॥
नूतनां देवकुलिकां कारयित्वा न्यवेशयत् ।
तत्पुरश्चातिविस्तीर्णं यो मण्डपमकारयत् ॥९१॥
[त्रिभिर्विशेषकम्]
एवं वर्तमानस्य धर्मकार्येष्वहर्निशम् ।
क्रमेणास्य समुत्पन्नस्तनयो गोसलाह्वयः ॥९२॥
स पित्रा सदुपाध्यायात् सकला ग्राहितः कलाः ।
तथा यथाऽसावक्षेपात् दक्षजाताधिपोऽभवत् ॥९३॥
रूप–यौवनसम्पन्नां कुल–शीलगुणान्विताम् ।
कन्यां गुणमताऽभिख्यां तावत् तं पर्यणाययत् ॥९४॥
जाया–पत्योस्तयोः प्रीतिभावभावितचेतसोः ।
कालः कियान् व्यतीताय सुखेन निरपाययोः ॥९५॥
अथाजडोऽपि विज्ञाय स्वायुः प्रान्तमुपागतम् ।
श्रीदेवगुप्तानाकार्य विज्ञप्तिं तत्पुरोऽकरोत् ॥९६॥
प्रभो ! यदस्मिन् समये युक्तं कर्तुमुपासकैः ।
निस्तारणार्थमधुना पूज्यैस्तदुपदिश्यताम् ॥९७॥
सूरयः कारयामासुर्मिथ्यादुष्कृतपूर्वकम् ।
आराधनां तस्य शुद्धां सिद्धान्तोक्तां यथाविधि ॥९८॥
ततश्चतुर्विधं संघं साधुः क्षामयति स्म सः ।
सर्वानप्यपरान् सत्त्वान् त्रिविधं त्रिविधेन च ॥९९॥
सप्तक्षेत्र्यामपि धनं व्यापितुं निजसूनवे ।
शिक्षामदात् स्वबन्धूनां विभज्य च पुनः स्वयम् ॥१००॥
चतुःशरणमाश्रित्य शुद्धध्यानपरः सुधीः
आदायानशनं पञ्च परमेष्ठिनमस्कृतीः ॥१०१॥
उच्चरन्नात्मना शृण्वन्नपि भव्यमुखोदिताः ।
शुद्धध्यानोऽमलगेहं गे(दे)हं मुक्त्वा दिवं ययौ ॥१०२॥

गोसल्लोऽपि पितुर्मृत्यूत्सवमाधाय साधयन् ।
सर्वकार्याणि पौराणां निन्ये कालमनाकुल' ॥१०३॥
धन्या गुणमताऽसूत लोकानन्दकरान् वरान् ।
क्रमेण त्रीनपि सुतान् कण्ठशक्तिरिव स्वरान् ॥१०४॥
आसाधरस्तेपु मुख्यो द्वितीयो देसलाह्वयः ।
लावण्यसिंहो लघुरप्यलघुर्योऽभवद् गुणैः ॥१०५॥
संयुतस्तैस्त्रिभि पुत्रैः फणैरिव स तक्षकः ।
अधृष्योऽभवदन्येषामधिपो भोगिनामपि ॥१०६॥
तेऽथ त्रयोऽपि तातेन कन्यका. परिणायिता ।
रत्नश्रीर्भोलिका लक्ष्मीरित्यासां क्रमशोऽभिधाः ॥१०७॥
निजादेशकृतां तेषा त्रयाणा तनुजन्मनाम् ।
साहाय्येन सुखेनैव काल सोऽप्यति(त्य)वाहयत् ॥१०८॥
क्रमेण कर्मणो योगात् गोसलो निर्धनोऽभवत् ।
किं कस्यापि स्थिरा लक्ष्मी स्वगृहेऽब्जेऽपि या चला ॥१०९॥
ततः स्वस्पर्द्धिकीभूतो गोसलोऽपि समाधिना ।
मृत्युं मापत् पापबुद्धिवर्जित. स्वायुष. क्षये ॥११०॥
आसाधरो लघुरपि वेश्मभारमपारधी. ।
दधौ किमिद धौरेयो वयो गणयति क्वचित् ॥१११॥
अथ जातु देवगुप्तसूरीणां जन्मपत्रिकाम् ।
आशाधरोऽदर्शयत् स्वां स्यामहमपि धनी प्रभो ! ॥११२॥
निचिन्त्य तां सूरयोऽपि प्रोचिरे शृणु भद्र ! भो ! ।
भविष्यस्यचिरेणैव त्वमपारधनेश्वर ॥११३॥
पर यदर्जितं धर्मे न व्ययिष्यसि तद्धनम् ।
स्वय यास्यति मत्वैतत् कुर्या. पुण्यमनश्वरम् ॥११४॥
स प्रणम्य गुरुनूचे चेत् प्रभो ! भविता धनम् ।
व्ययिष्यामि तदाऽत्र विना धर्मं न कुत्रचित् ॥११५॥

प्रतिज्ञायेत्यसौ साधुस्ततः प्रभृति यद्धनम् ।
उपार्जयत्यल्पमपि सर्वं तद्धर्मसात्करोत् ॥११६॥
अन्यदा श्रीदेवगुप्तसूरीणां वन्दनाय सः ।
ययौ पोषधशालायां शालायां पुण्यदन्तिनः ॥११७॥
देवतावसरं तत्रावसरे कुर्वतो गुरून् ।
वन्दित्वा समुपाविक्षद् गुरुशुश्रूषणाय सः ॥११८॥
तदा गमे(ते)षु भिक्षार्थं साधूषूपाश्रये रयात् ।
क्रीडन्ती कन्यका काचिदाययौ सप्तवार्षिका ॥११९॥
तदानीमेव तद्देहेऽवतीर्णा सत्यका सुरी ।
पृष्टा प्रभुभिराचख्यौ सर्वार्थांश्चित्तचिन्तितान् ॥१२०॥
आशाधरोऽपि हि गुरून् नत्वा प्राह प्रभो! मम ।
कदा कस्माद्धनं भावि न वेति पृच्छ्यतां सुरी ॥१२१॥
गुरुपर्यनुयुक्ता सा जगाद जगदीश्वरी ।
स्वल्पैरहोभिरेवास्य मिलिष्यति धनं बहु ॥१२२॥
परं दिशो दक्षिणस्या भावी लाभोऽस्य सर्वदा ।
नोत्तरस्या न पूर्वायाः पश्चिमायास्तथा नहि ॥१२३॥
इत्युदीर्यान्तर्हितायां सत्यकायामथ प्रभुः ।
आशाधरशिरस्याधाद् वासानाशातरूधि(नसातरोध)कान् ॥
ततो देवगिरावाशाधरः साधुरमंडयत् ।
यातायातैर्बान्धवानां व्यवहारमनारतम् ॥१२५॥
क्रमेण व्यवसायेन मन्दरेण विलोडित- ।
दक्षिणाशाम्बुधौ लक्ष्मीं स लेभे पुरुषोत्तमः ॥१२६॥
पूर्वोदिष्टगुरूणां स संस्मरन् धर्मकर्मसु ।
व्ययति स्म धनं सप्तक्षेत्रेषु विशदाशयः ॥१२७॥
अथ लक्षेश्वरीभूतः साधुराशाधरोऽन्यदा ।
श्रीदेवगुप्तसूरीणां विज्ञप्तिं पुरतोऽकरोत् ॥१२८॥

ग्लान[भा]वास्थिताः पूज्या विजयन्ते जरावृताः ।
तत् कुरुध्वं सूरिपदं कुर्वेऽहं विभवव्ययम् ॥१२९॥
तच्छ्रुत्वा सूरय॰ प्रोचुः साधो ! नेयं गणस्थितिः ।
यद्विना सच्चिकादेशमपरः क्रियते गुरुः ॥१३०॥
सैव देवी तदादेशं यदाऽस्माकमपि स्वयम् ।
प्रदास्यति विधास्यामस्तदा सूरिं न चान्यथा ॥१३१॥
साधु॰ प्राह प्रभोऽन्यत्रैकैकस्मिन्नपि सूरय॰ ।
क्रियन्ते बहवः किं नो गण एको भवेद् गुरु॰ ॥१३२॥
तद् गच्छसंस्थितिं पूज्या॰ ! किञ्चित् श्रावयताधुना ।
यद्विज्ञातवृत्तान्तो मर्त्यो भावि(वी)विमूढवत् ॥१३३॥
गुरुरूचेऽखिलं वृत्तं गदितुं न वयं क्षमाः ।
संक्षेपेण शृणु परं कथ्यमानमिदं मया ॥१३४॥
अस्यामेवावसर्पिण्या त्रयोविंशजिनेशितुः। ऊकेशगच्छसंस्थिति ।
शिष्य श्रीपार्श्वनाथस्य शुभदत्तो गणेश्वर ॥१३५॥
केशिनामा तद्विनेय य॰ प्रदेशिनरेश्वरम् ।
प्रबोध्य नास्तिकाद्धर्माज्जैनधर्मेऽध्यरोपयत् ॥१३६॥
तच्छिष्याः समजायन्त श्रीस्वयंप्रभसूरयः ।
विहरन्त क्रमेणैयुः श्रीश्रीमालं कदापि ते ॥१३७॥
तस्थुस्ते तत्पुरोद्याने मासकल्पं मुनीश्वरा ।
उपास्यमानाः सततं भव्यैर्भवतरुच्छिदे ॥१३८॥
तदा च वैताढ्यनगे मणिरत्न इति प्रभु ।
विद्याधराणामैश्वर्यं पालयन्नस्ति विश्रुत॰ ॥१३९॥
स चान्यदाऽष्टमद्वीपे दक्षिणस्या दिशि स्थिते ।
नित्योद्यताञ्जनगिरौ शाश्वतान् जिननायकान् ॥१४०॥
विवन्दिषुर्विमानाना लक्षेण सहितोऽम्बरे ।
गच्छन् ददर्श तान् सूरीन् मुनिपञ्चशतीयुतान् ॥१४१॥

नोल्लङ्घ्यं जङ्गमं तीर्थं मत्वाऽतोऽवततार च ।
प्रणम्य भक्त्या न्यपदद् देशनाकर्णनेच्छया ॥१४२॥
सूरयोऽपि हि संसारासारतापरिभाविकाम् ।
तादृशीं देशनां चक्रुः स यथाऽभूद् विरक्तधीः ॥१४३॥
निवेश्याथ सुतं राज्येऽनुज्ञाप्य च निजं जनम् ।
विद्याधरपञ्चशतीयुतो व्रतमुपाददे ॥१४४॥
स गीतार्थः क्रमेणाथ सूरिभिः स्वपदे कृतः ।
मुनिपञ्चशतीयुक्तो विजहार धरातले ॥१४५॥
कदाचिदूकेशपुरे सूरयः समवासरत् ।
सूरीणां तस्थुषां कोऽपि नाकार्षीद् वन्दनादिकम् ॥१४६॥
तमनादरमालोक्य सूरीणां शासनामरी ।
गौरवार्थं शासनस्योत्सर्पणायै मनो व्यधात् ॥१४७॥
इतश्च श्रेष्ठी तत्रास्ते ऊहडः कृष्णमन्दिरम् ।
कारयन्नतुलं नित्यं पुण्यवान् पुण्यहेतवे ॥१४८॥
तन्मूलनायककृते श्रीवीरप्रतिमां नवाम् ।
तस्यैव श्रेष्ठिनो धेनोः पयसा कर्तुमादृणात् ॥१४९॥
घटोध्नी श्रेष्ठिनो धेनुः सायं निर्गत्य गोकुलात् ।
लावण्यहृदनामाद्रौ क्षीरं क्षरति नित्यशः ॥१५०॥
गोपालः श्रेष्ठिनाऽप्रच्छि दुग्धाभावस्य कारणम् ।
तेन सम्यग् विनिश्चित्य कथितं दर्शितं च तत् ॥१५१॥
सोऽपि विप्रानथापृच्छच्छ्रेष्ठी दर्शनिनोऽखिलान् ।
स्वगोर्दुग्धस्रावहेतुं तेऽप्याख्यन्नैकभाषया ॥१५२॥
मिथोविभिन्नवाच्येभ्यस्तेभ्यः संदिग्धमानसः ।
मासान् पञ्च व्यतिक्रामत् साधिकान् कतिभिर्दिनैः ॥१५३॥
सूरयोऽपि मासकल्पं तत्र कृत्वाऽन्यतो गताः ।
चतुर्मासककल्पान्ते पुनस्तत्पुरमागमन् ॥१५४॥

तान् पुरोद्यानभूभागे संस्थितानवगत्य सः ।
सूरीनुपेत्य पप्रच्छ श्रेष्ठी संदेहमात्मनः ॥१५५॥
तद्विज्ञाय शुभोदर्कं सूरि प्रोवाच तं स्फुटम् ।
ततस्ते सशयं श्रेष्ठिन्नपनेष्याम्यसंशयम् ॥१५६॥
श्रद्दधान· स तद्वाक्यं स्वमन्दिरमयाद् रयात् ।
सूर्योऽपि व्यधुर्ध्यानं निश्यागाच्छासनामरी ॥१५७॥
त्वजिन्नपदिदं देवी प्रभो ! वीरजिनेशितु' ।
कुर्वाणाऽस्मि नवं बिम्बं पण्मास्या तद् भविष्यति ॥१५८॥
प्रभव प्रोचिरे देवि ! प्रत्यक्षीभूय तत्पुरः ।
सर्वमेतत् समाख्याहि सु(स्व)मुखेन यथायथम् ॥१५९॥
साऽपि गुर्वाज्ञया गत्वा तत्र प्रत्यक्षरूपिणी ।
श्रेष्ठिनं गतनिद्र द्राक् प्राह विस्मितमानसम् ॥१६०॥
भो श्रेष्ठिन् ! गुर्वनुज्ञाता जा(ऽऽया)ताऽहं शासनामरी ।
गोश्वा(त्वा)वद्देतुं निरतुं (?) शृणु तत्प्रयताशय ! ॥१६१॥
त्वद्गोक्षीरेण वीरस्य कुर्वाणा प्रतिमा नवाम् ।
वर्तेऽहं मास तत्कार्यी सन्देहं गेहमेनस· ॥१६२॥
इत्युक्त्वा सा तिरोऽभूत्त सोऽपि मोहवशंवद्ः ।
मार्नगत्वा च नत्वा च गुरुपादानुपाविशत् ॥१६३॥
सयोज्य पाणी सोऽपृच्छत् प्रश्नं स्वीयमथ प्रभु· ।
प्रोचे शासनदेवी स आचचक्षे स्वयं निशि ॥१६४॥
यद्यप्येवं परं पूज्यैस्तथापि प्रतिपाद्यताम् ।
तत सर्वं यथावृत्तं गुरुराख्यातवानपि ॥१६५॥
त्वजिन्नपदस्य श्रेष्ठी शीघ्र सचलतो(त) प्रभो ! ।
यथा वीरजिनेशस्य बिम्ब निष्पाद्यतेऽधुना ॥१६६॥
सूर्योऽपि विलम्बस्त सा(श)रद सप्तवासरीम् ।
आलेप्याम शुभे लग्ने पूर्णीभूतमिद जगु· ॥१६७॥

श्रेष्ठ्यपि प्राह तल्लग्नं शुभं यत्र सुरीवचः ।
पूज्याद्देशाश्च(स्तु)तच्चू(च्चू)र्णं (?) पूर्णं कुरु मतं मम ॥१६८॥
अत्याग्रहात्तस्य पूज्याश्चेलुश्चञ्चलतोज्झिताः ।
श्रेष्ठिना सहितास्तत्र यत्र वीरजिनेश्वरः ॥१६९॥
तत्र स्वर्णमययवस्वस्तिकं कुसुमानि च ।
वीक्ष्य स्वयं खनितोर्वीं श्रेष्ठि(ष्ठी)प्राकाशयज्जिनम् ॥१७०॥
हृदये निम्बुकफलसमग्रन्थीद्वयान्वितम् ।
वर्धमानजिनं श्रेष्ठी हृष्टो देवगृहेऽनयत् ॥१७१॥
ततः प्रतिष्ठालग्नानि शोधयित्वा विशुद्धधीः ।
लग्नमेकं विनिश्चिक्ये सर्वदोषविवर्जितम् ॥१७२॥
माघमासे शुक्लपक्षे पूर्णायां पञ्चमीतिथौ ।
ब्राह्मे मुहूर्ते वारे च गुरु(रौ)लग्नं पुनर्धनुः ॥१७३॥
तदुपस्करकार्याणां मीलने यावदादृतः ।
श्रेष्ठी प्रवर्तते व्यग्रः सूरिवाक्याद् यथाविधि ॥१७४॥
तावत्कोरंटकपुरा(रात्) संघविज्ञप्तिपाणयः ।
श्रावकाः समुपेत्याशु सूरिपादान् ववन्दिरे ॥१७५॥
व्यजिज्ञपदिदं पूज्याः! कोरंटकपुरे वरे ।
श्रीवीरमन्दिरं संघो बिम्बं चाकारयन्नवम् ॥१७६॥
तत्प्रतिष्ठाविधानाय संघाभ्यर्थनयाऽनया ।
प्रसीद भगवन्नेहि पूरयास्मन्मनोरथान् ॥१७७॥
तदेव लग्नं विज्ञप्तेरवधार्य धियां निधिः ।
सूरिः प्रोचे कथं भव्या! घटतेऽस्माकमागमः ॥१७८॥
यत्तत्राप्यूचे चैकं लग्नं शुद्धं न चापरम् ।
तदत्रत्यं कथं त्यक्त्वा कार्यमन्यत्र गम्यते ॥१७९॥
तच्छ्रुत्वा सविषादांस्तान् वीक्षापन्नान् विलोक्य च ।
प्रभुराह मा स्म यूयं विषीदध्वं मुधा बुधाः! ॥१८०॥

वेहैश्यादिह लग्नत्वान्न समं लग्नसाधनम् ।
परमत्र साधयित्वा व्योम्नाऽऽयास्यामि तत्र हि ॥१८१॥
कार्या प्रतिष्ठासामग्री भवद्भिः कृतनिश्चयैः ।
तथा तत्रैव लग्नेऽहं कुर्वे संघसमीहितम् ॥१८२॥
ततः प्रोल्लसितानन्दा श्रावका सूरिपुङ्गवम् ।
वन्दित्वा स्वपुरं जग्मुः संघार्यचरद्युराज्ञु ते (?) ॥१८३॥
ततः सर्वापि सामग्री प्रतिष्ठाया उपासकैः
मिलित्वा मीलयामासे माघे मासे यथाविधि ॥१८४॥
ततः श्रीमत्युपकेशपुरे वीरजिनेशितुः ।
प्रतिष्ठां निर्विनाऽऽधाय श्रीरत्नप्रभसूरयः ॥१८५॥
कोरण्टकपुरं गत्वा व्योममार्गेण विद्यया ।
तस्मिन्नेव धनुर्लग्ने प्रतिष्ठां विदधुर्वरम् ॥१८६॥ [युग्मम्]
श्रीमहावीरनिर्वाणात्सप्तत्या वत्सरैर्गतैः ।
ऊकेशपुरवीरस्य सुस्थिरा स्थापनाऽजनि ॥१८७॥
भूयोऽपि व्योमयानेन व्याद(व्रु)त्यागत्य सूरयः ।
श्रेष्ठिनं बोधयामासुर्जिनस्नानार्चनक्रियाम् ॥१८८॥
स क्रमादूहडः श्रेष्ठी जिनधर्मधरोऽभवत् ।
शुद्धसम्यक्त्वभृद् यस्य परिवारोऽपि चाभवत् ॥१८९॥
श्रीरत्नप्रभसूरीणामागत्यागत्य तस्थुषाम् ।
मासकल्पा अनेके च व्यतीयुः कल्पसेविनाम् ॥१९०॥
एवं तत्र पुरे पूज्याः संस्थिता वणिजामथ ।
अष्टादश सहस्राणि जंघाना प्रत्यबोधयन् ॥१९१॥
अन्यदोपासका पूज्यैः प्रोक्ता मा चण्डिकार्चनम् ।
कुरुध्वं यदियं सत्त्वघातपातकिनी सदा ॥१९२॥
सप्रभावा प्रभो! देवी नार्च्यते यदि तद् ध्रुवं ।
हन्ति नः सकुटुम्बानप्येवं प्रादुरागमका ॥१९३॥

अहं रक्षां करिष्यामीत्युक्ते सूरिभिरर्चनात् ।
निवृत्ताः श्रावकाः सर्वे कुप्यन्ति स्माथ सा गुरौ ॥१९४॥
छलं विलोकयन्त्यस्थात् सा गुरूणामहर्निशम् ।
सायं ध्यानविहीनानां नेत्रपीडामकल्पयत् ॥१९५॥
विज्ञाय ज्ञानतो हेतुं पूज्या देवीमकीलयन् ।
तथा यथा सकष्टाऽभूच्छल्यकीलितदेहवत् ॥१९६॥
अज्ञानभावविहितोऽपराधः क्षम्यतां मम ।
न विधास्ये पुनः स्वामिन्नेवं जातु प्रसीदत ॥१९७॥
सूरिरूचे कथं रोषः साऽऽह मत्सेवकान् भवान् ।
अरक्षयन्मदभीष्टं कुर्वाणान् तेन रोषिणी ॥१९८॥
किमभीष्टमिति पृष्टे कडडामडडा मम ।
दास्येऽहं देवि ! तेऽभीष्टं मदुक्तं चेत् करिष्यसि ॥१९९॥
लब्धेऽभीष्टे प्रभोऽवश्यं वश्या त(त्व)त्कामितं द्रुतम् ।
भविर्त्रीति वदन्तीं त्वां जगुराचार्यपुङ्गवाः ॥२००॥
निजप्रतिज्ञावचने स्थिरीभाव्यं त्वया सदा ।
कडडां मडडां देवि ! दास्ये तत्र रतिं कृथाः ॥२०१॥
प्रतिज्ञाय गुरूक्तं तत् देवी सद्यस्तिरोदधे ।
प्रातः सर्वानपि श्राद्धान् गुरवः प्रत्यमीलयन् ॥२०२॥
मिलितानां श्रावकाणां पुरतः सूरयोऽवदन् ।
पक्वान्नानि वि[धा]प्यन्तां सुहाल्याप्रभृतीनि भो ! ॥२०३॥
प्रतिगेहं घनसारा–गरु–कस्तूरिकादिकैः ।
भोगः संमीलि(ल्य)तां भा(भो)ग्यो गृह्यतां कुसुमानि च ॥
कृत्वैवं पौषधागारे शीघ्रमागम्यतां यथा ।
चण्डिकायतने यामः संघेन सहिता वयम् ॥२०५॥
पूज्योपस्करमादाय श्रावकाः पौषधौकसि ।
अभ्येयुः सूरयः सार्धं तैर्देवीसदने ययुः ॥२०६॥

अपूपुजन् सुरीं श्राद्धैः सूरयो द्वारसंस्थिताः ।
अवदश्च निजाभीष्टं लाहि देवि ! ददाम्यहम् ॥२०७॥
इत्युक्त्वोभयपार्श्वस्थपक्वान्नभृतशुण्डिके ।
पाणिभ्यां चूर्णयित्वोचुः स्वाभीष्टं देवि ! गृह्यताम् ॥२०८॥
अथ प्रत्यक्षरूपेण सूरीणां पुरतः स्थिता ।
प्राह प्रभो ! मदभीष्टा कडडा मडडा परा ॥२०९॥
गुरुरूचे न सा युक्ता लातुं दातुं च ते मम ।
पलादा राक्षसा एव देवा देवि ! सुधाशना ॥२१०॥
ततो जीवदयाधर्मं सारमेकं समाश्रय ।
बुद्ध्वा तमुररीकृत्य गुरूक्तं प्राह सा सुरी ॥२११॥
परमस्मि सारणाया॰ स्मर्तव्या समये सदा ।
धर्मलाभः प्रदातव्यो देवतावसरे कृतो (तौ) ॥२१२॥
तथा कुङ्कुम-नैवेद्य-कुसुमादिभिरर्चनैः ।
श्रावकैः पूजयेत्त्व मां यूय साधर्मिकीमिव ॥२१३॥
दीर्घदर्शिभिरालोच्य श्रीरत्नप्रभसूरिभिः ।
तद्वाक्यमुररीचक्रे यत् सन्तो गुणकाङ्क्षिणः ॥२१४॥
सत्यप्रतिज्ञा जातेति चण्डिका पापखण्डिका ।
सत्यकेति ततो नाम्ना व(वि)दित भुवनेऽभवत् ॥२१५॥
एवं प्रबोध्य तां देवीं सर्वत्र विहरन् प्रभुः ।
सपादलक्षं श्राद्धानामधिकं प्रत्यबोधयन् ॥२१६॥
श्रीमहावीरनिर्वाणाद् द्विपञ्चाशति वत्सरे ।
गुरौ सूरिपदं प्राप्य ततोऽष्टादशहायनैः ॥२१७॥
उकेश-कोरण्टकयोः पुर्योस्त्रिदशलाभुरः ।
जिनस्य बिम्बे संस्थाप्य चामुण्डां प्रतिबोध्य च ॥२१८॥
सपादलक्षमधिकश्राद्धान् प्रतिबोध्य च ।
चारित्रं निरतीचारं पालयित्वा यथोचितम् ।२१९॥

यक्षदेवाह्वयं सूरिं स्वपदे विनिवेश्य च ।
वर्षाणां चतुरशीतिरायुषोऽन्ते दिवं ययौ ॥२२०॥ [चतुर्गि: घ.लाप५.म]
श्रीयक्षदेवस्तत्पदे पूर्वाचल इवार्यमा ।
सूरिरभ्युद्यतो रेजे तमःस्तोमहरोऽङ्गिनाम् ॥२२१॥
सूरिः कोरण्टकपुरे कदापि विहरन् ययौ ।
माणिभद्राख्ययक्षस्य सद्मनि स्थितिमादधे ॥२२२॥
तच्छिष्यो लघुकः कोऽपि यक्षमूर्द्धनि मौर्ख्यतः ।
बालभावाच्चञ्चलत्वात् पात्रक्षालनवार्यधात् ॥२२३॥
ततः प्रकुपितो यक्षः शिष्यं तं ग्रहिलं व्यधात् ।
सूरयो ज्ञानतो ज्ञात्वा निग्रहं साग्रहं व्यधुः ॥२२४॥
निगृहीतः स आचार्यैः सेवकत्वं प्रपन्नवान् ।
यक्षाराद्धपदस्यास्य सान्वयं नाम चाभवत् ॥२२५॥
कक्कसूरिं गुरुं सोऽपि स्वपदेऽस्थापयत् प्रभुः ।
यद्गुणाद्धेश्वरो गातुं सोऽपि चित्रशिखण्डिजः ॥२२६॥
तस्य पदे सिद्धसूरिर्गुरुरासीद्धियां निधिः ।
वीक्ष्य यत्सूक्ष्मदर्शित्वं कविः स्वाक्षि रुषाऽकूपत् ॥२२७॥
तत्पदे श्रीदेवगुप्तसूरयो गुणसूरयः ।
जज्ञिरे यद्यशःशौक्ल्यदूषितोऽगान्नभः शशी ॥२२८॥
नामभिः पञ्चभिर्गच्छः पञ्चानन इवाननैः ।
भासमानोऽभिनत् वादिकुम्भिकुम्भस्थलान्ययम् ॥२२९॥
एवं व्यतीयमानेषु गच्छेऽस्मिन् सूरिषु क्रमात् ।
कक्कसूरिगुरुर्जज्ञे विश्ववर्ण्यगुणाश्रयः ॥२३०॥
तदन्वये यक्षदेवसूरिरासीद्धियां निधिः ।
दशपूर्वधरो वज्रस्वामी भुव्यभवद् यथा ॥२३१॥
दुर्भिक्षे द्वादशाब्दीये जनसंहारकारिणि ।
वर्तमाने नाशकेन(केऽत्र) स्वर्गेऽगुर्बहुसाधवः ॥२३२॥

ततो व्यतीते दुर्भिक्षे विशिष्टेषु तु साधुषु ।
मिलितेषु यक्षदेवाचार्योश्चन्द्रगणो(णम)मिलन् ॥२३३॥
तदादि चन्द्रगच्छस्य शिष्यप्रव्राजनाविधौ ।
श्राद्धाना वासनिक्षेपे चन्द्रगच्छः प्रकीर्त्यते ॥२३४॥
गण. कोटिकनामापि वज्रशाखाऽपि सम्मता ।
चान्द्रं कुल च गच्छेऽस्मिन् साम्प्रतं कथ्यते तत. ॥२३५॥
शतानि पञ्च साधूना पुनर्गच्छेऽमिलन्निह ।
शतानि सप्त साध्वीना तथोपाध्यायसप्तकम् ॥२३६॥
दश द्वौ वाचनाचार्याश्चत्वारो गुरवस्तथा ।
प्रवर्तकौ द्वावभूतां तथैवोभे महत्तरे ॥२३७॥
द्वादश स्यु. प्रवर्तिन्य सुमती द्वौ महत्तरौ ।
मिलिते(तौ) चन्द्रगच्छंतेः(च्छान्त.) संख्येय कथ्यते गणे ॥
पञ्चनामक्रमेणाथ जायमानेषु सूरिषु ।
सूरय समजायन्त पुन श्रीक्रमसूरय ॥२३९॥
श्रीसत्यदेवी-सर्वाण(वांनु)भूति-चक्रेश्वरीगिरा ।
श्रीरत्नप्रभसूरीणा यक्षदेवस्य च प्रभो ॥२४०॥
नाम्नी निवारयामास गुरुः पात्राणि साम्प्रतम् ।
तादृशि न भविष्यन्ति दीयेते यादृशामिमे ॥२४१॥
तदादि नामत्रितय मुख्य कोशे व्यवस्थितम् । [युग्मम्]
वर्तमानमिदानीं तु पाश्चात्यमभिधात्रयम् ॥२४२॥
नामत्रयक्रमेणाथ सूरयो भूरयोऽभवन् ।
यावत् श्रीसिद्धसूरीणां पट्टेऽभूयमहं गुरु ॥२४३॥
एवं त्रीण्येव नामानि जायन्तेऽत्र गणे क्रमात् ।
चतुर्थं नाम न भवेदेक एव गुरुस्तत ॥२४४॥
परं येऽत्र गणे पूर्वं गुरवो गुणिनोऽभवन् ।
तेषा ख्यातिवृत्तानि यदि देवगुरु. स्वयम् ॥२४५॥

* × × ×

परमेकोऽपि गच्छेऽस्मिन् भवेदूकेशवंशजः ।
विशुद्धोभयपक्षो यः स आचार्यो गुणाश्रयः ॥२४६॥
ततः साधो ! यदा देवी स्वयमेवोपदेक्ष्यति ।
तदा सूरिपदं दास्ये गोलकं त्वत्करेऽथवा ॥२४७॥
एवमुक्तो देवगुप्तैः साधुराशाधरोऽवदत् ।
पूर्यतां भगवन् ! कः किं स्वस्थितिं लङ्घयेत्सुधीः ॥२४८॥
वर्षाणां चतुरशीतेर्गतानां गुरवो निजाम् ।
विज्ञातुमायुर्ध्यानस्थास्ते स्मरन्ति स्म सत्यकाम् ॥२४९॥
प्रत्यक्षीभूय साप्यूचे त्रयस्त्रिंशद्दिनानि ते ।
आयुरस्ति तदत्रैव कुरु सूरिपदं स्वयम् ॥२५०॥
देवि ! सूरिपदस्यैषु शिष्येष्वर्हो न वीक्ष्यते ।
तत्कस्मै दीयते सूरिपदं किं करवाण्यहम् ॥२५१॥
देव्यूचे बालचन्द्रोऽयमर्हः सूरिपदस्य ते ।
ऽभिहिता भाग्यवानेवाजीवं सिद्धकरोऽपि च ॥२५२॥
अथाशाधरमाकार्य प्रोचिरे सूरयः गिरम् ।
अद्य मे देवताऽऽदेशो निशीथिन्यामभूदयम् ॥२५३॥
यदितो दिवसादायुस्त्रयस्त्रिंशद्दिनानि ते (मे) ।
आस्ते तद्बालचन्द्रं द्राक् निजपदे निवेशय ॥२५४॥
पूर्वमेवात्र कार्यं ते कार्यं भावोऽभवत्ततः ।
साधो ! विधेहि सामग्रीं समग्रामपि सत्वरम् ॥२५५॥
स्वं गुर्वादेशतो धन्यं मन्यमानः सपद्यपि ।
स साधुः कारयामास सामग्रीमखिलामपि ॥२५६॥
ख-वह्नि-वह्नि-चन्द्राब्दे (१३३०)श्रीविक्रमनृपाद् गते ।
फाल्गुने मासि नवमीदिवसे शुक्रवासरे ॥२५७॥

* अत्र कश्चित् पाठस्त्रुटितः संभाव्यते ।

अत्यादरसमाहूते समग्रगुणसूरिषु ।
समायातेषु सत्साध्वी-श्रावक-श्राविकादिषु ॥२५८॥
मन्दिरे पार्श्वनाथस्य महामहपुरस्सरम् ।
श्रीदेवगुप्तः स्वपदे सिद्धसूरिं गुरुं व्यधात् ॥२५९॥
[त्रिभिर्विशेषकम्]
साधुराशाधरः संघवात्सल्यं विदधे तथा ।
अस्मरन् वस्तुपालस्य सर्वदर्शिनिनो यथा ॥२६०॥
श्रीदेवगुप्ता गुरव क्रमेण त्रिदिवं गताः ।
तत्संस्कारधरायां तु स्तूपं साधुरकारयत् ॥२६१॥
अथ श्रीसिद्धसूरीणां स्थापनाकरणादनु ।
साधोराशाधरस्यासीत्समृद्धिरधिकाधिका ॥२६२॥
योऽमर्त्यमहितोऽमेयमन्दरागस्थितिं वहन् ।
सर्वकामितदानेषु कल्पद्रुम इवार्थिनाम् ॥२६३॥
यस्य वेश्मनि सूरीणां साधवो युग्मसंस्थिताः ।
प्रासुकैरन्नपानाद्यैर्विचरन्ति यथारुचि ॥२६४॥
एकाकिन॰ साधवो ये विद्यन्ते गच्छनि॰सृता ।
तेषां विचरता सख्या कर्तुं कोऽपि न हि क्षमः ॥२६५॥
योगिनस्तापसा विप्रा रङ्का फ(का)र्पटिकास्तथा ।
भट्टाश्चिट्टा गायना ये ददौ तेषामपीप्सितम् ॥२६६॥
आशाधरोऽप्यभूदाशारूपको यः सदाऽर्थिनाम् ।
धृतसत्त्वोऽपि य॰ सत्त्वोपरत्नो कृतनिश्चय ॥२६७॥
रेजे रत्नश्रिया पत्न्या स भाग्याधिकया तया ।
रोहिण्येव निशानाथ॰ स्फुरदम्बरतारया ॥२६८॥
अद्भुतया नायिकया सुख्यो(मुग्या)शेमसत्तके ।
सन्यवापथिधिश्रमे य गुणेन गृहस्थया ॥२६९॥
अन्यदा पौषधागारे साधुराशाधरो ययौ ।

सिद्धसूरिगुरूनत्वा प्राञ्जलिः समुपाविशत् ॥२७०॥
सूरयोऽथ यथावस्थभवभावविभाविकाम् ।
कर्तुमारेभिरे धर्मदेशनां मुक्तिरा गिरा ॥२७१॥
यथा भवेऽत्र भ्रमतां देहिनां दुर्लभा किल ।
मानवत्वादिसामग्री धर्मसाधनहेतुका ॥२७२॥
मानुष्यमार्यविषयः सुकुलं भावना तथा ।
गुरूपदेशश्रवणं नीरोगत्वं विवेकिता ॥२७३॥
तद् दुष्प्रापामिमां प्राप्य सामग्रीमखिलां बुधैः ।
धर्मे पवोद्यमः कार्यः सिद्धिः स्यात् सुलभा यथा ॥२७४॥
धर्मो जिनैरयं प्रोक्तः सावद्यार्थविवर्जनम् ।
सर्वतो देशतो वापि द्विभेदः स भवेत् पुनः ॥२७५॥
सर्वसावद्यविरतिश्चारित्रं व्रतिनां भवेत् ।
आद्यो भेदोऽपरो देशविरतिर्गृहिणामपि ॥२७६॥
अहिंसा-सूनृता-स्तेय-ब्रह्मचर्या-परिग्रहैः ।
सर्वतस्त्यक्तसंगानां यतीनां स महाव्रतैः ॥२७७॥
अहिंसा-सूनृता-स्तेय ब्रह्मचर्या-परिग्रहैः
देशतस्त्यक्तसङ्गस्य गृहिणो हि व्रतात्मकः ॥२७८॥
दिग्विरतिप्रभृतयो गृहिधर्मे गुणास्त्रयः ।
तथा सामायिकाद्यं च शिक्षाव्रतचतुष्टयम् ॥२७९॥
एवं द्वादशभेदः स्याद् गृहिधर्मस्तथाऽपरे ।
दान-शील-तपो-भावास्तैराराध्यो विशेषतः ॥२८०॥
तत्रादानं सदा दानं पात्रेभ्यो देयमुत्तमम् ।
ऐहिकामुष्मिका लक्ष्म्यो लभ्यन्ते शंखवद्यतः ॥२८१॥

तथाहि-
अस्यैव जम्बूद्वीपस्य दक्षिणाशाविशेषके ।
धर्मध्या(धा)म्यभवक्षेत्रे क्षेत्रे भरतनामनि ॥२८२॥

पात्रदानविषये शंखकलशकथा ।

विद्यते मध्यदेशेषु पुरं रत्नपुरं वरम् ।
यद् विलोक्य मरुल्लोकः स्वर्लोकेऽभूद् गतस्पृहः ॥२८३॥
प्रतापदहनप्लुष्टदुष्टपक्षः क्षमापतिः ।
तत् पालयति भूपालपालिसेव्यो नरोत्तमः ॥२८४॥
यदास्यविजितः सोमो नभो ह्रीण इवागमत् ।
सुकुला सुकला तस्य पट्टदेवी वसुन्धरा ॥२८५॥
अथो मिथोऽनुरागोत्थप्रीतिनिर्भरचेतसोः ।
कालः कियान् व्यतीयाय निरपायश्रियोस्तयोः ॥२८६॥
अन्यदा वन्यदावाग्निधूमाभतिमिरातुरे ।
वसुन्धरा निशामध्ये सुषुप्ता स्वप्नमैक्षत ॥२८७॥
यथा शार्ङ्गभृता दत्तः स्वशंखः स्वकरान्मम ।
प्रविश्य वदने तस्थौ मुक्ता शुक्ताविवोदरे ॥२८८॥
प्रबुद्धाऽथ समुत्थाय कायत्रैगुण्यभृन्मुदा ।
गत्वा प्रियाय चाचख्यौ स्वदृष्टं स्वप्नमादरात् ॥२८९॥
आकर्ण्य कर्णपीयूषप्रतिमं तद्वचो नृपः ।
उल्लसत्पुलकांकुरपूरस्थपुटितोऽभवत् ॥२९०॥
विमृश्य स्वधिया स्वप्नं तत्पुरो व्याकरोत्यलम् ।
विष्णुवज्जिष्णुरर्चोसु भावी सुतनु ! ते सुतः ॥२९१॥
अपूर्वावल्लिवत्सर्वाङ्गीणकण्टकिता मुदा ।
ग्रन्थीं बद्ध्वा स्ववस्त्रान्ते स्वप्नं साऽऽश्चर्यमिव व्यधात् ॥२९२॥
ततः स्वपत्यनुज्ञाता याता सा निजमन्दिरम् ।
तदैवावतरत् कोऽपि तत्कुक्षौ त्रिदिवात् सुरः ॥२९३॥
रोहणोर्वीव तत्कुक्षिश्चिन्तामणिमिवात्मजम् ।
बभार सर्वसंसारसारभूतं विभूतिदम् ॥२९४॥
गर्भे क्रमेण वर्धिष्णुर्विदधे शुभदोहदान् ।
देवपूजा-महादानो-पकारप्रमुखानसौ ॥२९५॥

पूरयामास वसुधाधीशः सकलदोहदान् ।
तादृग्भाग्यवतां कार्ये किं विलम्बः क्वचिद् भवेत् ॥२९६॥
मनोऽनुकूलैराहारैर्विहारैः शयनासनैः ।
सिचयैः सिचयैस्तुष्टा पुष्टिं गर्भस्य साऽऽदधे ॥२९७॥
सा व्यतीतेषु पूर्णेषु मासेषु दिवसेष्वपि ।
स्वोच्चस्वक्षेत्रसंस्थेषु ग्रहेषु निखिलेष्वपि ॥२९८॥
जयन्तमिव पौलोमी सुखेन सुषुवे सती ।
सूनुमन्यूनपुण्याढ्यं दीपयन्तं दिशो रुचा ॥२९९॥ [युग्मम्]
फुल्लगल्लैः सौविदल्लैर्दासीभिश्च प्रमोदितः ।
गत्वा स्पष्टमवर्धिष्ट भूपतिः सुतजन्मना ॥३००॥
वर्धापकेभ्यो विविधाः प्रसादा ददिरेऽमुना ।
असुभ्योऽपि वसुभ्योऽपि यत्सुतो जगतोऽधिकः ॥३०१॥
विपक्षा अपि यज्जन्माकर्ण्य हर्षमुपाययुः ।
युद्धश्रद्धां प्रवृद्धः सन्नसौ पूरयितेति नः ॥३०२॥
आयुर्घृतमिति प्रोक्तं गुडमाधुर्यमप्यतः ।
ददौ गुडाज्ये पुत्रायुर्वृद्ध्यै लोकाय भूमिपः ॥३०३॥
मृत्तिकामातृकापाठं पठद्भिर्बालकव्रजैः ।
समं समेत्योपाध्याय(या)राजानं तुष्टुवुर्गुणैः ॥३०४॥
उपायनान्युपादाय राजलोकानुपागतान् ।
पौरांश्च पूजयामास तुष्टिदानैर्नृपोऽखिलान् ॥३०५॥
मुमोच कारागारेभ्यो बन्दिनो बन्दिनोऽपरान् ।
भृशं नृपोऽनुजग्राह समुदानिय(मुपायनि)तैर्धनैः ॥३०६॥
प्रतिहट्टं प्रतिगृहं नागरैरुद्धृतैर्ध्वजैः ।
पुत्रजन्मोत्सवे हर्षान्नृत्यतीव पुरं तदा ॥३०७॥
दीयमानं(न)महादानं नृत्यत्पादकुलाकुलम् ।
कर्पूरक्षोदमेव(द)स्वि प्रमोदकुसुमोत्करम् ॥३०८॥

मिथ प्रदत्तताम्बूलमुल्लध्यनियन्धुरम् ।
उल्लसत्पुलकं हल्लीसकसंस्थमहल्लकम् ॥३०९॥
नृत्यद्वाराङ्गनावारद्वाराद् गलितमौक्तिकै ।
विन्यस्तस्वस्तिकमिव कुङ्कुमार्द्रमहीतले ॥३१०॥
विहितोदारशृङ्गारभूषणस्त्रैणमीदृशम् ।
दशाहानि विशामीश. सूनुजन्मोत्सव व्यधात् ॥३११॥
[चतुर्भि कलापकम्]
विशुद्धौ सूतकस्याथ कृताया स्वकुलस्थितौ ।
सुवासिनीभिर्विदधे पितु सूनोश्च मङ्गलम् ॥३१२॥
निमन्त्रिगोत्रि-मित्रादिस्वजनान् विविधाशनै. ।
भूपालो भोजयामास भक्त्याऽसावात्मना समम् ॥३१३॥
भुक्तोत्तरमथाराध्य ताम्बूल-वसनादिभि. ।
स्वजनान् प्राञ्जली राजोवाच वाच सुधामुचम् ॥३१४॥
यदत्र पुत्रे गर्भस्थे मात्रा शङ्खो हरे करात् ।
प्राप्तस्तेनास्य नामास्तु शंखो भवदनुज्ञया ॥३१५॥
एवमस्त्विति तैरुक्ते प्रीतचित्ता पितृष्वसा ।
शिशुशीर्षेऽक्षतक्षेपपूर्वं नाम चकार तत् ॥३१६॥
सकाम इव धात्रीभिर्विषयेच्छाभिरन्वहम् ।
पञ्चभि. पोष्यमाणोऽसौ स्वक्षेत्रोपचय दधौ ॥३१७॥
पिता स्वमङ्कमारोप्य सिञ्चन्प्रीतिरसै सुतम् ।
सहेलं लालयामास कल्पवृक्षं सुमेरुवत् ॥३१८॥
संचचारेष्वेष प्रति तदा भूपसुता नृपम् (?) ।
क्षणे क्षणे राजसूनु पुपेवान्यान्यराशिषु ॥३१९॥
माता तमुक्त्वाऽऽश्लिष्य स्तन्यपानोत्सुका(क)तुकम् ।
तवा(दाऽऽ)स्यमधुपानोद्यन्मूर्च्छाढ्या किन्तु नास्मरत् ॥
द्वितीयेन्दुरिवानन्ददायी देहेन तेजसा ।

परभागमवापासौ कलाभिः प्रतिवासरम् ॥३२१॥
क्रमेण पादचारेण खेलन् घुर्घरकारवैः ।
क्षिपतीव सुरान् क्रीडानभिज्ञान् बालकैः सह ॥३२२॥
पद्मंडक-दानादि-क्षौरकर्मादिकाः क्रियाः ।
अकारयत् पिता सर्वा महेन महता सह ॥३२३॥
सत्रयेभिः सवयोभिः सहितः स्व(स)हितः सदा ।
कुमारः स्वैरमक्रीडत् स्मरवन्माधवादिभिः ॥३२४॥
अथाध्ययनयोग्योऽयमित्यवेत्य सुतं पिता ।
उपाध्यायाय पाठाय ददौ सत्कारपूर्वकम् ॥३२५॥
स्वीकुर्वाणश्च स कलाः सकला अपि तत्क्षणात् ।
सकौतुकमुपाध्यायं चक्रे किं पठितं पुरा ॥३२६॥
कलाविशेषान् सर्वान् यः कुम्भयोनिरिवोदधीन् ।
कृत्वा कण्ठगतानासीदनन्तमहिमास्पदम् ॥३२७॥
हंसोज्ज्वलकलः कण्ठे रेखात्रयमयं दधत् ।
शङ्खः शंख इवोल्लासिसाधुनादोऽभवद् भुवि ॥३२८॥
मुमोच स क्रमाद् बाल्यं सुधीर्माल्यमिवात्मकम् ।
तादृक्कलावतां यद्वा बालत्वं कुत्र तिष्ठति ॥३२९॥
तदङ्गं यौवनोत्तुङ्गं चङ्गतामभवत्तराम् ।
स्वभावसुभगं स्वर्णं विशिष्योज्ज्वालितं हि तत् ॥३३०॥
मित्रमण्डलमध्यस्थश्चरन्नपि सदाऽद्भुतम् ।
महोदयी राजसूनुर्जज्ञे वक्रगतिर्न तु ॥३३१॥
समुद्र इव गंभीरो धीरो मेरुरिव स्थिरः ।
क्षीरवन्निर्मलयशाः पिकवत् प्रियभाषितः ॥३३२॥
कल्पपादपवद् दाता प्रतापी सवितेव सः ।
गुणैरशेषैरप्येवं वर्णनीयो न चापरः ॥३३३॥ [युग्मम्]
स कदाऽपि गजारूढो गज-वाजि-पदातिभिः ।

धृत पुरन्दर इव विदधे राजपादिकाम् ॥३३४॥
कदाचिद् भद्रजातीना शिष्याणामिव शिक्षणम् ।
चक्रे गजाना जानानो वाजिनामपि तद्वतम् ॥३३५॥
कदाऽपि बुधगोष्ठीषु निविष्ट शिष्टसंस्थिति. ।
विदुषा संशयानानां गुरुस्तत्त्वं गृणन्नभूत् ॥३३६॥
उद्यानयान-सद्गीतिगीति-प्रेक्षणकेक्षणै. ।
प्रीति(त)चित्त. सुखं निन्ये काल स दिवि देववत् ॥३३७॥
जितस्वर्गसुरीवर्गा अनेका भूपकन्यकाः ।
लक्ष्मीवत्यादिका राज्ञा कुमारेण व्यवाहयत् ॥३३८॥
शंख सिषेवे विषयान् पञ्चाप्यथ यथासुखम् ।
विवेक्यपि न दुष्येत समयोचितमाचरन् ॥३३९॥
धर्मा-र्थ-कामानभुनक् त्रीनप्येष नृपाङ्गज' ।
क्रमेण वर्षा-शिशिर-ग्रीष्मर्तूरिव हायन. ॥३४०॥
धर्मोऽर्थजनको लोके इत्यसत्यं वचो यत ।
धर्मस्योत्पादकोऽस्यार्थो दान-देवार्चनादिभि ॥३४१॥
संचरन्नपि सर्वत्र तत्याज न निजस्थितिम् ।
चित्र सुखासनस्थोऽसौ भ्रम्यति स पुरे मुदा ॥३४२॥
निशि सोऽन्येद्युरेकाकी निर्गतो वीरचर्यया ।
पठ्यमानं श्लोकमेतं केनापि स्म शृणोति स. ॥३४३॥
"यो न निर्गत्य नि'शेषा विलोकयति मेदिनीम् ।
अनेकाश्चर्यसम्पूर्णा स नर कूपदर्दुर" ॥३४४॥
तदाकर्ण्य तत प्रीतश्चिन्तयामास चेतसि ।
मत्य सोऽहं कूपभेको यतेऽनस्तद्दिदृक्षया ॥३४५॥
निश्चित्य चेतसा सोऽथ कस्यापि हि निवेद्य न ।
कृपाणपाणिरेकाकी नगराग्निशि रा(निर्)ययौ ॥३४६॥
न मातुर्न पितुर्भ्रातुर्न स्त्रीणा सुहृदा न च ।

धनस्य नासरत् किन्तु वसुधादर्शनस्य सः ॥३४७॥
गच्छतोऽस्य पुरोपान्ते क्षत्रियः कोऽपि विक्रमी ।
विदेशे राजसेवार्थं प्रस्थितः पृष्ठतोऽमिलत् ॥३४८॥
कुमारं प्रणिपत्याथ प्राञ्जलिर्जल्पति स्म सः ।
यानन्यत्रास्मि सेवायै श्रये त्वामेव सुप्रभुम् ॥३४९॥
उदारधीः कुमारोऽपि महासत्त्वशिरोमणिः ।
मित्रत्वेनाश्रयत् तं हि महान्तो नतवत्सलाः ॥३५०॥
अहो राज्यं परित्यज्य निर्ययावेककः पुरात् ।
कुमारः सद्वितीयोऽभूद्भाग्यं जागर्ति यत्सताम् ॥३५१॥
तत्कालमेव मिलितो(तौ)निर्मलौ क्षीरनीरव,॥ ।
प्रासावैक्यमतः प्रीतेः क(का)रणं शुद्धचित्तता ॥३५२॥
मिथः पथि कथाः प्रौढाः कुर्वन्तौ तौ प्रचेलतुः ।
भूवीक्षाकौतुकेनाहो दिवो देवाविवागतौ ॥३५३॥
सपादयामसमये ग्राममेकमुपागमत् ।
समित्रः कुत्रचिद् भेजे छायामायासशान्तये ॥३५४॥
तावता ग्रामतः कोऽपि कुटुम्बी बहिरागतः ।
कुमारं स्मरमध्यक्षं समाधवमिवैक्षत ॥३५५॥
प्रणम्य प्राञ्जलिः प्रोचे स कुमारमुदारधीः ।
मद्गृहं स्वपदस्पर्शान्(र्शात्) कुरु कल्याणभाजनम् ॥३५६॥
दाक्षिण्य-दक्षिणाक्षिस्थस्पन्देरितमनाः क्षणात् ।
समुत्थाय समं तेन ससुहृत् तद्गृहं ययौ ॥३५७॥
ततः स्नाना-शनाद्याश्च प्रतिपत्तीर्विधाय सः ।
कुमारस्य पुरः स्वीयां श्रीमतीमानयत् सुताम् ॥३५८॥
व्यजिज्ञपच्च संयोज्य पाणी प्राणितवन्मम ।
कृतार्थय सुतां स्वामिन् ! स्वपाणिग्रहणादिमाम् ॥३५९॥
प्रभुभ्रूपल्लवोल्लाससंज्ञितोऽथ सखाऽवदत् ।

अज्ञातकुलशीलाय किमस्मै दीयते सुता ॥३६०॥
सचरन्ति यतो धूर्ता प्रच्छन्न जगतीतले ।
तन्माऽस्मै तनया(या)देहि काकाय इव कोकिला[म्] ॥३६१॥
स प्राह भवता सुज्ञेनाज्ञेनेव किमुच्यते ।
लब्ध्वा सद्गुणमाणिक्यं तत्कुलं को विलोकयेत् ॥३६२॥
गुणा॰ स्वयंप्रकाशा॰ स्युर्दृष्ट एव सुवस्तुनि ।
घनसार॰ कथं सार॰ सुरभि स्यात्परीक्षणात् ॥३६३॥
ततो वदान्य ! मान्योऽयं नून मे पार्थनाविधि॰ ।
यतस्तत्सफलीकार सता हि प्रथमं व्रतम् ॥३६४॥
प्रत्युत्तरमदत्वाऽसौ कुमारस्तमनस्यत (?) ।
उचितं रुचितं वस्तु क॰ सुधीस्त्यक्तुमिच्छति ॥३६५॥
कुटुम्बी डम्बरेणाथ तेनैता पर्यणाययत् ।
पार्वतीमीश्वरेणैव हिमालय इवाचल ॥३६६॥
तया सह सुखं स्वैरमुपभुज्य दिनद्वयम् ।
तामनुज्ञाप्य सोऽचालीत् पुरो देशादिदृक्षया ॥३३७॥
श्रीमतीदत्तपाथेय कुमार पथि संचरन् ।
विपिन स्निग्ध-सच्छायं वटं बन्धुमिवैक्षत ॥३६८॥
उष्णे शीता हिमे तप्ता छाया यस्य सुखावहा ।
कान्ता-नग-पटीतुल्या तं वृक्षं स समाश्रयत् ॥३६९॥
मित्रदत्तासनो यावत् कुमारस्तत्र तिष्ठति ।
तावद्वटस्थो यक्ष॰ प्रत्यक्षो वाचमूचिवान् ॥३७०॥
अहो मदाश्रये कस्य कस्यादेशेन तस्थिवान् ।
गच्छ स्वच्छ ! तत शीघ्रं विजिगीषति चेद् भवान् ॥३७१॥
तदाकर्ण्य कुमारोऽपि गोपितोत्कर्षविह्वल॰ ।
प्राह च्छायार्थिनावावां वृक्षमेतमुपागतौ ॥३७२॥
वेधसा तरव॰ सृष्टा सर्वस्योपकृते कृते ।

पथि स्थि(तो)विशेषेण स्वामीयसि ततोऽसि किम् ॥३७३॥
पादपा जलदा नद्यः सूर्याश्चन्द्रमरीचयः ।
स्वयं सदोपकुर्वाणा नाप्नुवन्ति परेशताम् ॥३७४॥
तत्त्वं वृथा किमात्मानं विगोपयसि वारयन् ।
मंत्री भवन्ननापृष्टः परवेश्मनि मूढवत् ॥३७५॥
प्रत्यक्षीभूय यक्षोऽपि बभाषे परुषाक्षरम् ।
रे रेऽनात्मन्य(ज्ञ!)मां वेत्सि न किं स्वामिनमस्य हि ॥३७६॥
तदात्मानं विजानीहि सम्प्रत्येव हि(य)मातिथिम् ।
प्रत्युत्तरयसे यन्मे तदिष्टं स्मर दैवतम् ॥३७७॥
विहस्याह कुमारस्त्वं देवजात्यैव वलासि (?) किम् ।
न वेत्सि सतां पुंसां किं करन्ति सुरा अपि ॥३७८॥
खड्ग एव क्षत्रियाणामिष्टदैवतमुच्यते ।
करगोचरमेवैतन्नित्यं तन्मे पुरो भव ॥३७९॥
सावष्टम्भगिरा तस्य विज्ञायासमसाहसम् ।
यक्षः प्राहोल्लसत्प्रीतिस्फीतदन्तावलिद्युतिः ॥३८०॥
स्वामिंस्त्वत्साहसक्रीतः प्रीतस्ते दर्शनादपि ।
सम्पन्नः सेवकीभावमन्वहं स्यां तवानुगः ॥३८१॥
राजसूनुरपि प्राच्यसंस्तुतमिव[त]त्सुरम् ।
प्रीत्या प्रसादयामास सन्तः सार्द्रहृदो यतः ॥३८२॥
क्षणं विश्रम्य भुक्त्वा च पुरस्तरुतलादसौ ।
ईश्वरो नन्दि-चन्दिभ्यामिव ताभ्यां सहाचलत् ॥३८३॥
व्योमाध्वना व्रजन् यक्षः कुमारस्य दृशो मुदे ।
विधाय विविधाश्चेष्टाः साश्चर्यं च मनो व्यधात् ॥३८४॥
यथा पान्थो रथारूढः ससियन्नस्ति कश्चन ।
यक्षेणालक्षिता तस्यापहृत्य दयिता कृता ॥३८५॥
विलपन्नाकुलः पान्थः कुमारस्यापतत्तदा ।

देव ! केनाप्यलक्ष्येणापहृता मम वल्लभा ॥३८६॥
स विहस्याह भो क्लीन ! जायामपि न रक्षसि ।
याति मस्तकशून्यानां राज्य वाऽत्र किमद्भुतम् ॥३८७॥
प्रत्यक्षीभूय यक्षोऽपि प्रोचे स्वामिन्नसौ द्रुतम् ।
लभते स्वप्रिया चेत्ते रथं यच्छेत् सशम्बलम् ॥३८८॥
कार्य रथेन मे नास्य प्रिया शीघ्र समर्पय ।
कुमारेणेति गदिते यक्षस्ता प्रकटा व्यधात् ॥३८९॥
वल्गितं वीक्ष्य यक्षस्याचिन्तयच्चेतसि स्फुटम् ।
कुमार कौतुकायासौ मिलितो मम नाटकी ॥३९०॥
पुन स्वामिविनोदार्थं पथि काश्चिद्गताशुका ।
निलूनमूलि(र्ये)जा काश्चिद् यक्षश्चक्रे नितम्बिनी ॥३९१॥
रथ व्य(वि)धाय धौरेयमुक्तं पान्थस्य कस्यचित् ।
धुर्यो(र्यौ)विनापि वेगेन यक्षो यान्तमदर्शयत् ॥३९२॥
पथ• खेदापनोदाय कुमारस्य स यक्षराट् ।
चेष्टा विचक्रे विविधा सुभक्त इव सेवकै (क) ॥३९३॥
तत्कृतै कुतुकैरेवमजानान श्रम क्वचित् ।
कुमार ससहायोऽपि प्राप रत्नपुर पुरम् ॥३९४॥
विशन् सोऽपि पुरेऽश्रौषीद् गजमूर्डिडिमध्वनिम् ।
दितवाक्यमिव श्रोतु सत्र श्रोत्रमसज्जयन् ॥३९५॥
नृपवल्लभभूपालपुत्र्यां मदनसुन्दरीम् ।
गृहीत(ना)मुग्रदोषेण नक्रेण शफरीमिव ॥३९६॥
उन्मोचयति यस्तस्य राजा यच्छति वाञ्छितम् ।
यथं श्रुत्वेति यक्षोक्त शम्पो टिण्टिममस्पृशत् ॥३९७॥
[युग्मम]
निन्ये पाटहिकैनास्मावुपभूप स भूपभू ।
विदितस्यागतो राजा स्नामग्रमु(सौ)पवेदयत ॥३९८॥

शंखं वीक्ष्य नृपो दध्यावो(वे)कोऽयं द्वयोर्दिवः ।
किमियाय तनूजायाः सौस्थ्यसम्पादनाय मे ॥३९९॥
सप्रश्रयं नृपोऽथाह महाभाग ! ममाङ्गजाम् ।
गामिवेभारिणाऽऽक्रान्तां दोषग्रस्तां विमोचय ॥४००॥
न स मन्त्रो मान्त्रिकाणां न स तन्त्रोऽस्ति तन्त्रिणाम् ।
न सा विद्या सविद्यानां भिषजां न च भेषजम् ॥४०१॥
किं चान्यदपि तन्नास्ति सुतीर्थे विहितं न यत् ।
परं व्यर्थमभूत् सर्वं खलोपकरणं यथा ॥४०२॥ [युग्मम्]
किञ्चिदालोच्य यत्नेण शंखोऽङ्गीकृतवानथ ।
राज्ञा सोऽन्तःपुरं निन्ये सुता यत्रावतिष्ठते ॥४०३॥
चन्दना-गुरु-कर्पूर-कस्तूरी-कुंकुमादिभिः ।
अभ्यर्च्य मण्डलं तत्र राजसुतां न्यवेशयत् ॥४०४॥
ध्यानमापूर्य नासाग्रन्यस्तदृष्टिरनाकुलाः(लः) ।
तस्थौ मन्त्रं स्मरन् यद्वा सर्वत्राडम्बरो जयी ॥४०५॥
शंखस्तदानीं शुद्धोऽपि हृदि कौटिल्यमुद्वहन् ।
प्रियंवदोऽपि किन्त्वत्र निन्ये स्वं नामसत्यताम् ॥४०६॥
सद्वंशजस्य चापस्य गुणस्यास्याथवा यथा ।
वक्रता कार्यकाले स्यान्निन्द्या नैव तथाऽस्य हि ॥४०७॥
दोषोऽथ वपुषस्तस्या यक्षशक्त्या झट(टि)त्यपि ।
पलायत(यितः) यतः सन्ति बलिभ्योऽपि बलाधिकाः ॥
विधुन्तुदेनेव विधोर्मूर्तिर्दोषेण सा तथा ।
विमुक्ताऽऽदित्योदिते द्युत्या किंचाधिकवपुःश्रिया ॥४०९॥
पितृ-मात्रादिवर्गस्तां विमार्ग्याथ निरामयाम् ।
पुनर्जातामिव सुतां मेने मदनमञ्जरीम् ॥४१०॥
तत्रैव पितरौ प्रीतौ गुणग्राह्योऽयमेवाहि ।
वरोऽस्त्वस्या विचिन्त्येति कुमारं प्रत्यजल्पताम् ॥४११॥

यथा कृतार्थीकृतवान् दर्शनेन दृशौ हि नौ ।
तथाऽपि पाणिग्रहणेन(ना)स्मत्पुत्रीं कृतार्थय ॥४१२॥
किंगुण· किंकुल· कोऽयमिति यस्य न निर्णयः ।
घराय तस्मै नात्मीया सुता देया कदाचन ॥४१३॥
इति शंपवच· श्रुत्वा भूप प्राह धियां निधे ! ।
प्रत्यक्षेणोपलब्धेऽर्थे कोऽनुमानं निरीक्षते ॥४१४॥
तद् (त्वद्)गुणाधारगेहेन देहेनैव तवाखिलम् ।
कुलादि विदितं तन्मा माऽवमंस्था मनागपि ॥४१५॥
प्रतिपन्नमिद ज्ञात्वा तन्मौनादथ भूपति· ।
शुभेऽहनि महेनैतामुदवाहयदात्मजाम् ॥४१६॥
सुखं सिषेवे स यथा स्वेच्छं विषयजं तत· ।
दिनानि कतिचित् तत्र शंप कन्दर्पदर्पत· ॥४१७॥
भूयो देशदिदृक्षोत्का(त्क) स्तामनुज्ञाप्य सोऽग्रत ।
ययौ ताभ्या सम यद्वा स्थिर पवे क्वचिन्न हि ॥४१८॥
व्रजन् क्वापि वने सायमायासापह्नवाय स· ।
तस्थौ स्वस्थमना मित्रन्यस्तपल्लवप्रस्तरः ॥४१९॥
निशीथेऽथ समासन्नं ज्वलज्ज्वालमुदर्चिषम् ।
वीक्ष्य यक्ष समादिक्षत् तन्मूलोत्पत्तिवित्तये ॥४२०॥
शीघ्रं यक्षोऽपि विज्ञाय कुमाराय व्यजिज्ञपत् ।
साधयन् म्रियते विद्या देव ! कोऽप्यत्र सिद्धराट् ॥४२१॥
तस्य चित्रकवल्लीव तदधिष्ठायकामरी ।
आयास्यतोऽपि नायाति निर्भाग्यस्य दृशो पथम् ॥४२२॥
सोऽशक्तोऽपि पर देवसाहाय्यात्साधयिष्यति ।
विद्यामनूनमद् भानुस्वीकृते पान्तसङ्गतिम् ॥४२३॥
दिष्ट्या करिष्ये साहाय्यं स्वदेहव्ययतोऽप्यहम् ।
इत्यूचे भूपभूर्येनाऽन्यार्थे सृष्टि· सता सदा ॥४२४॥

जगाद योगिनं गत्वा कुमारोऽपि रयादिदम् ।
अहो सहाये निर्भीको मयि स्वार्थं समापय ॥४२५॥
इत्युदित्वाऽसिमादाय तत्समीपमवस्थिते ।
शंखे योगी महाविद्यां ध्यायति स्म समाधिना ॥४२६॥
क्षणेन क्षणदाकालः पुरः काल इवापरः ।
प्रादुरासीदासिकरः कोऽप्यधृष्यो निशाचरः ॥४२७॥
शंखमाक्षिप्य सोऽवोचद् भ्रकुटीभङ्गभीषणः ।
किमनात्मज्ञ ! संचिन्त्य भवानिह समागतः ॥४२८॥
अहमेनं हनिष्यामि योगिनं याहि तद् द्रुतम् ।
मा मुधा रजकस्थाने मृत्युं खरम(अ)वाप्नुहि ॥४२९॥
स प्राह साहसी हंहो मयि सत्यस्य रक्षके ।
नालमाखण्डलोऽपि स्यात् प्रतिकर्तुं तु को भवान् ॥४३०॥
तदाकर्ण्योल्लसत्कोपात् दोषाचरवरो नु तम् ।
दधावे खड्गमुद्यम्य देवेन्द्रमिव दानवः ॥४३१॥
शंखः सिंह इवाभीको निस्त्रिंशं नर्तयन् मुदा ।
निशाचरं द्विपमिव प्रति हन्तुमढौकत ॥४३२॥
यावद् व्यापारयत्युग्रं मण्डलाग्रं निशाचरः ।
तावदाहत्य खड्गेन खड्गं तस्य द्विधाऽकरोत् ॥४३३॥
पलादोऽप्यसिमुत्सृज्य तं भुजाभ्यामपीडयत् ।
त्यक्तासिः सोऽपि तं दोर्भ्यामादायादयमाश्लिषत् ॥४३४॥
वनेभाविव युद्ध्यन्तौ तौ सुहृद्-यक्ष-योगिनाम् ।
भय-विस्मय-हर्षादिरसहेतू बभूवतुः ॥४३५॥
पादबन्धाद् बाहुबन्धान्मुष्टिघातात् परस्परम् ।
भूमिलु[ठ]न्तौ मल्लाविव तौ श्रममापतुः ॥४३६॥
शंखोऽपि लब्धलक्षत्वाल्लब्ध्वाऽवसरमात्मनः ।
धृत्वा पदे तं परितो मौलेरभ्रमयत् क्षणम् ॥४३७॥

संहृत्य राक्षस रूपं दिव्यदेहद्यु(ता)दिशः ।
द्योतयन्ती प्रादुरासीदथ विद्याधिदेवता ॥४३८॥
उवाच वत्स ! विद्याधिदेवताऽस्मि समाचरम् ।
नैशाचरमिदं रूप तव सत्त्वं परीक्षितुम् ॥४३९॥
जात्य स्वर्णमिवानर्घ्यं सत्त्व ते सात्त्विकाग्रणी' ।
तेन तुष्टाऽस्मि तच्छीघ्रं वाञ्छितं च पुनः सूरी ॥४४०॥
प्रार्थयस्वार्थमप्यन्यत् किञ्चिद्वत्स ! ततोऽब्रवीत् ।
कुमारो देवि ! समये स्मृताऽऽगच्छेर्ममान्तिकम् ॥४४१॥
ओमित्युक्त्वा तिरोऽभूत्त साथ योग्यपि भूपजम् ।
उत्थाय सस्वजे स्वार्थपूर्तिस्फूर्त्योल्लसन्मना• ॥४४२॥
त्वत्प्रसादादियं सिद्धिर्महाभागाभवन्मम ।
यश्चन्द्रकान्तादमृतद्रुतिस्तच्चन्द्रवलितं(वर्तितम्) ॥४४३॥
इत्यादिस्तुतिभृद् योगी कुमाराय बलादपि ।
अदत्त गुटिकामेकामदृश्यीकारकारणम् ॥४४४॥
गृहीत्वा गुटिकां गोष्ठ्या सिद्धेन सह शर्वरीम् ।
अतिवाह्य प्रगे शौर पुरोपान्तमुपागत ॥४४५॥
क्वचित् कोलाहलाकीर्णं लोकमालोक्य पिंडितम् ।
कुमार कौतुकी तत्र मित्र-यक्षयुतो ययौ ॥४४६॥
अपश्यच्च तदन्त स्थं शकटं कर्कटीभृतम् ।
तत्समीपस्थित कंचिद् वणिजं च धनेश्वरम् ॥४४७॥
अथ कश्चिन्नर शग्रोऽप्राक्षीत् भो ! किमय वणिक् ।
चिर्भटीविक्रयायोग्यो वीक्ष्यते तटसंस्थित• ॥४४८॥
नर प्राह महाभाग ! अनेन धनदो ह्ययम् ।
सार्थेश• क्रीडयाऽऽदाय चिर्भटी• मोचितवानिदम् ॥४४९॥
योऽस्ति सर्वा इमा एकस्थानस्थ कर्कटी पुमान् ।
ददामि तस्य दीनारलक्षमेकमनूनकम् ।४५०॥

परं न कोऽप्यलंभूष्णुः कर्तुमेतच्च दुष्करम् ।
लोकस्तद्गुण(त्त)रुच्छाया इव भ्रमति पार्श्वतः ॥४५१॥
सार्थेशवचनं शंखः प्रतिज्ञायेति कर्कटीः ।
जघास ग्रासवत् सर्वा यक्षशक्त्यैकहेलया ॥४५२॥
सिद्धोऽयं किमु देवोऽयं खेचरोऽयं किमीदृशैः ।
चरितैश्चित्रकृन्नूनं सामान्योऽयं न मानवः ॥४५३॥

स्तूयमानो जनैरिति कुमारोऽभ्यर्थ्य सादरम् ।
सार्थाधिपतिना सद्यः स्वीयं गेहमनीयत ॥४५४॥
विविधैरशनैः पानैर्भोजयित्वा सगौरवम् ।
उपानीय पुरः पुत्रीं प्राञ्जलिर्जल्पति स्म सः ॥४५५॥
देवाद्य नन्दिनीयं मे त्वद्भार्याभावमीयुषी ।
कृतार्थास्त्विति किं चास्यास्त्वद्दाने शृणु कारणम् ॥४५६॥
पुरेऽत्र सागराह्वोऽहं वणिक् दारिद्र्यमन्दिरम् ।
मरौ कल्पलतेव मद्गृहेऽजायतात्मजा ॥४५७॥
आजन्म दिवसादस्या भाग्येनाकस्मिकैर्धनैः ।
अचिरेणागतैः पूर्णा(र्णोऽ)भूवं सर इवोदकैः ॥४५८॥
रूपेणास्त्र(स्त)सुरस्त्रैणा सर्वाङ्गीणसुलक्षणा ।
मनो रमयतीत्येषा लोकैरुक्ता मनोरमा ॥४५९॥
प्रवर्धमाना सकला अध्यगै(गी)ष्ट कला अपि ।
क्रमेण प्राप सा चारुतारुण्यचतुरं वयः ॥४६०॥
वीक्ष्येमां यौवनप्राप्तां वरचिन्तामहोदधौ ।
मज्जन्नवापमात्मीयगोत्रदेवीमहातरीम् ॥४६१॥
तयैवाश्रितया शीघ्रमादिष्टोऽस्या वरो भवान् ।
त्रपुषीभक्षणं चाभिज्ञानं वरपरीक्षणे ॥४६२॥
तदेनां पुण्यसम्प्राप्तां पुत्रीमुद्वह मामकीम् ।
पटी तवोच्छीर्षके सावृते कर्तनापि जने (?) ॥४६३॥

श्रुत्वेति कुमारे मौनं श्रिते तां सागरः सुताम् ।
महेन महता तेन व्यवाहयदमूढधी ॥४६४॥
मनोरमा मनस्तस्य यावत्किञ्चिदपाहरत् ।
तावद्देशदिदृक्षाऽपि कटाक्षीकुरुते स्म तम् ॥४६५॥
प्रकाश्य स्वेप्सितं तस्यै समित्रोऽथ पुरोऽचलत् ।
यद्विशेषातिदेशोऽहि प्रकृतं नैव बाधते ॥४६६॥
प्राप प्रियंवदजना स क्रमात् मिथिला पुरीम् ।
याऽग्निमुखेभ्यो भीतेवाभ्यागता स्वःपुरी भवम् ॥४६७॥
जितारिस्तत्र भूपालपालिलालितशासनः ।
भूपतिः कुरुते राज्यं प्राज्यं स्वर्गसमर्द्धिभि ॥४६८॥
तस्यास्ति सुन्दरी नाम्ना पट्टदेवी पतिव्रता ।
यस्याः शीलोष्मणा प्लुष्टः किञ्चिच्छ्यामोऽभवच्छशी॥४६९॥
तत्कुक्षिसरसीहंसी सुताऽऽस्ते रतिसुन्दरी ।
यद्रूपसम्पदं द्रष्टुं शक्रो जज्ञे सहस्रदृक् ॥४७०॥
विद्यया धात्र्यदेवीव कामकान्तेव रूपतः ।
सौभाग्येन रमेवासौ क्रमेण प्राप यौवनम् ॥४७१॥
कुतश्चित्कारणाज्जज्ञे नरविद्वेषिणी तु सा ।
पाणिपीडननामापि न सहे स्वस्य तत्तदा ॥४७२॥
विवाहमीहते नैव त्वत्कीर्त्यै पितृगेहगा ।
भवेत् किं तर्हि कुर्वेऽह क श्रये यामि कुत्र वा ॥४७३॥
इति चिन्तापगापूरप्लावनोऽदष्टचेतन ।
अश्नाति न न निद्राति दु.खार्त इव भूपति ॥४७४॥
तच्चिता(त्त)व्यग्रताहेतु पौराणा जल्पता मिथ. ।
आकर्ण्य भूपभूर्जज्ञे सद्यस्तद्दर्शनोन्मना. ॥४७५॥
मन्त्रयित्वाऽथ यक्षेणादृश्यो गुटिकयाऽभवत् ।
तेन वर्त्मिपथागोऽसौ कन्याऽन्तःपुरमाविशत् ॥४७६॥

विलोक्यानन्यरूपां तां दध्यौ हृदि नृपाङ्गजः ।
हित्वाऽनङ्गं पतिं नूनमत्रेयं रतिसुन्दरी ॥४७७॥
यक्षः शक्त्या शुकीभूय मणिकण्ठविभूषणः ।
पक्षाक्षेपभृदागत्य कुमारीपुरतः स्थितः ॥४७८॥
यावत् सा तं भद्रजात्यं कीरं राजसभावरम् ।
क्रीडयाक्षेपेण चिक्षेप पाणिं तद्ग्रहणेच्छया ॥४७९॥
तावन्नरगिरा प्राह शुको भूपभवे ! कथम् ।
पुरुषद्वेषिणी भूत्वा नरमास्प्रष्टुमीहसे ॥४८०॥
किं च ते पुरुषद्वेषदोषदूषितवर्ष्मणः ।
स्पर्शोऽपि न शुभो यस्मात् सर्वथा कुष्ठिनां यथा ॥४८१॥
सस्मितं स्माह भो कीर ! युक्तं नोक्तं त्वया यतः ।
न गुणद्वेषिणी तत् स्यां किमुपालम्भभागहम् ॥४८२॥
सन्ध्याभ्रसमरागेषु निःस्नेहेष्वदयेषु च ।
नरेषु गुणलेशोऽपि कीर ! कोऽपि न दृश्यते ॥४८३॥
प्रति तृणानीं(नि)निक्षिप्य मुखं यात्यन्यतो नृपः ।
तथा नारीं नरस्त्यक्त्वा तत्किमन्तरमेतयोः ॥४८४॥
सोपहासं शुकः प्रोचे धिक् त्वां कूटविचक्षणाम् ।
यदेकस्य हि नैर्गुण्याज्जातिं दूषयसे नृणाम् ॥४८५॥
अश्वश्चेन्नूकलः कश्चित् तद्वदुच्चैःश्रवाः कथम् ।
सर्पेषु गोनसोऽस्त्येकः शेषो भूद्धारकृत् परः ॥४८६॥
नैव तदेकहीनत्वे जातिर्दूष्या विपश्चिता ।
यन्नेक्ष्यन्ते समगुणास्त्वदेहेऽवयवा अपि ॥४८७॥
तत्स्वदेहाङ्गवैषम्यमर्म वीक्ष्य विचारय ।
न पिता न सुतः सोऽस्ति यो मिथः सदृशैः गुणैः ॥४८८॥
यथा वल्ली विनाऽऽधारं कौमुदी शशिनं विना ।
न नन्दति तथा नारी मुग्धे ! काऽपि पतिं विना ॥४८९॥

पत्याश्रयं विना नारी सगुणाऽपि न शोभते ।
मुक्तास्रगिव भूभ्रष्टा स्त्रीकण्ठलुठनोचिता ॥४९०॥
न भ्राता न पिता तद्वत् स्त्रीणा स्यात् स्वार्थपूरकः ।
यद्वत् पतिर्जीवलोके नदीनामिव वारिदः ।४९१॥
तद् भद्रे ! पुरुषद्वेषदोषाग्रहममुं त्यज ।
दुर्लभ मानुषं जन्म लब्ध्वा हारयसे कथम् ॥४९२॥
श्रुत्वेति कुमरी प्राह यदुक्तं म(मे)गुरु ! त्वया ।
पर तु नरनैर्गुण्यं मया प्रत्यक्षमीक्षितम् ॥४९३॥
यथा पूर्वभवे नन्दिग्रामेऽभूत्सद्धडो द्विज· ।
तस्याहं गेहिनी नन्दाऽभूव शुद्धकुलोद्भवा ॥४९४॥
भुक्ते भुक्तवती पत्यौ सुप्ते सुप्ता स्थिते स्थिता ।
कायच्छायेव सर्वत्राभूवं तदनुगामिनी ॥४९५॥
कदाचित्तत्र दुर्भिक्ष लोकस्याभाग्यतोऽभवत् ।
नमातृपुत्रको यत्र जनोऽजायन दु खित ॥४९६॥
अथ लोके क्षुधाक्रान्ते कोऽपि क्वापि ययौ ततः ।
यियासुर्मत्प्रियोऽप्यासीन्मा विहायान्यनीवृति ॥४९७॥
मयाऽभाणि प्रिय ! तु मा हित्वा किं गन्तुमर्हसि ।
न द्विजिह्वापर· कोऽपि प्रिया कञ्चुलिका त्यजेत् ॥४९८॥
इत्यादियुक्तिभि· सूक्तैश्चोक्तोऽनिच्छन्नपि प्रिय· ।
मयाऽन्वयायि यत्सन्ध्या न याति न रविं कथम् ॥४९९॥
व्रजन्नरण्यमन्येद्युरनुरागवतीं सतीम् ।
मुक्त्वा सुप्ता निशि क्वापि ययावेकाकिनीं स माम् ॥५००॥
सुप्तोत्थिताऽपि नापश्यं यावत् क्वचिदपि प्रियम् ।
पपात तावत्सहसा भूमौ भग्नेव वल्लरी ॥५०१॥
मूर्च्छाऽपगमे व्यलपं मातस्तातेति हा प्रिय ! ।
मामनाथामरण्यानीमध्ये मुक्त्वा कथं गत· ॥५०२॥

यूथभ्रष्टा कुरङ्गीव सार्थभ्रष्टेव सुन्दरी ।
अहं भ्रान्ताऽरण्यनालस्या चतुर्दिक्षु प्रियेक्षिणी ॥५०३॥
कुत्रापि वीक्षितं(तुं) चित्तेऽचिन्तयं निश्चितं प्रियः ।
मुक्त्वा मां प्रस्थितोऽन्यत्र यत्पुराप्युक्तवानिदम् ॥५०४॥
ध्यात्वेति स्थानकं किञ्चिल्लक्ष्यीकृत्य प्रतस्थुषी ।
क्षुधार्ता पञ्चभिर्ग्रामैर्ग्राममेकमवाप्नुवम् ॥५०५॥
भिक्षां भ्रमन्ती ग्रामेऽहं दृष्ट्वा साध्वीरुपाश्रये ।
गत्वा प्रणम्य चाश्रौषं तदन्ते धर्मदेशनाम् ॥५०६॥
पूर्वं पतिपरित्यागदुःखोत्कर्षकषायिते ।
मच्चित्ते निबिडो धर्मरागो वज्र इवालगत् ॥५०७॥
दीक्षामादाय तत्पार्श्वे परिपाल्य कियच्चिरम् ।
विपद्य मन्दिरे राज्ञो जातेऽहं रतिसुन्दरी ॥५०८॥
यौवनाभिमुखी यावत् तावद्वातायनस्थिता ।
व्रजन्ती राजमार्गेऽहं जातु साध्वीरलोकयत् ॥५०९॥
जातं तद्दर्शनाज्जातिस्मरणं तत्क्षणान्मम ।
स्मृत्वा तत्पतिवैयात्यं पुरुषद्वेषमागमम् ॥५१०॥
तदहं नरवैगुण्यं दृष्ट्वैवाभवमीदृशी ।
न गुणद्वेषिणी किन्तु गुणाः पूज्या यतः सताम् ॥५११॥
शुकोऽवादीद् निर्गुणः स सत्यं पूर्वभवप्रियः ।
तत्रैव द्वेषमुत्कर्षं नयन्ती युक्तमञ्जसि ॥५१२॥
परं भीरु! रणाद् भीरुर्यदि कोऽपि पलायितः ।
ततोऽन्यः सुभटः शूरो राज्ञा नाद्रियते किमु ॥५१३॥
तथैकदा हृतश्चौरैः पथि पान्थः क्वचिद् व्रजन् ।
तत्रान्येन न गन्तव्यं निजकार्यार्थिना किमु ॥५१४॥
सूक्तैः शुकस्य साकूतैरुद्यत्प्रमदमेदुरा ।
उवाच कुमरी कीर ! न सामान्यगुणो भवान् ॥५१५॥

तद् ब्रूहि कस्य भूपस्य भूपपुत्रस्य वा पुनः ।
कस्या वा भूपपत्न्यास्त्वं शुक ! प्राणप्रियोऽभवः ॥५१६॥
शुकोऽथ प्राह सोत्साहं शृणु श्रोत्रसुखावहम् ।
यस्य नामापि माङ्गल्यं स स्वामी मम सुन्दरि ! ॥५१७॥
कोऽसाविति तयोक्ते स प्राह रत्नपुरे पुरे ।
नृपो नरोत्तमस्तस्य शंखोऽस्ति कुमरो वरः ॥५१८॥
यः सोमोऽपि न दोषाश्री, शूरोऽपि न हि तापनः ।
ईशोऽपि न विरूपाक्षो जिष्णुर्यो न जनार्दनः ॥५१९॥
किरीट्यपि न वीभत्सो रामोऽपि न हलायुधः ।
इन्द्रोऽपि न भुश्र(श्च्य/वन सोऽय क इव वर्ण्यते ॥५२०॥
चङ्गं यदङ्गं संवीक्ष्य स्वीयरूपप्ररूपणात् ।
यस्मिन् विरक्तोऽनङ्गत्वं भेजे कामस्तदायतः ॥५२१॥
यत्खड्गदण्डे निबडे(विडे) शक्तिशृङ्खलया जिता ।
सततं स्थिरतामाप चपलाऽपि हरिप्रिया ॥५२२॥
यो नीरनिधिगम्भीर क्षीरोज्ज्वलयशः कलः ।
क्षमाभारसमुद्धारालंकर्मीणभुजाबल ॥५२३॥
वदान्य सर्वमान्यश्चानन्यसामान्यसद्गुणः ।
सर्वाङ्गसुभगस्त्रैणवर्ण्यमानोऽनुमन्दिरम् ॥५२४॥
यः सिद्ध इव सर्वत्र कामचारी विचक्षणः ।
स शंखकुमर स्वामी मम तस्यास्मि वल्लभः ॥५२५॥
स्मित्वाऽऽह सानुरागं सा शुक ! प्रियनिवेदनात् ।
पूज्योऽसि तद्वद कथं स भवेद् दृष्टिगोचरः ॥५२६॥
शुकः प्राह स सर्वज्ञ इवान्यजनचिन्तितम् ।
ज्ञात्वा तदिच्छया व्योम्ना विद्याधर इवैति च ॥५२७॥
एवं चेद्दर्शनपथं स समेतु मम प्रिय ।
इत्युक्ते गुटिकामास्यान्निष्कास्याविरभूत्स सः ॥५२८॥

वीक्ष्यामरमिवाध्यक्षं शंखं सा भूरिवाभवत् ।
आनन्दरससंसिक्ता प्रोल्लसत्पुलकाङ्कुरा ॥५२९॥
क्षणं मन्दाक्षवैलक्ष्यलक्षिते क्षणमीक्षितः ।
तया शंख सुधाकुण्ड इवातुण्डं ममज्ज सः ॥५३०॥
अथ प्रोचे शुको भद्रे ! तव प्राणप्रियो ह्ययम् ।
एतश्चिन्तित एवात्र तद्विधेहि यथोचितम् ॥५३१॥
शंखोऽथ दर्शयन् स्नेहं तां प्रत्यूचे वरानने ! ।
त्वदुत्कण्ठित एवाहं स्मृतमात्र इहागमम् ॥५३२॥
साऽऽह स्वामिन् ! विलम्बं मा कुरु मामन्यतो नय ।
ज्ञातं नृपेण चेदेतन्मृत्यु हो(र्नौ)भविता तदा ॥५३३॥
शुकरूपं परित्यज्य यक्षः प्राह शुभे मम ।
त्वदर्थोऽयं प्रयासस्तदविलम्बं चल द्रुतम् ॥५३४॥
हृत्वा कस्याप्यायुधानि धनुरादीनि यक्षराट् ।
रथं कस्यापि संनाह्य कुमारपुरतोऽनयत् ॥५३५॥
सुहृत्सूतं शस्त्रभृतं रथमारुह्य सप्रियः ।
निःससार कुमारोऽथ पुराद् यक्षसखो बहिः ॥५३६॥
तावच्छुद्धान्तं सैरन्ध्र्यो गत्वा राज्ञे व्यजिज्ञपन् ।
कुतोऽप्यागत्य केनापि कुमारी ह्रियते विभो ! ॥५३७॥
राजाऽऽह स्वेच्छया यान्ती कुमारी ज्ञायतेऽथवा ।
छलेनापहृता तद्वत्क्रियतेऽपक्रियोच्यताम् ॥५३८॥
सा देव ! यान्ती दृष्टेव कुमारी विदितेंगितैः ।
दासीभिरिति निर्दिष्टे स्पष्टमेतद्वचोऽवदत् ॥५३९॥
पुरुषद्वेषिणी भूत्वा स्वयं चेद् भजते पतिम् ।
तदयं कासतो गण्डः स्फुटितः स्वयमेव हि ॥५४०॥
तदानीय तमेवात्मसुतां तेन विवाहयेः ।
हसतो रुदतो यः स्यादतिथिर्हसतोऽस्तु सः ॥५४१॥

ततो राजा समारुह्य वाजिनं य(ज)वनं जवात् ।
जगाम तत्र यत्रास्ति शंखो बहिरवस्थित ॥५४२॥
शान्तरूपं समायान्तं शंखो वीक्ष्य नृपं मुदा ।
अभ्येत्य प्राणमद्धा सन्तो भ्रश्यन्ति नोचितात् ॥५४३॥
राजा जामातरं वीक्ष्य चिन्तयामास चेतसि ।
क्षैरेय्या शर्कराक्षेपस्तदयं यदयं पति ॥५४४॥
धन्योऽह यस्य जामाता धन्येयं मम नन्दिनी ।
यस्या· पतिरय धन्यो यज्ञदे सङ्गमोऽनयो· ॥५४५॥
हृष्ट· पुरान्तरानीय स शखं ससखं नृप ।
शुभेऽहनि महोन्नत्या विवाहं विदधेऽनयोः ॥५४६॥
दत्त्वा हस्त्यश्वहेमाद्युपायनं पाणिमोचने ।
आवासे परमप्रीत्या जामातरमवासयत् ॥५४७॥
कियत्कालं कुमारोपि स्थित्वाऽभूद् गमनोत्सुक· ।
इच्छानुरूपतो भाग्यवता स्याद्धि चेष्टितम् ॥५४८॥
स्वाभिप्राय निवेद्यास्यै त्यक्त्वा चाश्वादिकं धनम् ।
अचालीच्चलावीक्षाकौतुकी भूपभू· पुर· ॥५४९॥
व्रजन् शुश्राव लोकेभ्य शंखः सौवीरपत्तने ।
अरिकेशरिराज्ञोऽस्ति सुता मदनमञ्जरी ॥५५०॥
स्वयंवरमहस्तस्या पित्रा सूत्रितोऽखिल· ।
दूताहूता नृपा सन्ति समेता ईदृशं वच ॥५५१॥ [युग्मम्]
शंखोऽपि निकषे तस्मिन् पुण्यस्वर्णं परीक्षितुम् ।
य(यि)यासुरभवन्मित्रयुग्मयुक्तश्चचाल च ॥५५२॥
क्रमेण सौवीरपुरं प्राप पापविवर्जितम् ।
यद्देवौक इवोद्भूतपताक कोटिनायकै· ॥५५३॥
तद्बहिस्ताद् विदस्ताभिर्नारीभि· स्वस्वकर्मसु ।
संकुलं कलयांचक्रे स स्वयंवरमण्डपम् ॥५५४॥

सतोरणमणिश्रेणिमयूखैरुन्मुखैर्गतैः ।
विजितः(त)स्वर्विमानो यः स्वःश्रियेवोच्छ्रितध्वजः ॥
शालवारिश्रितो ह्येष नैवमस्मीति चिन्तयन् ।
वातोद्धूतपताकाभिः स्वर्गं तर्जयतीव यः ॥५५६॥
चञ्चच्चन्द्रोदयस्फारतारको गुरुवासितः ।
नभोदेश इवाभाति यः स्वयंवरमण्डपः ॥५५७॥
तत्र मञ्चेषु पञ्चेषुश्रियः सिंहासनासिनः ।
क्रमाद्ददृशिरे भूपभुवा भूपतिसत्तमाः ॥५५८॥
दिव्याम्बरधरा दिव्यभूषणा दूषणातिगाः ।
नृपा नृपसुताऽऽलोकोत्कण्ठिता तस्थुरस्थिराः ॥५५९॥
तावत्तातान्वया कन्या स्नाता श्वेतविलेपना ।
श्वेतवस्त्रावृता मुक्ताहारादिशुचिभूषणा ॥५६०॥
याप्ययानं समारुह्य हस्तन्यस्थ(स्त)सुमालिका ।
सवयोभिर्वयस्याभिर्वृता मण्डपमासदत् ॥५६१॥
वसुन्धरेव भ्र(ल)सन्मध्यदेशा ललितकुन्तला ।
द्योरेव विस्फुरत्तारालोका सद्विजराजभा ॥५६२॥
वार्द्धिवेलेव सन्नक्रा हयशीर्षा च शालिवत् ।
विलसत्कर्णगाङ्गेया या कौरवचमूरिव ॥५६३॥
एवमद्भुतरूपायां तस्यां भूपदृशः समम् ।
धारा धराधरस्येव धरायां न्नि(न्य)पतन्नथ ॥५६४॥
करात्तवरमाला सा यावत्तिष्ठ[ति] मण्डपे ।
तावदभ्येत्य तां कोऽपि जह्रे श्येनः खगीमिव ॥५६५॥
कन्येयं याति यातीति दर्श(दृश्य)मानोन्मुखैर्नृपैः ।
अभूददृश्या सहसा यान्ती विद्युदिवाम्बरे ॥५६६॥
अरिकेसरिराजाऽपि पुत्रीहरणदुःखतः ।
व्याकुलौ व्याजहारेदं साश्रुमुखौ पुरो वचः ॥५६७॥

भो ! भो ! शृणुत भूपाला ! लोका ! यः कोऽपि मत्सुताम् ।
प्रत्याहरति राज्यार्धं तस्य इच्छामि तामपि ॥५६८॥
मुद्रितेष्विव सर्वेषु मौनभाजिषु राजसु ।
शंखः प्राह महोत्साहस्त्वत्सुतामहमानये ॥५६९॥
च(चि)दितं विहितं वत्स ! तद्दत्तं जीवितं मम ।
त्वर त्वरितमेवार्त्व(व त्वं) राम॰ सीतामिवानय ॥५७०॥
शंखः सप्तदिनान्तस्तामानयामि न चेत्तदा ।
नयामि जीवितं वह्नावाहुतिं प्रोचिवानिति ॥५७१॥
प्रतिज्ञापूरणायाथ निर्गतः पार्थिवाग्रतः ।
साश्चर्यमीक्षमाणोऽसौ राजभि॰ सत्त्वशालिभिः ॥५७२॥
गत्वैकान्ते स सस्मार देवीं पूर्ववरप्रदाम् ।
तदैवैत्यावदद् वत्स ! वदास्मि करवाणि किम् ॥५७३॥
स आह देवि ! कोऽप्येत्य राजपुत्रीं स्वयंवरात् ।
जहार बालकक्रूरान् काकोल॰ पोलिकामिव ॥५७४॥
स्वयंवरसमेताना भूपानां पश्यतां पुर॰ ।
हृत्वा कोऽपि ययौ सिद्ध इव न ज्ञायते हि सः ॥५७५॥
देवि ! ज्ञानेन विज्ञाय यद्दिशा गता क्व सा ।
हृता केन यथा युष्मत्प्रसादादानयामि ताम् ॥५७६॥
देव्याह वत्स ! जानामि यस्तस्या अपहारकः ।
तद्वद त्वा यथा तत्र नयामि क्षणमात्रत ॥५७७॥
एवमस्त्विति तेनोक्ते देवी व्योमाध्वनाऽथ तम् ।
निनाय तत्र यत्रास्ति प्रदेशे रक्षिता कनी ॥५७८॥
उत्तार्य क्षुर्यां मुक्तोऽसौ चञ्चन्मणिविभूषणः ।
संचचार सदाचारा(र) सुमुवेनार्भको भुवि ॥५७९॥
अथ देवी तिरोऽधत्त सोऽपि गच्छन् पुर॰ पुरम् ।
ददर्श दर्शनं पौढमिव शून्यागर्यं च तत् ॥५८०॥

विन्ध्याद्रिवनवद्घोरं निपतन्मत्तवारणम् ।
वेश्यायासगृहमिव भोगिभिर्मुक्तकञ्चुकम् ॥५८१॥
धार्मिकस्वामिनो राज्यमिव ध्वस्तसुरालयम् ।
कौलदर्शनवन्नष्टपरलोकगतिस्थितिः ॥५८२॥
गतचित्रमपि क्वापि विलसद्गृहचित्रकम् ।
यद्विशालमपि प्रोच्चशालामालाविराजितम् ॥५८३॥
ईदृशं तत्पुरं शून्यं विशन् मध्ये ददर्श सः ।
सर्वाङ्गसुन्दरं राजप्रासादं सप्तभूमिकम् ॥५८४॥ [चतुर्भिः कुलकम्]
यावदारोहति भुवं सप्तमीं तस्य वेश्मनः ।
तावदश्रान्तनेत्राश्रुप्लुतास्याऽदर्शि शाकिनी(सा कनी)॥५८५॥
सहागतेन यक्षेण प्रोचे सा सहसा शुभे ! ।
त्वद्गृहं हन्तुमेतोऽस्ति वीरोऽयमवलोकय ॥५८६॥
तामदृष्टगिरं श्रुत्वा यावदुन्मुखमीक्षते ।
तावच्चक्षुरभूत्तस्याः सव्रीडं साज(श्र)सं समुत् ॥५८७॥
निरूप्यासमरूपं तं दध्यौ धिग् मामनर्थिनं(नीम्) ।
काकिण्यर्थं इवार्थे मे कोटिः कष्टेऽयमेष्यति ॥५८८॥
तद्देव ! किमहं जाता जाताऽपि हि मृता न किम् ।
यदीदृशनृरत्नस्य संभवित्री विसूत्रिका ॥५८९॥
ध्यात्वेति सदया चित्ते प्राह साहसिकाग्रणीः ।
अत्रानिन्ये राक्षसो मामपहृत्य स्वयंवरात् ॥५९०॥
सोऽधुना राक्षसद्वीपे गतोऽस्त्यत्र विमुच्य माम् ।
ज्वर एकान्तर इव स पापी पुःसमे(पुरमे)ष्यते ॥५९१॥
तत् सर्वगुणज्येष्ठः श्रेष्ठरूपोऽपि सात्त्विकः ।
दुष्टोऽयं राक्षसोऽनिष्टं कर्ता तेऽत्तो व्रज द्रुतम् ॥५९२॥
जगादे सभटः शंखो बभाषे सुभ्रु ! मा मुह ।
यदस्मि रक्षसां वर्ते निग्रहे विहिताग्रहः ॥५९३॥

समेत(तस्त)दसौ प्रातर्द्रक्ष्यसि स्वयमेव तत् ।
साध्ये प्रत्यक्षलब्धेऽर्थेऽनुमिच्छ(त्स)ति सुधीः किमु ॥५९४॥
प्रत्यक्षो न्यगदद् यक्ष· संशयं मा वृथा कृथाः ।
आखण्डलोऽपि यस्याग्रे तृणं का रक्षसा कथा ॥५९५॥
हेलया मेरुमुत्पाट्य यो नर कुरुते करे ।
तस्य सिद्धार्थधरणे सुभ्रु ! किं वद कौतुकम् ॥५९६॥
तदा त्वदर्थं दुःसाधमप्यूरीकृतवानयम् ।
इन्दिरार्थमपां नाथमम्नादच्युतो यथा ॥५९७॥
किं च त्वदर्थे चेदभ्याशुभं स्याच्छुभमेव तत् ।
तत्याज सीताहेतो[ ] दशास्योऽपि दशाननीम् ॥५९८॥
मन्दाक्षमन्दाक्षरवागुवाच न्यञ्चदानना ।
प्राणा ममैतदायत्ता वञ्चनावञ्चन परम् ॥५९९॥
इति प्रीतिरसोल्लासवशप्रमुदितात्मनाम् ।
व्यतीयाय सुखेनाहोरात्र तेषा क्षणादपि ॥६००॥
बभाषे राक्षसोऽभ्येत्य शार्ग रेरे ! नराधम ! ।
मुमूर्षुस्त्वमिहायातस्तदिष्ट स्मर दैवतम् ॥६०१॥
प्रत्युत्तरयते यावत् कुमारस्तावदम्बरात् ।
देव्येत्य निबिड बद्ध्वा भूमौ राक्षसमक्षिपत् ॥६०२॥
शङ्खोऽभाषीत्त्वया देवि ! किमिद विहित हहा ।
अद्यापि मम दोर्दण्डकण्डूतिस्तवद(तावदा)स्थिता ॥६०३॥
देव्याह वत्स ! ते भाग्यानुभावेनैव साहसम् ।
अकार्यमन्यथा काऽस्ति शक्तिर्मे रक्षसो महे ॥६०४॥
पलाद प्राह मां नाथ ! विमोचय दयामय ! ।
दुर्विलसितनर्माहक्ष न भूय· करवाण्यहम् ॥६०५॥
शंख· प्राह पलाद ! त्वा मोचयामि मया सह ।
युध्यस्वातुच्छवाञ्छाऽस्ति न छलं महता रणे ॥६०६॥

तव दृष्ट्वापि दृष्टोऽहं गतप्राण इवाभवम् ।
देव ! देव्या ततो बद्धोऽन्यथा केयं पुरो मम ॥६०७॥
युद्धेन तदलं मातुर्निर्यत्प्राणं विमोचय ।
दह्यते कूर्चमेकस्यापरो दीपचिकीः खलु ॥६०८॥ [युग्मम्]
इत्युक्ते सहसा शंखो बन्धनात्तममोचयत् ।
यतः स्युर्वच्छ(त्स)लाः सन्त उपशान्ते रिपावपि ॥६०९॥
तथाहि कीदृशो भद्र ! नारीराक्षसयोरयम् ।
चिकीर्षितस्त्वया विद्युद्वातयोरिव संगमः ॥६१०॥
इति पृष्टे कुमारेण स्वाञ्जलिं जलजाकृतिम् ।
विन्यस्य शिरसि प्रोचे नृचक्षास्तत्पुरस्त्विदम् ॥६११॥
चेष्टते देव ! कीटोऽपि विना हेतुं न हि क्वचित् ।
किं पुनर्मादृशो देवजातिजातो विभङ्गवान् ॥६१२॥
कारणं हरणे त्वस्याः शृणु स्वामिन् ! समाहितः ।
अस्तीह भरते नाम्ना सुग्रामो ग्रामसत्तमः ॥६१३॥
नानाविधवृपा वा(धा)रिगाङ्गेया बहुनन्दयः ।
सुरूपाख्या(क्षा)हसन्ति स्म यद्वास्तव्या अपीश्वरम् ॥६१४॥
धनदेवो वणिक् तत्र मन्त्रसूत्रितवैभवः ।
धनदोऽपि कुवेरोऽभूत् ध्रुवं यद्धनदूषितः ॥६१५॥
तस्य सूनुः सूरदेवो देववद्विबुधप्रियः ।
बभूव भवनीभागभाजिपुन्नागभूषणम् ॥६१६॥
स पित्रा समये कन्यामनन्यां रूपसम्पदा ।
सौभाग्यसुन्दरीं नाम्ना विभूत्या परिणायितः ॥६१७॥
क्रमेण विषयानस्य सेवमानस्य रागतः ।
तया सह समुत्पेदे स्नेहस्याभ्यन्तरो रसः ॥६१८॥
पितर्युपरते सूरदेवो धनमदा(नमादाय)सह ।
विशिष्टभोगसम्पत्त्यै ययौ पोतनपत्तनम् ॥६१९॥

तत्रैकं सौधमादाय कान्तयाऽसौ तया सह ।
निवसन्नतुलं प्राप रतिं स्वेच्छा धनु(न)व्यये ॥६२०॥
स्नेहानुबन्धो दम्पत्योर्मिथोऽनुरक्तयोस्तयोः ।
क्रमेणैकत्वमापन्नो गुह्यनाग इवाभवत् ॥६२१॥
अन्यदा दैवयोगात् तत्कान्ता वातायनस्थिता ।
ददृशे पोतनपुरस्वामिना जितशत्रुणा ॥६२२॥
सा तु मोहनवल्लीव तथा मोहयति स्म तम् ।
तथा भूपस्य तस्याभूत् तदेकस्मरणं मनः ॥६२३॥
स्त्रीकटाक्षा कालकूटं ततो वा विषमा हि ते ।
उपभुक्ते विषे मोह एव स्यान्वीक्षितेष्वपि ॥६२४॥
स्त्रीकटाक्षा कालकूटादप्येते विषमा यत. ।
विषेहे विषमीशोऽपि न कटाक्षान् पुन. स्त्रियः ॥६२५॥
मोहावेशवशो राजा नाक्रु(क)लयत्कुलायश. ।
अपहार्य नरैरार्यामेतामन्त'पुरेऽक्षिपत् ॥६२६॥
महाजनमुपादाय सूरदेवः प्रियाकृते ।
उपभूपमुपागत्य नत्वोचे रचिताञ्जलिः ॥६२७॥
स्पृशन् परकलत्राणि महानप्यधमां दशाम् ।
अवाप्नोति यथा पूर्वमीश्वरोऽपि हि पण्ढनाम् ॥६२८॥
सर्वेषां क्षेमरक्षायै भवान् वृतिरिवास्ति यत् ।
स एवास्य कार्यस्य नाशक शासकोऽस्तु स. (कः) ॥६२९॥
अन्यस्त्रीदुर्गतिद्वारदर्शने दीपिका विभो ! ।
तदियं दूरतस्त्याज्यास्ततस्तापभयादिव ॥६३०॥
अकीर्तिपटहस्तस्य देव ! यन्नाम भूतले ।
परनारीमनीषाऽपि पुंसा येन विनिर्ममे ॥६३१॥
पुरा देव ! दशास्योऽपि परपत्न्यपहारत ।
असमर्थितवाञ्छोऽपि विपद्य नरके ययौ ॥६३२॥

आम्रे तुम्बीव संलग्ना त्वयीयं न विराजते ।
प्रसीद देहि मे देवि(व !) जायां वणिग्जनोचिताम् ॥६३३॥
महाजनोऽपि नत्वोचे कान्ता देवास्य दीयताम् ।
यन्न्यायरोपका भूपा अन्यायं कुर्वते कथम् ॥६३४॥
सतीषु राजकन्यासु शुद्धान्तेऽस्यां तवोचितः ।
न कर्तुं कल्पवल्लीषु घोषातक्यामिवाग्रहः ॥६३५॥
उक्ते(क्त्वे)ति पुरतः पौरैर्भूपतेरुक्तयुक्तिभिः ।
सर्वं व्यर्थमभूद् यद्वद् वज्रे नखविलेखनम् ॥६३६॥
धृत्वा कण्ठेषु सोल्लुण्ठैर्वेण्ठैर्निष्ठुरभाषिभिः ।
बहिष्कृताः कृतागस्का इव पौरा नृपाज्ञया ॥६३७॥
सूरदेवः स्वसुन्दर्या वियोगदहनार्चिषा ।
दह्यमानोऽन्तरत्यन्तं शुष्यति स्म स वृक्षवत् ॥६३८॥
स चक्र इव चक्रन्द प्रियाविरहविह्वलः ।
बभ्राम परितो राजकुलं सर इवाकुलः ॥६३९॥
न जने न वने रङ्गे न द्रङ्गे न धनेऽपि च ।
क्वापि प्राप्य रतिं पापव्याप(प्राप ताप)तप्त इवांशुमान् ॥
दुःखार्तः सोऽन्यदोद्याने गतोऽदर्शि तपस्विना ।
शैवेनैकेन दुःखस्य कारणं पृष्टवानपि ॥६४१॥
तं साद्यन्तमुदन्तं स्वं स जगाद तपस्विने ।
तस्यार्तस्यौषधमिवोपदेशं स मुनिर्ददौ ॥६४२॥
रसेनेवोपदेशेन तेनान्तेन क्षणादसौ ।
अपेतमोहो वैराग्यात् तस्माद्दीक्षामुपाददे ॥६४३॥
प्रतिपाल्य चिरं दीक्षां पूर्णायुर्मृत्युमाप च ।
सञ्जातो राक्षसद्वीपे सोऽहं राक्षसनायकः ॥६४४॥
ज्ञात्वा विभङ्गज्ञानेन जितशत्रुं व्यसूत्रयम् ।
तस्येदमिति वैरेण द्रङ्गमप्युदवासयम् ॥६४५॥

देशवासी समस्तोऽपि लोकोऽस्तोकभिया मम ।
आदाय जीवितान्याशु काकनाशं पलायितः ॥६४६॥
तदादि राक्षसद्वीपादागत्यागत्य कर्हिचित् ।
क्रीडाम्यमा सजातीयै क्रीडास्थानमिदं ततः ॥६४७॥
सौभाग्यसुन्दरी साऽपि भूपशुद्धान्तमागता ।
जैनदर्शनिना पार्श्वेऽश्रौपीद्धर्मं कदाचन ॥६४८॥
श्राद्धधर्मं समाराध्यापद्वते वत्सरद्वयीम् ।
प्रपाल्यायुर्विपद्येयं जाता मदनमञ्जरी ॥६४९॥
रक्षोऽप्यह कुमारीति नाहमेतामपाहरम् ।
जाते स्वयंवरे नून कोऽपि संपरिणेष्यति ॥६५०॥
परस्यैतत्पतिभावं न सहेऽहमिति तत्क्रुधा ।
उपानयमिमामत्र स्त्रीवैर यत् फलेग्रहि ॥६५१॥
कुमारभाग्यविस्फूर्त्या साहसेनासमेन ते ।
तुष्टोऽस्मि तदिमा वत्स ! समुद्वह कुलोद्वह ! ॥६५२॥
राज्यमप्यस्य देशस्य स्वीकुरु स्वीकुरु प्रजाः ।
निवसन्ति यथा ग्रामा अगरा नगराणि च ॥६५३॥
ओमित्युक्त्वा पुन॰ प्राह यदि सप्तदिनान्तरे ।
आनयामि न ता वह्नौ तद्विशामि विशापतेः ॥६५४॥
इति प्रतिज्ञामाधाय विधातु न विलम्बनम् ।
युक्तं स्याद्देशवासार्थं स्थितस्याद्स्यमेव तत्(?) ॥ [युग्मम्]
प्रत्यर्पिष्यामि श्रुत्वेति कन्यामुद्याचसत्यपि (?) ।
उद्वोढा मा न चेत्येप क्षणमक्षिणता भवत् (?) ॥६५६॥
वामं तदाऽस्या' परस्पन्दे लोचनं दु'पमोचनम् ।
शुश्राव राव तत्कालमशोकेऽशोकपक्षिण ॥६५७॥
निमित्तद्वितयेनेषा मनीषा हितकारिणा ।
स्वस्मिन संभावयामासानुकूल दैवमस्ति यत् ॥६५८॥

भक्तिभाजा राक्षसेनात्मर्थमभ्यर्थ्य पद्मिनीम् ।
संस्थाप्य स्वागतानन्त्याच्छंखोऽतोष्यत सादरम् ॥६५९॥
यक्ष-राक्षस-देवीभिर्विमानेऽथ विनिर्मिते ।
आरुह्योभौ क्षणाद् व्योम्ना यान्तौ पोतनमीयतुः ॥६६०॥
स्वयं स्वयंवरे शक्रो रक्षार्थं समुपैति किम् ।
नवरं स सहस्राक्षदोषी न त्वेष तादृशः ॥६६१॥
किमादित्यो दुरालोकः सोऽयं तु प्रियदर्शनः ।
तदयं खेचरोऽभ्येति कन्यायै कश्चिदुत्सुकः ॥६६२॥
इति नानाविकल्पालीं राजलोकस्य कल्पतः ।
पारापत इव व्योम्न कुमारोऽवातरत् पुनः ॥६६३॥
विलोक्य तनयां भूपोऽध्यक्षां मुदमिवागताम् ।
आशिश्लेष समुत्पन्नलोचनः के चुचुम्ब च ॥६६४॥
निर्व्यूढकार्यभारं तं कुमारं वीक्ष्य भूपतिः ।
धरित्री रत्नगर्भेति वाक्यं सत्यममन्यत ॥६६५॥
कुतः कथं कुमारासावानीता मत्सुता त्वया ।
ज्ञाता वा तदिदं सर्वं निवेदय पुरो मम ॥६६६॥
तावता राक्षसः सर्वं प्रत्यक्षीभूय भूयसा ।
तरसा कथयामास वृत्तान्तं भूपतेः पुरः ॥६६७॥
तदाकर्ण्य स वर्ण्यश्रीसंभारेण समागतान् ।
सन्मान्य भूपतीन् सर्वान् विससर्ज महीपतिः ॥६६८॥
शुभे दिने शुभे लग्ने भूपतिर्भूपसूनुना ।
सुतामुद्वारयामास महोत्सवपुरःसरम् ॥६६९॥
राजा व्यचिन्तयच्चित्ते तस्याः करविमोचने ।
कन्याहर्त्रे स्वराज्यार्धदानमूरीकृतं मया ॥६७०॥
तदस्य देयमेतावत् सुतो मे नास्ति कश्चन ।
सुमन्त्रमिव पात्राय राज्यमस्मै ततो ददे ॥६७१॥

राजाऽपि मन्त्रि-सामन्तैर्देवीभिः सह समतम् ।
विधाय सौधे नीत्वाऽसौ स्वासने त न्यवेशयत् ॥६७२॥
अलिके तिलक तस्य चान्दनं विदधे नृप. ।
भाग्यावासस्थिरीकारे किल शासनपट्टिकाम् ॥६७३॥
शिरो विधृत्य वामेन पाणिना दक्षिणेन तु ।
स न्यधादक्षराणीव तिलकोपरि तन्दुलान् ॥६७४॥
अवनम्रशिरा किञ्चिन्नतो भूपभुवं नृपः ।
अनु तं मन्त्रि-सामन्ताः नता पौरजना अपि ॥६७५॥
निःस्वाना दध्वनुर्नान्दीप्रवृत्तौ मङ्गलध्वनिः ।
उल्ललास नृपस्त्रीणा वन्दिना च जयारव. ॥६७६॥
श्रीपते. श्रीरिवार्धाङ्गभाजिनी कुम(मा)रस्य सा ।
अवाप पट्टदेवीत्व(त्वा)भिषेकममुना सह ॥६७७॥
पुरा-कर-क(ग्र)रग्राम-धाम-कोशा-श्व-हस्तिन. ।
किं चान्यदखिलं तस्मै दत्तवान् भूपति. स्वयम् ।६७८॥
स्वय सर्वविद्वेषा(प) शिक्षाऽनर्होऽस्ति तन्नृप. ।
ददौ न शिक्षा किं लेखशालामर्हति शारदा ॥६७९॥
सामन्त-मन्त्रिमुख्यस्य राजलोकस्य भूपति. ।
पौराणा च पुरोऽवादीत् भो लोका ! श्रूयतामिति ॥६८०॥
असौ वैदेशिक कोऽपि भूपोऽभूदिति चेतसि ।
मा कुरुध्वं यत. पूपाऽन्यद्दिनेऽपि दिनेश्वर. ॥६८१॥
कुलक्रमागत राज्य स्यादयं न हि निश्चय. ।
सर्वत्र श्रूयते यस्माद् वीरभोज्या(ग्या)वसुन्धरा ॥६८२॥
सिंहानां सात्त्विकाना च समैकैव व्यवस्थिति' ।
यत्र क्षेत्रे व्रजन्त्यते तेषा पित्रर्जित हि तत् ॥६८३॥
मत्तोऽप्यधिकमेतावम् गणगध्नं गुणाक्रिकम् ।
असौ सिंह इव स्वीयभुजोपार्जितमस्ति य ॥६८४॥

तातदत्तं त्वमिमं राज्यं सदोपभुङ्क्ष्व पूर्यदम् ।
श्वानोऽपि स्वामिना दत्तमश्नाति मुदितोऽशनम् ॥६८५॥
अस्याज्ञां साऽवमन्यध्वं कदापि समदाशयाः ।
सहिष्यते न हि स्वल्पमप्यागोऽयं चिंद्राजः ॥६८६॥
गुरोर्भूपस्य तस्यानुशास्ति शिष्या इवाप्य ते ।
भक्त्याऽवनम्रशिरसस्तथेति प्रतिपेदिरे ॥६८७॥
अथ प्रदाय दानानि दीनादिभ्योऽरिकेशरी ।
वन्यवृत्त्या ग्रयवृते तपश्चरितुमुद्यतः ॥६८८॥
जातेऽपि वैभवाधिक्ये स्वमित्रं शंखभूपतिः ।
सस्मार वारिधिः किं स्याद्दर्पास्वप्यन्यथा स्थितिः ॥६८९॥

*धिग् पद्मं य इते मित्रे कोशं गोपयति क्षितौ ।
पाणिपद्मस्त्वभूदस्य मित्रे कोशविकाशकः ॥६९०॥
विससर्ज सुरीं भूरिभक्त्याऽभ्यचर्य भुवो धवः ।
यक्षं स्वराज्याधिष्ठातृदेववर्गाधिपं व्यधात् ॥६९१॥
भूपो विज्ञपयामासे तावताऽभ्येत्य रा(र)क्षसा ।
स देवशून्यो विषयः पुरं च समवास्यताम् ॥६९२॥
प्रार्थनां विफलीकर्तुमसहिष्णुः स भूपतिः ।
प्रतिपद्य पलादोक्तं मित्रस्यान्वेषयन्मुखम् ॥६९३॥
धरान्यस्तशिराः सोऽपि प्राज्ञो वि(व्य)ज्ञपयन्नृपम् ।
प्रसादो दीयतां देवादेशेन स्वानुगामिनः ॥६९४॥
सुमित्र ! तत्र सत्त्वानां प्रयाहि-सह रा(र)क्षसा ।
सुवासमुद्वसं देशं कुरुष्व नगरं च तत् ॥६९५॥

---

* पद्मं धिक्, यः क्षितौ इते—क्षीण गते अस्तं गते वा मित्रे—सुहृदि सूर्ये वा, कोशं—निधिं कोरकं वा गोपयति—प्रच्छन्नं रक्षति संकोचयति वा; अस्य राज्ञः पाणिपद्मस्तु क्षितौ इते दैन्यावस्था गते मित्रे कोशनिधानकः— धनदातेत्यर्थः ।

तद्देशैश्वर्यमभ्यूरीकृत्य तिष्ठेर्यथासुखम् ।
समेत्य समये भूयाद् भूयो मे दर्शनातिथिः ॥६९६॥
प्रमाणमादेश इति प्रपद्य सह रक्षसा ।
गत्वा गगनयानेन क्रमात् पुरमवासयत् ॥६९७॥
देशस्य रक्षसा भ्रान्त्वा लोकः सर्वोऽपि मीलितः ।
देशश्च गुप्तसश्चक्रे किं न स्याद्दैवनिर्मितम् ॥६९८॥
रक्षोऽपि तत्र तं भूपं विनिवेश्य यथागतम् ।
जगाम स्वस्थीचक्रे च भूपः सर्वं सुनीतिना ॥६९९॥
जलालोकेन सलज्ञा प्रजा सर्वा नृपेऽभवत् ।
उपतापहरा तस्मिन् रक्षाकर्षणतत्परा ॥७००॥
अहो शापनृपो धन्यो यः परोपकृतौ परः ।
अचिरात् प्रीतिपात्राय राज्यं मित्राय दत्तवान् ॥७०१॥
मित्रं विधातुं शक्तोऽपि न राजानमलं क्वचित् ।
अपूर्वोऽयं त्रिविर्भूपो मित्रं राजानमादधे ॥७०२॥
इतश्च श्रीशंखभूपः श्रीमत्पोतनपत्तने ।
शशास न(अ)परान् पौरवासिलोकाननाकुलः ॥७०३॥
श्रीराम इव सर्वत्र न्यायतः पूजितोऽभवत् ।
उच्चचार वचः क्वापि नेदेहीति कदापि न ॥७०४॥
कुन्देन्दुविशदं यस्य यशः प्रसरदम्बरे ।
भुवनोपरि किं रेजे श्वेतक्षौमवितानवत् ॥७०५॥
न्यायाज्जनानुरागोऽस्मात् संपत्सम्पत्तिरद्भुता ।
दानं ततो यशस्तस्मात्तत्प्रभस्योत्तरोत्तरम् ॥७०६॥
असौ निसूत्रयामास बुद्धिसूत्रेण शात्रवम् ।
किं कोऽपि गुडसाध्येऽर्थे विषयीकुरुते विषम् ॥७०७॥
अथोपेत्य नृपाः केऽपि धन्याः कन्या उपायने ।
उपादाय मुदा तेन शुभजा पर्यणाययन् ॥७०८॥

देशेषु भ्रमताऽनेन जाया याः स्युर्विवाहिताः ।
समानाय्यत(न्त) म(अ)खिलास्ता आदरपुरस्सरम् ॥७०९॥
अतिस्फीतिसमापन्नराज्यद्वयविभुः प्रभुः ।
प्रतापी[स] तपनवत् ख्यातिं प्रापदनुत्तराम् ॥७१०॥
नरोत्तमनरेशोऽथ सुतशुद्धिमवाप्य सः ।
प्राहैषीदौष्ट्रि(ष्ट्रि)कयुगं तस्याकारणकारणे ॥७११॥
तावेत्य त्वरितं शंखभूपतिद्वारि तस्थुषौ ।
वेत्रिणा वेदितौ राज्ञे नीतावन्तस्तदाज्ञया ॥७१२॥
नतौ दण्डप्रणामेनोपलक्ष्य पितृसेवकौ ।
आश्लिष्टौ सहसा राज्ञा हर्षोद्घुषितवर्ष्मणा ॥७१३॥
नृपोऽतिमुदितः स्वीयदेश्यदर्शनात्तयोः ।
स्वदेशादागतो वातो मुदे स्यात् किं पुनः पुमान् ॥७१४॥
क्षेमोदन्तं पितुर्मातुः परिवारजनस्य च ।
राज्यस्य सकलस्यापि प्रपच्छ स्वच्छमानसः ॥७१५॥
तेऽप्याख्यन् देव ! सर्वेषां कुशलं विद्यते परम् ।
त्वद्दर्शनमहौषध्याऽधुना भावि निरामयम् ॥७१६॥
अर्पयामासतू राजादेशपत्रं महीभुजे ।
प्रीतिसर्वस्वमिव सोऽग्रहीत् तातस्य भक्तितः ॥७१७॥
तमुन्मुद्र्य स निस्तन्द्रो वर्णावलिमवाचयत् ।
तथाहि स्वस्तिसहिताच्छ्रीमद्रत्नपुरात् पुरात् ॥७१८॥
नरोत्तमनराधीशः शंखं शंखसमश्रियम् ।
सुतमादिशति प्रीतिस्फीतिपल्लवितान्तरम् ॥७१९॥
यदादि प्रस्थितो वत्स ! मामनापृच्छ्य कुत्रचित् ।
तदादि प्रस्थिता निद्रा-बुभुक्षा-रतयो मम ॥७२०॥
तथा स्वमातुर्मम च चक्षुषोर्नीलिकां किल ।
स्वदर्शनांजनेनाशु समेत्यापनयेः स्वयम् ॥७२१॥

इति लेखार्थमालोच्य सोत्कण्ठस्तातदर्शने ।
बभूवोन्मथिता बाला श्रुत्वा केकिरव यथा ॥७२२॥
आकार्य मित्रं दत्त्वाऽस्यानुशास्ति राज्ययोर्द्वयो ।
चचाल मिलनायासौ स्वपितु शुभवासरे ॥७२३॥
अनन्ता भूपसामन्ता महामात्या गतात्यया ।
चतुरङ्गचमूयुक्ता गोत्रा गोप्तारमन्वगुः ॥७२४॥
कपोलमूलविगलन्मदसिक्ताऽचलातलम् ।
वि(य)द्योत्तानपट्टमिन्न कर्मेन्द्रैस्तैरिवारुचत् ॥७२५॥
चलद्रथरथाङ्गोत्थधूलि'यामि(म)लिताम्बरे ।
हेमदण्डज्झलत्कारा अभ्रे विद्युदिवाद्युतत् ॥७२६॥
चलद्भिर्वाजिभिर्नि(र्न्य)स्ते खुरैर्भूमिरराजत ।
उद्घाटार्थं विद्धिपत्ता ठकारैरिव मण्डिता ॥७२७॥
सेनाया पत्तयो रेजु स्फारस्फरकपाणय ।
तार्क्ष्याख्या स्नेहतन्तार्क्ष्यं इवैतो बहुरूपभा ग् ॥७२८॥
अनोभिर्वृषभैरुष्ट्रैः खरैरश्वतरैरपि ।
चेलुर्लोका लक्षसंख्यास्तेन भूपतिना सह ॥७२९॥
प्रतिग्रामं प्रतिपुरं स गृह्णन्नुपदा नृप॰ ।
क्रमाद् रत्नपुरोपान्त प्राप्तोऽर्थिविहितेहित[ ] ॥७३०॥
नरोत्तमनराधीशो ज्ञात्वा सूनो समागमम् ।
चन्द्रस्य वारिधिरिव हर्षात्कल्लोलवानभूत् ॥७३१॥
सकलेऽपि पुरे मञ्च-ध्वजा-तोरणकारणम् ।
आदिदेश विशामीश स्वच्छेऽतुच्छं महोत्सवम् ॥७३२।
राजादेशे पुरारक्षैर्विहिते सकलेऽप्यथ ।
सान्त पुरपरीवारो निस्ससार पुरान्नृप ॥७३३॥
शान्तोऽपि तातमायान्तमालोक्यावातरद् द्विपात् ।
देयथाभिकवद् भूमौ लुठंस्तातामनो गन ॥७३४॥

गजादुत्तीर्य राजाऽपि कुमाराभिमुखं ययौ ।
तौ महीरावणो दृष्ट्यौ रुमी (?) इव मिमीलतुः ॥७३५॥
पपात तातपदयोः कुमारः सारभक्तिमान् ।
पिताऽपि वक्षसाऽऽश्लिष्य सुतं शीर्षे चुचुम्ब च ॥७३६॥
पादौ ववन्दे स्वाम्बाया अम्बिकाया इवाग्निभूः ।
आश्लिष्यत् सुतमेषाऽपि सिञ्चन्ती संमुदाश्रुभिः ॥७३७॥
तन्मुदश्रुजलैर्जज्ञे युक्तं रोमाङ्कुरोद्गमः ।
चित्रमेतत्तु यत्तस्य शोषिता शोकवल्लरी ॥७३८॥
अन्यासामपि मातॄणां मुदितो न्यपतत् पदोः ।
उत्तार्य न्युंछनान्यस्मै सर्वास्ता ददुराशिषः ॥७३९॥
अन्येऽपि स्वपरीवारवर्गः पौरजनोऽपि च ।
नमन् शंखेऽपि सर्वं(र्वा)ऽपि यथोचितमभाष्यत (?) ॥७४०॥
चिरं जीव चिरं नन्द चिरं पालय मेदिनीम् ।
प्रवृद्ध(वर्ध)स्व समृद्ध्येति स पौरैरभिनन्दितः ॥७४१॥
श्वश्रूचरणयोः सर्वाः स्नुषास्तोपभृतान्तराः ।
विनता आशिषस्ताभिः प्रदत्ताः प्रतिपेदिरे ॥७४२॥
नरोत्तमनृपः पट्टहस्तिनं सह सूनुना ।
जये(यन्ते)नेव हरिरैस्तिमल्लमारूढवानथ ॥७४३॥
उद्यद्ध्वानैः स निःस्वानैर्भेरीभांकारहारिभिः ।
वाद्यमानैर्महामानैर्वादित्रैरपरैरपि ॥७४४॥
बन्दिनां जयनिर्घोषैर्हयहेषारवैरपि ।
दिशः शब्दमयीः कुर्वन् प्रविवेश पुरं नृपः ॥७४५॥
हर्षहास्योल्लसद्दन्तकान्तिविच्छुरिताधरम् ।
पुरंध्र्यो दर्शयामासुः कुमारं सस्पृहं मिथः ॥७४६॥
सकटाक्षैर्मृगाक्षीणां क्षीरडिण्डीरसोदरैः ।
संलग्नैर्विशदाङ्गश्रीः [शंखः]शंख इवाभवत् ॥७४७॥

प्रतिहट्ट प्रतिगृह प्रतिरथ्यान्तर नृपः ।
ढौकनैर्विविधै पूज्यमान सौधमुपागमत् ॥७४८॥
यक्षो नगरनि.सारात्प्रभृति प्रसृतौजस. ।
शंखस्य चरितं सर्वमाचचक्षे नृपाग्रतः ॥७४९॥
नरोत्तमनृप शंख प्राप्तराज्यद्वयं स्वयम् ।
चक्रे स्वराज्यभर्तारमपि त जनसमतम् ॥७५०॥
न्यस्तराज्यभरस्तस्मिन् निश्चिन्तश्चरणोन्मुख ।
नृपस्तस्थावितदेव वार्धक्यं युक्तमीदृशाम् ॥७५१॥
उपशान्तो नृप पूर्वं प्रतापी च नवोदित. ।
कृष्णप्रतिपदा प्राप (प्राप्य) सोमार्काविव रेजतु ॥७५२॥
तस्य पालयतो लोकानन्यदोद्यानपालक ।
एत्य विज्ञपयामासेऽत्रोद्याने देव ! केवली ॥७५३॥
नाम्ना शुभकर सर्वसर्वसन्देहदेशक ।
आगतोऽस्ति महाना ध ! ज्ञातार्थ्य दृशौ तत ॥७५४॥[युग्मम्]
नरोत्तमनृप श्रुत्वा स्वैप्र रोगीव भेषजम् ।
विश्रा एव ददौ तस्मै मुदित. पारितोषिकम् ॥७५५॥
नरोत्तमनरेशोऽथ शखराजसमन्वित ।
सान्त पुरपरीवारो निर्गतो वन्दितु मुनिम् ॥७५६॥
तौ केवलिनमालोक्य गजादुत्तीर्य भूपती ।
उत्सृज्य राज्यचिह्नानि पञ्चधाऽभिगमान्वितौ ॥७५७॥
मुनिमानेमतुर्भूमिपीठपञ्चाङ्गसङ्गमौ ।
तेनापि हि धर्मलाभाशिषा तावभिनन्दितो ॥७५८॥
आसीनौ विनयाधीनौ भूपौ केवलिन पुर ।
वि.यातु देशना सोऽपि बोधार्थमुपचक्रमे ॥७५९॥
जन्म-मृत्यु-जरालोक(ल)कल्लोलकुलसकुल ।
पमग्रूया[ ]रो रा(पाथो)ऽय य(या)दोभिरभित श्रित ॥७६०॥

लसन्मोहमहावर्तगुप्यत्सत्त्वसमुच्चयः ।
मध्यप्रज्वलितक्रोधवडवानलदारुणः ॥७६१॥
मानसानुमदावातध्वस्तयानशिवस्थितिः ।
मायावेत्रलतागुल्मदुःसंचाराङ्गिसद्गतिः ॥७६२॥
तृष्णादिह्लादिनीपूरपुष्पल्लोभजलोच्चयः ।
सोऽयं भीमो भवाम्भोधिर्भो भव्या ! दुस्तरोऽङ्गिनाम् ॥७६३॥
[चतुर्भिः कलापकम्]

तस्योत्ताराय[य]दहो यत्नं कुरुत साम्प्रतम् ।
अन्यथा सर्वसिद्धार्थं सिद्धिद्वीपं न चाप्स्यथ ॥७६४॥
अस्य चोत्तरणोपायः सर्वज्ञैः कीर्तितो ह्ययम् ।
संयमो यानपात्रं तदत्र कार्यो महाग्रहः ॥७६५॥
यद्बहुलोहसम्बद्धमपि सत्सत्त्वकारकम् ।
सत्कर्णधारं तद्यानपात्रं स्यात्कस्य नो मुदे ॥७६६॥
आकर्ण्य देशनां रक्तं भूत्वा भूपमनः स्थिरम् ।
विरक्तं समभूत् साध्वा मुनिशक्तिरहो नवा ॥७६७॥
नरोत्तमनृपो नत्वाऽपृच्छत् केवलिनं मुदा ।
प्रभो ! पूर्वभवे पुण्यं किं कृतं सूनुना मम ॥७६८॥
यत्र यत्र जगामैष राज्यं हित्वैकको निजम् ।
तत्र तत्र समित्रोऽपि प्राप सम्पदमद्भुताम् ॥७६९॥
आचख्यौ केवली भूप ! सावधानमनाः शृणु ।

शंखपूर्वभवीयकथा ।

अस्तीह भरते ग्रामसत्तमः सुस्थिताभिधः ॥७७०॥
तस्येशो ललिताभिख्यः क्षत्रियान्वयसंभवः ।
बभूव यदसिर्मन्त्री शत्रूच्चाटं चकार तत् ॥७७१॥
तारादेवीति तस्याभूत् प्रिया देशप्रिया प्रिया ।
या निरुध्य गुणैश्चक्रे स्थिरं कान्तमनःकपिम् ॥७७२॥

स ग्रामीणप्रजा गोप इव गा पालयन् समा ।
बभूव दोग्धा यशसा पयसा विशदात्मनाम् ॥७७३॥
ग्रामद्वारि स आसीनोऽन्यदाऽऽस्ते ग्रामपर्षदि ।
अपश्यत् पुरुषं केंचिल्लग्नं *वालेयवालधौ ॥७७४॥
खरेण चरणाभ्यां स हन्यमानोऽपि वालधिम् ।
नामुचद् गात्रसंकोची यथा पुच्छधृतोरगम् ॥७७५॥
ग्रामीणैर्मुञ्च मुञ्चोक्तेऽप्यमुञ्चन् खरताडित ।
पपात निःसहः शाखाभ्रष्टः कपिरिवारटन् ॥७७६॥
ग्रामेशादिजन सर्वस्तमुत्थाप्यानुकम्पया ।
वपुः प्रमार्ज्य वस्त्रान्तैः शीतं जलमपाययत् ॥७७७॥
पर्यवानीय पृष्टोऽसावेतावान् किं तवाग्रहः ।
हन्यमानोप्युच्यमानोप्यौज्झत् पुच्छं खरस्य न ॥७७८॥
सोप्याह देव ! मात्राऽहमुक्तो जात ! त्वमीदृशः ।
भरिष्यस्युदरं वत्स ! कथं कार्यस्तथादरः ॥७७९॥
तदाऽन्यादिष्टमादेशं लब्ध्वा तत्र कृताग्रहः ।
तथा भवेस्त्वं लोकस्य यथा स्याः सर्वदा प्रिय ॥७८०॥
अम्बादेशेन तत्पुच्छ नामुञ्चम् विहिताग्रहः ।
धारयामु खरमिति तत्स्वामिभणितो ह्यहम् ॥७८१॥
श्रुत्वेति ग्रामनाथोऽन्तरचिन्तयदयं युवा ।
मुग्धोऽस्ति तदमु नीतिगृहे संस्थाप्य शिक्षये ॥७८२॥
अथासौ सह नीत्वा तं कर्मकृत्वे(त्ये) न्ययोजयत् ।
भोज्यमाच्छादन शिक्षां दत्तेऽस्मै दयया खलु ॥७८३॥
भोजनावसरेऽन्येद्युर्ग्रामेशाह्वायनाय सः ।
प्राहैषि पत्न्या ग्रामीणसभायामभितस्थुषः ॥७८४॥
सोऽप्येत्य मौर्ख्यात्सर्वेषां शृण्वतां प्रकट जगौ ।

* गमभुन्द्रौ

शब्देन महता स्वामिन्! रव्वा भवति शीतला ॥७८५॥
ग्रामेशोप्यस्त्यहो रव्वामित्यसौ सहवासिभिः ।
हस्यमानो गतो गेहं मौर्ख्यं धिगिति चिन्तयन् ॥७८६॥
तं निवेश्य रहः प्रोचे सभायां संस्थितस्य भो! ।
न वाच्यं वाचकं किञ्चिन्निर्देश्यं उत्थितस्य मे ॥७८७॥
एवं शिक्षां प्रदायासौ भोजनं विदधे स्वयम् ।
स चक्रे स्वोचितं कर्म कर्मकृन्मूर्खशेखरः ॥७८८॥
दह्यमाने गृहेऽन्येद्युः प्रेषितः कान्तया पुनः ।
आकारणाय कान्तस्य देवीयात्रामहस्थिते ॥७८९॥
ग्रामोपान्तवने देवीयात्रायातजनोच्चये ।
वीक्ष्य ग्रामेशमासीनं पूर्वशिक्षां हृदि स्मरन् ॥७९०॥
चिरं मौनधरस्तिष्ठन् पृष्टो ग्रामाधिपेन सः ।
उवाच कर्णलग्नस्ते गृहं ज्वलति वह्निना ॥७९१॥
धावन्निरीक्षते ग्रामाभिमुखं ग्रामनायकः ।
तावद् धूमः प्रापदैक्यं नभसा क्षीरनीरवत् ॥७९२॥
ग्रामेशः प्राह भो मूर्ख! किमेत इयतीं भुवम् ।
कथं नाकथयिष्यस्त्वं स्थितः किं कीलितांगवत् ॥७९३॥
स प्राह स्वामिन्या प्रेषितोऽहं समागमम् ।
लोकमेलापकस्थस्य नाचख्यौ तव शिक्षया ॥७९४॥
ग्रामेशो ग्रामलोकेन सह याति त्वरागतिः ।
यावता तावता वेश्म वह्निना भस्मसात् कृतम् ॥७९५॥
ततः कर्मकृतं प्रोचे ग्रामेशो मूर्ख! दृश्यते ।
यत्र धूमः स्वयं क्षेप्यं धूलि-पङ्कादि तत्र हि ॥७९६॥
एवं करिष्येऽङ्गीकृत्य लग्नोऽसौ नि[ज]कर्मणि ।
ग्रामेशोऽपि नवं वेश्म कारयामास तत्क्षणात् ॥७९७॥
वासांसि नवधू(धौ)तानि ग्रामेशदयिताऽन्यदा ।

गृहापवरकान्तःस्था धूपयामास धूपनैः ॥७९८॥
प्रसरन्तमम्बरेभ्यो दृष्ट्वा धूमं विनिर्गतम् ।
कर्मकृत् तत्र चिक्षेप पङ्कधूल्यादिकाशुचिम् ॥७९९॥
विवेश वेश्मनो मध्ये तारा कार्ये क्वचिद्यदा ।
तदा तद्वैकृतं वीक्ष्य सहसा पूच्चकार सा ॥८००॥
रे पापिष्ठ दुराचार मूर्ख ! किं विहितं त्वया ।
सद्यो धौतानि वासांसि यत्रैतानि विनाशय.(ये') ॥८०१॥
स प्राह स्वामिनाऽऽदिष्टं विहितं स्वहितं न हि ।
प्रभूक्तं न करिष्ये चेत् कर्ताऽन्यत् ब्रूहि किं नत. ॥८०२॥
साऽपि भर्तारमाकार्य तच्चेष्टितमदर्शयत् ।
सोऽवदत् सुभ्रु ! भूयोऽपि क्षालयेथा यथारुचि ॥८०३॥
सा प्राह क्षालनं पश्चादपि भावि परं त्वमुम् ।
निष्काशय गृहान्मूर्खं सदा सन्तापकारकम् ॥८०४॥
एकोऽप्यस्मद्विदमकर्म विधातु सर्वमप्यलम् ।
तत्र त्याजे(ज्यो)ऽनूरुरपि यथा सूर्यस्य सारथिः ॥८०५॥
सोचे भर्तरहं कर्म करिष्यामि स्वयं गृहे ।
निरुकादयोऽसौ सुवर्णेन तेन किं यत्तु कर्णहृत् ॥८०६॥
किं च कर्मकृताऽनेन कान्तांशेन गुणस्तव ।
नशोभाऽपि घरं शाला शून्या चौरभृता न यत् ॥८०७॥
स प्राह स्वीकृतो मूर्खोऽप्येष किमुच्यते प्रिये ! ।
पशु[पशु]पतिरप्यातिरिति किं त्यजतीश्वरः ॥८०८॥
तदाऽसावन्वहं शिष्यमाणो भावी विचक्षणः ।
यच्छैलसरिदश्माऽपि वृत्तः स्याद्बहुघर्षणात् ॥८०९॥
साऽऽह स्वामिन्नसौ भावी न दक्षः शिक्षितोऽपि हि ।
सदभ्यस्तोऽपि किं कुर्यात्काकोलः कोकिलास्वरम् ॥८१०॥
शास्त्रेऽपि श्रूयते किं च स्वामिन्नेतत् सुभाषितम् ।

पण्डितोऽपि वरं शत्रुर्मा मूर्खो हितकारकः ॥८११॥
किं चान्यः सेवकः स्वामिन्! पतिमात्मानमप्ययम्।
विनाशयेद्यथात्मानमामकुंभ इवोदकम् ॥८१२॥
अनर्थे पातयेदज्ञः स्वमन्यानपि संश्रितान्।
ग्रामीणांस्तापसो जाल्मो यथापूर्वमपातयत् ॥८१३॥
कः स तापस इत्युक्ते साऽऽह वैताढ्यपर्वते।
विद्याधरो वेगचूलाभिधो विद्युत्पुराधिपः ॥८१४॥ तापसकथा।
अन्यदा स सभाऽऽसीनो जडत्वं शिवशासने।
श्रुत्वेति सूक्तं तत्सत्यवीक्षायै भुवमागमत् ॥८१५॥
तदा पोलासकग्रामादाहर्तुं समिधो गतः।
विद्यते तापसः कोऽपि सोऽस्याभूत् दृष्टिगोचरः ॥८१६॥
विचक्रे खेचरो धेनुं चरन्तीं मुनिगोचरे।
वीक्ष्य स्थूलतनुं तां गां मेने कामगवीमृषिः ॥८१७॥
खमुत्पपात सा यावत् तावत्पुच्छेऽलगन्मुनिः।
स्वदेहेन स्वयं स्वर्गं गन्तुकामस्तया सह ॥८१८॥
साऽपि वैद्याधरी माया वैताढ्यमगमत् क्षणात्।
तत्पुच्छविलग्नः सोऽपि मेने स्वर्गं तमेव हि ॥८१९॥
खेचरस्तं गृहे नीत्वा खादयामास मोदकान्।
मुनिः स्वर्गफलान्येतान्यमन्यत महाप्रमान् ॥८२०॥
स्वादुभिर्मोदकैस्तत्तोऽचिन्तयत्तापसो हृदि।
धिगियन्ति दिनान्यस्मज्जन्म यातं निरर्थकम् ॥८२१॥
कृतार्थः साम्प्रतमहं प्राप्यापूर्वं दिवोऽशनम्।
तदमुं ग्रामलोकस्याप्यानये दर्शनातिथिम् ॥८२२॥
किं तया क्रियते लक्ष्म्या परदेशेष्ववासया।
या भवेन्न जनाध्यक्षा परद्वीपे रवेरिव ॥८२३॥
निश्चित्येति पुनर्धेनोर्गच्छन्त्याश्चरणाय सः।

पुच्छलग्नो भुवं प्राप स्त(सु)व्यावर्तितसूत्रवत् ॥८२४॥
सोऽपि ग्राममुपेत्याशु न्यगदन्मोदकाशनम् ।
पुरो जनानां श्वानस्य क्षैरेयी किं स्थिरोदरे ॥८२५॥
उत्फुल्लगल्लः स्वर्गस्य फलाना वर्णनां मुहुः ।
कुर्वाणो विदधे ग्रामलोक तल्लोकनोत्सुकम् ॥८२६॥
मूर्खर्षिवचसा मूर्खलोकाः स्वर्गदिदृक्षवः ।
तस्मिन् रक्ता हि रज्यन्ते सदृशा सदृशैर्यतः ॥८२७॥
सोऽपि तान् सह कृत्वाऽथ ययौ यत्रास्ति सा गवी ।
विलग्नः प्रथमं पुच्छे तत्पथाभिज्ञ इत्यसौ ॥८२८॥
गोरुत्पतस्तत्पादे लग्नोऽन्यस्तत्पदे पर ।
एव लग्नाः सर्वलोकाः यथा स्यु. शृङ्खलाकुला. ॥८२९॥
तत्पुच्छलग्नलोकानां श्रेणी रेजे विदूरगा ।
प्रमातुमन्तरं द्यावाभूम्यो सूत्रमिद किमु ॥८३०॥
यावत्किञ्चिद्गता श्रेणिस्तावदेकेन केनचित् ।
तन्मध्यस्थेन सोऽपृच्छि किंप्रमानि(णि)फलान्यहो ॥८३१॥
सोऽपि मौर्ख्यात्कराभ्या तत्प्रमां विवदिषु कुधी. ।
अमुचद्धस्तयो. पुच्छ वार्द्धौ पोतमिव क्षणात् ॥८३२॥
पपात तावती श्रेणिर्ग्रामीणाना तथाऽम्बरात् ।
यथा भग्नास्थिनिचय. सोऽपि तेऽपि क्षयं गता ॥८३३॥
विमुञ्च तदमुं स्वामिन् ! मूर्खशेखरसेवकम् ।
बालानामबलानां च हितमादीयते वच ॥८३४॥
एवमस्त्विति तामुक्त्वा सेवक निरवासयत् ।
प्रायो नरा पुरंध्रीणा मन्थाना इव हस्तगा ॥८३५॥
अथान्य. सुभगो नाम्ना विदधे सेवकोऽमुना ।
भद्रकप्रभृ(कृ)तिर्दक्ष स्वामिभक्तश्च सोऽभवत् ॥८३६॥
ग्रामेशोऽपि तदा तेन सेवकेनाभवत्तुषी ।

सर्वकर्मकरेणासौ गरुडेन यथा हरिः ॥८३७॥
भोजनावसरेऽन्येद्युर्ग्रामेशस्य गृहे मुनिः ।
मूर्तो धर्म इवागच्छन्मासक्षपणपारणे ॥८३८॥
तं वीक्ष्य जङ्गमं कल्पवृक्षं स्वगृहमागतम् ।
मुदितो ग्रामनाथोऽपि मुनिसन्मुखमाययौ ॥८३९॥
हर्षप्रकर्षोल्लसितगात्रो ग्रामपतिर्मुनेः ।
निपत्य पादयोः पत्नीमादिदेशेति सादरम् ॥८४०॥
यदस्ति राद्धं क्षीरान्नं कान्तं कान्ते ! तदानय ।
दत्तं यदस्मै पात्राय दानमानन्त्यमेति तत् ॥८४१॥
साऽपि प्रमुदिता यत्क्षीरान्नं पुरतो मुनेः ।
मुमोच खण्डमाज्यं च सेवकेन समानयत् ॥८४२॥
सा प्रियेण समादिष्टा हृष्टा दातुं समुद्यता ।
पायसं परया भक्त्या विशुद्धं शुद्धभावना ॥८४३॥
साधुरस्याः पुरो दध्रे स्वपात्रं यानपात्रवत् ।
संसारवारिधेरेतत्किलोत्ताराय कल्पितम् ॥८४४॥
सा सार्धं शर्कराज्याभ्यां पायसं परया मुदा ।
ददौ दापयिता भर्ता यच्छ यच्छेति वागभूत् ॥८४५॥
ददाना मुमुदे दानं दापयन्नेप तत्पतिः ।
चित्त-वित्त-पात्रयोगादुभाभ्यां पुण्यमर्जितम् ॥८४६॥
मुमुदे ददती दानमाददानो मुनिस्तथा ।
धन्याऽस्मि दात्री धन्योऽहं हर्षिता मनसा मतिः ॥८४७॥
सेवकोऽपि मुदा दानं तद्दत्तमनुमोदयन् ।
आर्जयत् पुण्यमतुलमहोदानमहोऽद्भुतम् ॥८४८॥
तस्य सत्पात्रदानेन दानराज्यस्य किं स्तुवे ।
जगत्पूज्योऽपि यत्साधुः पुरो यस्य करप्रदः ॥८४९॥
अहो सत्पात्रदानस्य वलितं किंचिदद्भुतम् ।

दाताऽन्नमात्रदानाद् यल्लभतेऽनन्तसम्पदम् ॥८५०॥
अन्यत्रागान्मुनिर्दानं लात्वा तेऽपि नृपोद्यता ।
स्वस्वायु प्रतिपाल्याथ मृत्युमाप समाधिना ॥८५१॥
त्रयेऽपि देवाः सौधर्मेऽभूवन् सहचरा मिथः ।
भुक्त्वा स्वर्गसुखान्येते जाता भूप ! क्रमादमी ॥८५२॥
ग्रामेशजीवस्त्वत्पुत्रः पत्नीजीवोऽस्य तत्सखा ।
च्युत्वा सेवकजीवस्तु मनुष्यभवमन्तरा ॥८५३॥
विधाय तत्र मिथ्यात्विसंसर्गादनुचर्यं च ।
अज्ञानकष्टमभवद्यक्षोऽत्र प्रीतिमानसौ ॥८५४॥ [युग्मम्]
पुत्रपूर्वभवं श्रुत्वा नरोत्तमनरेश्वरः ।
संसारविरक्तमना गुरून् नत्वा व्यजिज्ञपत् ॥८५५॥
कालस्वरूपाद् भयदाद् प्राणिनां दारुणायतेः ।
संसारराक्षसादस्मात्प्रभो ! मां पाहि पालक ! ॥८५६॥
गुरुराह महाराज ! जिनमुद्रानियन्त्रितः ।
सदागममहामन्त्र(न्त्रा)श्रयः स्यान्न यथाऽस्य भीः ॥८५७॥
एवमुक्त्वा नृपो गत्वा पुरान्तर्जिनवेश्मसु ।
विधायाष्टाह्निकां दानं दीनादिभ्यः प्रदाय च ॥८५८॥
सर्वर्द्धया शास्तभूपालानुगतो नगतो मुनिम् ।
नरोत्तमनृपो दीक्षां कक्षीचक्रे च हर्षितः ॥८५९॥
शास्तभूपोऽपि स गुरुं प्रणम्य पितरं मुदा ।
आगमन्नगरं तातवियोगविधुराशयः ॥८६०॥
क्षेत्राणां जीवनं यच्छन् सस्यसम्पत्तिकृन्नृपः ।
प्रजा अजीजनद्धन्या वर्षाकाल इवोन्नतः ॥८६१॥
नरोत्तममुनिः सार्धं गुरुणा विहरन् भुवि ।
जज्ञे क्रमादनूचानो वाचंयमशिरोमणिः ॥८६२॥
सोऽन्यदा विहरन् रत्नपुरं पुरमुपेयिवान् ।

श्रुत्वा तदागमं शंखभूपतिर्वन्दितुं ययौ ॥८६३॥
प्रणम्योपविवेशाथ भूपो विनयवामनः ।
संसारवारिधितरीं वितेने देशनां मुनिः ॥८६४॥
यथा ह्यनन्ते संसारे भ्रमतां भववासिनाम् ।
छायाद्रुम इवानर्घो दुर्लभो मानुषो भवः ॥८६५॥
भव्यास्तत्रापि दुष्प्रापमार्यक्षेत्रकुलादिकम् ।
यावत्सुगुरुसंयोगे(गं) लब्ध्वाऽपि पुण्यतस्तकम् ॥८६६॥
महाव्रतमहारत्नान्य(न्या)दद्ध्वं तद् गुरोः करात् ।
परदेशगता यद्वद् रत्नाढ्यव्यवहारिणः ॥८६७॥
अन्यथा दुर्लभे भूयोऽपीदृग्रत्नगुरौ गुरौ ।
लब्धे निधाविव गते हस्तामर्पे(र्शं) करिष्यथ ॥८६८॥
शंखोऽपि देशनां श्रुत्वोल्लसद्वीर्यबलो गुरुम् ।
महाव्रतमहारत्नान्ययाचत नृपोत्तमः ॥८६९॥
गुरुराह महाभाग ! विलम्बो न विधीयते ।
महाव्रतमहारत्नसंग्रहे कुरुतादरम् ॥८७०॥
ओमिति प्रतिपद्याथ शंखभूपः पुरे ययौ ।
राज्ये न्यवेशयत्सुरपालाख्यं तनयं नयी ॥८७१॥
तस्यापि नवभूपस्यार्धासने तस्थुषः पिता ।
शिक्षां विचक्षणस्यापि ददौ वात्सल्यतो यथा ॥८७२॥
वत्साज्यां न्यायतो लक्ष्मीः स्थिरा कीर्तिकरी हि सा ।
देहे बलेन या वृद्धिः सा शस्या ननु शोफतः ॥८७३॥
भाव्यं नात्यन्तरक्तेन न विरक्तेन सर्वथा ।
मध्यस्थेन त्वया सेव्या वत्स ! वश्येव काश्यपी ॥८७४॥
वेश्येव काश्यपी कस्य न भूता न भविष्यति ।
आयत्ता नवरं नैव वशा क्वचन जायते ॥८७५॥
महत्यापि[त]या दर्पं मा कृथा [अ]तिक्रमेण च ।

श्रूयते यद्दशास्योऽपि प्राप दर्पेण दुर्दशाम् ॥८७६॥
न कस्यापि विश्वासो वत्स ! कार्यः कदाचन ।
वार्द्धेर्विश्वासमुत्पाद्य किं कृतं वडवाग्निना ॥८७७॥
समोऽनुगजने वत्साप्युत्तमा-धम-मध्यमे ।
तुलाकण्टकवद् भूयाव् यथा स्यास्त्वं प्रमाणभूः ॥८७८॥
नारीषु नाग्रहः कार्यो नदीष्विव कदापि यत् ।
उद्यत्कुशा नयन्त्येतान्नॄन्नुद्वाह्याम्बुधौ भवे ॥८७९॥
धर्मे वत्सोद्यम कार्यः सर्वदा सर्वदायके ।
जायते तेजसो वृद्धिः सूर्यस्यापि वृषाश्रयात् ॥८८०॥
दत्त्वेति सूनवे शिक्षा साधर्मिकजनेष्वथ ।
भक्त्या विधाय वात्सल्यं दीनादिभ्यो धन ददौ ॥८८१॥
मुनींश्च परया भक्त्या प्रतिपाल्याथ पुस्तकान् ।
अभ्यर्च्याष्टाह्निका जैनवेश्मसूल्लासिनीर्व्यधात् ॥८८२॥
स्वकरधाऽन्त पुर-रत्नादिसारवस्तुपरिष्कृतम् ।
राज्य सर्वमभूद्दीक्षाकक्षीकारसमुद्यतः ॥८८३॥
[त्रिभिर्विशेषकम्]
वाद्यमानैर्महानादैर्वादित्रैर्विविधै रसैः ।
स पौरादिजनान्वीयमानमार्गं सुतेन च ॥८८४॥
शिबिकासस्थित स्वर्णमणिभूषणभूषित ।
नगरान्निरगान् शङ्खो दीक्षादानोत्सुको नृप ॥८८५॥ [युग्मम्]
मुन्यन्तिकमुपागत्य शंखो दीक्षामयाचत । शङ्खनृपदीक्षा ।
सोऽपि तस्य ददौ पञ्चमहाव्रतमणीनथ ॥८८६॥
नार्यो मदनमर्यादय पतिपथानुगाः ।
यना अभूवन्नथवा योषितामुचितं ह्यद ॥८८७॥
शङ्खमित्रमपि श्रुत्वा शङ्खदीक्षा प्रदाय च ।
सूरपालाय राज्ये द्वे न्यीयभिः स व्रत गुरो ॥८८८॥

सुरपालनृपो नत्वा पितरं च पितामहम् ।
गत्वा स्वपुरमध्यास्त शास्ताऽभूत् सकलक्षितेः ॥८८९॥
शंखोऽथ गुरुभिः सार्धं विहर्तुमुपचक्रमे ।
साध्व्योऽपि पार्श्वे साध्वीनां वव्रजुगुर्वनुज्ञया ॥८९०॥
परिपाल्य चिरं दीक्षां प्राप्य केवलसम्पदम् । शंखमुनिमोक्षः ।
प्रबोध्य भविनोऽनेकान् स समित्रः शिवं ययौ ॥८९१॥

श्रुत्वा श्रुतिहृतिकरं श्रवणप्रियाणाम्
नृणां नृपस्य चरितं किल शंखनाम्नः ।
भव्या भवन्तु सततं निरता भवन्तो
दाने निदानरहिते शिवलग्नकेऽत्र ॥८९२॥

[दानविषये शंखराजकथा समाप्ता ।]

तथा—

सर्वेषां श्रेयसां मूलं शीलं पाल्यं विवेकिना ।
यतः सिंहादि-हस्त्याद्या वशे स्युरवशा अपि ॥८९३॥
तपो द्वादशधाऽपि स्यात् विधातव्यं विपश्चिता ।
निकाचितानामप्याशु विगमः कर्मणां यतः ॥८९४॥
अहर्निशं भावनीया भावना विशदाशयैः ।
सफलानि यतोऽमूनि दान-शील-तपांस्यपि ॥८९५॥
चतुर्भ्योऽभ्यधिका साधो ! जयत्यन्(लं ?)प्रभावना ।
तीर्थयात्रादिभिः कृत्यैः साऽऽधेया गृहमेधिभिः ॥८९६॥
साधो ! संघाधिपत्यं तु दुष्पापं चक्रिणामपि ।
समाश्रय यतस्तीर्थकरनामापि लभ्यते ॥८९७॥
गुरूपदेशो हृदयस्य वज्रलेप इवालगत् ।
तथाऽस्मिन् संबद्धा निश्चलाऽजनि धर्मधीः ॥८९८॥
अथ निखिलदेशेभ्यः संघं संमील्य शुद्धधीः ।
शत्रुञ्जयमहातीर्थप्रमुखेषु स सप्तसु ॥८९९॥

तीर्थेषु महतीं कुर्वन् जिनधर्मप्रभावनाम् ।
यात्रां निर्माय निर्माय संघेशत्वमवाप य. ॥१००॥ [युग्मम्]
ततो वर्षद्वयेऽतीते सप्तभिः सघनायकैः ।
सह सघपतिश्चक्रे जिनयात्राममात्रधी. ॥१०१॥
नूतनैः कारितैर्बिम्बै. पुस्तकैश्च विलेखितै. ।
निभृतानि सुरागार-पौषधौकांसि यो व्यधात् ॥१०२॥
विविधानि विधायाथ धर्मकृत्यानि सर्वदा । आशाधर स्वर्ग
साधुराशाधर. स्वर्गं जगाम सुखधाम स' ॥१०३॥ जगाम ।
तल्लघुर्देशलो देश-विदेशाविलसद्यशा. । देशल ।
गृहनायकता भेजे विष्णूरसीव कौस्तुभः ॥१०४॥
तस्य भोलीति या जाया मायावर्जितमानसा ।
वियते विद्यमानाना सतीना सा शिरोमणि. ॥१०५॥
शीलकीलकसंविद्धो यन्मन.पञ्जराद्बहिः ।
चलिष्ठोऽपि न निर्गन्तु क्षमते कामकेशरी ॥१०६॥
साऽसूत सूतत्रितय त्रितयं यस्य जन्मनि ।
चकम्पे भयमापन्नं कार्पण्यं किल्बिष कलिः ॥१०७॥
प्रथम सहज(ज.) स्नेहसहज यस्य सर्वदा । प्रथम सहज ।
धर्मकर्माभिमुख्य यद्वैमुख्य पापकर्मण. ॥१०८॥
यद्दानेन जिता कामगवी कामगवीश्वरम् ।
जगामोपासितु मेरौ कर्तुं कल्पतरुस्तप. ॥१०९॥
चिन्ता चिन्तामणिर्धत्ते यस्य दानेन निर्जित. ।
श्रयोऽपि तत् क्षितिं त्यक्त्वा गता' क्वचन सम्प्रति ॥११०॥
तल्लघु सादण साधुरत्युज्ज्वलगुणाश्रयः । तल्लघु सादण ।
यद्यश सरसी(सि?) मन्ये शशी हस इवाम्रमी ॥१११॥
जनो यत्सूक्ष्मदर्शित्व वक्ति युक्ति तदेति न ।
स्थूलानपि हि यद्दोषान् परस्यासौ न पश्यति ॥११२॥

तृतीयः समरसिंहो यः स्याद्गणितोयसे(?) । तृतीयः समरसिंहः ।
परं स एव संजज्ञे गुणैर्गम्यतमो नृणाम् ॥९१३॥
यस्यापूर्वो गुणः कश्चिन्न ददौ कस्य विस्मयम् ।
मोचयन् बन्धनाल्लोकं सरलत्वं सदा वहन् ॥९१४॥
देशलानुजलावण्यसिंहस्य श्रीपतेरिव । देशलानुजलावण्यसिंहः ।
लक्ष्मीर्लक्ष्मीनामिकाऽभूत् पत्नी सत्त्वहितावहा ॥९१५॥
यत्पक्षशाखो दानेन कल्पद्रुम इवार्थिनाम् ।
चित्रं स करपत्राणामप्यसावुपरि स्थितः ॥९१६॥
साऽसूत द्यौरिव सुतौ सूर्याचन्द्रमसाविव ।
भासयन्तौ भुवं विश्वविश्वोपकृतिकर्मठौ ॥९१७॥
सामन्तनामा प्रथमः सप्तमो योऽभवत् सदा । सामन्तनामा प्रथमः ।
शम-शौच-सत्य-शील-सत्त्व-संयमशालिनाम् ॥९१८॥
अनुजः साङ्गणाभिख्योऽभवद् भुवनविश्रुतः । अनुजः सांगणः ।
श्रुतिप्राप्ता अपि नृणां लगन्ति हृदि यद्गुणाः ॥९१९॥
अथो लावण्यसिंहेऽपि स्वर्गवर्गमुपेयुषि ।
देशलो मन्दिरैश्वर्यं भेजे भाग्याधिकः सदा ॥९२०॥
स साधुः पञ्चभिः पुत्रैः संवृतोऽणुव्रतैरिव ।
शुभंयुभिरसौ रेजे गृहिधर्म इवाङ्गवान् ॥९२१॥
ज्येष्ठं सुतं गुणज्येष्ठं विचार्य सहजं पिता ।
प्रेषयामास वासार्थं श्रीमद्देवगिरौ पुरे ॥९२२॥
तल्लघुं साहणं सर्वकलाकौशलशालिनम् ।
वीक्ष्य तातः स्तंभतीर्थे निवासायासुवत् पुरे ॥९२३॥
स्वयं सर्वत्र पुत्राणां धुर्याणामिव सारथिः ।
शिक्षाप्रतोददानेन व्यधात् सत्पथगामिताम् ॥९२४॥
सहजः श्रीदेवगिरौ रामदेवं नृपं गुणैः । सहजो देवगिरौ रामदेवं
तथा निजवशं चक्रे यथा नान्यकथामसौ ॥९२५॥ नृपं वशं चक्रे ।

कर्पूरपूरसुभगं ताम्बूलं यस्य यच्छतः ।
कर्पूरधाराप्रवाहविरुदं वन्दिनो ददुः ॥९२६॥
तिलङ्गाधिपतिर्यस्य कीर्त्या श्रुतिमुपेतया ।
प्रेरितः स्वपुरि स्थानं प्रददौ देववेश्मन. ॥९२७॥
कर्णाट-पाण्ड्यविषये यद्यशः प्रसरत् सदा ।
तदधीशमुख्यलोकमुत्कं तद्दर्शनेऽकरोत् ॥९२८॥
अन्यदा देशल साधु. श्रीमद्देवगिरौ पुरे ।
नूतन जैनभवनं कर्तुमैच्छदतुच्छधी. ॥९२९॥
स साधु. सिद्धसूरिभ्यो गुरुभ्य. स्वमनोरथम् ।
आचख्यौ यन्ममेच्छाऽस्ति जैनमन्दिरकारणे ॥९३०॥
प्रभुप्रसादात् तदिय पूर्यतां मे ह्नट(ष्टि)त्यपि ।
को मूलनायकजिन क्रियतामायतौ हित ॥९३१॥
प्रभु प्रोचे तवोद्दाऽसावभवद् भाग्ययोगत ।
जिनौकसा कारकाणां यत स्यादुच्छ्रिता गति ॥९३२॥
दुष्पारिग्रहर. पार्श्वजिन. श्रीमूलनायक ।
विधाप्यतामयं साधो ! सर्वकामितदायक. ॥९३३॥
अथ देवगिरिस्थस्य सहजस्य जिनौकस. ।
विधापनार्थमादेशं प्रेषयामास देशल ॥९३४॥
सोऽप्यादेश पितु सद्यो यथा क्षीरं सशर्करम् ।
आददे प्रमदापूर्णो बुभुक्षित इवाधिकम् ॥९३५॥
श्रीरामदेवभूदेवं सन्तोष्योपायनैरयम् ।
जिनौकोभूमिमादत्त धर्मे को हि विलम्बने ॥९३६॥
स्वल्पैरहोभिरनिशं क्रीयमाणैर्धनैर्धनैः ।
जज्ञे वैज्ञानिकोत्साहात् सम्पूर्णं देवमन्दिरम् ॥९३७॥
शीतदीधितिसकाशमारासनशिलामयम् ।
अधासौ कारयामास देसलो मूलनायकम् ॥९३८॥

चतुर्विंशतिबिम्बानि द्वे बिम्बे च वृहत्तरे ।
सत्या-ऽम्बा-शारदायुग्म-गुरुमूर्तीरकारयत् ॥९३९॥
श्रीसिद्धसूरीनभ्यच्र्य सहादाय च देशलः ।
बिम्बानि स्कन्धवाहानां दत्त्वा स्कन्धेषु सोऽचलत् ॥९४०॥
श्रुत्वा सहजपालोऽपि गुरुबिम्बागमं मुदा ।
संघेनाभ्याययौ सार्धं प्रयाणकचतुष्टयम् ॥९४१॥
सम्प्राप्तानां देवगिरौ गुरुमूलार्हतामथ ।
सहजः कारयामास स प्रवेशमहामहम् ॥९४२॥
महोमङ्गलतूर्याणां विभाति प्रतिशब्दितैः ।
कलिनिद्रावशं धर्मं जगत्युत्थापयन्निव ॥९४३॥
प्रतिवेश्मद्वारसंस्था वु(ब)भुर्वन्दनमालिका ।
भव्यानां पुण्यवल्लीभ्यो निर्गताः पल्लवा इव ॥९४४॥
गृहे गृहे पूर्णकुम्भा विन्यस्ता अवभासिरे ।
पुण्यरत्नौघसम्पूर्णा निधयः प्रकटा इव ॥९४५॥
असमाने वर्तमाने सहजोऽथ महोत्सवे ।
बिम्बं देवगृहेऽनैषीत् स्वगुरून् पौषधोकासि ॥९४६॥
क्रमेण जलयात्रादिमहोत्सवपुरस्सरम् ।
प्रतिष्ठालग्ने समयं सिद्धसूरिरसाधयत् ॥९४७॥
ततश्चतुर्विधं संघं भोजनैर्वसनैर्वरैः ।
अपूपुजन् मुदा साधुदेशलः पेशलोदितः ॥९४८॥
मण्डपं कारयामास प्रासादपुरतः पृथुम् ।
देसलो देवकुलिकाचतुर्विंशतिसंयुतम् ॥९४९॥
प्रासादपरितो रम्यहर्म्यश्रेणिसमन्वितम् ।
मोहप्रवेशरक्षायै दुर्गं दुर्गमसूत्रयत् ॥९५०॥
स प्रसादे सातकुम्भकुम्भं साधुर्न्यवेशयत् ।
स्फुरद्दीप्तिं दीपमिव स्वकुलोद्द्योतहेतवे ॥९५१॥

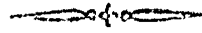
तथा स्वर्णमयं दण्डं दधौ मूर्ध्नि जिनौकसः ।
विश्वे भ्रमन्त्याः स्वकीर्तेरवष्टम्भाय यष्टिवत् ।९५२॥

साधुर्विधाय विविधैरथ धर्मकृत्यैः
श्रीजिनशासनसमुन्नतिमत्र देशे ।
श्रीगूर्जरावनिविभूषणपत्तनेऽसौ
सार्धं जगाम गुरुभिर्गुरुकार्यसिद्धौ ॥९५३॥

इति श्रीशत्रुञ्जयोद्धारप्रबन्धे वंशवर्णनो द्वितीयः प्रस्तावः ॥

अथ तृतीयः प्रस्तावः ।

तदा तत्र सुरत्राणोऽलावदीनो नदीनवत् । अलावदीनो नृपोभवत् ।
उद्वेलद्वाजिकल्लोलोर्वराव्यापी नृपोऽभवत् ॥१॥
यः श्रीदेवगिरौ गत्वा बद्ध्वा च तदधीश्वरम् ।
न्यवेशयत् तं तत्रैव जयस्तम्भमिवात्मनः ॥२॥
सपादलक्षाधिपतिं वीरं हम्मीरभूपतिम् ।
हत्वाऽभिमानिनं सर्वं स तत्सर्वमुपाददे ॥३॥
श्रीचित्रकूटदुर्गेशं बद्ध्वा लात्वा च तद्धनम् ।
कण्ठबद्धं कपिमिवाभ्रामयत्तं पुरे पुरे ॥४॥
गूर्जरात्राधिपः कर्णस्तूर्णं यस्य प्रतापतः
नंष्ट्वा गतो विदेशेषु भ्रान्त्वाऽथो रंकवन्मृतः ॥५॥
ईशो मालवकस्यापि दुर्गस्थो बहुवासरान् ।
बन्दीव निन्ये तत्रैव मृतः पौरुषवर्जितः ॥६॥
कर्णाट-पाण्डुविषय-तिलङ्गादिमहीपतीन् ।
यः समस्तान् वशीचक्रे शक्रविक्रमभासितः ।७॥
समियानक-जाबालिपुरमुख्यानि योऽगृहीत् ।
स्थानानि विषमाणीह तेषां संख्यां करोति कः ॥८॥
खर्पराधिपसैन्यानि भ्रमन्ति विषये निजे ।
तथा चकार न यथा तत्सैन्यं पुनरागमत् ॥९॥
प्रसादपात्रं तत्रास्ते सुरत्राणमहीपतेः । अलपखानाख्यस्तत्रास्ते ।
सेवकोऽलपखानाख्यः पत्तने नरनायकः ॥१०॥
विहितप्रोषितपतिरिपुनारीजनोऽस्य न ।
निद्राति निद्रयाऽश्रान्तश्र(स्र)वदश्रुविलोचनः ॥११॥
यस्यास्य राजपत्न्योऽपि बन्दीभावमुपागताः ।
गौरवं निगदन्तीव क्वणत्कङ्कणनिःस्वनैः ॥१२॥

तस्य श्रीसमरसिंह साधुदेशलनन्दनः ।
विदधाति सदा सेवां सर्वकार्यकरी हि सा ॥१३॥
भूपोऽपि तद्गुणप्रीतः प्रीतिं चन्धाविवाकरोत् ।
तस्मिन् साधौ यतो नृणां गुणा गौरवकारणम् ॥१४॥
मित्रोष्माणमपि प्राप्यासह्याः केचन धूलिवत् ।
राजप्रसादतोऽप्येष शीतलश्चन्द्रकान्तवत् ॥१५॥
भूपप्रसाद सम्प्राप्य स देशस्वामिनामपि ।
विदधाति स्म कार्याणि वार्द्धर्याप्तवारिमेघवत् ॥१६॥
जनानन्दकृता तेन सुवृत्तेन सुतेजसा ।
देसलः सूनुना रेजे चन्द्रेणेव पयोनिधि ॥१७॥
तस्यात्र धनदस्येव समग्रैश्वर्यशालिन ।
कालः कियान् व्यतीयाय सुखेन सरलात्मन. ॥१८॥
कदाऽपि दु षमाकालानुभावाद् भुवि वर्तिनाम् ।
भावानां चञ्चलत्वाच्च श्रेयसा विघ्नधर्मत. ॥१९॥
श्रीशत्रुञ्जयतीर्थेशश्रीनाभितनुजन्मन. ।
दैवादजनि विध्वसो म्लेच्छसैन्यविनिर्मित ॥२०॥ [युग्मम्]
तदाकर्ण्य कर्णशूलसदृश सुदृशा मन. ।
तथा परवश जज्ञे न सस्मार यथाऽऽत्मन ॥२१॥
तदु पदु पितधिय' शिश्रियु. केऽप्यनाशकम् ।
अवदश्रुप्लुतदृशो रुरुदु केऽपि चानिशम् ॥२२॥
स शिशु कोऽपि न युवा न वृद्ध कोऽपि नाभवत् ।
श्रावक. श्राविका वाऽपि य पयोऽपि तदाऽपिबत् ॥२३॥
देसलोऽपि तदाकर्ण्य वज्राहत इवापतत् ।
शीतोपचारसंप्राप्तचैतन्यो विललाप च ॥२४॥
धिक् त्वा कलियुग पापं धर्मविघ्नविनायकम् ।
तीर्थविध्वसक सत्य-शौच-सज्जनरूपकम् ॥२५॥

यदिदं भवपाथोधिपारसंप्रापणक्षमम् ।
शत्रुञ्जयमहातीर्थं त्वया पाप! विनाशितम् ॥२६॥
विवेकिनमपि प्राप्तसन्तोषमपि मानवम् ।
कलिर्विडम्बयत्येव पिशाच इव दुष्टधीः ॥२७॥
पुण्यवारिभृतं भव्यघटं चञ्चुविदूपकः ।
कलिर्विटालयत्येव काकोलवदनुज्ज्वलः ॥२८॥
एवं संशोच्य गत्वा च सिद्धसूरिप्रभोः पुरः ।
साधुः शशंस तीर्थस्य सर्वं म्लेच्छविचेष्टितम् ॥२९॥
श्रीसिद्धसूरयः श्रुत्वा श्रुतश्रो(स्रो)तस्विनीश्वराः ।
ऊचिरे कुरु मा खेदं साधो! शृणु भवस्थितिम् ॥३०॥
अस्मिन्नसारे संसारे सदा क्षणविनश्वरे ।
न कोऽपि भावः स्थिरतामाप्नुवन्ननुभूयते ॥३१॥
यतः कल्लोलतरलं जीवितं यौवनं धनम् ।
सर्वार्थसाधकं गात्रमपि विद्युल्लताचलम् ॥३२॥
वातोद्धूतार्कतूलाभाः संभोगाः प्रियसङ्गमाः ।
पुरा-कर-सरो-ग्राममुख्यं वस्त्वखिलं चलम् ॥३३॥
विशेषतोऽयमधुना दुःषमासमयोऽस्ति यः ।
तत्रानन्तगुणा हानिः प्रोक्ता तीर्थकरैरिह ॥३४॥
एवं विभाव्य संसारस्वरूपं साधुसत्तमः ।
न विषादो विधातव्यश्चेतसीदं तु चिन्तय ॥३५॥
धन्यः स एव धनवानुद्धारं यो जिनेशितुः ।
कारयिष्यति तीर्थस्य न भङ्गो जायते यतः ॥३६॥
तीर्थमेष सदा भद्र! श्रीशत्रुञ्जयपर्वतः ।
स यावद्विद्यते भूमौ तावदेतदनश्वरम् ॥३७॥
यावन्तो जलधौ साधो! विद्यन्ते जलबिन्दवः ।
तावन्तोऽत्र समुद्धाराः समभूवन् पुराऽपि हि ॥३८॥

तेषु पञ्च समुद्धारा विख्याताः क्षितिमण्डले ।
समजायन्त नान्येषां विज्ञातुं नाम शक्यते ॥३९॥
अथ विज्ञपयामास प्राञ्जलिर्देशलो गुरून् ।
प्रभो ! प्रसादस्तीर्थस्य वर्णनेन विधीयताम् ॥४०॥
वास(वत्स)रेभ्यः कियद्भ्योऽर्वाग् महातीर्थमभूदिदम् ।
कश्चास्य महिमा कोऽत्र समुद्धारकरा पुरा ॥४१॥
गुरुराहावसर्पिण्युत्सर्पिणीषु गतास्वपि । तीर्थस्योद्धारा ।
बह्वीष्विद महातीर्थं साधो ! न स्वल्पकालिकम् ॥४२॥
तदुद्धारकारका ये तदानीमभिधा(धया)स्वया ।
न ज्ञायन्ते साम्प्रतं ते बहुकालव्यतिक्रमात् ॥४३॥
अस्यामेवावसर्पिण्यां यस्तीर्थमहिमा पुरा ।
अतिमुक्तादिभिः प्रोक्तस्तं वक्ष्ये किञ्चनाधुना ॥४४॥
भरतेऽत्र पुरा नाभिजन्माजनि जिनेश्वरः ।
तीर्थंकराणां प्रथमः केवलज्ञानभास्करः ॥४५॥
तस्यासंश्चतुरशीतिसंख्याका गणधारिणः ।
पुण्डरीकाभिधस्तेषु मुख्योऽभूद्भरतात्मभूः ॥४६॥
सोऽन्यदा केवलज्ञाने स्वस्यामु(नु)ल्लसति प्रभुम् ।
प्रणम्य प्रोचिवानेष विषादविधुर्मनाः ॥४७॥
यथ पूर्णोऽपि नीरस्य स्वल्पाकोऽपि सरोवरे ।
यथार्थ्यते तथा नाथ ! दुर्लभो लवणाकरे ॥४८॥
निवसन्नप्यलवण भोज्यं भुङ्क्ते यथाऽचलम् ।
न कर्करमवाप्नोति मन्यमानोऽपि रोदनम् ॥४९॥
तथाऽहं तव दीनोऽपि शिष्योऽपि भक्तिमानपि ।
समीपस्थोऽपि सततं ज्ञानं किं न लभे प्रभो !॥[त्रिभिर्विशेषकम्]
भगवानभ्यधाद्वैर्यं महासत्त्व ! विधेहि मा ।
यतो मोहादयोऽद्यापि तव सन्त्यान्तरारयः ॥५१॥

यदा शत्रुञ्जये तीर्थे महासत्त्व ! गमिष्यसि ।
त्वमान्तरारिपून् जित्वा केवलं लप्स्यते तदा ॥५२॥
नत्वा प्रभुं पुण्डरीकः स्वार्थसिद्धिविधित्सया ।
ततः प्रतस्थेऽप्येकाकी को हि वैरिजये स्थिरः ॥५३॥
पुण्डरीकं गणधरं यान्तं शत्रुञ्जयाय तम् ।
अन्वयुर्यतयः केऽपि जिनेशपरिवारतः ॥५४॥
गच्छतः पथि तस्याथ ग्रामतो ग्रामतोऽमिलन् ।
गत्वा गत्वा पञ्च पञ्च सप्त सप्त मुनीश्वराः ॥५५॥
एवं यावत्पुण्डरीकः पुण्डरीकगिरिं ययौ ।
तावत्तस्यामिलन् पञ्चकोटिसंख्यास्तपोधनाः ॥५६॥
इयता परिवारेण संयुतो गणभृद् गणी ।
आरुरोह गिरौ तत्र शत्रुविश्वासनोत्सुकः ॥५७॥
तैः समं पुण्डरीकोऽपि जग्राहानशनं शमी ।
मासेन केवलं लब्ध्वा सद्यो मोक्षमवाप सः ॥५८॥
चैत्रमासे पूर्णिमास्यां(यां) पुण्डरीकोऽत्र निर्वृतः ।
तेन तस्य गिरेर्जज्ञे पुण्डरीक इतीङ्गना ॥५९॥
जिनः श्रीनाभिजन्मापि पुण्डरीकगणेशितुः ।
सर्वं निर्वाणवृत्तान्तमाचख्यौ भरताग्रतः ॥६०॥
विज(व्यजि)ज्ञपज्जिनं सोऽपि प्रोल्लसत्पुलकांकुरः ।
धन्योऽहं नन्दनो यस्य सिद्धोऽभूज्जितविद्विषन् ॥६१॥
तदत्र तीर्थे भगवन् ! विधाप्य जिनमन्दिरम् ।
अहमप्यर्जये पुण्यं तीर्थं स्यात् प्रकटं तथा ॥६२॥
जिनोऽप्याह युक्तमेतद्विधातुं जिनमन्दिरम् ।
अन्यत्रापि कृते पुण्यं न सामान्यं किमत्र तु ॥६३॥
अथासौ भरतश्चक्री धर्मचक्रानिदेशतः । भरतस्य प्रथमोद्धारः ।
रूप्य–मणि–स्वर्णमयं तत्र चैत्यमकारयत् ॥६४॥

श्रीनाभिनन्दनजिनप्रतिमां रत्ननिर्मिताम् ।
न्यवेशयद् गर्भगृहमध्ये तं मूलनायकम् ॥६५॥
तथा मूर्तिं रत्नमयीं पुण्डरीकगणेशितुः ।
मणि-स्वर्ण-रूप्यमयीर्जिनमूर्तीः परा अपि ॥६६॥
ततः प्रसिद्धमभवत्तीर्थमेतदिह क्षितौ ।
शत्रुञ्जय-पुण्डरीकाद्येकविंशतिनामकम् ॥६७॥
तदस्मिन् विमलगिरौ भरतः प्रथमोऽभवत् ।
उद्धारकारी श्रीनाभिसूनुसद्मनिवेशनात् ॥६८॥
पञ्चाशद्विस्तृतो मूले योजनानि दशोपरि ।
अष्टावुच्चो योजनानि श्रीशत्रुञ्जयपर्वतः ॥६९॥
एतत्प्रमाणश्चतुर्थारकेऽसौ पर्वतस्ततः ।
हीयमानोऽरके भावी पञ्चमे सप्तहस्तकः ॥७०॥
तीर्थेऽस्मिन् ऋषभसेनप्रमुखाः परमेष्ठिनः ।
असंख्याः समवसृत्य सिद्धिं प्रापुः पुराऽपि हि ॥७१॥
यत्र त्रयोविंशतिश्च ऋषभप्रमुखा जिनाः ।
श्रीनेमिवर्जाः समवसृता केवलशालिनः ॥७२॥
श्रीपद्मनाभप्रमुखा भावितीर्थकरा अपि ।
यत्तीर्थं पावयिष्यन्ति स्पृष्ट्वा स्वपदपंकजैः ॥७३॥
श्रीबाहुबलिना यत्र समवसरणान्वितम् ।
मन्दिरं श्रीमरुदेव्याश्चारुरत्नैरकार्यत ॥७४॥
यस्मिन्नमिर्विनमिश्च मुख्यौ विद्याधराधिपौ ।
उभाभ्यां मुनिकोटिभ्यां सहितौ सिद्धिमीयतुः ॥७५॥
श्रीनाभिनन्दनजिनसन्ताने येऽभवन्नराः ।
असंख्यास्ते ययुर्यत्र मोक्षमाजिततीर्थपम् (?) ।७६॥
अङ्गजोऽजितनाथस्य सगरो भरताधिपः । सगरस्य द्वीतीयोद्धार ।
यत्र चैत्यसमुद्धारं कृत्वा मुक्तिमवाप सः ॥७७॥

सगरश्चक्रवर्ती स श्रीशत्रुञ्जयपर्वते ।
उद्धारेषु प्रसिद्धेषु पञ्चसु द्वितीयोऽभवत् ॥७८॥
यत्र रामादिसाधूनां तिस्रः कोट्यः शिवं गताः ।
नारदानां च नवतिर्लक्षा एकाधिकास्तथा ॥७९॥
कोट्यो दशास्मिन् द्रविड-वालिखिल्यादिभूभुजाम् ।
सिद्धिं गता निष्ठिताष्टकर्मकक्षा क्षणादपि ॥८०॥
प्रद्युम्न-शाम्बप्रमुखाः कुमारा यत्र कोटिभिः ।
सार्द्धाभिरष्टभिः सार्धं सिद्धिं प्रापुः सनातनीम् ॥८१॥
पञ्चापि पाण्डवाश्चैत्यं बिम्बं चापि मणिमयम् ।
संवीक्ष्य दुःषमाकालं प्रधार्य च भाविनाम् ॥८२॥
लोकानां लोभिनां रक्षां बिम्बं कुत्राप्यगोचरे ।
देशे विन्ध्यस्य लेप्येन मूलबिम्बमकारयत् ॥८३॥ [युग्मम्]
प्रासादमिष्टका-काष्ठमयमेते व्यधापयन् । पांडवानां तृतीयोद्धारः ।
विख्यातास्तदमी लोके तृतीयोद्धारकारकाः ॥८४॥
कुन्त्या जनन्या सहितास्तेऽत्र पञ्चापि पाण्डवाः ।
मुक्तिमापुर्मुनीशानां सह विंशतिकोटिभिः ॥८५॥
थावच्चासूनुना सेलग-शुकप्रमुखसाधवः ।
भरतप्रभृतयोऽस्मिन्नसंख्याताः शिवं ययुः ॥८६॥
यत्राजित-शान्तिनाथौ जिनौ द्वितीय-षोडशौ ।
स्वस्वकाले चतुर्मासीं वर्षासु स्थितिमापतुः ॥८७॥
ततः श्रीनन्दिषेणेन यात्रार्थमुपेयुषा ।
श्रीनेमिनाथशिष्येणाजितशान्तिस्तवः कृतः ॥८८॥
बिम्बस्य यत्र चैत्यस्याप्युद्धारा गणनातिगाः ।
प्रत्येकं जज्ञिरे तेनाम्भोधिबिन्दुमाः(गाः) स्मृताः ॥८९॥
यदन्यतीर्थे तपसा विहितेन फलं भवेत् ।
तदत्र दृष्टमात्रेऽपि भावतो लभ्यते फलम् ॥९०॥

पुंसा यथेच्छमन्यत्र कोट्या भोजितया फलम् ।
यदाप्यते तदर्धेकोपवासेनापि लभ्यते ॥९१॥
यानि कान्यपि तीर्थानि जयन्ति जगतीतले ।
तानि सर्वाणि दृष्टानि दृष्टेऽस्मिन् तीर्थनायके ॥९२॥
वीक्षिते यत्र नरक-तिरश्चां गतिवारणम् ।
भाविनामभवन्नून कुदेव-कुनरत्वयोः ॥९३॥
हिंसाजुषोऽपि हिंस(स्रा)श्चास्तीर्थेऽस्मिन् सस्थिता सदा ।
यान्ति प्रभावादेतस्य सुगतिं गतकल्मषाः ॥९४॥
नृजन्मन फलमिद जीवितस्य धनस्य च ।
शत्रुञ्जयगिरौ गत्वा यज्जिनेशो निरीक्ष्यते ॥९५॥
यदुपास्ति तपो दान श्रुत शील जपक्रिया ।
क्रियमाण सदाऽनतफलमेतद्भवेदिह ॥९६॥
योऽत्राङ्गुष्ठमात्रमपि बिम्ब स्थापयते सुधीः ।
स भुक्त्वा चक्रवर्त्यादिसमृद्धिं स्वर्गमाप्नुयात् ॥९७॥
यत्र यक्ष कपर्दाक्ष(ख्य) श्रीनाभेयजिनेशितु ।
सेवको भवति भव्याना सन्तत व्यक्तभक्तिमान् ॥९८॥
तदमुष्य मुख्यतीर्थनायकस्य क ईशते ।
प्रभाववर्णना कर्तु साधुसत्तमदेसल ! ॥९९॥
तथाऽत्र वीरनिर्वाणात् सम्प्रतिर्नरनायक ।
विक्रम-पदलिप्ता-ऽऽम दत्ता श्रीशातवाहन ॥१००॥
उद्धारकारका एते परेऽपि बहवोऽभवन् ।
काले कलौ व्यधात् साधुरुद्धार जावडिः पुनः ॥ [युग्मम्]
सोऽकार्षीद्यथोद्धार जावडिर्धार्मिकाग्रणी । चतुर्थो जावड्युद्धारः ।
यथाश्रुतमह वक्ष्ये तं साधो ! शृणु सादरम् ॥१०२॥
मधूकाख्यपुरे पूर्वं प्राग्वाटकुलसम्भव ।
जावडश्रेष्ठिन सूनु समजायत जावडि ॥१०३॥

सीतादेवीनामिकाऽऽसीत् सुशीलाऽस्य सधर्मिणी ।
सीताऽवतीर्णा प्रत्यक्षा न रावणप्रिया तु या ॥१०४॥
सोऽन्यदा सहितः पत्न्या श्रीशत्रुञ्जयपर्वते ।
श्रीनाभिनन्दनजिनयात्रायै जावडिर्ययौ ॥१०५॥
अतिहर्षवशोल्लासिपुलकांकुरसुन्दरः ।
जावडिर्जलसम्पूर्णैः कुम्भैर्जिनमस्निपत् ॥१०६॥
बिम्बं लेपमयं तेन पतता स्नात्रवारिणा ।
किंचिदाशातितं वीक्ष्य जावडिर्जायया सह ॥१०७॥
विखिन्नमानसस्त्यक्त्वा स चतुर्विधभोजनम् ।
तीर्थेशस्यादिनाथस्य पुरतः समुपाविशत् ॥१०८॥
जातैर्विंशत्योपवासैस्तमूचे शासनामरी ।
सिद्धो बुद्धो जिनः स्वामी किं दास्यति स उत्तरम् ॥१०९॥
परं कपर्दिनामास्य यक्षस्तीर्थस्य रक्षकः ।
आस्ते तत्पुरतो गत्वोपवासान् स्वैरमातनु ॥११०॥
जावडिः शासनसुरीगिरा गत्वा तदालये ।
न्यषदत् सीतया युक्तः स्वसमीहितसिद्धये ॥१११॥
षष्ठे जातेऽथोपवासे यक्षः प्रत्यक्षरूपभाक् ।
प्राह साह ! किमप्राग(प्राङ् न) निजं ब्रूहि प्रयोजनम् ॥११२॥
स ऊचे धर्मबुद्ध्या मे कुर्वतः स्वपनं जिनः ।
किञ्चिदाशातितः पापं तन्मया महदर्जितम् ॥११३॥
अयं कलङ्कसम्पर्को यावच्चन्द्रदिवाकरौ ।
तापयास्य(यिष्य)ति तेनाहमद्रष्टव्यमुखोऽभवम् ॥११४॥
तद् यक्षेश ! तथा धेहि प्रसादं विशदाशय ।
यथैतस्यैनसः किञ्चिद्विमुक्तिर्मम जायते ॥११५॥
यक्षः प्रोचे गज्जनके श्रीबाहुबलिकारितम् ।
चक्रेश्वर्या महादेव्या पूज्यमानमहर्निशम् ॥११६॥

बिम्बमस्त्यादिनाथस्याधुना भूमिगृहे स्थितम् ।
तदानीय स्थापयात्र प्रासादे मूलनायकम् ॥११७॥
जावडिः प्राह मे गेहे विद्यते न घनं धनम् ।
दूरदेशाद्गज्जनकात् बिम्बमानीयते यथा ॥११८॥
यक्ष प्रोवाच मा चिन्तामत्रार्थे कुरु काचन !
यानि द्वादशवर्षेभ्यः परतो वाहनानि भो ॥११९॥
भवता प्रेषितान्यासन् तानि पूर्णानि सम्प्रति ।
समेष्यन्त्यष्टादशापि शीघ्र भाग्यवशात्तव ॥१२०॥ [युग्मम्]
यक्षेशादेशतो हृष्टो जावडि. सीतया युतः ।
नि.सन्देहं कार्यसिद्धिममन्यत स भाविनीम् ॥१२१॥
सप्तविंशे दिने सोऽथ सप्रिय पारणं व्यधात् ।
नहि मृत्यु गत. कोऽपि पञ्चमं गायति क्वचित् ॥१२२॥
वन्दित्वाऽधो तीर्थनाथ जावडि स्वपुर गत ।
कपर्दियक्षस्यादेशे नि सन्देहमना द्रुतम् ॥१२३॥
द्रव्यलक्षत्रय दत्त्वा शुल्कशालानियोगिनाम् ।
सन्दिग्धागमयानाना दाननिर्णयमादधे ॥१२४॥
अष्टादशापि यानानि सम्पूर्णानि महाधनै ।
आयातान्यचिन्तितानि श्रेष्ठी हर्षमुपागतः ॥१२५॥
वीक्ष्यानेकलक्षदान विलक्षा शौल्कशालिका ।
स्वकरौ घर्षयन्ति स्म गतेऽर्थे द्यूतकारवत् ॥१२६॥
सपण्यैरथ विक्रीतैर्बहुकोटीश्वरोऽभवत् ।
मनोरथोऽपि पुण्यस्य सद्यः फलति देहिनाम् ॥१२७॥
महार्घ्योपायन श्रेष्ठी समादायाथ गज्जने ।
जगाम जावडिर्यक्षोपदिष्टजिनहेतवे ॥१२८॥
तस्मिन् ज(य)वनजातीय सुरत्राणोऽस्ति नायक ।
जावडिर्विविधैर्वर्यै' प्राभृतैस्तमतोषयत् ॥१२९॥

सोऽपि तुष्टोऽवदच्छ्रेष्ठिन् ! यद् किञ्चित्प्रयोजनम् ।
करोमि तदहं साध्यं यदन्येन न केनचित् ॥१३०॥
जावडिः प्राह भूपाल ! ददासि यदि याचितम् ।
प्रार्थयामि तदाऽहं त्वां कल्पद्रुममिवार्थिनाम् ॥१३१॥
ओमित्युक्ते नृपेणाथ श्रेष्ठी बिम्बमयाचत ।
बिम्बं किमिति स प्राह(हा)नभिज्ञो सं यत्र गोचरे ॥१३२॥
व्यजिज्ञपज्जावडिस्तं प्रभो ! योऽस्माभिरर्च्यते ।
देवोऽस्य बिम्बं तन्मूर्तिरत्र भूमिगृहेऽस्ति सा ॥१३३॥
भूपः प्रोचे गृह्यतां द्राक् वेत्सि भूमिगृहं यदि ।
यथोदितैरभिज्ञानैर्ज्ञासीत्स्थानकं स तत् ॥१३४॥
यावदाविर्भावयन्ति भूमिं भूमिगृहान्विताम् ।
पुरुषाः श्रेष्ठिनस्तावद् बिम्बं प्रादुरभूत्ततः ॥१३५॥
चक्रेश्वर्या देवतयाः पूज्यमानमहर्निशम् ।
यत्रासीद् विविधै रत्नाभरणैर्दिव्यदामभिः ॥१३६॥
तं दृष्ट्वा जवनाधीशः साक्षात् कलिकनिस्तृतः ।
इति ध्यात्वा प्रणिपत्य महोत्सवमकारयत् ॥१३७॥
प्रशशंस सुरत्राणो जावडिश्रेष्ठिनं मुदा ।
धन्यस्त्वं पुण्यवान् यस्य प्रसीदं[ति] सुरा अपि ॥१३८॥
तद् गृह्यतामिदं बिम्बं पूरय स्वं मनोरथम् ।
ममापि पुण्यलाभोऽस्तु स्वस्थानादस्य दानतः ॥१३९॥
दुकूलवसनैः स्वर्णभूषणैरथ जावडिम् ।
सन्मान्य प्राहिणोद् भूपः सबिम्बं महसा सह ॥१४०॥
क्रमेण मार्गमुल्लङ्घ्य दुर्लङ्घ्यमपि भाग्यतः ।
देवतातिशयाद् बिम्बं श्रीशत्रुञ्जयमापतत् ॥१४१॥
जावडिर्यावतीं भूमिं गिरेरुपरि वासरे ।
तद्बिम्बमारोहयति महायासपरैर्नरैः ॥१४२॥

व्यावृत्त्य व्यन्तरो बिम्बमुत्तारयति तावतीम् ।
एवमायास्यतस्तस्य षण्मासा व्यतिचक्रमुः ॥१४३॥
विपि(प)ण्णो जावडिर्यक्षं चिन्तयामास चेतसि ।
सोऽपि प्रत्यक्षतामागादुपादिशदिति स्फुटम् ॥१४४॥
त्वं च प्रिया च ते श्रेष्ठिन् ! चलतः शकटस्य हि ।
चक्रयोरुभयो पश्चात् भवेत ग्रावबद्युवाम् ॥१४५॥
द्वितीयदिवसे श्रेष्ठी सप्रियश्चक्रधारयो ।
पश्चाद्बभूवावष्टम्भोपलवत् सहसा श्रिय (?) ॥१४६॥
सुखेन बिम्बमारोहद्गिरेरुपरि तत्क्षणात् ।
सत्त्व हि कारण सिद्धेः सर्वं सत्त्वेन जीयते ॥१४७॥
श्रीविक्रमनृपादष्टोत्तरे वर्षशते गते ।
जावडिः स्थापयामास तद्बिम्बं मूलनायकम् ॥१४८॥
उत्थापितो निजस्थानाद्यदा लेप्यमयो जिनः ।
तद्वि(व्य)न्तरा महारार्टि कोपावेशात्तदाऽत्यजन् ॥१४९॥
प्रसर्पता निनादेन सकलं तेन भूतलम् ।
तथा चकम्पे स यथा द्विधाऽभूद्विमलाचलः ॥१५०॥
मूर्च्छापन्ना सूत्रधाराः अपरेऽप्यखिला जना ।
भूमौ निपतिता, सद्यो चार्द्विरुत्थलवि(च्छलति)स्म च ॥१५१॥
विश्वसक्षोभमावीक्ष्य जावडिर्व्याकुलाशयः ।
लेप्यबिम्बाग्रतः स्थित्वा नत्वैव त व्यजिज्ञपत् ॥१५२॥
स्वामिन् ! ममापराधोऽय क्षम्यता कारणात्कृत ।
प्रसीद भगवन् ! मह्य कृपा कुरु कृपानिधे ! ॥१५३॥
मद्वादेशपरवशान् वराकान् कर्मकारिण ।
उज्जीवय नरानेतान् सर्वसत्त्वहितोऽसि यत् ॥१५४॥
तथा ते प्रथम श्रेय ! स्नात्रपूजादिका क्रिया ।
लोकः करिष्यति सदा नूतनस्यार्हतस्ततः ॥१५५॥

इति व्यवस्थावचसा नानरान् व्यन्तरामराः ।
सद्यः उज्जीवयन्ति स्म न देवा दुर्बलापहाः ॥१५६॥
श्रीवज्रस्वामिगुरुणा शुभलग्ने शुभाशयः ।
बिम्बमस्थापयच्छ्रेष्ठी प्रतिष्ठाप्य यथाविधि ॥१५७॥
बिम्बस्यानयने हेमलक्षाणि नव सोऽव्ययत् ।
दश लक्षाण्प्रतिष्ठायां जावडिः श्रेष्ठिपुंगवः ॥१५८॥
अथ पृथुप्रमोदेन प्रासादोपरि संस्थितौ ।
जायापती विदधतुर्नृत्यं भृत्यसमन्वितौ ॥१५९॥
नृत्यन्तौ व्यन्तरैः पूर्ववैरि(र)तः प्रापितो(तौ) क्वचित् ।
तौ तत्र यत्र न ज्ञातौ पाण्डवैर(?) हि दुस्त्यजम् ॥१६०॥
तदसौ जावडिः श्रेष्ठी चतुर्थोद्धारकारकः । वाग्भटस्य पञ्चमोद्धारः ।
प्रसिद्धोऽभूदहो वक्ष्ये पञ्चमोद्धारकारकम् ॥१६१॥
श्रीमच्छ्रीमालवंशेऽभूद् वोहित्थः पुरुषः पुरा ।
यो दौस्थ्यांबुनिधेः पुंसां वोहित्थ इव तारकः ॥१६२॥
सूनुराम्रेश्वरस्तस्य देहिलाह्वश्च तत्सुतः ।
जज्य(ज्जुज्झ)नागो महाभागस्तस्यापि तनयोऽजनि ॥१६३॥
तदात्मजो वीरदेवनामा देव इवापरः ।
चित्रं न कविविद्वेषी तथा दानवशंवदः ॥१६४॥
तत्सूनुरुदयनाख्य उदयद्भालभास्करः ।
विश्वे प्रकाशमाधत्त विस्फुरत्करदीधितिः ॥१६५॥
तस्य पुत्रौ द्वावभूतां सदा हितकरौ सताम् ।
प्रथमस्तयोर्वाग्भटो लघुराम्रभटोऽपरः ॥१६६॥
श्रीजयसिंहदेवेन स्वभूमण्डलमण्डपे ।
उदयनस्तम्भ इव स्थापितः सत्त्वसंयुतः ॥१६७॥
स प्रधानशिरोरत्नं व्यापारं प्राप्य भूपतेः ।
तथा कार्यकरो जज्ञे यथाऽऽसीत् प्राणवत्प्रियः ॥१६८॥

तदुच्चारितचिन्तोऽसौ भूपो भुनक्ति केवलम् ।
राज्यसौख्य सुखेनैव मन्त्री राज्यधुरं दधौ ॥१६९॥
कदापि श्रीसिद्धचक्रवर्ती स्वप्रतिपन्थिनाम् ।
जैत्रसिंहं सुराष्ट्रासु जेतु मंत्रिणमादिशत् ॥१७०॥
मन्त्र्यप्युदयनो राज्ञ आज्ञामादाय मोदतः ।
चचाल चलयन्नश्वखुराघातैर्वसुन्धराम् ॥१७१॥
चतुरङ्गबलोल्लासिरेणुभिस्तरणिं दिवि ।
तिरयन् तेजसाऽप्याप वर्धमानपुरं रयात् ॥१७२॥
सम्प्रेष्य स्वबलं सर्वे सुरधारापवर्जना (?) ।
स्वयं स्वल्पपरीवारः श्रीशत्रुञ्जयगिरिं ययौ ॥१७३॥
प्रणम्याथ तीर्थनाथ स्नपयित्वा विशुद्धधी ।
अपूपुजद् वरैः पुष्पैर्वसनाभरणैरपि ॥१७४॥
यावदारात्रिक पाणौ कृत्वाऽस्थात् स्वामिनः पुरः ।
मन्त्री गन्धर्वसङ्गीयमानजैनगुणाहतः ॥१७५॥
तावदाखुर्दीपवर्तिं ज्वलन्तीं जिनपार्श्वतः ।
गृहीत्वागाद् भित्तिमध्ये ददर्शोदयनोऽपि तत् ॥१७६॥
चिन्तयामास मनसि यदाऽस्मिन् काष्ठनिर्मिते ।
जिनौकसि लगत्यग्निस्तदा देव प्रमाद्यते ॥१७७॥
तदहं मूलतोऽप्येतद् देववेश्माश्मभिः स्थिरम् ।
कारयित्वा ततो भोक्ष्ये द्वितीयं भोजनं दिने ॥१७८॥
पली-तैल-जलैः सार्धं मिलितैर्वस्तुभिस्त्रिभिः ।
तदा स्नानं करिष्यामि यदा पूर्णं भविष्यति ॥१७९॥
प्रतिज्ञायेति वन्दित्वा जिननाथं गिरेरथ ।
समुत्तीर्यारिभिमुखं (?) मन्त्री चक्रे प्रयाणकम् ॥१८०॥
अथो मिथो मिलितयोः सैन्ययोरुभयोरपि ।
महारणं प्रववृते खड्गाखड्गि शराशरि ॥१८१॥

क्रमेण जैत्रसिंहस्य सैन्येनातिविमर्पता ।
मंत्रिसैन्यं कांदिशीकं गन्तुमैच्छद्दिशोदिशम् ॥१८२॥
एवं सैन्यं नश्यदुद्वीक्ष्य धीरमन्त्रिपुंगवः ।
संवर्मितोऽरिघाताय युद्धाय स्वयमुत्थितः ॥१८३॥
जैत्रसिंहपुरः स्थित्वा मन्त्री स प्राह साहसी ।
अहो स्मरामीष्टदेवं किं वा शस्त्रं करे कुरु ॥१८४॥
यतोऽहं श्रीसिद्धचक्रवर्ती(र्ति)हस्ती समागतः ।
तत्तूर्णं शरणं याहि मत्स्वामिचरणाब्जयोः ॥१८५॥
सोऽप्याह साहसं ज्ञातं वणिजामस्ति नः सदा ।
तदादत्स्व तुलां हस्ते कृपाणं मुञ्च मा मुहः ॥१८६॥
यथा स्युश्चणका भक्ष्या न तथा मरिचान्यपि ।
यथा स्ववनिता घात्या न तथा सुभटोऽपि हि ॥१८७॥
अपसृत्य ततो याहि मद्दृष्टिप्रसरादसि ।
न किराटामुपरि मच्छस्त्रं वहति क्रुधम् ॥१८८॥
सेनानीर्विहितोऽस्मीति स्वामिना कुरु मा मदम् ।
सिंहनेपथ्यधारी श्वा सिंहनादं करोति किम् ॥१८९॥
मन्त्र्यूचे पौरुषं शक्त्या व्यक्तीस्याद् न बहूक्तिभिः ।
यत्षोडशकषं स्वर्णं भवेद् व्यक्तं कषोपले ॥१९०॥
तद्वीरीभूय वणिजः पश्येस्तोलयतः करौ ।
गुडपिण्डं तव मुण्डं तरवारितुलास्थितम् ॥१९१॥
तदाकर्ण्योल्लसत्कोपाटोपारुणितलोचनः ।
अभ्यधावल्लसद्भल्लो जैत्रसिंहोऽनुमन्त्रिणम् ॥१९२॥
मन्त्र्यप्यभिमुखं तस्य प्रोद्धु(द्धू)तासिरधावत ।
तद्भल्लं चाभिगच्छन्तं चिच्छेद विदुरोन्तरा ॥१९३॥
तयोः खड्गाखड्गि युद्धं रभसात् कुर्वतोरथ ।
छलं लब्ध्वाऽसिना मन्त्री तं निहत्य द्विधाऽकरोत् ॥१९४॥

जित जितमिति प्रोच्चैर्मन्त्रिणा बन्दिनामिति ।
ध्वनावुच्छलिते शत्रुसैन्यमाशु पलायितम् ॥१९५॥
मन्त्र्यप्युदयनो वैरितरवारिप्रहारत. ।
नि सहाङ्ग पपातोर्व्यां कस्य कालायसं निजम् ।१९६॥
रण संशोध्य सर्वेऽपि मन्त्रिणं सुभटा अथ ।
तुरङ्गात्पतित मन्त्रिणं परितोऽमिलत् ॥१९७॥
त निःश्वसन्त करुण क्वणन्तं वीक्ष्य मन्त्रिणम् ।
मन्त्रिण प्रोचिरे भद्र ! केय कातरता तव ॥१९८॥
य. स्वामिकार्यं सङ्ग्रामे प्राणास्त्यजति सेवक. ।
स सूर्यमण्डल भित्त्वा स्वर्गं याति सुखाकरे ॥१९९॥
तत् त्व स्वस्वामिन कार्यं विधाय रणमूर्द्धनि ।
हर्षस्थाने किं कुरुषे विषाद व्यथयाऽर्दितः ॥२००॥
तव व्रातप्रतीकारोऽगदङ्कारै करिष्यते ।
नीरुक् भविष्यसि भवान् झगित्येव विषीद मा ॥२०१॥
मन्त्र्यूचे निश्चिते मृत्यौ को विषादो विपश्चिताम् ।
विशेषतो मम स्वामिकार्ये मृत्युमुपेयुष. ॥२०२॥
व्रातव्यथापि न तथा व्यथते मा मनागपि ।
यथा पुनश्चित्तशल्यं दुःसहद् बाधतेऽधुना ॥२०३॥
किं शल्यमिति ते पृष्टे मन्त्री प्राह यथा मया ।
श्रीशत्रुञ्जयतीर्थेशप्रासादोऽस्ति चिकीर्षितः ॥२०४॥
मनोरथोऽय चित्तस्थो योऽभून्मयि मृतेऽथ स ।
नथैव विलयं याता शल्यमेतदिदं मम ॥२०५॥
मन्त्रिण प्रोचिरे मन्त्रिन्नस्मिन्नर्थे विषीद मा ।
वाग्भटस्तव पुत्रोऽस्ति शक्तस्त्वदृणमोचने ॥२०६॥
पुत्र पितुर्ऋणं दत्ते इति नीतिगतं वच ।
नगस्त्वाशाऽचिरं चैत्य कारयिष्यति वाग्भट' ॥२०७॥

वाग्भटं प्रेरयिष्यामस्तव पुत्रं तथा वयम् ।
पूर्णीकरिष्यति यथा शीघ्रं तव मनोरथम् ॥२०८॥
तैरित्युक्ते स मन्त्रीशः प्रमदापूर्णमानसः ।
अवदत्तदहं जज्ञे कृतार्थ इयता ननु ॥२०९॥
मन्त्री प्रोवाच मे नूनमायुः स्वल्पं तदौषधैः ।
न विधाप्यः प्रतीकारो धर्म एवाधुनौषधम् ॥२१०॥
तद्भो! निर्यामकं कञ्चिद् यतिमानय तद् द्रुतम् ।
आददेऽहं यथा तस्मात् पारलौकिकशम्बलम् ॥२११॥
तैस्तदा कटके कोऽपि नोपलेभे तपोधनः ।
आनीतो मुण्डितो वण्ठः कारितः व्रतवेषभाक् ॥२१२॥
मन्त्री तु तं सत्यसाधुं मन्वानो भावनान्वितः ।
प्रणम्य तत्पुरोऽकार्षीत् पर्यन्ताराधनं स्वयम् ॥२१३॥
समाधिना शुभध्यानी परमेष्ठिनमस्कृतीः ।
स्वयमेवोच्चरन् प्राणांस्त्यक्त्वा स्वर्गमवाप सः ॥२१४॥
वण्ठोऽपि तं साधुलिङ्गं चिन्तामणिमिवानघम् ।
न मुमोच दुरापं स प्राण्यानाभोगतोऽपि हि ॥२१५॥
कस्यापि स्वगुरोः पार्श्वे गत्वा दीक्षामुपाददे ।
विधिवत् पालयामास स व्रतं विशदाशयः ॥२१६॥
विधाय देहसंस्कारं मन्त्रिणोऽपि हि मन्त्रिणः ।
न्यवेशयन् शैलहस्तं सुराष्ट्रासु नृपाज्ञया ॥२१७॥
अन्ये ससैन्याः सर्वे मन्त्रिणः पत्तने पुनः ।
आययुर्नृपतेर्जैत्रसिंहसर्वस्वमार्पयत् ॥२१८॥
भूपोऽप्युदयनमृत्ये(त्या) तमुपेतमुपायनम् ।
सम्यग् नालोकयन्मन्त्रिदुःखसाश्रुविलोचनः ॥२१९॥
नृपोऽपि प्राभृतं सर्वं प्रसादीकृत्य वाग्भटे ।
ददावुदयनोत्थूढां मुद्रां मुद्रितदुर्जनाम् ॥२२०॥

मन्त्री मुद्रां नृपगुरोर्लब्ध्वा सिद्धिकरीं जने ।
समभूद् गोपस्थान (?) दुष्टनिग्रहकार्यपि ॥२२१॥
वाग्भटस्यान्यदा तेऽपि मन्त्रिणः प्रणताः पुरः ।
सर्वं विज्ञपयामासुस्तत्तातोदयनोदितम् ॥२२२॥
वाग्भटोऽपि तदेवानु गृहीत्वाऽभिग्रहद्वयम् ।
स प्रैषीत् ससूत्रधारान् विमलाद्रौ नियोगिनः ॥२२३॥
शुभे मुहूर्ते प्रासादप्रारम्भो विदधेऽथ तैः ।
वत्सरेणैव सम्पूर्णः कलशान्तोऽप्यजायत ॥२२४॥
कलशे घटिते तस्मिन् कर्मस्थायिनियोगिभिः ।
सविज्ञप्तिर्नरः प्रैषि तद्वर्धापनिकाकृते ॥२२५॥
मुद्रामुन्मोच्य त लेख मन्त्री वाचयति स्म सः ।
ततोऽवगत्य सम्पूर्णं प्रासाद मुमुदेतराम् ॥२२६॥
तस्मै लेखोद्वाहकाय वाग्भटो मन्त्रिनायकः ।
आनन्दोत्पन्नपुलको जिह्वां हेममयीं ददौ ॥२२७॥
नदत्तूर्यत्रिकाकीर्णव्योमभूमण्डलान्तरः ।
नृत्यत्पादकुलो यावत् प्रावर्तत महोत्सवः ॥२२८॥
तावदन्यो लेखकरः शत्रुञ्जयगिरेर्नरः ।
आययौ लेखमादाय मन्त्री स्वयमवाचयत् ॥२२९॥
तत्रास्ते लिखितमेतत् प्रासादो यावताऽजनि ।
सम्पूर्णस्तावता मन्त्रिन् ! प्रास्फुटन्मूलतोऽपि हि ॥२३०॥
तदाकर्ण्य द्विगुणितानन्दो मन्त्रीश्वरोऽभवत् ।
सकलोऽपि सभालोको विषण्णो मन्त्रिणं जगौ ॥२३१॥
मन्त्रिन् ! विषादावसरे हर्षः किं द्विगुणस्तव ।
स प्राह यदिदं जज्ञे मयि जीवति तेन स ॥२३२॥
द्विधा भविष्यत्यंदेव प्रासादो मदनन्तरम् ।
तदा कोऽकारयिष्यत न जीवन् कारयिताऽन्वहम् ॥२३३॥

मन्त्रिमन्त्रितमाकर्ण्य सकर्णास्ते सभासदः ।
धूनयन्तः स्वमूर्धानं प्रोचिरे वचनं मिथः ॥२३४॥
धन्यो मन्त्रीश्वरो यस्योल्लसिता मतिरीदृशी ।
यतः पुण्यवतां पुण्यमतिः स्याद्दीर्घदर्शिनी ॥२३५॥
ततो मन्त्री सूत्रधारं समाकारयति स्म तम् ।
सोऽपि शत्रुञ्जयगिरेः शीघ्रमेव समाययौ ॥२३६॥
मन्त्रिणाऽप्रच्छ्यसौ सूत्रधारः किमिह कारणम् ।
सद्यो निष्पन्नमात्रो यत् प्रासादोऽयं द्विधाऽभवत् ॥२३७॥
सोऽप्यूचे परितो गर्भगृहस्य भू(भ्र)मिसंयुतः ।
प्रासादः प्रविशद्वायुबलावेशावि(व)शोऽस्फुटत् ॥२३८॥
कथं भ्रमियुतस्तर्हि प्रासादो भवता कृतः ।
इत्युक्ते मन्त्रिणा सूत्रधारः प्राह धियांनिधिः ॥२३९॥
देव ! चेद्भ्रमिसंयुक्तः प्रासादो न विधीयते ।
तदा कारयितुं (तुः) वंशो जायते स्वल्पसन्ततिः ॥२४०॥
अथ स्वस्थमनाः प्राह मन्त्री किं सन्ततिः शिवम् ।
जीवं नयति पुण्यं तु स्वर्गमोक्षौ ददाति भोः ! ॥२४१॥
तद् गत्वा मूलतो भूयः प्रासादं निचितं दृढम् ।
विधेहि शाश्वती कीर्तिसन्ततिर्मे भवेद्यथा ॥२४२॥
सूत्रधारोऽपि लब्ध्वास्यादेशं शत्रुञ्जये गिरौ ।
यात्वा स्वल्पदिनैश्चैत्यं सम्पूर्णं निबिडं व्यधात् ॥२४३॥
प्रासादेऽथ सुनिष्पन्ने वाग्भटः प्रोद्भटः श्रिया ।
स्वस्वामिनमनुज्ञाप्य यात्रायां विमलाचले ॥२४४॥
चचाल वाचालिताशाचक्रश्चक्रधराकृतिः ।
निःस्वानध्वनिभिः सूरिमुख्यसंघसमन्वितः ॥२४५॥ [युग्मम्]
तत्रावारितसत्रादिपूर्वकं समहोत्सवम् ।
ऋषभस्थापनं चैत्यप्रतिष्ठां च व्यधापत् ॥२४६॥

महातीर्थेऽत्र प्रासादसमुद्धारच्छलेन सः ।
मन्त्रीशः स्वपूर्वजानामुद्धारं विदधे किल ॥२४७॥
उद्धारे व्ययितास्तिस्रः कोट्यो लक्षत्रयोनिता ।
वाग्भटेनोद्भटानन्दवशोल्लसितचेतसा ॥२४८॥
एवं विधाय प्रासादसमुद्धारमहोत्सवम् ।
वाग्भटो धर्मकार्याणि राजकार्याणि चाकरोत् ॥२४९॥
पञ्चमोऽत्र महातीर्थे समुद्धारकरोऽजनि ।
तीर्थोद्धारकरा पञ्च त एते विश्रुता क्षितौ ॥२५०॥
तद्भो ! शत्रुञ्जयगिरौ विद्यमाने न किंचन ।
आस्ते विनष्ट तीर्थस्योद्धृतिकृत् तु विलोक्यते ॥२५१॥
एवं गुरूदित श्रुत्वा प्राञ्जलिर्देशलोऽवदत् ।
अय गिरिर्महातीर्थमिदानीं विदितं मया ॥२५२॥
तदहं कारयिष्यामि प्रभो ! तीर्थसमुद्धृतिम् ।
यत समग्रसामग्री साम्प्रत वर्तते मम ॥२५३॥
भुजाबल धनबल पुत्राणामपि मे बलम् ।
सुहृद्बल नृपबलं दानशक्तिस्तथोत्तमा ॥२५४॥
सत्यामेवं सर्वशक्तौ त्वत्प्रसादबल यदि ।
भवेत्सहाय तदहं कारयामि समुद्धृतिम् ॥२५५॥
श्रीसिद्धसूरयोऽप्याहुर्धर्मकर्मसु सर्वदा ।
गुरुप्रसाद प्रवण कर्तु साहाय्यमन्वहम् ॥२५६॥
तत्तीर्थस्य समुद्धार शीघ्र देशल ! कारय ।
विश्वप्रसिद्ध यदिद धर्मस्य त्वरिता गति ॥२५७॥
गुरुप्रसादमासाद्य देसल साधुसत्तम ।
गृहे गत्वा समरस्य सूनोरास्यन्निजेप्सितम् ॥२५८॥
सोऽपि श्रुतिपुटाभ्यां तत्पीयूषमिव पैतृकम् ।
निपीय वचन सद्य. प्रीति(न)चित्तोऽजनि स्मर ॥२५९॥

व्यजिज्ञपदिदं तात ! ददस्वादि(दे)शमाशु मे ।
साधयामि यथा तीर्थोद्धारमस्मि समाहितः ॥२६०॥
सुतः स एव यः कार्यो(र्या)नसि धौरेयतां व्रजन् ।
विधाय सारथिं तातं पारं नयति तद्भरम् ॥२६१॥
देसलोऽथ समरसिंहं सुतं सिंहपराक्रमम् ।
विज्ञाय भाग्यवन्तं तं तस्मिन् कार्ये नि(न्य)युङ्क्त सः ॥२६२॥
स प्राप्य पितुरादेशं सावधानमनाः समरः ।
गुरुश्रीसिद्धसूरीणां पार्श्वे गत्वाऽनमत् पदौ ॥२६३॥
जवैव मे यथा कार्यसिद्धिः स्यादचिरा यदि ।
प्रभो ! प्रसादमाधाय तथोपायः प्रदर्श्यताम् ॥२६४॥
श्रीसिद्धसूरयोऽप्याहुरुपायः श्रूयतामिह ।
यदात्मनो विधीयेत गाढाभिग्रहयन्त्रि(न्त्र)णा ॥२६५॥
तत् श्रुत्वा समरः साधुरुच्चचार गुरोः पुरः ।
अभिग्रहानिति गृहावेशक्लेशाविविक्तधीः ॥२६६॥
ब्रह्मव्रतं पालयिष्ये द्विर्भोक्ष्यामि न वासरे ।
खली-तैल-जलैः स्नानं नाधास्ये मिलितैस्त्रिभिः ॥२६७॥
एकां विकृतिमादास्ये शयिष्ये च क्षितावहम् ।
यावन्न पूर्णतां नीता शत्रुञ्जयसमुद्धृतिः ॥२६८॥ [युग्मम्]
आदाय प्रभुपादान्ते साधुरेतानभिग्रहान् ।
जिनमन्दिरमागत्य तातमेवं व्यजिज्ञपत् ॥२६९॥
तात ! श्रीमन्तमलपखानं सन्तोष्य नायकम् ।
आददेऽहं स्फुरन्मानं तीर्थस्योद्धृतिहेतवे ॥२७०॥
तदादिश यथा सारोपायनैस्तोषयामि तम् ।
नृपप्रसादः कार्यस्य सिद्धौ यन्मुख्यकारणम् ॥२७१॥
कुरु स्वैरं वत्स ! यत्ते रोचतेऽत्र शुभायतिः ।
यतः प्रमाणं सर्वत्र त्वमेव विहितो मया ॥२७२॥

तत श्रीसमरसिंहोऽलपखानमुपायनै ।
मणि-मुक्ताफल-स्वर्ण-वसना-भरणादिभिः ॥२७३॥
अन्यैश्च विविधैर्वस्तुनिकरैरात्मना सह ।
गृहीतैर्गूर्जरोर्वीशमाशिश्रियं शुभे दिने ॥२७४॥ [युग्मम्]
त निरीक्ष्यालपखानो भूपति· स्मरमागतम् ।
मुमुदे नितरा यद्वा तदाप्तौ को न माद्यति ॥२७५॥
हस्तमुल्लाम्य सोल्लास प्रोचे प्रोच्चै स्वर नृप ।
आगच्छागच्छ भो भ्रातः ! शीघ्र शीघ्रमिहाग्रत ॥२७६॥
निरीक्ष्य त स्वामिहर्षमादर च तथाविधम् ।
साधुस्त शकुन मेने कार्यसिद्धेर्विधायकम् ॥२७७॥
प्राभृतानि पुरस्तस्य सद्य साधुरढौकयत् ।
विलोक्यालपखानोऽपि ढौकनं मुमुदेतराम् ॥२७८॥
प्रसन्नोऽलपखानोऽपि प्रोचे भ्रात ! कथं वद ।
उपायनमिदानीं मे निहितं भवता महत् ॥२७९॥
भवान् मे सदाऽभीष्टो मदादिष्टविधायक ।
अवारितागमस्तत्र तत्सखे ! वद कारणम् ॥२८०॥
प्रणम्य समर प्रोचे प्रसन्नश्चेद् भवान् विभो !
याचित दास्यते तदा याचे किञ्चिन्मनीषितम् ॥२८१॥
सोऽप्याह समर ! त्वत्तो नापर स्वसुतोऽपि मे ।
समतोऽस्ति तत स्वैर निर्विचार विमार्गय ॥२८२॥
अथ विज्ञपयामास समर साधुपुंगव· ।
स्वामिंस्तव बलैर्भग्न तीर्थं नो विमलाचले ॥२८३॥
तीर्थेऽत्र विद्यमाने यत् समस्ता हिन्दुका जना ।
यात्रा कृत्वा धर्महेतोर्व्ययन्ति स्म धनं निजम् ॥२८४॥
तत्र गत्वा च दीना[न्]नृन् दुःस्थितानपि भोजनैः ।
हिन्दुकास्ते प्रयन्ति स्म सर्वेशा सर्वकामिते.·(?) ॥२८५॥

तदादिश यथा तीर्थस्योद्धारं कारयाम्यहम् ।
भञ्जनाद् घटना[द्] वाऽपि त्वं नवीनो विधिर्भव ॥२८६॥
श्रीमानलपखानोऽपि प्रीतिमान् समरोपरि ।
उवाच वाचं तुष्टोऽस्मि विधेहि स्वमनीषितम् ॥२८७॥
तुष्टोऽसि यदि तत्स्वामिन्! स्फुरन्मानं समर्पय ।
निष्प्रत्यूहं यथा मे स्यात् कार्यमित्याह स स्मरः ॥२८८॥
स गूर्जरधराधीशो बहिरामाभिधं ततः ।
आदिशन्मलिकं साधोः स्फुरन्मानस्य साधने ॥२८९॥
विशेषतस्तस्य साधुः प्राणेभ्योऽभ्यधिकः प्रियः ।
अतः प्राप्य स आदेशं तत्र कार्यं मुदं दधौ ।२९०॥
देवतायतने गत्वा बहिरामो नृपाज्ञया ।
साधो[ः] शीघ्रं स्फुरन्मानं स्फुरन्मानमलेखयत् ॥२९१॥
विलेखितं स्फुरन्मानं स्वमादाय सादरः ।
बहिरामः साधुयुक्तः खानपार्श्वमुपाययौ ॥२९२॥
खानोऽपि स्वकरे कृत्वा स्फुरन्मानं सुलेखितम् ।
वाचयित्वा स्वयमेव बहिरामं पुनर्जगौ ॥२९३॥
तसरीफां शिरस्त्राणसहितां स्वर्णनिर्मिताम् ।
मणिमौक्तिकसंयुक्तां शीघ्रं कोशात् समानय ॥२९४॥
सोऽपि कोशात् समादायालपखानकरे ददौ ।
खानोऽपि समरायादात् ताम्बूलपुरस्सरम् ॥२९५॥
स्वयं साधुकरे खानः स्फुरन्मानं वितीर्य तम् ।
उवाच निर्भयः स्वीयं साधो! साधय वाञ्छितम् ॥२९६॥
पतित्वा पादयोः साधुस्तत्सरीफां मुदा सह ।
शीघ्रं परिदधाति स्म शिरस्त्राणं च सादरः ॥२९७॥
न्यस्य शीर्षे स्फुरन्मानं समरसाधुः प्रणम्य च ।
इति विज्ञपयामास स वासवगुरुर्धिया ॥२९८॥

स्वामिंस्तव स्फुरन्माने पार्श्वपञ्चानने सति ।
भयं न दुष्टलोकेऽपि विभुभ्योऽपि मम क्वचित् ॥२९९॥
त्वत्प्रसादप्रवहणं समाप्य निभृतस्थितिम् ।
कार्यपारावारपारं प्रयास्यामि झटित्यहम् ॥३००॥
जात्यवाजिनमानाय्योच्चैःश्रवसमिवापरम् ।
श्रीमानलपखानोऽथ साधवे स वितीर्णवान् ॥३०१॥
खानाज्ञया वहिराम साधुमश्वेऽध्यरोपयत् ।
तस्यावासप्रवेशाय स्वयमेव सहाचलत् ॥३०२॥
वादित्रैर्वाद्यमानैः स पठद्भिर्बन्दिभिः पुरः ।
वहिरामयुतः साधुः साक्षादिव दिवस्पतिः ॥३०३॥
राजमार्गे राजलोकैः पौरलोकैश्च सर्वनः ।
स्तूयमानः पूज्यमानो नारीभिश्चन्दनाक्षतैः ॥३०४॥
अभ्युद्गतः सघपुर्यैः पुरपैः सोक्त(त्क)मानसैः ।
प्रविवेश निजावासं स्वस्वस्त्रीकृतमङ्गलः ॥३०४॥
[त्रिभिर्विशेषकम्]

मलिकः श्रीवहिराम स्वबान्धवमिवागतम् ।
विविधोपायनैः साधुस्तोषयित्वा वि(व्य)सर्जयत् ॥३०६॥
अथ श्रीसिद्धसूरीणां पदद्वयं विवंदिषुः ।
साधुः सपौरलोकोऽपि पौषधागारमागमत् ॥३०७॥
अथ प्रभुपादौ नत्वा लब्ध्वा(ब्धा)शीर्वचनः स्मरः ।
तीर्थोद्धारस्फुरन्मानप्राप्तिमाख्यद् गुरोः पुरः ॥३०८॥
गुरुरप्याह जागर्ति तव भाग्यमभङ्गुरम् ।
देवछेऽप्यपि खानोऽसौ यदत्रानुमतिं ददौ ॥३०९॥
तीर्थोद्धारविधौ साधो ! शीघ्रं कुरु समुद्यमम् ।
धर्मलाभानुभावेन सिद्धिरस्त्वविलम्बिता ॥३१०॥
अथ व्यजिज्ञपत् साधुः श्रीवस्तुपालमन्त्रिणा ।

मम्माणशैलफलही पूर्वमानायिताऽस्ति यत् ॥३११॥
तेनैव सा भूमिगृहे विन्यस्ताऽद्यापि विद्यते ।
अक्षताङ्गाऽतस्तामेव किं प्रभो! कारये भ(न)वाम् ॥३१२॥
सूर्योऽपि समाकार्य देशलं पुण्यपेशलम् ।
आदिशन्निति तस्याग्रे सपुत्रस्यापि सादरम् ॥३१३॥
येयं पुरा समानीता मम्माणफलही वरा ।
मन्त्रिणा विद्यते सा तु संघोत्सङ्गे निवेशिता ॥३१४॥
चतुर्विधस्य संघस्य गृहीत्वाऽनुमतिं ततः ।
एतया कार्यते बिम्बं तीर्थेऽस्मिन्मूलनायकम् ॥३१५॥
सर्वाणि धर्मकार्याणि संघसांनिध्यतः सदा ।
सफलानि भवन्त्यत्र विशेषात्तु तदीक्ष्यते ॥३१६॥

इति निशम्य गिरां स्वगुरूदितां
ससमरोऽपि सपद्यथ देशलः ।
अगमदायतियोगविमर्शनो-
त्सुकमनाः सुमना निजमन्दिरम् ॥३१७॥

इति श्रीशत्रुञ्जयमाहात्म्यवर्णनो नाम तृतीयः प्रस्तावः ।

अथ चतुर्थः प्रस्तावः ।

अथान्यदा मुदा युक्तः समस्तान् सूरिपुंगवान् ।
उपासकान् संघमुख्यानपि साधूनमीलयत् ॥१॥
सूरिप्रमुखसंघस्य श्रीमतोऽरिष्टनेमिनः ।
मन्दिरे समरो भक्त्या यथा युक्त्या न्यवेशयत् ॥२॥
प्रणम्य पुरतः स्थित्वा प्राञ्जलिर्जल्पति स सः ।
अवधारयता संघो विज्ञप्तिं कुरु(र्व)तो मम ॥३॥
श्रीशत्रुञ्जयतीर्थेशोच्छेदो म्लेच्छविनिर्मित ।
कलिकालवशाज्जज्ञे धर्मवैरी सदा स यत् ॥४॥
ततस्तस्मिन् समुच्छिन्ने तीर्थेऽस्मिन् तीर्थनायके ।
उपासकानां सर्वेऽपि धर्मा अस्तमिता भुवि ॥५॥
तीर्थाभावे भावयुक्ता कथं कथमुपासका. ।
आराधयिष्यन्ति द्रव्यस्तवं तदधिकारिणं ॥६॥
चतुर्विधेऽपि धर्मेऽस्मिन् मुख्यता भावनाऽश्नुते ।
प्रभावना ततोऽपि स्यात् श्रेष्ठा श्रेयस्तरो पय. ॥७॥
जायते सा च यात्रायां यात्रा स्यात् तीर्थपे सति ।
अतस्तीर्थाधिपं सघानुज्ञया कारयाम्यहम् ॥८॥
मन्त्रिणा वस्तुपालेन याऽस्ति मम्माणखानितः ।
आनीता फलही भूमिगृहे सा विद्यतेऽक्षता ॥९॥
सा च सघसमुत्सङ्गे पुरा न्यस्ताऽस्ति मन्त्रिणा ।
सघादेशेन तामेव घटयाम्यथवा परम ॥१०॥
आचार्यवर्या सघस्य पतय श्रावका अपि ।
साधूदित मिय सर्वं पर्यालोच्यावदन्निति ॥११॥

साधो समर ! निस्सीमभीमकालोष्मतापिते ।
सुधातडागवद् विश्वे भवानेव विराजते ॥१२॥
कलिदानवसैन्येन विध्वस्तानमरानपि ।
गतप्राणानात्मशक्त्या संजीवयतुमिच्छति ॥१३॥
साधो ! पुण्यवतां धुर्यो देशलः परिगीयते ।
कलिकालेऽपि यस्य त्वं तीर्थोद्धारचिकीः सुतः ॥१४॥
रत्नभूताऽपरासियं सम्माणफलही पुरा ।
मन्त्रिणाऽस्ति समानीता प्रभूतद्रविणव्ययात् ॥१५॥
तदस्याः समयो नैव कारयित्वा निवेशने ।
कलिः कृतान्त इव यद्दीयते रत्नदूषकः ॥१६॥
तदियं तिष्ठतु तथा यथाऽस्ति स्थापिता पुरा ।
आरासनफलहिकां तत्त्वं कारय नूतनाम् ॥१७॥
संघादेशं निशम्यासौ शिरस्यारोपयत्करौ ।
तत्स्वभाग्यगृहद्वारे तोरणं रचयन्निव ॥१८॥
ऊचे च संघस्यादेशः प्रमाणं सर्वथा मम ।
जिनानामपि मान्यो यत्संघः किमुत मादृशाम् ॥१९॥
एवं संघसमादेशं प्राप्य प्राप स्वमन्दिरम् ।
देशलस्याग्रतः सर्वं तमादेशं शशंस सः ॥२०॥
समरो देशलादेशादारासनखनेर्जिनम् ।
आनाययित(तुं) प्राहै(प्रै)षीन्नरानादेशकारिणः ॥२१॥
अथ ते स्मरविज्ञप्तिमारासनखनिप्रभोः ।
योग्यामादाय मुदाऽचलन् प्राभृतसंभृताः ॥२२॥
तेऽथ त्रिसंगमपुरं देशाधीशसमाश्रयम् ।
अवापुरचिरेणैव समुत्साहरथस्थिताः ॥२३॥
जन्मतोऽपि न यो मांसं विजयां मदिरामपि ।
नाभक्षयत् स्वयं देशेऽप्यपरेभ्यो न्यायवरत् ॥२४॥

यो न हन्ति त्रसं सत्त्व स्वजीवमिव सर्वदा ।
राज्येऽपि यस्य कश्चिन्नो बोधको लभते स्थितिम् ॥२५॥
यस्याज्ञया लघुं छागं सैरिभं वा न कश्चन ।
हन्तुं लेभे तथा यूकां शय्यां च धर्तुमातपे ॥२६॥
द्यूतस्थानेऽपि सारीभि· क्रीडन्त कितवा अपि ।
मारयामीति न गिरं गृणन्ति स्म कदाचन ॥२७॥
वाजिनोऽपि पिबन्त्यस्य जलं गलनगालितम् ।
म्रियन्ते साधवस्त्वेके पञ्चपा(श्वेपू ?)नां विघातका· ॥२८॥
दिन एव सदा योऽयमेकमत्तीति भोजनम् ।
माहेश्वरोऽपि सन् जैनधर्मदृढमतिस्थिति· ॥२९॥
स तत्र श्रीमहीपालदेव· पालयति प्रजाम् ।
नव· कुमारपालोऽयमिति ख्यातिमवाप यः ॥३०॥ [सप्तभिः कुलकम्]
गम्भीरप्रकृतिस्तस्य समुद्रो मन्त्रिनायक ।
पाताह्वयोऽस्ति चित्रं यो न दोषाकरवल्लभः ॥३१॥
समरस्य नरा लात्वा विज्ञप्त्या सह ढौकनम् ।
श्रीमहीपालदेवस्य दर्शनायागमन्नमी ॥३२॥
राणकस्य महीपालदेवस्य प्रणता पुरः ।
उपायनमुपानीय विज्ञप्तिं ते समर्पयन् ॥३३॥
मन्त्रिमुख्योऽपि सहसा गृहीत्वा विज्ञप्तिं करे ।
श्रीराणकस्य समादेशादुच्चै· स्वरमवाचयत् ॥३४॥
तदर्थमवगम्याथ श्रीमहीपालराणक· ।
संभूतपुरुहूतश्रीरिव हृष्टमना जगौ ॥३५॥
धन्यः समरसिंहोऽयमस्य जन्म फलेग्रहि ।
यस्यास्ति कलिकालेऽपि मति कृतयुगानुगा ॥३६॥
धन्योऽहमपि यस्यास्ति खनिरारासणाश्मनाम् ।
अन्यथा कथमत्रार्थे भवेय स्मरणोचित ॥३७॥

शुभे मुहूर्ते मन्त्रीशो विंशत्या वृषभैर्युतम् ।
शतेन महितं नृणां शकटं तमचालयत् ॥१४२॥
ततः पाताकमन्त्रीशः फलहीं समहोत्सवम् ।
स्वयं स्वदेशसीमानं व्यतिक्रम्य न्यवर्तत ॥१४३॥
सरणिं समीकुर्वद्भिः सकुद्दालैर्नरैः पुरः ।
तद्दैवप्रेरितमिव चचाल शकटं रयात् ॥१४४॥
स्थाने स्थाने पूज्यमाना वन्द्यमाना पदे पदे ।
क्रमेण फलही प्राप खराल्हनामकं पुरम् ॥१४५॥
तत्रागतायां तस्यां त्राक् संघस्तत्पुरसंस्थितः ।
प्रवेशोत्सवमातेने तदर्चनपुरस्सरम् ॥१४६॥
अथ द्वितीये दिवसे फलही पुरतोऽचलत् ।
सम्प्राप सा सुखेनैव भाण्डूग्रामं कियद्दिनैः ॥१४७॥
साधुः समागतां तत्र फलहीं देसलो निजाम् ।
विज्ञाय जने समुत(द)स्तद्दर्शनसमुत्सुकः ॥१४८॥
तदैव श्रीसिद्धसूरीन् सर्वं पत्तनसंस्थितम् ।
पौरलोकं समादाय स भाण्डूग्राममव्रजत् ॥१४९॥
विलोक्य फलहीं शुद्धां शीतद्युतिसमद्युतिम्
आनन्दाश्रुसुधां साधोश्चक्षुश्चन्द्रोपलोऽगलत् ॥१५०॥
साधुर्लब्धनिधिरिव प्रमोदोत्फुल्ललोचनः ।
पूजां कुंकुम-कर्पूर-चन्दनाद्यैरकल्पयत् ॥१५१॥
गायनानां वन्दिनां च सहस्राणि तदाऽमिलन्
पित्रादेशात् समरोऽपि वस्त्राद्यैस्तानमानयत् ॥१५२॥
लोकोऽपि चम्पका-शोक-केतकी-बकुलादिभिः ।
सुमनोभिः सुमनसा फलहीं तामपूजयत् ॥१५३॥
भाविनि भूतवदुपचारो व्याकरणेष्विदम् ।
वचनं सत्यतां निन्ये तां जिनेति जनोऽर्चयत् ॥१५४॥

नदत्तूर्यरवैर्गीतैर्लोककोलाहलैरपि ।
दिशो मुखरिता रेजुर्गायन्त्य इव देसलम ॥१५५॥
न बालो न युवा वृद्ध पत्तने न स कोऽपि ना ।
यस्तदानीं तत्र गत्वा फलहीं न व्यलोकयत ॥१५६॥
सर्वेऽपि देसल साधुसुत च समर जना ।
धर्मोद्धारकरत्वेन सुवन्दिन इवास्तुवन ॥१५७॥
सर्वसाधारण भोज्य प्रावर्तयत देसल ।
साधर्मिकस्य वात्सल्य चक्रे परमया मुदा ॥१५८॥
सूत्रधारान मार्गकारान सार्धं सचारिणो जनान ।
वृषान् स्नातानपि स्वर्णभूषणाद्यैरतोषयत् ॥१५९॥
स्थाने स्थाने सलकुटारत्सेषु (?) त्रोटकोदितम ।
चच्चरकैश्चच्चरीषु गीता गीतेषु गायने ॥१६०॥
गीयमाना स्तुतिर्भट्टै पठ्यमाना गुणावलीम ।
शृण्वन् स्वीया देसलोऽग्रे फलहीं तामचालयत ॥१६१॥
चालितायामथो तस्या देसल सुतसयुत ।
गुरुभि परलोकैश्चानुगतो गृहमागत ॥१६२॥ युग्मम्
प्रतिग्राम प्रतिपुर प्रतिगोकुलमप्यसौ ।
पूज्यमाना सचचार सद्य सस्पर्द्धमागतै ॥१६३॥
यथा यथा सचचार फलहीय पुर पुर ।
तथा तथाग्रतो नश्यन निर्नाशमगमत् कलि ॥१६४॥
नगास्तदनुगा यत्र समे पथि विजानते ।
यास्यति क्रोशद्वितीय(त)य शकट लुठन् ॥१६५॥
तदा देवानुभावेन न याति पदमप्यद ।
यदा तु विषमे मार्गे प्रोन्नते वालुकाकुले ॥१६६॥
भिदन्ति ते क्रोशमात्रो मार्गोऽय दशभिर्दिनै ।
आमस्यतेऽपि कष्टेन न यातीहापरा नगा ॥१६७॥

तदा सुधालिप्तभूमौ गोलिकेव सुखेन तत् ।
आयासेन विना तेषां याति क्रोशचतुष्टयम् ॥१६८॥
[चतुर्भिः कलापकम्]
एवं सा पथि गच्छन्ती पुण्डरीकगिरेरधः । पुंडरीकगिरि
फलही समुपेयाय पूज्यमाना जनैः सदा ॥१६९॥ फलही
पादलिप्तपुरस्यास्य संघ आगमनोत्सवम् । समुपेयायं।
चक्रे वर्धापनं साधुपरिवारोऽप्यवारितम् ॥१७०॥
अथ वर्धापकनराः समागत्याशु साधवे ।
शत्रुञ्जयगिरौ प्राप्तां शशंसुः फलहीमिमाम् ॥१७१॥
साधुस्तैरेव भूयोऽपि प्रतीपप्रेपितैर्नरैः ।
अध्यारोहाय शैलेऽस्याः शिक्षां प्रेषयति स्म सः ॥१७२॥
सर्ववैज्ञानिकेभ्योऽथ विज्ञान् विज्ञाय षोडश ।
बिम्बस्य घटनायासौ प्रेषयामास पत्तनात् ॥१७३॥
तथा श्रीजीर्णप्राकारात् मण्डलीकमहीभुजा ।
नवसंख्यसुराष्ट्राणामधिपेन य उच्यते ॥ १७४ ॥
'पितृव्य' इति तं साधुर्बालचन्द्राभिधं मुनिम् ।
आनाययन्नरान् प्रेष्य शीघ्रं शत्रुञ्जये गिरौ ॥१७५॥ युग्मम्
किञ्चिज्ज्ञानतमोव्याप्तचेतसामथ तन्नृणाम् ।
समियाय प्रकाशाय बालचन्द्रोऽपि चन्द्रवत् ॥१७६॥
उत्तार्य शकटात्सूत्रधारैर्लघ्वीमकारयत् ।
बालचन्द्रोऽथ फलहीं शैलाध्यारोहणोचिताम् ॥१७७॥
अथासौ चतुरशीति स्कन्धवाहनपौ(पू)रुषान् ।
अमीलयद्दीहितार्थदानसम्प्रीणितात्मनः ॥१७८॥
तैर्निबद्धा यथायुक्त्या काष्ठरज्वादिभिर्नरैः ।
फलही स्कन्धवाहानामंसेष्वेषा न्यवेश्यत ॥१७९॥
तमारोहयितुं तेऽपि चेलुः शैलोपरि द्रुतम् ।
ऊर्ध्वं प्रापयितुं साधोः साक्षात्कीर्तिमिवोज्ज्वलाम् ॥१८०॥

भोजनावसरे यत्र ते तिष्ठन्ति बुभुक्षिता ।
ददुस्तदा साधुनरास्तेषा भोजनमीहितम् ॥१८१॥
तथा यत्रायर्यौ रात्रिस्तत्र साधुनरं कृतम् ।
वभृव भोजन तेषां शयन च तदन्तिके ॥१८२॥
एवं प्रयान्ती फलही पूज्यमाना पदे पदे ।
आरुरोह गिरौ षड्भिर्वासरैरतिशायिनी ॥१८३॥
षड्मार्गैर्यदुपरि जावडि प्रथम जिनम् ।
रथपृष्ठस्थितस्वाङ्गस्वप्रियाङ्ग पुराऽनयत् ॥१८४॥
तत्रेयं फलही साधो षड्भिरेव हि वासरैः ।
जगाम देवग्रामादमासमाद मपद्यपि ॥१८५॥
श्रीदेवमन्दिरे द्वारतोरणस्य पुरःस्थिताम । [बिम्बस्य
फलहीं घटयामासुस्ता वैज्ञानिकपुङ्गवा ॥१८६॥ घटनम् ।
घटरमानस्य बिम्बस्य टङ्कावातभवो रव
पापद्वीपस्य त्रासाय मृगारातेरिवाभवत् ॥१८७॥
टङ्काघाते फलहीतो विच्युता विशदा कणा ।
प्रसस्रु पुण्यदुग्धोत्या इव किं फेनबिन्दव ॥१८८॥
टंकाघाताद्रवा शुक्ला उच्छलन्ति स्म रेणव ।
देसलश्लोककर्पूरक्षोदा इव चतुर्दिशम् ॥१८९॥
वालचन्द्रोऽपि हि मुनि सर्वविद्याविशारद ।
तेषा शिक्षा ददावेकान्तराशनरत सदा ॥१९०॥
बिम्ब सुघटित दृष्ट तयोत्तेजितचित्रितम ।
वालचन्द्रो मुनि(नि)मुख्यस्थाने शीघ्रमनाययत्॥१९१॥
तदा खला केऽपि कले प्रभावादसहिष्णव ।
धर्मकार्येऽपि मात्सर्यं दधुरेते यदीदृशा ॥१९२॥
कलि खल इवानार्यभरितो वर्ततेऽधुना ।
असतोऽपि यतो दोषानारोपयति[यत्] सताम् ॥१९३॥

तत् केऽपि सन्तस्तद्वाससंसर्गात् तत्स्वभावताम् ।
प्रपद्यन्ते किमाम्रो न कटुः स्यान्निम्बसंगतः ॥१९४॥
परं पुण्यानुभावेन देशलस्य शुभात्मनः ।
बुद्ध्या साहणपालस्य सत्त्वेन समरस्य च ॥ १९५ ॥
स्वयमेव समागत्य तेऽपि प्रमुदमेदुराः ।
साधो(:)विमुच्य दौर्जन्यं जज्ञिरे कार्यकारकः(काः) ॥१९६॥
बालचन्द्रमुनिर्बिम्बं मूलस्थाने निवेश्य तम् ।
श्रीपत्तने देशलस्य साधोः शुद्धिमकारयत् ॥१९७॥
तदा मुदा देसलोऽपि व्याजहार स्मरं सुतम् ।
बिम्बे निविष्टे स्वस्थाने वच्छ(त्स)! सिद्धं समीहितम्॥१९८
चतुर्विधसंघयुतां यात्रां गत्वा वयं यदि ।
प्रतिष्ठां कारयामस्तत्कृतकृत्या भवेमहि ॥१९९॥
ततो द्वावपि तौ तात-पुत्रौ पौषधवेश्मनि ।
गुरुश्रीसिद्धसूरीणां वन्दनार्थमुपागतौ ॥२००॥
प्रणम्य प्राहतु साधू अस्मदाशातरुः पुरा ।
पूज्योपदेशपाथोभिः सिक्तो योऽङ्कुरितोऽभवत् ॥२०१॥
सिच्यमानोऽनिशं सोऽस्ति तैरेव वरवारिभिः ।
फलोन्मुखोऽधुना बिम्बमूलस्थानोपवेशनात् ॥२०२॥
तस्य प्रतिष्ठाकरणप्रसादवरदोहदान् ।
सफलीक्रिय(कुरु)तामेष सद्यः सम्प्रति सुप्रभो ! ॥२०३॥
तथैवछेद्यकान्मुख्यप्रासादशिखरोद्धृतिः । तीर्थोद्धारः
परिपूर्णा कारिताऽस्ति भगवन्! कलशावधिः ॥२०४॥
तथाऽत्राष्टापदाकारं चतुर्विंशतिनाथयुक् ।
देवदक्षिणबाहुस्थं नवं चैत्यं च कारितम् ॥ २०५ ॥
बलानकमण्डपस्य सिंहस्त्रिभुवनाग्रतः ।
उद्धारं कारयामास पूर्वजोद्धारहेतवे ॥२०६॥

तथा विहरमाणानामर्हतां साम्प्रत भुवि ।
अकारयन्नव चैत्य स साधुर्जिनपृष्ठत ॥२०७॥
अङ्गज स्थिरदेवस्य लढुक' साधुसत्तम ।
चकार देवकुलिकाचतुष्टयमदुष्टधी ॥ २०८ ॥
जैत्रकृष्णाभिधौ सङ्घपती त्वष्टौ च चक्रतु ।
प्रधाना देवकुलिका जिनबिम्बसमन्विता ॥२०९॥
साधो पृथ्वीभटस्यैव कीर्तिस्तम्भो बभूव यत् ।
सिद्धकोटाकोटिचैत्य तुरुष्कै पातित हि तत् ॥२१०॥
श्रीहरिश्चन्द्रतनय साधुराट् केशवाह्वय' ।
तमुद्दधार भाग्यस्याधार सारगुणाश्रय ॥२११॥ युग्मम्
तथाऽन्यद्देवकुलिकालेपमुख्यमभूत च्युतम् ।
तत्सर्व कोऽपि किमपि कारयामास पुण्यवान ॥२१२॥
तीर्थे सर्वस्थानकानि जज्ञिरे पूर्ववत्तथा ।
भग कस्यन (कश्चन) तीर्थस्य न विवेद यथा क्वचित ॥२१३॥
तत्प्रभो ! कलशस्यापि दण्डस्यापि तथाऽर्हताम ।
परेपामपि सर्वेषा प्रतिष्ठा कार्यतेऽधुना ॥२१४॥
गुरव प्रोचिरे साधो ! प्रतिष्ठालग्नमुत्तमम् ।
यदा स्यात तेन सा कार्या प्रतिष्ठा स्याद्यथा स्थिरा ॥२१५॥
तत सूरीन् गुणभूरीन द्विजान ज्योतिर्विदोऽपि हि ।
स[म]मीलयत लग्नस्य यथाशुद्धिर्विलोक्यते ॥२१६॥
अथ भव्यदिने भव्यमुहूर्ते साधुदेसल ।
आजूहवत सूरिवर्यान् मुख्यान ज्योतिर्विदोऽपि च ॥२१७॥
निवेश्य स त्रानायामे तथा श्रावकपुङ्गवान ।
आकार्योचितमासनेषु न्यवेशयदनाकुल' ॥२१८॥
देसल प्राञ्जलिर्भूयो सूरिज्योतिर्विदाग्रत ।
स्थित्वा प्रोचे शुभ किञ्चिल्लग्नमन्वेष्यता प्रभो ! ॥२१९॥

तेऽपि शास्त्रविदः सर्वे मिथोऽनूद्य मुहुर्मुहुः ।
लग्नं प्रकाशयामासुर्निर्णीय गतदूषणम् ॥२२०॥
सर्वेषां सम्मते जाते देशलो लग्नपत्रिकाम् ।
ज्योतिर्विदाऽथ मुख्येन लेखयामास सत्वरम् ॥२२१॥
घुसृणच्(छ)टकस्विन्ना विरेजे लग्नपत्रिका ।
साधोर्धर्मानुरागाब्धिवीचिशीकरसङ्गिनी ॥ २२२ ॥
ददे ज्योतिर्विदा साधुशये सा लग्नपत्रिका ।
कल्याणनिधिलाभार्थमिव शासनभूर्जिका ॥२२३॥
समरसाधुरथाचार्यपादौ चन्दनपुण्ड्रकैः ।
शिरः कर्पूरपूरेण पूजयित्वाऽभ्यवन्दित ॥२२४॥
ज्योतिर्विदां ललाटेषु काश्मीरतिलकान्यथ ।
कृत्वा ताम्बूल-वासोभिर्द्रविणेनाप्यमानयत् ॥२२५॥
श्रीखण्डतिलकैः श्राद्धान् विभूष्य कुसुमादिभिः ।
स सकर्पूर-ताम्बूलैरसमानैरतोषयत् ॥२२६॥
गीतानि गायना गायन्ति स्म वैतालिका अपि ।
साधोर्यशःस्तुति पेठुरेवं प्रववृते महः ॥२२७॥
एवं लग्नोत्सवं कृत्वा प्रीणयित्वाऽथ मार्गणान् ।
वि(व्य)सृजद् देसलः संघं बहुमानपुरस्सरम् ॥२२८॥
अथ प्रतिष्ठासमये प्रत्यासत्तिमुपेयुषि ।
देशलः सर्वदेशेषु संघाह्वाननहेतवे ॥२२९॥
कुत्रापि गोत्रिणः क्वापि पौत्रान् कुत्रापि मन्त्रिणः ।
क्वाप्यन्यान् प्रेषयामास स्वविज्ञप्तिकरान् नरान् ॥२३०॥
स्वयं देवालयं नव्यं प्रत्यक्षरथसंनिभम् ।
यात्रायोग्यं सुचित्रार्च(ढ्यं)कारयामास देसलः॥२३१॥युग्मम्
गुरुश्रीसिद्धसूरीणां पौषधौकसि देसलः ।
नीत्वा देवालयं तेभ्यो न्यासक्षेपं व्यधापयत् ॥२३२॥

अथ सर्वोत्तमदिने शुभे वारे शुभे च भे ।
देवालयस्य प्रस्थानं देसलः स व्यचिन्तयत ॥२३३॥
उपस्थिते दिने तस्मिन् प्रस्थान स निमाधिपु ।
साधु पौपधशालायां सर्वं सघमसीलयत् ॥२३४॥
सघ स्वयमुत्सुकोऽभूत् तदाहूतोऽमिलद् द्रुतम् ।
उन्मन्मथा यतो बालाऽन्यच्च केकिरवोऽजनि ॥२३५॥
अथ तालाज्ञया सूरीनुपाध्यायास्तपोधनान ।
शुभासनेपु समर आनुपूर्व्या न्यवेशयत् ॥२३६॥
महत्तरा प्रवर्तिन्य साध्व्योऽन्या अपि सन्ति या
समेतास्ता अपि यथायुक्त्योपावेशयत्समर ॥२३७॥
समरस्य बहुमानेन भक्त्या सतुष्टमानसा ।
उपासका श्राविकाश्च स्वस्थाने उपाविशन ॥२३८॥
साधुर्धराधृतजानु सिद्धसूरिगुरो पुर ।
देसलो वासनिक्षेपकारणार्थमुपाविशत् ॥२३९॥
तस्यालीके स तिलक शुभहेतुर्गुरुर्व्यधात् ।
अधोक्षजाग्रजस्यैव सुरसूर्जियार्थिन ॥२४०॥
शिरस्यारोपयद्वासचूर्णमस्य गुरो (र) स्वयम्
जगल्लक्ष्मीवशीकारे तदेवाजनि कार्मणम् ॥२४१॥
तत समरशीर्षेऽपि वासान्निक्षिप्य सद्गुरु ।
मुख्य सघपतीना त्व भूयादित्याशिष ददौ ॥२४२॥
अथो गुरूक्तवेलाया गृहदेवालयस्थिताम् ।
प्रतिमामादिनाथस्य समादाय मुदाऽन्वित ॥२४३॥
पञ्चशब्दनिनादैर्वा (र्वै स) पूरयन्नभितो दिश । (सघस्य
देशलोऽस्थापयद्देवालये मङ्गलपूर्वकम् ॥ २४४ ॥ प्रयाण)
तदाऽभूत्पोषमासस्य सितपक्षस्य सप्तमी ।
यत्र देवालये देवस्थापना जङ्गमाऽजनि ॥२४५॥ युग्मम् ।

मासः पूर्वमकर्मा योऽभवत्कार्येषु वर्जितः ।
साधूनां धर्मपोषाद्धि पौषाख्योऽभूच्छुभाश्रयः ॥२४६॥
यक्षः कपर्दी श्रीसत्यदेवी श्रीशासनामरी ।
तदानीं समरस्याशु शरीरे समवासरत् ॥२४७॥
शृङ्गकौशुम्भवस्त्राढ्यौ लिप्तौ कुङ्कुमहस्तकैः ।
विक्कणत्किङ्किणीक्काणदत्तश्रुतिसुखासिकौ ॥ २४८ ॥
समशृंगौ समखुरौ समदेहौ समच्छवी ।
देवालये सौरभेयौ धौरेयौ नियोजितौ ॥२४९॥ (युग्मम्)
धवलानां धुरीणानां जगतः स्थितिकारिणाम् ।
वृषाणामुचितमेव यद्देवालयसंश्रयः ॥ २५० ॥
देवालयरथे हस्तकृतरश्मिः समारुहत् ।
सामन्तो मातलिरिव यात्रायां वज्रिणो रथे ॥२५१॥
तदा सुवासिनी काऽपि स्थालं सम्पूर्णमक्षतैः ।
पुरः स्फुरन्नालिकेरं समादाय समाययौ ॥२५२॥
साधोर्मूर्ध्नि देसलस्य समरस्य च हर्षतः ।
अक्षतानक्षयनिधीनिव निक्षिपति स्म सा ॥२५३॥
नालिकेरं करे दत्त्वा श्रीखण्डतिलकादनु ।
पुष्पमालां गले न्यस्य ददावाशीर्वचोऽपि हि ॥२५४॥
सामन्तोऽथ पुरो वर्यतूर्यत्रयरवैर्मुदम् ।
जगतोऽप्युज्जागरयन् देवालयमचालयत् ॥२५५॥
श्रीकरी(रो)वृषभो रश्मिबद्धः पर्याणितो हयः ।
पुरोनिर्नयने तानि बभूवुः शकुनान्यथ ॥२५६॥
इत्यादिकान्यनेकानि शकुनानि निरीक्ष्य सः
साधुः सिद्धिं स्वकार्याणां मेने हस्तगतामिव ॥२५७॥
पुरोगैः सूरिभिः सारैरनेकैश्च मुनीश्वरैः ।
सत्पथ इवापूर्वस्तदा देवालयोऽचलत् ॥२५८॥

उपासका अपि नृपा इव रत्नविभूषणै ।
विभूषिता हयारूढा देवालयपुरोऽचलन् ॥२५९॥
तदा नान्द्या प्रसर्पन्त्या समाहूता इवाभित. ।
तथाऽमिलन यथा रथ्यास्वगुरुर्व(र्वी)भुजा जना ॥२६१॥
त(य)स्यापतत्पटी पुस स तामाप्रदातुमक्षम' ।
आदत्तान्यस्य मौलिस्था निपतन्तीं पटीं मुदा ॥२६१॥
मिथो निविटसम्पर्कात् पद्भ्यां गन्तुमशक्नुवन् ।
एकैकोत्पाटित इव ययौ लोकस्तदा पथि ॥२६२॥
सघक्रमसमुद्भूता व्यानशे धूलिरम्बरम् ।
तत्पदाराधनात् कस्य न स्यादुच्चै पदस्थिति ॥२६२॥
सुखासनसमारूढो देवालयपुरश्चलन् ।
सघनायकता भेजे देमल सघसद्भृत ॥२६३॥
समरोऽप्यश्ववारैश्च वारवृन्दवृतः पुर ।
अचालीदद्भुतश्रीको वर्ज्जीवोर्धि.अवस्थित ॥२६५॥
प्रसृतोऽयमहोभेरीभाकारे काहलारवे ।
कलिकालो भयग्रस्त इवानार्ये(र्ये)षु जग्मिवान् ॥२६६॥
गम्भीरध्वनिभिस्तूर्यैर्ध्वनद्भिर्गणनातिगै ।
जनो मेने कृतयुगप्रवेशस्य महोत्सवम ॥२६७॥
अनार्या अपि पश्यन्तो वर्णयन्तस्तमुत्सवम् ।
अभद्रभावा भद्रत्व प्रापुर्धर्मप्रशसनात् ॥२६८॥
लोककोलाहलोड्डीना पक्षिणोऽपि विहायसि ।
पश्यन्ति स्म समारुह्य सुप्रस्थानमहोत्सवम् ॥२७०॥
नान्दीश्रवादुच्छ्रमस्तिर्यञ्चोऽपि तमुत्सवम् ।
नृत्यन्ति स्म निरमत (वल्गन्त) पश्यन्तो मुदिता इव॥२७०॥
पदे पदे वन्द्यमान पूज्यमानो गृहे गृहे ।
ययौ देवालय द्वारारिकाया प्रथमे दिने ॥२७१॥

तत्र देवालयस्तस्थौ संघनाथोऽपि देसलः ।
समरोऽपि सह संघेन पुनः पत्तनमागमत् ॥२७२॥
गत्वा पौषधशालासु संघेन सहितः समरः ।
यात्रायै सर्वसूरीणां स क्षमाश्रमणं ददौ ॥२७३॥
सर्वानभ्यर्थयामास श्रावकान् सादरः समरः ।
गत्वा प्रतिगृहं संघान्वितः साधुः सगौरवम् ॥२७४॥
सगौरवं समाहूताः केऽपि केऽप्युत्सवोत्सुकाः ।
केऽपि यात्रारसोत्पन्नप्रमोदाङ्कुरधारिणः ॥२७५॥
विधाय सर्वसामग्रीं स्वस्थानेभ्य उपासकाः ।
समरस्य गुणाकृष्टा इव शीघ्रमुपाययुः ॥२७६॥
अगाधसर्वसिद्धान्तमहोदधितरीसमाः । [संघे आचार्या
श्रीमद्विनयचन्द्राह्वा यात्रायै सूरयोऽचलन् ॥२७७॥ मुनयश्च]
बृहद्गच्छवियच्चन्द्राश्चारुचारित्रधारिणः ।
अचलन् सह संघेन श्रीरत्नाकरसूरयः ॥२७८॥
श्रीदेवसूरिगच्छीयाः सर्वत्र गरिमाशयाः ।
श्रीपद्मचन्द्रनामानः सूरयोऽपि सहाचलन् ॥ २७९ ॥
श्रीखण्डेरकगच्छीयाः श्रीमत्सुमतिसूरयः ।
जिनालोकोल्लसद्वाञ्छाश्चेलुः चञ्चलतोज्झिताः ॥२८०॥
भावडारकगच्छश्रीवदनस्य विशेषकाः ।
श्रीवीरसूरयश्चेलुर्यात्रायां मुदिताशयाः ॥२८१॥
श्रीस्थारपद्रगच्छीयाः श्रीसर्वदेवसूरयः ।
चेलुर्ब्रह्माणगच्छीयाः श्रीमज्जगतसूरयः ॥२८२॥
श्रीमन्निर्वृत्तिगच्छीया आम्रदेवाख्यसूरयः ।
चेलुर्यैर्देसलस्यास्ति यात्राया रासकः कृतः ॥२८३॥
श्रीनाणकगणव्योमाङ्गणभूषणभास्कराः ।
सिद्धसेनाह्वयाचार्या देसलेन सहाचलन् ॥२८४॥

सूरयो धर्मघोषाख्या बृहद्गणसमुद्भवाः ।
चलन्ति स्मोच्छलद्भद्रमङ्गाभङ्गुरचेतसः ॥२८५॥
श्रीमन्नागेन्द्रगच्छीयाः श्रीराजगुरवोऽपरम् ।
नामाख्याना सचेलुः श्रीप्रभानन्दसूरयः ॥२८६॥
श्रीहेमसूरिसन्तानपावना शुद्धभावना ।
श्रीवज्रसेननामान सूरय समुपागता ॥२८७॥
अन्येऽपि सूरयो नानागच्छसागरकौस्तुभा ।
आशिषियु सवनाथ देसल पुरुषोत्तमम् ॥२८८॥
श्रीचित्रकूट-वालाक-मरु-मालवकादिषु ।
पदस्था मुनयो ये स्यु प्राय सर्वेऽपि तेऽमीलन् ॥२८९॥
शुभे वारे शुभे लग्ने श्रीमन्त सिद्धसूरय ।
सर्वदर्शनसंयुक्ताश्चेलुर्देसलसंनिधौ ॥२९०॥
तेषां श्रीसिद्धसूरीणां सर्वदर्शनशालिनाम् ।
प्रवेशोत्सवमातेने सघे सघेशदेसल ॥२९१॥
जैत्र-कृष्णाह्वयौ सघपती धर्मधुरन्धरौ ।
चेलतुर्देसलस्नेहगुणाबद्धौ सहोदरौ ॥ २९२ ॥
विधातु गुणसयोग मुक्तानामपि वेत्ति यः ।
स समेत्यामिलत्सघे हरिपालोऽपि वत्कुरः ॥२९३॥
देवपाल सघपति सघमादाय सत्वरम् ।
देसलस्यागमत सघे श्रीत्यागभटवाटकान् ॥२९४॥
श्रीवत्सकुलकपटु स्थिरदेवस्य नन्दन ।
सघे य (यि) यासुर्यात्राया लेहुकोऽप्यमिलन्मुदा ॥२९५॥
प्रह्लादनोऽपि सचेले सौवर्णिकशिरोमणिः ।
सघे समरसन्मानसवर्द्धितसमुद्यमः ॥२९६॥
सत्यघाम्रततीव्रातसमुल्लासनवारिद ।
गत्वाऽमिलदयो सघ मोढाक श्रावकोत्तम ॥२९७॥

दधानो धर्मवीरत्वं वीराभिख्य उपासकः ।
चचालाचलभावेन सह संघौघवारिणि ॥ २९८ ॥

संघेऽत्र देवराजोऽपि देवराज इवावभौ ।
चक्रे प्रदाय दीनेभ्यो यो मर्त्येभ्योऽतिशंबलम् ॥२९९॥
ये केऽप्युपासकाः प्रायो गूर्जरोर्व्यां तदाऽभवन् ।
तेषु पश्चाच्च कोऽप्यस्थात् समरस्यानुरागतः ॥३००॥

एवं सकलदेशेभ्यः संघेषु मिलितेष्वथ ।
संघस्यं कारयामास प्रयाणं देशलोऽग्रतः ॥ ३०१ ॥
जैत्र–कृष्णौ लंढकश्च हरिपालोऽपि मण्डपे ।
स्तम्भा इवामी चत्वारोऽभूवन् संघमहा(ही)धराः ॥३०२॥

श्रीमन्तअलपखानमनुज्ञापयितुं समरः ।
महोपायनमादाय जगाम नृपमन्दिरम् ॥३०३॥
अढौकयद् ढौकनानि श्रीखानस्य पुरः समरः ।
सन्तुष्टः सोऽप्यदात् तस्मै तसरीफां हयान्विताम् ॥३०४॥
समरोऽथ स्वामिनः पार्श्वे ययाचे यमदारकान् ।
ये दुष्टनिग्रहायालंभूष्णवः सत्यनामकाः ॥३०५॥
खानेनापि महामीरा वीरा धीरा दशामुना ।
वितीर्णाः संघरक्षार्थं प्रधाना यमदारकाः ॥ ३०६ ॥
तानादाय समरः साधुः संघं च पृष्ठतः स्थितम् ।
देसलस्यामिलत्संघे सोऽनघे संघनायकः ॥ ३०७ ॥

देवालयस्य पुण्यस्य मार्गदर्शी च देशलः ।
सुखासनादिरूढः सन् सुखेन पुरतोऽगमत् ॥३०८॥
साधोः सहजपालस्य सुतः संघस्य पृष्ठतः
सोमसिंहो निर्विकारश्चकार परिरक्षणम् ॥३०९॥
समरः करस्फुरच्चक्रो भोजनाच्छादनैर्वरैः ।
चक्रे भरतचक्रीव श्रावकाणामनूनताम् ॥३१०॥

ससिल्लैरिरभ्रवारै परित॰ परिवेष्टित॰ ।
पुरोवनुर्द्धरवरश्रेणिछो(छा)दितभूतल॰ ॥३११॥
समगेऽपि लसन्मौलिर्मयूरातपवारण॰ ।
किल कल्पद्रुमेणेवच्छन्न साक्षादुपेयुषा ॥ ३१२ ॥
अभ्वरत्न समारूढो निजभाग्यमेवोन्नतम् ।
अग्रत पृष्ठतो रक्षां सघस्य विदधे स्वयम्॥ त्रिभिर्विशेषकम्॥
सघस्य चलत॰ शखनिनाद प्रसरन् दिशः ।
अपूरयत् तथा विष्णो पाञ्चजन्यरवो यथा ॥३१४॥
तथा निस्वान॰ भेरीणा काहलाना रवोऽभवत् ।
प्रमादनिद्राशयितान् भविनो बोधयन्निव ॥३१५॥
सचचारानमा श्रेणि सस्पर्द्ध त्यागैर्तैर्वृपै॰ ।
सपर्याणगजेन्द्राणामिव सघनरेशितु ॥३१६॥
हयहेषारवैश्चक्रचीत्कारैर्जनशब्दितै ।
शब्दो मद्गुण इत्यासीद् व्याप्त गर्जदिवाम्बरम् ॥३१७॥
गृहीताभिग्रहान पादचारिणो वीक्ष्य धार्मिकान् ।
रेणुव्याजात् तत्पदयो पाथिव्यायालगद् घग ॥३१८॥
निरन्तर सचचार सघलोकस्तथा यथा ।
निम्नोन्नतमभीकागात्समैयाभयदुर्यगा ॥३१९॥
तथा पथ्यचलत् सघो यथा लोक परस्परम् ।
पृथग्भृतो न मिलति स्थानप्राप्तौ न यायता ॥३२०॥
महत्यापि सरस्याघो जन स्यच्छ जल पपौ ।
मध्यम कलुष पश्चादागत॰ कर्दम पथि ॥३२१॥
प्रतिग्राम ग्रामनाथा सघेश स्वरमागतम् ।
विलोक्य दधिदुग्धादिप्राभृतान्युपनिन्यिरे ॥ ३२२ ॥
ग्रामे ग्रामे धार्मिकाणा सधैः सम्पर्द्धमानसै॰ ।
अभ्यर्च्यते स्म पदारम्भ देमऽम्य मूद्रश्मिभि॰ ॥३२३॥

वाहिनीस्थस्तथा कोऽपि स्पर्द्धया त्वरयन् वृषान् ।
यथा पतन्तं पार्श्वस्थं स्वामिनं नाप्यजीगणत् ॥३२४॥
विवादे सति सूतानां स्वस्वाग्रतयाऽनसाम् ।
प्रस्खल्य कीलकेल (भ)ग्ने तस्य (स्या) हस्यत पार्श्वगैः ॥३२५॥
प्रज्वलद्दीपिकाहस्तैरनःपार्श्वचरैर्नरैः ।
संघे चलति शर्वर्यां दीपोत्सव इवाभवत् ॥३२६॥
यत्र देवालये लोकाः प्रत्यहं प्रेक्षणक्षणे ।
पश्यन्तोऽनिमिषान्नृत्यं देवा इव विरेजिरे ॥३२७॥
सदैवावारितं सत्रं कारयामास देसलः ।
समेत्य क्षुधितो भुङ्क्तामित्युच्चैःस्वरपूर्वकम् ॥३२८॥
संघप्रयाणकेष्वेवं दीयमानेष्वहर्निशम् ।
श्रीसेरीसाह्वयस्थानं प्राप देसलसंघपः ॥३२९॥ [सेरीसा]
श्रीवामेयजिनस्तस्मिन्नूर्ध्वप्रतिमया स्थितः ।
धरणेन्द्राशसंस्थ्याहिः (?) सकले यः कलावपि ॥३३०॥
यः पुरा सूत्रधारेण पटाच्छादितचक्षुषा ।
एकस्यामेव शर्वर्यां देवादेशादघट्यत ॥३३१॥
श्रीनागेन्द्रगणाधीशैः श्रीमद्देवेन्द्रसूरिभिः ।
प्रतिष्ठितो मन्त्रशक्तिसम्पन्नसकलेहितैः ॥३३२॥
तैरेव सम्मेतगिरेर्विंशतिस्तीर्थनायकाः ।
आनिन्यिरे मन्त्रशक्त्या त्रयः कान्तीपुरीस्थिताः ॥३३३॥
तदादीदं स्थापितं सत्तीर्थं देवेन्द्रसूरिभिः ।
देवप्रभावाद् विभवि सम्पन्नजनवाञ्छितम् ॥ ३३४ ॥
तत्र स्नात्र–महापूजा–महामह–महाध्वजाः ।
विधाय देसलः साधुरारात्रिकमथाकरोत् ॥ ३३५ ॥
ददाववारिते सत्राकारे भोज्यं यथेप्सितम् ।
स्वर्णकङ्कणवस्त्राद्यं(ढ्यं) स्मरो गायनबन्दिनाम् ॥३३६॥

अष्टाह्निकान्ते सङ्घस्य कारयित्वा प्रयाणकम् ।
श्रीक्षेत्रपुर प्राप देसल' सङ्घसंयुत ॥३३७॥ [क्षेत्रपुरं]
तत्राप्यर्हता प्रतिमा सम्पूज्यातिभक्तित ।
धवलक्कपुरेऽगच्छदतुच्छमहिमाश्रय ॥३३८॥ [धवलक्कपुरं]
प्रतिचैत्य चैत्यपरिपाटीं ग्राम-पुरादिषु ।
कुर्वन् महाध्वजा-पूजादिभि पुण्यमुपार्जयत् ॥ ३३९ ॥
क्रमेण देसलः सङ्घपति स्व[ ]पतिर्वैभव ।
पिप्पलालीनाम पुर प्राप पापविवर्जित ॥३४०॥[पिप्पलाली]
पुण्डरीकगिरिं तत्र पुण्यमत्रमिवाङ्गिनाम् ।
विलोक्य देसल सङ्घ सुधामग्न इवाभवत् ॥ ३४१ ॥
चतुर्विधेन सङ्घेन सहित साधुदेसल ।
समरेण पुरस्थेन जयन्तेनेव वासव ॥ ३४२ ॥
साध्यमानमहाकार्यो विधाप्य स्नपनश्रियम् ।
गिरीश पूजयामास महोत्सवपुरस्सरम् ॥३४३॥ युग्मम् ।
एकदृष्ट्या पुण्डरीक वीक्ष्य(क्ष)माणे(णो)थ देसल ।
नेत्ररश्मिभिरावद्धय तमाक्रष्टुमिवार्थ(र्थ)यत् ॥ ३४४ ॥
तद्दर्शनानन्दपरवशो देसल सङ्घप
समगेऽपि महादानान्यदादगणितार्थिषु ॥ ३४५ ॥
द्वितीयदिवसे तीर्थनाथस्योत्कण्ठया त्वरात् ।
कृत्वा प्रयाण श्रीशत्रुञ्जयशैलतले ययौ ॥ ३४६ ॥
सरसो ललितादेवीकारितस्य तटे स्मर ।
सङ्घस्य कारयामासावासानामन्नपर्यतान ॥ ३४७ ॥
चतुर्महाधराधरा'(र') पनितो राजसशभृत् ।
देवालयपुरो रेजे राजेव चतुरो वर (?) ॥३४८ ॥
भूरयो राजगिर्यो विलसद्वशमालिका ।
सङ्घपतेर्देसलस्य नियामाय तदाऽभयन् ॥ ३४९ ॥

निष्पन्नो वंशकम्बाभिर्दुर्गस्तत्परितोऽभवत् ।
सज्जीकृतः समरेण पापवैरिनिवारणः ॥ ३५० ॥
तेजस्विनो महावेगाः सजात्या यस्य वाजिनः ।
अध्यक्षा इव रेयन्ता मंदुरासु विरेजिरे ॥ ३५१ ॥
संघे सर्वत्र दृश्यन्ते पटकुट्यः समुज्ज्वलाः ।
आवासा भोगिलोकानां पातालादिव निःसृताः ॥३५२॥
देसलो यावदारोहं न व्यधाद् विमलाचले ।
तावद्वर्धापकनरः स्तम्भतीर्थाद् समाययौ ॥ ३५३ ॥
यद्देवगिरेः सहजपालः श्रीस्तम्भतीर्थतः ।
साहणः संघसहितौ द्वावेताविन्युवाच सः ॥ ३५४ ॥
सङ्घानुराग–सौभ्रात्रप्रीत्या भ्रात्रोरथ समरः ।
प्राप्य स्वर्णं सुगन्धीव तच्छ्रुत्वा मुमुदेतराम् ॥ ३५५ ॥
अथ संघयुतः संघनायकः समरस्तयोः ।
ययावभिमुखं मुख्यः सतामुत्कण्ठिताशयः ॥ ३५६ ॥
अपारैरश्ववारैश्च सरथैः सपदातिभिः ।
धनुर्धरैर्वेगवरैर्धूनयन् धरणीतलम् ॥ ३५७ ॥
पूरयन्नुर्वरां लोकैः ककुभः काहलारवैः
ययौ योजनमेकं द्राक् स्नेहसान्द्रीभवन्मनाः ॥३५८॥
जगन्मान्यो सदुल्लासकारणं नन्दनः श्रियः ।
समरः स्वबन्धवोरमिलत् मधुमाधवयोरिव ॥३५९॥ युग्मम्
भ्रातरौ गाढमालिङ्ग्य समरः प्रणनाम तौ ।
तादृक् महत्त्वं भक्तिं च वीक्ष्य लोकोऽस्य विस्मितः ॥
तावपि श्रीसमरसिंहं गाढमालिङ्ग्य मोदतः ।
भ्रातश्चिरं वरं संघाधिपतिं पालयोचतुः ॥ ३६१ ॥
संघे ये स्तम्भतीर्थस्य सूरयो भूरयोऽभवन् ।
अवन्दत पदस्तेषां समरो भक्तिवामनः ॥ ३६२ ॥

पाताकसचिवभ्राता मन्त्रीश साङ्गणाह्वय' । [श्राद्धाः]
श्रीस्तम्भतीर्थनगरात् ताभ्यां सह समाययौ ॥ ३६३ ॥
निजवशक्रमायान्त सघेशत्वमवाप य ।
सेप लालाभिध सघपति संघविभूपण ॥ ३६४ ॥
भावसारतया येन वीतरागोऽपि तोपित ।
स सिहभटनामापि समेत श्रावकोत्तम ॥ ३६५ ॥
श्रीवस्तुपालसचिवान्वयमङ्गलदीपक ।
मन्त्रीशो वीजलाभिख्यो हर्षात् सघे समागत ॥३६६॥
तथा मदन–मोल्हाक–रत्नसिंहादयोऽपरे ।
प्रतिष्ठोत्कण्ठिता श्राद्धा असख्याता समागता ॥३६७॥
सर्वान् सभावयामास यथायोग्यमुपासकान् ।
साधु समर' किमौचित्यात् प्रस्खलन्ति महाधिय ।३६८।
समान्य निखिल सघ समग्रसाधु सवान्धव ।
समाययावुत्पताके सघे सहपुरस्सरम ॥ ३६९ ॥
देसलस्य पितु पादौ तावुभावपि वान्धवौ ।
अवन्दता भक्तियुक्तौ श्रीरामलक्ष्मणाविव ॥ ३७० ॥
देसलोऽपि सुतस्नेहामृतसिक्तवपुर्लत ।
यतोऽभूदिति रोमाश्चव्याजतोऽङ्कुरावलि ॥ ३७१ ॥
अथ सुतयुगलस्याभ्यागमामन्दनन्द–
प्रमदगलितचेता देसल सघनाथ ।
विहितसकलकृत्योऽर्हत्प्रतिष्ठाविधाने
विमलगिरिशिरस्यारोहणायोद्यतोऽभूत् ॥ ३७२ ॥

इति श्रीशत्रुञ्जयोद्धारे देवालयप्रस्थान–सघवर्णनो नाम
चतुर्थ प्रस्ताव ॥

अथ पञ्चमः प्रस्तावः ।

अथ प्रभाते पुरपादलिप्त-
निवासिनं पार्श्वजिनं प्रणम्य ।
वीरं च तीरेसरसोऽ(तीर्थेश्वरम)र्चयित्वा
शैलस्य मूलं स ययौ ससंघः ॥ १ ॥

श्रीनेमिनाथं परिपूज्य तत्र
श्रीदेसलः संघपतिः सपुत्रः ।
समुन्नतं पर्वतमारुरुक्षुः
शिवस्य सोपानमसुं स मेने ॥ २ ॥

श्रीसिद्धसूरिप्रभुदत्तहस्त-
स्वहस्तसंयोजनतः स साधुः ।
द्विधाप्यधःपाततयेव मुक्त-
स्तस्मिन्नसावारभताधिरोढुम् ॥ ३ ॥

यस्मिन्नशोकार्जुन-देवदारु-
रसाल-सालादिमहातरूणाम् ।
छायासु विश्रम्य भवस्य देह-
स्यापि श्रमं भव्यजना नुदन्ति ॥ ४ ॥

यस्मिन् मयूरस्य रवं निशम्य
ग्रीवां निवृत्याथ विलोक्य नृत्यम् ।
तच्छिक्षणायाशु जना जिनाग्रे ।
कर्तुं तमध्यापकमामनन्ति ॥ ५ ॥

यस्मिंश्च हारीत-चकोर-चाष-
शिखण्डि-कारंडव-सारसानाम् ।

रथै. सुगीतेरिव हृष्टचित्ता
वदन्ति खेद गतिज न भव्या. ॥ ६ ॥
यत्रोज्झरन्निर्झरवारिपूर-
भव निशम्य ध्वनित गभीरम ।
पयोदनादोऽयमितीव लोका
वस्त्राणि किञ्चित्परिवेष्टयन्ति ॥ ७ ॥

यस्मिन् मिलन्निर्झरशीकरेषु
स्खलन् सपुष्पद्रुमकाननेषु ।
शनै. शनैर्यानिल' शिखेव (शीतो वा)
तनौ लगन् प्रीणयति स्म लोकम् ॥ ८ ॥

तस्मिन्नसौ भव्यजनोपगीत-
गुणव्रजो रासनकर्तनेषु (?)
सुतत्रयेणोपगतो निनाद
सुरत्रयेणोर्ध्वमिवारुरोह ॥ ९ ॥
तत्राधिरूढ. प्रथमप्रवेशे
युगादिभर्तुर्जननीं निरीक्ष्य ।
माता सुतेनैव जनाभिवन्द्या
भवेत्सदा देमल इत्यमस्त ॥ १० ॥

समुद्ध(द्धृ)ता ता स्वयमेव साधु
सपूज्य पूजाविधिविद्विचित ।
श्री शान्तिनाथस्य ययौ स चैत्ये
चक्रे सपर्या च जिनस्य तस्य ॥ ११ ॥

तथाऽदिनाथादिजिनान समग्र
श्रीदेमल सघपति प्रपूज्य ।
समुद्धृताया स्वयमेव मूर्ते
कपर्दिनो दर्शनहेतयेऽगात् ॥ १२ ॥

तत्र स्थितः संघपतिः ससंघो
निरीक्ष्य चैत्यं विलसत्पताकम् ।
संसारसिन्धोः परपारयाने
यानं स मेने किल संघमेतत् ॥ १३ ॥
तदेकदृष्टयैव विलोकयन् स
क्रमेण सङ्घाधिपदेसलोऽगात् ।
युगादिनाथस्य जिनस्य सिंह-
द्वारं श्रियो द्वारमिवाविशन्त्याः ॥ १४ ॥

अथ स्थितस्तत्र युगादिदेवं
संवीक्ष्य हर्षेण धनं ववर्ष ।
स देसलः स्वर्ण-हिमांशुवासो-
मुक्तामणिनाणकभूषणादि ॥ १५ ॥

मध्ये प्रवे(वि)श्याथ तमादिनाथं
स्वकारितुं (तं) वन्दितुमुक्क(त्क)चित्तः ।
भूमौ लुठन् देसलसंघनाथो
युगादिनाथस्य समीपमागात् ॥ १६ ॥

उत्थाय सर्वाङ्गममुं जिनेशं
साधुः सुधामूर्तिमिवालिलिङ्ग ।
कः प्राप्य दुष्प्रापमशेषविश्व-
संजीवनं माद्यति नो निधानम् ॥ १७ ॥

प्रणम्य भक्त्या जिनमादिनाथं
तं लेप्यमूर्तिं परिपूज्य पुष्पैः ।
प्रदक्षिणां दातुमनाः स कोटा-
कोटिस्थितानार्चयदर्हतोऽथ ॥ १८ ॥
अपूपुजत् पाण्डवपञ्चमूर्तीः
कुन्तीं तथा देसलसंघनाथः ।

गत्वा प्रियालुद्रुतलस्थिता श्री-
युगादिदेवस्य पदद्वयीं च ॥ १९ ॥
स्वकारितां तत्र मयूरमूर्तिं
विलोक्य लोकाद्भुतकारिणीं स ।
समुल्लसद्दर्पमना ववर्ष
मुक्ता-मणि-स्वर्ण-विभूषणादि ॥ २० ॥
गजादनोऽप्यादिजिनेशतीर्थे
य उद्धृतोऽभूत् स तथास्य पर्वम् ।
दृष्ट्वा परा देसलसाधुभक्तिं
दुग्धेन द(वृ)ष्टिं सुधयेव चक्रे ॥ २१ ॥
महोत्सवं साधु विधाय साधु-
र्वितीर्य वस्त्रादिकमर्थिनां स ।
द्वाविंशतिं तीर्थपतीन् प्रपूज्य
प्रदक्षिणां सर्वगतां चकार ॥ २२ ॥
अथादिनाथं प्रणिपत्य साधु-
र्महीमिलन्मौलिरसौ जगाम ।
स्वमाश्रयं पुत्रयुतः प्रतिष्ठा-
विधापनायाशु समुद्यतोऽभूत् ॥ २३ ॥
साधुः प्रतिष्ठाविधिकारणाय
तनूद्भवं स्वं समरमादिदेश ।
सत्स्वपि सूनुष्वपि कार्ययोग्यं
कस्यापि हि स्यादतिशायि भाग्यम् ॥ २४ ॥
आदेशमासाद्य पितुः समरोऽपि
सभावना (ना) मा(ता)मुनिगौरवस्य (?)
विवेद वेदेषु यदुच्यतेऽद
यार्ये नियोगो बहुमानहेतुः ॥ २५ ॥

अष्टादश स्नात्रमयूर (मधुर-?) [प्रतिष्ठा]
पिण्ड-पक्वान्नयुग् मूलशतादि वस्तु ।
संमीलयामास स कारयित्वा
सर्वं प्रतिष्ठाविधिशायकं (सहायकं यत् ?) ॥२६॥

तथा सुराष्ट्रानवकात् समागता
बालाकतोऽप्युत्तममध्यमाधमाः ।
जनाः प्रतिष्ठाविधिवीक्षणोत्सुका
ययुर्यथाद्रौ विततोर्ध्वबाहवः ॥ २७ ॥

अथ प्रवृत्ते सितमाघमास-
त्रयोदशीसंगतसूरिवारे ।
जनस्य यात्राकरणाय साधुः
चतुर्विधं संघममीलयत् सः ॥ २८ ॥

श्रीसिद्धसूरिप्रमुखैः स सूरि-
वर्यैः समं देसलसाधुधुर्यः ।
समरेण संघाग्रचरेण युक्तो
ययौ जलस्यानयनाय कुण्डे ॥ २९ ॥

दिक्पालकुण्डाधिपसूरमुख्य-
ग्रहादिपूजां विधिवद्विधाय ।
श्रीसिद्धसूर्याहितमन्त्रपूत-
नीरैः समरं(रः)पूरयति स्म कुम्भान् ॥ ३० ॥

तूर्यादिनादैर्जयशब्दवादै-
र्गुहाप्रवेशद्विगुणैर्गिरीन्द्रः ।
गर्जंस्तदानीं सुमहं निरीक्ष्य
हर्षादिवाक्षे(क्ष्वे)डितमाततान ॥ ३१ ॥

सुवासिनीनां कलशान् शिरःसु
निवेश्य साधुः समरः संसङ्गः ।

मजायमानेन महामहेन
समाययौ श्रीऋषभस्य चैत्ये ॥ ३२ ॥
स्थानेऽथ सस्थाप्य निपानपां स (?)
मपी(पे)पणे मूलशतस्य साधु ।
आरम्भमाह्वयत प्रतिष्ठा-
प्रतानिनीमूलमहीसमस्य ॥ ३३ ॥

माता पिताऽपि श्वसुर पतिश्च
श्वश्रूश्च जीवन्त्यपि पञ्च यस्याः ।
सुवामिनी मूलशतस्य योग्या
सपी(पे)पणे सैव भवेन्न चान्या ॥ ३४ ॥

परिधाना वनिताशतानां
चतुष्टय तुष्टिकर स्मरस्य ।
मगच्छति स्मोत्सवपूर्वक ता
क्रमादुपावेशयदाशु साधु ॥ ३५ ॥
श्रीसिद्धसूरिप्रभवोऽनुपूर्व्या
वासान क्षिपन्ति स्म शिरस्सु तासाम् ।
सस्पर्द्धमेता अधिकाधिकार्थ-
व्ययादवापु प्रथमा शतानि ॥ ३६ ॥

ता योषितो मङ्गलगीतगान-
पूर्व मुदा त परिवर्तयन्ति ।
निर्वाणलक्ष्म्या किल वश्यहेतो-
श्चूर्ण हि सञ्जीवियमाणमस्ति ॥ ३७ ॥
स्मरोऽथ नानाविधपट्टसूत्राम्य-
राणि दत्त्वा प्रवराणि तास्य ।
चिक्षेप निक्षेपमिव स्वपुण्य-
स्यैतच्छराये शतमूलचूर्णम ॥ ३८

ततश्चतुर्दिक्षु जिनालयस्य
निवेशिता भान्ति नवाङ्गवेधः ।
चतुर्गुणीभूय किल स्मरस्य
पुण्यादुपेता निधयो नवानि ॥ ३९ ॥

यवाङ्कुरास्तत्परितः समन्ता-
न्न्यस्ता विभान्ति स्म विनीलवर्णा ।
हर्षान्नवानामपि किं निधीनां
रोमाङ्कुराश्चारव आविरासन् ॥ ४० ॥

देवाग्रतो मण्डपमध्यदेशे
साधुः स्मरोऽसौ चतुरस्रवेदीम् ।
हस्तोन्नतां कारयति स्म नन्द्या-
वर्ताह्वपट्टस्थितये पृथुं सा ॥ ४१ ॥

तदुपरि चतुरस्रस्तम्भसंरंभधीरं
कनककलशमौलिं मण्डपं साधुधुर्यः ।
व्यरचयदतुलश्रीस्वा(सा)र्वमानानुमानं
विविधवसनरम्भासङ्गशोभाभिरामम् ॥ ४२ ॥

तदन्तिके श्रीऋषभस्य मुख्य-
चैत्यस्य दण्डं सुमहद्ध्वजाढ्यम् ।
न्यवेशयत् सूत्रधरैः प्रतिष्ठा-
विधापनाय प्रगुणं विधाय ॥ ४३ ॥

नाभेयचैत्यं परितः प्रतिष्ठा-
हेतोः परेषामपि वेदिकाः स ।
अकारयच्चारुतराः पृथूच्चाः
सवालुका न्यस्तसमूलदर्भा ॥ ४४ ॥

द्वारे निबद्धा सहकारचारु-
दलावलीवन्दनमालिकाऽभात् ।

चैत्यश्रियोऽसौ नवनीलरत्न-
स्फु(स्फी)तेव मालागलभूषणाय ॥ ४८ ॥
श्रीसिद्धसूरिप्रभवोऽथ नन्द्या-
वर्तस्य पट्ट व्यलिखन महार्थं ।
गोरोचना-कुङ्कुम-चन्द्रकस्तू-
रिकादिभिश्चन्दनदत्तलेपम् ॥ ४६ ॥
अथो घटीकारघटे(टी)षु वारि-
पूर्णे विशन्तीषु भृतासु कुण्डे ।
वि(वे)ला विलोक्याश्वतिशुद्धबुद्धि
श्रीसिद्धसूरिर्जिनमन्दिरेऽगात् ॥ ४७ ॥
चैत्ये तदानीमपरेऽपि सूरि-
वर्या प्रतिष्ठाकरणाय गत्वा ।
स्वस्वासनेषु स्थितिमादधाना
तस्था (स्थु)स्तत्र तद्विधिमाश्रधाना ॥ ४८ ॥
श्रीदेसल सघपति सपुत्र
स्नात शुचिश्चारुविशुद्धवस्त्र ।
श्रीखण्डमुद्राङ्कितभालपट्टो
भक्त्याऽर्चि(ऽन्वि)तश्चैत्यमुपेयिवान स ॥ ४९ ॥
उपासका केचिदपि स्वकीय-
र्थिवा(र्विवा)न्युपादाय समीयियास ।
केचित्प्रतिष्ठाविधिवीक्षणान्छरा-
सनसम्पूर्णधिय (?) समीयु ॥ ५० ॥
श्रीसिद्धसूरिप्रभव सरत्न-
सुवर्णमुद्राङ्कुलयो जिनस्य ।
पुर स्थिता कङ्कणपाणयोऽमी
दशान्वित वस्त्रयुग वसाना ॥ ५१ ॥

देसलो ऽथ ऋषभदक्षिणपक्षे
साहणेन सहितो विनिविष्टः ।
वामतस्तु सहजः स्मरयुक्तो
जायते स्म जिनमज्जनमज्ञः ॥ ५२ ॥

सामन्तः शुभमतिरात्मबान्धवेन
संयुक्तोऽनुगुणगुणेन सांगणेन ।
आदायामलवल[दल]चामरो(रं) जिनस्या-
ग्रे तस्थौ स्थितिपरिपालकः कुलस्य ॥ ५३ ॥
चक्षु(क्षू)रक्षाहेतवेऽरिष्टवर्णा
न्यषो(स्ते)शस्योरःस्थलेऽरिष्टमाला ।
विश्वे यत्स्याद् वस्तु विश्वप्रशस्यं
कर्तुं युक्ता जायते तस्य रक्षा ॥ ५४ ॥
रक्षाक्षमस्यापि जिनस्य रक्षा-
करे निबद्धा दिशतीव लोके ।
यदा(थाऽ)ऽम्ब(न्त)रैवैरिभिरेव विश्वं
पास्यत्यजस्रं परितप्यमानम् ॥ ५५ ॥

कर्पूर-चन्दन-फलाक्षत-पुष्प-धूप-
कालेयका-गरु-कुरङ्गमदादिकानि ।
वस्तूनि यानि किल सन्ति विधिप्रतिष्ठा-
योग्यानि तानि निखिलान्यपि ढौकितानि ॥५६॥
मदनफलसमेते ऋद्धिवृद्धि(द्धी) निबद्धे
जिनवर! तव पाणौ कारणं तत्र वेद्मि ॥
वितराति भविकेभ्यो यद्भवानृद्धि-वृद्धी
मदनफलविघातं यत्पुरा त्वं व्यधाच्च ॥ ५७ ॥
देसलादिश्रावकाणां कङ्कणान्येषु(ढ्येषु) पाणिषु ।
गुरुः कौसुम्भसूत्रस्य बध्नाति स्म समाहितः ॥५८॥

एव प्रतिष्ठासामग्र्या कृताया सिद्धसूरय
स्नात्रारम्भ मन्त्रपूर्व स्नात्रकैरकारयन ॥५९॥

अकारयत् तीर्थपतेर्जिनस्य
स्नात्राणि सर्वाणि यथाक्रमेण ।
श्रीसिद्धसूरि(रि) स्वयमन्यसूरि-
योग्यानि तानि प्रविधाय सद्य ॥ ६० ॥

निवेशितायामथ लग्नघट्या
श्रीसिद्धसूरिर्गुरुरेकचित्त ।
असाधयत्साध्वधिवासनाया
लग्न सुनैमित्तिकदिश्यमानम ॥ ६१ ॥

आच्छाद्य जैनीप्रतिमा सुलग्ने
श्रीसिद्धसूरिर्वररक्तवस्त्रै
श्रीखण्डवासादिभिरर्चयित्वा
मन्त्रैरथैता सकलीचकार ॥ ६२ ॥

गत्वा गुरौ(रो) पौषधवेश्म नत्वा-
वतंस्य पट्ट समरो म साधु ।
सुवासिनीमूर्धनि संनिवेश्य
जगाम चैत्य वृषभस्य शीघ्रम ॥ ६३ ॥

नान्दीनिनादे प्रसरत्यनेक-
लोकेषु गायत्सु गुणान् जिनस्य ।
अमण्डयन्मण्टपवेदिकाया
सङ्घाधिपस्त समरोऽथ पट्टम् ॥ ६४ ॥

श्रीसिद्धसूरिप्रभवोऽथ मध्यां(ध्या)-
दुपेत्य पट्टस्य समीपमाशु ।
कर्पूरपूरेण यथाविधान-
मपूपुजत् त लिखित सुयन्त्रम् ॥ ६५ ॥

नन्द्यावर्तं मण्डलं मण्डयित्वा
सिद्धाचार्या मान्त्रिका तान्त्रिकाश्च ।
कर्पूराद्यैरर्चयित्वा समुद्र (द्रं)
वेद्ध(भिन्द)न्ति स्मैतत्कलेर्दोपमाशु ॥ ६६ ॥
आगत्यागत्य सर्वेऽपि सूरयस्तस्य सादराः
पूजां सिद्धान्तविध्युक्तां नन्द्यावर्तस्य चक्रिरे ॥ ६७ ॥
श्रीसिद्धसूरयो भूयोऽप्यागत्य वृषभाङ्कितम्
संजज्ञिरे सावधाना लग्नसाधनसिद्धये ॥६८॥
कौसुम्भकङ्कणव्याजाद् रागो गुरुकरेऽलगत्
स्वजेतारं जिनं सान्त्वयितुमैच्छद्दिवासु[स्तु]नः ॥६९॥
लग्नेऽथ लग्ने निकटत्वमेतुं
श्रीसिद्धसूरिः करयोर्गृहीत्वा ।
कच्चोलिकां रूप्यमयीं सुवर्ण-
मयीं शलाकामपि सोद्यतोऽभूत् ॥ ७० ॥
आसन्नतामुपगते समये प्रतिष्ठा-
सम्बन्धिनि प्रथमतीर्थपतेः पुरःस्थाः ।
उच्चैःस्वरेण समयः समयः प्रवृत्तो
लोका इति स्म निगदन्ति समस्तदिक्षु ॥७१॥
वस्त्रं प्रतिष्ठासमये जिनेशात्
श्रीसिद्धसूरिप्रभवोऽपसार्य ।
आदाय सौवीर-सिताढ्ययोग-
मुन्मीलनं नेत्रयुगस्य चक्रुः ॥ ७२ ॥
श्रीविक्रमादुडुपवाजिकृशानुसोम-
संवत्सरे १३७१ तपसि मासि चतुर्दशेऽह्नि ।
पुष्ये शुभे धवलपक्षशशाङ्कवारे
लग्ने झषे च बलशालिनि वर्तमाने ॥ ७३ ॥

तूर्यत्रिकेषु निगदत्सु पठत्सु भिख्या
वैतालिकेषु धवलध्वनिपूत्सल(ल्लस)त्सु ।
श्रीनाभिनन्दनविभोरचलप्रतिष्ठा
श्रीसिद्धसूरिगुरवोऽरचयन् प्रतिष्ठाम ॥७४॥
श्रीवज्रस्वामिना पूर्वमिदानीं सिद्धसूरिणा
अत्र प्रतिष्ठा विहिता तेनैव समता द्वयो. ॥७५॥
स्वतेजसा भासितभूमिभागः
स्वच्छस्वभावोऽलघुमरवसार' ।
जिनेन्द्रमुद्राविहितस्थितिर्यो
युक्त ततो वज्रतुलामवाप ॥ ७६ ॥
मुख्यप्रासाददण्डस्य सिद्धसूरेरनुज्ञया
वाचनाचार्यनागेन्द्र प्रतिष्ठा निर्ममे तदा ॥७७॥
देसल' सकलसूनुसमेतश्चन्दनेन घनसारवरेण ।
आदिभर्तुरनुलिप्य शरीर सत्सुमेरथ सत्र जयति स्म ॥७८॥
जिनस्य पुरत पञ्च-पक्वान्नप्रमुख बलिम्
देसलो ढौकयामास नानाविधफलानि च ॥७९॥
भव्यजना प्रथमस्य जिनेन्दो
पाणिमुदीक्ष्य सकङ्कणबन्धम ।
हर्षभरोन्नमदानमदङ्गा
नृत्यममी रचयन्ति सरङ्गा ॥ ८० ॥
गीतरसालसदेहनिवेशा
केऽपि जिनास्यनिवेशितनेत्रा: ।
भूमिगता अथिनश्च तदानी-
मादिजिनस्य गृणन्ति गुणालीम् ॥ ८१ ॥
केऽपि कुङ्कुमदादि गृहीत्वा
श्वादयिलेपनमस्य च चक्रु ।

केऽपि पुनः सुमनोरथसारैः
पूजनमस्य जना रचयन्ति ॥ ८२ ॥
अङ्गुष्ठमात्रमपि यत्र निवेशितं सद्
बिम्बं भवत्यमितपुण्यकृते जनानाम् ।
तीर्थेऽत्र तीर्थविभुकारयितुः सुपुण्यं
यद्भावि तज्जिनपतिः प्रभुरेव वेद ॥८३॥
हस्तमात्रापि यद्देवकुलिका यत्र कारिता
वचनागोचरश्रेयोहेतवे जायते किल ॥ ८४ ॥
तत्र मुख्यजिनेशस्य चैत्योद्धारकरस्य यत् ।
पुण्यं कीर्तिश्च तस्य स्यात्कः प्रमातुं तदीश्वरः ॥८५॥
इति स्तुतिपरा लोका गीतनृत्यादिकारिणः ।
भव्या भव्यं सिद्धिसौधं संप्राप्तमिव मेनिरे ॥८६॥
एवं विधीयमानेऽथ भव्यलोकैर्महोत्सवे ।
अथारोहयितुं दण्डं देसलोऽभवदुद्यतः ॥ ८७ ॥
आरोढुमेतच्छिखरे सुखेन
पद्यामबध्नान्नृभिरेष साधुः ।
स्वर्गाधिरोहार्थमभूत् किलैषा
सोपानपङ्क्तिर्निविडा जनानाम् ॥ ८८ ॥
श्रीसिद्धसूरिप्रभुदत्तहस्तः
श्रीदेसलः संघपतिः सपुत्रः ।
उद्दण्डदण्डेन पुरः प्रयाता
प्रासादमौलिं सममारुरोह ॥ ८९ ॥
प्रासादकलशे वासान् सिद्धसूरिगुरुः क्षिपन् ।
तमेव देशलकुले शुशुभे स्थापयन्निव ॥ ९० ॥
सूत्रधारैः सदाचारैर्देशलः संघनायकः ।
दण्डमस्थापयत् स्थाने कीर्तिस्तम्भमिवात्मनः ॥९१॥

अवन्ध्ययत्कैरवबन्धशुद्धा
दण्डे जयन्तीमथ वैजयन्तीम् ।
कलेः करालस्य रिपोर्जये या
समुच्छ्रिता स्वीयजयध्वजेव ॥ ९२ ॥
सर्वज्ञमूर्द्धनि सिता वितताऽतिदीर्घा
कालेयहस्तकयुता रुरुचे पताका ।
मन्दाकिनीव दिवतोऽत्र समुत्तरन्ती
कोकान्विता भविकलोकपवित्रतायै ॥ ९३ ॥
तथा सुतैः पञ्चभिरन्वितोऽसौ
तदा शरीरी करणैरिवाथ ।
स ज्ञानधर्मेष्वतिशुद्धबुद्धिः
सर्वेषु साधुः परभागमाप ॥ ९४ ॥
जावडिः किल पुरा विदधानो
नर्तनं दयितया सह यत्र ।
वायुना तृणमिवैष विधात्राऽ-
क्षिप्यत क्वचन कोऽपि न वेत्ति ॥ ९५ ॥
तत्र खचितमनोरथसिद्धि-
र्देसलः सकलसङ्घसमेतः ।
नृत्यति स्म सह सूनुभिरुच्च-
द्राग्ययान विजयवानजनिष्ट ॥९६॥ (युग्मम्)
तदा मुदा पूर्णमनाः स नाना-
विधानि दानानि च याचकेभ्यः ।
नृत्यन् ददौ काञ्चन-वाजि-वस्त्र-
विभूषणादीन्यतुलानि साधुः ॥ ९७ ॥
नृत्यन्नमायामलसारकम्य
सुवर्णरत्नाभरणाम्बराणि ।

फलान्यधःस्थाय जनाय चैत्याद्
ववर्ष कल्पद्रुरिवातिहर्षात् ॥ ९८ ॥
साधुः सहजपालोऽपि साहणः समरोऽपि च ।
सामन्त-साङ्गणावेते पञ्चापि ववृपुर्धनम् ॥९९॥
ददानान् वीक्ष्य दानानि वाञ्छितानि जनोऽर्थिनाम् ।
मेने मिथः स्नेहभाजः पञ्चामून् पाण्डवानिव ॥१००॥
सर्वे(र्वोऽथ) विस्मयमना मिथोऽवादीदिदं तदा ।
पाण्डवास्तीर्थमुद्धर्तुं किं त एवागताः पुनः ॥१०१॥
इति विधाय महोत्सवमुत्सुको
जिनपतेर्वदनाम्बुजवीक्षणे ।
अवततार ततः शिखरादसौ
शुभरसात्तरसा जिनमभ्यगात् ॥ १०२ ॥
महाध्वजाः पट्टदुकूलमध्या
लबन्धिरे देवशिरोविभागात् ।
निःसार्य बालानकमण्डपाग्रा-
दनेन यावन्ननु चैत्यदण्डम् ॥ १०३ ॥
हिमांशु-पट्टांशुक-हाटकानां
प्रत्येकमेकैकमनेकचित्रम् ।
छत्रत्रयं तत्र च देसलोऽदाद्
विश्वत्रयस्येश्वरतामिवेप्सुः ॥१०४॥
गङ्गातरङ्गसुभगां चमरीकेशसंभवाम्
स ददावादिनाथाय देसलश्चामरद्वयीम् ॥ १०५ ॥
तथाऽपरां हैमदण्डां निर्मितां रूप्यतन्तुभिः
स्वर्गराज्यमिवावाप्तुं चामरद्वितयं ददौ ॥ १०६ ॥
स्वर्णरूप्यमयमज्जनकुंभान्
पैत्तलानपि जिनाय ददौ सः ।

दसल स्वसुकृतालिमणीनां
शैलमूर्धनि निधीनिव कर्तुम् ॥ १०७ ॥

आरात्रिक मङ्गलदीपमप्यसौ
साधुर्ददौ रूप्यमय मनोहरम् ।
आरात्रिक स्थानमवाप्तुमुत्सुक-
स्तथा ल(स)पन्मङ्गलमेव यत् सदा ॥१०८॥
चन्द्रोदयान् सर्वचतुष्किकासु
तथैव सर्वेष्वपि मण्डपेषु ।
अवन्धयत्पट्टदुकूलमूलान्
मुक्ताफलश्रेणिकृतावचूलान् ॥ १०९ ॥
अपूरयन्मेरुमसौ जिनस्या-
क्षतैरखण्डै पुरतोऽनवस्य ।
मुद्गै पुगैर्मोदक-नालिकेरै-
र्विभूपर्णैर्दसलसद्धनाथ ॥ ११० ॥
स्नात्रोत्सवो मेरुगिरौ पुरा यथा
भवेदसौ जन्मनि यज्जिनेशितु ।
तथा महर्द्देसलसाधुनाऽधुना
तस्यैव चक्रे किल मज्जने विधि ॥ १११ ॥
अथापरान् सर्वजिनानुपोषित
शुचिर्व्रतस्थ परिपूज्य देसल ।
पुत्रैश्च पौत्रैश्च महानुयायिभि-
श्चक्रे जिनस्य प्रथम दशाहिकम ॥ ११२ ॥
सारेण घनसारेण श्रीखण्डेन विभोर्वपु
आर्चयद्देसलस्तत्स्यादखण्डश्रीभरासये ॥११३॥
स सुमनां सुमनोभिरथो जिन
बकुल-केतकी-चम्पक-जातिभि ।

प्रथमनाथमपूपुजदायतौ
समभिगन्तुमनाः सुमनःश्रियम् ॥ ११४ ॥

कर्पूरपूरैः स पलप्रमाणैः
संवर्तितैरादिजिनस्य देहम् ।
विलेप्य रात्रौ मृगनाभिपङ्कै-
रमण्डयत्साहणपालसाधुः ॥ ११५ ॥

मालती-केतकी-मल्ली-चम्पकाद्यैः सुमैर्विभोः
लक्ष्यसंख्यैर्महापूजां विचित्रां साहणो व्यधात् ॥११६॥

साधुः स्मरो जिनपुरो घनसारसारं
कालागरुं ज्वलति सज्ज्वलने जुहाव ।
धूमच्छलेन किल देसलदुष्कृतानि
यान्तीव तस्य सुकृतेन विहेठितानि ॥ ११७॥

देसलः सहजपालसंयुतो
मण्डपे निहितदृष्टिरर्हति ।
प्रेक्षणक्षणमसावकारयत्
तीर्थनाथगुणसावधानधीः ॥ ११८ ॥

श्रीसिद्धसूरिगुरुपादयुगं प्रणम्य
प्रातर्यतीन् सुविहितानथ भक्तपानैः ।
सम्पूर्णतृप्तिजनकैः प्रतिलाभ्य सर्वान्
साधुः स्वसूनुसहितोऽकृत पारणं सः ॥११९॥

चारणान् गायनान् भट्टानखिलानपि भोजनैः
यथेष्टं भोजयामास देसलोऽ ब(क)लवैभवः ॥ १२० ॥

योगिनामथ दीनानामनाथानां दरिद्रिणाम्
अवारितं भोजनार्थं सत्रागारमकारयत् ॥१२१॥

एवं प्रवर्तयन् दानं प्रत्यहं संघनायकः ।
विभोर्देश दशाहानि चक्रे धर्मवराशयः ॥ १२२ ॥

एकादशेऽथो दिवसे प्रभाते
श्रीसिद्धसूरिस्वगुरो करेण ।
श्रीदेसल' कारयति स्म संघ-
युतो विभो कङ्कणबन्धमोक्षम् ॥ १२३ ॥

विश्वप्रभु स्वर्णकिरिट-हार-
श्रीकण्ठ-भूषाङ्गद-कुण्डलाद्यै ।
स्वकारितैर्नव्यविभूषणैस्त-
मपूपुजद्देसलसघनाथ. ॥ १२४ ॥

अन्येऽपि सर्वे भविन क्रमेण
महाध्वजाश्चारुतरा बबन्धु. ।
पुरोऽस्य मेरून् विभराबभूवु-
रकारयन् स्नात्रमथो जिनस्य ॥ १२५ ॥

सघे समागते सघपुरुषै स्वस्ववारकै
सर्वैरपि महापूजादानसत्राणि चक्रिरे ॥१२६॥

सघेनाथ समन्वित' सुगुरुभि पार्श्वस्थितो देसल-
स्तस्यावादिजिनेश्वरस्य पुरतो हस्तोद्धृतारात्रिक
पुत्रौ चामरधारिणौ स्थितिमितौ तद्बाहुपक्षद्वये
साधू साहणसाङ्गणौ गुणनिधी धर्मे सदा सोद्यमौ॥१२७

सामन्त-सहजपालौ पक्षयोरुभयोरपि
करात्तवरभृङ्गारौ सावोर्द्धावप्यवस्थितौ ॥१२८॥
चन्दनस्य पितु पादाधाराभ्याऽथ नवाप्यसौ ।
अङ्गानि तिलकै साधुर्भक्तिमानार्चयत् समर' ॥१२९॥
श्रीखण्डतिलकेऽलीके मोऽखंडान् तन्दुलाक्षतान् ।
न्यवेशयत्समरस्तत्स्यभाग्यपुष्टिरिते किल ॥१३०॥

मालती-बकुल-चम्पक-मल्ली-
गुम्फिता जनयित सुममाला ।

स्थापिता *निगरणे समरेण
श्रीस्वयंवरकरस्रगिवाभूत् ॥ १३१ ॥

अन्येऽपि संघपुरुषा मलयोद्भवेन
साधोर्विधाय पद्मयोस्तिलकेऽलिके च ।
आरात्रिकं च परिपूज्य तदीयकण्ठे
मालां क्षिपन्ति रचयन्ति सुवर्णवृष्टिम् ॥ १३२ ॥

श्रीजिनेन्द्रगुणगीतनायकान्
गायनान् समरसाधुरात्मना ।
स्वर्णकङ्कण-तुरङ्ग-वाससां
दानतो +धनपुषामतोषयत् ॥ १३३ ॥

विधायारात्रिकमसावादिदेवस्य देसलः ।
संपूज्य प्रणिपत्याथ मङ्गलदीपमाददे ॥ १३४ ॥

द्वारभट्टादयो भट्टाः श्रीयुगादिजिनेशितुः ।
सिंहनादनिनादेन पठन्ति स्म गुणावलीम् ॥१३५॥

देसलस्य समरस्य च साधोः
कीर्तिवह्लिजलवाहसदृक्षाम् ।
बन्दिनः प्रमुदिता बिरदाली-
मुच्चरन्ति विहितोन्नतहस्ताः ॥ १३६ ॥

रजत-स्वर्ण-रत्नानां वाजि-वारण-वाससाम् ।
द्वारभट्टादिभट्टानां ददौ दानं स्मरो मुदा ॥१३७॥

उद्दीप्य कर्पूरदलैः सुगन्धैः
श्रीदेसलो मङ्गलदीपमुच्चैः ।
उच्चारयामास समं महद्भि-
स्तूर्यादिवादित्रगणैर्नदद्भिः ॥ १३८ ॥

---

* निगीर्यते अन्नादिकमनेनेति निगरणं गलमित्यर्थः ।

\+ धनं पुष्णन्ति तेषां, मूल्यवतामित्यर्थः, स्वर्णादिपदस्य विशेषणमेतत्

आकुञ्च्य वाम निजजानुमास्य
निवेश्य भूमौ शिरसोद्वहश्च ।
सयोजितं पाणियुत समघ
शक्रस्तवेनाढिजिन नुनाव ॥ १३९ ॥
श्रीसिद्धसूरयोऽप्येवं स्थित्वा सघपुरस्सराः ।
शक्रस्तवोर्ध्वमादीश स्तोतुमारेभिरे जिनम् ॥१४०॥
देव ! त्वदीयवदनं सदन सुधाया
सवीक्ष्य [दृक] दृष्टिविषभाग् भुजगी ममैषा ।
मिथ्यात्वमोहगरल विरल विधाय
सम्प्रत्यमन्दमदसम्मदमासमाद ॥ १४१ ॥
देव ! त्वदास्यशशिनोऽमृतमुख्यकुण्डात्
सज्ज्ञानिबद्धवचनं वचन सुधामुक्
प्राप्त निपीय भवदावभव स्वदाह
सत्यज्य निर्वृतिमना अधुनाऽस्मि जातः ॥१४२॥
देव ! त्वदीयशय एष विशेषपुण्यत्-
पीयूषवर्षममत मदमादधाति ।
मन्ये त्रयो रति-कुदृष्टि-विकारदोषा
यातास्ततो जिन ! सुदर्शनतां गतोऽस्मि ॥१४३॥
देव ! त्वदीयमिह भालतल विलोक्य
शुभ्राष्टमीकरसुधाकरसंनिकाशम् ।
तत्कान्तिवीचिचयपुष्टमहो मदीयं
चक्षुश्चकोरयुगमद्य बभूव सद्य ॥ १४४ ॥
देव ! त्वदीयवपुरेतदगण्यपुण्य-
सभारसभृतमनन्तशुभस्य हेतु ।
दृष्टेऽमृते शिवसुख विमुख मयाना
भव्याङ्गिनामपि निरीक्षितमेकवारम् ॥१४५॥

देव ! त्वदीयरसना रसनायकस्य
वाक्यामृतस्य सरसी सरसैयदेषा ।
स्वस्पन्दसंभववचोनिचयप्रपञ्चैः
शीतीकरोति सततं वपुरस्मदीयम् ॥१४६॥

त्वल्लोचने जिनपतेऽमृतसिन्धुनीमे
संपेतुषी वपुषि विश्वभवे भवेताम् ।
संजायतेऽत्र भवसंभवदुःखदाह-
दाहोपशान्तिरखिलेऽपि यथा जिनेश ! ॥१४७॥

देव ! त्वदीयचरणौ शरणं भवेतां
शोणच्छवी लवणिमामृतलक्षिताङ्कौ ।
संसारमारवपथभ्रमणातुराणां
संसारिणां सुकृतवारिविवर्जितानाम् ॥१४८॥

इत्यमृताष्टकसंस्तवसंस्तुत ! परमप्रमोदतो नाथ ! ।
श्रीनाभिनन्दनजिन ! प्रसीद देह्यमृतसौख्यानि ॥१४९॥

इति स्तुत्वा जगन्नाथमादिनाथं जिनं मुदा ।
श्रीसिद्धसूरयः सार्द्धं साधुना पुनरागमन् ॥ १५० ॥

पञ्चापि सूनवोऽप्येवं सर्वसंघनरैः समम् ।
आरात्रिकं विदधिरे दधाना मुदमद्भुतम् ॥१५१॥

एवं प्रतिष्ठामहिमानमादि-
नाथस्य कृत्वा पुरतो जिनस्य ।
अभीष्टसिद्धयोल्लसितप्रमोदो
ननर्त साधुः सुतसंघयुक्तः ॥ १५२ ॥

साधुस्त्रिलोकीविभुतामवाप्तां
विचिन्तयंश्चेतसि नृत्यति स्म ।
हर्षोल्लसद्धस्तयुगो जिनाग्रे
विज्ञप्तिमेवं विदधे च साधुः ॥ १५३ ॥

प्रभो ! भवाम्भोनिधिमध्यमग्न-
प्राणिप्रतानोद्धरणैकधीर ! ।
मम प्रसद्याद्य सदैव देव !
पुन पुनर्दर्शनमेव दद्या ॥ १५४ ॥
असावनुज्ञाप्य युगादिदेव
कपर्द्दियक्षालयमाजगाम ।
अपूपुजन्मोदकनालिकेरै-
र्यक्षं स साधुर्लेपनश्रियाऽपि ॥ १५५ ॥
अवन्धयद्देवगृहेऽस्य साधु-
र्महाध्वजां पट्टमयीमपूर्वाम् ।
लसद्यशोमण्डपमण्डनाय
समुत्स्तृतेय किल वैजयन्ती ॥ १५६ ॥
व्यजिज्ञपत् साधुरमु कपर्दि-
यक्ष जिनार्चाविधिबद्धकक्षम् ।
यक्षेश ! मे धर्मविधौ सहाय
सदा भवेर्विघ्नविनाशकस्त्वम् ॥ १५७ ॥

एवमभ्यर्थ्य यक्षेशं देसल सघनायक
श्रीसिद्धसूरिभि' सार्द्ध शैलोत्तारोद्यतोऽभवत् ॥१५८॥

तीर्थे स्थित्वा विंशति वासराणि
साधु श्रीमान् देसल सूनुयुक्त ।
नत्वा सर्वाण्यर्हतामत्र बिम्बा-
न्याशु प्रात पर्वतादुत्ततार ॥ १५९ ॥

क्रमेण पञ्चभि पुत्रै साधु शार्ङ्गीव पाण्डवै ।
विराजमानपार्श्वोऽस्मादश्ववारशतैर्वृत ॥१६०॥
वाद्येषु वाद्यमानेषु महामहपुरस्सर ।
आययौ सह सघेन सघावासेषु देसल' ॥ १६१ ॥

पक्वान्नैः पञ्चवर्णैरमृतकरसितैः स्वादुभिर्मोदकाद्यैः
सद्गन्धैः शालिसूपैः सुरभिभवघृतैर्व्यञ्जनैश्चाप्यनेकैः ।
शुद्धैः श्रीदेसलोऽसौ मुनिवरवृषभानात्मनाऽभ्यर्थ्य गत्वा
*न्यक्षानिक्षेपतोऽथो अमलिनमनसाऽपूपुजत्पूजनार्हान् ॥

सुस्वादुभिर्विविधभोजनपानकाद्यै-
रामन्त्र्य संघमखिलं सपरिच्छदं सः ।
साधुः सुधासमवचःसुभगात्सभक्त्या
सन्तोष्य सन्मतिरभोजयदादृतः सन् ॥१६३॥

चारणान् गायनान......भट्टानपि च याचकान् ।
यथेच्छया रसवत्याऽभोजयद् देसलोऽखिलान् ॥१६४॥
विदेशायातदीनानां दुःस्थानामथ योगिनाम् ।
प्रीणनार्थमवारितसत्राका(गा)रमकारयत् ॥ १६५ ॥
आचार्य-वाचनाचार्यो-पाध्यायानां महोत्सवे ।
पदस्थानां पञ्चशतान्यायातान्यभवन्ननु ॥१६६॥
साधुः श्रीसहजपालो महाराष्ट्रतिलङ्गतः ।
सूक्ष्माणि यानि चारूणि वासांस्यानयति स्म सः ॥१६७॥
पदस्थानां पञ्चशतीमपि तैर्वसनैर्वरैः ।
सानन्दः परया भक्त्या देसलः प्रत्यलाभयत् ॥१६८॥
साधुर्नानाविधैर्वस्त्रैरन्यानपि तपोधनान् ।
सहस्रछितयोन्मानान् प्रत्यलाभयतेप्सितैः ॥ १६९ ॥
चारणानां सप्तशतीं त्रिसहस्रीं च बन्दिनाम्
गायनानां सवृन्दानां सहस्रमधिकं स्मरः ॥ १७० ॥
दानमण्डपमासीनो वाजि-काञ्चन-वाससाम् ।
तन्मनोवाञ्छितैर्दानैः ससन्मानममानयत् ॥ १७१ ॥

---

* न्यक्षा-न्यक्कृतिः, तस्या निक्षेपः-दूरीकरणं तस्मात् सन्मानपूर्वकमित्यर्थः

भग्नारघट्टा अवटाभावादुच्छिन्नपादपा ।
वृत्तैर्विना च याः काश्चिदभूवन् स्रगवाटिका ॥१७२॥
समरः सर्वा अपि ता नित्यपूजाकृते प्रभो ।
वितीर्य मालाकारेभ्यो धन चक्रे पुनर्नवा ॥१७३॥ युग्मम्

जिनेन्द्रसेवानिरतानशेषान
पूजाकृतौ गायनसूत्रधारान् ।
भट्टादिकानीहितवृत्तिदाना-
दस्थापयद् वाग्भटवत् स लोकान् ॥ १७४ ॥

एवमारोप्य तीर्थेऽस्मिन देसल पुण्यपादपम् ।
उज्जयन्तमथो तीर्थ नन्तु चक्रे उपक्रमम् ॥ १७५ ॥
देवालयश्चचालाथ सुमुहूर्ते पुर.स्थित ।
तस्यानु देसल सर्वसङ्घलोकान्वितोऽचलत् ॥१७६॥
अमरावत्यादिपुरग्रामेषु जिनशासनम् ।
भासयन्नद्भुते कृत्यैरुज्जयन्तगिरिं ययौ ॥ १७७ ॥

श्रीजीर्णदुर्गपुरनाथमहीपदेव
श्रुत्वा समेतमुपदुर्गममु ससघम् ।
श्रीदेसल-स्मरगुणैरिव कृष्टचित्त ।
सघेश्वराभिमुखमेष समाजगाम ॥ १७८ ॥

चक्रचक्राङ्कितकरौ महीपालस्मरौ तदा ।
इन्द्रोपेन्द्राविवाभाता मिलितौ प्रीतितत्परौ ॥ १७९ ॥
परस्पर समालिङ्ग्य तौ निविष्टौ समासने ।
क्षेमप्रश्नादिकालापै प्रीत्या द्वावप्यहृष्यताम् ॥१८०॥
विविधोपायनै साधुर्महीपालमतोषयत् ।
सोऽपि प्रसाददानेन द्विगुणेन स्मर पुन ॥ १८१ ॥
श्रीमहीपालदेवेन स्मरेण सहयायिनौ ।
सघपतेर्देसलस्य प्रवेशमहिमाऽऽदधे ॥ १८२ ॥

तेजःपालपुरासन्नान् संघवासान्महीपतिः ।
समरेण कारयित्वाऽथ स्वावासं स्वयमाययौ ॥ १८३ ॥

उज्ज्ञयन्तगिरिमस्तकमौलिं
नेमिनं जिनमथो अभिनन्तुम् ।
देसलः सकलसंघसमेतोऽ-
प्यारुरोह गुरुभिः सह शैलम् ॥ १८४ ॥

महाध्वजा-ऽवारितसत्र-पूजा-
दानादिकं सर्वविधिं स तत्र ।
संघाधिपो देसलसाधुधुर्यः ।
शत्रुञ्जये तीर्थ इवाततान ॥ १८५ ॥

प्रद्युम्न-शाम्बयोस्तुङ्गे शिखरे चावलो(किते) ।
कल्याणत्रयमुख्येषु प्रासादेष्वखिलेष्वपि ॥ १८६ ॥
देसलो विदधद्यात्रां महापूजा-महाध्वजाः ।
ददौ स्वपूर्वजानुच्चैरुद्दधार धियां निधिः ॥ १८७ ॥

अम्बामथानर्च सपुत्र-पौत्रः
श्रीदेसलः संघपतिर्यदैव ।
तदैव तुष्टा विततार पुत्र-
लाभेन वृद्धिं समरस्य सद्यः ॥ १८८ ॥

युक्तमम्बा सुतान् दत्ते सदैवाङ्कस्थितात्मजा ।
विश्वेऽपि विश्रुतमिदं यत्सदेव वितीर्यते ॥ १८९ ॥
समरस्य सुतप्राप्तिसंप्राप्त(मह)दुन्नतिः ।
देसलः श्रीमदम्बाया विशेषेणाकृतार्चनम् ॥ १९० ॥
देसलः सुतलाभत्वात् वर्धापनमकारयत् ।
सद्यः फलति धर्मोऽयमिति चेतसि चिन्तयन् ॥१९१॥

श्रीगजेन्द्रपदकुण्डवारिणि
भव्यलोकगणदोषवारिणि ।

स्नानमाशु विरचय्य देसलो ।
दत्तवानयमघे जलाञ्जलिम् ॥ १९२ ॥
स्नात्वा मृदुहृदयनिभे सहजादयोऽपि
श्रीदेसलस्य तनया सनया हृदेऽस्मिन् ।
ससारघोरवनसचरणप्रसूत-
[ग्लानिं]क्षणादपनयन्ति मुद भजन्ति ॥१९३॥
दिनानि दश तीर्थेऽस्मिन स्थित्वा देसलमङ्गप ।
श्रीनेमिनमनुज्ञाप्य गिरिनाराटवातरत् ॥ १९४ ॥
मुग्धराजस्तदा देवपत्तनाधिपतिर्मुदा ।
साधो समरसिंहस्य दर्शनोत्कण्ठितोऽभवत् ॥१९५॥
स्वप्रधानान् मुग्धराज प्रैषीत् समरसन्निधौ ।
इति विज्ञप्तिगर्भं च स्वलेख तत्करे ददौ ॥ १९६ ॥
कलाभृता यद्भवता विधेय शुचिना तथा ।
मम चित्तचकोरोऽय यथा स्यात्प्रीतिमान् स्मर !॥१९७॥
स्मरो विज्ञाय लेखार्थं तत्राभूद् गमनोत्सुक ।
एक बुभुक्षितोऽन्यच्च जात किल निमन्त्रणम् ॥१९८॥
श्रीमहीपालदेवस्य मुत्कलापनहेतवे ।
जगामोपायनकर समर स्मरसन्निभ ॥ १९९ ॥
सन्तुष्ट' श्रीमहीपाल समराय ददौ स्वयम् ।
त्रिपट्टांशुकसम्बद्ध वाजिन श्रीकरीमपि ॥ २०० ॥
श्रीमुग्धराजनृपलेखसमागमेन
सर्वाहितोद्यमगुणोऽनणुहर्षतर्ष ।
श्रीदेसल. सकलसघपरीतपार्श्व
श्रीदेवपत्तनपुरोपरि सचचाल ॥ २०१ ॥
श्रीवामयामनपुरीप्रमुखेषु सर्व-
स्थानेषु चैत्यपरिपाटिमदान् दधानः ।

संघाधिपो विधुविभास्वरचारुकीर्तिः
श्रीदेवपत्तनमियाय +समुत् सहायः ॥२०२॥
मुग्धराजनृपतिः समरसाधुं
ततो निशम्य निकटे समुपेतम् ।
तद्विलोकनरसोल्लसदङ्ग-
स्फारसारपुलकोऽजनि सद्यः ॥ २०३ ॥
श्रीसोमेश्वरश्छत्रचामरादिभिरन्वितः ।
स नृपः सपरीवारः संघाभिमुखमाययौ ॥ २०४ ॥
समरो मुग्धराजश्च स्वहस्तोल्लासिताम्बरौ ।
द्वावप्यागत्य मिलितौ सूर्या-चन्द्रमसाविव ॥२०५॥
मुग्धराजस्तमालिङ्ग्य संजज्ञे हर्षनिर्भरः
तत्पृष्टकुशलः साधुः सुधामग्न इवाभवत् ॥ २०६ ॥
मिथोऽथ प्राभृतैर्दत्तैरादत्तैस्तावुभावपि ।
मन्येतां शुभोदर्कं प्रीतिमन्तौ स्वसङ्गमम् ॥२०७॥
अथ श्रीदेसलः संघनाथः समरपुरस्सरः ।
स चतुर्विधसङ्घेन सह देवालयेन च ॥ २०८ ॥
जटाधरेण मुख्येन तत्पुरस्सरगामिना ।
गण्डैश्च वर्धितोत्साहः स्वयमुत्सवकारिभिः ॥२०९॥
श्रीदेवपत्तनपुरे द्वारोत्तम्भिततोरणे ।
लसत्पताके सर्वत्र शचीपतिरिवाविशत् ॥ २१० ॥
[त्रिभिर्विशेषकम्]
श्रीसोमेश्वरदेवस्य पुरतः सम्मतः सताम् ।
हर्षेण मुग्धराजस्य सोत्सवं प्रहरं स्थितः ॥ २११ ॥
पूर्वं सम्प्रति-शातवाहन-शिलादित्या-मराजादिभि-
र्भूपैर्भूरिधनाधिपैः कृतयुगोत्पन्नैश्च जैनैरपि ।

+ मुदा सहितः समुत्, अयेन सह सहायः

श्रीचौलुक्यकुमारपालनृपतिप्रष्ठेन चक्रे न य-
ज्ञात देसलभाग्यतस्तदधुना काले कलावप्यहो! ॥२१२॥
श्रीजैनशासनस्येशशासनस्य स्वभावजम् ।
मिथो वैरम[प]हृत्य सौ (सु?) हृत्पर्वदिवारुचत् ॥२१३॥
सघ सस्थापयामास सघप प्रियमेलके।
भव्ये युगेऽपि यन्नाभूत् तदभूद् भाग्यतोऽस्य हि ॥२१४॥

तथा चोक्तम्—

नैतस्मिन् कति नाम सङ्घपतय क्षोणीतले जज्ञिरे
किन्त्वेकोऽपि न साधुवीरसमर ! त्वन्मार्गमन्वग्ययौ।
श्रीनाभेयजिनोद्धृति प्रतिपुर त्व(त)त्स्वामिनोऽभ्यागति॰
श्रीसोमेशपुरप्रवेश इति य (ते)कीर्तिनवा यला(ल्ग)ति॥
तथाप्यवारित दान ददानोऽष्टाह्निकामहम् ।
विदधे जिनचैत्येषु पूजा सोमेश्वरस्य च ॥ २१६ ॥
मुग्धराजनृपात्प्राप्य श्रीकरीं वाजिन स्मर ।
चचालाजायरपुरे नन्तु पार्श्व सदेसल ॥२१७॥
यो वार्धिमध्यान्निरगाद् वितीर्या-
देश तगीशस्य पयोधिभाज ।
स विद्यते तद्विहिताऽसमान
चैत्यस्थितिस्तत्र जिनेशपार्श्व॰ ॥ २१८ ॥
महाध्वजा-महापूजामुख्य तत्र महोत्सवम् ।
विधाय कोडीनारेऽगाद्देसल सघसयुत ॥ २१९ ॥
यत्राम्बिका विप्रवधूर्मुनिभ्यो
दत्त्वाऽन्नदान पतिरोषतोऽथ ।
आदाय पुत्रद्वयमुच्चयन्ते
ययायमौ नेमिजिनं स्मरन्ती ॥ २२० ॥
नत्वा जिन भूततरोस्तलेऽगान्
फ्॰ं सुतौ प्रीणयितु क्षणेन ।

आयान्तमात्मीयपतिं निरीक्ष्य
भयेन वित्रस्तविरक्तचित्ता ॥ २२१ ॥
श्रीनेमिनाथं शरणं श्रयन्ती
झंपां ददौ पर्वतशृङ्गभागात् ।
विपद्य तीर्थेऽत्र बभूव सद्योऽ-
धिष्ठायिकाऽम्बाभिधदेवताऽसौ ॥ [त्रिभिर्विशेषकम्]
कोडीनारेऽपि तच्चैत्यमित्यभूत्पूर्ववासतः ।
तामर्चयित्वा कर्पूरकुङ्कुमाद्यैरनेकधा ॥ २२३ ॥
श्रीदेसलः सङ्घपतिर्दत्त्वा तत्र महाध्वजाम् ।
कृत्वा महामहं द्वीपवेलाकूले क्रमादगात् ॥२२४॥ युग्मम् ॥
प्रीत्या समरसिंहस्य मूलराजस्तदीश्वरः ।
नावाऽऽयोज्यापरां नावमुपर्यस्थापयत्कटान् ॥ २२५ ॥
देवालयं तदुपरि ससंघं समहोत्सवम् ।
समारोप्यानयन्मध्ये वियते(ता) च जलाध्वना ॥२२६॥
हरिपालो व्यवहारी तत्रास्ते कोटिनायकः ।
देसलस्य ससंघस्य वात्सल्यं विदधे सुधी. ॥ २२७ ॥
तत्राप्यष्टाहिकां कृत्वा दानं दत्त्वाऽर्थिवाञ्छितम् ।
पुनः संघपतिस्तीर्थं शत्रुञ्जयमुपागमत् ॥ २२८ ॥
इतश्च श्रीसिद्धसूरिगुरवः किञ्चिदामयात् ।
साबाधा जज्ञिरे जीर्णदुर्गे तदवतस्थिरे ॥ २२९ ॥
संघोऽपि परिवारोऽपि संभूय गुरुमेकदा ।
व्यजिज्ञपत् प्रभो ! तावत्साबाधं भवतां पुनः ॥२३०॥
ज्ञायते ज्ञानहीनत्वान्नायुः केनापि सम्प्रति ।
तत्सूरिमन्त्रं कस्यापि शिष्यस्य प्रतिपाद्यताम् ॥२३१॥
स्वाभिप्रायं तदा प्राह सर्वेषां पुरतो गुरुः ।
आयुर्मे पञ्च वर्षाणि मासो नव दिनानि च ॥२३२॥

विद्यतेऽद्यापि शिष्योऽपि श्रीसत्याकथितोऽन्तिकात् ।
मुञ्चामि नाह तत् सूरिं करिष्ये समये परम् ॥२३३॥
तदाकर्ण्य समग्रोऽपि सङ्घो भूयो व्यजिज्ञपत् ।
यद्यप्येव प्रभोऽस्माभि॰ किञ्चिद्विज्ञाप्यते परम् ॥२३४॥
श्रीपूज्यै॰ स्थावर तीर्थं साम्प्रत स्थापित यथा ।
कृत्वा प्रसादमस्मासु जङ्गम स्थाप्यतां तथा ॥२३५॥
अथ तद्विज्ञप्तिप्रीता प्रभुश्रीसिद्धसूरय ।
शिष्य मेरुगिरिं नाम्ना कक्कसूरिं गुरु व्यधु॰ ॥२३६॥
त्रयोदशशतेरेकसप्तत्याऽभ्यधिकैर्गते ।
फाल्गुने मासि पञ्चम्या शुक्लायामभवत् पदम् ॥२३७॥
तदा पदस्थापनायाश्चैत्रगच्छसमुद्भव ।
जगौ श्लोकमिद(म) सद्यो भीमदेवाह्वय सुधी ॥२३८॥
क क सूरिर्न मा (त)स्तौति कक्कसूरिगुरुद्वयं ।
यस्योदये प्रजायन्ते सर्वा कल्याणसिद्धय ॥२३९॥
धारसिंहस्तत्र मन्त्री सूरे पदमहोत्सवम् ।
चकार सर्वसूरीणा व्रतिना प्रतिलाभि(भ)नाम् ॥२४०॥
दिनानि पञ्च तत्रैव स्थित्वोत्सवपुरस्सरम् ।
भूयो देसलसघस्य गत्वा शत्रुञ्जयेऽमिलत् ॥२४१॥
शत्रुञ्जयमहातीर्थे पुनर्यात्रा विधाय स ।
देसलो गुरुभि सार्धमगमत पाटलापुरे ॥२४२॥
पुरा जरासि(स)धचतुर्भुजादये
दुर्वैले वह्निनिस्थुलेऽखिले ।
श्रीनेमिनाथो नृपलक्षमेक
प्रपूर्य शङ्ख विजिगाय यत्र ॥ २४३ ॥
तदा सस्थापितस्तत्र श्रीनेमिर्विष्णुना जिन ।
त जिन तत्र सम्पूज्य शङ्खेश्वरपुर ययौ ॥२४४॥

शंखः श्रीनेमिनाथेन यज्ञरासन्धविग्रहे।
नृपलक्षजयेऽपूरि तस्मात्शंखेश्वरं पुरम् ॥ २४५ ॥
तत्पुरालंकृतिः श्रीमानास्ते पार्श्वजिनेश्वरः।
यश्चिरं प्राणतस्वर्गाधीश्वरेण पुराऽर्चितः ॥२४६॥
चतुःपञ्चाशल्लक्षाणि वर्षाणां प्रथमे गवि।
पूजितस्तदधीशेन भावभूषितचेतसा ॥ २४७ ॥
लक्षाणि तत्प्रमाण्येव चन्द्रेन्द्रेणाथ पूजितः।
सूर्येन्द्रेण तत्प्रमा(नि)णि लक्षाणि परिपूजितः ॥२४८॥
पातालेऽपि च तावन्ति वर्षलक्षाणि तक्षक.।
पन्नगाधिपतिर्भक्तिसंयुतो यमपूपुजत् ॥२४९॥
पातालात्प्रतिवासुदेवसमरे श्रीवासुदेवेन यः
सैन्ये मारिभयार्दिते विलसति श्रीनेमिनाथाज्ञया।
तच्छान्त्यै प्रकटीकृतोऽथ सहसा तत्स्नात्रवारिच्छटा-
संयोगेन जनोऽखिलोऽपि विदधे नीरुक् स पार्श्वः श्रिये॥
तत्र तीर्थे महादान–महापूजा–महाध्वजाः।
कृत्वा सर्वविधिं साधुः श्रीपार्श्वं प्रणिपत्य सः ॥२५१॥
हारिजनामनि ग्रामे गत्वा श्रीऋषभं जिनम्।
नत्वाऽथ पत्तनपुरे परिचक्रे प्रयाणकम् ॥२५२॥ [युग्मम्].
श्रीपत्तनपुरासन्ने ग्रामेऽसौ सोइलाभिधे।
देसलः समरेणात्र संघावासानकारयत् ॥२५३॥
श्रीदेसलं कुशलिनं सह संघलोकै-
राकर्ण्य पत्तनजनो निकटाभ्युपेतम्।
हर्षोल्लसत्पुलकसंगविभूषिताङ्गः
संघस्य सम्मुखमियाय गताध्यपायः ॥२५४॥
सर्वोऽप्यहंपूर्विकया समेतो
जनस्तदानीं किल देसलस्य।

सघाधिपस्य समरसयुतस्या-
नर्चे क्रमौ चन्दनहेमपुष्पै ॥ २५५ ॥
सस्पृश्य केशैश्चरणौ तदीयौ
भक्त्याऽनमत् देवपदाविवायम् ।
अमन्यत श्रीविमलाचलस्य
तीर्थस्य यात्रा विहिताऽऽत्मनैव ॥२५६॥
चिक्षेप हर्षादथ पौरलोक
कण्ठे तदीये किल पुष्पमालाम् ।
यात्रा विधाय स्वपुर गतस्य
जयश्रिय धार्मिकचक्रिणोऽस्य ॥२५७॥
वन्धु स्ववन्धु जनक स्वजात
मित्र स्वमित्र जनक सगोत्रम् ।
पौरा *अभृताऽक्षकतोषपोषा-
स्तनु तनौ क्षेप्तुमिवालिलिङ्गु ॥ २५८ ॥
स्वस्वस्वजनजनाना कण्ठेषु निवेशयन्ति सुममाला ।
तीर्थागतानिति जनास्तान पूज्यान् पूजयन्तीव ॥२५९॥
अखण्डमण्डकै[1]श्चण्डवामिलैर्मोदकान्वितै ।
आगन्तून भोजयन्ति स्म स्वानीतैर्भोजनैर्जना ॥२६०॥
प्राय स कोऽपि नगरे समभूत्र पौरो
विट-विप्र-शूद्र-यवनप्रमुखो ह्यमुत्र ।
यो देसलस्य समरस्य गुणैर्निबद्धो ।
बद्धाग्रहस्तदपि नैव समाजगाम ॥ २६१ ॥

---

* तोपश्च पोपश्च तोपपोपौ, न भृतौ अक्षयो -नेत्रयो॰ स्तोपपोपौ येषा ते अभृताऽक्षकतोषपोषा -अतृप्तनेत्रा इत्यर्थ. ।

१ चडानि-सस्कारकद्रव्याणि (ममाला इति भाषायाम्)

संघाधिपोऽपि प्रत्येकं प्रत्येकं देसलः समरः ।
ताम्बूलवसनाद्यैस्तान् सगौरवममानयत् ॥२६२॥
शुभे मुहूर्तेऽथ पुरप्रवेशं
विधातुमाधत्त समुद्यमं सः ।
विधाय शृङ्गारसशोपलोकः
संवस्य संवेश्वरसन्वियाय ॥२६३॥
अश्वादिरूढैः समरादिसंव-
सुरैर्नरैः संघपुरःस्सरैः सः ।
संशोभितः खानसुखासनस्थः
संघाधिपः पत्तनमन्वचालीत् ॥ २६४ ॥
श्रीसिद्धसूरिप्रमुखैर्मुनीशै-
रुपासकैश्चापि परीतपार्श्वः ।
देवालयश्चामरधारिणीभि-
र्विधूयमानेषु सुचामरेषु ॥ २६५ ॥
मृदङ्ग–भेरी–पटहादिवाद्यै-
र्नदद्भिरापूरितदिग्विभागः ।
श्रीपत्तने कर्तुमनाः प्रवेशं
चचाल तालाचरक्लृप्तवृत्तः ॥ २६६ ॥ (युग्मम्)
निशम्य संघाधिपदेसलं तं
समापतन्तं जनता समस्ता ।
मुदाऽन्विता सर्वगृहेषु हट्ट-
मार्गे समरं वीक्षितुमेकतोऽभूत् ॥ २६७ ॥
गृहे गृहे कुंकुमगुंहलीभिः
पुरः स्फुरद्वन्दनमालिकाभिः ।
संशोभितं पूजितपूर्णकुम्भै-
श्चक्रे जनस्तत्पुरमुत्पताकम् ॥ २६८ ॥

क्षमोद्वहो(द्वयो)र्व्वासितपार्श्वदेश
श्रीमत्सुमित्राङ्गजमयुतो च(ऽथ) ।
आ(अ)रावणप्रीतिकरोऽभिरामो
विवेश साकेत इव स्मरोऽसौ ॥ २६९ ॥
तत्पृष्ठग सघपति स देवा-
लयेन सार्द्ध गुरुदर्शनेन ।
पुर विशन् पत्तनमत्तनेत्रा-
वर्गात(वर्गं कृत?)न्युञ्छनकश्चचाल ॥ २७० ॥
आकर्णयन् कर्णसुखा सकर्ण-
कृताश्च यात्राकरणप्रशसा ।
स मङ्गलानि प्रविवेश गृह्णन्
क्रमान्निजावासमुपाजगाम ॥ २७१ ॥
प्रदीप-दूर्वा-क्षत-चन्दनाद्य
स्थाले निधायाशु सुवासिनीभि'
श्रीदेसलस्य स्मरसयुतस्या-
लिकेऽक्षताढ्य तिलक चकार (च चक्रे?)॥२७२॥
अथ प्रवृत्ते कलगीतमङ्गले
जयारवे वन्दिजनस्य जाग्रति ।
पश्चापि चित्ते परमेष्ठिन स्मर-
न्नलश्चकार स्वगृह स देसल ॥ २७३ ॥
गृहदेवालये देवालयादुत्तारित जिनम् ।
प्रथमं स्थापयामास देसल सकपर्दिनम् ॥२७४॥
अथासनसमासीन पौरलोकै सनन्दनः ।
कृतन्युञ्छनकै साश्रुराशी पूर्यमवन्यत ॥२७५॥
स्मरोऽपि पौरवर्ग त वस्त्र-ताम्बूलदानत' ।
कृतार्थं मन्यमान स्व सम्मानममानयत् ॥२७६॥

वन्दिनो गायनान् विप्रान् याचकानपरानपि ।
आशीर्वचनवाचालानखिलानप्यतोषयत् ॥२७७॥
ततः सहजपालाद्यास्तनया विनयान्विताः ।
क्षीरेण क्षालयामासुः क्रमादात्मपितुः पदौ ॥२७८॥
तृतीये दिवसे देवभोज्यं साधुरकारयत् ।
तत्रेच्छाभक्तपानाद्यैः साधवः प्रतिलाभिताः ॥२७९॥
पौरपञ्चसहस्राणि तत्राभुञ्जत भक्तितः ।
अवारितसत्रागारे लोकसंख्या न विद्यते ॥२८०॥
सप्तविंशतिलक्षाणि सहस्राणि च सप्ततिम् ।
तीर्थोद्धारे व्ययति स्म देसलः संघनायकः ॥२८१॥
कृतकृत्यं मन्यमानः स्वं संघ[घाधि]पतिदेसलः ।
धर्मकर्मरतो नित्यं गृहकार्योद्यतोऽभवत् ॥२८२॥
समरोऽपि राजसन्मानसंवर्द्धितमहोन्नतिः ।
परोपकारसाराणि वासराण्यत्यवाहयत् ॥२८३॥
पञ्चसप्ततिसंख्येऽब्दे देसलः पुनरप्यथ ।
सप्तभिः संघपतिभिरन्वितो गुरुभिः सह ॥ २८४ ॥
महातीर्थेषु सर्वेषु सहस्रद्वितयेन सः ।
सार्धं याति करोति स्म द्वियात्रामेष पूर्ववत् ॥ २८५ ॥
व्ययितास्तत्र यात्रायां लक्षा एकादशाधिकाः ।
द्विवल्लकयद्रम्मसत्काः स्वयं देसलसाधुना ॥२८६॥
तदा सुराष्ट्रदेशेषु म्लेच्छबद्धं समरोऽखिलम् ।
जनं विमोच्य जीमूतवाहनोऽभवदुच्चकैः ॥२८७॥
श्रीसिद्धसूरयः स्वायुर्ज्ञात्वा मासत्रयावधि ।
देसलं प्रोचिरे साधो ! तवाप्यस्त्येकमासिकम् ॥२८८॥
तदूकेशपुरे गत्वा कक्कसूरिमहं स्वयम् ।
चतुष्किकायां मुख्यायां स्थापयिष्ये समाधिना ॥२८९॥

भवतामपि चेदिच्छा तच्छीघ्रं चलताधुना ।
देवतानिर्मितो वीरो यत्रास्ते तीर्थमुत्तमम् ॥२९०॥
ततः समग्रसामग्रीं कृत्वा श्रीसिद्धसूरयः ।
चेलुर्मेलितसंघेन सार्धं देसलसाधुना ॥२९१॥
गच्छन्नेव पथि स्वर्गरामाभिर्देसलो युतः ।
पुण्यवानिति सोत्कण्ठचित्ताभिरिव संवृतः ॥२९२॥
माघमासपूर्णिमायां पूर्णायां सिद्धसूरयः ।
मुख्यस्थाने कक्कसूरिं स्वहस्तेन न्यवेशयन् ॥२९३॥
एकस्योपाध्यायपदं वाचनाचार्यतां द्वयोः ।
मुनिरत्न-श्रीकुमार-सोमेन्दूनां क्रमाद्ददुः ॥२९४॥
देसलस्य सुतस्तत्र वीरस्नात्रं यथाविधि ।
सहजः कारयामास गोत्राष्टादशकान्वितः ॥२९५॥
तत्रावारितसत्रादि सूरिभ्यः प्रतिलाभनाम् ।
साधर्मिकवात्सल्यमुत्साहात् कुरुते स्म सः ॥२९६॥
विधायाष्टाह्निकां तत्र सूरयः फलवर्धिकाम् ।
सहजेन समं जग्मुः श्रीपार्श्वस्तत्र वन्दितः ॥२९७॥
विधाय यात्रां व्यावृत्ता अविच्छिन्नप्रयाणकैः ।
श्रीपत्तनपुरं प्राप्ताः समवा सिद्धसूरयः ॥२९८॥
अथ मासावशेषे स्वायुषि श्रीसिद्धसूरयः ।
कक्कसूरिं प्राहुरायुर्मासमात्रमितो मम ॥२९९॥
अहोभिश्च विंशिस्तैरष्टभिस्तदहो मम ।
अनाशकं प्रदातव्यं सक्षामणपूर्वकम् ॥३००॥
किमिदानीं कलौ ज्ञानं भवेदिति विचिन्त्य ते ।
न तत् प्रोक्तेऽपि दिने कक्कसूरयोऽनशनं ददुः ॥३०१॥
गुरवोऽपि स्वयमेवोपवासत्रितयं व्यधुः ।
संघप्रत्यक्षमक्षेपात्ततो ददुरनाशकम् ॥ ३०२ ॥

सहजप्रमुखाः सर्वे श्रावका भक्तिभावुकाः
महोत्सवं विदधिरे स्पर्द्धमानाः परस्परम् ॥३०३॥
चातुर्वर्णोऽपि यो लोको नगरे निवसन्नभूत् ।
बालो युवाऽपि वृद्धोऽपि वन्दनाय स आगतः ॥३०४॥
पञ्चभिर्योजनैरर्वाग् ग्रामाः केचन सन्ति ये ।
तेभ्योऽपि नास्ति स प्रायो यो नन्तुं नागतो जनः॥३०५॥
षड्भिर्दिनैर्यथोक्तायां वेलायामेव सूरयः ।
समाधिना नमस्कारोच्चारिणः स्वर्भुवं ययुः ॥३०६॥
स्वयं यथोक्तवेलायां मिलितैर्नागरैर्मिथः ।
प्रोक्तं किमिति न ज्ञानं प्रोच्यते साम्प्रतं बुधैः॥३०७॥
ज्ञानं विना कथमिव ज्ञायते तादृशं स्फुटम् ।
जीवितं मरणं वाऽपि तदद्यापि हि विद्यते ॥३०८॥
इति प्रशंसामुखरैर्नागरैरुत्सवस्तदा ।
प्रमदात् कर्तुमारेभे देवैस्तीर्थपतेरिव ॥३०९॥
षड्भिरेव दिनैर्जाते एकविंशतिमण्डपे ।
विमाने मुनयः सूरिशरीरं स्वर्चितं न्यधुः ॥३१०॥
स्त्रीणां हल्लीसकैः स्थाने स्थाने लकुटराशकैः
प्रेक्षणकैर्जायमानैर्वादित्रैश्च पुरस्सरैः ॥३११॥
सूरिर्विमानसंस्थोऽसौ प्रत्यक्ष इव निर्जरः ।
स्वर्गलोकं यातुकामो निस्ससार पुरात्ततः ॥३१२॥
ततोऽहमहमिकया श्रावकैः स्कन्धदायिभिः ।
क्रोशं विमानं तन्निन्ये दर्शने वलिते सति ॥३१३॥
चन्दना–गरुकाष्ठौघैः कर्पूरैश्चैव केवलैः ।
पूज्यानां देहदाहोऽभूदन्य काष्ठकथाऽपि न ॥३१४॥
षट्सप्ततिसंयुतेषु त्रयोदशशतेष्वथ ।
चैत्रशुद्धचतुर्दश्यां सूरयः स्वर्भुवं ययुः ॥३१५॥

स्वर्गभूमि प्रपन्नेषु प्रभुश्रीसिद्धसूरिषु ।
श्रीककसूरयो गच्छ साम्प्रत पालयन्त्यमी ॥३१६॥
तदानीं सार्वभृ(भौ)म॰ श्रीकुतबदीनाम्ना नृप॰ ।
साधुसमरगुणान् श्रुत्वा जज्ञे तद्दर्शनोत्सुक ॥३१७॥
सप्रेष्य स स्फुरन्मान समरसाधुमथाह्वयत् ।
विधाय सोऽपि सामग्रीं प्राचलच्छिथिलोपरि ॥३१८॥
तत्र संप्राप्त पत्राय श्रीसुरत्राणभूभुजा ।
सगौरव समाहूय समरो निरवर्ण्यत ॥ ३१९ ॥
विविधान्युपायनानि मुक्त्वा भूपपुर समर॰ ।
नमन् भुवि लुठन् राज्ञा सोत्कण्ठ ददृशे दृशा ॥३२०॥
सन्तुष्ट श्रीसुरत्राण समराय स्वय ददौ ।
सप्रसाद सर्वदेशव्यवहारिषु मुख्यताम् ॥३२१॥
तत्र स्थितस्याभिनवाभिनवै स्वामिनिर्मितै ।
प्रसादै॰ प्रमुदस्तस्य ययौ काल कियानपि ॥३२२॥
दानवीरो गायनस्य समर पारितोषिके ।
ददौ सहस्र टङ्कानामेकस्मिन् ध्रा(ध्रु)वके कृते ॥३२३॥
श्रीमत्कुतबदीनस्य राज्यलक्ष्म्या विशेषक॰ ।
ग्यासदीनाभिधस्तत्र पातसाहिस्तदाऽभवत् ॥३२४॥
तेनातीव प्रमोदेन समरसाधु सगौरवम् ।
सन्मान्य खानवद्स्य पुत्रत्वे प्रत्यपद्यत ॥३२५॥
तत्रासौ श्रीसुरत्राणवन्दिबद्ध समर सुधी ।
पाण्डुदेशेश्वर वीरवल्लभाभिधभूभुजम् ॥३२६॥
मोचयित्वा प्रभोर्भूय स्वदेशे सन्यधाप्यत ।
राजसस्थापनाचार्यबिरुद समुपार्जयत् ॥३२७॥
पातसाहिस्फुरन्मानाद्धर्मवीर स्मरस्तथा ।
मथुराया हस्तिनागपुरे +जै(जि)नजनिक्षितौ ॥३२८॥

+ जिनस्य-श्रीनेमिनाथस्य जनिक्षितौ-जन्मभूमौ

बहुभिः संघपुरुषैः श्रीजिनप्रभसूरिभिः ।
समन्वितस्तीर्थयात्रां चक्रे संघपतिर्भवन् ॥३२९॥[युग्मम्]
अथो तिलङ्गविषये ग्यासदीनसुतं स्मरः ।
आशिश्रयदुल्लखानं प्राप्तमानं सदा पितुः ॥३३०॥
खानेनापि प्रपेदेऽथ भ्रातेति समरो मम ।
विश्वासपात्रं तदाऽसौ तिलङ्गाधिपतिः कृतः॥३३१॥
तत्रैकादश लक्षाणि मानवानामपापधीः ।
तुरुष्कबन्दिबद्धानाममोचयदयं स्मरः ॥३३२॥
अनेकेषां भूपतीनां राणकानामपि स्मरः ।
व्यवहारिणामप्येष उपचक्रे च भूरिशः ॥३३३॥
श्रावकानपि सर्वेभ्यो देशेभ्यः समुपागतान् ।
सकुटुम्बान् स्थापयित्वा तिलङ्गविषये स्मरः ॥३३४॥
उरंगलाभिधपुरे कारयित्वा जिनालयान् ।
जैनशासनसाम्राज्यमेकच्छत्रमकारयत् ॥३३५॥
तिलंगविभुतां प्राप्य परनारीसहोदरः ।
सर्वोपकारकारी स द्योतयामास पूर्वजान् ॥३३६॥
जन्मप्रभृति यो नित्यमुदितोदितभाग्यभाक् ।
बभूव समरश्चक्रवर्तीव जिनशासने ॥३३७॥
विश्वप्रीतिकरत्वेन केषां चेतस्सु नास्पदम् ।
स चकार महासारः स्मरः स्मर इवावनौ ॥३३८॥
नीत्या येन तिलङ्गदेशमवता श्रीरामचन्द्रायितं
दानं चाप्रतिमं सदैव ददता पात्रेषु कर्णायितम् ।
जीवानामभिरक्षणं विदधता जीमूतपात्रायितम्
तं साधुं भरतेश्वरप्रतिनिधिं कः स्तोतुमीशः स्मरम्॥३३९
कलावपि कृतयुगावतारं समरः क्षितौ ।
विधाय स ययौ स्वर्गं तत्रापि तच्चिकीर्षया ॥३४०॥

पूर्वं ये भरतेश्वरप्रभृतय शत्रुञ्जयोद्धारका•
सञ्जाता समये शुभे सुखमये ते भूभुज श्रीश्वराः।
किं त्वेप स्मरसाधुरत्र विषमे काले वणिक्सत्तमो-
प्याधत्ताद्भुतकीर्तनानि तदसौ केनास्तु वर्ण्य सम ॥३४१॥
इति विमलाचलमण्डनप्रथमजिनोद्धारकारकस्यास्य ।
चरित देसलमाघो• कुतुकेन निवेदित किमपि ॥३४२॥

श्रीपुण्डरीकगिरिशेखरतीर्थनाथ-
संस्थापनाविधिसुसूत्रणसूत्रधार ।
श्रीसिद्धसूरिरभवद् गुरुचक्रवर्ती
तच्छिष्य एतदतनोद् गुरुकक्कसूरि ॥३४३॥

काजरोटपुरस्थेन श्रीमता कक्कसूरिणा ।
त्रिनवतिसख्ये वर्षे प्रबन्धोऽय विनिर्मित ॥३४४॥
मुनिकलशसाधुनास्मिँल्लिखनसमुद्यमविधानतो ग्रन्थे ।
सततं गुरुसाहाय्य विहित स्वहितार्थिनात्यर्थम् ॥३४५॥
यावद्व्योमनि चन्द्रार्कौ यावन्मेरुर्महीतले
तावत्काल प्रबधोऽय वर्तता ममत सताम् ॥३४६॥

इति श्रीविमलगिरिमडनपापखडनश्रीनाभिनन्दन-
जिनस्योद्धारप्रबन्ध सम्पूर्णो जात ॥

श्रीरस्तु

श्री हेमचन्द्राचार्य जैनग्रन्थमालामां प्रकाशित थयेला ग्रन्थो.

विक्रम चरित्र खंड १–२. शुभशीलगणिविरचित. आ चारित्र तद्दन सरल संस्कृत भाषामां लखायेलुं छे. तेमां आवेली कथाओ पण घणी रसोत्पादक छे. २–०–०

पंचसंग्रहादि प्रकरण मूलमात्र ०–१२–०

कर्मग्रन्थ भाग १ लो विवेचनसहित.—विवेचक-पं० भगवानदास हरखचंद. आ प्रथम भागमां कर्मविपाक, कर्मस्तव अने बन्धस्वामित्व विवेचनसहित प्रकाशित करवामां आव्या छे. विवेचन तद्दन स्पष्ट अने सरल भाषामां सविस्तरपणे करवामां आव्युं छे. १–०–०

नवतत्त्व विवेचन सहित. विवेचक–पं. भगवानदास हरखचंद. आ विवेचन स्पष्ट अने सविस्तर लखायेलुं छे. पारिभाषिक शब्दोनी व्याख्या वधारे विशद करवामां आवी छे. अभ्यासकने अत्यंत उपयोगी छे. ०–१२–०

नाभिनंदनोद्धारप्रबंध—उपकेशगच्छीय कक्कसूरिविरचित. आ प्रबंधमां समरसिंह अने तेना पिताए वि. १३७२ मां करेला शत्रुञ्जयोद्धारनुं वर्णन छे. कक्कसूरिना समयमांज आ वृत्तान्त बनेलो होवाथी आ प्रबन्धनुं ऐतिहासिक दृष्टिए घणुं महत्व छे. ते सिवाय आनुषंगिक बीजी ऐतिहासिक वार्तो पण तेमां आवेली छे. २–०–०

श्रीहेमचंद्राचार्य जैनग्रन्थमाला.

ठे. श्रीजैनविद्यार्थिमंदिर.

कोचरब–अमदावाद.